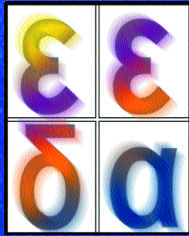

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

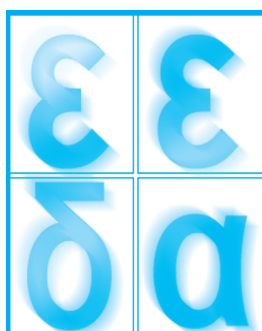
ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ

2008

ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ 2009

ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΘΕΣΗ 2008

**ΕΘΝΙΚΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ
ΑΘΗΝΑ 2009**

Η ετήσια έκθεση της ΕΕΔΑ για το 2008 βρίσκεται αναρτημένη
στην ιστοσελίδα της Επιτροπής
ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΝΕΟΦΥΤΟΥ ΒΑΜΒΑ 6
106 74, ΑΘΗΝΑ
www.nchr.gr
e-mail: info@nchr.gr

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ του Προέδρου της ΕΕΔΑ, Κωστή Α. Παπαϊωάννου	11
--	----

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Αποστολή	19
2. Σύθεση	20
3. Οργάνωση και λειτουργία	21

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Συνεδριάσεις της Ολομέλειας	25
2. Απολογισμός των Τμημάτων	25
I. Α΄ Τμήμα-Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα	25
II. Β΄ Τμήμα-Οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα	26
III. Γ΄ Τμήμα-Εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους αλλοδαπούς	27
IV. Δ΄ Τμήμα-Προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου	27
V. Ε΄ Τμήμα-Διεθνής επικοινωνία και συνεργασία	31
3. Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας (ΕΜΟΕΒ)	32

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ-ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

A. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Απόφαση αναφορικά με την αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από τον πολιτικό	37
2. Παρατηρήσεις επί της 3ης Περιοδικής Έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC)	42
3. Απόφαση για ζητήματα ελευθερίας του λόγου και προστασίας της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών	53
4. Παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί και την κοινωνία»	56
5. Διακήρυξη για την προστασία των δασών και του περιβάλλοντος	68
6. Απόψεις και προτάσεις σχετικά με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010	72
7. Η δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές δίωξεις ή καταδίκες	76
8. Παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης-Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006»	89

9. Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα	100
10. Ποινικό μητρώο ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων	121

B. ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Απάντηση της Διεύθυνσης Ασφαλείας του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής στην Έκθεση της ΕΕΔΑ «Η κατάσταση των αλλοδαπών που εισέρχονται στην Ελληνική Επικράτεια από το Αιγαίο και οι πρακτικές των Λιμενικών Αρχών»	130
2. Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ που ελήφθησαν υπόψη στο Νόμο 3719/2008 (ΦΕΚ Α΄ 241) «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις»	131
3. Παρατηρήσεις επί της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010 που ελήφθησαν υπόψη στο τελικό κείμενο της Έκθεσης	132
4. Απάντηση της Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής στις υποβληθείσες από την ΕΕΔΑ προτάσεις αναφορικά με τη διαδικασία παραλαβής αιτημάτων ασύλου	132
5. Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα	135
I. Υπουργείο Εσωτερικών	135
II. Δράσεις του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για Ρομά	142
6. Εκπαίδευση των Αστυνομικών	145
I. Απάντηση του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας στην πρόταση της ΕΕΔΑ σχετικά με την εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας	145
II. Απάντηση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας στην πρόταση της ΕΕΔΑ σχετικά με την εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας	145
III. Έγγραφο του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας με τίτλο «Επισημάνσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου»	146

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ ΠΟΥ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗ ΕΕΔΑ ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

1. Έκθεση του Υπουργείου Εσωτερικών	157
2. Έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών	213
3. Έκθεση του Υπουργείου Δικαιοσύνης	220
4. Έκθεση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων	240
5. Έκθεση του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας	262

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΕΔΑ, «ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΚΡΑΤΗΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΦΥΛΑΚΕΣ»

1. Πρόγραμμα	289
2. Συνοπτική απόδοση των εισηγήσεων	290

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Στο πλαίσιο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών	301
2. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης	306
3. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	308
4. Στο πλαίσιο συνεργασίας με ομόλογες Επιτροπές	308
5. Συναντήσεις με εκπροσώπους της Πολιτείας, Οργανώσεων και Διεθνών Οργανισμών	315
6. Συμμετοχή σε συνέδρια και ημερίδες	318

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	323
------------------	------------

**ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ
ΤΗΣ ΕΕΔΑ
ΚΩΣΤΗ Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΗΣ ΕΕΔΑ ΚΩΣΤΗ Α. ΠΑΠΑΪΩΑΝΝΟΥ

Στην από τον ιδρυτικό νόμο της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου προβλεπόμενη Ετήσια Έκθεση καταγράφονται οι δραστηριότητες και το έργο της Επιτροπής από τον Απρίλιο του 2008 έως και το Μάρτιο του 2009. Εκτίθενται επίσης ζητήματα που αφορούν στη λειτουργία της Επιτροπής, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, και τη συνεργασία της με την κυβέρνηση.

Αποτιμώντας τη γενικότερη κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου είναι σκόπιμο να επισημάνουμε τρεις παραμέτρους που αναπότρεπτα επηρεάζουν το πεδίο των δικαιωμάτων στη χώρα μας και ενδεχομένως εγκυμονούν σοβαρούς κινδύνους για το μέλλον.

Η πρώτη ασφαλώς σχετίζεται με την οικονομική κρίση, κρίση με απροσμέτρητες ακόμα διαστάσεις και διάρκεια. Είναι εξαιρετικά πιθανό η κρίση αυτή σε βάθος χρόνου να δημιουργεί προϋποθέσεις σοβαρής ρήξης της κοινωνικής συνοχής και να εμφωλεύουν κίνδυνοι κοινωνικών εντάσεων. Μεγάλα τμήματα του πληθυσμού, γηγενούς και αλλοδαπού, βιώνουν ισχυρές πιέσεις, σε οικονομικό και εργασιακό επίπεδο, ενώ η υποχώρηση του κράτους πρόνοιας και των μηχανισμών κοινωνικής μέριμνας αποδυναμώνει ένα πολύτιμο δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας.

Η δεύτερη παράμετρος, αλληλένδετη με την προηγούμενη, σχετίζεται με τον μεταναστευτικό και προσφυγικό πληθυσμό. Οι ελλειμματικές πολιτικές κοινωνικής ένταξης και ενσωμάτωσης σε συνδυασμό με τον μεγάλο αριθμό μεταναστών που ζουν στη γκρίζα ζώνη της μη νομιμοποίησης αποτελούν εξαιρετικά αρνητικό υπόβαθρο. Επιπλέον, οι σοβαρές δυσλειτουργίες του συστήματος χορήγησης ασύλου θέτουν σε δοκιμασία την προστασία των προσφύγων, προστασία που αποτελεί διεθνή υποχρέωση της χώρας μας. Οι πρόσφατες διαμαρτυρίες μουσουλμάνων μεταναστών αποτελούν ανησυχητικό μήνυμα και αναδεικνύουν τον υπερεπείγοντα χαρακτήρα της λήψης μέτρων, όπως η δημιουργία εκείνων των υποδομών που θα επιτρέπουν την ακώλυτη άσκηση των θρησκευτικών δικαιωμάτων. Επιπλέον, είναι ευθύνη της πολιτείας να αναλάβει πρωτοβουλίες και να δράσει στην κατεύθυνση της κοινωνικής ένταξης

των μεταναστών και της προστασίας της έννομης τάξης, σε εθνικό αλλά και τοπικό επίπεδο, έτσι ώστε να αποτραπούν εκείνοι οι φορείς ξενοφοβίας και ρατσισμού που επιδιώκουν να εξάψουν και να εκμεταλλευθούν το αίσθημα ανασφάλειας των πολιτών με άδηλες συνέπειες για την κοινωνική συνοχή και γαλήνη. Μεγάλη είναι στο σημείο αυτό και η ευθύνη των ΜΜΕ που συχνά οξύνουν αυτό το αίσθημα ανασφάλειας.

Η τρίτη παράμετρος αφορά στη λειτουργία των μελών των Σωμάτων Ασφαλείας ως εγγυητών των δικαιωμάτων των πολιτών. Περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας, με αποκρύφωμα την ανθρωποκτονία Γρηγορόπουλου που αποτέλεσε τη θρυαλλίδα για τα γνωστά γεγονότα του Δεκεμβρίου 2008, πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο σοβαρής αντιμετώπισης. Δεν είναι, άλλωστε, λίγες οι καταδίκες της χώρας μας από διεθνή όργανα για περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας. Η ΕΕΔΑ πρότεινε στο Υπουργείο Εσωτερικών από κοινού προετοιμασία ενός νέου και σε νέα βάση προγράμματος εκπαίδευσης των αστυνομικών στα δικαιώματα του ανθρώπου, πρόταση που έγινε κατ' αρχήν δεκτή. Η κατάσταση αυτού του προγράμματος βρίσκεται σε εξέλιξη και η συνέχισή του εξαρτάται κυρίως από την πολιτική βούληση και την οικονομική στήριξη του αρμόδιου Υπουργείου. Προφανώς όμως το πρόβλημα της αστυνομικής βίας δεν εξαντλείται στην εκπαίδευση και απαιτούνται πολλές και σοβαρές παρεμβάσεις σε άλλα επίπεδα, όπως αυτό της ουσιαστικής διερεύνησης και απόδοσης ευθυνών για περιστατικά που καταγγέλλονται.

Το έργο της Επιτροπής κατά το έτος που καλύπτει αυτή η Έκθεση αντανακλάται κυρίως στις αποφάσεις της, οι οποίες καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα θεμάτων και, όπως προβλέπεται από τον ιδρυτικό νόμο της, λαμβάνονται είτε κατόπιν αιτήματος για γνωμοδότηση στο πλαίσιο της νομοθετικής λειτουργίας είτε αυτοβούλως από την Επιτροπή. Ακολουθεί ενδεικτική αναφορά σε ορισμένες από τις αποφάσεις αυτές.

Η ΕΕΔΑ, συνεχίζοντας την ενασχόλησή της με θέματα που άπτονται του σωφρονισμού (βλ. «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρα-

τουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», 10.04.2008) παρακολούθησε επισταμένως τις εξελίξεις του παρελθόντος φθινοπώρου με τις μαζικές κινητοποιήσεις κρατουμένων και επεδίωξε συνεργασία με την ηγεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ώστε τα μέτρα αποσυμφόρησης να περιλαμβάνουν ουσιαστικές ρυθμίσεις στην κατεύθυνση της μακροπρόθεσμης αντιμετώπισης των χρόνιων δομικών προβλημάτων του σωφρονιστικού συστήματος. Για το σκοπό αυτό προσκληθήκαμε άλλωστε και καταθέσαμε τις απόψεις μας στη Διακομματική Επιτροπή για την εξέταση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας (26.11.2008), και συναντήσαμε τον Υπουργό Δικαιοσύνης. Ωστόσο, δύσκολα μπορεί να ισχυριστεί κανείς ότι έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος. Οι συνθήκες κράτησης εξακολουθούν να αποτελούν σημείο αιχμής και τα χρόνια προβλήματα απαιτούν ριζική αναθεώρηση της σωφρονιστικής πολιτικής. Αυτό αναδείχθηκε και στην ημερίδα της ΕΕΔΑ τον Δεκέμβριο «Συνθήκες κράτησης και δικαιώματα των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές», θέμα που συνέπιπτε άλλωστε με τη θεματική που ο ΟΗΕ έθεσε στο επίκεντρο των εκδηλώσεων για την 60^ή επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Απότοκος αυτής της ημερίδας ήταν η ειδικότερη απόφαση της Επιτροπής σχετικά με το «Ποινικό μητρώο ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων» (ζήτημα που προβλήθηκε τόσο από γονείς πρώην ανηλίκων κρατουμένων όσο και από καθηγητές σε σχολεία φυλακών και κοινωνικούς λειτουργούς). Στην απόφαση περιλαμβάνονται μία σειρά προτάσεων που συνδυάζουν τόσο την ανάγκη διευκόλυνσης της κοινωνικής επανένταξης και της καταπολέμησης του διαρκούς κοινωνικού στιγματισμού των νεαρών παραβατών μέσω της πρόσβασής τους στην εργασία όσο και την ανάγκη προστασίας της δημόσιας ασφάλειας και του κοινωνικού συνόλου. Μεταξύ άλλων προτείνονται η κατάργηση αναγραφής στο ποινικό μητρώο ανηλίκων των αποφάσεων που αφορούν επιβολή αναμορφωτικών μέτρων και η κατάργηση αναγραφής στο ποινικό μητρώο ανηλίκων των αποφάσεων που αφορούν επιβολή ποινικού σωφρονισμού όταν ο ανήλικος κατά την τέλεση του εγκλήματος είναι νεότερος των 15 ετών.

Εξάλλου, η ΕΕΔΑ έλαβε απόφαση σχετικά με

τη δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων που αφορούν ποινικές διώξεις ή καταδίκες. Η ΕΕΔΑ θεώρησε ότι η εισαγγελική δυνατότητα της δημοσιοποίησης προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες θέτει σοβαρά ζητήματα συνταγματικότητας και συμβατικότητας με την ΕΣΔΑ, διότι θίγει θεμελιώδη δικαιώματα των διωκόμενων και κατηγορουμένων προσώπων.

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ τοποθετήθηκε αναφορικά με την πλήρη κατάργηση του θρησκευτικού όρκου και την αντικατάστασή του από τον πολιτικό. Αφορμή για την εκ νέου ενασχόληση της Επιτροπής με το ζήτημα του θρησκευτικού όρκου αποτέλεσε πρόσφατη καταδικαστική απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Η ΕΕΔΑ κατέληξε ότι η θρησκευτική ορκοδοσία, ακόμα και η προαιρετική κατά το πρότυπο του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, παραβιάζει την ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης.

Με αφορμή την παραπομπή σε πειθαρχική δίκη του Προέδρου της Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας, η ΕΕΔΑ, χωρίς να υπεισέλθει στα ειδικότερα στοιχεία της υπόθεσης, τοποθετήθηκε στο ζήτημα της ελευθερίας του λόγου και της προστασίας της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών. Στην απόφαση τονίζεται ως αρχή ότι από τις διατάξεις του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώνεται με υπερνομοθετική ισχύ η προστασία της ελευθερίας του λόγου των δικαστών γενικώς. Ειδικότερα, κατοχυρώνεται με αυξημένη μάλιστα προστασία και με ειδικές νομοθετικές εγγυήσεις, το δικαίωμα έκφρασης γνώμης των συνδικαλιστικών εκπροσώπων των δικαστικών λειτουργών σχετικά με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, τον τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων των διοικητικών οργάνων αυτής, όπως και η άσκηση εκ μέρους τους κριτικής και η δημοσιοποίηση των απόψεών τους για θέματα ατομικών δικαιωμάτων. Η ΕΕΔΑ τόνισε ότι το ανωτέρω δικαίωμα ενισχύει τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης.

Η ΕΕΔΑ προχώρησε επίσης σε αναλυτικές παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Νόμου «Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία». Αναφορικά με τον νεοεισαγόμενο θεσμό του συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης, η ΕΕΔΑ εστίασε στην ανάγκη επέκτασης των διατάξε-

ων και στα ομόφυλα ζευγάρια τονίζοντας ότι ο αποκλεισμός τους συνιστά άμεση διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης απαντώντας δεσμεύτηκε για τη σύσταση ειδικής επιτροπής που θα μελετούσε το ζήτημα, δέσμευση η οποία δεν υλοποιήθηκε. Επίσης, η ΕΕΔΑ διατύπωσε αρκετές επιφυλάξεις και βελτιωτικές προτάσεις για μία σειρά διατάξεων του Σ/Ν όσον αφορά το σύμφωνο, όπως ζητήματα δημοσιότητας, λύση συμφώνου, ζητήματα διατροφής κ.ά. Αναφορικά με τα ζητήματα οικογενειακού δικαίου, η ΕΕΔΑ εξέφρασε την έκπληξή της για την έλλειψη προηγούμενης διαβούλευσης και εμπειριστωμένης αξιολόγησης της εφαρμογής, ιδίως των προοδευτικών διατάξεων του Ν. 1329/1983, σε ό,τι αφορά το επώνυμο των συζύγων και τις σχέσεις γονέων και τέκνων. Η ΕΕΔΑ παρατήρησε ότι οι ρυθμίσεις που προωθούνται είναι ατελείς και δε δημιουργούν την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου. Επιπλέον, η Επιτροπή διατύπωσε σοβαρές επιφυλάξεις, με γνώμονα το συμφέρον του παιδιού, για τη ρύθμιση σχετικά με την από κοινού άσκηση της γονικής μέριμνας και μετά τη λύση ή ακύρωση του γάμου ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης. Επιπλέον, η ΕΕΔΑ υπέβαλε ορισμένες ενδεικτικές παρατηρήσεις σε σχέση με την υιοθεσία, τη στοιχειοθέτηση αμάχητου τεκμηρίου κλονισμού του γάμου για ορισμένες σοβαρές πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, την τροποποίηση της διάταξης σχετικά με το επώνυμο των συζύγων και την υποβάθμιση της άποψης της μητέρας για τη ρύθμιση της γονικής μέριμνας των τέκνων χωρίς γάμο των γονέων. Τέλος, η ΕΕΔΑ επεσήμανε τις διατάξεις, οι οποίες θα έπρεπε, σύμφωνα με διατυπωθείσες στο παρελθόν θέσεις της, να συμπεριληφθούν στο Σ/Ν.

Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η Έκθεση και οι προτάσεις της Επιτροπής για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα. Η έκθεση είναι προϊόν διαδικασίας διαβούλευσης με φορείς και πρόσωπα που δραστηριοποιούνται στη διαχείριση θεμάτων Ρομά. Αφού διαπιστώνεται η ύπαρξη ενός χάσματος ανάμεσα στην υιοθέτηση πολιτικών και θετικών μέτρων για τους Τσιγγάνους και την ουσιαστική εφαρμογή τους στο πεδίο, επιχειρείται συνοπτικός απολογισμός της μέχρι τώρα εφαρμογής του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων. Η έκ-

θεση της ΕΕΔΑ διατυπώνει μία σειρά από προτάσεις προς την ελληνική πολιτεία στην κατεύθυνση μίας λυσιτελούς πολιτικής για τους Τσιγγάνους, ως αποτέλεσμα της έμπρακτης έκφρασης βούλησης για σεβασμό των δικαιωμάτων και συμμόρφωση προς τις επιταγές των αρμόδιων εθνικών και διεθνών φορέων.

Τέλος, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε Διακήρυξη για την προστασία των δασών και του περιβάλλοντος. Έχοντας και στο παρελθόν ασχοληθεί με ζητήματα περιβάλλοντος και θεωρώντας ότι οι καταστροφικές πυρκαγιές του 2007 ανέδειξαν με τραγικό τρόπο την αναγκαιότητα τοποθέτησης επί ζητημάτων προστασίας του περιβάλλοντος, αποφάσισε την πραγματοποίηση διαβούλευσης με αρμόδιους φορείς και εμπειρογνώμονες. Η Διακήρυξη, μεταξύ άλλων, αναφέρεται τόσο στην ευθύνη του Κράτους όσο και των ίδιων των κοινωνιών του περιβάλλοντος καθώς και στη διαμόρφωση κρατικής πολιτικής για τα δάση δίνοντας έμφαση κυρίως στη συνεπή εφαρμογή του τριπτύχου «πρόληψη-καταστολή-διαχείριση».

Η Εθνική Επιτροπή διανύει τον 10^ο χρόνο λειτουργίας της και έχει αποκτήσει το δικό της διακριτό στίγμα στην προστασία των δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Στη σύνθεσή της συνυπάρχουν δημιουργικά εκπρόσωποι της διοίκησης, συνδικαλιστές, εκπρόσωποι κομμάτων, φορείς της κοινωνίας των πολιτών, ανεξάρτητες αρχές, εκπρόσωποι πανεπιστημίων, ειδικοί επιστήμονες. Στην ΕΕΔΑ έχει κατακτηθεί μία κουλτούρα διαλόγου που σπανίζει σε άλλες εκδηλώσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Από την πρώτη μέρα της λειτουργίας της επεδίωξε να κατακτά ευρύτερες συναινέσεις και απέφυγε συστηματικά να λαμβάνει αποφάσεις με οριακές πλειοψηφίες. Διαφύλαξε έτσι τον γνωμοδοτικό, συμβουλευτικό της ρόλο. Οι θεσμοί όμως που δικαιούνται να επαίρονται για την εν τοις πράγμασι ανεξαρτησία και αξιοπιστία της λειτουργίας τους δικαιούνται επίσης την προσοχή και το σεβασμό της πολιτείας. Δεν μπορεί για παράδειγμα το τελευταίο έτος να προωθεί η πολιτεία αλλαγές σε ζωτικά για τα δικαιώματα πεδία (σωφρονιστικό σύστημα, πολιτικό άσυλο, σύμφωνο συμβίωσης) και να τις πληροφορείται ο αρμόδιος γνωμοδοτικός φορέας της ελληνικής πολιτείας εξωδίκως ή τόσο αργά που είναι αδύνατο να τοποθετηθεί με την αναγκαία προετοιμασία

και περίσκεψη. Παρά, λοιπόν, το γενικά ικανοποιητικό επίπεδο συνεργασίας με τα Υπουργεία, αποτελεί, όπως έχει και παλαιότερα τονιστεί, μείζονα έλλειψη η μη αποστολή, ή μη έγκαιρη αποστολή, νομοσχεδίων για ενημέρωση και σχολιασμό. Ο θεσμικός ρόλος της Επιτροπής επιβάλλει την τήρηση αυτής της διαδικασίας και η μη ανταπόκριση των Υπουργείων σε αυτή τους την υποχρέωση, ελπίζουμε αθέλητη, δυσχεραίνει σημαντικά το έργο μας.

Σε συμβολικό επίπεδο, η επίσκεψη του Προεδρείου της Επιτροπής στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας και η επίδοση της Ετήσιας Έκθεσης αποτελεί κορυφαία στιγμή της λειτουργίας της Επιτροπής. Εξάλλου, πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τον Πρόεδρο της Βουλής κ. Σιούφα, τον Υπουργό Εσωτερικών κ. Παυλόπουλο και τον Υπουργό Δικαιοσύνης, κ. Χατζηγάκη. Με την ευκαιρία, πρέπει να τονιστεί ο σημαντικός ρόλος των εκπροσώπων των Υπουργείων στην ΕΕΔΑ, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την ευθύνη της αμφίδρομης ενημέρωσης και διευκόλυνσης των επαφών μεταξύ Επιτροπής και διοίκησης. Η Επιτροπή παρουσίασε επίσης τις θέσεις της για ειδικότερα θέματα σε συνεδριάσεις Επιτροπών της Βουλής, όπως η Διακομματική Επιτροπή για την εξέταση του σωφρονιστικού συστήματος της χώρας και η Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Βασικό μέλημα της Επιτροπής αποτέλεσε η συνεργασία και η διαβούλευση με φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Με τον τρόπο αυτόν επιδιώκεται τόσο ο εμπλουτισμός του προβληματισμού και των θέσεων της Επιτροπής από φορείς και πρόσωπα που κατεξοχήν διαθέτουν ειδικότερη εποπτεία σε μία σειρά θεμάτων όσο και η δημιουργία διαύλων διαρκούς επικοινωνίας με χώρους εκτός όσων συμμετέχουν στην Επιτροπή. Πρέπει να σημειωθεί η πλήρης ανταπόκριση όσων κατά καιρούς προσκλήθηκαν και η ουσιαστική τους συμβολή στο έργο μας. Τέτοιες μορφές διαβούλευσης έλαβαν χώρα για θέματα σωφρονισμού, περιβάλλοντος και ειδικής αγωγής.

Εξάλλου, βασική προϋπόθεση παραγωγικής λειτουργίας της Εθνικής Επιτροπής αποτελεί φυσικά η στελέχωσή της με επιστημονικό προσωπικό και η γραμματειακή υποστήριξη των όλο και αυξανόμενων αναγκών της. Το υψηλό επίπεδο

λειτουργίας πιστώνεται κατά πολύ στα στελέχη της Επιτροπής, ο μεγάλος βαθμός επαγγελματισμού και προσωπικού ενδιαφέροντος των οποίων καλύπτει αλλά δεν αναιρεί τους περιορισμένους πόρους που έχει στη διάθεσή της η Επιτροπή. Είναι βέβαιο ότι η εποπτεία νέων πεδίων, η συλλογή επιστημονικών δεδομένων, η ανάδειξη της δημόσιας παρουσίας, η ουσιαστική παρέμβαση της Επιτροπής και η ενεργότερη ακόμα συμμετοχή της σε διεθνείς διαδικασίες λήψης αποφάσεων θα απαιτήσουν δραστική ενίσχυση του έμψυχου δυναμικού της.

Όπως και στο εσωτερικό πεδίο, έτσι και στο διεθνές, οι συνεργασίες και δραστηριότητες της ΕΕΔΑ εντείνονται, όσο ωριμάζει θεσμικά το *sui generis* οργανωτικό σχήμα που αποτελούν οι Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Έτσι, η Επιτροπή συντονίζει τις ενέργειές της με άλλους Εθνικούς Θεσμούς στο πλαίσιο λειτουργίας ομάδων που έχουν συσταθεί είτε σε γεωγραφική, για παράδειγμα το Ευρωπαϊκό Συντονιστικό Όργανο, είτε σε θεματική βάση, όπως για παράδειγμα το δίκτυο εμπειρογνομόνων των εθνικών επιτροπών σε θέματα μετανάστευσης και προσφυγικού ασύλου. Οι συνεργασίες αυτές αφορούν τον διοικητικό και θεσμικό συντονισμό των ενεργειών της ΕΕΔΑ με τις ομόλογές της επιτροπές, στο πλαίσιο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, του Συμβουλίου της Ευρώπης, και του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Εξάλλου, η Επιτροπή συνεχίζει να έχει ενεργό ρόλο στο πλαίσιο της πλατφόρμας διαλόγου που έχει θεσμοθετηθεί μεταξύ Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον αραβικό και τον ευρωπαϊκό χώρο, και που τώρα εστιάζει σε θέματα μετανάστευσης και δικαιωμάτων των γυναικών στις δυο πλευρές της ομάδας. Στο τέλος του 2008 έληξε η θητεία της ΕΕΔΑ ως μέλους του Συντονιστικού Οργάνου των ευρωπαϊκών εθνικών θεσμών, στο οποίο συμμετείχε από το 2002.

Πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι δεν έχει επιλυθεί το ζήτημα που εκθέταμε και στον πρόλογο της προηγούμενης Ετήσιας Έκθεσης και αφορά στον τρόπο χρηματοδότησης της λειτουργίας μας. Η *ad hoc* έγκριση και κάλυψη των εξόδων της Επιτροπής από τον προϋπολογισμό της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης λειτουργεί αποτελεσματικά χάρη στην καλή πρόθεση και συνεν-

νόηση. Εντούτοις, αυτός ο τρόπος χρηματοδότησης αναπότρεπτα δημιουργεί ένα ανελαστικό πλαίσιο κινήσεων και περιορίζει τη δυνατότητα της Επιτροπής να προγραμματίζει και να υλοποιεί τις δραστηριότητές της. Το σημείο αυτό έχει επισημανθεί εξάλλου και από την Διεθνή Υποεπιτροπή για την Πιστοποίηση των Εθνικών Επιτροπών, η οποία έχει τονίσει πως η διασφάλιση της ανεξαρτησίας της Επιτροπής επιβάλλει ένα πλαίσιο χρηματοδότησης που θα της επιτρέψει πλήρη αυτονομία κινήσεων.

Στο σημείο αυτό, θα θέλαμε να τονίσουμε τη μεγάλη απώλεια του καθ. Γ. Παπαδημητρίου.

Η αστείρευτη πίστη του στην αξία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, στα οποία και αφιέρωσε μεγάλο μέρος της δραστηριότητάς του από πολλές διαφορετικές θέσεις αποτέλεσε άξονα της γενικότερης παρουσίας του. Η ΕΕΔΑ τονίζει ειδικότερα τη συμβολή του Γ. Παπαδημητρίου στην ίδρυσή της, αφού ήταν εκείνος που πρωτοστάτησε στη σύσταση ενός εθνικού φορέα για τα ανθρώπινα δικαιώματα στη χώρα μας, στο πλαίσιο των ανεξάρτητων θεσμών προστασίας των δικαιωμάτων του ΟΗΕ. Ο ίδιος συνέταξε τον ιδρυτικό νόμο της Επιτροπής το 1998 και παρέμεινε σταθερός αρωγός στις προσπάθειές της.

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

1. Αποστολή

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) συνεστήθη με το Ν. 2667/1998 (ΦΕΚ Α΄ 281). Σύμφωνα με αυτόν, η ΕΕΔΑ αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η βασική ιδέα, που ενέπνευσε τη δημιουργία της ΕΕΔΑ, είναι η διαρκής παρακολούθηση των εξελίξεων που σχετίζονται με το καθεστώς των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, η ενημέρωση της κοινής γνώμης για τους σχετικούς κινδύνους παραβίασης που ελλοχεύουν και προπαντός, η παροχή συμβουλών για τη χάραξη σωστής κεντρικής πολιτικής για τα δικαιώματα του ανθρώπου. Σκοπός της ΕΕΔΑ είναι η συνεχής επισήμανση σε όλα τα όργανα της Πολιτείας της ανάγκης αποτελεσματικής κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του ανθρώπου όλων όσοι διαβιούν στην Ελληνική Επικράτεια. Πηγή έμπνευσης για την κατάρτιση του ιδρυτικού νόμου της ΕΕΔΑ ήταν οι Αρχές του Παρισιού (Paris Principles) που υιοθετήθηκαν από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Απόφαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ Α/RES/48/134, 20.12.1993) και αργότερα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, διεθνών οργανισμών που προωθούν επί σειρά ετών τη σύσταση Εθνικών Επιτροπών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Ανάλογες ευρωπαϊκές Επιτροπές λειτουργούν ήδη στη Γαλλία, τη Γερμανία, τη Δανία, την Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία, τη Β. Ιρλανδία (Ηνωμένο Βασίλειο) αλλά και σε άλλες χώρες (βλ. www.nhri.net). Η ΕΕΔΑ από το 2002 είναι μέλος του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, μαζί με τους ομόλογους εθνικούς οργανισμούς δικαιωμάτων του ανθρώπου της Γαλλίας, της Δανίας και της Ιρλανδίας. Από το Σεπτέμβριο του 2006 και σε συνέχεια της 6ης Ευρωπαϊκής Συνάντησης των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Αθήνα, μέλη του τετραμελούς Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου είναι η Ιρλανδία, η Ελλάδα, η Γερμανία και η Δανία.

Κύρια αποστολή της ΕΕΔΑ αποτελεί:

- Η διαρκής παρακολούθηση της εξέλιξης των θεμάτων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, η συνεχής ενημέρωση και η προώθηση της σχετικής έρευνας.

- Η ανταλλαγή εμπειριών σε διεθνές επίπεδο με τους αρμόδιους διεθνείς οργανισμούς, όπως ο ΟΗΕ, το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο ΟΑΣΕ ή με τις ομοταγείς Επιτροπές άλλων Κρατών ή και με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις άλλων Κρατών.

- Η διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής σε θέματα δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Σύμφωνα με τον ιδρυτικό της νόμο η ΕΕΔΑ έχει τις ακόλουθες καθ' ύλη αρμοδιότητες:

α) Την εξέταση ζητημάτων που αφορούν στην προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τα οποία εγείρει είτε η Κυβέρνηση είτε η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής ή προτείνονται από τα μέλη της ή από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

β) Την υποβολή συστάσεων και προτάσεων, την εκπόνηση μελετών, την υποβολή εκθέσεων και γνωμοδοτήσεων για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

γ) Την ανάπτυξη πρωτοβουλιών για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

δ) Την ανάληψη πρωτοβουλιών για την καλλιέργεια του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος.

ε) Τη διατήρηση μόνιμης επικοινωνίας και συνεργασίας με διεθνείς οργανισμούς, παρεμφερή όργανα άλλων χωρών, καθώς και εθνικές ή διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

στ) Τη γνωμοδότηση για εκθέσεις, που πρόκειται να υποβάλει η χώρα σε διεθνείς οργανισμούς για θέματα προστασίας δικαιωμάτων του ανθρώπου.

ζ) Τη δημόσια γνωστοποίηση των θέσεων της ΕΕΔΑ με κάθε πρόσφορο τρόπο.

η) Τη σύνταξη ετήσιας έκθεσης για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

θ) Την οργάνωση Κέντρου Τεκμηρίωσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου.

ι) Την εξέταση της προσαρμογής της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και τη σχετική γνωμοδότηση προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας.

2. Σύνοψη

Το 2008 η ΕΕΔΑ απαρτίστηκε από τα ακόλουθα μέλη:

α) Τον **Πρόεδρο της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας**, κ. Απόστολο Σταύρου.

β) Έναν εκπρόσωπο της **ΓΣΕΕ** και έναν εκπρόσωπο της **ΑΔΕΔΥ**. Εκπρόσωπος της ΓΣΕΕ ήταν ο κ. Νικόλαος Φωτόπουλος (αναπληρωτής ο κ. Δημήτρης Στρατούλης). Εκπρόσωπος της ΑΔΕΔΥ ήταν ο κ. Κώστας Σμυρλής (αναπληρωτής ο κ. Νίκος Χατζόπουλος).

γ) Έξι εκπροσώπους **Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων**, των οποίων η δράση καλύπτει το πεδίο των δικαιωμάτων του ανθρώπου γενικά. Το 2008 συμμετείχαν: από τη **Διεθνή Αμνηστία** ο κ. Κωστής Παπαϊωάννου (αναπληρώτρια η κα. Γεωργία Ζερβού), από την **Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** ο κ. Γιάννης Ιωαννίδης (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης), από το **Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου** ο κ. Λίνος-Αλέξανδρος Σισιλιάνος (αναπληρώτρια η κα. Αλίκη Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου), από το **Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες** η κα. Αγγελική Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου (αναπληρώτρια η κα. Ηρώ Νικολακοπούλου-Στεφάνου), από το **Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας** η κα. Σοφία Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου (αναπληρώτρια η κα. Ξανθή Πετρινιώτη), από την **Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Ελλήνων Ρομ** ο κ. Χρήστος Λάμπρου (αναπληρωτής ο κ. Ελευθέριος Δημητρίου).

δ) **Εκπροσώπους των αναγνωρισμένων κομμάτων κατά τον Κανονισμό της Βουλής** (ένας εκπρόσωπος από κάθε κόμμα). Το 2008, υποδειχθέντες από τα κόμματα ήταν: από τη ΝΔ ο κ. Χαράλαμπος Ναούμης (αναπληρωτής ο κ. Γεώργιος Νίκας), από το ΠΑΣΟΚ ο κ. Κώστας Μποτόπουλος (αναπληρώτρια η κα. Νεφέλη Παρασκευοπούλου), από το ΚΚΕ ο κ. Γιάννης Γουσέτης (αναπληρωτής ο κ. Δημήτρης Καλτσώνης), από το ΣΥΡΙΖΑ ο κ. Νάσος Θεοδωρίδης (αναπληρωτής ο κ. Σπύρος Απέργης), από το ΛΑΟΣ η κα. Βασιλική Τσαμπιέρη (αναπληρωτής ο κ. Ανδρέας Μητσόπουλος).

ε) Το **Συνήγορο του Πολίτη**, κ. Γ. Καμίνη (αναπληρωτής ο κ. Ανδρέας Τάκης).

στ) Ένα μέλος της **Αρχής Προστασίας του**

Ατόμου από την Επεξεργασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, κ. Νίκος Φραγκάκης και από 30.05.2008 ο κ. Αντώνης Ρουπακιάτης (αναπληρώτρια η κα. Πηνελόπη Φουντεδάκη).

ζ) Ένα μέλος του **Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης**, κα. Ίριδα Αυδή-Καλκάνη (αναπληρώτρια η κα. Εύη Δεμίρη).

η) Ένα μέλος της **Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής**, προερχόμενο από τις επιστήμες της Βιολογίας, της Γενετικής ή της Ιατρικής, κ. Γιώργος Μανιάτης (αναπληρωτής κ. Ιωάννης Βλαχογιάννης).

θ) **Δύο πρόσωπα εγνωσμένου κύρους με ειδικές γνώσεις σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ορίζει ο Πρωθυπουργός**, κ. Νικόλαος Κλαμαρής (αναπληρώτρια η κα. Θεοδώρα Αντωνίου) και ο κ. Αντώνης Μακρυδημήτρης (αναπληρώτρια η κα. Αδαμαντία Καλούδη).

ι) **Ανά έναν εκπρόσωπο των Υπουργείων Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας & Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης**. Από το **Υπουργείο Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης** η κα. Μαρία Κοτρωνιά και από 28.08.2008 ο κ. Ιωάννης Ζαννετόπουλος (αναπληρωτής ο κ. Κωνσταντίνος Αργυρού και από 28.08.2008 η κα. Αρετή Μπελιά), από το **Υπουργείο Εξωτερικών** κ. Πέτρος Παραράς, από το **Υπουργείο Δικαιοσύνης** η κα. Ευδοκία Κολπονδίνου-Μπουντουρά, (αναπληρώτρια η κα. Λαμπρινή Παππά), από τη **Γενική Γραμματεία Δημόσιας Τάξης** (τέως Υπουργείο Δημόσιας Τάξης) ο κ. Κωνσταντίνος Κορδάτος (αναπληρωτής ο κ. Ιωάννης Χαλκιάς και από 21.04.2008 ο κ. Σωτήριος Πανούσης), από το **Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων** ο κ. Ευάγγελος Συρίγος (αναπληρώτρια η κα. Ειρήνη Χειλά), από το **Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας** ο κ. Δημήτριος Κοντός (αναπληρωτής ο κ. Ιωάννης Πράσιнос), από τη **Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας & Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης** η κα. Μαργαρίτα Παπαδά-Χειμώνα (αναπληρωτής ο κ. Χρήστος Οικονόμου).

ια) **Τρεις καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές του Δημοσίου Δικαίου ή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου** οι οποίοι κληρώνονται από την ΕΕΔΑ κατά την πρώτη μετά τη συγκρότησή της συ-

νεδρίαση από Τμήματα των ΑΕΙ της χώρας που προβλέπει ο Ν. 2667/1998 (άρθρο 2, παρ. 1, εδ. (ιβ)). Έπειτα από κλήρωση για την τρίτη θητεία της ΕΕΔΑ, συμμετείχαν το 2008 οι ακόλουθοι πανεπιστημιακοί καθηγητές, εκπροσωπώντας αντίστοιχα Πανεπιστημιακά Τμήματα της χώρας: (α) από το **Τμήμα Νομικής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης** ο κ. Αντώνης Μανιτάκης (αναπληρωτής ο κ. Πέτρος Στάγκος), (β) από το **Τμήμα Νομικής του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης** ο κ. Γρηγόριος-Ευάγγελος Καλαβρός (αναπληρωτής ο κ. Συμεών Μηναΐδης), (γ) από το **Γενικό Τμήμα Δικαίου του Παντείου Πανεπιστημίου** ο κ. Θεόδωρος Τζώνος.

(ιβ) Έναν εκπρόσωπο του **Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών**, κ. Ευάγγελος Ζερβέας και από 28.08.2008 η κα. Μαρία Κουβέλη (αναπληρώτρια η κα. Μαρία Κουβέλη και από 28.08.2008 ο κ. Χρίστος Χριστόπουλος).

3. Οργάνωση και λειτουργία

Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ απαρτίζεται από τον Πρόεδρο, κ. Κ. Παπαϊωάννου, την Α΄ Αντιπρόεδρο, κα. Α. Χρυσοχοΐδου-Αργυροπούλου και τον Β΄ Αντιπρόεδρο, κ. Λ.-Α. Σισλιάνο.

Η λειτουργία της ΕΕΔΑ διέπεται από τον Κανονισμό της, ο οποίος δημοσιεύτηκε με Απόφαση του Πρωθυπουργού κατ' εφαρμογή του άρθρου 4, παρ. 7 του ιδρυτικού νόμου [απόφαση Υ 138, 06.04.2000 (ΦΕΚ Β΄ 475), «Έκδοση Κανονισμού της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου»].

Σύμφωνα με τον Κανονισμό της ΕΕΔΑ λειτουργούν τα παρακάτω Τμήματα:

- α) Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων.
- β) Κοινωνικών, Οικονομικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων.
- γ) Εφαρμογής των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στους Αλλοδαπούς.
- δ) Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.
- ε) Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας.

Το 2008 η ΕΕΔΑ επικουρήθηκε από τις εξής Επιστημονικές Συνεργάτιδες: κα. Χριστίνα Παπαδοπούλου (DEA Relations Internationales Paris I-Panthéon Sorbonne), κα. Λυδία-Μαρία Μπολάνη (δικηγόρος και κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου Διεθνών Σπουδών Νομικού Τμήματος Πανεπιστημίου Αθηνών, MJur Πανεπιστημίου Οξφόρδης, MPhil Πανεπιστημίου Οξφόρδης) και κα. Τίνα Σταυρινάκη (δικηγόρος, DEA "Droit comparé des droits de l'homme – La protection des droits de l'homme en Europe" Πανεπιστημίου Robert Schuman, Strasbourg III, Υπ. Διδάκτορ Νομικής Πανεπιστημίου Panthéon-Assas, Paris II).

Καθήκοντα Γραμματέα της ΕΕΔΑ διετέλεσε η κα. Κατερίνα Πάντου (MA in European Political Studies, University of Bath). Η γραμματεία στελεχώνεται και από την κα. Αγγελική Βασιλάκη (πτυχιούχος ΤΕΙ Καλαμάτας, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, πτυχιούχος Πανεπιστημίου Sunderland –BA in Economics, MSc in Information Systems–University of Portsmouth), η οποία αποσπάστηκε από την 1^η Υγειονομική Περιφέρεια Αττικής.

Η ΕΕΔΑ επικουρήθηκε κατά τη συγκεκριμένη περίοδο επίσης από τέσσερις ασκούμενους: κα. Κωνσταντίνα Λαμπροπούλου (Απρίλιος 2008-Ιούλιος 2008), κα. Βάγια Παππά (Απρίλιος 2008-Οκτώβριος 2008), κ. Νίκο Βούλγαρη (Μάιος 2008-Δεκέμβριος 2008) και κα. Αλίκη Γεωργιάδη (Οκτώβριος 2008-Ιανουάριος 2009).

Οι εργασίες και συνεδριάσεις της ΕΕΔΑ (της Ολομέλειας και των Τμημάτων) για το έτος 2008 πραγματοποιήθηκαν στην έδρα της (Νεοφύτου Βάμβα 6, 106 74 Αθήνα), την οποία της παραχώρησε η Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου το 2003.

Όλα τα κείμενα της ΕΕΔΑ (στα ελληνικά και αγγλικά) καθώς και άλλα κείμενα που άπτονται ζητημάτων της εθνικής, διεθνούς και ευρωπαϊκής προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου, προς ενημέρωση όλων των ενδιαφερομένων στην Ελλάδα, αλλά και στο εξωτερικό, καταχωρούνται στον ιστότοπό της (www.nchr.gr).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

I. Συνεδριάσεις της Ολομέλειας

Η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, για το διάστημα 01.04.2008 έως 28.02.2009, συνήλθε επτά φορές:

Κατά τη συνεδρίαση της 10.04.2008, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε το τελικό κείμενο της εισήγησης «Η κατάσταση των αλλοδαπών που εισέρχονται στην Ελληνική Επικράτεια από το Αιγαίο και οι πρακτικές των Λιμενικών Αρχών», το οποίο είχε εγκρίνει επί της αρχής στην από 20.03.2008 συνεδρίασή της.¹ Η ΕΕΔΑ, επιπλέον, υιοθέτησε ομόφωνα το τελικό κείμενο της εισήγησης «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», το οποίο είχε εγκρίνει επί της αρχής στην από 20.03.2008 συνεδρίασή της,² ενώ προέβη και σε προκαταρκτική συζήτηση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο «Σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης».

Στη συνεδρίαση της 29.05.2008, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα τις «Παρατηρήσεις επί της 3ης Περιοδικής Εθνικής Έκθεσης υπό τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού», την εισήγηση του Α΄ Τμήματος για τα «Ζητήματα ελευθερίας του λόγου και προστασίας της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών» και την εισήγηση για την «Αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από τον πολιτικό».

Στη συνεδρίαση της 10.07.2008, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε τη «Διακήρυξη για την προστασία των δασών και του περιβάλλοντος», παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου «Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία» και ενέκρινε ομόφωνα τις απόψεις και προτάσεις του Β΄ Τμήματος σχετικά με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010.

Κατά τη συνεδρίαση της 02.10.2008, η ΕΕΔΑ συζήτησε εκτενώς την «Έκθεση σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα».

Στη συνεδρίαση της 13.11.2008, η ΕΕΔΑ υιοθέτησε ομόφωνα την εισήγηση «Η δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες» και τις παρατηρήσεις επί του σχεδίου νόμου «Εφαρμογή της αρχής των ί-

σων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης-εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 5ης Ιουλίου 2006». Επιπλέον, αποφάσισε, μετά από παραπομπή από το Γ΄ Τμήμα του ζητήματος σε αυτήν, την αποστολή επιστολής στο Υπουργείο Εσωτερικών (Γενική Γραμματεία Δημοσίας Τάξεως) με την οποία να ζητούνται διευκρινίσεις για τα περιστατικά της 25ης και 26ης Οκτωβρίου 2008 έξω από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής επαναλαμβάνοντας παράλληλα τη θέση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη διαχείριση παραλαβής αιτημάτων ασύλου.

Στη συνεδρίαση της 15.01.2009, η Ολομέλεια υιοθέτησε ομόφωνα την «Έκθεση σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα». Επίσης παρουσιάστηκε η πρόταση σχεδίου νόμου «Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας» της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου από τον Πρόεδρό της κ. Δ. Χριστόπουλο.

Κατά τη συνεδρίαση της 26.02.2009 η Ολομέλεια υιοθέτησε την εισήγηση του Α΄ Τμήματος αναφορικά με το «Ποινικό μητρώο ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων». Στη συνεδρίαση της Ολομέλειας προσκλήθηκαν και παρευρέθηκαν ο κ. Π. Δαμιανός, Διευθυντής του Σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, ο κ. Γ. Μόσχος, Συνήγορος των Δικαιωμάτων του Παιδιού και η κ. Σ. Πούλου, Ειδική Επιστήμονας του Συνηγόρου του Πολίτη.

2. Απολογισμός των Τμημάτων

I. Α΄ Τμήμα – Ατομικά και πολιτικά δικαιώματα

Μέλη του Α΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ για το έτος 2008 ήταν οι κυρίες και κύριοι: Λ.-Α. Σισιλιάνος (Προεδρεύων), Θ. Αντωνίου, Κ. Αργυρού (έως 27.08.2008), Ι. Γουσέτης, Ε. Δημητρίου, Α. Θεοδωρίδης, Ι. Ιωαννίδης, Γ. Καλαβρός, Ν. Κλαμαρής, Κ. Κορδάτος, Μ. Κουβέλη, Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Α. Μανιτάκης, Σ. Μηναΐδης, Α. Μητσόπουλος, Κ. Μποτόπουλος, Γ. Νίκας, Λ. Παππά, Σ. Πανούσης (από 21.04.2008), Π. Παρα-

1. Για το κείμενο της απόφασης βλ. Έκθεση 2007, σελ. 193.

2. Για το κείμενο της απόφασης βλ. Έκθεση 2007, σελ. 209.

ράς, Α. Ρουπακιώτης (από 30.05.2008), Κ. Σμυρλής, Π. Στάγκος, Α. Τάκης, Θ. Τζώνος, Π. Φουντεδάκη. Επιστημονική συνεργάτιδα του Α΄ Τμήματος για το 2008 ήταν η κα Λ.-Μ. Μπολάνη.

Το Α΄ Τμήμα συνεδρίασε στις 22.05.2008 και θέμα της ημερήσιας διάταξης ήταν το ζήτημα της πειθαρχικής δίωξης του Προέδρου της Ένωσης Ελλήνων Εισαγγελέων κ. Σ. Μπάγια. Βάση συζήτησης αποτέλεσε η εισήγηση του κ. Ι. Ιωαννίδη. Το Τμήμα επεσήμανε ότι δεν έχει αρμοδιότητα να υπεισέλθει στις λεπτομέρειες της συγκεκριμένης υπόθεσης, καθώς επρόκειτο για ατομική υπόθεση. Αποφάσισε να συζητήσει και να τοποθετηθεί επί των γενικότερων ζητημάτων που προέκυψαν από το εν λόγω περιστατικό, δηλαδή την ελευθερία λόγου και τη συνδικαλιστική ελευθερία των δικαστικών λειτουργών. Η εισήγηση, μετά κάποιων παρατηρήσεων από τα μέλη του Τμήματος, παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια της 29.05.2008 για τελική έγκριση.

Το Α΄ Τμήμα συνεδρίασε στις 05.02.2009. Θέματα της ημερήσιας διάταξης ήταν ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας και το ποινικό μητρώο ανηλίκων. Όσον αφορά το πρώτο θέμα το Τμήμα αποφάσισε να ασχοληθεί σε επόμενη συνεδρίασή του με τη διατύπωση ενός κειμένου θέσεων δίνοντας έμφαση σε ζητήματα αιχμής, όπως π.χ. την υπηκοότητα των μεταναστών δεύτερης γενιάς. Αναφορικά με το δεύτερο ζήτημα, βάση συζήτησης αποτέλεσε η εισήγηση των κ. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Λ.-Α. Σισιλιάνου και Λ.-Μ. Μπολάνη, ενώ στη συνεδρίαση είχε κληθεί να συμμετάσχει και ο κ. Π. Δαμιανός, Διευθυντής του Σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα. Τα μέλη αφού τοποθετήθηκαν επί της εισήγησης, αποφάσισαν την επέκταση των εισηγημένων προτάσεων και στους νεαρούς ενήλικες και παρέπεμψαν την εισήγηση στην Ολομέλεια για τελική έγκριση.

II. Β΄ Τμήμα – Κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά δικαιώματα

Μέλη του Β΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ για το έτος 2008 ήταν οι κυρίες και κύριοι: Ν. Φραγκάκης (Προεδρεύων, έως 28.05.2008) Α. Θεοδωρίδης (Αν. Προεδρεύων και Προεδρεύων από 29.05.2008), Β. Τσαμπιέρη (Αν. Προεδρεύουσα από 29.05.2008), Ι. Γουσέτης, Δ. Κοντός, Σ. Κου-

κούλη-Σπηλιωτοπούλου, Χ. Λάμπρου, Α. Μακρυδημήτρης, Α. Μπελιά (από 28.08.2008), Χ. Ναούμης, Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, Ν. Παρασκευοπούλου, Α. Ρουπακιώτης (από 30.05.2008), Θ. Τζώνος, Κ. Σμυρλής, Ν. Φωτόπουλος και Τ. Χριστόπουλος (από 28.08.2008). Επιστημονική συνεργάτιδα του Β΄ Τμήματος για το 2008 ήταν η κα. Τ. Σταυρινάκη.

Κατόπιν της παραίτησης του κ. Ν. Φραγκάκη από την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και του ορισμού νέου εκπροσώπου στην ΕΕΔΑ, το Β΄ Τμήμα συνήλθε στις 29.05.2008 και εξέλεξε νέο Προεδρεύοντα, τον κ. Α. Θεοδωρίδη και Αν. Προεδρεύουσα, την κα. Β. Τσαμπιέρη.

Κατά τη συνεδρίαση της 02.07.2008, το Β΄ Τμήμα συζήτησε το σχέδιο νόμου για την «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση για τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών σε ΑμεΑ και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες». Για τη διευκόλυνση της επεξεργασίας των ειδικών ζητημάτων που πραγματεύεται το σχέδιο νόμου και σύμφωνα με την παρ. 5.9 του άρθρου Ι του Κανονισμού της ΕΕΔΑ (ΦΕΚ Β΄ 475/6.4.2000) προσκλήθηκε η κα. Β. Λαμπροπούλου, Καθηγήτρια Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Πατρών και Πρόεδρος του Ινστιτούτου για τα Δικαιώματα Παιδιών και Νέων με Ειδικές Ανάγκες. Το Β΄ Τμήμα αποφάσισε την περαιτέρω ανάλυση των ρυθμίσεων του σχεδίου νόμου. Στην ίδια συνεδρίαση, συζητήθηκαν οι προτάσεις της ΕΕΔΑ για την «Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010», κατόπιν σχετικού αιτήματος του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

Κατά τη συνεδρίαση της 17.09.2008, το Β΄ Τμήμα αποφάσισε τη διοργάνωση διαβούλευσης με ενδιαφερόμενους φορείς σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες».

Κατά τη συνεδρίαση της 13.10.2008, το Β΄ Τμήμα επέλεξε τα ζητήματα, τα οποία θα εισηγείτο στην Ολομέλεια για το επόμενο διάστημα μέχρι τη λήξη της θητείας της παρούσας σύνθεσης της ΕΕΔΑ. Στην ίδια συνεδρίαση, συζητήθηκαν οι βασικοί άξονες του πρώτου θέματος, σχετικά με τη μεταρρύθμιση του καθεστώτος των Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματιών και οι λεπτομέρει-

ες σχετικά με τη διοργάνωση της διαβούλευσης για την Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση.

Στις 03.11.2008, πραγματοποιήθηκε η διαβούλευση για την εφαρμογή του Ν. 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες». Στη διαβούλευση συμμετείχαν εκπρόσωποι της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Σωματείων Γονέων και Κηδεμόνων Ατόμων με Αναπηρία (ΠΟΣΓΚΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού Ειδικής Αγωγής (ΠΟΣΕΕΠΕΑ), του Ινστιτούτου για τα Δικαιώματα των Παιδιών ή Νέων με Ειδικές Ανάγκες και του Τμήματος Δικαιωμάτων του Συνασπισμού. Η ενδιαφέρουσα ανταλλαγή απόψεων επέτρεψε στην ΕΕΔΑ να αποκτήσει μία σαφέστερη άποψη για την καθημερινή πρακτική της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Σημειώνεται ότι η ΕΕΔΑ απηύθυνε πρόσκληση, επίσης, στη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δεν εκπροσωπήθηκε στη διαβούλευση, αλλά όρισε συνομιλητή για τη συνέχιση του διαλόγου.

Κατά τη συνεδρίαση της 15.12.2008, συζητήθηκε το ζήτημα της μεταρρύθμισης του πίνακα των Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματιών (ΒΑΕ). Στη συνεδρίαση του Β΄ Τμήματος, παρουσιάστηκαν οι βασικές θέσεις του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και της ΓΣΕΕ από τους εκπροσώπους τους στην ΕΕΔΑ. Επιπλέον, παρέστη, ως ειδικός εμπειρογνώμων, εκ μέρους της ΓΣΕΕ και ανέπτυξε τις θέσεις της ο κ. Γ. Ρωμανιάς. Τα μέλη του Β΄ Τμήματος διευκρινίσαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διατυπώνονταν οι προτάσεις της ΕΕΔΑ. Εξ αρχής, διευκρινίστηκε ότι οποιαδήποτε ουσιαστική κρίση επί της ένταξης συγκεκριμένων ειδικοτήτων στον πίνακα των ΒΑΕ εκφεύγει της αρμοδιότητας της ΕΕΔΑ. Τα μέλη τόνισαν ότι η αποστολή της ΕΕΔΑ, στο πεδίο της μεταρρύθμισης του καθεστώτος των ΒΑΕ, συνίσταται στη διατύπωση των βασικών αρχών, όπως αυτές απορρέουν από το πλέγμα των κοινωνικών δικαιωμάτων.

Κατά τη συνεδρίαση της 04.02.2009, το Β΄ Τμήμα κατέληξε στις τελικές προτάσεις προς την Ολομέλεια σχετικά με τη μεταρρύθμιση του καθεστώτος των Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελματιών (ΒΑΕ), διευκρινίζοντας παράλληλα τις προ-

τάσεις του για ορισμένες πτυχές της Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας, ως αναπόσπαστου τμήματος της προβληματικής για την αποτελεσματική προστασία του δικαιώματος στην υγεία και την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων.

III. Γ΄ Τμήμα – Εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους αλλοδαπούς

Μέλη του Γ΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ το 2008 ήταν οι κυρίες και κύριοι: Α. Χρυσοχοΐδου-Αργυροπούλου (Προεδρεύουσα), Ε. Ζερβέας (Αν. Προεδρεύων, έως 27.08.2008), Σ. Απέργης, Κ. Αργυρού (έως 27.08.2008), Ι. Ζαννετόπουλος (από 28.08.2008), Δ. Καλτσώνης, Δ. Κοντός, Κ. Κορδάτος, Α. Μανιτάκης, Σ. Μηναΐδης, Α. Μητσόπουλος, Κ. Μποτόπουλος, Σ. Πανούσης (από 21.04.2008), Π. Παραράς, Α. Τάκης, Κ. Τσιτσελίκης, Ε. Συρίγος, Π. Φουντεδάκη και Ε. Χειλά. Επισημονικές συνεργάτιδες του Γ΄ Τμήματος για το 2008 ήταν η κα. Λ.-Μ. Μπολάνη και η κα. Τ. Σταυρινάκη.

Το Γ΄ Τμήμα συνεδρίασε στις 13.11.2008 και συζήτησε τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στις 25 και 26 Οκτωβρίου 2008 έξω από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής στην Πέτρου Ράλλη. Το Τμήμα δεν κατέληξε στον τρόπο αντίδρασης της ΕΕΔΑ ως προς το ζήτημα και παρέπεμψε το θέμα στην Ολομέλεια καθώς και την πρόταση της Προεδρεύουσας, η οποία πρότεινε να αποσταλεί επιστολή στο Υπουργείο Εσωτερικών (Γενική Γραμματεία Δημοσίας Τάξεως) με την οποία να ζητούνται διευκρινίσεις για το εν λόγω περιστατικό επαναλαμβάνοντας παράλληλα τη θέση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη διαχείριση παραλαβής αιτημάτων από το Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής.

IV. Δ΄ Τμήμα – Προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Μέλη του Δ΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ το 2008 ήταν οι κυρίες και κύριοι: Γ. Ζερβού (Προεδρεύουσα), Ν. Παρασκευοπούλου (Αν. Προεδρεύουσα), Ι. Αυδή-Καλκάνη, Ε. Ζερβέας (έως 27.08.2008), Ι. Ιωαννίδης, Α. Καλούδη, Δ. Καλτσώνης, Ε. Κολπονδίνου-Μπουντουρά, Χ. Λάμπρου, Γ. Μανιάτης, Α. Μπελιά (από 28.08.2008), Χ. Ναούμης, Γ. Νίκας, Λ. Παππά, Ε. Συρίγος, Ν. Φωτόπουλος, Ε.

Χειλά και Α. Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου. Υπεύθυνη επιστημονική συνεργάτιδα του Δ΄ Τμήματος ήταν η κα. Χ. Παπαδοπούλου.

Όλες οι συνεδριάσεις του Δ΄ Τμήματος το 2008 (12.11.2008, 12.01.2009, και 05.03.2009) ήταν συνεδριάσεις της Ειδικής Ομάδας Εργασίας που συστάθηκε μετά από πρόταση της ΕΕΔΑ προς το Αρχηγείο της ΕΛΑΣ και το Υπουργείο Εσωτερικών, με στόχο την αναδιάρθρωση του προγράμματος εκπαίδευσης των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η ΕΕΔΑ είχε διαμορφώσει και καταθέσει την πρότασή της στην Πολιτεία ήδη από τα μέσα του 2007.³ Μετά από ομόφωνη απόφαση της Ολομέλειάς της, η ΕΕΔΑ πήρε την πρωτοβουλία να προτείνει στην Πολιτεία την εκπόνηση και υλοποίηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης των μελών του αστυνομικού σώματος στα δικαιώματα του ανθρώπου, πιστεύοντας ότι μόνον μέσω μίας σωστής εκπαίδευσης θα μεταβληθούν, τα μέλη του σώματος, σε επαγγελματίες που τηρούν το νόμο κατά γράμμα και είναι απόλυτα προσηλωμένοι στην εξυπηρέτηση των αρχών και σκοπών του πολιτεύματος. Χρειάστηκε να περάσει ένας χρόνος (24.07.2008) μέχρι να φτάσει στην ΕΕΔΑ η θετική ανταπόκριση των αρμόδιων φορέων και να της διαβιβαστεί ο κατάλογος των εκπροσώπων, στην Ειδική Ομάδα Εργασίας, όλων των υπηρεσιών/διευθύνσεων της ΕΛΑΣ και της πολιτικής ηγεσίας.

Η ομάδα εργασίας (αποτελούμενη από τον Πρόεδρο της ΕΕΔΑ, την Προεδρεύουσα του Δ΄ Τμήματος, το Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη κ. Α. Τάκη, τον καθ. Π. Στάγκο, και την αρμόδια, για θέματα εκπαίδευσης, επιστημονική συνεργάτιδα) που σχηματίστηκε στο εσωτερικό της ΕΕΔΑ για την υποστήριξη και παρακολούθηση αυτού του εγχειρήματος, στο οποίο η ΕΕΔΑ αποδίδει μεγάλη σπουδαιότητα, συνήλθε στις 12.11.2008 για να καταρτίσει την ατζέντα της πρώτης συνεδρίασης της Ειδικής Ομάδας Εργασίας για την εκπαίδευση της ΕΛΑΣ στα ανθρώπινα δικαιώματα και να προσδιορίσει με σαφήνεια τους στόχους της.

Στις 12.01.2009, η Ομάδα συναντήθηκε εκ νέου και συνέταξε αναλυτικό κείμενο εργασίας, το οποίο αποφασίστηκε ότι θα αποσταλεί στα μέλη της Ειδικής Ομάδας Εργασίας μαζί με την πρό-

σκληση για την πρώτη συνεδρίασή της. Το κείμενο συνοψίζει τη λογική και το ιστορικό της πρωτοβουλίας της ΕΕΔΑ, ενώ, ταυτόχρονα, προσδιορίζει τους στόχους, τους αποδέκτες, το αντικείμενο, τη μεθοδολογία, το χρονοδιάγραμμα και τις ανάγκες χρηματοδότησης της δράσης. Το κείμενο εργασίας παρατίθεται αυτούσιο:

ΚΕΙΜΕΝΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α) Η πρωτοβουλία της ΕΕΔΑ

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, από τη θέση της ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας, παρακολουθεί με μεγάλη ανησυχία το κύμα βίας που διατρέχει την ελληνική κοινωνία, τη συμμετοχή αστυνομικών σε αυτό και, ιδιαίτερα, τη θέση και τη στάση της Ελληνικής Αστυνομίας ως προς τέτοια φαινόμενα.

Με τον τρόπο που εκδηλώνεται αυτό το φαινόμενο, η ΕΛΑΣ καταβάλλει το τίμημα της στρεβλής και ατελέσφορης σχέσης της με την κοινωνία. Στον τρόπο με τον οποίο η συντεταγμένη Πολιτεία έχει διαμορφώσει τη σχέση της αστυνομίας με την κοινωνία, εμφανίζεται μία αδυναμία του πολιτικού της προσωπικού να εμποτίσει το αστυνομικό σώμα με το αυτονόητο της αποστολής του: ότι, δηλαδή, ο αστυνομικός υπάλληλος υπηρετεί τον πολίτη, και δε δικαιούται να τον κακομεταχειρίζεται ή να τον περιφρονεί με οποιονδήποτε τρόπο.

Η ΕΕΔΑ πήρε την πρωτοβουλία να προτείνει στο Υπουργείο Εσωτερικών την εκπόνηση και υλοποίηση ενός προγράμματος εκπαίδευσης των μελών του αστυνομικού σώματος στα δικαιώματα του ανθρώπου, πιστεύοντας ότι μόνον μέσω μίας σωστής εκπαίδευσης θα μεταβληθούν, τα μέλη του σώματος, σε επαγγελματίες που τηρούν το νόμο κατά γράμμα και είναι απόλυτα προσηλωμένοι στην εξυπηρέτηση των αρχών και σκοπών του πολιτεύματος.

Η πρόταση της ΕΕΔΑ, που απορρέει από ομόφωνη απόφαση της Ολομέλειάς της, έγινε δεκτή από την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου και, έτσι, προγραμματίστηκε η πρώτη συνάντηση εργασίας των μελών της Επιτροπής με στελέχη της

3. Βλ. Έκθεση 2007, σελ. 61.

ιεραρχίας της ΕΛΑΣ, την Πέμπτη 5 Μαρτίου 2009.

Βασική προϋπόθεση της επιτυχίας του όλου εγχειρήματος είναι ο ειλικρινής διάλογος, μέσα από την εμπέδωση πνεύματος και αισθήματος συνεργασίας και συνυπευθυνότητας σε όλους τους συμμετέχοντες. Επιπλέον, η κατάδειξη της σημασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο αστυνομικό έργο είναι δυνατή μόνον εφ' όσον αποτελεί συνείδηση εκ μέρους των εκπαιδευομένων ότι πράγματι υφίσταται σημαντικό έλλειμμα εκπαίδευσης στο θέμα και, πάντως, μία επίσημη αποδοχή μίας αξιοσημείωτης αδυναμίας στις σχετικές επιδόσεις του αστυνομικού σώματος, τις οποίες άλλωστε έχει κατ' επανάληψη επισημάνει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Σκοπός της σημερινής, πρώτης, συνάντησης και όσων χρειαστεί να γίνουν στη συνέχεια, είναι να καταρτιστεί και να συμφωνηθεί το επακριβές περιεχόμενο της δράσης, που θα αποτυπωθεί σε μνημόνιο συνεργασίας της ΕΕΔΑ με την ΕΛΑΣ.

Β) Οι στόχοι της δράσης

Οι στόχοι της δράσης μπορούν να διακριθούν σε μακροπρόθεσμους, και σε άμεσους. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι να βελτιωθούν όλοι οι κρίσιμοι δείκτες έμπρακτου σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών από τα στελέχη της ΕΛΑΣ κατά την άσκηση του υπηρεσιακού τους έργου. Ο στόχος αυτός θα επιτευχθεί με τη διάχυση, στα κατώτερα στελέχη του αστυνομικού σώματος, ορθών δεξιοτήτων μεταχείρισης των πολιτών, κατά την εκπαίδευση που τα στελέχη αυτά λαμβάνουν στο πλαίσιο της φοίτησής τους στις αστυνομικές σχολές και στις περιοδικές μετεκπαιδεύσεις τους. Ο άμεσος στόχος της δράσης είναι να εκπαιδευτεί μία κρίσιμη ομάδα εκπαιδευτών (Training of Trainers, ή ToT), καθώς και προϊσταμένων της επιχειρησιακής δράσης της ΕΛΑΣ, που θα αναλάβουν να εμψυχίσουν στα κατώτερα, ιεραρχικά, μέλη του σώματος μία συνολική νοοτροπία και συμπεριφορές που εναρμονίζονται με το αξιακό υπόβαθρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και με τις δεσμεύσεις της χώρας έναντι εθνικών και διεθνών οργάνων και κειμένων.

Γ) Οι αποδέκτες της δράσης

Πρέπει να προσδιοριστεί η ευρύτερη –από ποσοτική άποψη– ομάδα στελεχών της ΕΛΑΣ, που θα αναλάβουν, μετά από την ειδική εκπαίδευση που θα τους παρασχεθεί στο πλαίσιο της προτεινόμενης δράσης, την πρακτική εκπαίδευση των αστυνομικών υπαλλήλων στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αρχική φοίτηση ή τη μετεκπαίδευσή τους. Η ομάδα αυτή που θα αποτελέσει τον αποδέκτη της δράσης, θα υπάγεται σταθερά σε αξιολόγηση απόδοσης από φορέα που θα προσδιορίζεται, επίσης, στο μνημόνιο συνεργασίας. Τα κριτήρια επιλογής των προς εκπαίδευση στελεχών της ΕΛΑΣ, θα πρέπει να είναι:

- Η εμπειρία τους σε μάχιμες θέσεις στην οργανωτική δομή της ΕΛΑΣ.

- Το εγνωσμένο προσωπικό και υπηρεσιακό κύρος τους στο πλαίσιο της ιεραρχικής δομής της ΕΛΑΣ, ιδιαίτερα δε το κύρος τους έναντι νεότερων σε ηλικία συναδέλφων τους.

- Η υπηρεσιακά διαπιστωμένη ευαισθησία τους στα ζητήματα επαγγελματισμού και σεβασμού προς τον πολίτη.

Δ) Αντικείμενο της δράσης

Η πρακτική, και όχι η θεωρητική, σημασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι εκείνη που θα δώσει το στίγμα της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών στα ανθρώπινα δικαιώματα. Το αντικείμενο του εκπαιδευτικού προγράμματος είναι να δημιουργηθεί, άμεσα, στο εσωτερικό του συστήματος της ΕΛΑΣ, ένας πυρήνας στελεχών που θα συνειδητοποιούν και, στη συνέχεια, θα μπορούν να μεταδώσουν στους υπόλοιπους συναδέλφους τους, ότι:

- Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι κατάλογος ευχετήριων υποδείξεων, αλλά νόμος του κράτους, που δεσμεύει αμετακίνητα τον αστυνομικό στο έργο του και συνεπάγεται σοβαρότατες κυρώσεις σε βάρος του αν τον παραβεί.

- Τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν είναι γενικόλογες φιλοσοφικές ενατενίσεις, αλλά συγκεκριμένες δεσμεύσεις και περιορισμοί στο έργο του αστυνομικού, ακόμη και στις πιο τετριμμένες λεπτομέρειές του.

- Ο βαθμός ανταπόκρισης σε συγκεκριμένα, όσο και επιτακτικά κριτήρια που συγκροτούν τα

ανθρώπινα δικαιώματα, καθορίζει το δημοκρατικό χαρακτήρα και τον επαγγελματισμό του αστυνομικού σώματος, και το νομιμοποιεί στα μάτια και την κρίση των πολιτών.

Ε) Η μεθοδολογία της δράσης

Σύμφωνα με όσα μέχρι στιγμής τονίστηκαν, το περιεχόμενο της εκπαίδευσης που θα παρασχεθεί στους εκπαιδευτές, επικουρικά μόνον θα στηριχτεί σε ακαδημαϊκού τύπου διαλέξεις-εισηγήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, οι οποίες άλλωστε είναι ήδη ενταγμένες στα εκπαιδευτικά προγράμματα σε ορισμένο βαθμό.

Κορμός της εκπαιδευτικής δράσης θα είναι η κατάδειξη, ανάλυση και συζήτηση, με βιωματικά επικοινωνιακό τρόπο, συγκεκριμένων και απτών παραδειγμάτων αντλούμενων από τις καθημερινές περιστάσεις του έργου των αστυνομικών, βάσει των οποίων θα προσδιορίζεται άμεσα η αστυνομική πρακτική από τη σκοπιά των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Παραδείγματα κακής αστυνομικής επίδοσης που οδήγησαν σε καταδίκες από αρμόδια όργανα και έκθεση της χώρας διεθνώς, θα αποτελούν μέρος των βιωματικών παρουσιάσεων και ασκήσεων.

Επίσης, σε συνεργασία με μάχιμα στελέχη και εκπαιδευτές της ΕΛΑΣ θα αναδιφθούν τα εγχειρίδια αστυνομικής τακτικής και εμπλοκής, με σκοπό η προτεινόμενη δράση να συνδεθεί πιο οργανικά με το περιεχόμενο της πραγματικής εκπαίδευσης ή μετεκπαίδευσης που λαμβάνουν οι αστυνομικοί.

ΣΤ) Χρονοδιάγραμμα και χρηματοδότηση της δράσης

Η ένταση και η έκταση των δεσμεύσεων που θα αναληφθούν στο πλαίσιο της πρώτης συνάντησης και των μετέπειτα συναντήσεων εργασίας, θα καθορίσουν το χρονοδιάγραμμα της δράσης και το ύψος της χρηματοδότησης που θα απαιτηθεί.

Ο Πρόεδρος
Κωστής Α. Παπαϊωάννου

Τα μέλη
Γεωργία Ζερβού
Πέτρος Στάγκος
Ανδρέας Τάκης

Η επιστημονική συνεργάτιδα
Χριστίνα Παπαδοπούλου

Στις 05.03.2009 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση της ομάδας εργασίας και συμφωνήθηκαν τα επόμενα βήματα και οι απαιτούμενες ενέργειες από την πλευρά του κάθε συμμετέχοντος. Η ομάδα αποτελείται, εκτός από τον Πρόεδρο, τα μέλη της ειδικής ομάδας της ΕΕΔΑ και την επιστημονική συνεργάτιδα, και από: εκπρόσωπο του ΔΣΑ, εκπρόσωπο του Ελληνικού Τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας ειδικευμένο σε θέματα εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα, εκπροσώπους των συνδικαλιστικών οργανώσεων των αστυνομικών, εκπροσώπους της Αστυνομικής Ακαδημίας, το νομικό σύμβουλο του υπουργού, και εκπροσώπους σειράς διευθύνσεων του Αρχηγείου της ΕΛΑΣ. Η ΕΕΔΑ, πριν προγραμματίσει την επόμενη συνάντηση εργασίας της ομάδας, θα συγκεντρώσει τις απαντήσεις των συμμετεχόντων φορέων (διδασκεία ύλη όλων των ετών σπουδών, θεματικές και κύκλοι μαθημάτων, προτάσεις για εκπαίδευση σε ορθές πρακτικές στην επαγγελματική καθημερινότητα των αστυνομικών, θεματικός κατάλογος των αναφορών πολιτών στο Συνήγορο του Πολίτη για τη συμπεριφορά και στάση της αστυνομίας, κλπ), και θα επιλέξει –μετά από εμπειριστατωμένη έρευνα– συμβουλευτικό φορέα από το εξωτερικό σε συνεργασία με τον οποίο θα σχεδιάσει το συνολικό πρόγραμμα εκπαίδευσης. Επιπλέον, θα καταρτίσει προϋπολογισμό κόστους του προγράμματος, τον οποίο και θα θέσει προς έγκριση στον Υπουργό.

Επίσης, σε συνεργασία με τους ομόλογους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο του ΟΗΕ, η ΕΕΔΑ συμμετέχει στην ευρεία διαβούλευση που έχει ξεκινήσει από το Νοέμβριο του 2008 για την Έκπληξη Σχεδίου Διακήρυξης για την εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων (UN Draft Declaration on Human Rights Education and Training) από τη Συμβουλευτική Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Human Rights Council Advisory Committee). Μέχρι το Μάρτιο του 2009, η διαδικασία αυτή δεν είχε ολοκληρωθεί και το σχέδιο κειμένου, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί μέχρι τώρα, θα επανεξεταστεί κατά τη σύνοδο του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το Μάρτιο του 2010.

Η ΕΕΔΑ συνεχίζει να μην είναι ικανοποιημένη από τη λειτουργικότητα και αποτελεσματικότητα της συνεργασίας της με το Υπουργείο Παιδείας, αναφορικά με την πρόοδο της εφαρμογής

στην Ελλάδα του Παγκόσμιου Προγράμματος για την Εκπαίδευση στα Ανθρώπινα Δικαιώματα, η πρώτη φάση του οποίου (που αφορά την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση) λήγει στο τέλος του 2009. Ωστόσο, με την εκπροσώπηση του Υπουργείου κατά τη νέα θητεία της ΕΕΔΑ, η ΕΕΔΑ διατηρεί την ελπίδα πως θα υπάρξει συνεργασία, τόσο για την εκπόνηση της απολογιστικής έκθεσης της Ελλάδας για αυτή την πρώτη φάση, αλλά και για την επιλογή θεματικών προτεραιοτήτων για τη δεύτερη φάση του Παγκόσμιου Προγράμματος που θα ξεκινήσει τον Ιανουάριο του 2010. Το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει ήδη ζητήσει από τις χώρες-μέλη να διατυπώσουν τις προτάσεις τους σε συνεργασία με τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, κατά την 12^η σύνοδό του, δηλαδή το Σεπτέμβριο του 2009.

Σημειώνεται ότι, στην έκθεση του ΥΠΕΠΘ προς την ΕΕΔΑ για το 2008⁴ αναφέρεται πως το Τμήμα Διεθνών Οργανισμών της Διεύθυνσης Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων του ΥΠΕΠΘ παραμένει Υπεύθυνος Φορέας Συνεργασίας για το προαναφερθέν Πρόγραμμα του ΟΗΕ. Το Δ΄ Τμήμα επαναδιατυπώνει την προσδοκία του για ουσιαστική, συστηματική, συνεχή και συνεκτική ενημέρωση από, και συνεργασία με τους εκπροσώπους του Υπουργείου στην ΕΕΔΑ για όλες τις πτυχές της εφαρμογής του προγράμματος αυτού, τις ενδεχόμενες δυσκολίες, διορθωτικές αποφάσεις, προσαρμογή στο οικείο πλαίσιο, κλπ.

V. Ε΄ Τμήμα – Διεθνής επικοινωνία και συνεργασία

Μέλη του Ε΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ το 2008 ήταν οι κυρίες και κύριοι: Γ. Καλαβρός (Προεδρεύων), Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου (Αν. Προεδρεύουσα), Θ. Αντωνίου, Σ. Απέργης, Ε. Δημητρίου, Ι. Ζαννετόπουλος (από 28.08.2008), Α. Καλούδη, Ε. Κολπονδίνου-Μπουντουρά, Μ. Κουβέλη, Π. Στάγκος, Β. Τσαμπιέρη, Κ. Τσιτσελίκης, Ν. Φραγκάκης (έως 29.05.2008) και Τ. Χριστόπουλος (από 28.08.2008). Υπεύθυνη επιστημονική συνεργάτιδα του Ε΄ Τμήματος ήταν η κα. Χ. Παπα-

δοπούλου.

Το Ε΄ Τμήμα είναι επιφορτισμένο, μεταξύ άλλων, και με το συντονισμό των ενεργειών με άλλους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σε περιφερειακό και διεθνές επίπεδο. Αυτός ο ρόλος επιτελείται στο πλαίσιο λειτουργίας ομάδων Εθνικών Θεσμών, οι οποίες έχουν συσταθεί είτε σε γεωγραφική (π.χ. το Ευρωπαϊκό Συντονιστικό Όργανο), είτε σε θεματική βάση (π.χ. το δίκτυο εμπειρογνομόνων των Εθνικών Θεσμών σε θέματα μετανάστευσης και προσφυγικού ασύλου). Σημειώνεται ότι, για το 2008, μέλη του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου ήταν οι Επιτροπές της Ιρλανδίας –προεδρεύουσα της ομάδας–, της Δανίας, της Γερμανίας και της Ελλάδας.

Οι διεθνείς συνεργασίες και δραστηριότητες της ΕΕΔΑ παρουσιάζονται εκτενώς στο Έκτο Μέρος της παρούσας έκθεσης. Στο παρόν σημείωμα αναφέρονται, συνοπτικά, μόνο εκείνες οι συνεργασίες που αφορούν το διοικητικό και θεσμικό συντονισμό των ενεργειών της ΕΕΔΑ με τις ομόλογές της επιτροπές, για τη χρονική περίοδο που καλύπτει αυτή η έκθεση (01.04.2008-28.02.2009):

A) Στο πλαίσιο του UNOHCHR (Γραφείο της Ύπατης Αρμοστού του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα)

20^η ετήσια συνάντηση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου (ICC, International Coordinating Committee) των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και παράλληλη συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου (ECC, European Co-ordinating Committee), στις 14-18 Απριλίου στη Γενεύη.⁵ Υπενθυμίζεται ότι η ΕΕΔΑ συμμετείχε στις προαναφερθείσες συνόδους ως εκλεγμένο, από την Ευρωπαϊκή Ομάδα Εθνικών Θεσμών, μέλος των συντονιστικών αυτών οργάνων.

Η σύνοδος του ICC ασχολήθηκε, κυρίως, με τη διαδικασία σύστασης του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου σε νομικό πρόσωπο και με όλα τα ζητήματα που άπτονται της αποστολής, διοίκησης, λειτουργίας και των οικονομικών του, όπως

4. Βλ. τμήμα της παρούσας έκθεσης που περιλαμβάνει τις εκθέσεις των Υπουργείων που εκπροσωπούνται στην ΕΕΔΑ.

5. Βλ. αναλυτική αναφορά στην ατζέντα και των δύο συναντήσεων στο Έκτο Μέρος της παρούσας έκθεσης.

και με τα σχετικά με τον εορτασμό της 60^{ης} επετείου από την υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Στην ίδια σύνοδο παρουσιάστηκε η έκθεση της Υπο-επιτροπής Πιστοποίησης των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου –πρόκειται για πιστοποίηση της συμμόρφωσης των Εθνικών Θεσμών με τις Αρχές του Παρισιού–, η οποία και εγκρίθηκε από την Ολομέλεια των Εθνικών Θεσμών.

Συνοπτικά, τα θέματα που απασχόλησαν τη συνεδρίαση της Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου στη Γενεύη αφορούσαν τη συνεργασία των Εθνικών Θεσμών με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και με το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, όπως και την πρόοδο της πλατφόρμας διαλόγου που έχει θεσμοθετηθεί μεταξύ των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στον αραβικό και τον ευρωπαϊκό χώρο.

Εκτός από τις ετήσιες συναντήσεις που συγκαλούνται και φιλοξενούνται, παραδοσιακά, από το Γραφείο Εθνικών Θεσμών της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το Μάρτιο ή Απρίλιο κάθε έτους στη Γενεύη, στη διάρκεια του έτους πραγματοποιούνται και άλλες τακτικές ή έκτακτες συνεδριάσεις του ICC και του ECC. Έτσι, το 2008 έγινε στο Ναϊρόμπι της Κένυας, η 21^η συνάντηση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στο πλαίσιο της 9^{ης} Διεθνούς Διάσκεψης των Εθνικών Θεσμών με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Διοίκηση της Δικαιοσύνης».

Το Ευρωπαϊκό Συντονιστικό Όργανο συνήλθε επίσης στο Δουβλίνο (στις 09.06 και στις 17.09, στο πλαίσιο της 5^{ης} Στρογγυλής Τράπεζας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Ευρωπαίου Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, με θέμα «Εθνικά Δικαιώματα: Ενδυνάμωση των Ανεξάρτητων Εθνικών Θεσμών»), στο Ναϊρόμπι (στις 21.10, στο πλαίσιο της 9^{ης} Διεθνούς Διάσκεψης των Εθνικών Θεσμών) και, τέλος, στο Βερολίνο, στις 11.02. Υπενθυμίζεται ότι η ατζέντα όλων αυτών των συναντήσεων περιγράφεται αναλυτικά στο Έκτο Μέρος της έκθεσης πεπραγμένων.

Β) Στο πλαίσιο της συνεργασίας με το Συμβούλιο της Ευρώπης

Ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης συγκάλεσε τη δεύτερη ετήσια συνάντηση των υπευθύνων επικοινωνίας των Εθνικών Θεσμών με το γραφείο του στο Στρασβούργο, στις 19-20 Νοεμβρίου 2007. Εκτός από την πρόοδο της υλοποίησης του κοινού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Δημιουργία ενός δραστήριου δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου», γνωστό ως "The Peer-to-Peer Project", η συνάντηση είχε ως αντικείμενο το ζήτημα της προστασίας των προασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους Εθνικούς Θεσμούς, και ζητήματα σχετικά με την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ (λεσβιακά, ομοφυλόφιλα, αμφισεξουαλικά και τρανσεξουαλικά άτομα) από τους Εθνικούς Θεσμούς. Η παρέμβαση της υπεύθυνης επικοινωνίας με το γραφείο του Επιτρόπου, επιστημονικής συνεργάτιδας της ΕΕΔΑ εστίασε στις τελευταίες εξελίξεις αναφορικά με το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης και τις προσπάθειες της ΕΕΔΑ να περιληφθούν και τα ομόφυλα ζευγάρια στις ρυθμίσεις του.

Γ) Στο πλαίσιο της συνεργασίας με ομόλογες Επιτροπές στον ευρωπαϊκό χώρο

Η ομόλογη Επιτροπή της Νορβηγίας φιλοξένησε στις 6-7 Νοεμβρίου τη δεύτερη συνάντηση των υπευθύνων, για θέματα επικοινωνίας, στελεχών των Εθνικών Θεσμών. Η συνάντηση εστίασε στις στρατηγικές προβολής του έργου των Εθνικών Θεσμών στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ειδικότερα, οι υπεύθυνοι επικοινωνίας εκπαιδεύτηκαν στους τρόπους διαμόρφωσης αποτελεσματικών δελτίων τύπου και άλλων δημοσιευμάτων τύπου 'γνώμης' και 'απόψεων' που φιλοξενούν οι εφημερίδες, εξερευνώντας τις καλύτερες πρακτικές από την εμπειρία των συμμετεχόντων.

3. Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας (EMOEB)

Η Επιτροπή Μελέτης Ομάδων Ενδοσχολικής Βίας (EMOEB) συστάθηκε τον Ιούνιο του 2006 ως

άτυπη επιτροπή υπό την αιγίδα της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ).

Σκοπός της εν λόγω Επιτροπής είναι η διατύπωση σειράς ενδεικνυόμενων μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου της βίας στα σχολεία. Στην ΕΜΟΕΒ μετέχουν εκπρόσωποι της Ομοσπονδίας Λειτουργών Μέσης Εκπαίδευσης, της Διδακταλικής Ομοσπονδίας, της Ανώτατης Συνομοσπονδίας Γονέων Μαθητών Ελλάδας, της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, του Τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνηγούρου του Πολίτη και του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Πρόεδρος της ΕΜΟΕΒ είναι η Ομ. καθηγήτρια κα. Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου. Τα μέλη της άτυπης αυτής Επιτροπής δεν αμείβονται.

Το 2008 η ΕΜΟΕΒ συνέχισε τις εργασίες της. Στο πλαίσιο των εργασιών της οργανώθηκε συζήτηση μεταξύ των μελών της και μαθητές Ε' Δημοτικού, ενώ συνεχίστηκε η μελέτη καλών πρακτικών που εφαρμόζουν άλλα ευρωπαϊκά κράτη προς αντιμετώπιση του φαινομένου. Κατά τη συνεδρίαση της ΕΜΟΕΒ στις 26.05.2008 αποφασίστηκε, με βάση τις συζητήσεις της αλλά και τα στοιχεία που έχει συλλέξει, η ανάθεση σε μέλη της Επιτροπής ορισμένων θεμάτων προς επεξεργασία προκειμένου να καταλήξει σε συγκεκριμένα συμπεράσματα και προτάσεις, ώστε να ολοκληρωθεί το έργο της. Τα θέματα αυτά, για τα οποία τα μέλη δεσμεύθηκαν να καταθέσουν γραπτά κείμενα, είναι τα εξής:

α) Να συμπληρωθεί η επεξεργασία των αποτελεσμάτων των ερωτηματολογίων (την οποία έχει αναλάβει ο κ. Κοταλακίδης με τη βοήθεια της κας Καραγιάννη υπό την επίβλεψη και τη σημαντική συνδρομή του κ. Χαραμή από την ΟΛΜΕ). Ιδιαίτερα τονίστηκε ως απαραίτητη η συμβολή της ΔΟΕ στο θέμα αυτό, δεδομένου ότι οι έως σήμερα απαντήσεις στα ερωτηματολόγια προέρχονται από καθηγητές της μέσης εκπαίδευσης και όχι από δασκάλους. Έτσι υπάρχει κενό απαντήσεων για τα συμβαίνοντα στη στοιχειώδη εκπαίδευση. Η Επιτροπή αποφάσισε να αναθέσει την κατηγορία των δασκάλων στη ΔΟΕ απευθύνοντας σχετική επιστολή.

β) Πληροφορίες για τις επιτυχημένες καλές

πρακτικές που εφάρμοσαν άλλες ευρωπαϊκές χώρες για την αντιμετώπιση του φαινομένου της σχολικής βίας. Την επεξεργασία αυτή έχει αναλάβει ο κ. Φ. Σπυρόπουλος ο οποίος παρουσίασε στην ΕΜΟΕΒ σχετική εισήγηση.

γ) Να διερευνηθεί η ισχύουσα ελληνική νομοθεσία για το θέμα αυτό και η πρακτική των Δικαστηρίων Ανηλίκων. Η εργασία αυτή ανατέθηκε στον κ. Σπυρόπουλο.

δ) Πληροφορίες και εμπειρίες από το Συνηγόρο του Παιδιού, κ. Μόσχο.

ε) Προσωπικές εμπειρίες για το θέμα από: α) γονείς, β) δασκάλους και γ) συμβούλους. Ο συντονισμός της εργασίας αυτής ανατέθηκε στον κ. Δημητρίου (εκπρόσωπο της Ανώτατης Συνομοσπονδίας Γονέων Μαθητών Ελλάδας), ο οποίος θα αναλάβει την κατηγορία που αφορά τους γονείς σε συνεργασία με την κα. Καραγιάννη (Ψυχολόγο σε Συμβουλευτικό Σταθμό Νέων), υπεύθυνη για την κατηγορία που αφορά τους συμβούλους καθώς και με τους εκπροσώπους της ΔΟΕ. Επίσης η κα. Μιχαλιτσιάνου ανέλαβε να συλλέξει πληροφορίες και εμπειρίες από γονείς και μαθητές στους παιδότοπους.

στ) Τον εντοπισμό των γενεσιουργών αιτιών του φαινομένου (ψυχολογικούς, βιολογικούς, κοινωνικούς παράγοντες και γενικά ή ατομικά αίτια). Η Επιτροπή θεώρησε ότι η έρευνα των γενεσιουργών αιτιών είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση και πάταξη του φαινομένου των ενδοσχολικών ομάδων βίας στη ρίζα του.

ζ) Τέλος η Επιτροπή αποφάσισε να συστήσει τριμελή Επιτροπή η οποία θα αναλάβει να συνθέσει ένα τελικό κείμενο προτάσεων και συμπερασμάτων με βάση τις παραπάνω έρευνες και εισηγήσεις των μελών. Το κείμενο αυτό θα δοθεί τελικά προς έγκριση στην Ολομέλεια της Επιτροπής μας.

Κατά τη συνεδρίαση της ΕΜΟΕΒ στις 04.11.2008 τα μέλη συζήτησαν επί όσων κειμένων είχαν κατατεθεί, επί σχεδίων μέτρων για την αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας, ενώ αποφασίστηκε και η συλλογή στοιχείων από τα Δικαστήρια Ανηλίκων. Προς τούτο εστάλησαν σχετικές επιστολές στους Προϊσταμένους των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων.

Οι εργασίες της ΕΜΟΕΒ αναμένεται να ολοκληρωθούν μέσα στο έτος 2009.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ - ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ ΚΑΙ ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

A. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

I. Απόφαση αναφορικά με την αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου από τον πολιτικό¹

I. Εισαγωγή

Αφορμή για την ενασχόληση της ΕΕΔΑ και πάλι με το ζήτημα της κατάργησης του θρησκευτικού όρκου αποτέλεσε η πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) στην υπόθεση *Αλεξανδρίδης κατά Ελλάδας* για παραβίαση του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ.² Το Δικαστήριο θεώρησε ότι το γεγονός ότι ο προσφεύγων αναγκάστηκε να αποκαλύψει ενώπιον του δικαστηρίου ότι δεν ήταν ορθόδοξος χριστιανός και ότι δεν επιθυμούσε να δώσει το θρησκευτικό όρκο για να πάρει τη δικηγορική του άδεια παραβίασε το δικαίωμα μη αποκάλυψης των θρησκευτικών του πεποιθήσεων και κατά συνέπεια αυτό της θρησκευτικής ελευθερίας.³ Η απόφαση αυτή σαφώς αναδεικνύει το προβληματικό, από άποψη προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ζήτημα της πρακτικής του θρησκευτικού όρκου και την ανάγκη μεταρρύθμισης των νομοθετικών διατάξεων που την περιβάλλουν.

Η ΕΕΔΑ θα ήθελε να τονίσει ότι ήδη δύο φορές έχει διατυπώσει τις απόψεις της αναφορικά με το ζήτημα του θρησκευτικού όρκου προτείνοντας την κατάργησή του και την αντικατάστασή του από τον πολιτικό όρκο.⁴ Επιπλέον, θα ήθελε να εκφράσει τη δυσαρέσκειά της για το γεγονός ότι πρέπει και πάλι να επανέλθει στο ως άνω ζήτημα υπό το φως και της απόφασης του ΕΔΔΑ και να κρούσει τον κώδωνα του κινδύνου για μελλοντικές καταδίκες της Ελλάδας.

II. Το πρόβλημα

Η θρησκευτική ελευθερία ως ατομικό δικαίωμα κατοχυρώνεται στο άρθρο 13 του Συντάγματος καθώς και στα άρθρα 9 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΝΔ 53/1974 ΦΕΚ Α΄ 256) και 18 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν. 2462/1997 ΦΕΚ Α΄ 25)

Η καθιερωμένη άποψη είναι ότι το Σύνταγμα κατοχυρώνει τη θρησκευτική ελευθερία υπό τις δύο εκδηλώσεις της: της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και της ελευθερίας της εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων.⁵ Για το υπό εξέταση ζήτημα κρίσιμη είναι η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης περιλαμβάνει την ελευθερία επιλογής, διατήρησης, αλλαγής ή εγκατάλειψης μίας συγκεκριμένης θρησκείας, καθώς και της επιλογής ή εγκατάλειψης της θρησκείας εν γένει, της αθρησκείας ή της αθεΐας. Το ΕΔΔΑ μάλιστα έχει κρίνει ότι η θρησκευτική ελευθερία «είναι ένα από τα πιο βασικά στοιχεία για την ταυτότητα των πιστών και τις αντιλήψεις τους για τη ζωή, αλλά είναι επίσης πολύτιμη για τους άθεους, τους αγνωστικιστές, τους σκεπτικιστές και τους αδιάφορους».⁶

Επιπλέον, το ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Buscarini* είπε ότι «η θρησκευτική ελευθερία συνεπάγεται, *inter alia*, την ελευθερία κάποιου να προσχωρεί ή να μην προσχωρεί σε κάποια θρησκεία και να την ασκεί ή να μην την ασκεί».⁷ Οι ως άνω συνισταμένες της θρησκευτικής ελευθερίας κατοχυρώνουν και «το δικαίωμα παντός, όπως διατηρεί μυστικά

1. Το εν λόγω κείμενο υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 29.05.2008 συνεδρίασή της. Εισηγητές: Ν. Θεοδωρίδης, μέλος της ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος ΣΥΡΙΖΑ και Λ.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονική Συνεργάτις ΕΕΔΑ.

2. *Alexandridis v. Greece*, Judgment of 21 February 2008.

3. *Ibid* παρ. 41.

4. ΕΕΔΑ, «Πρόταση της ΕΕΔΑ για τη ρύθμιση σχέσεων Πολιτείας και Εκκλησίας», *Έκθεση 2005*, σελ. 177; «Θέσεις της ΕΕΔΑ ως προς την αναθεώρηση διατάξεων του Συντάγματος», *Έκθεση 2006*, σελ. 137, 142.

5. Βλ. ενδεικτικά Α. Μάνεσης, *Συνταγματικά δικαιώματα: πανεπιστημιακές παραδόσεις, ατομικές ελευθερίες* (Σάκκου-λας, Θεσσαλονίκη 1981) σελ. 250. Βλ. επίσης, Υ. Ben Achour, *La Cour européenne des droits de l' homme et la liberté de religion* (Pedone, Paris 2005).

6. *Kokkinakis v. Greece*, Judgment of 25 May 1993, παρ. 31.

7. *Buscarini and Others v. San Marino*, Judgment of 18 February 1999, παρ. 34.

τας θρησκευτικές του πεποιθήσεις, εις ουδένα δίδων λόγον περί του είδους και του αριθμού των θρησκειών τας οποίας πρεσβεύει ή της εκκλησίας ή της θρησκείας εις την οποία ανήκει».⁸

Στην πρόσφατη του απόφαση -*Αλεξανδρίδης κατά Ελλάδας*- το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «η ελευθερία της εκδήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων έχει και αρνητικό περιεχόμενο, το δικαίωμα του ατόμου να μην εξαναγκάζεται να αποκαλύπτει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις και να μην εξαναγκάζεται να συμπεριφέρεται κατά τρόπο βάσει του οποίου να είναι δυνατό να συναχθεί συμπέρασμα για τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις».⁹

Επιπλέον, σύμφωνα με την Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου: «Κανένας δε μπορεί να εξαναγκασθεί να αποκαλύψει τις σκέψεις του ή τη θρησκεία του ή τις πεποιθήσεις του».¹⁰

Με βάση τα ανωτέρω, δε θα μπορούσε να θεωρηθεί ως συνταγματικώς επιτρεπτή η επιβολή της υποχρέωσης δήλωσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων, κάτι το οποίο συνεπάγεται το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της ορκοδοσίας,¹¹ δεδομένου ότι η δυνατότητα επίκλησης της τιμής και της υπόληψης παρέχεται μόνο σε όσους δηλώσουν ρητά εκ των προτέρων ότι δεν ανήκουν στην ορθόδοξη ελληνική εκκλησία (βλ. άρθρα 194, 218, 220, 236 και 398 ΚΠοινΔ, άρθρο 19 του Κώδικα Κατάστασης Δημόσιων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ, άρθρο 3, παρ. 1 του Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας στον Στρατό). Εφόσον προστατεύεται και το αρνητικό περιεχόμενο της

θρησκευτικής ελευθερίας αντιλαμβάνεται κανείς ότι αυτό παραβιάζεται, όταν για παράδειγμα ο άθεος μάρτυρας για να αποφύγει το θρησκευτικό όρκο πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 220, παρ. 2 ΚΠοινΔ, όχι μόνο να δηλώσει τις πεποιθήσεις του αλλά ακόμα περισσότερο να πείσει το δικαστήριο ή τον ανακριτή ότι η δήλωσή του, σχετικά με τις πεποιθήσεις του, είναι αληθινή.¹²

Το άρθρο 13, παρ. 5 Σ ορίζει ότι: «Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του». Η διάταξη αυτή θεσπίζει την αρχή της νομιμότητας του όρκου ορίζοντας ότι κανένας όρκος δε μπορεί να επιβληθεί χωρίς νόμο που να έχει προβλέψει προηγούμενως επαρκώς προσδιορισμένες περιπτώσεις επιβολής του και τον ακριβή τύπο του. Ως όρκος πάλι δε μπορεί να θεωρηθεί μόνο ο θρησκευτικός.¹³ Συνεπώς, η υποχρεωτική ορκοδοσία πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα της προστασίας της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και, ειδικότερα με γνώμονα τη συνταγματική προστασία του δικαιώματος της μη εξωτερίκευσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων του καθενός.¹⁴

Η πολιτικού χαρακτήρα ορκοδοσία δεν αντίκειται *a priori* στην «αρνητική» θρησκευτική ελευθερία, γιατί πρόκειται για ένα γενικό και ουδέτερο μέτρο που σε καμία περίπτωση δεν προϋποθέτει προσχώρηση σε ορισμένη θρησκεία.¹⁵ Αντίθετα η θρησκευτική καθομολόγηση έρχεται σε αντίθεση με την αρνητική θρησκευτική ελευθερία, γιατί η δέσμευση του ατόμου προϋποθέτει πλήρως την πίστη του σε ορισμένη θρησκεία.¹⁶ Επιπλέον, η θρησκευτική ορκοδοσία παραβιάζει το δικαίωμα

8. Α. Μαρίνος, *Η θρησκευτική ελευθερία* (Αθήνα 1972) σελ. 105. Επίσης βλ. ενδεικτικά Π. Δ. Δαγτόγλου, *Ατομικά δικαιώματα* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2001) σελ. 370.

9. *Alexandridis v. Greece*, Judgment of 21 February 2008, παρ. 38.

10. Human Rights Committee, *General Comment No 22: The Right to Freedom of Thought, Conscience and Religion* (art. 18), CCPR/C/21/Rev.1/Add.4 (30.07.1993) παρ. 3.

11. Β. Καρακώστας, «Τα συνταγματικά θεμέλια της θρησκευτικής ελευθερίας και η δυνατότητα αναθεώρησης των σχετικών διατάξεων» (1995) 26 *Δίκη*, σελ. 817, 820. Βλ. και P. van Dijk, F. van Hoof et al. (eds), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights* (4th ed. Intersentia, Antwerpen-Oxford 2006) σελ. 753.

12. Γ. Πριντζίπας, «Ο οικονομικός όρκος και η αντίθεσή του προς το Σύνταγμα» (1980) 11 *Δίκη*, σελ. 33, 42.

13. Καρακώστας, όπ.π. υποσ. 11, σελ. 840.

14. Δ. Φιλίππου, «Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και η υποχρέωση ορκοδοσίας: Παρατηρήσεις στην απόφαση 2601/1998 του ΣτΕ» (1999) 2 *Δικαιώματα του Ανθρώπου*, σελ. 409, 418.

15. Γ. Κτιστάκης, *Θρησκευτική ελευθερία και Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2004) σελ. 77.

16. Βλ. Ε. Κρουσταλάκης, «Η υποχρέωση ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη χριστιανική θρησκεία, ιδίως μετά το Σύνταγμα του 1975» (1980) 11 *Δίκη*, σελ. 3-25.

κάποιου να μην αποκαλύπτει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις.

Προκειμένου, λοιπόν, η πρακτική της ορκοδοσίας, όπου αυτή προβλέπεται, να είναι συμβατή με το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις που δεσμεύουν τη χώρα μας θα πρέπει ο θρησκευτικός όρκος να καταργηθεί και να αντικατασταθεί από τον πολιτικό όρκο.

Οφείλουμε, επίσης, να σημειώσουμε ότι η πρόκριση, από πλευράς της Πολιτείας, μίας λύσης κατά το πρότυπο του άρθρου 408 ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο ο μάρτυρας πριν εξεταστεί ερωτάται αν προτιμά να δώσει θρησκευτικό ή πολιτικό όρκο κάθε άλλο παρά ικανοποιητική κρίνεται για τους ακόλουθους λόγους: α) δεδομένης της μεγάλης πλειοψηφίας των πιστών της «επικρατούσας» θρησκείας, η επιλογή του πολιτικού όρκου και όχι του θρησκευτικού θα ερμηνευόταν αυτομάτως ως παραδοχή από την πλευρά του πολίτη ότι δεν είναι χριστιανός ορθόδοξος, γεγονός που θα μπορούσε να οδηγήσει σε προκατάληψη σε βάρος της ακεραιότητας και κύρους του. Η ίδια συλλογιστική, άλλωστε, οδήγησε και στη μη προαιρετική αναγραφή του θρησκευόμενου στις αστυνομικές ταυτότητες, β) παρατηρείται συχνά το φαινόμενο οι δικαστές της έδρας να μη ρωτούν το μάρτυρα ποιον όρκο προτιμά να δώσει, αλλά να του ζητούν να ορκιστεί στο Ευαγγέλιο με αποτέλεσμα να πρέπει ο ίδιος ο μάρτυρας να ζητήσει να δώσει τον πολιτικό όρκο ενισχύοντας έτσι ακόμα περισσότερο την πεποίθηση ότι δεν πρόκειται για χριστιανό ορθόδοξο άτομο.

Λόγω, λοιπόν, των κοινωνικών στερεοτύπων που επικρατούν στην ελληνική κοινωνία η εναλλακτική ορκοδοσία ισοδυναμεί κατά κάποιον τρόπο με αποκάλυψη των θρησκευτικών πεποιθήσεων ενός ατόμου ότι δηλαδή δεν είναι χριστιανός ορθόδοξος. Συνιστά, λοιπόν, μία πρακτική που μπορεί να επιτρέψει να συναχθούν συμπεράσματα

για τις θρησκευτικές πεποιθήσεις ενός ατόμου, κατά τη λογική του ΕΔΔΑ. Συνεπώς προς απόλειψη τυχόν διακρίσεων στη βάση του εναλλακτικού πολιτικού όρκου και για την επίτευξη απόλυτης προστασίας της αρνητικής ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης η μόνη ενδεδειγμένη λύση είναι η αντικατάσταση του θρησκευτικού όρκου εξ ολοκλήρου από τον πολιτικό. Σημειώνουμε, επίσης ότι το ΣτΕ έχει υιοθετήσει την άποψη ότι τόσο ο όρκος όσο και η προσωπική διαβεβαίωση, δηλαδή ο πολιτικός όρκος, έχουν τις ίδιες έννομες συνέπειες, είναι με άλλα λόγια ισότιμοι.¹⁷

Εκτός των παραπάνω επιχειρημάτων υπέρ της κατάργησης του θρησκευτικού όρκου θα θέλαμε να αναδείξουμε και άλλη μία πλευρά του εν λόγω ζητήματος. Έχει υποστηριχθεί ότι η υποχρεωτική ορκοδοσία είναι αντισυνταγματική και για τους χριστιανούς ορθόδοξους. Στηριζόμενοι σε χωρία από το Ευαγγέλιο,¹⁸ Ιερούς Κανόνες της Εκκλησίας¹⁹ αλλά και σε Εγκύκλιο του Οικουμενικού Πατριαρχείου²⁰ αρκετοί νομικοί έχουν υποστηρίξει ότι η ορκοδοσία απαγορεύεται από τη χριστιανική θρησκεία και ότι κατ' επέκταση η νομοθετημένη πρακτική αυτή είναι αντισυνταγματική αφού τα άτομα εξαναγκάζονται να ενεργήσουν κατά τρόπο που παραβιάζει τις επιταγές της θρησκείας τους και κατά συνέπεια τη θρησκευτική τους συνείδηση.²¹

Πέρα, από την παραβίαση του άρθρου 13, παρ. 1 Σ για την περίπτωση των χριστιανών ορθόδοξων μπορεί να γίνει επίκληση και του άρθρου 4, παρ. 1 Σ καθώς, ενώ για τους άθρησκους και άπιστους επιτρέπεται να καταθέτουν στην τιμή τους και στη συνείδηση τους, για τους πρώτους δεν υπάρχει σχετική πρόβλεψη. Προς επίρρωση της ως άνω επιχειρηματολογίας παραθέτουμε και την απόφαση του Πλημμελειοδικείου Μυτιλήνης - με αφορμή την ποινική δίωξη που ασκήθηκε εναντίον του Δ.Ρ. για ψευδή ανωμοτί κατάθεση επει-

17. ΣτΕ (Τμήμα ΣΤ') 2601/1998 παρ. 7.

18. «Εγώ δε λέγω μη ομόσαι όλως, μήτε εν τω ουρανώ ... μήτε εν τη γη» (Ματθαίος Ε, 34-37). «Προ πάντων αδελφοί μη ομνύηται μήτε τον ουρανόν μήτε την γην μήτε άλλον τινά όρκον» (Επιστολή Ιακώβου 5, 12).

19. Ο Μέγας Βασίλειος στους Κανόνες Ι' και ΚΘ' απαγορεύει τον όρκο.

20. «Ψεύδονται προφανώς οι την ορκομοσίαν ως νενομοθετημένην, ουχί παρά της πολιτικής νομοθεσίας, αλλά και παρ' αυτής της Ιεράς Πίστεως παρεισάγοντες, ουδέ διακρίνουσι όσον έλαθον εαυτούς αντιτασσόμενοι κατά της αγίας του Χριστού Εκκλησίας τη καινοφανεί περί του ορκοδοσίαν διδασκαλία περιπέσοντες».

21. Ν. Δημαράς, «Η συνταγματικότητα του θρησκευτικού όρκου» (2000) 31 Δίκη, σελ. 864; Πριντζίπας, όπ.π. υποσ. 12, σελ. 38-43; Καρακώστας, όπ.π. υποσ. 11, σελ. 839-840.

δή όταν κλήθηκε να καταθέσει ως μάρτυρας αρνήθηκε να ορκιστεί επικαλούμενος ότι είναι ορθόδοξος χριστιανός και ότι οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις δεν του επιτρέπουν να ορκιστεί επί του ιερού Ευαγγελίου- έκρινε ότι η ως άνω συμπεριφορά του κατηγορουμένου δε συνιστά ποινικό αδίκημα καθόσον «η Ανατολική Ορθόδοξος χριστιανική θρησκεία, όπως αυτός πιστεύει σε αυτήν, απαγορεύει τον όρκο και κατά συνέπεια, ούσα μη δυνατή, με βάση την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, η έρευνα για το αν πράγματι επιτρέπεται ή όχι από τη θρησκεία του ο όρκος, νόμιμα αυτός αρνήθηκε να ορκιστεί».²² Στην περίπτωση αυτή, ο νόμος παραβιάζει την ελευθερία συνείδησης, αφού εξαναγκάζει τον ομνύοντα να προβεί σε συγκεκριμένη ενέργεια, η οποία αντιτίθεται στις θρησκευτικές του πεποιθήσεις.²³ Ο θρησκευτικός όρκος, λοιπόν, εγείρει ζητήματα συνταγματικότητας όχι μόνο για τους αλλόδοξους και τους άθεους, αλλά και για τους ίδιους τους χριστιανούς ορθόδοξους.

Η θρησκευτική πίστη και η άσκησή της είναι μία από τις πιο προσωπικές υποθέσεις του κάθε ατόμου και ανήκουν στην ιδιωτική του σφαίρα.²⁴ Συνεπώς, οι δημόσιες αρχές δε μπορούν να παρεμβαίνουν σε αυτήν τη σφαίρα έστω και υπό τη μορφή της επιβολής εξωτερίκευσης των θρησκευτικών πεποιθήσεων του ατόμου.

III. Προτάσεις

Για τους ως άνω λόγους η ΕΕΔΑ προτείνει την κατάργηση του θρησκευτικού όρκου και την αντικατάστασή του από τον πολιτικό όπου προβλέπεται ορκοδοσία και πιο συγκεκριμένα:

1. Το άρθρο 408 (όρκος μάρτυρα) ΚΠολΔ να αντικατασταθεί ως εξής: «Πριν εξετασθεί, ο μάρτυρας οφείλει να δώσει τον ακόλουθο όρκο: *‘Δηλώνω στην τιμή και στη συνείδησή μου ότι θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτε’*».

2. Το άρθρο 218 (όρκος μαρτύρων στο ακροατήριο) ΚΠοινΔ να αντικατασταθεί ως εξής:

«1. Κάθε μάρτυρας οφείλει, πριν εξετασθεί στο ακροατήριο, να δώσει δημόσια τον ακόλουθο όρκο: ‘Δηλώνω στην τιμή και τη συνείδησή μου ότι θα πω όλη την αλήθεια και μόνο την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να κρύψω τίποτε’. 2. Ο άλλος μάρτυρας που γνωρίζει να γράφει ορκίζεται, γράφοντας και υπογράφοντας τον όρκο. Αν δεν ξέρει να γράφει, ορκίζεται με τη βοήθεια του διερμηνέα. 3. Αν δεν τηρηθούν οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων, η διαδικασία είναι άκυρη».

3. Στο άρθρο 217 (εξακρίβωση της ταυτότητας του μάρτυρα) ΚΠοινΔ να απαλειφθούν οι λέξεις «και τη θρησκεία του» ώστε να μην περιλαμβάνεται το θρήσκευμα στα στοιχεία ταυτότητας που οφείλει να αναφέρει κάθε μάρτυρας παρουσιαζόμενος ενώπιον του δικαστηρίου.

4. Το άρθρο 220 (όρκος των μαρτύρων στην προδικασία) ΚΠοινΔ να καταργηθεί.

5. Το άρθρο 194 (όρκος πραγματογνώμονα) ΚΠοινΔ να αντικατασταθεί ως εξής: *«1. Σε αυτόν που έχει ήδη δώσει όρκο ως πραγματογνώμονας υπενθυμίζεται ο όρκος που έχει δώσει. Οι υπόλοιποι ορκίζονται ως εξής: ‘Δηλώνω στην τιμή και τη συνείδησή μου ότι θα διενεργήσω με πλήρη αμεροληψία και επιμέλεια και με κάθε μυστικότητα την πραγματογνωμοσύνη που μου ανατέθηκε, έχοντας μοναδικό σκοπό την εξακρίβωση της αλήθειας’. 2. Αν ο πραγματογνώμονας δεν ορκισθεί, σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο, η πραγματογνωμοσύνη είναι άκυρη».*

6. Το άρθρο 236 (όρκος διερμηνέα) ΚΠοινΔ να αντικατασταθεί ως εξής: *«Ο διερμηνέας, πριν αναλάβει τα καθήκοντά του, οφείλει να δηλώσει στην τιμή και τη συνείδησή του, ενώπιον εκείνου που τον διόρισε, ότι θα μεταφράσει με ακρίβεια και πιστότητα όλα όσα θα ειπωθούν κατά τη συζήτηση ή, αν πρόκειται για την περίπτωση του άρθρου 237, τα έγγραφα».*

7. Οι παράγραφοι 3, 4 και 5 του άρθρου 398 (όρκος ενόρκων) ΚΠοινΔ να αντικατασταθούν ως εξής: *«3. Ο πρόεδρος του μικτού ορκωτού δικαστηρίου διαβάσει στους ενόρκους τον ακόλουθο*

22. Πλημ/κειο Μυτηλίνης, 64/1997 (1999) ΜΘ Ποινικά Χρονικά, σελ. 467.

23. Φιλίππου, όπ.π. υποσ. 14, σελ. 417.

24. Ν. Σταθόπουλος, «Η συνταγματική κατοχύρωση της θρησκευτικής ελευθερίας και οι σχέσεις Πολιτείας-Εκκλησίας» στο Δ. Χριστόπουλος (επιμ.), *Νομικά ζητήματα θρησκευτικής ετερότητας στην Ελλάδα* (Κριτική, Αθήνα 1999) σελ. 199, 205.

όρκο: 'Δηλώστε στην τιμή και τη συνείδησή σας και υποσχεθείτε ότι θα θεωρήσετε με προσοχή και θα εξετάσετε με ευσυνειδησία, στη διάρκεια της δικαστικής συζήτησης, την κατηγορία εναντίον του...., καθώς και την υπεράσπισή του, ότι δεν θα συνεννοηθείτε με κανέναν σχετικά με την απόφαση που θα εκδοθεί και ότι, κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων που σας επιβάλλονται, δεν θα ενεργήσετε επηρεασμένοι από φιλία, έχθρα ή χάρη, ούτε για κάποια ιδιαίτερη ωφέλεια ή για άλλη παρόμοια αιτία, αλλά θα έχετε στο νου σας μόνο τη δικαιοσύνη και την αλήθεια και ότι θα ψηφίσετε κατά συνείδηση και κατά την ελεύθερη πεποίθηση που θα σχηματίσετε από τη συζήτηση, προσφερόμενοι εντελώς πιστά και άδοξα'. 4. Αφού διαβάσει τον όρκο, ο πρόεδρος του δικαστηρίου καλεί ονομαστικά κάθε ένορκο να σηκώσει το δεξί του χέρι και να προφέρει τη λέξη 'υπόσχομαι'. 5. Αν, για συνειδησιακούς λόγους, ένας ένορκος κωλύεται να δώσει όρκο, δίνει αντί-

στοιχη διαβεβαίωση στην τιμή και τη συνείδησή του».

8. Στις περιπτώσεις (α) και (β) της παρ. 1 του άρθρου 19 του Κώδικα Κατάστασης Δημόσιων Πολιτικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων ΝΠΔΔ (Ν. 3528/2007 Α' 19), οι λέξεις «Ορκίζομαι να φυλάττω...και να εκπληρώνω» να αντικατασταθούν με τις λέξεις «Δηλώνω, επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδησή μου, ότι θα φυλάττω.... και θα εκπληρώνω». Η περίπτωση (γ) της ίδιας παραγράφου να καταργηθεί.

9. Από την παρ. 1 του άρθρου 3 του Γενικού Κανονισμού Υπηρεσίας στον Στρατό (ΠΔ 130/1984, Α' 42) να διαγραφούν οι λέξεις «και το Ιερό Ευαγγέλιο ή στα Ιερά Σύμβολα που πιστεύει ο καθένας» και οι λέξεις «ορκίζομαι να φυλάττω» αντικαθίστανται με τις λέξεις «δηλώνω στην τιμή και τη συνείδησή μου ότι θα φυλάττω». Από την παρ. 2 του ίδιου άρθρου να διαγραφούν οι λέξεις «και θρησκευτικά σύμβολα».

2. Παρατηρήσεις επί της 3^{ης} Περιοδικής Έκθεσης σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (CRC)¹

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) μελέτησε το σχέδιο της Έκθεσης της Ελλάδας σχετικά με την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, που κυρώθηκε με το Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α΄ 192). Η Έκθεση απεστάλη στην ΕΕΔΑ από το Υπουργείο Εξωτερικών (Δ4 Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) για γνωμοδότηση, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1, παρ. 6, περ. (ε) του ιδρυτικού της νόμου 2667/1998.

Η ΕΕΔΑ αντιλαμβάνεται ότι η υπό εξέταση Έκθεση δεν είναι σε τελικό στάδιο και κατά συνέπεια συνεκτιμάται ότι για τη διαμόρφωσή της θα ληφθούν πλήρως υπόψη οι κατευθυντήριες γραμμές που έχει εκδώσει η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (στο εξής «Επιτροπή του ΟΗΕ») για τις κρατικές εκθέσεις που υποβάλλονται με βάση το άρθρο 44, παρ. 1 (β) της σχετικής Σύμβασης του ΟΗΕ.² Όπως είναι αναμενόμενο, η Έκθεση προβάλλει τα ομολογουμένως σημαντικά θετικά βήματα που έχουν γίνει στη χώρα μας τα τελευταία έτη για την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού. Η ΕΕΔΑ έχει ασχοληθεί επανειλημμένως με ζητήματα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, διατυπώνοντας απόψεις και συστάσεις προς τα εκάστοτε αρμόδια Υπουργεία. Με βάση το πλούσιο αυτό υλικό και λαμβάνοντας υπόψη την πρακτική της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η ΕΕΔΑ διατυπώνει τις παρακάτω παρατηρήσεις που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν για τον εμπλουτισμό της Έκθεσης.

Ι. Γενικά μέτρα εφαρμογής της Σύμβασης (άρθρα 4, 42 και 44, παρ. 6)

Α) Νομοθεσία

Σκόπιμο θα ήταν να περιλαμβάνεται σε απόφαση της σχετικής σύστασης της Επιτροπής του ΟΗΕ επιγραμματική αναφορά στα νομοθετικά κείμενα που υιοθετήθηκαν κατά την υπό εξέταση χρονική περίοδο, προκειμένου να ενισχυθεί η προστασία των δικαιωμάτων των παιδιών και ειδικότερα στην πρόσφατη επικύρωση του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση σχετικά με την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία (Ν. 3625/2007, ΦΕΚ Α΄ 290).

Β) Εφαρμογή και συντονισμός

Κατά την παράθεση των στοιχείων σχετικά με τη νοσηλεία αλλοδαπών, θα έπρεπε να γίνεται διάκριση μεταξύ ενηλίκων ανασφάλιστων και παιδιών, δεδομένου ιδίως ότι δεν παρατίθενται στοιχεία για την παροχή υπηρεσιών υγείας στα παιδιά, τα οποία διαβιούν σε υποβαθμισμένες περιοχές.

Γ) Αποκέντρωση

Δε γίνεται ειδική παρατήρηση για την κατανομή υπηρεσιών εκπαίδευσης στις αγροτικές περιοχές και τα νησιά. Οι πίνακες 2 και 3 παρουσιάζουν αριθμούς, χωρίς να απεικονίζουν την κατάσταση ανά περιοχή, όπως συμβουλεύει η Επιτροπή. Θα ήταν, επίσης, χρήσιμο να υπάρχει ένας πίνακας, ο οποίος να απεικονίζει την αναλογία πληθυσμού (παιδιά) – υπηρεσιών υγείας για τα παιδιά στις μη αστικές περιοχές. Εξάλλου προβληματισμό δημιουργεί η παράθεση λιγότερο επίσημων πηγών, όπως τα δελτία τύπου της ΕΣΥΕ.

Δ) Ανεξάρτητος έλεγχος

Θα ήταν σκόπιμο να διευκρινιστούν οι επιμέρους αρμοδιότητες της ΕΕΔΑ, του Συνηγόρου του Παιδιού και του Εθνικού Παρατηρητηρίου για τα Δικαιώματα του Παιδιού στο πεδίο των δικαιω-

1. Οι παρακάτω παρατηρήσεις εγκρίθηκαν ομοφώνως από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, κατά την από 29.05.2008 συνεδρίασή της. Εισηγητές: Αν. Καθηγητής Λ.-Α. Σισιλιάνος, Β΄ Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος ΙΜΔΑ και Τ. Σταυρινάκη, Επιστημονική Συνεργάτις της ΕΕΔΑ.

2. Committee on the Rights of the Child, *General Guidelines regarding the Form and Content of Periodic Reports to Be Submitted by States Parties under Article 44, Paragraph 1 (b) of the Convention*, CRC/C/58/Rev. 1 (29.11.2005).

3. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 2: The Role of Independent National Human Rights Institutions in the Protection and Promotion of the Rights of the Child*, CRC/GC/2002/2 (15.11.2002) παρ. 19.

μάτων του παιδιού με έμφαση στις εγγυήσεις ανεξαρτησίας τους.³

Ε) Σχέδιο δράσης για τα δικαιώματα του παιδιού

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι από τον Απρίλιο, 2007 έως σήμερα το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού παρέμεινε σχέδιο παρά τη διατύπωση ουσιαστικών παρατηρήσεων για τη βελτίωσή του από το Συνήγορο του Παιδιού και από ΜΚΟ, εκ των οποίων ορισμένες, όπως το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, συμμετέχουν στην ΕΕΔΑ.

ΣΤ) Στοιχεία

Αποτελεί πάγια σύσταση της Επιτροπής η ανάγκη συντονισμένης επεξεργασίας των στατιστικών στοιχείων έτσι, ώστε να διευκολύνεται με τη συλλογή τους η αποτελεσματική εφαρμογή της Σύμβασης.⁴ Ο συντονισμός της συλλογής και επεξεργασίας των στοιχείων θα μπορούσε να ανατεθεί στο Εθνικό Παρατηρητήριο για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εφόσον εξασφαλιστεί το κατάλληλο ανθρώπινο δυναμικό. Σημειώνεται ότι κατά την παρουσίαση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ο Υπουργός Υγείας εξήγησε τη δημιουργία του Εθνικού Μητρώου για την Παιδική Υγεία, τονίζοντας ότι «δε διαθέτουμε επαρκή ερευνητικά στοιχεία και δείκτες που να φανερώνουν την κατάσταση της παιδικής υγείας στη χώρα μας και στοιχεία για τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες που την επηρεάζουν».

Ζ) Διάδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Πρέπει να σημειωθεί ότι η διαρκής επιμόρφωση των δασκάλων και των υπηρεσιών υγείας στις περιοχές, όπου διαβίει μεγάλος αριθμός Ρομά, μειονοτικοί πληθυσμοί ή παιδιά μεταναστών δεν επικεντρώνεται στην εξοικείωση με τη Σύμβαση και τα δικαιώματα των παιδιών που απορρέουν από αυτή. Η μετάφραση της Σύμβασης έχει γίνει αποσπασματικά από το Πανεπιστήμιο Αθηνών στην αλβανική γλώσσα στο πλαίσιο έκδοσης ενημερωτικού φυλλαδίου για τους γονείς σχετικά

με το εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά ο Συνήγορος του Παιδιού έχει εκδώσει σε οκτώ γλώσσες φυλλάδιο με τίτλο «Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με απλά λόγια». Απαραίτητη είναι η μετάφραση στη γλώσσα των Ρομά και η διανομή σε όλη την επικράτεια, καθώς και η ενημέρωση σχετικά με το περιεχόμενο της Σύμβασης δασκάλων, γονέων και των ίδιων των παιδιών.

II. Ορισμός παιδιού (άρθρο 1)

Σημειώνεται η θετική εξέλιξη της τροποποίησης του άρθρου 121 ΠΚ με το άρθρο 1, παρ. 2 του Ν. 3189/2003 (ΦΕΚ Α΄ 243). Συνεπώς, ανήλικος νοείται πλέον ο έχων ηλικία μεταξύ όγδοου και δέκατου όγδοου έτους συμπληρωμένων.

III. Γενικές αρχές (άρθρα 2, 3, 6 και 12)

Οι γενικές αρχές της μη διάκρισης, του υπέρτερου συμφέροντος του παιδιού και του σεβασμού των απόψεων του παιδιού θα πρέπει να διέπουν το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και να αντανakλώνται σε κάθε επιμέρους πτυχή της πολιτικής του Κράτους. Επιπλέον, απαραίτητη προϋπόθεση του ουσιαστικού σεβασμού των αρχών αυτών αποτελεί η εκπαίδευση όλων των εμπλεκομένων υπηρεσιών και αρχών, καθώς και η ενημέρωση όλων των ευάλωτων ομάδων.

Α) Μη διάκριση (άρθρο 2)

α) Νομοθεσία

Η ΕΕΔΑ έχει διατυπώσει και έχει συμπεριλάβει στις παρατηρήσεις της επί της Έκθεσης της Ελλάδας στην Επιτροπή της Σύμβασης για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων (CERD) εκτενείς παρατηρήσεις σχετικά με τη νέα νομοθεσία για την καταπολέμηση των διακρίσεων (Ν. 3304/2005, ΦΕΚ Α΄ 16), τις οποίες κρίνει σκόπιμο να υπενθυμίσει συνοπτικά:

- Ενώ ο Ν. 3304/2005 συμπληρώνει κενά της ισχύουσας νομοθεσίας (Ν. 927/1979), δεν καλύπτει τις διακρίσεις σε όλους τους κοινωνικούς τομείς.⁵

4. Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations: Greece*, CRC/C/15/Add.170 (01.02.2002) παρ. 24; Committee on the Rights of the Child, όπ.π. υποσ. 2, παρ. 6 (d).

5. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις επί της Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων», *Έκθεση 2007*, σελ. 177, 178.

- Το άρθρο 13 του Ν. 3304/2005 περιορίζει σημαντικά την προστασία σε περιπτώσεις παραβίασης της αρχής της ίσης μεταχείρισης αναγνωρίζοντας τη δυνατότητα εκπροσώπησης των θιγομένων –και όχι καταγγελίας ιδίω ονόματι μετά από συναίνεση των θιγομένων– μόνο στα νομικά πρόσωπα, τα οποία έχουν ως σκοπό τη διασφάλιση της τήρησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής και λοιπών αναφερόμενων στο νόμο λόγων.⁶

- Η δικαστική προστασία των θυμάτων άνισης μεταχείρισης δυσχεραίνεται στην πράξη, καθώς δεν έχουν εισαχθεί μέχρι σήμερα στους ΚΠολΔ, ΚΔιοικΔ, Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και της νομοθεσίας του ΣτΕ οι αναγκαίες τροποποιήσεις σχετικά με τη μεταφορά του βάρους απόδειξης.⁷ Επιπλέον, τροποποίηση των κωδίκων απαιτείται για την αποτελεσματική ρύθμιση της ενεργητικής νομιμοποίησης των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών υπέρ των θιγομένων προσώπων.

- Οι αρμοδιότητες των φορέων προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης θα έπρεπε να διευρυνθούν και να μη περιορίζονται σε ένα συμφιλιωτικό ρόλο.⁸ Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει ότι θα ενισχύταν σημαντικά η προστασία των θυμάτων διακρίσεων, εάν ο Συνήγορος του Πολίτη και η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης παρείχαν νομική συνδρομή στους θιγόμενους κατά τις προσφυγές τους σε διοικητικές αρχές ή/και δικαστήρια.

- Επιπλέον, έχει επισημανθεί η πολύ περιορισμένη ενημέρωση του κοινού σχετικά με την ύπαρξη της νέας νομοθεσίας κατά των διακρίσεων, των αρχών προώθησής της και του τρόπου λειτουργίας του συστήματος προστασίας. Παρατηρείται, επίσης, σημαντικό έλλειμμα ενημέρωσης των υπαλλήλων της δημόσιας διοίκησης, τόσο ως

προς τις υποχρεώσεις τους όσο και ως προς την ορθή εφαρμογή των σχετικών διατάξεων.

β) Ίση πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγεία

Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει τη δημιουργία ενισχυτικής διδασκαλίας για τα παιδιά Ρομά, η οποία δε θα παρέχεται μέσω ειδικών τάξεων, μέτρο που εντείνει την περιθωριοποίηση.⁹

Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει να παρέχεται στα ασυνόδευτα παιδιά υποστηρικτική διδασκαλία μέχρι να μάθουν καλά την ελληνική γλώσσα και σε αυτή την περίπτωση, κατανομή των μαθητών ανάλογα με τις υπηκοότητές τους, προκειμένου να διευκολυνθεί η συστηματοποίηση της εκμάθησης της ελληνικής, και όχι απαραίτητα σύμφωνα με την ηλικία τους.¹⁰

γ) Υπό το πρίσμα του άρθρου 29, παρ. 1

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει ότι, παρά τη θεσμοθέτηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και σχετικών αιτήσεων των μεταναστευτικών κοινοτήτων, η δυνατότητα διδασκαλίας ειδικών μαθημάτων γλώσσας, πολιτισμού και θρησκείας των αλλοδαπών μαθητών, όπως προβλέπουν τα άρθρα 35, παρ. 2 του Ν. 2413/1996 και 72, παρ. 4 του Ν. 3386/2005, δεν έχει εφαρμοστεί.¹¹

Β) Δικαίωμα στη ζωή, στην επιβίωση και στην ανάπτυξη (άρθρο 6)

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει από το 2001 ότι οι συνθήκες διαβίωσης ιδίως των σκηνιτών Ρομά είναι ιδιαιτέρως επισφαλείς. Σύμφωνα με έρευνα των Γιατρών του Κόσμου του 1999, σε κάποιες κοινότητες σκηνιτών μέχρι και το 99% ήταν προσβεβλημένο από τον ιό της ηπατίτιδας Α. Το 50% είχε επίσης εκτεθεί στον ιό της ηπατίτιδας Β.¹²

6. ΕΕΔΑ, «Γνωμάτευση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο 'Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού'», Έκθεση 2003, σελ. 223, 233.

7. Ibid σελ. 236-237.

8. Ibid σελ. 239. Επιπλέον, έχει τονιστεί ότι η Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης έχει περιοριστεί σε ένα ρόλο γνωμοδοτικό αντί διερευνητικό υποθέσεων παραβίασης της κείμενης νομοθεσίας, ρόλο που είναι αμφίβολο αν μπορεί να επιτελέσει δεδομένης της έλλειψης επαρκούς προσωπικού αλλά και εγγυήσεων ανεξαρτησίας. Βλ. Συνήγορος του Πολίτη, *Promoting Equal Treatment: The Greek Ombudsman as National Equality Body* (2006) σελ. 2.

9. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», Έκθεση 2001, σελ. 179, 188-191.

10. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων», Έκθεση 2006, σελ. 151, 156.

11. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 5, σελ. 187-8.

12. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 9, σελ. 188.

Γ) Σεβασμός των απόψεων του παιδιού (άρθρο 12)

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι δεν εφαρμόζεται συχνά στην πράξη το άρθρο 1511, παρ. 3 ΑΚ σε συνδυασμό με το άρθρο 681Γ ΚΠολΔ, το οποίο ορίζει ότι, ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου, **πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, εφόσον η απόφαση αφορά τα συμφέροντά του.** Σημειώνεται, επίσης, ότι ο ΑΠ δεν ελέγχει αναίρετικά την παράλειψη ακρόασης του παιδιού, θεωρώντας ότι η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας σχετικά με την ωριμότητα του παιδιού να αντιληφθεί το συμφέρον του αποτελεί εκτίμηση πραγματικού γεγονότος κατ' άρθρο 561 ΚΠολΔ.¹³ Συναφώς, η ΕΕΔΑ τονίζει την ανάγκη να ιδρυθούν επιτέλους τα οικογενειακά δικαστήρια και η κοινωνική υπηρεσία που προβλέπει ο Ν. 2447/1996, που θα συντελέσουν στην πιο αποτελεσματική προστασία του συμφέροντος του παιδιού.

Η ΕΕΔΑ, λαμβάνοντας υπόψη ότι το Ιερό Μουσουλμανικό Δίκαιο επιτρέπει ρητά την παροχή πληρεξουσίου για τη σύναψη γάμου και από τον κηδεμόνα του ανηλικού ή της ανήλικης μελλονύμφου, έχει εισηγηθεί να θεωρείται ο μουσουλμανικός γάμος, που συνάπτεται εφεξής δι' αντιπρόσωπο, ανυπόστατος, όσον αφορά τον αντιπρόσωπο και τον άλλο μελλονύμφο και άκυρος, όσον αφορά τον αντιπροσωπευόμενο.¹⁴

Επίσης, η ΕΕΔΑ έκρινε ότι έγκυροι θεωρούνται οι γάμοι Ελλήνων πολιτών, ανεξαρτήτως θρησκευματος, που τελούνται στην Ελλάδα όταν οι μελλονύμφοι έχουν την ελάχιστη ηλικία των 18 ετών που ορίζει το άρθρο 1350, παρ. 1 ΑΚ. Αν οι μελλονύμφοι είναι νεότεροι των 18 ετών, ο γάμος είναι άκυρος-ανίσχυρος. Η Επιτροπή του ΟΗΕ έχει εκφράσει τις επιφυλάξεις της σχετικά με τους γάμους σε πολύ νεαρή ηλικία, οι οποίοι

συχνά συνδέονται με προβλήματα υγείας και κοινωνικά προβλήματα για τους ανήλικους που εκπύπτουν της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών.¹⁵

IV. Ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες (άρθρα 7, 8, 13-17 και 37 (α))**Α) Ληξιαρχική πράξη γέννησης - δικαίωμα στο όνομα και την ταυτότητα**

Διαπιστώνοντας ότι αρκετά ληξιαρχεία δε διακρίνουν μεταξύ ονοματοδοσίας και βάπτισης, με αποτέλεσμα να εγγράφουν το όνομα του παιδιού που δόθηκε κατά τη βάπτισή, για το οποίο δεν απαιτείται η συναίνεση και των δύο γονέων, ο Συνήγορος του Πολίτη πρότεινε στο Υπουργείο Εσωτερικών την έκδοση ενημερωτικής εγκυκλίου και μεταβολή των εντύπων των ληξιαρχικών πράξεων γέννησης.¹⁶

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει το *de facto*, αλλά όχι *de jure*, πρόβλημα εγγραφής των Ρομά στα ληξιαρχεία και στα δημοτολόγια, γεγονός που προκαλεί προβλήματα σε πολλούς άλλους τομείς όπως στην απόκτηση της μαθητικής κάρτας. Ο Συνήγορος του Πολίτη έχει εισηγηθεί την καθιέρωση ειδικής διαδικασίας ληξιαρχικής εγγραφής.¹⁷

Παρόλο που η πρακτική της χορήγησης σε παιδιά μεταναστών, τα οποία έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, αποκλειστικά ληξιαρχικής πράξης γέννησης και όχι «πιστοποιητικού γέννησης» είναι σύνομη, δημιουργεί δυσκολίες στην εγγραφή τους σε παιδικούς σταθμούς και σχολεία, καθώς και σε σχέση με άλλες υπηρεσίες. Η Επιτροπή του ΟΗΕ τονίζει τη σημασία της διευκόλυνσης της εγγραφής των γεννήσεων και της διασφάλισης για όσα παιδιά δεν έχουν εγγραφεί της ίσης πρόσβασης στο σύστημα υγείας, εκπαίδευσης και σε άλλες κοινωνικές υπηρεσίες.¹⁸ Συνεπώς, σκόπιμο θα ή-

13. Βλ. π.χ. ΑΠ 952/2007.

14. ΕΕΔΑ, «Απόφαση επί των δι' αντιπρόσωπο τελούμενων μουσουλμανικών γάμων στην Ελλάδα», *Έκθεση 2003*, σελ. 111-119.

15. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 4: Adolescent Health and Development in the Context of the Convention on the Rights of the Child*, CRC/GC/2003/4 (01.07.2003) παρ. 20.

16. Συνήγορος του Πολίτη, «4 χρόνια Συνήγορος του Παιδιού στην Ελλάδα: παρεμβάσεις και διαπιστώσεις της Αρχής για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του παιδιού» (Δεκέμβριος 2007) σελ. 8.

17. Ibid.

ταν να διευκρινιστεί με σχετική εγκύκλιο από το Υπουργείο Εσωτερικών ότι η ληξιαρχική πράξη γέννησης ισοδυναμεί με «πιστοποιητικό γέννησης» σε ό,τι αφορά την απόλαυση δικαιωμάτων του παιδιού.¹⁹

Β) Βία και κακομεταχείριση

Θα έπρεπε να γίνει αναφορά στην απόφαση της Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης στην υπόθεση *World Organisation against Torture (OMCT) κατά Ελλάδας*,²⁰ η οποία διαπίστωσε ότι υπήρχε παραβίαση του άρθρου 17 του ΕΚΧ (δικαίωμα της μητέρας και του παιδιού για κοινωνική και οικονομική προστασία), καθώς δεν προβλέπεται από τη νομοθεσία η αποτελεσματική απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας και άλλων μορφών εξευτελιστικής μεταχείρισης. Πρέπει να σημειωθεί ότι το άρθρο 21 του Ν. 3328/2005 (ΦΕΚ Α΄ 80) και, κυρίως, ο Ν. 3500/2006 (ΦΕΚ Α΄ 232) για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας αποτελούν σημαντικά βήματα προς την κατεύθυνση αυτή. Πάντως, η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει ορισμένες ανεπάρκειες του Ν. 3500/2006, όπως: α) το άρθρο 4 προβλέπει την εφαρμογή του άρθρου 1532 ΑΚ (συνέπειες κακής άσκησης επιμέλειας τέκνου) μόνον επί άσκησης σωματικής βίας κατά ανηλίκου για λόγους σωφρονισμού, στο πλαίσιο της ανατροφής του, ενώ θα έπρεπε να την προβλέπει για κάθε πράξη βίας κατά ανηλίκου, β) ο ανήλικος θεωρείται θύμα ενδοοικογενειακής βίας, όταν ενώπιόν του τελείται μία από τις αξιόποινες πράξεις που ορίζει το άρθρο 1, παρ. 3 (ενδοοικογενειακή σωματική βλάβη, παράνομη βία και απειλή, βιασμός και κατάχρηση σε ασέλγεια, ενδοοικογενειακή προσβο-

λή της γενετήσιας αξιοπρέπειας, θανατηφόρα βλάβη και ανθρωποκτονία με πρόθεση) και όχι σε κάθε περίπτωση άσκησης βίας ενώπιόν του. Εξάλλου, η ΕΕΔΑ έχει τονίσει ότι, για λόγους ασφάλειας δικαίου, όλες οι διατάξεις περί ενδοοικογενειακής βίας θα έπρεπε να ενταχθούν στους αντίστοιχους Κώδικες.²¹

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι θα ήταν σκόπιμο η εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης προς τους χώρους φιλοξενίας και φροντίδας παιδιών να συνοδευτεί από συγκεκριμένη νομοθετική ρύθμιση, προκειμένου να καταστήσει σαφή την απαγόρευση οποιασδήποτε χρήσης βίας κατά των παιδιών, έστω και για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Επιπλέον, ενώ η νέα νομοθεσία αντανάκλα αρκετές από τις κατευθυντήριες αρχές της Επιτροπής του ΟΗΕ ως προς τον ορισμό των βασικών εννοιών της οικογένειας, του σχολείου και της βίας,²² είναι απαραίτητες περισσότερες προσπάθειες για την αποτελεσματική ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση όλων των εμπλεκόμενων, συμπεριλαμβανομένων των αστυνομικών αρχών.²³

Η Επιτροπή του ΟΗΕ θεωρεί όλες τις μορφές βίας (σωματική τιμωρία, bullying, σεξουαλική, λεκτική ή συναισθηματική παρενόχληση και κακοποίηση) αλληλένδετες και συνιστά τη λήψη μέτρων πρόληψης και καταπολέμησης με ιδιαίτερη έμφαση στις διακρίσεις λόγω φύλου, οι οποίες δύναται να καταλήξουν σε ιδιαίτερες μορφές βίας κατά των παιδιών.²⁴ Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να σημειωθεί ότι τον Ιούνιο του 2006, συστάθηκε, ως άτυπη επιτροπή υπό την αιγίδα της ΕΕΔΑ, Επιτροπή Μελέτης και Αντιμετώπισης Σχολικών

18. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 7: Implementing Child Rights in Early Childhood*, CRC/C/GC/7/Rev.1 (20.09.2006) παρ. 25.

19. Συνήγορος του Πολίτη, «Ο ΣτΠ ως φορέας προώθησης της αρχής ίσης μεταχείρισης», *Ετήσια Έκθεση 2007*, σελ. 188.

20. *Complaint No. 17 from the World Organisation against Torture (OMCT) against Greece* (28.07.2003); European Committee of Social Rights, *Decision on the Merits* (07.12.2004).

21. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις-Απόφαση της ΕΕΔΑ επί του νομοσχεδίου 'Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας'», *Έκθεση 2005*, σελ. 231, 238-239 και 241-242.

22. Committee on the Rights of the Child, *Recommendation: Violence against Children within the Family and in School*, CRC/C/111 (28.09.2001) παρ. 701-706.

23. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 8: The Right of the Child to Protection from Corporal Punishment and Other Cruel or Degrading Forms of Punishment*, CRC/C/GC/8 (02.03.2007) παρ. 45 επ.

24. Committee on the Rights of the Child, όπ.π. υποσ. 22, παρ. 697, 706, 724 και 727.

Ομάδων Κακοποίησης Μαθητών (ΕΜΑΣΟΚΜ), με σκοπό τη διατύπωση ενδεικνυόμενων μέτρων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου της βίας στα σχολεία. Στην επιτροπή αυτή μετέχουν εκπρόσωποι της Ομοσπονδίας Λειτουργιών Μέσης Εκπαίδευσης, της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας, της Ανώτατης Συνομοσπονδίας Γονέων Μαθητών Ελλάδας, της Ελληνικής Εταιρίας Εγκληματολογίας, του Τομέα Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών, του Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού του Συνηγόρου του Πολίτη και του Ιδρύματος Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Γ) Θρησκευτική ελευθερία

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι η Έκθεση αναφέρεται στη σύσταση της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ) στο Υπουργείο Παιδείας, προκειμένου: α) να μην αναγράφεται, ούτε να επιτρέπεται η αναγραφή του θρησκευόμενου στους απολυτήριους τίτλους σπουδών δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης και β) να μη ζητείται από τους γονείς ή κηδεμόνες που επιθυμούν τα παιδιά τους να απαλλαγούν από το μάθημα των θρησκευτικών να δηλώνουν, αν είναι άθρησκοι, ετερόδοξοι ή ετερόθρησκοι, αλλά να ασκούν το δικαίωμα τους αυτό κατ' επίκληση των πεποιθήσεών τους και χωρίς να προβαίνουν σε καμία περαιτέρω διευκρίνιση.²⁵ Δεδομένου ότι έχει μεσολαβήσει ένα διάστημα περίπου 6 ετών από την έκδοση της εν λόγω απόφασης και η διασφάλιση της μη διάκρισης και του σεβασμού της ιδιωτικής σφαίρας σε σχέση με τις πληροφορίες που αναγράφονται στους τίτλους σπουδών αποτελεί μία από τις συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ,²⁶ θα ήταν σκόπιμο να διευκρινιστούν τα μέτρα εφαρμογής της, που ενδεχομένως έχουν προβλεφθεί ή σχεδιάζονται από την Πολιτεία.

Δ) Πρόσβαση στην πληροφορία

Ο Ν. 3597/2007 σχετικά με τη χορήγηση αδειών σε ιδιωτικούς σταθμούς ραδιοφώνου και τηλεόρασης αναφέρει ως προϋπόθεση εκπομπής ότι «κύρια γλώσσα μετάδοσης ή υποτιτλισμού είναι η ελληνική». Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι ο νόμος πρέπει να ερμηνευθεί και να εφαρμοστεί κατά τέτοιο τρόπο και σύμφωνα με την υπάρχουσα πρακτική, ώστε να μην αποκλείει τη λειτουργία των τουρκόφωνων ή άλλων ραδιοφωνικών ή τηλεοπτικών σταθμών προκειμένου να μην παρεμποδιστεί η πρόσβαση στην πληροφορία των παιδιών, που δεν είναι εξοικειωμένα με τη χρήση της ελληνικής γλώσσας.²⁷

Δεδομένου ότι το Υπουργείο Παιδείας αναγνωρίζει την ανάγκη μετάφρασης και σε άλλες γλώσσες του φυλλαδίου του ΣΤΠ για τα δικαιώματα του παιδιού, καθώς και την επεξεργασία του με σκοπό να διανεμηθεί σε παιδιά ΑμεΑ, θα ήταν απαραίτητη η συνδρομή του.

Η ΕΕΔΑ παραπέμπει στο τηλεοπτικό σποτ, την επιμέλεια του οποίου είχε αναλάβει η ίδια για την καταπολέμηση των διακρίσεων σε βάρος αλλοδαπών εργαζομένων στην Ελλάδα. Απαραίτητες είναι ανάλογες πρωτοβουλίες, οι οποίες θα αναδεικνύουν την πολιτισμική διαφορετικότητα, όπως έχει διαμορφωθεί τα τελευταία έτη, αλλά δε θα επαφίενται αποκλειστικά στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

Ο νομοθέτης πρόβλεψε την τιμώρηση της χρήσης του διαδικτύου για την ενεργητική ή παθητική προώθηση της παιδικής πορνογραφίας. Το άρθρο 2 του Ν. 3625/2007 τροποποιεί το άρθρο 348Α ΠΚ και καθιστά ποινικώς κολάσιμη τη με πρόθεση παραγωγή, προσφορά, πώληση ή με οποιονδήποτε τρόπο διάθεση, διανομή, διαβίβαση, αγορά, προμήθεια ή κατοχή υλικού παιδικής πορνογραφίας ή διάδοσης πληροφοριών σχετικά με την τέλεση των παραπάνω πράξεων δια συστήματος ηλεκτρονικού υπολογιστή ή με τη χρήση διαδικτύου. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει, ωστόσο, το νομοθετικό κενό σχετικά με την άμεση προστασία των παιδιών από οποιοδήποτε επιβλαβές υλικό και κυ-

25. ΑΠΔΠΧ, Απόφαση 77Α/2002 (25.06.2002).

26. Βλ. Committee on the Rights of the Child, ό.π. υποσ. 4, παρ. 45.

27. ΕΕΔΑ, ό.π. υποσ. 5, σελ. 189-190.

ρίως, την έλλειψη ρητής υποχρέωσης προστασίας των ανηλίκων και αποτελεσματικού ελέγχου χώρων προσφοράς υπηρεσιών πρόσβασης στο διαδίκτυο.²⁸

V. Οικογενειακό περιβάλλον και εναλλακτική φροντίδα (άρθρα 5, 18, παρ. 1 και 2)

A) Ενίσχυση γονέων

Απαραίτητο είναι να συμπεριληφθούν ενημερωμένα στοιχεία σχετικά με το ποσοστό του πληθυσμού που ζει κάτω από το όριο της φτώχειας, το οποίο ανέρχεται στο 20%. Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο των παρατηρήσεων της επί του Σχεδίου Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΔΕν) 2005-2006 του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, είχε επισημάνει ότι αν και υπάρχουν διάφορα προγράμματα εισοδηματικών παροχών που αφορούν πληθυσμιακές ομάδες υψηλού κινδύνου για κοινωνικό αποκλεισμό (π.χ. ΕΚΑΣ, ηλικιωμένοι, άνεργοι, ΑμεΑ), δεν έχει εκπονηθεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο παροχής ελάχιστου εγγυημένου εισοδήματος (ΕΕΕ), όπως σε άλλα κράτη-μέλη της ΕΕ.²⁹

Θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν περισσότερα στοιχεία για τη μέχρι τώρα εξέλιξη της 16ης δράσης του Εθνικού Σχεδίου Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η οποία στοχεύει στην υλοποίηση προγράμματος καταπολέμησης της παιδικής φτώχειας σε συνεργασία με τον οργανισμό «Εθελοντών Κοινωνία».

Η ΕΕΔΑ σημειώνει το μεγάλο ποσοστό ανασφάλιστων γονέων Ρομά. Θα έπρεπε να υπάρξει ειδική μέριμνα σχετικά με την ασφάλισή τους, καθώς και ειδικά τμήματα στις κοινωνικές υπηρεσίες για την εξυπηρέτησή τους.³⁰

B) Κακοποίηση, εκμετάλλευση και παραμέληση

Η Επιτροπή του ΟΗΕ θεωρεί ότι, στο πλαί-

σιο ενός εθνικού σχεδίου ευαισθητοποίησης για την πρόληψη της εκμετάλλευσης και της παραμέλησης των παιδιών, πρέπει να παρακολουθείται διαρκώς και εκτενώς η εκδήλωση περιστατικών κακοποίησης παιδιών σε εθνικό επίπεδο, προκειμένου να αποτελεί βάση για το σχεδιασμό μίας ολοκληρωμένης εθνικής πολιτικής. Ο Συνήγορος του Παιδιού έχει προτείνει την ανάθεση του ρόλου της συστηματικής παρακολούθησης στο Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.³¹

Εκτός των μεθόδων έγκαιρης πρόληψης, είναι απαραίτητη η υλοποίηση συγκεκριμένων προγραμμάτων εκπαίδευσης, τα οποία θα απευθύνονται σε κάθε ενδιαφερόμενο επαγγελματικό κλάδο, που έρχεται σε επαφή με τα παιδιά, με αντικείμενο την αποτελεσματική διερεύνηση των περιστατικών και το μετέπειτα χειρισμό τους.³²

VI. Υγεία και κοινωνική πρόνοια

A) Γενικά (άρθρο 24)

Η ΕΕΔΑ έχει τονίσει ότι ορθώς ο Ν. 3386/2005 δε θέτει ως προϋπόθεση για την πρόσβαση στην ιατρική περίθαλψη των ανηλίκων μεταναστών δίχως νόμιμα έγγραφα την έκτακτη νοσηλεία, όπως κάνει στην περίπτωση των ενηλίκων και συνεπώς κατοχυρώνει το δικαίωμα πρόσβασης των ανηλίκων σε υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας σύμφωνα με το άρθρο 24 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού.³³

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι στο πλαίσιο της προετοιμασίας σχετικής έκθεσης πραγματοποιήσε στρογγυλές τράπεζες με τη συμμετοχή κρατικών φορέων, ΜΚΟ και εκπροσώπων των Ρομά, κατά τις οποίες συνήχθη ότι είναι απαραίτητη η αύξηση και διεύρυνση των δραστηριοτήτων των κοινωνικο-ιατρικών κέντρων, καθώς θεωρούνται καλή πρακτική, με πολύ θετικά αποτελέσματα για τις κοινότητες των Ρομά.³⁴

28. Συνήγορος του Πολίτη, όπ.π., υποσ. 16, σελ. 16.

29. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΔΕν) 2005-2006 του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας», *Εκθεση 2005*, σελ. 109, 115.

30. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 9, σελ. 188.

31. Συνήγορος του Πολίτη, όπ.π. υποσ. 16, σελ. 9.

32. Committee on the Rights of the Child, όπ.π. υποσ. 22, παρ. 733 επ.

33. ΕΕΔΑ, «Απόφαση για το ζήτημα του δικαιώματος στην υγεία των μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα παραμονής», *Εκθεση 2007*, σελ. 137, 149.

34. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 5, σελ. 181.

Β) Παιδιά με αναπηρίες (άρθρο 23)

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι κατά την επετειακή ημερίδα που διοργάνωσε με τη συνεργασία της ΕΣΑ-μεΑ με θέμα τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (2006), εκπρόσωποι της κυβέρνησης και των πολιτικών κομμάτων του Κοινοβουλίου δήλωσαν ότι στηρίζουν την επικύρωση της Σύμβασης από την Ελλάδα σε σύντομο χρονικό διάστημα, ώστε να αποτελέσει ένα σημαντικό εργαλείο για την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των Α-μεΑ. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η πρόταση της ΕΕΔΑ κατά την ημερίδα αυτή σχετικά με τη δημιουργία Κύκλου του ΣτΠ για τα δικαιώματα των Α-μεΑ, η οποία τείνει στην ίδια κατεύθυνση με τη σύσταση της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού για τη δημιουργία ενός κεντρικού συντονιστικού οργάνου για τα δικαιώματα των παιδιών με αναπηρίες.³⁵ Η επικύρωση της Σύμβασης του ΟΗΕ θα ήταν σκόπιμο να συνοδευτεί από μεγάλη ενημερωτική εκστρατεία, η οποία θα ενημερώσει τα παιδιά με αναπηρίες για τα δικαιώματά τους, ενώ παράλληλα θα ευαισθητοποιήσει και θα εξοικειώσει τους πολίτες με το ζήτημα της καταπολέμησης των διακρίσεων κατά των παιδιών με αναπηρίες.

Η Επιτροπή του ΟΗΕ επιμένει στη δημιουργία ενός αξιόπιστου εθνικού συστήματος καταγραφής και επεξεργασίας στοιχείων, το οποίο θα συμπεριλαμβάνει κάθε περίπτωση αναπηρίας και θα λαμβάνεται υπόψη για την πρόληψη και την κατανομή της χρηματοδότησης προγραμμάτων υποστήριξης.³⁶

Η Επιτροπή του ΟΗΕ συνιστά στην Ελλάδα την πρόσληψη επιπρόσθετου προσωπικού με τα απαιτούμενα προσόντα για την υποστήριξη των παιδιών με αναπηρίες στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης, εντός του πλαισίου του γενικού σχολικού συστήματος.³⁷ Το σχέδιο νόμου με τίτ-

λο «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση για τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών σε άτομα με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» που δημοσίευσε πρόσφατα το Υπουργείο Παιδείας προς σύντομη (διάρκειας 10 ημερών) δημόσια διαβούλευση αποτελεί μία σημαντική ευκαιρία, ώστε να ληφθούν υπόψη όλες οι ανάγκες, καθώς και κάθε ανασχετική παράμετρος για την εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας.

Γ) Βιοτικό επίπεδο

Δεδομένου ότι η Επιτροπή του ΟΗΕ αναφέρεται συγκεκριμένα στις συνθήκες διαβίωσης των Ρομά και ιδίως τα προβλήματα στέγασης, αναφορά θα πρέπει να γίνει στην απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων *European Roma Rights Centre (ERRC) κατά Ελλάδας*, στην οποία αναγνωρίστηκε η παραβίαση του άρθρου 16 του ΕΚΧ (δικαίωμα της οικογένειας για κοινωνική, νομική, οικονομική προστασία) λόγω της έλλειψης μόνιμων κατοικιών, προσωρινών χώρων και διευκολύνσεων διαμονής των σκηνιτών και λόγω των απομακρύνσεων των Ρομά από χώρους διαμονής, καθώς και άλλων κυρώσεων σε βάρος τους.³⁸

Η ΕΕΔΑ επεσήμανε, ήδη από το 2001, ότι οι συνθήκες διαβίωσης των Ρομά και συνεπώς των παιδιών τους είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το γενικότερο οικιστικό πρόβλημα, καθώς και τα αστικοδημοτικά προβλήματα που αντιμετωπίζουν και πρότεινε σειρά μέτρων για την αντιμετώπισή τους.³⁹

Σχετικά με τις απομακρύνσεις από τους παρανόμως δημιουργηθέντες καταυλισμούς, η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι σπάνια λαμβάνεται μέριμνα για την επανεγκατάσταση των Ρομά σε κάποιο άλλο χώρο, έστω και με τη μορφή πρόχειρου καταυλισμού, με αποτέλεσμα να παρουσιάζεται εκ νέου το ίδιο φαινόμενο σε κάποια άλλη περιοχή.⁴⁰

35. ΕΕΔΑ, «Μέρος Ε', Ημερίδα ΕΕΔΑ & ΕΣΑμεΑ», *Έκθεση 2007*, σελ. 451, 455; Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 9: The Rights of Children with Disabilities*, CRC/C/GC/9 (27.02.2007) παρ. 21.

36. Committee on the Rights of the Child, *ibid* παρ. 19.

37. *Ibid* παρ. 65.

38. *Complaint No. 15/2003 by the European Roma Rights Centre against Greece* (04.04.2003); European Committee of Social Rights, *Decision on the Merits* (08.12.2004).

39. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 9, σελ. 184 επ.

40. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 5, σελ. 181.

Η ΕΕΔΑ επεσήμανε κατά τη δεύτερη στρογγυλή τράπεζα που οργάνωσε πρόσφατα με εκπροσώπους των Ρομά, φορείς της Πολιτείας και της τοπικής αυτοδιοίκησης ότι σε σχέση με το πρόγραμμα δανειοδότησης για την απόκτηση κατοικίας, πρέπει άμεσα να αντιμετωπιστούν: α) το πρόβλημα κατανόησης από πλευράς των Ρομά της διαδικασίας (π.χ. η υποχρέωση αποπληρωμής του δανείου), β) ότι το Υπουργείο Εσωτερικών δε μπορεί νομικά να ελέγξει τη διαχείριση των κονδυλίων από την τοπική αυτοδιοίκηση και ότι κατά δήλωση του Γενικού Γραμματέα καταγγελίες σχετικά με παροχή δανείων σε μη δικαιούχους έχουν προωθηθεί στον αρμόδιο εισαγγελέα.⁴¹

VII. Εκπαίδευση, ανάπαυση και πολιτιστικές δραστηριότητες

Εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της επαγγελματικής (άρθρο 28)

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τη διευκρίνιση από το Υπουργείο Παιδείας κατόπιν σχετικού αιτήματος του ΣτΠ, σύμφωνα με την οποία όλοι οι ανήλικοι που διαμένουν στη χώρα, ανεξαρτήτως καθεστώτος παραμονής, έχουν δικαίωμα εγγραφής στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.⁴²

Μεγάλη πρόκληση αποτελεί για την ελληνική κοινωνία η πρόσβαση των παιδιών Ρομά στην εκπαίδευση, καθώς όπως έχει επισημάνει η ΕΕΔΑ, παρά τις προσπάθειες της Πολιτείας, σε αρκετά σχολεία παρατηρούνται αντιδράσεις κατά της φοίτησης Ρομά από πλευράς γονέων, αλλά και από τους ίδιους τους δασκάλους.⁴³

Σε σχέση με τα μειονοτικά σχολεία, η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι το επίπεδο κατάρτισης του διδακτικού προσωπικού πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης υστερεί σε σχέση με το αντίστοιχο επίπεδο των λοιπών δασκάλων, καθ'όσον η «Ειδική Παιδαγωγική Ακαδημία Θεσσαλονίκης», στην οποία και φοιτούν, προσφέρει τριετείς σπουδές, και όχι τετρα-

ετείς που είναι το σύνθημα, και το πτυχίο της παραμένει αδιαβάθμητο, με αποτέλεσμα να στερούνται οι απόφοιτοί της τη δυνατότητα συμμετοχής σε διαδικασίες επιλογής προσωπικού για το δημόσιο με βάση τον τίτλο τους.⁴⁴

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι η έκφραση «θετική διάκριση» δεν είναι δόκιμη και προτείνει την αντικατάστασή της με την έκφραση «θετικά μέτρα».

VIII. Ειδικά μέτρα προστασίας

A) Πρόσφυγες/απούντες άσυλο (άρθρο 22)

Η ΕΕΔΑ έχει απευθύνει στην Πολιτεία σειρά προτάσεων για τη βελτίωση της διαδικασίας του ασύλου.⁴⁵ Η ΕΕΔΑ έχει, επίσης, τονίσει ότι το άρθρο 9, παρ. Ι του ΠΔ 220/2007, το οποίο ορίζει τα σχετικά με την πρόσβαση στην εκπαίδευση των ανηλίκων είναι στενότερο από το άρθρο 28 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, καθώς η σύμβαση δε θέτει κανέναν περιορισμό στο δικαίωμα του παιδιού στην εκπαίδευση.

Ειδικά για τα ασυνόδευτα παιδιά, η ΕΕΔΑ έχει προτείνει σειρά μέτρων, τα οποία αντανakλούν τις συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ, όπως τις διατύπωσε στο Γενικό Σχόλιο Αρ. 6 σχετικά με τη «Μεταχείριση των ασυνόδευτων παιδιών εκτός της χώρας προέλευσής τους»⁴⁶ στους τομείς: α) της διαμονής των αλλοδαπών ανηλίκων που έχουν εισέλθει στη χώρα χωρίς νόμιμα έγγραφα, β) της διαδικασίας επιστροφής και επαναπατριsmού, γ) της επιτροπείας-επιμέλειας, δ) της θέσπισης επισήμων και σαφών διαδικασιών για την εξακρίβωση της ηλικίας, ε) του διορισμού επιμελητού ή συμβούλου, ειδικώς στο πεδίο της παιδικής πρόνοιας και της σχετικής ενημέρωσης του αρμοδίου εισαγγελέα, στ) των συνθηκών των συνεντεύξεων για κάθε ανήλικο, ζ) της ενημέρωσης των ανηλίκων για τα δικαιώματά τους ως προς τη διαδικασία ασύλου, η) της δικαστικής κοινωνικής προστασίας, θ) των χώρων υποδοχής και διαμο-

41. Ibid.

42. Εγκύκλιος Υπουργείου Παιδείας 100758/Γ2 (29.09.2005).

43. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 9, σελ. 189; ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 5, σελ. 181.

44. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 5, σελ. 179.

45. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με τη διαδικασία ασύλου των προσφύγων και ζητήματα εφαρμογής της σχετικής νομοθεσίας», *Έκθεση 2007*, σελ. 159.

46. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children outside their Country of Origin*, CRC/GC/2005/6 (01.09.2005).

νής για ασυνόδευτους ανήλικους, ι) της ψυχολογικής, ιατρικής και νομικής βοήθειας από την Πολιτεία.⁴⁷

Η ΕΕΔΑ καλεί την Ελλάδα να επικυρώσει τη Σύμβαση των ΗΕ για τη Μείωση των Απάτριδων (1961).

Β) Παιδική εργασία

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η παρουσία πολλών ασυνόδευτων παιδιών στην Ελλάδα τα τελευταία έτη, τα οποία είναι τα πλέον ευάλωτα στην εκμετάλλευση, επιβάλλει τη δημιουργία ενός θεσμικού οργάνου, το οποίο θα αναλάβει τις εξουσίες παιδικής μέριμνας και θα διασφαλίζει ότι τηρούνται όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις για την εξεύρεση νόμιμης εργασίας και ασφάλισης για τους ανήλικους άνω των 15 ετών που θέλουν και μπορούν να εργασθούν.⁴⁸

Γ) Τα παιδιά του δρόμου

Λόγω της σοβαρότητας των επιπτώσεων του φαινομένου και του μεγάλου αριθμού παιδιών του δρόμου στην Ελλάδα, επιβάλλεται μία ολοκληρωμένη πολιτική για την αντιμετώπισή του, η οποία θα λάβει υπόψη όλους τους παράγοντες που συμβάλλουν στο φαινόμενο αυτό. Απαραίτητες είναι περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις προσπάθειες προσέγγισης και ενημέρωσης των παιδιών του δρόμου, αλλά και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης (λ.χ. με τη μορφή street work, το οποίο συχνά εφαρμόζεται σε άλλες χώρες).

Δ) Σεξουαλική εκμετάλλευση, εμπορία παιδιών και παιδική πορνογραφία

Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ικανοποίησή της για την κύρωση με το Ν. 3625/2007 (ΦΕΚ Α΄ 290) του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την

Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και την Παιδική Πορνογραφία.

Η ΕΕΔΑ σημειώνει, ωστόσο, ότι η Ελλάδα δεν έχει επικυρώσει ακόμη τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά της εμπορίας ανθρώπων, ούτε το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο των Ηνωμένων Εθνών για την εμπορία ανθρώπων και τονίζει ότι θεωρεί σημαντική την επικύρωση των δύο αυτών συμβατικών κειμένων.

Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει τη θεσμοθέτηση Εθνικού Εισηγητή (Rapporteur) για την Εμπορία Ανθρώπων, προκειμένου να καταγράφει συστηματικά τα δεδομένα περί εμπορίας και να προωθή τα στοιχεία αυτά στους αρμόδιους φορείς για την αξιολόγηση και επικαιροποίηση του Εθνικού Σχεδίου Δράσης.⁴⁹

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι είχε προτείνει κατά την επεξεργασία του Ν. 3064/2002 αντί της ποινικοποίησης συγκεκριμένων περιπτώσεων διακίνησης και εμπορίας με εξειδικευμένο σκοπό, την υιοθέτηση του πιο ολοκληρωμένου ορισμού διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων του Πρωτοκόλλου των Ηνωμένων Εθνών. Επιπλέον, η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει την απουσία διατάξεων για την πρόληψη της παράνομης διακίνησης και εμπορίας.⁵⁰

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι σύμφωνα με το άρθρο 47 του Ν. 3386/2005 χορηγείται άδεια παραμονής σε πιθανολογούμενα θύματα εμπορίας υπό την προϋπόθεση όμως ότι θα συνεργαστούν με τις δικτυικές αρχές. Σημειώνουμε ότι ο νομοθέτης θα έπρεπε να αρκείται στην απλή καταγγελία του θύματος και όχι να απαιτείται η συνεργασία τους, δεδομένου ότι υπάρχει φόβος για αντίποινα.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η περίοδος περίσκεψης του ενός μήνα, η οποία δύναται να παραταθεί στην περίπτωση ανηλικών κατά ένα μήνα, δεν επαρκεί για να επιτευχθούν οι σκοποί καθιέρωσης

47. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 10, σελ. 151 επ.

48. Ibid.

49. ΕΕΔΑ, «Θέσεις και προτάσεις στο θέμα της εμπορίας ανθρώπων-η κατάσταση στην Ελλάδα», *Έκθεση 2007*, σελ. 105, 124.

50. ΕΕΔΑ, «Κρίσεις για το σχέδιο νόμου για την Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, των εγκλημάτων κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της πορνογραφίας ανηλικών και γενικότερα της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και αρωγή στα θύματα των πράξεων αυτών», *Έκθεση 2002*, σελ. 93 επ.

51. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί του Νόμου 3386/2005 (ΦΕΚ Α΄ 212) 'Είσοδος και διαμονή υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια'», *Έκθεση 2005*, σελ. 143, 150; ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 49, σελ. 112.

της (άρθρο 48 του Ν. 3386/2005) και προτείνει την επιμήκυνση της προθεσμίας στους 3 μήνες.⁵¹

Ε) Ποινική δικαιοσύνη και σωφρονιστικό σύστημα

Η ΕΕΔΑ σημειώνει ότι δεν πραγματοποιήθηκε η αποποινικοποίηση της επαιτείας, σύμφωνα με τη σύσταση της Επιτροπής του ΟΗΕ.

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει ότι συμπεριλαμβάνονται 371 ανήλικοι στο συνολικό αριθμό κρατουμένων εκ των οποίων, 112 Έλληνες και 259 αλλοδαποί.⁵² Ο μεγάλος αριθμός ανηλίκων κρατουμένων επιβάλλει την ανάλογη εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων.⁵³

Θα ήταν χρήσιμο να διευκρινιστεί ο αριθμός επιμελητών ανηλίκων, όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα, καθώς παρατίθεται ο αριθμός που ίσχυε το 2004 (86 επιμελητές το 1998 και 94 το 2004).

Πρέπει να σημειωθεί η υπογραφή του ΠΔ 240/2007 (ΦΕΚ Α΄ 283) για τον ευεργετικό υπολογισμό ημερών ποινής καταδίκων και υποδίκων νεαρών κρατουμένων, στις περιπτώσεις φοίτησης

καθ' όλη τη διάρκεια του διδακτικού έτους, μη εξαιρουμένων των αργιών και διακοπών, σε σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης, καθώς και σε Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης.

Η ΕΕΔΑ έχει εκφράσει τη δυσπιστία της για κάθε είδους ιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών και έχει επισημάνει ότι η δημιουργία οποιουδήποτε τέτοιου θεσμού προϋποθέτει, σύμφωνα με την ερμηνεία από το ΕΔΔΑ του άρθρο 5, παρ. 1(δ) ΕΣΔΑ, την ύπαρξη «κατάλληλης υποδομής» και «βοήθεια (προς τον ανήλικο) από ειδικευμένο προσωπικό». Εάν οι προϋποθέσεις αυτές δε συντρέχουν, η κράτηση του ανηλίκου παύει να είναι «νόμιμη», κατά την έννοια του άρθρου 5, παρ. 1 ΕΣΔΑ, και συνιστά παραβίαση της διάταξης αυτής.⁵⁴ Η έλλειψη κατάλληλων χώρων κράτησης ανηλίκων στα αστυνομικά τμήματα, όπως και η έλλειψη εξειδικευμένων χώρων τοποθέτησης νέων με ήπια παραβατικότητα έχει σημειωθεί από το Συνήγορο του Παιδιού.⁵⁵

52. ΕΕΔΑ, «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», *Εκθεση 2007*, σελ. 209, 219.

53. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*, CRC/C/GC/10 (25.04.2007) παρ. 6-9, 97.

54. *Bouamar v. Belgium*, Judgment of 29 February 1988, παρ. 50-53. Βλ. ΕΕΔΑ, «Γνωμάτευση επί του σχεδίου νόμου για την αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων», *Εκθεση 2003*, σελ. 153 επ.

55. Συνήγορος του Πολίτη, ό.π. υποσ. 16, σελ. 13.

3. Απόφαση για ζητήματα ελευθερίας του λόγου και προστασίας της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών¹

I. Ιστορικό

Όπως είναι γνωστό, μετά από παραγγελία του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου κ. Σανιδά, αρχικώς διεξήχθη προκαταρκτική πειθαρχική έρευνα, εν συνεχεία δε, ασκήθηκε πειθαρχική αγωγή και παραπέμπεται σε πειθαρχική δίκη με το ερώτημα της οριστικής παύσης ο Πρόεδρος της Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας κ. Μπάγιας, για όσα ανέφερε σε συνέντευξή του στην εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ» της 3^{ης} Απριλίου 2008.

Η έγερση της πειθαρχικής αγωγής και η παραπομπή σε πειθαρχική δίκη απασχόλησε την κοινή γνώμη και συνοδεύτηκε από την έκδοση ανακοινώσεων από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σειρά φορέων από το χώρο της Δικαιοσύνης, όπως οι ενώσεις δικαστικών λειτουργών, οι δικηγορικοί σύλλογοι κλπ αλλά και της κοινωνίας των πολιτών και οδήγησε την ΕΕΔΑ στην απόφαση να συνταχθεί εισήγηση επί του θέματος, ώστε να καταστεί

δυνατή η συζήτησή του στην επόμενη Ολομέλειά της και να διατυπωθεί γνώμη για το ζήτημα της προστασίας της ελευθερίας του λόγου και της συνδικαλιστικής ελευθερίας των δικαστικών λειτουργών.

II. Το νομικό πλαίσιο

Από τις σχετικές διατάξεις του Συντάγματος (ιδίως άρθρα 14, παρ. 1² και 23, παρ. 1³), της ΕΣΔΑ (άρθρα 10⁴ και 11⁵) και του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (άρθρα 19 και 22) κατοχυρώνονται πανηγυρικά, τόσο η ελευθερία έκφρασης, με ειδικότερη μάλιστα προστασία της ελευθεροτυπίας, όσο και η ελευθερία της συνδικαλιστικής δράσης, από την προστασία της οποίας δεν εξαιρούνται οι δικαστικοί λειτουργοί.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τις ρητές διατάξεις του άρθρου 91, παρ. 5 (β) και (γ) του Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών (ΚΟΔΚΔΛ) δε συνιστά πειθαρχικό παράπτωμα ούτε η έκφραση γνώμης δημοσίως από δικαστικό λειτουργό (εκτός εάν γίνε-

1. Οι παρακάτω θέσεις έγιναν δεκτές ομοφώνως κατά τη συνεδρίαση της Ολομέλειας της ΕΕΔΑ στις 29.05.2008, βάσει εισήγησης του Α΄ Τμήματος της ΕΕΔΑ. Εισηγητής: Γ. Ιωαννίδης, Μέλος ΕΕΔΑ, Εκπρόσωπος της Ελληνικής Ένωσης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

2. «I. Καθένας μπορεί να εκφράζει και να διαδίδει προφορικά, γραπτά και δια του τύπου τους στοχασμούς του τηρώντας τους νόμους του Κράτους».

3. «I. Το Κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου».

4. «Άρθρο 10, Ελευθερία έκφρασης: 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν εκφράσεως. Το δικαίωμα τούτο περιλαμβάνει την ελευθερίαν γνώμης ως και την ελευθερίαν λήψεως ή μεταδόσεως πληροφοριών ή ιδεών, άνευ επεμβάσεως δημοσίων αρχών και ασχέτως συνόρων. Το παρόν άρθρον δεν κωλύει τα Κράτη από του να υποβάλωσι τας επιχειρήσεις ραδιοφωνίας κινηματογράφου ή τηλεοράσεως εις κανονισμούς εκδόσεως αδειών λειτουργίας. 2. Η άσκησης των ελευθεριών τούτων, συνεπαγομένων καθήκοντα και ευθύνas δύναται να υπαχθή εις ωρισμένας διατυπώσεις, όρους, περιορισμούς ή κυρώσεις, προβλεπομένους υπό του νόμου και αποτελούντα αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την εθνικήν ασφάλειαν, την εδαφικήν ακεραιότητα ή δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας ή της ηθικής, την προστασίαν της υπολήψεως ή των δικαιωμάτων των τρίτων, την παρεμπόδισιν της κοινολογήσεως εμπιστευτικών πληροφοριών ή την διασφάλισιν του κύρους και αμεροληψίας της δικαστικής εξουσίας».

5. «Άρθρο 11, Ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι: 1. Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα εις την ελευθερίαν του συνέρχεσθαι ειρηνικώς και εις την ελευθερίαν συνεταιρισμού, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος ιδρύσεως μετ' άλλων συνδικάτων και προσχωρήσεως εις συνδικάτα επί σκοπώ προασπίσεως των συμφερόντων του. 2. Η άσκησης των δικαιωμάτων τούτων δεν επιτρέπεται να υπαχθή εις ετέρους περιορισμούς πέραν των υπό του νόμου προβλεπομένων και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την εθνικήν ασφάλειαν, την δημοσίαν ασφάλειαν την προάσπισιν της τάξεως και πρόληψιν του εγκλήματος, την προστασίαν της υγείας και της ηθικής, ή την προστασίαν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Το παρόν άρθρον δεν απαγορεύει την επιβολήν νομίμων περιορισμών εις την άσκησην των δικαιωμάτων τούτων υπό μελών των ενόπλων δυνάμεων, της αστυνομίας ή των διοικητικών υπηρεσιών του Κράτους».

ται με σκοπό τη μείωση του κύρους της δικαιοσύνης) ούτε «η συμμετοχή και η ανάπτυξη δραστηριότητας σε ήδη αναγνωρισμένες ενώσεις δικαστών ή άλλα σωματεία και η έκφραση γνώμης και κριτικής άποψης που γίνεται στα πλαίσια της συνδικαλιστικής δραστηριότητας».

Είναι προφανές ότι οι διατάξεις αυτές προστατεύουν και το γενικό δικαίωμα διατύπωσης γνώμης από δικαστικούς λειτουργούς για κοινωνικοπολιτικά ζητήματα που απασχολούν την κοινή γνώμη, όπως για παράδειγμα οι κίνδυνοι για τα ατομικά δικαιώματα από τη λειτουργία καμερών παρακολούθησης, αλλά και την ειδικότερη έκφραση αυτού του δικαιώματος που συνιστά η άσκηση κριτικής για πράξεις, συμπεριφορές και τον τρόπο άσκησης αρμοδιοτήτων εκ μέρους των συναδέλφων τους δικαστών.

Εις ό,τι δε, αφορά τους συνδικαλιστικούς εκπροσώπους αυτών, η άσκηση κριτικής κατά των οργάνων διοίκησης της Δικαιοσύνης, όπως το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο, η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου ή ο, προϊστάμενος όλων των Εισαγγελέων, Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου, είναι όχι μόνον αυτονόητο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση έναντι των συναδέλφων που εκπροσωπούν. Επιπλέον, λαμβανομένου υπόψη ότι αφενός μεν προστατεύεται με αυξημένες εγγυήσεις η συνδικαλιστική ελευθερία των δικαστικών λειτουργών, αφετέρου όμως απαγορεύεται ρητώς «η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς» (άρθρο 23, παρ. 2 Σ), καθίσταται σαφές ότι η ελευθερία έκφρασης των συνδικαλιστικών τους εκπροσώπων είναι απολύτως κρίσιμη. Πράγματι, ο λόγος είναι πρακτικά το μοναδικό μέσο άσκησης συνδικαλισμού στη Δικαιοσύνη.

Περαιτέρω, η ελευθερία της έκφρασης, όπως προβλέπεται από το άρθρο 10, αποτελεί ένα από τα ουσιαστικά θεμέλια μίας δημοκρατικής κοινωνίας και μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την πρόοδό της. Η ελευθερία της έκφρασης περιλαμβάνει όχι μόνο πληροφορίες ή ιδέες, οι οποίες

τυγχάνουν ευνοϊκής αποδοχής ή θεωρούνται μη προσβλητικές ή αδιάφορες, αλλά και όσες προσβάλλουν, σοκάρουν ή ενοχλούν, κατ' επιταγή του πλουραλισμού και της ανεκτικότητας, χαρακτηριστικά χωρίς τα οποία δε νοείται δημοκρατική κοινωνία, όπως έχει κρίνει το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (εφεξής ΕΔΔΑ) ήδη από το 1976.⁶

Δε χωρεί εξάλλου αμφιβολία ότι οι δικαστικές αρχές δε δύνανται να εκφύγουν της κριτικής και του δημοσίου ελέγχου, παρά την ανάγκη διατήρησης της εμπιστοσύνης των πολιτών σε αυτές.⁷ Ειδικότερα, για τους μετέχοντες στο γίγνεσθαι της δικαιοσύνης αναγνωρίζεται ότι έχουν το δικαίωμα να εκφράζουν τις απόψεις τους δημοσίως σχετικά με τη λειτουργία της δικαιοσύνης, λαμβάνοντας υπόψη την ανάγκη εξισορρόπησης του δικαιώματος πληροφόρησης των πολιτών για ζητήματα που άπτονται της δικαιοσύνης και των απαιτούμενων συνθηκών για τη χρηστή διοίκησή της και της διαφύλαξης της αξιοπρέπειας του νομικού επαγγέλματος.⁸

Η άσκηση κριτικής μπορεί να θεωρηθεί υπέρμετρη και κατά συνέπεια να υπαχθεί σε περιορισμούς, μόνο όταν τα γεγονότα στα οποία στηρίζεται στερούνται ολοσχερώς πραγματικής βάσης, έτσι ώστε να μη διακυβεύεται άνευ λόγου η εμπιστοσύνη των πολιτών στους δημόσιους λειτουργούς κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.⁹ Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, το ΕΕΔΑ θεωρεί ότι, στο πλαίσιο μίας δημοκρατικής κοινωνίας, η διατύπωση απόψεων για ζητήματα της Δικαιοσύνης και ο διάλογος που γεννάται μέσα από αυτές συμβάλλει στη βελτίωση του συστήματος απονομής της δικαιοσύνης και δεν αποδυναμώνει το κύρος αυτής.

Σε έναν τέτοιο ουσιαστικό διάλογο δύνανται να συμβάλουν αποτελεσματικά οι συνδικαλιστικές ενώσεις του χώρου της δικαιοσύνης ιδιαίτερα μέσω των θεσμικών τους οργάνων. Άλλωστε, η προστασία της ελευθερίας της έκφρασης είναι άρρη-

6. *Handyside v. UK*, Judgment of 7 December 1976, παρ. 49.

7. *Skalka v. Poland*, Judgment of 27 May 2003, παρ. 34.

8. *Schopfer v. Switzerland*, Judgment of 20 May 1998, παρ. 33; *Amihalachioaie v. Moldova*, Judgment of 20 April 2004, παρ. 28.

9. *Rizos and Daskas v. Greece*, Judgment of 27 May 2004, παρ. 45-48; *Nikula v. Finland*, Judgment of 21 March 2002, παρ. 48; *Aizardzibas Klubs v. Latvia*, Judgment of 27 May 2004, παρ. 43.

κατα συνδεδεμένη με την ελευθερία της ένωσης (άρθρο 11 ΕΣΔΑ).¹⁰ Εξάλλου, όταν εκπρόσωποι συνδικαλιστικών ενώσεων εκφράζονται στο πλαίσιο του δημόσιου πολιτικού διαλόγου ή επί ζητημάτων δημόσιου συμφέροντος. Το ΕΔΔΑ δέχεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις περιορισμούς.¹¹ Επιπλέον, προκειμένου για συζητήσεις επί θεμάτων που αφορούν το κοινωνικό σύνολο, το ΕΔΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην αποτροπή του κινδύνου αποθάρρυνσης των πολιτών από το να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους, λόγω φόβου ποινικής ή άλλης κύρωσης.¹²

Στη χώρα μας δεν έχει μέχρι στιγμής υπάρξει σχετική πρόσφατη νομολογία. Από τη διεξαχθείσα έρευνα προέκυψε μία μόνο δημοσίευση σχετικής απόφασης της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, η υπ' αρ. 4/1991,¹³ η οποία, εντούτοις εξεδόθη στο πλαίσιο των γνωμοδοτικών/διοικητικών αρμοδιοτήτων της Ολομελείας, όταν συγκαλείται από τον Εισαγγελέα του ΑΠ κατά τα άρθρα 14, παρ. 1 (β), 4¹⁴ και 7 (β)¹⁵ του ΚΟΔΚΔΛ. Στην ανωτέρω απόφαση έγινε δεκτή μία ευρεία ερμηνεία της προαναφερθείσας διάταξης του άρθρου 91, παρ. 5 (β) του ΚΟΔΚΔΛ (η έκφραση γνώμης δε συνιστά πειθαρχικό αδίκημα), κατά την οποία η δημόσια, δια του τύπου, έκφραση γνώμης για υπό ψήφιση νομοσχέδια που αφορούν τον τρόπο λειτουργίας της Δικαιοσύνης δεν αποτελεί πειθαρχικό παράπτωμα. Στο σκεπτικό της ίδιας απόφασης και στις οικείες εισηγήσεις του Εισαγγελέα του ΑΠ Γ. Πλαγιαννάκου και του εισηγητή Αρεοπαγίτη Π. Ασημιάδη, εκλαμβάνεται ως αυτονόητο το δικαίωμα του δικαστικού λειτουργού να εκφράζει γνώμη σε σχέση με τα ζητήματα που αφορούν την ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης και των δικαστικών λειτουργιών.

Αξίζει πάντως να σημειωθεί ότι από την έναρξη ισχύος του Συντάγματος του 1975 έως σήμερα είναι γνωστή μόνο μία υπόθεση δίωξης δικαστικού λειτουργού για έκφραση γνώμης που ανατρέχει στο έτος 1976.¹⁶

III. Θέση της ΕΕΔΑ

Η ΕΕΔΑ, χωρίς να υπεισέλθει στα ειδικότερα στοιχεία της υπόθεσης, τα οποία βρίσκονται ενώπιον της δικαιοσύνης, τονίζει ως αρχή ότι από τις διατάξεις του Συντάγματος και των διεθνών συμβάσεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα κατοχυρώνεται με υπερνομοθετική ισχύ η προστασία της ελευθερίας του λόγου των δικαστών γενικώς. Ειδικότερα, κατοχυρώνεται με αυξημένη μάλιστα προστασία και με ειδικές νομοθετικές εγγυήσεις, το δικαίωμα έκφρασης γνώμης των συνδικαλιστικών εκπροσώπων των δικαστικών λειτουργιών σχετικά με τη λειτουργία της Δικαιοσύνης, τον τρόπο άσκησης των αρμοδιοτήτων των διοικητικών οργάνων αυτής, όπως και η άσκηση εκ μέρους τους κριτικής και η δημοσιοποίηση των απόψεων τους για θέματα ατομικών δικαιωμάτων.

Η ΕΕΔΑ τονίζει ότι το ανωτέρω δικαίωμα ενισχύει τις εγγυήσεις ανεξαρτησίας της Δικαιοσύνης. Οι περιορισμοί της ελευθερίας του λόγου, ιδίως όταν λαμβάνουν τη μορφή κυρώσεων, πρέπει να συνάδουν με την αρχή της αναλογικότητας και να είναι αναγκαίοι σε μία δημοκρατική κοινωνία. Η δημόσια κριτική και ο έλεγχος των πεπραγμένων των οργάνων της πολιτείας συνιστά θεσμική εγγύηση του κράτους δικαίου και πρέπει να θεωρείται ότι συμβάλλει στη βελτίωση του συστήματος απονομής της Δικαιοσύνης και δεν προσβάλλει το κύρος αυτής.

10. *Vogt v. Germany*, Judgment of 26 September 1995, παρ. 64.

11. *Karkin v. Turkey*, Judgment of 23 September 2003, παρ. 36; *Amihalachioaie v. Moldova*, Judgment of 20 April 2004, παρ. 35-39.

12. *Barford v. Denmark*, Judgment of 22 February 1989, παρ. 29.

13. Δημοσίευθείσα σε (1991) 3 *Διοικητική Δίκη*, σελ. 469.

14. «4. Η ολομέλεια μπορεί να συγκληθεί για να ανταλλάξουν τα μέλη της απόψεις σε νομικά ζητήματα. Τα πορίσματα των σχετικών συζητήσεων δε δεσμεύουν τα δικαιοδοτικά όργανα του δικαστηρίου».

15. «7. Στην αρμοδιότητα της ολομέλειας υπάγονται: (...) β. η λήψη αποφάσεων για θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος, οργάνωσης και λειτουργίας του δικαστηρίου και απονομής της δικαιοσύνης».

16. Για το ιστορικό αυτής της υπόθεσης βλ. <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030302a.htm> και <http://www.iospress.gr/ios2003/ios20030302b.htm>.

4. Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου Νόμου «Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία»¹

Κεφάλαιο Πρώτο: «Σύμφωνο Ελεύθερης Συμβίωσης»

I. Ιστορικό

Η ΕΕΔΑ, με αφορμή τη δημόσια συζήτηση σχετικά με το Σ/Ν περί Συμφώνου Ελεύθερης Συμβίωσης² (εφεξής ΣΕΣ) και τις απόψεις που διατυπώνονταν σε υψηλούς τόνους από πολιτικούς, εκκλησιαστικούς, επιστημονικούς και κοινωνικούς φορείς περί τα τέλη Μαρτίου του 2008, έκρινε σκόπιμο να υπενθυμίσει στους αρμόδιους πολιτειακούς φορείς τις ήδη, από το Δεκέμβριο του 2004, διατυπωμένες θέσεις και προτάσεις της³ για τις διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και τη νομική αναγνώριση της συμβιωτικής σχέσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Έτσι, στις 26.03.2008 ο Πρόεδρος της Επιτροπής απηύθυνε επιστολή προς τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ενώ εκδόθηκε και σχετικό Δελτίο Τύπου.⁴ Στην πρώτη μεταξύ σειράς προτάσεων, η ΕΕΔΑ υποστήριζε «τη νομική αναγνώριση της πραγματικής συμβιωτικής σχέσης μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου, ούτως ώστε να αρθούν οι δυσμενείς διακρίσεις σε βάρος τους σε κληρονομικό, φορολογικό, ασφαλιστικό, συνταξιοδοτικό, προνοιακό και εργασιακό επίπεδο». Παράλληλα, η Επιτροπή είχε προτείνει τη «σύσταση Ομάδας Εργασίας στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, η οποία θα διερευνήσει όλες τις όψεις αυτής της αναγνώρισης, αξιοποιώντας την υπάρχουσα διεθνή πρακτική και το υφιστάμενο εγχώριο νομικό πλαίσιο, και προσμετρώντας τις τοποθετήσεις μίας σειράς

φορέων που μπορούν να συνεισφέρουν προς την κατεύθυνση του αποτελεσματικού χειρισμού του ζητήματος».

Μέσω της επιστολής της προς τον Υπουργό, η Εθνική Επιτροπή κάλεσε την Πολιτεία να επανεξετάσει τις προτεινόμενες ρυθμίσεις στο πνεύμα της σκοπούμενης ισοπολιτείας και της εναρμόνισης της ελληνικής έννομης τάξης με τις διαρκώς μεταβαλλόμενες κοινωνικές ανάγκες, ενώ προανήγγειλε την πρόθεσή της να καταθέσει τις παρατηρήσεις και συστάσεις της για τη νέα αυτή νομοθετική πρωτοβουλία στους αρμόδιους πολιτειακούς φορείς, όπως υπαγορεύεται από το θεσμικό της ρόλο. Είχε επισημάνει ήδη από τότε, το ότι η μη συμπερίληψη των ζευγαριών ίδιου φύλου στις ρυθμίσεις του εν λόγω Σ/Ν, αποτελεί αδυναμία του όλου εγχειρήματος, καθώς αφενός δεν αντιμετωπίζονται πραγματικές και διαπιστωμένες κοινωνικές ανάγκες, και αφετέρου παραλείπεται η συμμόρφωση προς σειρά δεσμευτικών και για τη χώρα μας ρυθμίσεων που απαγορεύουν τις διακρίσεις με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό.

Στη συνέχεια, το Υπουργείο Δικαιοσύνης εξέδωσε Δελτίο Τύπου (28.03.2008), μέσω του οποίου κοινοποιείται απαντητική προς την ΕΕΔΑ επιστολή, όπου ο Υπουργός κ. Χατζηγάκης δηλώνει αφενός ότι «δεν υπάρχει καμία πρόθεση του Υπουργείου να συμπεριφερθεί με βάση αποκλεισμούς και διακρίσεις προς οποιαδήποτε κοινωνική ομάδα», και αφετέρου, ότι αποδέχεται την πρόταση να συσταθεί ομάδα εργασίας που θα διερευνήσει όλες τις όψεις της νομοθετικής ρύθμισης της ομόφυλης συμβίωσης.

Η ΕΕΔΑ ανταπάντησε με Δελτίο Τύπου (01.04.2008),⁵ και νέα επιστολή προς τον Υπουργό, στην οποία υπογράμμισε την ανάγκη προσδιορισμού των χρονικών ορίων μέσα στα οποία

1. Το εν λόγω κείμενο παρατηρήσεων ενέκρινε ομοφώνως η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 10.07.2008 συνεδρίασή της. Εισηγήτριες: Κεφάλαιο Πρώτο, κα. Χ. Παπαδοπούλου και κα. Λ.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονικές Συνεργάτιδες της ΕΕΔΑ; Κεφάλαιο Δεύτερο, κα. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέλος ΕΕΔΑ, Εκπρόσωπος ΣΔΓ και κα. Τ. Σταυρινάκη, Επιστημονική Συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

2. Σημειώνεται ότι, στην πρώτη του μορφή, το Σ/Ν δεν περιλάμβανε το κεφάλαιο περί «τροποποίησης διατάξεων του αστικού κώδικα για την υιοθεσία, το διαζύγιο, το επώνυμο των συζύγων και τη γονική μέριμνα», δηλαδή το δεύτερο κεφάλαιο του παρόντος Σ/Ν, αλλά μόνο τις ρυθμίσεις περί του Συμφώνου Ελεύθερης Συμβίωσης.

3. ΕΕΔΑ, «Απόφαση-Γνωμάτευση για ζητήματα σχετικά με τις διακρίσεις σε βάρος σεξουαλικών μειονοτήτων στην Ελλάδα και την επέκταση του πολιτικού γάμου σε ζευγάρια του ίδιου φύλου», Έκθεση 2004, σελ. 183.

4. Βλ. Δελτίο Τύπου στην ιστοσελίδα της ΕΕΔΑ, www.nchr.gr.

5. Βλ. ιστοσελίδα της ΕΕΔΑ, www.nchr.gr, Δελτία Τύπου.

θα πρέπει να ολοκληρώσει και να καταθέσει τις προτάσεις της η ομάδα εργασίας της οποίας τη σύσταση ανήγγειλε το Υπουργείο Δικαιοσύνης, όπως επίσης και την ανάγκη συμμετοχής στη διαδικασία αυτή των ατόμων που αφορούν οι νέες ρυθμίσεις, ώστε να ληφθούν υπόψη οι θέσεις και προτάσεις τους. Τέλος, επανέλαβε την εκτίμησή της ότι η συνολική νομική επεξεργασία των θεμάτων που αφορούν την ελεύθερη συμβίωση τόσο των ετερόφυλων όσο και των ομόφυλων προλαμβάνει την εισαγωγή διακρίσεων, η οποία πέραν της ουσιαστικής της βαρύτητας, αντιβαίνει και σε διεθνείς δεσμεύσεις της χώρας μας.

Επισημαίνεται ότι, από τις αρχές Απριλίου έως σήμερα, δεν έχει υπάρξει καμία ενημέρωση από το Υπουργείο προς την ΕΕΔΑ σχετικά με το θέμα της ομάδας εργασίας, οπότε οι πληροφορίες που διέρρευσε σε έντυπα περί συγκρότησης ομάδας υπό τον Γενικό Γραμματέα κ. Γκλέτσο, δε μπορούν παρά να εκληφθούν ως ανακριβείς.

Ακολούθησε, στις αρχές Ιουνίου, η θύελλα δημοσιευμάτων και γνωμοδοτήσεων εγκρίτων νομικών,⁶ και ο νέος γύρος αντεγκλήσεων στους κόλπους της ιεραρχίας, αλλά και στους δικαστικούς, βουλευτικούς, και, γενικότερα, πολιτικούς κύκλους, που πυροδοτήθηκαν από τους περιφήμους «γάμους ομοφύλων» που τελέστηκαν από το δήμαρχο Τήλου. Η ΕΕΔΑ δεν έκρινε σκόπιμο να τοποθετηθεί έναντι αυτών των αντιπαραθέσεων και διαξιφισμών.

Μέσα σε κλίμα επαπειλούμενων πειθαρχικών και ποινικών διώξεων για παράβαση καθήκοντος, και ερμηνευτικών ασαφειών και συγχύσεων περί του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου, απεστάλη στην ΕΕΔΑ (27.05.2008), η νέα μορφή του Σ/Ν, στο οποίο, μετά από το Πρώτο Κεφάλαιο περί «Συμφώνου Ελεύθερης Συμβίωσης», είχε προστεθεί ένα Κεφάλαιο Δεύτερο περί «Τροποποίησης διατάξεων του αστικού κώδικα για την υιοθεσία, το διαζύγιο, το επώνυμο των συζύγων και τη γονική μέριμνα».

II. Γενικές παρατηρήσεις σχετικά με το Σχέδιο Νόμου

Δε διευκρινίζεται, και είναι πάντως ακατανόη-

τος, ο λόγος για τον οποίο το Σ/Ν συνδυάζει την εισαγωγή νέας μορφής ρυθμιζόμενης συμβίωσης με την τροποποίηση ορισμένων διατάξεων του οικογενειακού δικαίου, κάτω από τον ίδιο τίτλο «Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία», χωρίς μάλιστα να εντάσσονται στον ΑΚ οι σχετικές με το Σύμφωνο ρυθμίσεις που ανήκουν στην ύλη του αστικού δικαίου, όπως θα ήταν ορθό νομοτεχνικά και για τη δημιουργία ασφάλειας δικαίου.

Σοβαρές απορίες επίσης δημιουργεί η εσπευσμένη, αποσπασματική και πολύ ελλιπώς αιτιολογούμενη τροποποίηση διατάξεων του οικογενειακού δικαίου, και ιδίως εκείνων που αφορούν τη γονική μέριμνα, χωρίς να έχει προηγηθεί διαβούλευση με αρμόδιους φορείς και επιστήμονες και ενδελεχής μελέτη και αξιολόγηση της λειτουργίας στην πράξη των ρυθμίσεων, που θεσπίστηκαν εδώ και 25 χρόνια, μετά από μακρόχρονη και εμπειριστατωμένη εργασία νομοπαρασκευαστικών επιτροπών, που περιλάμβαναν πανεπιστημιακούς, δικαστές, δικηγόρους και εκπροσώπους των γυναικείων οργανώσεων, εγκρίθηκαν ομόφωνα από τη Βουλή και έτυχαν γενικής κοινωνικής αποδοχής.

III. Γενικές παρατηρήσεις για το τμήμα της Αιτιολογικής Έκθεσης που αφορά το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης

Η ΕΕΔΑ επισημαίνει εξ αρχής, ότι οι ρυθμίσεις του ΣΕΣ είναι ατελείς και αποσπασματικές και δε δημιουργούν την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου. Δεν κατοχυρώνουν επαρκώς τα χαρακτηριστιζόμενα από την Αιτιολογική Έκθεση «αδύνατα μέρη», αλλά τουναντίον γεννούν εσφαλμένες εντυπώσεις και αβάσιμες προσδοκίες. Εξάλλου, εκπλήσσουν ορισμένες παράδοξες, αντιφατικές και απαξιοτικές αιτιολογίες των ρυθμίσεων του ΣΕΣ, που δε συνάδουν με την υποχρέωση σεβασμού της αξίας και της προσωπικότητας του ανθρώπου.

Ειδικότερα, σε γενικές γραμμές, την Αιτιολογική Έκθεση του Σ/Ν διακρίνει μία επαμφοτερίζουσα διάθεση απέναντι στις εισαγόμενες ρυθμίσεις, ενώ περιλαμβάνεται σειρά αξιολογικών χα-

6. Βλ. το διάλογο και την ανταλλαγή επιστημονικών απόψεων για το θέμα του δικαιώματος στο γάμο και το ΣΕΣ των ομόφυλων ζευγαριών, στο ιστολόγιο (blog) του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης», <http://manesis.blogspot.com>.

ρακτηρισμών που υποδηλώνουν την πρόσληψη του νομοθετήματος ως «υποδεέστερου» σε σχέση με αυτά που ρυθμίζουν τα του θρησκευτικού ή/και του πολιτικού γάμου. Είναι σαφής η πρόθεση των συντακτών να καθησυχάσουν ή/και να προλάβουν τα φοβικά ανακλαστικά μέρους της ελληνικής κοινωνίας. Ήδη στο προοίμιο εγγράφεται πως «*ασφαλώς η αξία του θρησκευτικού γάμου είναι και παραμένει μεγάλη και ασύγκριτη και μαζί με τον πολιτικό γάμο αποτελούν την καλύτερη επιλογή για τα ζευγάρια που θέλουν να δημιουργήσουν οικογένεια με όλες τις νομικές, οικονομικές και κοινωνικές εγγυήσεις και προστασίες*», ενώ μετά από λίγες γραμμές σημειώνεται πως «*το Σύμφωνο Ελεύθερης Συμβίωσης έχει σκοπό να ρυθμίσει, να περιορίσει και να θέσει σε νέες βάσεις τις συνέπειες αυτής της δυσάρεστης πραγματικότητας*» (δηλαδή αυτής που, νωρίτερα, έχει περιγραφεί και αφορά το ότι οι άνθρωποι συμβιώνουν όλο και συχνότερα πριν συνάψουν γάμο και ότι γεννιούνται όλο και περισσότερα παιδιά εκτός γάμου). Επίσης, παρέχεται η διαβεβαίωση πως αυτό το Σ/Ν «*δεν ακολουθεί τα αντίστοιχα ευρωπαϊκά νομοθετήματα σε ό,τι αφορά την ελεύθερη συμβίωση αλλά αντίθετα, οι δικές μας ρυθμίσεις περιλαμβάνουν περισσότερες δι-κλείδες ασφαλείας και προστασίας*».

Επίσης, η Αιτιολογική Έκθεση σημειώνει πως «*το ποσοστό των γυναικών (sic) στη χώρα μας, που επιλέγουν να συμβιώσουν, έστω και μία φορά, στην ηλικιακή ομάδα 18-24, έχει τριπλασιαστεί τα τελευταία 30 χρόνια*». Δημιουργείται, εύλογα το ερώτημα γιατί επιλέγεται η ομάδα των γυναικών για να σημειωθεί η μεταστροφή των κοινωνικών συμπεριφορών, και η απορία, αφού αυτές οι γυναίκες συν-βιώνουν, με ποιόν -άραγε;- το πράττουν; Ακόμη, ενώ αναφέρεται πως η νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών χωρών αφορά τόσο την ετερόφυλη, όσο και την ομόφυλη συμβίωση, δεν αιτιολογείται γιατί το Σ/Ν αποκλείει την ομόφυλη συμβίωση.

Το μέρος της Αιτιολογικής Έκθεσης που αναφέρεται στο στόχο των διατάξεων, πιστό στο πνεύμα του προοιμίου, συνεχίζει τις συγκριτικές με το θρησκευτικό -κυρίως- γάμο παρατηρήσεις. Το πλέον αξιοπρόσεκτο σημείο είναι αυτό που αξιολογεί το ΣΕΣ ως ένα νομοθέτημα που «*θα ενεργήσει υπέρ του γάμου και ιδιαίτερα του θρησκευτικού*» και που «*οδηγεί τελικά πιο κοντά*

στην ιδέα του πραγματικά έγγαμου βίου, όπως έχει οδηγήσει ήδη η ιδέα του πολιτικού γάμου, στο θρησκευτικό γάμο, σύμφωνα με τα στοιχεία. Δεν απομακρύνει από το γάμο, όπως φοβούνται ορισμένοι, αλλά διευκολύνει την προσέγγιση προς την ιδέα του γάμου. Μειώνει την απόσταση από τον γάμο». Είναι τουλάχιστον παράδοξος ο σχεδόν απολογητικός τόνος της Έκθεσης, που προδίδει μειωτική αντιμετώπιση των εισαγόμενων ρυθμίσεων και των «αδύνατων μερών» της συμβίωσης, τα οποία χρειάζονται, κατά την Αιτιολογική Έκθεση, προστασία, αλλά και του πολιτικού γάμου. Είναι ακατανόητη η επιχειρούμενη υποτίμηση του επί 25ετία υφιστάμενου θεσμού του πολιτικού γάμου, που θεσπίστηκε με ομοφωνία όλων των πολιτικών παρατάξεων, ως μέτρο αναγκαίο για την κατοχύρωση θεμελιωδών δικαιωμάτων και την αντιμετώπιση σοβαρών κοινωνικών αναγκών.

Κατά τα λοιπά, η Έκθεση υπογραμμίζει την άρση των κοινωνικών αδικιών που επιτυγχάνεται με τις επωφελείς για τα αδύναμα μέρη της σύμβασης ρυθμίσεις και τις διαφορές μεταξύ ΣΕΣ και γάμου.

Κατά την Αιτιολογική Έκθεση, το Σ/Ν «*υλοποιεί... τον παιδευτικό ρόλο της Δικαιοσύνης στην κοινωνία*». Η υλοποίηση αυτή είναι όμως ατελής, εφόσον δε συμβάλλει στην ωρίμανση της κοινωνίας, αλλά εκφράζει ξεπερασμένες ηθικολογίες ή/και αποτιμήσεις ενός κακώς εννοούμενου πολιτικού κόστους, ασύμβατες με την αξία του ανθρώπου.

IV. Παρατηρήσεις επί συγκεκριμένων διατάξεων

A) Η εξαίρεση της ομόφυλης συμβίωσης από τις ρυθμίσεις του Σ/Ν

Όπως προαναφέρθηκε, η ΕΕΔΑ, στην εισήγησή της προς τους αρμόδιους πολιτειακούς φορείς, το 2004, είχε τονίσει την ανάγκη νομικής αναγνώρισης της ομόφυλης συμβίωσης, βάσει των αρχών του διεθνούς δικαίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων που αφορούν το σεξουαλικό προσανατολισμό και την ταυτότητα φύλου, και απαγορεύουν τις διακρίσεις ως προς την πλήρη απόλαυση όλων των δικαιωμάτων, αστικών, πολιτισμικών, οικονομικών, πολιτικών και κοινωνικών.

Η εισήγηση της ΕΕΔΑ ανέφερε τις διεθνείς και εθνικές διατάξεις που σαφώς ή/και συνδυσ-

στικά απαγορεύουν τις διακρίσεις σε βάρος των λεσβιών, ομοφυλόφιλων, αμφιφυλόφιλων και τρανσέξουαλς (ΛΟΑΤ) και παρέχουν επαρκές έρεισμα για την καθιέρωση Συμφώνου Συμβίωσης: άρθρα 2, 7 και 16 της Οικουμενικής Διακήρυξης ΔτΑ, άρθρα 8, 12 και 14 ΕΣΔΑ, 12^ο Πρόσθετο στην ΕΣΔΑ Πρωτόκολλο, άρθρο 2, παρ. 1, άρθρο 17, παρ. 1 και 2, άρθρα 23 και 26 ΔΣΑΠΔ, άρθρα 2, παρ. 1, 4, παρ. 1, 5, 9 και 25, παρ. 1 Σ.⁷ Πάντως, το ότι ο Έλληνας νομοθέτης εισάγει ένα νέο θεσμό, από τον οποίο αποκλείει την ομόφυλη συμβίωση συνιστά άμεση διάκριση λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, ευθέως αντίθετη με τα άρθρα 8 και 14 της ΕΣΔΑ. Το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι ο γενετήσιος προσανατολισμός καλύπτεται από το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ,⁸ και ότι «η έννοια της ‘οικογένειας’ δεν περιορίζεται σε σχέσεις βασισμένες στο γάμο αλλά περιλαμβάνει και άλλους *de facto* οικογενειακούς δεσμούς όταν τα μέρη ζουν μαζί εκτός γάμου».⁹

Η νομική κατοχύρωση της ομόφυλης συμβίωσης σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες,¹⁰ γίνεται με διάφορους τρόπους, ενώ σε αρκετές χώρες, συνυπάρχουν περισσότερες της μίας μορφές αναγνώρισης:

- Ο γάμος: οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που προκύπτουν από τη νομική αναγνώριση των ομόφυλων ζευγαριών είναι ταυτόσημα με αυτά των ετερόφυλων (Βέλγιο, Ολλανδία, Ισπανία).

- Η αναγνωρισμένη συμβίωση (*registered partnership*): παρέχει κατ’ αρχήν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις, αλλά με εξαιρέσεις (Τσε-

χία, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ουγγαρία, Ιρλανδία, Λουξεμβούργο, Ολλανδία, Σλοβενία, Ηνωμένο Βασίλειο, Σουηδία).

- Η καταχωρισμένη συγκατοίκηση (*registered cohabitation*): παρέχει συγκεκριμένα δικαιώματα στα άτομα που αποδεδειγμένα συμβιώνουν για ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα (Βέλγιο).

- Νομικά κατοχυρωμένη συγκατοίκηση (*unregistered cohabitation*): πολύ περιορισμένος αριθμός δικαιωμάτων μετά από συγκατοίκηση ορισμένης χρονικής διάρκειας (Αυστρία, Γαλλία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία)

- Καμία αναγνώριση: Βουλγαρία, Κύπρος, Εσθονία, Ελλάδα, Ιταλία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία.

Ο νεοσυσταθείς Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (*Fundamental Rights Agency*) της ΕΕ, σε πρόσφατη έκθεση για τις ισχύουσες ρυθμίσεις στα κράτη-μέλη, σημειώνει ότι η ισότιμη προστασία των ΛΟΑΤ παραμένει ανεκπλήρωτος στόχος για την ΕΕ, και υποστηρίζει την ανάγκη για βελτιώσεις σε όλα τα πεδία, με έμφαση στη νομική κατοχύρωση της ομόφυλης συμβίωσης, με όλες τις προεκτάσεις στο πεδίο ελεύθερης διακίνησης προσώπων, οικογενειακής επανένωσης κλπ.¹¹

Στην Ελλάδα, δυστυχώς, χάνεται μία πρώτης τάξεως ευκαιρία για την άρση σημαντικού μέρους των διακρίσεων. Η ρύθμιση ήταν αναμενόμενη και αναγκαία κατεξοχήν για την ομόφυλη συμβίωση, αφού για την ετερόφυλη συμβίωση υπάρχουν ήδη εναλλακτικές μορφές κατοχύρωσης, πράγμα που

7. Σημειώνεται ότι όσον αφορά τη νομολογία του ΕΔΔΑ πάνω στο θέμα του δικαιώματος γάμου μεταξύ ομοφυλόφιλων, οι λίγες τον αριθμό αποφάσεις αφορούν υποθέσεις τρανσεξουαλικών ατόμων. Η υπόθεση *Goodwin v. United Kingdom*, Judgment of 11 July 2002, όπου διαπιστώθηκε παραβίαση των άρθρων 8 και 12 ΕΣΔΑ, και επιβεβαιώθηκε το δικαίωμα των τρανσεξουαλικών να συνάψουν γάμο με άτομο του φύλου που είχαν προηγουμένως, δε μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέχει ξεκάθαρη απάντηση στο ερώτημα αν οι άνδρες και γυναίκες ομοφυλόφιλοι/ες μπορούν να συνάψουν γάμο με άτομο του ίδιου φύλου με βάση το άρθρο 12 ΕΣΔΑ.

8. *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*, Judgment of 21 December 1999, παρ. 28.

9. *Berrehab v. The Netherlands*, Judgment of 26 May 1994, παρ. 44; *Johnston v. Ireland*, Judgment of 18 December 1986, παρ. 56.

10. Για μία λεπτομερέστερη παρουσίαση ευρωπαϊκών νομοθεσιών περί δικαιωμάτων ομοφυλόφιλων, βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υ-ποσ. 3, σελ. 183. Τα στοιχεία προέρχονταν από τις απαντήσεις ομόλογων επιτροπών, για το θέμα, και από το διαδίκτυο (ενδεικτικά, www.stonewall.org.uk, www.ilga.org, www.steff.suite.dk/partner.htm, www.eosgalluurope.com, και πολλές άλλες).

11. Fundamental Rights Agency, *Homophobia and Discrimination on Grounds of Sexual Orientation in the EU Member States Part I – Legal Analysis* (30.06.2008). Το φθινόπωρο θα εκδοθεί το δεύτερο μέρος της έκθεσης, περί των κοινωνικών όψεων των διακρίσεων.

καθιστά αβάσιμο και τον ισχυρισμό πως, αν η ρύθμιση συμπεριλάμβανε τις πρώτες, θα εβάλετο ο «πυρήνας της ηθικής» των δεύτερων.

Παρά τα αιτήματα πλήθους φορέων, μεταξύ των οποίων και της ΕΕΔΑ, η πολιτεία επέλεξε την «κλιμακωτή» ρύθμιση (πρώτα της ετερόφυλης συμβίωσης και, ενδεχομένως στο απροσδιόριστο μέλλον, της ομόφυλης), με κίνδυνο παραπομπής στις γνωστές ελληνικές καλένδες.

Η ΕΕΔΑ ζητεί και πάλι την κατάργηση των διακρίσεων σε βάρος των ΛΟΑΤ και την κατοχύρωση των θεμελιωδών δικαιωμάτων τους βάσει των, υπερνομοθετικών κανόνων, που επιβάλλουν την εξάλειψη των στερεοτύπων, και των κοινωνικών προκαταλήψεων. Ήδη, μετά τη δημοσιοποίηση του Σ/Ν, τάχθηκαν υπέρ της νομικής κατοχύρωσης της ομόφυλης συμβίωσης πολυάριθμες οργανώσεις με κοινή δήλωση προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

Β) Άρθρο 1: Σύσταση

Δεν ορίζεται από πότε αρχίζει να ισχύει το ΣΕΣ, κι έτσι μπορεί να δημιουργηθεί η εντύπωση ότι αρχίζει από την υπογραφή του συμβολαιογραφικού εγγράφου, πράγμα που δημιουργεί πλήρη ανασφάλεια δικαίου και, ενόψει των σοβαρών προσωπικών και περιουσιακών έννομων συνεπειών του ΣΕΣ, θα προκαλέσει σοβαρά προβλήματα στις συναλλαγές, τόσο για τους ίδιους τους συμβαλλόμενους στο ΣΕΣ όσο και για τους τρίτους, και θα οδηγήσει σε καταχρήσεις. Η καταχώριση στο ληξιαρχείο είναι η αναγκαία διατύπωση δημοσιότητας, από την οποία πρέπει να αρχίζει η ισχύς του ΣΕΣ.

Γ) Άρθρο 2: Προϋποθέσεις

Παράγραφος 1: Η παρ. 1 του άρθρου 2 ορίζει ότι «για τη σύναψη συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα». Καταρχήν, η ρύθμιση αυτή είναι ορθή, ειδικά όσον αφορά τους ανήλικους. Ωστόσο, εφόσον απαγορεύεται η σύναψη του ΣΕΣ σε άτομα που τελούν σε επικουρική δικαστική συμπαράσταση, πλήρη ή μερική, θεωρούμε ότι η διάταξη θέτει υπέρμετρους περιορισμούς.

Το άρθρο 1352 ΑΚ ορίζει ότι «όποιος βρίσκεται σε επικουρική δικαστική συμπαράσταση πλήρη ή μερική που **περιλαμβάνει και το γάμο**, συνάπτει γάμο μόνο με τη συναίνεση του δικαστι-

κού συμπαραστάτη του. Αν ο τελευταίος αρνείται να συναινέσει, το δικαστήριο μπορεί, αφού τον ακούσει, να δώσει την άδεια για τη σύναψη του γάμου, εφόσον το επιβάλλει το συμφέρον του συμπαραστατούμενου». Επιπλέον, το άρθρο 1373 ΑΚ προβλέπει ότι η ακυρότητα του γάμου που επέρχεται σε περίπτωση παραβίασης της ως άνω διάταξης (άρθρο 1372 ΑΚ) «αίρεται: [...] 4. αν, στην περίπτωση του άρθρου 1352, ο δικαστικός συμπαραστάτης, το δικαστήριο ή ο ίδιος ο σύζυγος, αφού γίνει ικανός, εγκρίνει το γάμο». Έτσι, ο ΑΚ παρέχει τη δυνατότητα σύναψης γάμου ακόμα και σε άτομα που τους έχει αφαιρεθεί η συγκεκριμένη δικαιοπρακτική ικανότητα και μάλιστα προβλέπει και τη δυνατότητα άρσης της σχετικής ακυρότητας. Αφού, λοιπόν, παρέχεται αυτή η δυνατότητα για τη σύναψη γάμου, που συνεπάγεται μεγαλύτερες, σε αριθμό αλλά και περιεχόμενο, έννομες συνέπειες σε σχέση με αυτές του ΣΕΣ και ενόψει του ότι η διαδικασία λύσης του γάμου είναι πιο πολύπλοκη και χρονοβόρα από τη λύση του ΣΕΣ, θεωρούμε ότι η προϋπόθεση της πλήρους δικαιοπρακτικής ικανότητας είναι υπερβολική. Αυτό γίνεται περισσότερο αντιληπτό αν ληφθεί υπόψη και το παράδοξο που δημιουργεί η ρύθμιση αυτή: άτομο που βρίσκεται σε μερική επικουρική δικαστική συμπαράσταση που περιλαμβάνει και το γάμο μπορεί να τελέσει γάμο με τη συναίνεση του συμπαραστάτη του, ενώ άτομο που βρίσκεται σε μερική επικουρική δικαστική συμπαράσταση που δεν περιλαμβάνει το γάμο, μπορεί να τελέσει γάμο αυτοβούλως, αλλά όχι να συνάψει ΣΕΣ. Γι' αυτό, πρέπει στο άρθρο 2, παρ. 1 του Σ/Ν να προστεθεί δεύτερη παράγραφος που να παρέχει δυνατότητα σύναψης ΣΕΣ και στα άτομα που τελούν σε πλήρη ή μερική επικουρική δικαστική συμπαράσταση.

Παράγραφος 3: Η απόκλιση σχετικά με την πλάγια αγχιστεία συνιστά ορθή επιλογή δεδομένου ότι και για το γάμο καμία ευρωπαϊκή νομοθεσία δεν καθιερώνει παρόμοιο κώλυμα.

Δ) Άρθρο 4: Λύση

Η παρ. 1 του άρθρου 4 ορίζει ότι το ΣΕΣ λύνεται είτε με συμφωνία των συμβαλλομένων, που περιβάλλεται τον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου είτε με μονομερή συμβολαιογραφική δήλωση, αφότου αυτή κοινοποιηθεί με δικαστικό επιμελητή στο άλλο μέρος. Παραλείπεται όμως η

καταχώριση στο ληξιαρχικό βιβλίο, με την οποία θα ολοκληρωθεί το *actus contrarius* και θα επιτευχθεί η αναγκαία δημοσιότητα και συνακόλουθη ασφάλεια δικαίου.

Πρέπει, συνεπώς, να προβλεφθεί ότι τόσο η συμφωνία όσο και η μονομερής δήλωση είναι ανίσχυρες αν δεν καταχωρισθούν στο ληξιαρχείο. **Σε περίπτωση συμφωνίας**, η λύση πρέπει να επέρχεται **από την καταχώριση**. Σε περίπτωση όμως **μονομερούς δηλώσεως**, είναι πολύ σκληρό για το άλλο μέρος να λύνεται το ΣΕΣ αμέσως με την καταχώριση. Γι' αυτό, θα πρέπει η λύση να επέρχεται **μετά πάροδο τριμήνου από την καταχώριση**.

Επιπλέον, η παρ. 2 προβλέπει ορθά την αυτοδίκαιη λύση του ΣΕΣ αν συναφθεί γάμος μεταξύ των συμβαλλομένων, εφ' όσον καθίσταται άνευ αντικειμένου με την τέλεση του γάμου αυτού.

Η παρ. 2 προβλέπει και την αυτοδίκαιη λύση του ΣΕΣ όταν ένας εκ των συμβαλλομένων τελήσει γάμο με τρίτο. Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι, για λόγους ασφάλειας δικαίου και ηθικής τάξεως, πρέπει να προβλεφθεί ότι αντίγραφο της ληξιαρχικής πράξης γάμου καταχωρίζεται εκεί που έχει καταχωρισθεί το ΣΕΣ και κοινοποιείται στο άλλο μέρος του ΣΕΣ. Αυτό ανταποκρίνεται στον αναφερόμενο στην Αιτιολογική Έκθεση του Σ/Ν στόχο του ΣΕΣ που είναι «να ρυθμίσει μία πραγματικότητα, να περιορίσει τις αρνητικές της συνέπειες και επιπτώσεις στην κοινωνία και να τις μετατρέψει σε υποχρεώσεις, να κάνει τους πολίτες περισσότερο υπεύθυνους ως προς τα θέματα και τα κοινωνικά προβλήματα που προκύπτουν από την κοινή τους συμβίωση».

Η αυτοδίκαιη λύση του ΣΕΣ χωρίς γνωστοποίησή της στο άλλο μέρος έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της καλής πίστης (ΑΚ 288). Εφόσον δεν απαιτείται κοινοποίηση από τον συνάψαντα το ΣΕΣ του επερχόμενου γάμου του προς τον άλλο συμβαλλόμενο, ο τελευταίος δικαίως και καλόπιστα μπορεί να θεωρεί ότι το συναφθέν ΣΕΣ τελεί ακόμα σε ισχύ. Εξάλλου, η σύναψη γάμου ενός εκ των δύο συμβαλλομένων με τρίτο συνιστά κατά κάποιο τρόπο υπαναχώρηση από το σύμφωνο, η οποία σύμφωνα με το άρθρο 390 ΑΚ πρέπει να γίνεται με δήλωση αυτού που υπαναχωρεί προς το άλλο μέρος.

Επιπλέον, δεδομένου ότι η σύναψη ΣΕΣ δεν περιβάλλεται με τη δημοσιότητα, η οποία προβλέπεται για την τέλεση του γάμου, η προτεινόμε-

νη προσθήκη απαιτείται και για λόγους ηθικής τάξης έναντι του τρίτου, ο οποίος τελεί γάμο με έναν εκ των δύο συμβαλλομένων.

Επιπλέον, για την καλύτερη διατύπωση της διάταξης σκόπιμο θα ήταν να αντικατασταθεί η φράση «στον άλλο» με τη φράση «στο άλλο μέρος» ή «στον αντισυμβαλλόμενο του».

Ε) Άρθρο 6: Περιουσιακές σχέσεις

Το άρθρο 6 ρυθμίζει τα των περιουσιακών σχέσεων των συμβαλλομένων παρέχοντας τους τη δυνατότητα να ρυθμίσουν με το συστατικό της ελεύθερης συμβίωσης συμβολαιογραφικό έγγραφο και την τύχη των περιουσιακών τους στοιχείων που θα αποκτηθούν από τον έναν ή από τον άλλο κατά τη διάρκεια του ΣΕΣ (αποκτήματα). Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση, ωστόσο, «σχετικές συμφωνίες που **δεν** έχουν συμπεριληφθεί στο συμβολαιογραφικό **συστατικό** σύμφωνο, είναι άκυρες είτε γίνονται παράλληλα, είτε μετά τη σύναψη του συμφώνου». Στο σημείο αυτό ο νομοθέτης θέτει σοβαρούς περιορισμούς στη δυνατότητα των συμβαλλομένων να ρυθμίζουν τις περιουσιακές τους σχέσεις και σε μεταγενέστερο στάδιο χωρίς μάλιστα να αιτιολογεί αυτή του την επιλογή.

Οι συμβαλλόμενοι για διάφορους λόγους μπορεί να επιθυμούν να προβούν στη ρύθμιση των περιουσιακών τους σχέσεων όχι κατά τη σύσταση του ΣΕΣ, αλλά σε κάποια ύστερη φάση σύμφωνα και με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, ή να τροποποιήσουν υφιστάμενη συμφωνία τους. Ο νομοθέτης, λοιπόν, θα πρέπει να τους παρέχει αυτή τη δυνατότητα μέσω της σύνταξης **συμβολαιογραφικής πράξης** τροποποιητικής ή συμπληρωματικής της αρχικής συστατικής του ΣΕΣ πράξης **και καταχώρισής της στο ληξιαρχικό βιβλίο**.

Επιπλέον, ενώ η διάταξη αναφέρεται στο ζήτημα των αποκτημάτων και προβλέπει ότι αν δεν υπάρχει συμφωνία, το κάθε μέρος έχει μετά τη λύση του ΣΕΣ σχετική αξίωση κατά του άλλου, δεν προβλέπει τίποτα σχετικά με την κατανομή των κοινών κινητών και τη ρύθμιση της χρήσης της κοινής στέγης. Προς ρύθμιση και αυτών των ζητημάτων η ΕΕΔΑ προτείνει να προβλέπει το άρθρο 6 την αναλογική εφαρμογή των άρθρων 1393 και 1394 ΑΚ.

ΣΤ) Άρθρο 7: Διατροφή μετά τη λύση

Το άρθρο 7 ρυθμίζει τα της διατροφής μετά τη λύση του ΣΕΣ. Η ΕΕΔΑ έχει να παρατηρήσει τα εξής προβληματικά σημεία:

α) Το Σ/Ν στο άρθρο 7, παρ. 1 προβλέπει ότι στο συμβολαιογραφικό έγγραφο, με το οποίο καταρτίζεται το σύμφωνο, μπορεί να περιέχεται συμφωνία σχετικά με την υποχρέωση διατροφής μετά τη λύση του ΣΕΣ στην περίπτωση που υπάρχει αδυναμία αυτοδιατροφής ενός εκ των συμβαλλομένων. Ωστόσο, το Σ/Ν αλλά ούτε και η Αιτιολογική Έκθεση καθιστούν σαφές αν μπορεί να υπάρξει αξίωση για διατροφή μετά τη λύση του ΣΕΣ στην περίπτωση που δεν έχει γίνει σχετική πρόβλεψη στη συμβολαιογραφική πράξη σύναψης του ΣΕΣ. Επιπλέον, το γεγονός ότι απαιτείται από τα συμβαλλόμενα μέρη κατά τη σύναψη του ΣΕΣ, η οποία συνιστά για ορισμένους την επισήμοποίηση της σχέσης τους, να συμφωνήσουν και τα της λύσης του, είναι σαν να προεξοφλείται ότι αυτή θα υπάρχει. Όπως, άλλωστε χαρακτηριστικά έχει πει και ο καθηγητής Παπαχρίστου «Η ‘χαλαρότητα’ του συμφώνου που αφορά την ευκολία της λύσης του, δε συνεπάγεται αναγκαστικά και ‘χαλαρότητα’ του οικογενειακού δεσμού»¹². Συνεπώς, η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι οι σχετικές διατάξεις του ΑΚ που ρυθμίζουν τη διατροφή μετά το διαζύγιο (1442-1445 ΑΚ) θα πρέπει να εφαρμοστούν αναλογικά στην περίπτωση ατόμων που έχουν συνάψει ΣΕΣ μετά τη λύση του.

β) Σύμφωνα με το Σ/Ν η συμφωνία περί διατροφής δε θα ισχύει στην περίπτωση αυτοδίκαιης λύσης του ΣΕΣ. Όσον αφορά την αυτοδίκαιη λύση λόγω γάμου των συμβαλλομένων μερών η ρύθμιση είναι απολύτως λογική, αφού σε περίπτωση λύσης του γάμου θα εφαρμοστούν οι σχετικές διατάξεις του οικογενειακού δικαίου.

Η συμφωνία διατροφής μετά τη λύση του ΣΕΣ προβλέπεται προφανώς ενόψει του ενδεχόμενου της λύσης του και των αναγκών που μπορεί να προκύψουν από αυτή τη λύση. Ο τρόπος λύσης του ΣΕΣ (είτε με συμφωνία, είτε μονομερώς, είτε αυτοδικαίως) δε μεταβάλλει, ωστόσο, τις προκύπτουσες ανάγκες. Η αδυναμία αυτοδιατρο-

φής που μπορεί να συντρέχει στο πρόσωπο ενός εκ των συμβαλλομένων δεν εξαρτάται από τον τρόπο λύσης του ΣΕΣ. Εν προκειμένω, ο νομοθέτης παραβιάζει την αρχή της ισότητας αφού η ίδια κατάσταση – η αδυναμία αυτοδιατροφής ενός εκ των συμβαλλομένων – ρυθμίζεται με διαφορετικό τρόπο αναλόγως με τον τρόπο λύσης του ΣΕΣ. Μάλιστα, ο νομοθέτης προκρίνει μία τέτοια λύση τη στιγμή που ο ίδιος στο άρθρο 7, παρ. 4 αναγνωρίζει ότι ο δικαιούχος διατροφής από το ΣΕΣ συμπορεύεται, ως προς το δικαίωμα διατροφής, με τον διαζευγμένο σύζυγο του υπόχρεου. Συνεπώς η συμφωνία διατροφής θα πρέπει να διατηρεί την ισχύ της ανεξαρτήτως του τρόπου λύσης του ΣΕΣ.

Ζ) Άρθρο 8: Τεκμήριο πατρότητας

Το άρθρο 8, που προβλέπει μαχητό τεκμήριο πατρότητας και ανάλογη εφαρμογή των άρθρων 1466 επ. ΑΚ και 614 επ. ΚΠολΔ περί προσβολής πατρότητας, δεν προστατεύει επαρκώς τα παιδιά. Για να αποφευχθούν αντισυνταγματικές και αντίθετες προς την ΕΣΔΑ διακρίσεις λόγω γέννησης¹³ πρέπει να αντικατασταθεί με διάταξη που να προβλέπει, κατ’ αναλογία όσων ισχύουν σε περίπτωση γάμου (άρθρα 1473, 1382 ΑΚ), ότι «τα τέκνα που γεννήθηκαν από τα συμβαλλόμενα με το σύμφωνο πρόσωπα, είτε πριν είτε μετά τη σύναψη του συμφώνου, εξομοιώνονται ως προς όλα με τέκνα γεννημένα σε γάμο και διατηρούν την ιδιότητα αυτή και μετά τη με οποιοδήποτε τρόπο λύση του συμφώνου ή την ακύρωσή του».

Ο νομοθέτης πρέπει επίσης να προβλέψει ανάλογη εφαρμογή των άρθρων 1455 επ. ΑΚ για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και του άρθρου 1465 ΑΚ για τη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση. Το άρθρο 1456 ΑΚ προβλέπει ότι «αν η υποβοήθηση αφορά άγαμη γυναίκα, η συναίνεση αυτής και, εφόσον συντρέχει περίπτωση ελεύθερης ένωσης, του άνδρα με τον οποίο συζεί παρέχεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο». Αφού αναγνωρίζεται η δυνατότητα απόκτησης τέκνων με τεχνητή γονιμοποίηση, ακόμη και μεταθανάτια, από ζευγάρια που ζουν σε ε-

12. Θ. Παπαχρίστου, «Σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης: αντίπαλο δέος του γάμου ή εναλλακτική μορφή συμβίωσης;» (2008) *Ι Εφαρμογές Αστικού Δικαίου*, σελ. 393.

13. Βλ. *Marckx v. Belgium*, Judgment of 13 June 1979.

λεύθερη ένωση, θα πρέπει να επεκταθεί η εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων και στα άτομα που έχουν συνάψει ΣΕΣ.

Η) Άρθρο 9: Επώνυμο τέκνων

Το άρθρο 9 ρυθμίζει το επώνυμο των τέκνων κινούμενο στην απολύτως σωστή κατεύθυνση και στη βάση της ισότητας των δύο φύλων, αφού προβλέπει ότι σε περίπτωση που οι γονείς δεν έχουν επιλέξει κατά τη σύναψη του ΣΕΣ επώνυμο για τα τέκνα τους, τότε αυτά θα έχουν σύνθετο επώνυμο αποτελούμενο από τα επώνυμα και των δύο γονέων τους. Χαρακτηριστικά πρέπει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση προκρίθηκε η συγκεκριμένη λύση καθώς «μετά την κατάργηση της διάταξης του άρθρου 116, παρ. 2 Σ, που προέβλεπε τη δυνατότητα αποκλίσεων από τη συνταγματική αρχή της ισονομίας των φύλων για ‘αποχρώντες λόγους’, η προτίμηση του επωνύμου του πατέρα δεν έχει πλέον συνταγματικό έρεισμα».

Η ΕΕΔΑ συμφωνεί απολύτως με τη διατύπωση της ως άνω διάταξης και με αφορμή την επικείμενη αναθεώρηση διατάξεων του οικογενειακού δικαίου θα ήθελε να προτείνει την τροποποίηση του άρθρου 1505 ΑΚ, που αφορά το επώνυμο τέκνων γεννημένα σε γάμο, έτσι ώστε να μη λαμβάνουν αυτομάτως το επώνυμο του πατέρα σε περίπτωση παράλειψης δήλωσης επωνύμου από την πλευρά των γονέων. Η συγκεκριμένη διάταξη στερείται πλέον συνταγματικού ερείσματος, γεγονός που αναγνωρίζει εμμέσως και η ίδια Αιτιολογική Έκθεση του υπό συζήτηση Σ/Ν.

Θ) Άρθρο 11: Κληρονομικό δικαίωμα

Το άρθρο 11 ορίζει ότι ο/η σύντροφος του εκλιπόντος έχει κληρονομικό δικαίωμα που ανέρχεται στο 1/6 της κληρονομίας, αν συντρέχει με κληρονόμους πρώτης τάξης και στο 1/3 αν συντρέχει με κληρονόμους άλλων τάξεων. Το άρθρο 1820 ΑΚ ορίζει τα ως άνω ποσοστά για το σύζυγο που επιζεί σε 1/4 και 1/2 αντίστοιχα, ενώ υπάρχει και πρόβλεψη για τα οικιακά αντικείμενα. Δε φαίνεται να υπάρχει σοβαρό έρεισμα για τις ως άνω διαφοροποιήσεις. Ναι μεν το επιχείρημα περί χαλαρότερης μορφής της ελεύθερης συμβίωσης σε σχέση με το γάμο ισχύει, αλλά και η όποια διαφοροποίηση θα πρέπει να εξυπηρετεί κάποια ανάγκη ή σκοπιμότητα που να συνδέεται με

αυτή τη χαλαρή μορφή. Αποκλίσεις που απλώς επιλέγονται για να επισημάνουν τη διαφορά με τον τύπο της σύμβασης του γάμου και να προτάξουν τον τελευταίο δε μπορούν να γίνουν αποδεκτές. Ως εκ τούτου, η ΕΕΔΑ κρίνει ότι η διάταξη πρέπει να τροποποιηθεί, ώστε το κληρονομικό δικαίωμα του/της συντρόφου του εκλιπόντος να ανέρχεται στο 1/5 της κληρονομίας αν συντρέχει με κληρονόμους πρώτης τάξης και στο 1/2 αν συντρέχει με κληρονόμους άλλων τάξεων.

Ι) Η απόλειψη του άρθρου περί ανάλογης εφαρμογής (πρώην άρθρο 12)

Κατάπληξη προκαλεί η απόλειψη από το τελικό Σ/Ν του άρθρου περί ανάλογης εφαρμογής διατάξεων δημοσιοϋπαλληλικού, εργατικού, ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού δικαίου που αναφέρονται σε συζύγους και στα πρόσωπα που έχουν συνάψει ΣΕΣ, την οποία προέβλεπε το αρχικό Σ/Ν στο άρθρο 12 που κοινοποιήθηκε στην ΕΕΔΑ. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση, στην εισαγωγή, σχετικά με το ζήτημα της ανάλογης εφαρμογής αναφέρεται ότι: «Μπορεί να εφαρμοζονται ανάλογα οι διατάξεις του εργατικού, ασφαλιστικού, συνταξιοδοτικού και δημοσιοϋπαλληλικού δικαίου, που αναφέρονται σε συζύγους, ώστε να μην υπάρχει άνιση (και, συνεπώς, άδικη και ανεπιεικής) νομική μεταχείριση των προσώπων, τα οποία συμβιώνουν μεν εκτός γάμου αλλά ουσιαστικά ζουν, υπό συνθήκες έγγαμης συμβίωσης και το μόνο στοιχείο που λείπει είναι η τυπική σύναψη του γάμου». Δε μπορεί, λοιπόν, παρά να προκαλέσει απορία η απόφαση για απόλειψη της σχετικής διάταξης τη στιγμή που την αναγκαιότητά της υπογραμμίζει η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί απαραίτητη την επαναφορά του ως άνω άρθρου στο Σ/Ν. Επιπλέον προτείνει να ορίζεται ότι οι ως άνω οριζόμενες διατάξεις εφαρμόζονται αναλογικά στα πρόσωπα που έχουν συνάψει ΣΕΣ, εφόσον τούτο έχει διαρκέσει επί δύο συνεχή έτη, τουλάχιστον. Ο περιορισμός αυτός αποσκοπεί στην πρόληψη σύναψης εικονικών ΣΕΣ.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Τροποποίηση διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την υιοθεσία, το διαζύγιο, το επώνυμο των συζύγων και τη γονική μέριμνα

Το Δεύτερο Κεφάλαιο του υπό εξέταση Σ/Ν

τροποποιεί διατάξεις του ΑΚ που ρυθμίζουν σημαντικά ζητήματα σχετικά με την υιοθεσία, το διαζύγιο, το επώνυμο των συζύγων και τη γονική μέριμνα. Η διαδικασία τροποποίησης του ΑΚ προκαλεί έκπληξη για δύο βασικούς λόγους: από τη μία πλευρά, δεν προκύπτει προηγούμενη διαβούλευση με ειδικούς επιστήμονες και αρμόδιους φορείς και εμπεριστατωμένη αξιολόγηση της εφαρμογής των διατάξεων του Ν. 1329/1983, όπως επιβάλλουν η σπουδαιότητα των ζητημάτων που τίγονται και η επιχειρούμενη ανατροπή της από 25ετία υφιστάμενης προοδευτικής ρύθμισης, ιδίως σε ό,τι αφορά το επώνυμο των συζύγων και τις σχέσεις γονέων και τέκνων.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η τροποποίηση των εν λόγω διατάξεων του οικογενειακού δικαίου απαιτεί ενδελεχή μελέτη και επεξεργασία. Επιπρόσθετη αβεβαιότητα προκαλεί το γεγονός ότι η ΕΕΔΑ, παρά τις επανειλημμένες προσπάθειές της, δεν κατάφερε να εξασφαλίσει από το Υπουργείο Δικαιοσύνης την τελική μορφή του Σ/Ν. Βασιζόμενη αναγκαστικά στο κείμενο που έχει στη διάθεσή της, η ΕΕΔΑ παρατηρεί ότι οι ρυθμίσεις που προωθούνται είναι ατελείς και δε δημιουργούν την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου. Εξάλλου, πρέπει να τονιστεί ότι το υπό εξέταση Σ/Ν δεν αξιοποιεί την ευκαιρία της τροποποίησης αυτής, προκειμένου να λάβει υπόψη αρκετές από τις ήδη διατυπωθείσες θέσεις της ΕΕΔΑ. Για τους παραπάνω λόγους, η ΕΕΔΑ, προτείνει τα ακόλουθα:

I. Σχετικά με τη γονική μέριμνα (άρθρο 21 Σ/Ν)

Η εισαγωγή του κανόνα της συνέχισης της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας και μετά τη λύση ή ακύρωση του γάμου ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης, αποτελεί πολύ επικίνδυνη ανατροπή βασικών αρχών του οικογενειακού δικαίου που εξυπηρετούν το συμφέρον του παιδιού. Οποιαδήποτε τροποποίηση των περί γονικής μέριμνας ρυθμίσεων χρειάζεται εμπεριστατωμένη έρευνα, μελέτη και αξιολόγηση της υφιστάμενης νομοθεσίας και της εφαρμογής της στην πράξη, με γνώμονα την προστασία του συμφέροντος του παιδιού που επιβάλλουν το Σύνταγμα (άρθρο 21, παρ. 1) και η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 3).

Η διατήρηση της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας, ενόψει και της ασάφειας βασι-

κών εννοιών, όπως είναι εκείνη των «συνήθων πράξεων που αναφέρονται στην καθημερινή ζωή του ανηλίκου» (τροποποιημένο άρθρο 1513 ΑΚ), θα προκαλέσει βλαβερές για τα παιδιά εντάσεις και συχνότερη παρέμβαση των δικαστηρίων στην καθημερινή ζωή για την επίλυση διαφωνιών.

Εξάλλου, δεν είναι λίγες οι περιπτώσεις των γονέων, οι οποίοι δεν εκπληρώνουν τη θεμελιώδη υποχρέωση της καταβολής διατροφής. Κι αυτοί οι ανεύθυνοι γονείς θα έχουν όμως δικαίωμα, σύμφωνα με τη νέα ρύθμιση, να επεμβαίνουν και να ρυθμίζουν σημαντικές πτυχές της ζωής του παιδιού.

Και η Αιτιολογική Έκθεση αναγνωρίζει ότι η εισαγόμενη ρύθμιση «**ασφαλώς** μπορεί να σημαίνει αύξηση των ευκαιριών προστριβής, αλλά θεωρήθηκε από την επιτροπή ότι καθιστά τους γονείς πιο υπεύθυνους και ότι αυτοί ενισχύονται, **αν θέλουν** να ασκήσουν το γονικό τους ρόλο για την ουσιαστική σύνδεση με το ανήλικο τέκνο, που είναι απαραίτητη για την ψυχική και συναισθηματική ανάπτυξη του τέκνου. Επίπλέον, η επιτροπή θεωρεί ότι το σύστημα της συμφωνίας των γονέων μεσοπρόθεσμα συμβάλλει θετικά ώστε οι γονείς να αντιλαμβάνονται ότι, παρά το χωρισμό τους, είναι και οι δύο υπεύθυνοι για το παιδί. **Παρά ταύτα** αναγνωρίζεται ότι το σύστημα προϋποθέτει ώριμους γονείς».

Δηλαδή, η Πολιτεία αποδέχεται να γίνουν τα παιδιά αντικείμενο πειραματισμού, για να διαπιστωθεί «αν θέλουν» οι χωρισμένοι γονείς να ασκήσουν υπεύθυνα τα καθήκοντά τους; Και θα περιμένουμε να δούμε «μεσοπρόθεσμα» (δηλαδή, αφού έχουν ήδη υποστεί τα παιδιά τις δυσμενείς συνέπειες του προτεινόμενου με το Σ/Ν συστήματος) αν οι γονείς είναι «ώριμοι» για το σύστημα αυτό;

Λόγω της προφανούς και παραδεδεγμένης και από τους συντάκτες του Σ/Ν επικινδυνότητας των προτεινόμενων ρυθμίσεων, η ΕΕΔΑ καλεί το Υπουργείο Δικαιοσύνης να απαλείψει το άρθρο 21.

II. Λοιπά ζητήματα

Κατά τα λοιπά, η ΕΕΔΑ υποβάλλει ορισμένες ενδεικτικές παρατηρήσεις που αποσκοπούν στην επισήμανση προβλημάτων και τη βελτίωση ρυθμίσεων του Σ/Ν.

Α) Άρθρο 14: Υιοθεσία

Σύμφωνα με το άρθρο 14 Σ/Ν, δικαστική αναπλήρωση της συναίνεσης των γονέων για υιοθεσία του τέκνου τους χωρεί και στην περίπτωση που οι γονείς κατέστησαν άγνωστης διαμονής κατόπιν της παροχής της γενικής εξουσιοδότησης του άρθρου 1554 ΑΚ (14, παρ. 1, περ. (γ) Σ/Ν). Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι δεν επαρκεί η γενική εξουσιοδότηση του άρθρου 1554 ΑΚ και προτείνει να τεθεί ως προϋπόθεση της δικαστικής αναπλήρωσης της συναίνεσης ότι οι γονείς κατέστησαν «**αποδεδειγμένα** άγνωστης διαμονής».

Β) Άρθρο 19: Διαζύγιο

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει την ασάφεια σχετικά με το χαρακτήρα του τεκμηρίου κλονισμού του γάμου που εισάγει το άρθρο 3 του Ν. 3500/2006 για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.¹⁴ Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει ότι το άρθρο 2 του Ν. 3500/2006 απαγορεύει την άσκηση βίας κάθε μορφής μεταξύ των μελών της οικογένειας και θεσπίζει αυστηρότερες ποινές για ορισμένα ποινικά αδικήματα όταν συνιστούν ενδοοικογενειακή βία. Θα ήταν εύλογο, επομένως, ορισμένες σοβαρές πράξεις ενδοοικογενειακής βίας να καταστούν αμάχητο τεκμήριο κλονισμού του γάμου και να αποχωριστούν από τα μαχητά τεκμήρια κλονισμού, στα οποία αναφέρεται η παρ. 2 του άρθρου 1439 ΑΚ. Η νέα ρύθμιση της παρ. 3 του άρθρου 1439 ΑΚ, η οποία ορίζει τη διετή διάσταση ως αμάχητο τεκμήριο κλονισμού του γάμου και επιταχύνει κατά τον τρόπο αυτό το διαζύγιο, θα έπρεπε να επεκταθεί και στο ζήτημα αυτό. Η ενδοοικογενειακή βία μετατρέπει το θύμα σε δέσμιό του θύτη με αποτέλεσμα να την υφίσταται σε πολλές περιπτώσεις για χρονικά διαστήματα μεγαλύτερα των δύο ετών, ενώ είναι προφανής και αυτονόητος ο κλονισμός που η βία συνεπάγεται για το γάμο. Θα ήταν δε αδιανόητο και αντίθετο προς τη συνταγματική επιταγή για σεβασμό και

προστασία της αξίας και της προσωπικότητας του ανθρώπου, σοβαρές πράξεις ενδοοικογενειακής βίας, που τιμωρούνται μάλιστα με κάθειρξη, να μην αποτελούν αμάχητο τεκμήριο κλονισμού του γάμου.

Εξάλλου, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαίο η επιβουλή ζωής να καταστεί αμάχητο τεκμήριο. Για τους λόγους αυτούς, είναι σκόπιμο να αφαιρεθεί από το ισχύον (β) εδάφιο του άρθρου 1439 ΑΚ η επιβουλή ζωής και να προστεθεί στο εδάφιο αυτό ακόλουθη πρόταση, ενόψει και των άρθρων 2 και 6, παρ. 1, 2 και 4 του Ν. 3500/2006.

«Ο κλονισμός τεκμαίρεται αμάχητα σε περίπτωση επιβουλής ζωής καθώς και σε περίπτωση σωματικής βλάβης ή κάκωσης ή βλάβης της υγείας που ήταν δυνατό να προκαλέσει κίνδυνο για τη ζωή ή βαριά σωματική βλάβη, εφόσον ο υπαίτιος σύζυγος επεδίωκε ή γνώριζε ή αποδέχθηκε το αποτέλεσμα της πράξης του, όπως και στην περίπτωση της παρ. 4 του άρθρου 6 του Ν. 3500/2006».

Γ) Άρθρο 20: Επώνυμο συζύγων¹⁵

Το εδάφιο που προστίθεται στο άρθρο 1388 ΑΚ ορίζει ότι με συμφωνία των συζύγων η σύζυγος μπορεί να λάβει το επώνυμο του συζύγου. Η Αιτιολογική Έκθεση αναφέρει ότι με την εισαγόμενη ρύθμιση παρέχεται η δυνατότητα στους συζύγους να έχουν το ίδιο επώνυμο, εφόσον αμφότεροι το επιθυμούν με σκοπό την αποφυγή προβλημάτων απόδειξης της συγγενικής σχέσης κατά τη διενέργεια συναλλαγών στο εξωτερικό κατόπιν της απάλειψης από το διαβατήριο και την ταυτότητα του ονόματος συζύγου.¹⁶

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η νέα αυτή διάταξη αποτελεί οπισθοδρόμηση ως προς την ουσιαστική κατοχύρωση της ισότητας των φύλων και της αυτοτέλειας και συνέχειας της προσωπικότητας της γυναίκας και προτείνει να μη τροποποιηθεί το άρθρο 1388 ΑΚ. Η φημολογούμενη πρόθεση του Υ-

14. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις-Απόφαση της ΕΕΔΑ επί του νομοσχεδίου 'Για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας'», Έκθεση 2005, σελ. 240-241.

15. Σημειώνεται ότι οι γυναικείες ΜΚΟ και τα γυναικεία τμήματα των πολιτικών κομμάτων εξέφρασαν την έντονη αντίθεσή τους στην τροποποίηση του άρθρου 1388 ΑΚ. Στην ΕΕΔΑ κατέθεσαν τις θέσεις αυτές δύο από τα Μέλη της, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και ο Σύνδεσμος για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, που συντόνισαν την κινητοποίηση των γυναικείων οργανώσεων και τη διατύπωση κοινών θέσεων.

16. Σημειώνεται ότι η ΕΕΔΑ έλαβε το τελικό Σ/Ν την 08.07.2008 από τον κ. Π. Παραρά, Μέλος της ΕΕΔΑ και Πρόεδρο της Κεντρικής Νομοπαρασκευαστικής Επιτροπής (ΚΕΝΕ).

πουργού Δικαιοσύνης να απαλείψει από το Σ/Ν την προσθήκη εδαφίου στο άρθρο 1388 ΑΚ, που προβλέπει δυνατότητα της συζύγου να λάβει το επώνυμο του συζύγου, δεν επαληθεύθηκε στο κείμενο του Σ/Ν που εξασφάλισε η ΕΕΔΑ δύο μέρες πριν από τη συνεδρίαση της Ολομέλειας.¹⁷

Η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει ότι η ρύθμιση αυτή, αντιθέτως, δύναται να θέσει σε κίνδυνο την ασφάλεια των συναλλαγών, καθώς δεν εξασφαλίζει αλλά ανατρέπει τη συνέχιση της ταυτότητας της γυναίκας μέσω των διαδοχικών αλλαγών επωνύμου. Η ρύθμιση είναι επίσης ασύμβατη με την αρχή της ισότητας των φύλων, όπως κατοχυρώνεται ιδίως από το άρθρο 4, παρ. 2 Σ και τη Σύμβαση του ΟΗΕ για την Εξάλειψη Όλων των Μορφών Διακρίσεων κατά των Γυναικών.

Δ) Άρθρο 1532 ΑΚ

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει ότι το υπό εξέταση Σ/Ν ήταν μία ευκαιρία να βελτιωθεί η διατύπωση του άρθρου 1532 ΑΚ (συνέπειες κακής άσκησης) με την προσθήκη κάθε περίπτωση βίας κατά ανηλίκου. Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει τη θέση της ότι ο περιορισμός της εφαρμογής του άρθρου 1532 ΑΚ στις περιπτώσεις βίας κατά ανηλίκων μόνον όταν αυτή χρησιμοποιείται «ως μέσο σωφρονισμού στο πλαίσιο της ανατροφής του» είναι αδικαιολόγητος.¹⁸ Το άρθρο 4 του Ν. 3500/2006 είναι, άλλωστε, μετέωρο και δε δημιουργεί την απαιτούμενη ασφάλεια δικαίου, καθώς δεν εντάσσεται στον ΑΚ. Γι' αυτό, η ΕΕΔΑ θεωρεί αναγκαίο η διάταξη αυτή να ενταχθεί στο άρθρο 1532 ΑΚ και να διατυπωθεί ως εξής (υπογραμμίζονται οι προτεινόμενες προσθήκες):

«Επί ασκήσεως σωματικής ή ψυχολογικής βίας εις βάρος ανηλίκου, έστω και ως μέσου σωφρονισμού του.....».

Ε) Τέκνα χωρίς γάμο των γονέων

Το προτεινόμενο άρθρο 1515 ΑΚ για τη γονική μέριμνα στα εκτός γάμου ανήλικα τέκνα ακο-

λουθεί το ίδιο πνεύμα της από κοινού άσκησης της γονικής μέριμνας από τους δύο γονείς, αλλά δημιουργεί την εντύπωση ότι ο ρόλος της μητέρας στη σχετική απόφαση υποβαθμίζεται. Συγκεκριμένα, προβλέπεται η δυνατότητα του πατέρα που έχει αναγνωρίσει το τέκνο να ασκεί τη γονική μέριμνα ή τμήμα αυτής κατόπιν αίτησης στο δικαστήριο, εφόσον αυτό επιβάλλεται από το συμφέρον του παιδιού. Το ισχύον άρθρο προβλέπει ότι ανατίθεται η γονική μέριμνα στον πατέρα, ιδίως αν συμφωνεί η μητέρα.¹⁹ Στο υπό εξέταση Σ/Ν η φράση αυτή έχει απαλειφθεί. Ωστόσο, στις επιμέρους ρυθμίσεις του νομοσχεδίου, που παρατίθενται κατόπιν της Αιτιολογικής Έκθεσης, αναφέρεται η προϋπόθεση της συμφωνίας με τη μητέρα. Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι το σημείο αυτό πρέπει να αποσαφηνιστεί, καθιστώντας τη συμφωνία της μητέρας απαρέγκλιτη προϋπόθεση για την απόφαση ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας εν όλω ή εν μέρει στον πατέρα. Μη εφαρμογή της προϋπόθεσης αυτής θα χωρεί σε καταχρηστικές περιπτώσεις.

Προς επίρρωση των σκέψεων αυτών που έχουν ως κεντρικό άξονα την πλήρη διασφάλιση του πραγματικού συμφέροντος του παιδιού, πρέπει να σημειωθεί ότι το ΕΔΔΑ δεν αρκείται στην εξ αίματος συγγένεια, αλλά προκειμένου να εφαρμόσει το άρθρο 8 της Σύμβασης, ελέγχει την ύπαρξη πραγματικού οικογενειακού δεσμού με τον πατέρα.²⁰ Δέχεται δε, ότι είναι δικαιολογημένη η αυστηρότερη για τον πατέρα τέκνου γεννημένου χωρίς γάμο, από ό,τι για τη μητέρα του ή για τον πατέρα τέκνου γεννημένου σε γάμο νομοθετική και δικαστική ρύθμιση της γονικής μέριμνας και ότι προστατεύεται το συμφέρον του παιδιού και της μητέρας όταν προβλέπεται δυνατότητα να εξακριβωθεί δικαστικά ποιοί πατέρες «αξίζουν» να τους ανατεθεί η άσκηση γονικών δικαιωμάτων.²¹ Επομένως, θα ήταν σύμφωνο και με την ΕΣΔΑ να απαιτείται ρητά η συμφωνία της μητέρας.

17. Κυρώθηκε με τον Ν. 1342/1983 (ΦΕΚ Α' 39).

18. Όπ.π. υποσ. 14.

19. Σημειώνεται ότι στη θεωρία έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι η συναίνεση της μητέρας δεν είναι πάντοτε αναγκαία, αλλά σε καμία περίπτωση δεν παραλείπεται να ζητηθεί η άποψή της. Βλ. Θ. Παπαχρίστος, *Εγχειρίδιο Οικογενειακού Δικαίου* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 1998) σελ. 278.

20. *Kroon v. The Netherlands*, Judgment of 27 October 1994, παρ. 30.

ΣΤ) Διατάξεις που θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στο Σ/Ν

Η ΕΕΔΑ έχει διατυπώσει συγκεκριμένες θέσεις σχετικά με το γάμο ανηλίκων, καθώς και το γάμο ανηλίκου δια αντιπροσώπου, τις οποίες θα ήταν σκόπιμο να συμπεριλάβει το υπό εξέταση Σ/Ν. Συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ θεώρησε ότι έγκυροι είναι οι γάμοι Ελλήνων πολιτών, ανεξαρτήτως θρησκειώματος, που τελούνται στην Ελλάδα, όταν οι μελλονύμφοι έχουν την ελάχιστη ηλικία των 18 ετών που ορίζει το άρθρο 1350, παρ.1 ΑΚ. Αν οι μελλονύμφοι είναι νεότεροι των 18 ετών, ο γάμος είναι άκυρος-ανίσχυρος. Επίσης, λαμβάνοντας υπόψη ότι το Ιερό Μουσουλμανικό Δίκαιο επιτρέπει ρητά την παροχή πληρεξουσίου για τη σύναψη γάμου και από τον κηδεμόνα του ανηλίκου ή της ανήλικης μελλονύμφου, η ΕΕΔΑ θεώρησε ότι η σύναψη γάμου δι' αντιπροσώπου είναι αντίθετη προς την ελληνική δημόσια τάξη και προς ρητές διατάξεις επικυρωμένων από την Ελλάδα διεθνών συνθηκών, και συνεπώς ο μουσουλμανικός γάμος,

που συνάπτεται εφεξής δι' αντιπροσώπου πρέπει να θεωρείται ανυπόστατος, όσον αφορά τον αντιπρόσωπο και τον άλλο μελλονύμφο και άκυρος, όσον αφορά τον αντιπροσωπευόμενο.²²

Στο παρόν Σ/Ν θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη, επίσης, η πρόταση της ΕΕΔΑ για την τροποποίηση της παρ. 2 του άρθρου 1350 ΑΚ που επιτρέπει κατ' εξαίρεση και για σοβαρούς λόγους και μετά από δικαστική απόφαση, την τέλεση γάμου χωρίς ελάχιστο όριο ηλικίας. Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει την αντικατάσταση της παρ. 2 του άρθρου 1350 ΑΚ με διάταξη μεταβατικού χαρακτήρα, η οποία θα ορίζει ότι για μία πενταετία θα επιτρέπεται, για σοβαρούς λόγους και μετά από δικαστική απόφαση, γάμος μελλονύμφων τουλάχιστον 16 ετών, ενώ μετά την πάροδο της πενταετίας η μεταβατική αυτή διάταξη θα πάψει να ισχύει και δε θα επιτρέπεται καμία εξαίρεση για τέλεση γάμων μεταξύ προσώπων ηλικίας κάτω των 18 ετών.²³

21. *Mc Michael v. United Kingdom*, Judgment of 24 February 1995, παρ. 77, 98 ("meritorious" fathers). Βλ. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, «Εισαγωγικές παρατηρήσεις στα άρθρα 1505-1541 ΑΚ (Σχέσεις γονέων και τέκνων)» στο Α. Γεωργιάδης και Μ. Σταθόπουλος (επιμ.) *Αστικός Κώδικας, τ. VIII, Οικογενειακό Δίκαιο* (2^η έκδ. Π. Σάκκουλας, Αθήνα 2003) αριθ. 149-150.

22. ΕΕΔΑ, «Απόφαση επί των δι' αντιπροσώπου τελούμενων μουσουλμανικών γάμων στην Ελλάδα», *Έκθεση 2003*, σελ. 111-119.

23. ΕΕΔΑ, «Απόφαση-Γνωμάτευση επί του ζητήματος τέλεσης γάμων ανήλικων παιδιών από το Μουφτή στην Ελλάδα», *Έκθεση 2004*, σελ. 271, 274-275.

5. Διακήρυξη για την προστασία των δασών και του περιβάλλοντος¹

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου,

Έχοντας και στο παρελθόν ασχοληθεί με ζητήματα προστασίας του περιβάλλοντος,

Θεωρώντας ότι η προστασία του περιβάλλοντος, η αειφόρος και βιώσιμη ανάπτυξη και γενικότερα η ισορροπία του οικοσυστήματος είναι ζητήματα ζωτικής σημασίας για την επιβίωση όχι μόνο της ελληνικής κοινωνίας, αλλά και της ανθρωπότητας και του πλανήτη που κινδυνεύει από την υπερθέρμανση· ότι θα πρέπει να αντιμετωπίζεται για το λόγο αυτό όχι απλώς ως αντικείμενο άσκησης μεμονωμένης πολιτικής, μεταξύ των άλλων, αλλά ως πρωταρχικό κριτήριο όλων των αποφάσεων και των πολιτικών, και ιδίως των οικονομικών, της Πολιτείας καθώς και των συμπεριφορών των πολιτών και των επιχειρήσεων· ότι επιβάλλεται η ριζική αλλαγή στάσης όλων μας απέναντι στη φύση και γενικά στο περιβάλλον, αφού η μόλυνσή του δεν προέρχεται μόνο από τις επιχειρήσεις και τον τρόπο παραγωγής εμπορευμάτων και παροχής υπηρεσιών, αλλά και από τους αδιάφορους και ανεύθυνους χρήστες του περιβάλλοντος, από τη σπάταλη χρήση, βλαπτικής για το περιβάλλον, ενέργειας καθώς και από την απερισκεπτη επιβάρυνσή του με άχρηστα καταναλωτικά αγαθά που δεν ανακυκλώνονται,

Εκτιμώντας ότι οι mega-πυρκαγιές (mega-fires) του καλοκαιριού του 2007 είχαν πολύπλευρες καταστροφικές συνέπειες τόσο άμεσες όσο και έμμεσες, και θα πρέπει να αποβούν εξόχως διδακτικές για όλους μας,

Ανησυχώντας σοβαρά για την εντεινόμενη υπερθέρμανση του πλανήτη που συντείνει μεταξύ των άλλων στην εκδήλωση μικρής ή μεγαλύτερης

κλίμακας πυρκαγιών και φέτος,

Θεωρώντας ότι η κληροδότηση υγιών και βιοποικιλόμορφων δασών στις μελλοντικές γενιές είναι υποχρέωση όλων μας,

Κρίνοντας αναγκαίο να προτάξει το ζήτημα των δασών,

σημειώνει ότι:

Ι. Σχετικά με την ευθύνη του Κράτους και τη διαμόρφωση κρατικής πολιτικής για το περιβάλλον

Α) Συνεπής εφαρμογή του τριπτύχου «πρόληψη-καταστολή-διαχείριση». Έγκαιρη και αποτελεσματική πρόληψη πριν την καταστολή.

Θα πρέπει να αξιοποιηθεί, αφού γίνουν οι αναγκαίες προσαρμογές ώστε να επικαιροποιηθεί, το ομόφωνο πόρισμα της Διακομματικής Επιτροπής της Βουλής του 1993 και ειδικά οι προτάσεις της σχετικά με την επανεξέταση της συνολικής μεταφοράς της ευθύνης στη Δασική Υπηρεσία μέσω της δημιουργίας Ενιαίου Διεπιστημονικού Φορέα Πυροπροστασίας, καθώς και η βασική ιδέα ότι κάθε περιβαλλοντική πολιτική θα πρέπει να βασίζεται στην ενοποίηση του τριπτύχου «πρόληψη-καταστολή-διαχείριση».

Στο τρίπτυχο αυτό πρωταρχική θέση και προτεραιότητα έχει η πρόληψη, αφού εκ των πραγμάτων προηγείται χρονικά και κάνει, όταν είναι αποτελεσματική, περιττή την καταστολή. Η ΕΕΔΑ αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στις κατευθυντήριες προτάσεις του πορίσματος για την πρόληψη των δασικών πυρκαγιών προτάσσοντας, μάλιστα, τη λήψη απαραίτητων θεσμικών μέτρων για τη διασφάλιση της δημόσιας ιδιοκτησίας, την απάλειψη κοινωνικών πιέσεων και την παραδειγματική τιμωρία των εμπρηστών και καταπατητών της δημόσιας γης, αλλά και την οργάνωση ομάδων δασοπυροπροστασίας (εθελοντικών ή και υποχρεω-

1. Το εν λόγω κείμενο υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 10.07.2008 συνεδρίασή της. Εισηγητές: κ. Α. Μανιτάκης, Μέλος ΕΕΔΑ, Εκπρόσωπος ΝΟΠΕ, ΑΠΘ και Λ.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ. Οι εισηγητές εκφράζουν τις θερμές τους ευχαριστίες στον εκπρόσωπο της WWF Ελλάς κ. Δ. Καραβέλλα, τον Πρόεδρο της Πανελληνίας Ένωσης Δασολόγων Δημοσίων Υπαλλήλων κ. Ν. Μπόκαρη, τον Καθηγητή Περιβαλλοντικής Πολιτικής, ΑΠΘ κ. Α. Παπασταύρου για τις εμπειριστατωμένες προτάσεις τους που κατέθεσαν εγγράφως στην ΕΕΔΑ μετά από δημόσια διαβούλευση που συγκάλεσε η ΕΕΔΑ στις 14 Δεκεμβρίου 2007. Στη διαβούλευση αυτή συμμετείχαν, εκτός από μέλη της ΕΕΔΑ, και εκπρόσωπος της Greenpeace Ελλάς κ. Ν. Χαραλαμπίδης, εκπρόσωπος του Συνηγού του Πολίτη κα. Χ. Χατζή, και η κα. Κ. Σακελλαροπούλου, Σύμβουλος της Επικρατείας.

τικών) σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης και ανάθεση σε αυτούς συγκεκριμένων καθηκόντων. Η πρόληψη είναι κατά πρώτο λόγο ευθύνη και αρμοδιότητα των τοπικών κοινωνιών, ενώ η καταστολή και πυρόσβεση των κεντρικών υπηρεσιών.

Χρειάζεται επομένως επανασχεδιασμός της δασοπροστασίας σε εθνικό επίπεδο, ώστε να εξασφαλιστεί ενιαία διαχείριση του τριπτύχου «πρόληψη-καταστολή-διαχείριση». Ο κατακερματισμός του τριπτύχου και η ανάθεση αποσπασματικών αρμοδιοτήτων σε διαφορετικούς φορείς δεν είναι αποδοτικός, καθώς η δασοπροστασία επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα μόνο αν λειτουργήσει συντονισμένα και στα τρία επίπεδα.

B) Αποτελεσματική περιβαλλοντική διακυβέρνηση (με τη ριζική αναδιάρθρωση υπουργικών και διοικητικών αρμοδιοτήτων) με στόχο τη βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη

Η ΕΕΔΑ θεωρεί πολύ χρήσιμη την εμπειροστατωμένη έκθεση της WWF για την περιβαλλοντική διακυβέρνηση και την προστασία των δασών. Θα πρέπει να γίνει αντικείμενο ευρύτερης και σοβαρής συζήτησης και να προσεχθούν οι διαπιστώσεις και προτάσεις της για τη διάχυση και σύγχυση των αρμοδιοτήτων στα Υπουργεία και στις δημόσιες υπηρεσίες και ότι επιβάλλεται άμεσα η δημιουργία των κατάλληλων διυπουργικών δομών για το συντονισμό των δράσεων και αποφάσεων για την προστασία του περιβάλλοντος. Αξίζει ακόμη να προσεχθούν οι προτάσεις της για την οργάνωση και υλοποίηση της δασικής διαχείρισης και την οργάνωση και επιχειρησιακή εκτέλεση της καταστολής, μεταξύ άλλων, μέσω της συνολικής ανασυγκρότησης της Δασικής Υπηρεσίας, της συγκρότησης ενός αποτελεσματικού σώματος φύλαξης της υπαίθρου, τη δημιουργία ενός εξειδικευμένου σώματος στη δασοπυρόσβεση και της αποτελεσματικής χρήσης εθελοντικών ομάδων και της συνεισφοράς πολιτών σε τοπικό επίπεδο.

Η πρόταση για τη δημιουργία αυτόνομου Υπουργείου Περιβάλλοντος αξίζει να προσεχθεί και να βρει, σύντομα, στη βασική της σύλληψη, την καλύτερη δυνατή ανταπόκριση. Η υπάρχουσα κατάσταση με τη συνύπαρξη του Υπουργείου Περιβάλλοντος με το Υπουργείο Δημοσίων Έργων

είναι, πράγματι, αρνητική για το περιβάλλον και δεν επιδέχεται αναβολή ανταπόκρισης. Η διάχυση άλλωστε αρμοδιοτήτων περιβαλλοντικής διαχείρισης σε διάφορα Υπουργεία δημιουργεί σύγχυση και καταλήγει, λόγω έλλειψης συντονισμού, σε αδράνεια και αναποτελεσματικότητα. Απαιτείται άμεσα ο διυπουργικός και διοικητικός συντονισμός και η κατάσταση μιας ενιαίας περιβαλλοντικής πολιτικής, που θα διατρέχει και θα υποχρεώνει όλα τα Υπουργεία καθώς και τις Νομαρχίες και τους Δήμους. Η εθνική πολιτική για το περιβάλλον είναι εξάλλου αναγκασμένη να συντονίζεται και να εναρμονίζεται με την κοινοτική πολιτική για το περιβάλλον. Μόνον η άμεση διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής περιβαλλοντικής διακυβέρνησης που θα υπηρετεί με συνέπεια την αειφόρο και βιώσιμη ανάπτυξη και θα καθοδηγεί και θα δεσμεύει από την αρχή την οικονομική, αγροτική, πολεοδομική και χωροταξική πολιτική της χώρας μπορεί να δημιουργήσει ελπίδες για τη διάσωση του περιβάλλοντος. Αν, ωστόσο, με τη δημιουργία αυτόνομου Υπουργείου Περιβάλλοντος πρόκειται να προστεθεί κοντά στα άλλα Υπουργεία ένας υπερτροφικός διοικητικός και γραφειοκρατικός μηχανισμός, χωρίς αποφασιστικές αρμοδιότητες, τότε καλύτερα να μη γίνει.

Η ριζική αναδιάρθρωση των κεντρικών υπηρεσιών που ασχολούνται με το περιβάλλον δε θα πρέπει να στερήσει ούτε να απαλλάξει τις τοπικές κοινωνίες και ειδικά τους Δήμους και Νομαρχίες από τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες που τους αναλογούν.

Γ) Να γίνουν σεβαστοί οι νομολογιακοί κανόνες του ΣτΕ: ό,τι χαρακτηρίστηκε πράσινο, παραμένει πράσινο. Καμία αυθαίρετη, χωρίς σχεδιασμό, αλλαγή της χρήσης γης

Η ΕΕΔΑ θεωρεί σωτήρια για το φυσικό, το δομημένο και το πολιτιστικό περιβάλλον τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας. Η Πολιτεία οφείλει να τη σέβεται και να συμμορφώνεται με αυτή. Η πάγια θέση του ΣτΕ για την ανάγκη σύνταξης, επιτέλους, όπως επιτάσσει το Σύνταγμα, δασολογίου πρέπει να γίνει άμεσα πράξη. Προϋπόθεση κάθε αποτελεσματικής δασικής πολιτικής είναι η σύνταξη δασολογίου με την αποτύπωση των δασικών οικοσυστημάτων και τη χαρτογραφική καταγραφή τους. Χωρίς δασολογίο

καμία μορφή ή σύστημα προστασίας των δασών δεν είναι αποτελεσματικό.

Στο πλαίσιο αυτό απαιτείται ακόμη η αποτύπωση και χαρτογράφηση όλων των καμένων εκτάσεων σε ετήσια βάση καθώς και η διαχρονική παρακολούθησή τους, ώστε να προστατευτούν από την παράνομη οικιστική και όποια άλλη χρήση και να διευκολυνθεί η σύνταξη σχεδίων επαναφοράς των δασοοσυστημάτων στην πρότερη κατάστασή τους.

Τέλος, δε δικαιολογείται παρέκκλιση από τη συνταγματική επιταγή της απαγόρευσης μεταβολής της χρήσης ή του προορισμού των δασών και των δασικών εκτάσεων, στα οποία πρέπει, κατά τη νομολογία του ΣτΕ, να προστεθούν και τα πάρκα και οι χώροι του περιστατικού πρασίνου. *Ό,τι χαρακτηρίστηκε πράσινο παραμένει εσαεί πράσινο. Καμία αυθαίρετη αλλαγή της χρήσης γης. Καμία ανοχή ούτε επιείκεια στους ασυνείδητους καταπατητές, καταστροφείς και εμπρηστές του πράσινου και των δασικών εκτάσεων. Οι νόμοι για την προστασία του περιβάλλοντος να τηρούνται και οι ένοχοι να τιμωρούνται.*

II. Ως προς την υποκειμενική θεώρηση του περιβάλλοντος και το δικαίωμα στην προστασία του

A) Το περιβάλλον ως κοινό τοις πάσι αγαθό και η προστασία του ως δικαίωματος του καθενός

Απαιτείται μία νέα πρόσληψη του δικαιώματος στο περιβάλλον και απαγκίστρωσή του από την ατομοκεντρική θεώρησή του, ως δικαιώματος ατομικού, που εξοπλίζει το άτομο με εξουσίες αποκλειστικής χρήσης, κάρπωσης και κτήσης του, κατά το παράδειγμα της ατομικής ιδιοκτησίας. Το περιβάλλον δεν είναι κτήμα του ανθρώπου που δικαιούται να το εξουσιάζει και να το εκμεταλλεύεται, ως κύριός του, αλόγιστα και ατιμώρητα. Το περιβάλλον είναι ο οίκος του Ανθρώπου, ο φυσικός χώρος της ύπαρξής του, ο βιόκοσμός του. Το περιβάλλον είναι ένα κοινό τοις πάσι αγαθό, που δε γνωρίζει σύνορα και επικράτειες και δεν υπόκειται σε εξουσίες και σε εξουσιάσεις, Ανήκει εξ' αδιαίρετου σε όλους μας. Απολαμβάνουμε την ευεργετική και ζωοδόχο επίδρασή του όλοι μαζί και ο καθένας ξεχωριστά.

Και η μεν Πολιτεία έχει υποχρέωση να το προστατεύει ως κοινό σε όλους αγαθό, ενώ ο κα-

θένας από μας έχει δικαίωμα να αξιώνει από την Πολιτεία και τις δημόσιες και ιδιωτικές εξουσίες την προστασία του, και να την επιδιώκει, ακόμη και δικαστικά, με ατομική προσφυγή στα δικαστήρια. Με αυτήν την έννοια το δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος δύσκολα κατατάσσεται σε μία από τις τρεις γνωστές κατηγορίες των δικαιωμάτων. Τη δυσκολία αυτή εκφράζει άλλωστε, και ο μεταφορικός χαρακτηρισμός του, ως δικαιώματος τρίτης γενιάς.

B) Η προστασία του περιβάλλοντος ως δικαίωμα ενημέρωσης και συμμετοχής των χρηστών του στις αποφάσεις που το αφορούν

Η δικαιωματική πάντως πρόσληψη του περιβάλλοντος αφορά την προστασία του και τη συλλογική διαχείριση ή χρήση του. Ως δικαίωμα του καθενός στρέφεται κατά του Κράτους και των δημόσιων εξουσιών και αξιώνει τη λήψη των αναγκαίων μέτρων, προληπτικών και κατασταλτικών για την προστασία του από κάθε είδους προσβολές. Ως δικαίωμα συλλογικής χρήσης και διαχείρισης θεμελιώνει αξίωση συμμετοχής σε όλες τις διαδικασίες που αφορούν ή θίγουν την προστασία του. Οι χρήστες του περιβάλλοντος δικαιούνται να ενημερώνονται πλήρως και αποτελεσματικά για κάθε τι που αφορά το φυσικό και δομημένο περιβάλλον τους και να συμμετέχουν στις αποφάσεις περιβαλλοντικής προστασίας και διαχείρισης. *Αν θα έπρεπε να δώσουμε έναν χαρακτηρισμό στο δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος αυτός θα ήταν, χωρίς αμφιβολία δικαίωμα, συμμετοχής των χρηστών του στις διαδικασίες που το αφορούν. Πρόκειται άρα για δικαίωμα κατ' εξοχήν συμμετοχικό.*

Γ) Να αναγνωριστούν στις περιβαλλοντικές οργανώσεις δικαιώματα ανάλογα με εκείνα που έχουν οι ενώσεις καταναλωτών

Η αναγνώριση του δικαιώματος στην προστασία του περιβάλλοντος ως συμμετοχικού συνεπάγεται τη θεσμική αναγνώριση της σημασίας και του αναντικατάστατου ρόλου που παίζουν στο θέμα αυτό οι περιβαλλοντικές και οικολογικές οργανώσεις κάθε είδους και μορφής. Η οργάνωση και δράση τους αποτελεί μορφή αυτό-οργάνωσης και αυτοπροστασίας των πολιτών από

περιβαλλοντικές προσβολές κάθε είδους. Οι προσπάθειες αυτό-οργάνωσης των χρηστών του περιβάλλοντος χρειάζονται ενθάρρυνση και οι οργανώσεις τους δικαιούνται να έχουν το σεβασμό και την αναγνώριση που τους αξίζει από την Πολιτεία και τους κατοίκους μίας περιοχής, αφού ενεργούν στο όνομα και για λογαριασμό τους.

Στο πλαίσιο αυτό προτείνουμε να επιδιωχθεί να αναγνωριστούν από την Ευρωπαϊκή Ένωση, με τη μορφή οδηγίας, στις περιβαλλοντικές και οικολογικές οργανώσεις ειδική συλλογική αγωγή καθώς και δικαιώματα συμμετοχής στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων που θίγουν το περιβάλλον, περισσότερο από αυτά που έχουν ήδη αναγνωριστεί. Κάτι ανάλογο με αυτό που έγινε με τις ενώσεις των καταναλωτών και την προστασία τους.

Δ) Το δικαίωμα στο περιβάλλον συνεπάγεται ευθύνες, ατομικές και συλλογικές όσο κανένα άλλο δικαίωμα

Τέλος, και αυτό είναι το πιο σημαντικό, το δικαίωμα στην προστασία του περιβάλλοντος συνεπάγεται, όσο κανένα άλλο δικαίωμα, ευθύνες: α-

τομικές, συλλογικές, κρατικές. Η προστασία του περιβάλλοντος είναι υπόθεση και ευθύνη όλων μας και κατά πρώτο λόγο των τοπικών κοινωνιών, οι οποίες οφείλουν να αυτο-οργανώνονται και να δρουν σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση και δεν αφορά μόνο το Κράτος.

Ευθύνες για μία έλλογη και υπεύθυνη χρήση του. Ευθύνες για τη διατήρησή του και αειφορία του, για την επιβίωση του πλανήτη και της ανθρωπότητας. Ευθύνες απέναντι στη γενιά μας και στις γενιές που έρχονται, ευθύνες που αφορούν την καθημερινή μας συμπεριφορά και τον τρόπο που διάγουμε και καταναλώνουμε.

Οι πρόσφατες και οι επαπειλούμενες περιβαλλοντικές και οικολογικές καταστροφές έφεραν τον άνθρωπο και την ανθρωπότητα ολόκληρη για πρώτη φορά στην ιστορία της μπροστά σε μία τραγική αλήθεια: η οικολογική καταστροφή που αφορά πλέον τον πλανήτη αντιμετωπίζεται μόνον με την ανάπτυξη μίας πανανθρώπινης οικολογικής συνείδησης και με την καλλιέργεια δεσμών και ευθυνών οικολογικής αλληλεγγύης τόσο σε τοπικό και εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο.

6. Απόψεις και προτάσεις σχετικά με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010¹

Στο από 13.06.2008 έγγραφο (αρ. πρωτ. 677) που απέστειλε στην ΕΕΔΑ το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, διατυπώνονται ορισμένα θεμελιώδη ερωτήματα σχετικά με την ελληνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010. Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει την πρόθεση του Υπουργείου να προβεί σε κοινωνική διαβούλευση γι' αυτό το καίριο από άποψη εθνική και ευρωπαϊκή ζήτημα, ορισμένες ειδικότερες εκφάνσεις του οποίου την έχουν επανειλημμένα απασχολήσει. Με αφετηρία αυτά τα ειδικά ζητήματα περιορίζεται σε ορισμένες βασικές επισημάνσεις.

Στην ΕΕΔΑ ζητήθηκε να διατυπώσει απόψεις και προτάσεις στους τομείς της κοινωνικής ένταξης, των συντάξεων, της υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας ως προς τα ακόλουθα ζητήματα: α) τις κύριες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα, β) τον αντίκτυπο των υφιστάμενων μέτρων, όπως προβλέφθηκαν στην προηγούμενη Έκθεση 2006-2008, γ) τις βελτιωτικές δράσεις και τις πολιτικές, δ) τις τέσσερις βασικές πολιτικές προτεραιότητες στο πλαίσιο της κοινωνικής ένταξης και τη σκοπιμότητα τροποποίησής τους. Η ΕΕΔΑ καλείται, επίσης, να διατυπώσει οποιοδήποτε άλλο σχόλιο.

Η ΕΕΔΑ λαμβάνει υπόψη τους στόχους που έχει θέσει η ΑΜΣ (Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού) στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης για καθένα από τους τομείς της κοινωνικής ένταξης, των συντάξεων και της υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας.

I. Κοινωνική ένταξη

A) Κύριες προκλήσεις

Η ΕΕΔΑ έχει επισημάνει την ανάγκη σχεδιασμού συγκεκριμένης στρατηγικής για την αντιμε-

τώπιση των προβλημάτων στην αγορά εργασίας των γυναικών, των προβλημάτων πρόσβασης στις υπηρεσίες και συμμετοχής στην αγορά εργασίας των Ρομά, των προσφύγων, των μεταναστών και των ΑμεΑ. Προβλήματα πρόσβασης στις υπηρεσίες υγείας αντιμετωπίζουν, επίσης, οι ηλικιωμένοι, ειδικά στις περιπτώσεις απουσίας στενού οικογενειακού κύκλου.

Σημειώνεται, τέλος, η σπουδαιότητα της ενημέρωσης του κοινού σχετικά με την ύπαρξη της νέας νομοθεσίας κατά των διακρίσεων και του μηχανισμού προστασίας που αυτή προβλέπει.

B) Αντίκτυπος των υφιστάμενων μέτρων

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

Γ) Βελτιωτικές δράσεις και πολιτικές

Η ΕΕΔΑ στηρίζει τη συμμετοχή των ΜΚΟ και των φορέων που εκπροσωπούν τις ομάδες που αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης στις υπηρεσίες και στην αγορά εργασίας.

Στην από 14.06.2005 συναφή συμβολή της ΕΕΔΑ, είχε προταθεί η συμπλήρωση των ευάλωτων ομάδων και με άλλες.² Δεδομένης της υφιστάμενης κατάστασης, πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι αιτούντες άσυλο, εκτός των μεταναστών. Εξάλλου, παρά τη δημιουργία του νέου Κέντρου Φιλοξενίας στη Σάμο, κατόπιν της διακοπής λειτουργίας του Ασπροπύργου, οι θέσεις φιλοξενίας ανέρχονται σε 650, οι οποίες αναμφίβολα δεν επαρκούν.

Από τις συναντήσεις της ΕΕΔΑ με αρμόδιους φορείς για ζητήματα Ρομά και με τη συμμετοχή εκπροσώπων τους προέκυψε ότι η πρακτική των κοινωνικο-ιατρικών κέντρων έχει επιφέρει θετικά αποτελέσματα για τις κοινότητες των Ρομά. Επομένως, η ΕΕΔΑ προτείνει την επέκτασή τους τόσο αριθμητικά, αλλά και όσον αφορά τις δραστηριότητές τους.

Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει την παροχή ενισχυτικής διδασκαλίας για τα παιδιά Ρομά, η οποία δε

1. Το εν λόγω κείμενο ενέκρινε ομοφώνως η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 10.07.2008 συνεδρίασή της κατόπιν σχετικής επεξεργασίας από το Β΄ Τμήμα (Κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων) με βάση τις προτάσεις της κας Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, Μέλους της ΕΕΔΑ, εκπροσώπου του ΣΔΓ και την εισήγηση της επιστημονικής συνεργάτιδας της ΕΕΔΑ, κας Τ. Σταυρινάκη.

2. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Ενσωμάτωση (ΕΣΔΕν) 2005-2006 του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας», Έκθεση 2005, σελ. 109, 113-114.

θα παρέχεται μέσω ειδικών τάξεων, μέτρο που εντείνει την περιθωριοποίηση.³

Η ΕΕΔΑ έχει, επίσης, προτείνει να παρέχεται στα ασυνόδευτα παιδιά υποστηρικτική διδασκαλία μέχρι να μάθουν καλά την ελληνική γλώσσα και σε αυτή την περίπτωση, κατανομή των μαθητών ανάλογα με τις υπηκοότητές τους, προκειμένου να διευκολυνθεί η συστηματοποίηση της εκμάθησης της ελληνικής, και όχι απαραίτητα σύμφωνα με την ηλικία τους.⁴

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει την ανάγκη επικύρωσης σε σύντομο χρονικό διάστημα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία και του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου, το οποίο προβλέπει το μηχανισμό αναφορών ατόμων και ομάδων ατόμων για παραβιάσεις της Σύμβασης (2006), ώστε να αποτελέσουν ένα σημαντικό εργαλείο για την αποτελεσματική προστασία των δικαιωμάτων των ΑμεΑ. Αξίζει, επίσης, να σημειωθεί η πρόταση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη δημιουργία Κύκλου του ΣτΠ για τα δικαιώματα των ΑμεΑ.⁵ Η επικύρωση της Σύμβασης του ΟΗΕ θα ήταν σκόπιμο να συνοδευτεί από μεγάλη ενημερωτική εκστρατεία, η οποία θα ενημερώσει τα παιδιά με αναπηρίες για τα δικαιώματά τους, ενώ παράλληλα θα ευαισθητοποιήσει και θα εξοικειώσει τους πολίτες και τους αρμόδιους φορείς με το ζήτημα της καταπολέμησης των διακρίσεων κατά των παιδιών με αναπηρίες.

Στο πλαίσιο αυτό θα έπρεπε να δημιουργηθεί αξιόπιστο εθνικό σύστημα καταγραφής και επεξεργασίας στοιχείων για κάθε περίπτωση αναπηρίας, το οποίο θα λαμβάνεται υπόψη για την πρόληψη και την κατανομή της χρηματοδότησης προγραμμάτων υποστήριξης.

Αναγκαίος, επίσης, κρίνεται από την ΕΕΔΑ ο σχεδιασμός βελτιωτικών δράσεων σχετικά με την κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων. Στις πρόσφατες προτάσεις

της σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης,⁶ η ΕΕΔΑ τόνισε ότι πρέπει να υποστηριχθεί με κάθε τρόπο η οργάνωση, στελέχωση και αποτελεσματική λειτουργία του ΝΠΙΔ «ΕΠΑΝΟΔΟΣ». Επιπλέον, η ΕΕΔΑ επεσήμανε ότι πρέπει να αρθούν κωλύματα πρόσληψης στο δημόσιο λόγω ποινικής καταδίκης, επαναχορήγησης αδειών οδήγησης σε απεξαρτημένα άτομα και γενικότερα ο,τιδήποτε ανακόπτει την κοινωνική και επαγγελματική επανένταξη των αποφυλακισμένων. Στο ίδιο πνεύμα εντάσσεται η πρόταση της ΕΕΔΑ προς την πολιτεία να καταβάλει όλες τις προσπάθειες που απαιτούνται για την εφαρμογή όλης της υφιστάμενης νομοθεσίας περί εναλλακτικών μέτρων και ποινών, προκειμένου να μειωθεί ο σφραγιστικός πληθυσμός.

Δ) Βασικές πολιτικές προτεραιότητες: διατήρηση ή αναθεώρηση;

Προτεραιότητα Ι: Ενίσχυση της απασχόλησης, ιδιαίτερα για τις γυναίκες, τους νέους, τους μακροχρόνια άνεργους και τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού

Η προτεραιότητα αυτή είναι πράγματι σημαντική. Εντούτοις, χωρίς να θέλουμε να υποτιμήσουμε τη χρησιμότητα των μέτρων υλοποίησής της που αναφέρει η Έκθεση 2006-2008, θεωρούμε αναγκαίο να επισημάνουμε και πάλι την παράλειψη μέτρων πληρέστερης συμμόρφωσης προς τις σχετικές κοινοτικές οδηγίες, καθώς και μέτρων για την αποτελεσματική εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας που θεσπίσθηκε προς συμμόρφωση προς τις οδηγίες αυτές (Ν. 3488/06, ισότητα των φύλων στην απασχόληση, μεταφορά Οδηγίας 2002/73, και Ν. 3304/2005, εφαρμογή ίσης μεταχείρισης, μεταφορά Οδηγιών 2000/43 και 2000/78).⁷ Ειδικότερα, η ΕΕΔΑ έχει τόνισε στις

3. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της ΕΕΔΑ για την προστασία των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», Έκθεση 2001, σελ. 179, 191. Σημειώνεται, επίσης, ότι το Σεπτέμβριο θα ολοκληρωθεί νέα έκθεση της ΕΕΔΑ για ζητήματα των Ρομά που άπτονται της στρατηγικής κοινωνικής ένταξης.

4. ΕΕΔΑ, «Προτάσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με το ζήτημα των ασυνόδευτων ανηλίκων», Έκθεση 2006, σελ. 151, 156.

5. Βλ. τη συνοπτική απόδοση των εισηγήσεων κατά τη σχετική Ημερίδα της ΕΕΔΑ & ΕΣΑμεΑ, η οποία πραγματοποιήθηκε στις 10.12.2007, Έκθεση 2007, σελ. 451-458.

6. ΕΕΔΑ, «Ζητήματα σχετικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές», Έκθεση 2007, σελ. 209, 237-238.

7. ΕΕΔΑ, «Απόφαση-Γνωμάτευση της ΕΕΔΑ για την εναρμόνιση οικογενειακού και επαγγελματικού βίου ενόψει και της

Εκθέσεις της που αφορούν τα σχετικά νομοσχέδια, και έχει επαναλάβει σε μεταγενέστερες Εκθέσεις της, μεταξύ άλλων, την ανάγκη να βελτιωθούν και να ενταχθούν στους Κώδικες Πολιτικής και Διοικητικής Δικονομίας οι διατάξεις των προαναφερόμενων οδηγιών που απαιτούν τη, με ορισμένες προϋποθέσεις, μεταφορά του βάρους απόδειξης και τη νομιμοποίηση οργανώσεων για την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων διακρίσεων.⁸ Δυστυχώς, αυτό δεν έχει γίνει και δεν έχουμε καμία ένδειξη ότι προγραμματίζεται, πράγμα που έχει ως συνέπεια την εκ μέρους δικαστών, δικηγόρων, οργανώσεων και ενδιαφερομένων άγνοια των κανόνων αυτών και το συνακόλουθο πολύ περιορισμένο αριθμό προσφυγών θυμάτων διακρίσεων στη δικαιοσύνη και σε αρμόδιες διοικητικές αρχές.

Θεωρούμε, επίσης, αναγκαίο να επισημάνουμε ότι οι γυναίκες, και μάλιστα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε απασχόληση και τις συνθήκες εργασίας, δεν αποτελούν όμως «ομάδα» ή «κατηγορία», αλλά το μισό τουλάχιστον του πληθυσμού, τα δε προβλήματα τους έχουν διαφορετική φύση και αιτιολογία από εκείνα των «μειονεκτουσών ομάδων», και συνεπώς δε μπορούν να αντιμετωπίζονται ούτε λεκτικά ούτε κατ' ουσία ως «ομάδα» ή «κατηγορία». Χρήσιμα είναι αναμφίβολα τα αναφερόμενα στην Έκθεση 2006-2008 μέτρα για την προώθηση της ισότητας των φύλων, αλλά ανεπαρκή, ενόσω δεν αντιμετωπίζονται παράλληλα και αποτελεσματικά, μεταξύ άλλων, τα προβλήματα που προαναφέρθηκαν σχετικά με τη συμμόρφωση προς το κοινωνικό δίκαιο, καθώς και τα σχετικά με την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής προβλήματα, που αφορούν τόσο τις γυναίκες όσο και τους άνδρες, όπως έχει επίσης επανειλημμένα επισημάνει η ΕΕΔΑ, τόσο σε ειδική Έκθεσή της για το τελευταίο αυτό ζήτημα, όσο και στην προανα-

φερόμενη Έκθεσή της για τη συμμόρφωση προς την Οδηγία 2002/73.⁹ Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή είχε ζητήσει από τα κράτη-μέλη να προγραμματίσουν αντιμετώπιση των προβλημάτων ισότητας των φύλων στην Έκθεση 2006-2008, αλλά δυστυχώς η Έκθεση αυτή ήταν ελλιπής κατά τούτο.

Προτεραιότητα 2: Αντιμετώπιση της μειονεκτικής θέσης προσώπων και ομάδων όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση

Πρόκειται για πολύ σημαντικό ζήτημα που συναρτάται με την 1^η προτεραιότητα.

Προτεραιότητα 3: Ενίσχυση της οικογένειας και στήριξη των ηλικιωμένων

Μολονότι είναι χρήσιμα τα αναφερόμενα στην Έκθεση 2006-2008 μέτρα, η προστασία της οικογένειας, που πρέπει να γίνεται διαμέσου της στήριξης ανδρών και γυναικών, μεταξύ άλλων με μέτρα που διευκολύνουν την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, είναι πολύ ελλιπής, όπως έχει επανειλημμένα επισημάνει η ΕΕΔΑ (βλ. σχετικά με την 1^η προτεραιότητα). Και στη στήριξη των ηλικιωμένων μελών της οικογένειας συμβάλλουν τέτοια μέτρα (χωρίς όμως να είναι τα μόνα που χρειάζονται για το σκοπό αυτόν). Υπάρχουν πολύ σοβαρά προβλήματα τόσο στη νομοθεσία, όσο και στην πράξη, που αντί να διευκολύνουν, παρεμποδίζουν την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, αποτρέπουν τους νέους και τις νέες από τη δημιουργία οικογένειας και δε συμβάλλουν στην ποιότητα ζωής των οικογενειών. Η ΕΕΔΑ επιφυλάσσει να επανέλθει για το σοβαρότατο αυτό ζήτημα, ενημερώνοντας τις έως σήμερα σχετικές αποφάσεις της. Επισημαίνουμε μόνον, με την ευκαιρία αυτή, ότι εκκρεμεί προσφυγή της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά της Ελλάδας ενώπιον του ΔΕΚ για τις διακρίσεις όσον αφορά τα όρια ηλικίας και άλλες προϋποθέσεις

ενσωμάτωσης στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2002/73/ΕΚ», Έκθεση 2005, σελ. 205-214; ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με το σχέδιο νόμου Έφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση, στους όρους και στις συνθήκες εργασίας», Έκθεση 2006, σελ. 101-127.

8. Ibid σελ. 114-117; Βλ. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, Γνώμη: Εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού (Έκθεση του άρθρου 18 του Ν. 3304/2005), (18.07.2006) σελ. 30.

9. Όπ.π. υποσ. 7.

συνταξιοδότησης ανδρών και γυναικών στα λεγόμενα στο κοινοτικό δίκαιο «επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης» και ότι το ζήτημα αυτό δε μπορεί να αντιμετωπισθεί μεμονωμένα και μηχανικά, αλλά πρέπει να επιλυθεί παράλληλα με τη βελτίωση της σχετικής με την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής νομοθεσίας και της εφαρμογής της στην πράξη.

Προτεραιότητα 4: Κοινωνική ένταξη των Α-μεΑ, των μεταναστών και των ατόμων/ομάδων με πολιτισμικές/θρησκευτικές ιδιαιτερότητες

Όπως προκύπτει από τις προαναφερθείσες θέσεις της ΕΕΔΑ σχετικά με την κοινωνική ένταξη, η προτεραιότητα αυτή πρέπει να διατηρηθεί και να ληφθούν υπόψη οι θέσεις των φορέων που δραστηριοποιούνται ενεργά στην προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των ομάδων αυτών.

II. Συντάξεις

A) Κύριες προκλήσεις

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

B) Αντίκτυπος των υφιστάμενων μέτρων

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

Γ) Βελτιωτικές δράσεις και πολιτικές

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

III. Υγεία και μακροχρόνια φροντίδα

A) Κύριες προκλήσεις

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

B) Αντίκτυπος των υφιστάμενων μέτρων

Η ΕΕΔΑ δεν έχει ασχοληθεί προς το παρόν με το εν λόγω ζήτημα.

Γ) Βελτιωτικές δράσεις και πολιτικές

Η ΕΕΔΑ έχει διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις για την πρόσβαση στην υγεία των μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα παραμονής. Συγκεκριμένα, η ΕΕΔΑ έχει εισηγηθεί την κατάργηση του άρθρου 84, παρ. Ι του Ν. 3386/2005 στο σημείο που απαγορεύει την παροχή υπηρεσιών υγείας σε μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα διαμονής σε περιπτώσεις μη έκτακτης νοσηλείας. Η ΕΕΔΑ έχει προτείνει σε κάθε περίπτωση:

- Να παρέχεται περίθαλψη στους μετανάστες χωρίς νόμιμα έγγραφα παραμονής σε περιπτώσεις επείγοντος περιστατικού μέχρι την αποκατάσταση της υγείας τους και όχι μόνο μέχρι τη σταθεροποίησή της.

- Να διευρυνθεί η πρόσβαση των μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας, ώστε να καλύπτεται και ο προληπτικός ιατρικός έλεγχος.

- Να κατοχυρωθεί ιατρική παρακολούθηση και πρόσβαση στην περίθαλψη για τις εγκύους (κατά την εγκυμοσύνη, τον τοκετό και την περίοδο της λοχείας).

- Να χορηγείται άδεια διαμονής για λόγους ανθρωπιστικής φύσεως σε πρόσωπα που πάσχουν από σοβαρά προβλήματα υγείας (άρθρο 44, παρ. Ι, εδ. ε) ανεξαρτήτως προηγούμενης κατοχής από τον αιτούντα άδειας διαμονής.

- Να καταργηθεί η πειθαρχική και ποινική δίωξη των υπαλλήλων νοσοκομείων, θεραπευτηρίων και κλινικών που παρέχουν ιατρική περίθαλψη πέρα από το στενό πλαίσιο που ορίζει ο νόμος.

Στο πλαίσιο της εξέτασης των συνθηκών κράτησης στις ελληνικές φυλακές, η ΕΕΔΑ επανέλαβε την ανάγκη να υπαχθούν το νοσοκομείο «Άγιος Παύλος» του Κορυδαλλού και το ψυχιατρείο κρατουμένων στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Υγείας, ώστε να ενταχθούν στο ΕΣΥ. Η Επιτροπή εκφράζει την ικανοποίησή της για τη δρομολόγηση της υλοποίησης της πρότασης αυτής, η οποία είχε διατυπωθεί και από άλλους φορείς. Η ΕΕΔΑ επεσήμανε, επίσης, ότι οι φυλακές που βρίσκονται έξω από τον αστικό ιστό θα πρέπει να στελεχωθούν με ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, ώστε να παρέχεται τουλάχιστο πρωτοβάθμια φροντίδα και να αντιμετωπίζονται τα επείγοντα περιστατικά, ενώ σε κάθε περίπτωση πρέπει να ληφθούν όλα εκείνα τα μέτρα που διευκολύνουν την πρόσβαση των κρατουμένων στα δημόσια νοσοκομεία.¹⁰

10. Όπ.π. υποσ. 6, σελ. 235.

7. Η Δημοσιοποίηση προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες¹

I. Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η τελευταία τροποποίηση του Ν. 2472/1997 με το Ν. 3625/2007 περιόρισε την προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Ο νομοθέτης, επικαλούμενος την ανάγκη προστασίας του κοινωνικού συνόλου και τη διευκόλυνση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των αξιόποινων πράξεων, προέβλεψε τη δυνατότητα δημοσιοποίησης από τις αρχές προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες. Η άρση της μέχρι τώρα αυξημένης προστασίας των δεδομένων αυτών, ως ευαίσθητων, αποτυπώνει μία σημαντική αλλαγή στην ιεράρχηση των προτεραιοτήτων του νομοθέτη. Το προϊσχύον καθεστώς αναγνώριζε την προτεραιότητα της προστασίας της ιδιωτικότητας και αποδεχόταν ως εξαίρεση την εξυπηρέτηση της εγκληματολογικής πολιτικής. Το ισχύον καθεστώς ανάτρεψε τον κανόνα.

Έτσι, τίθεται εξαρχής ζήτημα συνταγματικότητας της αφηρημένης νομοθετικής στάθμισης, επειδή θίγονται συνταγματικά προστατευόμενα δικαιώματα, όπως η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η αξιοπρέπεια του ανθρώπου σε συνδυασμό με το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου, δύο εννόμων αγαθών ή δύο βασικών υποχρεώσεων της Πολιτείας. Η δημοσιοποίηση δεν περιορίζει απλώς την ιδιωτικότητα του ενδιαφερομένου, αλλά επιτρέπει επιπλέον το δημόσιο διασυρμό του ενώπιον της κοινής γνώμης από τα ΜΜΕ θίγοντας αδικαιολόγητα την τιμή και υπόληψή του. Η ευρεία δημοσιότητα διαμορφώνει μία παραμορφωτική εικόνα του διωκομένου και του αδικήματος προσβάλλοντας τις εγγυήσεις της δίκαιης και αμερόληπτης δίκης του κατηγορουμένου, οι οποίες, κατά δικαιοκτικό αξίωμα, πρέπει να διασφαλίζονται σε συνθήκες και σε ένα κλίμα α-

νοχής της κοινωνίας. Από την άλλη πλευρά, διατυπώνονται απόψεις οι οποίες, έχοντας ως έναυσμα την προστασία ευάλωτων ομάδων, προκρίνουν την πρόληψη της σε βάρος τους τέλεσης αδικημάτων σε σχέση με την προστασία του διωκομένου ή του κατηγορουμένου ή του καταδικασθέντος.

Η σύγκρουση θεμελιωδών κατακτήσεων του νομικού πολιτισμού με την προστασία του κοινωνικού συνόλου από εγκληματικές συμπεριφορές, όπως διαμορφώνονται ενδεχομένως υπό το πρίσμα της επικαιρότητας, αξιώνει την εκπλήρωση της υποχρέωσης του νομοθέτη να εναρμονίζει συγκρουόμενες διατάξεις και έννομα αγαθά με γνώμονα τις αρχές που χαρακτηρίζουν μία δημοκρατική κοινωνία. Η πολυπλοκότητα του ζητήματος επιβάλλει την αναζήτηση στις κείμενες διατάξεις των θεωρητικών και ερμηνευτικών, αρχών που θα συμβάλουν στη διαμόρφωση μίας απαλλαγμένης από δογματισμούς άποψης.

II. Η τροποποίηση του άρθρου 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997 υπό το πρίσμα των κείμενων διατάξεων

Ο Ν. 3625/2007 κύρωσε το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Παιδική Πορνογραφία και εισήγαγε τροποποιήσεις στον ΠΚ και τον ΚΠοινΔ, προκειμένου να συμμορφωθεί το εθνικό δίκαιο με τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου.²

Επιπλέον, το άρθρο 8 του Ν. 3625/2007 εισήγαγε εξαίρεση από το πεδίο προστασίας των ευαίσθητων δεδομένων. Η παρ. 3 σε συνδυασμό με την παρ. 1 του άρθρου 8 του Ν. 3625/2007³ προβλέπουν τη δυνατότητα να επιτραπεί με διάταξη του αρμόδιου Εισαγγελέα η δημοσιοποίηση των δεδομένων που σχετίζονται με ποινικές διώξεις ή καταδίκες για αδικήματα, που τιμωρούνται ως κακούργηματα ή πλημμελήματα με δόλο και ι-

1. Η Ολομέλεια της ΕΕΔΑ υιοθέτησε την εν λόγω εισήγηση στην από 13.11.2008 συνεδρίασή της. Εισηγητές: κ. Α. Ρουπακιάτης, Μέλος της ΕΕΔΑ, Εκπρόσωπος της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και κα. Τ. Σταυρινάκη, Επιστημονική Συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ.

2. Ν. 3625/2007 (ΦΕΚ Α΄ 209) άρθρα 2 και 3.

3. Η παρ. 1 του άρθρου 8 του Ν. 3625/2007 τροποποίησε την παρ. 2 του άρθρου 3 (Πεδίο εφαρμογής) του Ν. 2472/1997 (ΦΕΚ Α΄ 50) και η παρ. 3 του άρθρου 8 του Ν. 3625/2007 τροποποίησε την περ. (β) του άρθρου 2 (Ορισμοί) του Ν. 2472/1997, όπως είχε αντικατασταθεί με το άρθρο 18 του Ν. 3471/2006 (ΦΕΚ Α΄ 133).

δίως εγκλημάτων κατά της ζωής, κατά της γενετήσιας ελευθερίας, της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, κατά της προσωπικής ελευθερίας, κατά της ιδιοκτησίας, κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων, παραβάσεων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, επιβουλής της δημόσιας τάξης, ως και τελουμένων σε βάρος ανηλίκων θυμάτων.⁴

Σημειώνεται, επίσης, ότι εξαιρέθηκε από την προστασία των προσωπικών δεδομένων η επεξεργασία από τις δικαστικές-εισαγγελικές αρχές και τις υπηρεσίες που ενεργούν υπό την άμεση εποπτεία τους, όπως η αστυνομία, στο πλαίσιο της απονομής της δικαιοσύνης ή για την εξυπηρέτηση των αναγκών της λειτουργίας τους με σκοπό τη βεβαίωση των προαναφερθέντων εγκλημάτων.⁵

Η δυνατότητα δημοσιοποίησης δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες εισάγει σοβαρή παρέκκλιση από το καθεστώς προστασίας των προσωπικών και μάλιστα ευαίσθητων δεδομένων. Θα ήταν εύλογο, ενδεχομένως, να εισαχθεί στο άρθρο 7, παρ. 2 του Ν. 2472/1997, το οποίο προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η, κατ' εξαίρεση και ύστερα από άδεια της Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα (ΑΠΔΠΧ), συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων. Η προσθήκη της εν λόγω τροποποίησης στον ορισμό των ευαίσθητων δεδομένων (περ. (β) του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997) και όχι στην κατ' εξαίρεση επεξεργασία τους φαίνεται ότι εντάσσεται στη λογική της αρχικής τροπολογίας, η οποία αφαιρούσε τις ποινικές διώξεις και τις καταδίκες από τον κατάλογο των ευαίσθητων δεδομένων.⁶

Α) Αξιολόγηση του άρθρου 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997 ενόψει του Πρωτοκόλλου σχετικά με την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και

Παιδική Πορνογραφία

Η προσθήκη της τροποποίησης του άρθρου 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997 στον κυρωτικό νόμο του Πρωτοκόλλου επιβάλλει τη συστηματική και συγκριτική εξέταση των διατάξεων, προκειμένου να αντλήσουμε κατάλληλες ερμηνευτικές αρχές. Το Πρωτόκολλο επιβάλλει στα Κράτη Μέρη την απαγόρευση της εμπορίας παιδιών, της παιδικής πορνείας και της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 1), καθώς και την υποχρέωση να καλύπτονται πλήρως στο εθνικό ποινικό δίκαιο οι αναφερόμενες στο άρθρο 3 πράξεις ή δραστηριότητες που στοχεύουν στην εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και την παιδική πορνογραφία. Συγκεκριμένα πρόκειται για τις ακόλουθες πράξεις ή δραστηριότητες:

α) Όσον αφορά στην εμπορία παιδιών: i) η προσφορά, παράδοση ή αποδοχή, με οποιοδήποτε μέσο, παιδιού με σκοπό τη γενετήσια εκμετάλλευση του παιδιού, τη μεταφορά οργάνων του παιδιού έναντι κέρδους, τη συμμετοχή του παιδιού σε καταναγκαστική εργασία, (ii) η ανάρμοστη πρόκληση συγκατάθεσης, από μεσολαβητή, για την υιοθεσία του παιδιού κατά παράβαση των ισχυόντων διεθνών κειμένων περί υιοθεσίας. β) Η προσφορά, λήψη, προμήθεια ή παροχή παιδιού για παιδική πορνεία. γ) Η παραγωγή, διάθεση, διάδοση, εισαγωγή, εξαγωγή, προσφορά, πώληση ή κατοχή για τους ανωτέρω σκοπούς παιδικής πορνογραφίας.

Συγκρίνοντας τη διάταξη περί δημοσιοποίησης με το άρθρο 3 του Πρωτοκόλλου, παρατηρούμε ότι ο κατάλογος των αδικημάτων, για τα οποία επιτρέπεται η δημοσιοποίηση, είναι αρκετά διευρυμένος και δεν περιορίζεται στις ποινικά κολάσιμες πράξεις και δραστηριότητες, που ορίζει το τελευταίο.⁷

4. Αρμόδιος Εισαγγελέας είναι, σύμφωνα με την παρ. 3 του άρθρου 8 του Ν. 3625/2007, ο Εισαγγελέας Πρωτοδικών ή ο Εισαγγελέας Εφετών, εάν η υπόθεση εκκρεμεί στο Εφετείο.

5. Παρ. 2 του άρθρου 3 του Ν. 2472/1997, όπως τροποποιήθηκε από την παρ. 1 του άρθρου 8 του Ν. 3625/2007.

6. Η αρχική τροπολογία με ημερομηνία 05.12.2007, η οποία διαφοροποιήθηκε στη συνέχεια είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα της Βουλής, www.parliament.gr. Βλ. σχετικά Π.Δ. Αρμαμέντος και Β.Α. Σωτηρόπουλος, *Προσωπικά Δεδομένα. Ερμηνεία κατ' άρθρο. Οι τροποποιήσεις του Ν. 2472/1997 από τους Ν. 3471/2006 και 3625/2007* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008) σελ. 8-10.

7. Αξίζει να σημειωθεί, επιπλέον, ότι στην Αιτιολογική Έκθεση της τροπολογίας αναφέρεται ότι η επεξεργασία δεδομένων από τις δικαστικές-εισαγγελικές αρχές εξαιρείται από το πεδίο εφαρμογής του Ν. 2472/1997 για τη βεβαίωση εγκλη-

Σε σχέση με την ποινική δικαιοσύνη, το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου προβλέπει την υιοθέτηση κατάλληλων μέτρων για την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων των παιδιών-θυμάτων. Ενδεικτικά, τα παιδιά-θύματα προστατεύονται ως μάρτυρες (παρ. 1 (α)), διασφαλίζεται η ενημέρωση για τα δικαιώματά τους (παρ. 1 (β)), εναρμονίζεται η παρουσίαση των απόψεών τους με τους διαδικαστικούς κανόνες σύμφωνα με τα προσωπικά τους συμφέροντα (παρ. 1 (γ)), τους παρέχονται κατάλληλες υπηρεσίες στήριξης (παρ. 1 (δ)), προστατεύεται η ιδιωτική ζωή και η ταυτότητά τους και λαμβάνονται μέτρα, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, για την αποφυγή της ανάρμοστης γνωστοποίησης πληροφοριών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην αποκάλυψη της ταυτότητας των παιδιών-θυμάτων (παρ. 1 (ε)).

Στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών φιλοδοξεί να ανταποκριθεί το άρθρο 3 του Ν. 3625/2007 που τροποποιεί τον ΚΠοινΔ (με την προσθήκη του άρθρου 108Α «Δικαιώματα ανήλικου θύματος προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας», την αντικατάσταση του άρθρου 221, εδ. (α) σχετικά με την εξέταση των ανηλίκων χωρίς όρκο στην ανάκριση και την κύρια διαδικασία, του άρθρου 226, παρ. 2 και το νέο άρθρο 226Α σχετικά με την προστασία των ανήλικων μαρτύρων θυμάτων προσβολής προσωπικής και γενετήσιας ελευθερίας). Εξάλλου, στον ίδιο σκοπό στοχεύει η δυνατότητα διεξαγωγής της δίκης κεκλεισμένων των θυρών προς εξυπηρέτηση του συμφέροντος των ανηλίκων (άρθρο 330 ΚΠοινΔ).

Επιπλέον, όπως ορίζει ρητά το άρθρο 8, παρ.1 (ε) του Πρωτοκόλλου, ο εθνικός νομοθέτης οφείλει να λάβει υπόψη την προστασία της ιδιωτικής ζωής και της ταυτότητας των παιδιών-θυμάτων και να αποτρέψει τη δημοσιοποίηση πληροφοριών που θα οδηγούσε στην αποκάλυψη της ταυτότητάς τους. Από τη διατύπωση της τροποποιηθείσας περ. (β) του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997 δεν προκύπτει με σαφήνεια το είδος και το εύρος των πληροφοριών που δύνανται να δημοσιοποιηθούν. Γίνεται αντιληπτό ότι η δημο-

σιοποίηση στοιχείων σχετικά με ποινική δίωξη ή καταδίκη δύναται να συμπαράσχει τη δημοσιοποίηση δεδομένων, κατά το μάλλον ή ήττον σχετικών, χωρίς να διασφαλίζεται επαρκώς ότι η ταυτότητα των ανηλίκων δε θα αποκαλυφθεί. Αξιοσημείωτο είναι ότι το Πρωτόκολλο απαιτεί από το νομοθέτη την υιοθέτηση *κατάλληλων μέτρων*, χωρίς να προσδιορίζει τα μέτρα αυτά. Συνεπώς, η επιλογή του νομοθέτη για τη δυνατότητα δημοσιοποίησης των στοιχείων ποινικών διώξεων ή καταδικών δεν έγινε κατ' εφαρμογή της υπερκείμενης διάταξης του Πρωτοκόλλου, αλλά καθ' υπέρβαση των ορισμών της.

Αξίζει να σημειωθεί, στο ίδιο πλαίσιο, ότι το άρθρο 8 του Πρωτοκόλλου επιχειρεί την εξισορρόπηση της υποχρέωσης των Κρατών να προστατεύουν τα παιδιά-θύματα κατά την ποινική διαδικασία με την υποχρέωση σεβασμού του δικαιώματος του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη. Η παρ. 6 του άρθρου 8 ορίζει ότι καμία διάταξη του άρθρου αυτού δε μπορεί να ερμηνεύεται κατά τρόπο που να θίγει ή να είναι ασυμβίβαστη με τα δικαιώματα του κατηγορουμένου για δίκαιη και αμερόληπτη δίκη. Ενώ προκρίνεται, επομένως, η διασφάλιση του συμφέροντος του παιδιού σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, αναγνωρίζεται ρητά ο σεβασμός των εγγυήσεων για δίκαιη δίκη και η ανάγκη της μεταξύ τους εναρμόνισης.

Β) Το άρθρο 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997 και οι ευρωπαϊκές διατάξεις για την προστασία των προσωπικών δεδομένων

Στο πεδίο της προστασίας προσωπικών δεδομένων, η Ελλάδα έχει κυρώσει την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων από την Αυτοματοποιημένη Επεξεργασία Προσωπικών Δεδομένων (Σύμβαση αρ. 108) του Συμβουλίου της Ευρώπης.⁸ Το άρθρο 6 ορίζει ότι οι πληροφορίες που αφορούν ποινικές καταδίκες, οι οποίες εμπίπτουν στις ειδικές κατηγορίες πληροφοριών, δε δύνανται να αποτελέσουν αντικείμενο αυτοματοποιημένης επεξεργασίας, εάν το εσωτε-

μάτων, «[ι]διαίτερα εκείνων που αναφέρονται στην προστασία εννόμων αγαθών ευπαθών κοινωνικών ομάδων (ανηλίκων, ηλικιωμένων, κά) και στρέφονται κατά της ζωής, προσωπικής ελευθερίας, ιδιοκτησίας, περιουσιακών δικαιωμάτων (Κεφάλαιο 15°, 18°, 19°, 23°, 24°), ευαισθητοποιείται δε και συγκινείται η κοινή γνώμη από την τέλεσή τους».

8. Ν. 2068/1992 (ΦΕΚ Α' 118).

ρικό δίκαιο δεν προβλέπει κατάλληλες εγγυήσεις.

Σύμφωνα, εξάλλου, με τη Σύσταση Νο. R (87) 15 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία ερμηνεύει την ως άνω Σύμβαση, αναφορικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων στον τομέα της αστυνομίας, η ανακοίνωση προσωπικών δεδομένων που τηρούνται από την αστυνομία επιτρέπεται σε άλλα όργανα του δημοσίου ή σε ιδιώτες για να προληφθεί ένας σοβαρός και επικείμενος κίνδυνος.⁹

Το Επεξηγηματικό Υπόμνημα της Σύστασης διευκρινίζει ότι «[...] ο κίνδυνος [...] πρέπει να είναι και σοβαρός και επικείμενος. Κρίθηκε ορθό να καθοριστεί ότι ο κίνδυνος, με την έννοια που αναφέρεται στην Αρχή 5.2.ii, αφορά μόνο εξαιρετικές περιστάσεις που δικαιολογούν την ανακοίνωση. Όταν υπάρχει ένας σοβαρός, αλλά όχι επικείμενος κίνδυνος η ανακοίνωση μπορεί να λάβει χώρα σύμφωνα με τις διατάξεις της Αρχής 5.2.ii.a».¹⁰

Η διατύπωση του άρθρου 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997, όπως τροποποιήθηκε, δεν προϋποθέτει ρητά την ύπαρξη σοβαρού και επικείμενου κινδύνου. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι «[η] δημοσιοποίηση αυτή αποσκοπεί στην προστασία του κοινωνικού συνόλου, των ανηλίκων, των εύλωτων ή ανίσχυρων πληθυσμιακών ομάδων και προς ευχερέστερη πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των παραπάνω αδικημάτων».

Η γενικότητα της διατύπωσης των επιδιωκόμενων σκοπών, παρά το νόμιμο και θεμιτό χαρακτήρα τους, δεν εναρμονίζεται με την αποσαφήνιση του κινδύνου που απαιτεί και προϋποθέτει, σύμφωνα με τις υπερκείμενες διεθνείς και εθνικές διατάξεις, η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων.

Με αυτόν τον τρόπο, εισάγεται παρέκκλιση από τον εξαιρετικό χαρακτήρα της επεξεργασίας των ευαίσθητων δεδομένων, όπως ορίζει το άρθρο 7 του Ν. 2472/1997. Επιπρόσθετα, πρέπει να σημειωθεί ότι σε συνδυασμό με τον εκτενή κατάλογο των εγκλημάτων, σε σχέση με τα οποία προβλέπεται η δημοσιοποίηση, αφήνει μεγάλο περιθώριο αξιολόγησης στην αρμόδια εισαγγελική αρχή ως προς την επίκληση του επιδιωκόμενου σκοπού, ενώ παράλληλα προκύπτει ζήτημα αποτελεσματικότητας του μέτρου της δημοσιοποίησης από πλευράς εγκληματολογικής πολιτικής.

Το κριτήριο του ειδικού χαρακτήρα των εγκλημάτων, που στρέφονται εναντίον της κοινωνίας, ανέδειξε ο Υπουργός Δικαιοσύνης στη Βουλή, σε συνέχεια της σύλληψης ατόμων για συμμετοχή σε κύκλωμα παιδικής πορνογραφίας. Με τη δήλωση αυτή προέτρεψε τους εισαγγελείς Εφετών και Πρωτοδικών να προβαίνουν κατ' εφαρμογή του Ν. 3625/2007 στην έκδοση διατάξεως με την οποία να επιτρέπεται η δημοσιοποίηση των ονομάτων των εμπλεκόμενων στα εγκλήματα που αναφέρει ο νόμος.¹¹

Από την άλλη πλευρά, το άρθρο 8, παρ. 5 της κοινοτικής οδηγίας 95/46/EK, την οποία ενσωματώνει ο Ν. 2472/1997, θέτει ως προϋπόθεση της επεξεργασίας δεδομένων σχετικών με παραβάσεις, ποινικές καταδίκες ή μέτρα ασφαλείας, τον έλεγχο από τη δημόσια αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων. Προβλέπει τη δυνατότητα παρέκκλισης, εάν το εθνικό δίκαιο προβλέπει *επαρκείς και ειδικές εγγυήσεις* και οι παρεκκλίσεις αυτές προβλέπονται από εθνικές διατάξεις που παρέχουν «τις ενδεδειγμένες και ειδικές προς τούτο εγγυήσεις».¹²

Γίνεται αντιληπτό ότι η κατ' εξαίρεση επεξεργασία δεδομένων σχετικών με ποινικές καταδίκες

9. Recommendation No. R (87) 15 of the Committee of Ministers to Member States Regulating the Use of Personal Data in the Police Sector (17.09.1987) αρχές 5.2.ii.b και 5.3.ii.b.

10. Η αρχή 5.2.ii.a ορίζει ότι η ανακοίνωση γίνεται αδιαμφισβήτητα προς το συμφέρον του υποκειμένου των δεδομένων και είτε το υποκείμενο συναινεί είτε οι περιστάσεις επιτρέπουν να θεωρηθεί ότι σαφώς υπάρχει τέτοια συγκατάθεση. Βλ. Explanatory Memorandum to Recommendation, No. R (87) 15 of the Committee of Ministers to Member States Regulating the Use of Personal Data in the Police Sector (17.09.1987).

11. Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Δήλωση Υπουργού για εφαρμογή Ν. 3625 – Δημοσιοποίηση στοιχείων ατόμων που εμπλέκονται σε κοινωνικά εγκλήματα (23.05.2008).

12. Οδηγία 95/46/EK (24.10.1995) για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

πρέπει, σύμφωνα με τα παραπάνω, να περιβληθεί τις ειδικές θεσμικές και νομοθετικές εγγυήσεις. Παρά την ανάθεση της αρμοδιότητας σχετικά με τη δημοσιοποίηση σε μία δικτυική-εισαγγελική αρχή και λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν υπάρχει δυνατότητα επανεξέτασης της σχετικής απόφασης, προκύπτει το ερώτημα εάν ο αρμόδιος Εισαγγελέας, εκ της φύσεως του ρόλου του στην ποινική διαδικασία, διαθέτει την επιβαλλόμενη για μία δίκαιη και αμερόληπτη δίκη αμεροληψία για τη στάθμιση εν λευκώ του κινδύνου και της παράλληλης προστασίας της προσωπικότητας του διωκομένου. Η πτυχή αυτή σε συνδυασμό με τη γενικότητα της διάταξης και την ουσιαστική απουσία μέσων άμυνας του διωκομένου δημιουργούν αμφιβολίες ως προς την ικανοποίηση των προϋποθέσεων επεξεργασίας, που θέτουν οι ευρωπαϊκές διατάξεις.

III. Το άρθρο 2, περ. (β) του Ν. 2472/1997 και οι διατάξεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Εκτός από τον έλεγχο συμβατότητας με διεθνείς συμβάσεις της δημοσιοποίησης στοιχείων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες, καθώς και με τις ειδικές διατάξεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων, η διεύρυνση του πεδίου στο οποίο η πάταξη του εγκλήματος και η πρόληψή του, όπως προσδιορίζεται από το νομοθέτη, υπερισχύει των δικαιωμάτων του διωκομένου ή καταδικασθέντος, εγείρει, όπως προείπαμε, ζητήματα σύγκρουσης δικαιωμάτων.

Η δημοσιοποίηση από τον εισαγγελέα συνεπάγεται την ενασχόληση των ΜΜΕ και δια αυτής την προσβολή της προσωπικότητας και αξιοπρέπειας του ατόμου. Η προβολή της υπόθεσης από τα ΜΜΕ θέτει, επιπλέον, το ζήτημα της στάθμισης μεταξύ του δικαιώματος του πληροφωρείν και του πληροφωρείσθαι και του σεβασμού της τιμής και της υπόληψης του διωκομένου ή καταδικασθέντος. Η δημοσιοποίηση ποινικών διώξεων και η έμμεση δημοσιότητα της ποινικής διαδικασίας από τα ΜΜΕ ακυρώνει στην πράξη το σεβασμό του τεκμηρίου αθωότητας.

Επομένως, είναι αναγκαίο να μελετήσουμε τις συνταγματικές και υπερνομοθετικές διατάξεις προστασίας των δικαιωμάτων που συγκρούονται με τον επιδιωκόμενο σκοπό της πάταξης του ε-

γκλήματος, όπως αυτό ορίζεται στη διάταξη σχετικά με τη δημοσιοποίηση των ευαίσθητων δεδομένων.

A) Ο περιορισμός της ιδιωτικότητας του ατόμου

Η συνταγματική και συμβατική προστασία της ιδιωτικότητας (άρθρα 9 και 9Α Σ, 8 ΕΣΔΑ) επιβάλλουν τη συσταλτική ερμηνεία των διατάξεων που εισάγουν περιορισμούς στην άσκηση των δικαιωμάτων. Σύμφωνα με το άρθρο 9 Σ, η ιδιωτική ζωή του ατόμου είναι απαραβίαστη, ενώ η απλή επιφύλαξη του νόμου στο άρθρο 9Α Σ δε δύναται να ισοδυναμεί με επιβολή περιορισμών που αίρουν το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Το άρθρο 9 προστατεύει ρητά και αυτοτελώς την ιδιωτική ζωή του ατόμου, την οποία θεωρεί απαραβίαστη, το οποίο σημαίνει ότι δεν εξαρτά την προστασία της από την επιφύλαξη κάποιου νόμου από μόνον από τη δυνατότητα επιβολής κάποιων ορίων ή ελάχιστων περιορισμών που η προστασία της ιδιωτικότητας συνεπάγεται. Στη θεωρία γίνεται δεκτό ότι η προστασία της ιδιωτικότητας συνδέεται άρρηκτα και με την προστασία της ανθρωπίνης αξίας (άρθρο 2, παρ. 1 Σ), καθώς και με την προσωπική ελευθερία (άρθρο 5, παρ. 3 Σ), τις οποίες υπηρετεί. Η άρση της προστασίας των ευαίσθητων δεδομένων σχετικά με την ποινική δίωξη ή την καταδίκη ατόμου συνιστά επέμβαση δημόσιας αρχής που επιβάλλεται με την επίκληση της περ. (β) του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997. Η δημοσιοποίηση της ποινικής δίωξης ή καταδίκης ενός ατόμου θίγει αναμφίβολα την ιδιωτική ζωή του διωκομένου ή καταδικασθέντος και στις περισσότερες περιπτώσεις, επιδρά δυσμενώς στην επαγγελματική και την κοινωνική του ζωή.

Σε μία δημοκρατική κοινωνία, η στάθμιση μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας του πληροφωρείσθαι και του πληροφωρείν δια του τύπου (άρθρο 14 Σ) πραγματοποιείται λαμβάνοντας υπόψη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τα πραγματικά δεδομένα της κάθε περίπτωσης. Είναι βέβαιο, λ.χ., ότι η ιδιωτική σφαίρα ενός ατόμου που συμμετέχει ενεργά στον πολιτικό βίο του Κράτους επιδέχεται περισσότερων περιορισμών, ιδίως ως προς τα στοιχεία που δύναται να επιδρούν στις δημόσιες δραστηριότη-

τες του.¹³ Παρά την αδυναμία διατύπωσης ενός απόλυτου κανόνα που θα επέλυε διά παντός τη σύγκρουση των αγαθών της ιδιωτικότητας και της ελευθερίας του τύπου, δε μπορεί να γίνει δεκτό ότι η δημοσιοποίηση ευαίσθητων δεδομένων συνιστά σε κάθε περίπτωση - και πολύ περισσότερο σε αυτές που οδηγεί στη δημόσια κατακραυγή και διαπόμπευση του ενδιαφερομένου - αποδεκτό περιορισμό σε μία δημοκρατική κοινωνία.

Το άρθρο 8, παρ. 2 ΕΣΔΑ προβλέπει ότι επιτρέπεται επέμβαση δημόσιας αρχής, όταν προβλέπεται από το νόμο και αποτελεί μέτρο αναγκαίο, σε μία δημοκρατική κοινωνία, για την εθνική ασφάλεια, τη δημόσια ασφάλεια, την οικονομική ευημερία της χώρας, την προάσπιση της δημόσιας τάξης, υγείας και ηθικής, ή την προάσπιση των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων. Το ΕΔΔΑ αναγνωρίζει τη σπουδαιότητα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων για την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και ελέγχει αυστηρά τις προϋποθέσεις, υπό τις οποίες πραγματοποιείται η επεξεργασία τους. Το δικαστήριο αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην πρόβλεψη διαδικαστικών εγγυήσεων στις περιπτώσεις δημοσιοποίησης χωρίς τη συναίνεση του ενδιαφερομένου πληροφοριών, οι οποίες δύνανται να τον εκθέσουν στη γενική κατακραυγή.¹⁴

Ερμηνεύοντας την παρ. 2 του άρθρου 8 ΕΣΔΑ, το ΕΔΔΑ δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να υπερτερεί η διερεύνηση και η δίωξη εγκλημάτων ή η δημοσιοποίηση των πρακτικών δικαστηρίου της διαφύλαξης του εμπιστευτικού χαρακτήρα ευαίσθητων στοιχείων.¹⁵ Σε κάθε περίπτωση ελέγχου τέτοιου περιορισμού, το δικαστήριο, επιφυλάσσει αυστηρό *in concreto* έλεγχο, προκειμένου να διαπιστώσει, εάν η εσωτερική έννομη τάξη παρέχει επαρκείς και κατάλληλες εγγυήσεις κατά των δημοσιοποιήσεων που θα ήταν αντίθετες με το άρθρο 8 ΕΣΔΑ.¹⁶

Η προϋπόθεση επαρκών και κατάλληλων εγγυήσεων υπέρ του θιγομένου, που θέτει το ΕΔΔΑ, συναντάται με αντίστοιχες προϋποθέσεις που θέτει το ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο. Υπενθυμίζεται ότι στο κοινοτικό δίκαιο, τη μορφή ενός σχεδόν απόλυτου ατομικού δικαιώματος είχε προσλάβει, με τη νομολογία του ΔΕΚ, το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων προτού εκδοθεί η Οδηγία 95/46/ΕΚ, και μάλιστα με μία απόφαση του Δικαστηρίου του 1993 σε υπόθεση ελληνικού ενδιαφέροντος.¹⁷ Τόσο με την πρώιμη εκείνη νομολογία όσο και με την Οδηγία 95/46/ΕΚ, η προστασία των προσωπικών δεδομένων των πολιτών τελεί υπό την προϋπόθεση της ελεύθερης κυκλοφορίας στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι η μεθοδολογία της προσέγγισης της προστασίας που ακολουθούν τόσο ο κοινοτικός νομοθέτης όσο και το ΔΕΚ παύουν να υπαγορεύονται από προδιαγραφές που επιβάλλονται από το χαρακτήρα της προστασίας ως απόρροια υποκειμενικού δικαιώματος του πολίτη. Έτσι, είναι χαρακτηριστικό ότι η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΚ που αφορά στην Οδηγία 95/46/ΕΚ επιβάλλει οι όποιοι περιορισμοί της προστασίας των δεδομένων εισάγονται για λόγους δημοσίου συμφέροντος, να αξιολογούνται και να σταθμίζονται σε εθνικό επίπεδο, «από τις εθνικές αρχές και τα εθνικά δικαστήρια», σε αναφορά με θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα που προστατεύει το κοινοτικό δίκαιο ως γενικές αρχές αυτού, όπως είναι το δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής ζωής.¹⁸

Σε αρμονία, επομένως, με το γράμμα και το πνεύμα των ευρωπαϊκών νομικών κειμένων και αποφάσεων, οι εγγυήσεις που προβλέπει το εθνικό δίκαιο πρέπει να προστατεύουν τον ενδιαφερόμενο αποτελεσματικά κατά της δημοσιοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι εκτός από τα τυπικά και θεσμικά χαρακτηριστικά του οργάνου, που διατάσσει

13. Π.Δ. Δαγτόγλου, *Ατομικά δικαιώματα* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2005) σελ. 617-618.

14. *Z. v. Finland*, Judgment of 25 February 1997, παρ. 95-96.

15. *Ibid* παρ. 97.

16. *Peck v. United Kingdom*, Judgment of 28 January 2003, παρ. 78. Το ΕΔΔΑ δεν παραλείπει να αναφερθεί στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Προστασία των Ατόμων έναντι της Ηλεκτρονικής Επεξεργασίας Προσωπικών Δεδομένων (Σύμβαση αρ. 108)

17. ΔΕΚ, *Χρήστος Κωνσταντινίδης κ. Stadt Altensteig-Standesamt & Landratsamt Calw-Ordnungsamt*, C- 168/91 (30.03.1993).

18. Βλ. ΔΕΚ, *Bodil Lindkvist*, C-101/01 (06.11.2003) ιδίως τις σκ. 84 και 85.

την άρση της προστασίας των δεδομένων, πρέπει να ελέγχεται εάν τηρήθηκαν οι σχετικές διατάξεις.

Γίνεται φανερό από τις προηγούμενες σκέψεις ότι κάθε εισαγγελική διάταξη σχετικά με τη δημοσιοποίηση στοιχείων, σύμφωνα με την περ. (β) του άρθρου 2 του Ν. 2472/1997, θα πρέπει απαρέγκλιτα να συνοδεύεται από ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, όπως επιβάλλει το άρθρο 139 ΚΠοινΔ, ανεξάρτητα του αν αυτό απαιτείται ειδικά από το νόμο ή αν είναι οριστικές ή παρεμπόδιτες ή αν η έκδοσή τους αφήνεται στη διακριτική, ελεύθερη ή ανέλεγκτη κρίση του δικαστή που τις εξέδωσε. Το ΕΔΔΑ, κατά την εξέταση σχετικής ατομικής προσφυγής, θα ελέγξει την εφαρμογή του άρθρου αυτού προκειμένου να διαπιστώσει την αποτελεσματικότητα των εγγυήσεων που παρέχει το εθνικό δίκαιο. Η ανακοίνωση ονομάτων χωρίς την πρότερη έκδοση πλήρους και αιτιολογημένης διάταξης - που δεν αρκείται στην επανάληψη της διατύπωσης του νόμου - δε θα ικανοποιούσε την απαίτηση του ΕΔΔΑ για επαρκείς εγγυήσεις.

Τέλος, αμχανία προκαλεί η εφαρμογή της διάταξης στις περιπτώσεις που διώκονται ανήλικοι. Η προστασία που επιφυλάσσουν οι ειδικές διατάξεις για τους ανηλίκους συγκρούεται με την επιδίωξη των σκοπών της δημοσιοποίησης της ποινικής δίωξης και ό,τι αυτή συνεπάγεται. Είναι φανερό ότι η μονοδιάστατη εφαρμογή της εν λόγω διάταξης, ανεξαρτήτως των ειδικών περιστάσεων που προσδιορίζουν την κάθε περίπτωση, θα οδηγήσει στην παράβαση άλλων δεσμευτικών διατάξεων.¹⁹

B) Το τεκμήριο αθωότητας και η ελευθερία του πληροφωρείν και του πληροφωρείσθαι

Το τεκμήριο αθωότητας αποτελεί θεμελιώδη αρχή του σύγχρονου ποινικού δικαίου και

conditio sine qua non για την προστασία του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.²⁰ Ως δικονομική εγγύηση, απορρέουσα από τις συνταγματικές εγγυήσεις της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της προσωπικής ελευθερίας, το άρθρο 6, παρ. 2 ΕΣΔΑ και το άρθρο 14, παρ. 2 του ΔΣΑΠΔ, το τεκμήριο αθωότητας αξιώνει κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για κάποιο αδίκημα να θεωρείται αθώο, ιδίως από τις δικτικές και δικαστικές αρχές, μέχρι τη νόμιμη απόδειξη της ενοχής του.

Το ΕΔΔΑ δέχεται ότι η υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας δεσμεύει όλα τα κρατικά όργανα και όχι αποκλειστικά το δικαστήριο που έχει επιληφθεί της υπόθεσης.²¹ Προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας μπορεί να χωρέσει, επίσης, εκ μέρους του εισαγγελέα και κάθε δικτικής αρχής, ακόμη και αν περιβάλλεται με τις εγγυήσεις της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας, ιδίως όταν είναι αρμόδιος και έχει τον πλήρη διαδικαστικό έλεγχο μίας δικαστικής διαδικασίας κατά το στάδιο της προδικασίας.²²

Η Αιτιολογική Έκθεση της τροπολογίας σχετικά με τη δημοσιοποίηση στοιχείων των ποινικών διώξεων αναφέρει ότι «[...] είναι γεγονός ότι δεν παραβιάζονται οι κανόνες του τεκμηρίου με την οποιαδήποτε ενημέρωση του κοινού για τις ποινικές έρευνες σε εξέλιξη, εφόσον πρέπει να αποκλείονται ανακοινώσεις ότι ένα πρόσωπο είναι ένοχο». Η σκέψη αυτή παραπέμπει στην ερμηνεία του ΕΔΔΑ, σύμφωνα με την οποία η ελευθερία του ατόμου να αναζητά και να παρέχει πληροφορίες δικαιολογεί την παροχή πληροφοριών στην κοινή γνώμη σχετικά με έρευνες που βρίσκονται σε εξέλιξη. Το δικαστήριο συμπληρώνει ότι δίδεται ιδιαίτερο βάρος στην προσεκτική επιλογή λέξεων από τις αρχές, οι οποίες πρέπει να χαρακτηρίζονται από διακριτικότητα και εγκράτεια, όπως επιτάσσει ο σεβασμός του τεκμηρίου αθωότητας.²³ Εν ολίγοις, το ΕΔΔΑ απαιτεί στις περιπτώσεις ενημέρωσης της κοινής γνώμης να α-

19. Ενδεικτικά, άρθρο 40, παρ. 2, (b), (vii) της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

20. Ν. Ανδρουλάκης, *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης* (Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007) σελ. 227 επ.

21. *Alenet de Ribemont v. France*, Judgment of 10 February 1995, παρ. 36. Βλ. για τις σχετικές παρατηρήσεις, D. Spielman, «Procès équitable et présomption d'innocence» (1995) 24 *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, σελ. 657-672.

22. *Daktaras v. Lithuania*, Judgment of 10 October 2000, παρ. 41-42.

23. *Alenet de Ribemont v. France*, όπ.π. υποσ. 21, παρ. 38. Ομοίως, η Επιτροπή του ΔΣΑΠΔ θεωρεί ότι αποτελεί χρέος όλων των δημόσιων αρχών να απέχουν από κάθε ενέργεια, η οποία θα μπορούσε να προδικάσει την έκβαση της δίκης, λ.χ.

ποφεύγεται κάθε δήλωση, το περιεχόμενο ή το ύψος της οποίας επιτρέπει στην κοινή γνώμη να σκεφτεί ότι ο ενδιαφερόμενος θεωρείται ένοχος.²⁴

Το άτομο στο οποίο έχει ασκηθεί ποινική δίωξη βρίσκεται ήδη στη δεινή θέση του κατηγορουμένου. Συνεπώς, η προσήλωση των κρατικών οργάνων στο τεκμήριο αθωότητας πρέπει να εντείνεται και όχι το αντίστροφο. Η ανακοίνωση ονομάτων από την αρμόδια εισαγγελική αρχή προσδίδει αναπόφευκτο κύρος για την κοινή γνώμη, το οποίο, στην πράξη, ο κατηγορούμενος δεν έχει τα μέσα να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά. Εξάλλου, στις περιπτώσεις εγκλημάτων, τα οποία επισύρουν μεγαλύτερες ποινές και κοινωνική κατακραυγή, οι παρεκκλίσεις από το τεκμήριο αθωότητας πρέπει να ελέγχονται αυστηρότερα, δεδομένης της αυξημένης διακινδύνευσης για τον κατηγορούμενο.

Από την άλλη πλευρά, προστατεύεται, επίσης, η ελευθερία της γνώμης, η οποία περιλαμβάνει την ελευθερία της παροχής και λήψης πληροφοριών, καθώς και η ελευθερία του τύπου (14, παρ. 1 Σ και 10 ΕΣΔΑ), ως απαραίτητο θεμέλιο μίας δημοκρατικής κοινωνίας και μία από τις πρωταρχικές προϋποθέσεις για την πρόοδο και την ολοκλήρωση της προσωπικότητας του καθενός. Δύναται, επομένως, να υποστηριχθεί ότι η δημοσιοποίηση στοιχείων σχετικά με ποινικές δίωξεις ή καταδικές υπακούει στην επιταγή της ευρείας πληροφόρησης του κοινού. Πρέπει, ωστόσο, να λάβουμε υπόψη ότι η ελευθερία του τύπου υπόκειται σε πολλαπλούς νομοθετικούς περιορισμούς, ιδίως, όταν πρόκειται για την προστασία δικαιωμάτων και συμφερόντων τρίτων, όπως είναι η προστασία της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

Ιδιαίτερα ζητήματα ανακύπτουν από τη σύ-

γκρουση μεταξύ της ελευθερίας της πληροφόρησης και της προστασίας της τιμής του ενδιαφερομένου, (άρθρο 5, παρ. 2 εδ. (α) Σ), λόγω της δημοσίευσης πληροφοριών που δύνανται να θίξουν ανεπανόρθωτα την υπόληψή του. Εξάλλου, είναι προφανές ότι όταν το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης είναι μεγαλύτερο, τα φαινόμενα καταστράτηγησης της προστασίας της τιμής και του τεκμηρίου αθωότητας από τα ΜΜΕ θα είναι συχνότερα.²⁵ Αναγνωρίζοντας τη δυσκολία εναρμόνισης της προστασίας του δικαιώματος πληροφόρησης και των δικαιωμάτων και συμφερόντων του διωκόμενου, όπως κατοχυρώνονται στα άρθρα 14 Σ και 10, παρ. 2 της ΕΣΔΑ, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο νομοθέτης οφείλει να λαμβάνει υπόψη την προφανή ανισορροπία υπέρ των ΜΜΕ και κατά του θιγόμενου από τη δημοσιοποίηση και την έμμεση δημοσιότητα.²⁶

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ανδρουλάκης, ακόμα και στην περίπτωση που μία ποινική υπόθεση εμπίπτει πραγματικά στο χώρο της πολιτικής δημοσιότητας, η οποία νομιμοποιείται από το δικαίωμα ενημέρωσης του κάθε πολίτη ως προς τα βασικά δεδομένα που αφορούν στη διαχείριση και την εξέλιξη των κοινών, προκειμένου να συμμετέχει σε αυτά, «καθόλου δεν επιτρέπεται για χάρη της η βάνουση προσβολή των δικαιωμάτων και της προσωπικότητας του κατηγορουμένου με την παραγνώριση του τεκμηρίου αθωότητάς του και τη ρίψη των μύχιων της ιδιωτικής του ζωής εν είδει βοράς στην αδηφάγο περιέργεια του αναγνωστικού και τηλεοπτικού κοινού».²⁷

Ο στενός σύνδεσμος μεταξύ του τεκμηρίου αθωότητας και του καταλυτικού ρόλου των ΜΜΕ στη διαμόρφωση γνώμης αντανακλάται στην ειδική νομοθεσία, η οποία θέτει περιορισμούς στη διαχείριση των πληροφοριών και των εικόνων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας από τα ραδιοτη-

προβαίνοντας σε δημόσιες δηλώσεις για τη βέβαιη ενοχή του κατηγορουμένου. Βλ. *Individual Communication No. 770/1997, Gridin v. Russian Federation*, (20.12.2000) παρ. 3.5 και 8.3, καθώς και Human Rights Committee, *General Comment 32: Article 14: Right to Equality before Courts and Tribunals and to a Fair Trial*, CCPR/C/GC/32 (23.08.2007).

24. *Allenet de Ribemont v. France*, όπ.π. υποσ. 21, παρ. 40. Αξίζει να σημειωθεί ότι 15 ημέρες μετά τη σχετική συνέντευξη τύπου ασκήθηκε στον προσφεύγοντα ποινική δίωξη, η οποία κατέληξε στο αρχείο.

25. Βλ. Ν. Φραγκάκης, «Τα όρια μεταξύ ελευθερίας και ασφάλειας, δημόσιου και ιδιωτικού», Βήμα Ιδεών, τ. 01.02.2008, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.vimaideon.gr.

16. Ν. Ανδρουλάκης, όπ.π. υποσ. 20, σελ. 162 επ.; Α. Καρράς, *Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο* (2^η εκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1998) σελ. 674.

27. *Ibid* σελ. 165.

λεοπτικά μέσα. Το άρθρο 11 του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών διακηρύσσει το τεκμήριο αθωότητας του κατηγορουμένου και περιλαμβάνει ειδικές απαγορεύσεις σε σχέση με την επεξεργασία δεδομένων κατά την ποινική διαδικασία.²⁸ Επιπλέον, το άρθρο 8, παρ. 2 του Ν. 3090/2002 προβλέπει την απαγόρευση μετάδοσης από την τηλεόραση ή κινηματογράφησης ή μαγνητοσκοπήσης ή φωτογράφισης των προσώπων που οδηγούνται ενώπιον των δικαστικών ή εισαγγελικών ή αστυνομικών και λοιπών αρχών και επιβάλλει κυρώσεις στον παραβάτη.²⁹

Πρέπει να σημειωθεί ότι το τεκμήριο αθωότητας τριτενεργεί, όπως αναγνωρίζει ρητώς το άρθρο 25, παρ. 1, εδ. (γ) Σ. Επομένως, ο Τύπος και τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα δεσμεύονται από το τεκμήριο αθωότητας και το Κράτος οφείλει να επιδιώκει το σεβασμό του υιοθετώντας θετικά μέτρα.³⁰ Παρόλο που δεν απουσιάζουν οι σχετικές προστατευτικές διατάξεις και ο ρόλος του ΕΣΡ στον έλεγχο της τήρησής τους είναι αδιαμφισβήτητα σημαντικός, πρέπει να συνυπολογιστεί ότι η επιβολή κυρώσεων στα ραδιοτηλεοπτικά μέσα για τη συχνά βάνουσα προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας δεν επιτυγχάνει να απαλλάξει τον ενδιαφερόμενο από το στιγματισμό του ως ενόχου. Στην ουσία - και παρά την έλλειψη ρητής δήλωσης κάποιου κρατικού οργάνου αντίθετης με το τεκμήριο αθωότητας - γίνεται σε αρκετές περιπτώσεις *de facto* μετακύλιση του βάρους απόδειξης στον κατηγορούμενο εξαιτίας της μεγάλης δημοσιότητας. Θα ήταν ουτοπικό να υποστηριχθεί ότι οι δικαστές και οι ένορκοι παραμένουν αλώβητοι από την πραγματικότητα μίας δημοσιογραφίας που δεν αντιλαμβάνεται την ενημέρωση της κοινής γνώμης με όρους «διακριτικότητας και εγκράτειας».³¹

Εν ολίγοις, η δημοσιοποίηση των στοιχείων σχετικά με τις ποινικές διώξεις, η οποία περιβάλ-

λεται το κύρος της εισαγγελικής αρχής, δύναται να λειτουργήσει κάθε άλλο παρά αποτρεπτικά για την τέλεση δημοσιογραφικών παραπτωμάτων με ανυπολόγιστες συνέπειες για την τιμή, την υπόληψη του κατηγορουμένου και την αποτελεσματική διασφάλιση του τεκμηρίου αθωότητας.

Γ) Έλλειψη ένδικου βοηθήματος ή μέσου κατά της δημοσιοποίησης

Η εισαγγελική αρχή διαθέτει ευρύ περιθώριο εκτίμησης τόσο ως προς τη σκοπιμότητα της δημοσιοποίησης, όσο και ως προς το εύρος και το είδος των δεδομένων που δημοσιοποιούνται. Η έλλειψη ρητών και σαφών προϋποθέσεων, υπό τις οποίες χωρεί η δημοσιοποίηση, δεν ισοδυναμεί με απαλλαγή από την υποχρέωση τήρησης των θεμελιωδών κανόνων επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (άρθρο 4 Ν. 2472/1997). Η συνταγματική κατοχύρωση της προστασίας προσωπικών δεδομένων (άρθρο 9Α Σ), το τεκμήριο αθωότητας ως δικαιοπολιτική αρχή στην προστασία της ιδιωτικότητας, σε συνδυασμό με τη συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της αναλογικότητας και της υποχρέωσης όλων τα κρατικών οργάνων να διασφαλίζουν την ανεμπόδιση και αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (άρθρο 25, παρ. 1 Σ), επιβάλλουν στον αρμόδιο Εισαγγελέα να σταθμίζει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση το σκοπό που επιδιώκεται με τα δεδομένα που δημοσιοποιεί.

Εύλογα προκύπτει το ερώτημα σχετικά με τη δυνατότητα να προστατευθεί δικαστικά ο διωκόμενος από την απόφαση του εισαγγελέα να δημοσιοποιήσει την προσωπική του δίωξη. Μετά το πέρας της ανάκρισης και μέχρι την έκδοση της δικαστικής απόφασης, δεν προβλέπεται δυνατότητα προσφυγής του ενδιαφερομένου κατά της διάταξης αυτής. Ο ενδιαφερόμενος, του οποίου

28. ΠΔ 77/2003 (ΦΕΚ Α' 75).

29. Το άρθρο 8, παρ. 3 του Ν. 3090/2002 προβλέπει φυλάκιση μέχρι τριών ετών και χρηματική ποινή είκοσι χιλιάδων (20.000) έως διακοσίων χιλιάδων (200.000) ευρώ.

30. Βλ. Σ. Αλεξιάδης, *Ανακριτική* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006) σελ. 20 επ.; Ν. Ανδρουλάκης, όπ.π. υποσ. 20, σελ. 166; Γ. Κάβουρας, *Το τεκμήριο αθωότητας* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2003) σελ. 124 επ.

31. Γ. Ρήγος, «Το τεκμήριο της αθωότητας-Η μεταχείριση από τα ΜΜΕ των δραστών, πραγματικών ή υποτιθεμένων, εγκληματικών πράξεων: τι σημαίνει ότι 'κάθε άνθρωπος μέχρι την αμετάκλητη καταδίκη του για ορισμένο έγκλημα θεωρείται αθώος'» (1992) ΜΒ *Ποινικά Χρονικά*, σελ. 625-636; Ν. Ανδρουλάκης, όπ.π. υποσ. 20, σελ. 227; Γ. Κάβουρας, όπ.π. υποσ. 30, σελ. 126-127.

τα δικαιώματα θίγονται και ήδη βρίσκεται στη δυσμενή θέση του κατηγορουμένου ή του καταδικασθέντος, στερείται οποιουδήποτε μέσου άμυνας και προστασίας των συμφερόντων και των δικαιωμάτων του. Γεννάται, επομένως, μείζον ζήτημα πρόσβασης του στη δικαιοσύνη (άρθρο 20, παρ. 1 Σ και άρθρο 6, παρ. 1 ΕΣΔΑ) για τον έλεγχο των περιορισμών που επιβάλλονται με τη δημοσιοποίηση των δεδομένων.

IV. Ζητήματα αναλογικότητας και νομιμότητας

Ενόψει της παρέμβασης με τη δημοσιοποίηση δεδομένων σχετικά με ποινικές δίωξεις ή καταδίκες σε κατοχυρωμένα δικαιώματα από το Σύνταγμα και τις διεθνείς συμβάσεις, που δεσμεύουν την Ελλάδα, επιβάλλεται να εξεταστεί με βάση την αρχή της αναλογικότητας η συμβατότητα της επιτρεπόμενης δημοσιοποίησης με τις προστατευτικές για τα ανθρώπινα δικαιώματα διατάξεις, όπως προβλέπεται από το Σύνταγμα και έχει ερμηνευτεί από τα διεθνή όργανα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

A) Η δημοσιοποίηση των ποινικών δίωξεων: αναγκαίο μέτρο;

Όπως προαναφέρθηκε, η δημοσιοποίηση αντιστοιχεί στη δικαιοκή επιλογή του νομοθέτη να προστατευτεί το κοινωνικό σύνολο, οι ανήλικοι, οι ευάλωτες ή ανίσχυρες πληθυσμιακές ομάδες και να καταστεί ευχερέστερη η πραγμάτωση της αξίωσης της Πολιτείας για τον κολασμό των παραπάνω αδικημάτων. Έχοντας υπόψη τις ως άνω διαπιστώσεις σχετικά με τους περιορισμούς δικαιωμάτων, θα εξετάσουμε κατά πόσο η δημοσιοποίηση των ποινικών δίωξεων αποτελεί το πρόσφορο, αναγκαίο και *stricto sensu* αναλογικό μέσο επιδίωξης του σκοπού που επιδιώκει.

Αναφορικά με τη δημοσιοποίηση ποινικής

δίωξης και αναλόγως με τη στιγμή της δημοσιοποίησης, πρέπει να διακρίνουμε δύο περιπτώσεις: είτε το άτομο, κατά του οποίου έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, έχει ήδη συλληφθεί, είτε καταζητείται από τις αστυνομικές αρχές κατά τη στιγμή της δημοσιοποίησης.

Στην πρώτη περίπτωση, έχει τεθεί σε λειτουργία η ποινική διαδικασία, η οποία προβλέπει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες επιτρέπεται η προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου (άρθρο 282 επ. ΚΠοινΔ).³² Η προστασία του κοινωνικού συνόλου δύναται να επιτευχθεί με την επιβολή της προσωρινής κράτησης στις περιπτώσεις που ο κατηγορούμενος, σύμφωνα με το άρθρο 282, παρ. 3 ΚΠοινΔ, κρίνεται αιτιολογημένα ότι αν αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από ειδικά μνημονεύμενα περιστατικά της προηγούμενης ζωής του ή από τα συγκεκριμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πράξης για την οποία κατηγορείται, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Επομένως, στις εξαιρετικές περιπτώσεις και υπό την αυστηρότατη τήρηση των προϋποθέσεων του άρθρου 282, παρ. 3 ΚΠοινΔ, η προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου εξασφαλίζει την ομαλή εξέλιξη της ποινικής διαδικασίας και κατ' επέκταση τον κολασμό του αδικήματος, για το οποίο ενδεχομένως θα κριθεί ένοχος από το αρμόδιο δικαστήριο.

Όπως γίνεται αντιληπτό, το μέτρο της δημοσιοποίησης της ποινικής δίωξης δεν ικανοποιεί το σκοπό που έχει ορίσει ο νόμος, στην περίπτωση του συλληφθέντος. Δεδομένου δε, ότι δύναται να επιβληθεί η προσωρινή κράτηση, η δημοσιοποίηση συνιστά επαχθές μέτρο, το οποίο προστίθεται στο ήδη επαχθές μέτρο της στέρησης της ελευθερίας.³³

Στη δεύτερη περίπτωση που το άτομο, στο οποίο έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, καταζητείται από τις αστυνομικές αρχές, δύναται να υποστηριχθεί ότι η δημοσιοποίηση των στοιχείων του θα

32. Ν. Ανδρουλάκης, όπ.π. υποσ. 20, σελ. 349 επ.; Α. Καρράς, όπ.π. υποσ. 26, σελ. 578 επ.

33. Σημειώνεται ότι η ΑΠΔΠΧ έχει κρίνει σε σχέση με τη δημοσιοποίηση εκ μέρους της Αστυνομίας ονόματος εμπλεκόμενου σε παράνομη δραστηριότητα σε παλαιότερη από την εν λόγω τροποποίηση απόφαση, ότι στην περίπτωση της πραγματοποιηθείσας σύλληψης, αν δε συντρέχουν ειδικοί συγκεκριμένοι λόγοι, δηλαδή η διακρίβωση του εγκλήματος (λ.χ. η ανεύρεση και σύλληψη του άμεσου συνεργού), δε συντρέχει η προϋπόθεση της εξυπηρέτησης αναγκών εγκληματολογικής πολιτικής, σύμφωνα με το άρθρο 7, παρ. 2, εδ. (ε), περ. (ββ), ώστε να επιτρέπεται η ανακοίνωση του ονόματος στον Τύπο. Βλ. Απόφαση Αρ. 67/2002 (12.06.2002).

εξυπηρετήσει πράγματι τους σκοπούς της προστασίας του κοινωνικού συνόλου και την αξίωση της Πολιτείας για τον κολασμό των αδικημάτων του. Λαμβάνοντας υπόψη, όμως, τη γενικότητα της διατύπωσης των σκοπών αυτών και της διάταξης εν γένει, απαρέγκλιτη προϋπόθεση πρέπει να αποτελεί η αυστηρή εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας σε σχέση με το είδος των δεδομένων που δημοσιοποιούνται, την επιλογή της χρονικής στιγμής που πραγματοποιείται η δημοσιοποίηση και τους λόγους - επαρκώς και σαφώς διατυπωμένους - που την προκαλούν.

Επομένως, πρέπει να καταδεικνύεται από τον εισαγγελέα ότι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της υπό εξέταση περίπτωσης δεν αφήνουν αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητα του μέτρου της δημοσιοποίησης. Εξάλλου, υπό ορισμένες συνθήκες, δύναται να υποστηριχθεί ότι η δημοσιοποίηση θα δυσχεράνει την καταδίωξη και την ανεύρεση του προσώπου.³⁴ Στις περιπτώσεις που η δημοσιοποίηση στοιχείων δε δύναται εκ των περιστάσεων να έχει ως αποτέλεσμα την προστασία του κοινωνικού συνόλου και τον κολασμό του αδικήματος θα συνιστά μέτρο μη πρόσφορο και μη αναγκαίο.

Β) Η δημοσιοποίηση των καταδικών: πρόσθετη κύρωση;

Η προστασία των δεδομένων σχετικά με καταδικές αποτυπώνει την προσπάθεια μετριασμού

των εξ ορισμού δυσάρεστων συνεπειών της καταδικαστικής απόφασης για το άτομο. Αντανακλά, επίσης, την εμπιστοσύνη της δημοκρατικής κοινωνίας στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης, στην οποία παρέχει τα εχέγγυα για να επιβάλει τις προβλεπόμενες από το νόμο κυρώσεις και να επιδιώκει με την έκτιση της ποινής την ομαλοποίηση της ζωής του ατόμου και της σχέσης του με το κοινωνικό σύνολο. Η δυνατότητα δημοσιοποίησης των δεδομένων σχετικά με καταδικές εισάγει σαφή οπισθοδρόμηση από την αρχή αυτή και υποδηλώνει την αντίληψη ότι η παραβατικότητα του συγκεκριμένου ατόμου απειλεί εις το διηνεκές το κοινωνικό σύνολο, το οποίο θα προστατευτεί με τη γνώση που εξασφαλίζει η δημοσιοποίηση. Η αδιαλλαξία της σκέψης αυτής καθίσταται προφανέστερη στην περίπτωση της δημοσιοποίησης καταδικής από πρωτοβάθμιο δικαστήριο.

Η συνταγματικά κατοχυρωμένη δημοσιότητα των συνεδριάσεων των δικαστηρίων (άρθρο 93, παρ. 2 Σ) λειτουργεί εξισορροπητικά μεταξύ των τριών πολιτειακών λειτουργιών και αποτελεί έκφανση της συμμετοχικής διάστασης της ιδιότητας του πολίτη σε μία δημοκρατική κοινωνία.³⁵ Το άρθρο 6, παρ. 1 ΕΣΔΑ και το άρθρο 14, παρ. 1 ΔΣΑΠΔ προβλέπουν ρητά τη δημόσια απαγγελία της απόφασης ως εγγύηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, καθώς εξασφαλίζει τη διαφάνεια της διαδικασίας.³⁶ Παρόλα αυτά ο δημόσιος χαρακτήρας των συνεδριάσεων κάμπτεται για την προστασία ορισμένων αγαθών, μεταξύ των οποίων ανα-

34. Βλ. σχετικά και την πρώτη από τις γνωστές αποφάσεις του Πρωτοδικείου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τη νομιμότητα των περιοριστικών μέτρων κατά προσώπων που ενέχονται σε πράξεις τρομοκρατίας (*Ahmed Ali Yusuf & Al Barakaat International Foundation κ. Συμβουλίου ΕΕ και Επιτροπής*, T-306/01 (21.09.2005)), όπου ακριβώς για να προφυλαχθεί ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος των μέτρων που λαμβάνονται (καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας), κρίθηκε ότι καμία δημοσιοποίηση των μέτρων αυτών, περιλαμβάνουσα προσωπικά δεδομένα των ενεχομένων ατόμων, δεν είναι ανεκτή (σκ. 307 και 308 της απόφασης). Πρβλ. και την απόφαση του ΔΕΚ επί των υποθέσεων αυτών (*ΔΕΚ, Yassin Abdullah Kadi & Al Barakaat International Foundation κ. Συμβουλίου ΕΕ και Επιτροπής*, C-402/05 P και C-415/05 P (03.09.2008)).

35. Χωρίς να παραβλέπεται η διάσταση της έκθεσης του κατηγορουμένου στη λαϊκή κατακραυγή. Σχετικά με την αρχή της δημοσιότητας, βλ. Ν. Ανδρουλάκη, όπ.π. υποσ. 20, σελ. 157-170; Α. Καρράς, όπ.π. υποσ. 26, σελ. 673-677.

36. Οι συνέπειες της κατάργησης της αρχής αυτής για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη καθίστανται προφανείς ενώπιον των στρατιωτικών επιτροπών.

37. Ενδεικτική απόρροια της στάθμισης μεταξύ δημοσιότητας και προστασίας της ιδιωτικότητας είναι η δυνατότητα αίτησης του ενδιαφερομένου απόλειασης προσωπικών δεδομένων από τη δημοσιευόμενη δικαστική απόφαση, καθώς και οι περιορισμοί χορήγησης αντιγράφων ποινικού μητρώου (άρθρο 577 ΚΠοινΔ). Βλ. Π.Δ. Αρμαμέντος και Β.Α. Σωτηρόπουλος, όπ.π. υποσ. 6, σελ. 13-14; Γ. Νούσκαλης, «Προστασία προσωπικών δεδομένων και ποινική δίκη: Αξίες αντιφατικές ή παράλληλες; (Ορισμένες σκέψεις με αφορμή τη ΣυμβαΠ 1945/2002)» (2003) 6 *Ποινική Δικαιοσύνη*, σελ. 675-678.

φέρονται τα χρηστά ήθη, η ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή των διαδίκων, η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, το συμφέρον των ανηλίκων,³⁷ αναδεικνύοντας κατά αυτό τον τρόπο την υπεροχή της ιδιωτικότητας έναντι της δημοσιότητας.

Η υπό εξέταση ρύθμιση προσβλέπει στην ευρεία δημοσιότητα και απευθύνεται στο ευρύ κοινωνικό σύνολο, ενώ παράλληλα λειτουργεί ως επιπρόσθετος μοχλός ικανοποίησης του θύματος διαμέσου της επαπειλούμενης διαπόμπευσης του καταδικασθέντος. Οι συνέπειες για τον καταδικασθέντα είναι ανάλογες του ενδιαφέροντος που θα επιδείξει η κοινή γνώμη και ο περίγυρός του.

Στην πράξη, οι συνέπειες της δημοσιοποίησης προστίθενται στις συνέπειες της επιβληθείσας ποινής και τελικά δύνανται να αποτελέσουν επιπρόσθετη κύρωση. Με αυτό τον τρόπο, εισάγεται ένα είδος πρόσθετης ποινής, η οποία δεν περιγράφεται με σαφήνεια από το νόμο που προβλέπει το αξιόποινο της άδικης πράξης (άρθρο 7, παρ. 1 Σ και άρθρο 1 ΠΚ, άρθρο 7 ΕΣΔΑ) και δεν επιβάλλεται από το φυσικό δικαστή (άρθρο 8 Σ).

Έχοντας επίγνωση των διαφορών μεταξύ των δύο περιπτώσεων, θεωρούμε ότι το ως άνω συμπέρασμα ενισχύεται από την απόφαση της ΑΠΔΠΧ στο αίτημα του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας σχετικά με τη νομιμότητα της δημοσιοποίησης των ονομάτων των προσώπων, τα οποία α) νόμιμα απηλλάγησαν από την υποχρέωση στράτευσης για λόγους υγείας, β) κρίθηκαν κατάλληλα για στράτευση μετά από επανέλεγχο των δικαιολογητικών τους και γ) παράνομα απαλλάχθηκαν από την υποχρέωση στράτευσης για λόγους υγείας.³⁸ Λαμβάνοντας υπόψη ότι ο δηλούμενος σκοπός της δημοσιοποίησης ήταν «να ενδυναμωθεί μεταξύ των Ελλήνων που είναι υπόχρεοι προς στράτευση η πεποίθηση ότι η επιταγή του άρθρου 4, παρ. 6 του Συντάγματος συνιστά εκδήλωση χρέους εθνικής αλληλεγγύης και να τονισθεί δημόσια ότι κάθε προσπάθεια αποφυγής της στράτευσης θα ελεγχθεί», θεώρησε ότι «η ζητούμενη ευρεία δημοσιοποίηση με όλες τις συνέπειες που αυτή θα είχε για την προσωπικότητα, την ιδιωτικότητα και την υπόληψη των υποκειμένων, θα αποτελούσε οιονεί παρεπόμενη ποινή που αντίκειται στα

άρθρα 7 του Συντάγματος, 6 και 7 της ΕΣΔΑ και 1 του Ποινικού Κώδικα».

Πρέπει δε να τονιστεί ότι το ΣτΕ σε συναφή απόφασή του αναγνώρισε ότι νομίμως απερρίφθη από την ΑΠΔΠΧ το αίτημα δημοσιοποίησης των ονομάτων των προσώπων που είχαν τύχει απαλλαγής από την υποχρέωση στράτευσης. Το ανώτατο διοικητικό δικαστήριο δέχτηκε ότι η δημοσιοποίηση ευαίσθητων δεδομένων, έστω κι αν αφορούσε πρόσωπα γνωστά στο ευρύτερο κοινό, δεν ενέπιπτε σε καμία από τις περιπτώσεις της παρ. 2 του άρθρου 7 του Ν. 2472/1997 και δεν εξυπηρετούσε ανάγκες εθνικής ασφάλειας, εγκληματολογικής πολιτικής ή σωφρονιστικής πολιτικής, εφόσον δεν αφορούσε τη διακρίβωση εγκλημάτων ούτε ποινικές καταδίκες ή μέτρα ασφαλείας.³⁹

V. Συμπέρασμα

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η εισαγγελική δυνατότητα της δημοσιοποίησης προσωπικών δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες θέτει σοβαρά ζητήματα συνταγματικότητας και συμβατικότητας με την ΕΣΔΑ, διότι θίγει θεμελιώδη δικαιώματα των διωκόμενων και κατηγορουμένων προσώπων.

Εξετάζοντας, ειδικότερα, τη διάταξη περί δημοσιοποίησης δεδομένων σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες ενόψει του Πρωτοκόλλου σχετικά με την Εμπορία Παιδιών, την Παιδική Πορνεία και Παιδική Πορνογραφία και λαμβάνοντας υπόψη τις ειδικές συνταγματικές και ευρωπαϊκές διατάξεις προστασίας των προσωπικών δεδομένων, της προστασίας της ιδιωτικής ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τη σχετική επ' αυτών νομολογία, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι η κρινόμενη νομοθετική πρόβλεψη δεν εναρμονίζεται με τις προστατευτικές των δικαιωμάτων αυτών εθνικές και διεθνείς διατάξεις.

Η ΕΕΔΑ θεωρεί ότι η ευρύτητα και η γενικότητα της διάταξης, που απαριθμεί τα εγκλήματα για τα οποία επιτρέπεται η δημοσιοποίηση, κρινόμενη και σε σχέση με τις ειδικές προστατευτικές για τους ανηλίκους διατάξεις του Πρωτοκόλλου,

38. ΑΠΔΠΧ, Απόφαση 6/2007 (02.02.2007).

39. ΣτΕ 2629/2006 (26.09.2006) παρ. 6.

ιδίως ενόψει της μη συμμόρφωσης με την υποχρέωση τήρησης του ειδικού, πρόσφορου και απολύτως αναγκαίου χαρακτήρα των περιορισμών, που δύνανται να επιβληθούν στο πλαίσιο μίας δημοκρατικής κοινωνίας, συνδυασμένες και με την απουσία της συνδρομής σοβαρού και επικείμενου κινδύνου για την επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, κυρίως, όμως η αμφισβητούμενη ανα-

γκαιότητα και η αμφίβολη αποτελεσματικότητα του μέτρου της δημοσιοποίησης σε σχέση με τον επιδιώκομενο σκοπό, καθιστούν την κρινόμενη διάταξη αντίθετη και με την αρχή της αναλογικότητας και άρα προφανώς αντισυνταγματική και αντισυμβατική για τους λόγους που εκτενώς αναλύθηκαν.

8. Παρατηρήσεις στο Σχέδιο Νόμου «Εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης - Εναρμόνιση της κείμενης νομοθεσίας με την Οδηγία 2006/54/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5^{ης} Ιουλίου 2006»¹

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει το εξεταζόμενο Σ/Ν που αποσκοπεί στην προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, η οποία κωδικοποιεί τέσσερις οδηγίες ισότητας των φύλων σε θέματα απασχόλησης και εργασίας. Η προθεσμία συμμόρφωσης προς την Οδηγία έληξε στις 15.8.2008. Μεταξύ των κωδικοποιημένων οδηγιών είναι η Οδηγία 2002/73 που μεταφέρθηκε με το Ν. 3488/2006. Η ΕΕΔΑ είχε διατυπώσει παρατηρήσεις επί του Σχεδίου του νόμου αυτού,² που θα υπενθυμίσει, εφόσον χρειάζεται, εκφράζει δε την ικανοποίησή της για το ότι αρκετές προτάσεις της έγιναν τότε δεκτές, κι έτσι μπόρεσε να συμβάλει στη βελτίωση εκείνου του νομοσχεδίου, ώστε να εκπληρωθεί αποτελεσματικά η αποστολή της ως συμβουλευτικού οργάνου της Πολιτείας.

Το εξεταζόμενο Σχέδιο Νόμου (στο εξής Σ/Ν) περιέχει πολλά θετικά στοιχεία, αλλά και ορισμένες σοβαρές αδυναμίες. Επιθυμώντας να συμβάλει στην κατά το δυνατό πληρέστερη και αποτελεσματικότερη υλοποίηση των επιταγών του Κοινοτικού Δικαίου (ΚΔ) και του Συντάγματος, η ΕΕΔΑ υποβάλλει ενδεικτικές παρατηρήσεις για ορισμένα βασικά σημεία του Σ/Ν, οι οποίες αφορούν και την εξάλειψη αδυναμιών του Ν. 3488/2006. Υπενθυμίζει δε, ότι η Οδηγία 2006/54 (όπως η Οδηγία 2002/73) *επιτρέπει ευνοϊκότερες εθνικές ρυθμίσεις, ενώ απαγορεύει οποιαδήποτε μείωση του υφιστάμενου εθνικού επιπέδου προστασίας*, όπως άλλωστε και το Σύνταγμα. Γι' αυτό, χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή κατά την εισαγωγή νέων διατάξεων ή την τροποποίηση υφιστάμενων

διατάξεων της ελληνικής νομοθεσίας. Η ΕΕΔΑ επισημαίνει επίσης, ότι οι παρατηρήσεις της αποσκοπούν στην εξασφάλιση *αποτελεσματικής εφαρμογής* της νομοθεσίας, βασική προϋπόθεση της οποίας είναι η ορθή διατύπωση των *δικονομικών διατάξεων* και η ένταξή τους στους δικονομικούς κώδικες. Η προσπάθεια της ΕΕΔΑ να συμβάλει σε αυτόν τον τομέα εντάσσεται στο γενικότερο πρόγραμμα των Εθνικών Θεσμών Προώθησης και Προστασίας των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την ενίσχυση της απονομής της Δικαιοσύνης, που υιοθετήθηκε στην 9^η Διεθνή Διάσκεψη των Θεσμών αυτών, στο Ναϊρόμπι, τον Οκτώβριο αυτού του έτους (Ninth International Conference of National Institutions for the Promotion and Protection of Human Rights, www.nchr.gr).

I. Γενικές παρατηρήσεις

Η Αιτιολογική Έκθεση αναφέρει, από προφανή παραδρομή, ότι η Οδηγία 2006/54 κωδικοποιεί επτά οδηγίες ισότητας των φύλων, ενώ κωδικοποιεί τέσσερις: α) την 75/117 (ισότητα αμοιβών), β) την 76/207, όπως τροποποιήθηκε με τη 2002/73 (ισότητα μεταχείρισης), γ) την 86/378, όπως τροποποιήθηκε με την 96/97 (ισότητα στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης) και δ) την 97/80 (βάρος απόδειξης), όπως αναφέρεται και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση.

Η Αιτιολογική Έκθεση επισημαίνει ότι «το Σ/Ν δεν προχωρεί σε πλήρη ενσωμάτωση της Οδηγίας 2006/54», καθώς παραλείπεται το 2^ο κεφάλαιο του Τίτλου II της Οδηγίας (ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης), λόγω των δυσχερειών που δημιουργεί η ενσωμάτωση του κεφαλαίου αυτού στο συνταξιοδοτικό καθεστώς των δημόσιων υπαλλήλων. Πάντως, όπως υπενθυμίζει και η Αιτιολογική Έκθεση, σε συμμόρφωση προς τη σχετική με τα επαγγελματικά συστήματα

1. Οι παρατηρήσεις αυτές υιοθετήθηκαν ομόφωνα από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ, στη συνεδρίαση της 13.11.2008. Εισηγήτρια: κα. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, μέλος ΕΕΔΑ, εκπρόσωπος Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας.

2. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις σχετικά με το Σχέδιο Νόμου 'Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών όσον αφορά στην πρόσβαση στην απασχόληση, στην επαγγελματική εκπαίδευση και προώθηση, στους όρους και τις συνθήκες εργασίας'», Έκθεση 2006, σελ. 101 επ. Για τα ζητήματα που θίγει η εισήγηση βλ. και Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, «Άρθρο 4§2» στο Π. Παραράς (επιμ.) *Corpus-Ερμηνεία του Συντάγματος, άρθρα 1-4* (2^η έκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2009).

Οδηγία 86/378, όπως τροποποιήθηκε με την Οδηγία 96/97, αποσκοπεί το ΠΔ 87/2002.

Η ΕΕΔΑ σημειώνει, ότι για το ζήτημα αυτό εκκρεμεί ενώπιον του ΔΕΚ προσφυγή της Επιτροπής κατά της Ελλάδας.³ Η Επιτροπή, θεωρώντας, βάσει της νομολογίας του ΔΕΚ, ότι το ασφαλιστικό σύστημα των δημόσιων υπαλλήλων είναι «επαγγελματικό» με την κοινοτική έννοια, δηλαδή, ότι διέπεται από το άρθρο 141 ΣυνθΕΚ (ισότητα αμοιβών ανδρών και γυναικών) που δεν επιτρέπει καμία εξαίρεση από την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, προσάπτει στην Ελλάδα παράβαση του άρθρου 141 ΣυνθΕΚ, επειδή διατηρεί σε ισχύ «*διατάξεις περί διαφορετικής ηλικίας συνταξιοδότησης και διαφορετικών απαιτήσεων ελάχιστης υπηρεσίας για τους άνδρες και τις γυναίκες στον Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων*». Είναι έτσι προφανές, ότι ο νομοθέτης αναμένει την απόφαση του ΔΕΚ για να προχωρήσει σε πλήρη συμμόρφωση και προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2006/54 που αφορούν τα «επαγγελματικά συστήματα» κοινωνικής ασφάλισης.

Νομοτεχνική μέθοδος: Το Σ/Ν αντικαθιστά ή συμπληρώνει διατάξεις του Ν. 3488/2006 που μετέφερε την Οδηγία 2002/73. Το άρθρο 1 του Ν. 3488/2006 κατήργησε το Ν. 1414/1984 που μετέφερε τις Οδηγίες 75/117 και 76/207, εκτός ορισμένων διατάξεών του. Το άρθρο 1 Σ/Ν επαναλαμβάνει την κατάργηση του Ν. 1414/1984 και διατηρεί τις διατάξεις του νόμου αυτού που διατήρησε ο Ν. 3488/2006, εκτός του άρθρου 4, παρ. 4 και 5 του Ν. 1414/1984 (επιδόματα γάμου και παιδιών), που καταργεί, επειδή το ζήτημα ρυθμίζει το άρθρο 5 του Σ/Ν (ισότητα αμοιβών). Καταργείται και το ΠΔ 105/2003 που μετέφερε την Οδηγία 79/80 (βάρος απόδειξης), οι ρυθμίσεις της οποίας κωδικοποιούνται στην Οδηγία 2006/54, και επεκτείνεται ο κανόνας του βάρους της απόδειξης σε όλο το πεδίο του Σ/Ν. Διάταξη για το βάρος της απόδειξης περιέχει κι ο Ν. 3488/2006.

Η ΕΕΔΑ υπενθυμίζει την παρατήρηση που

διατύπωσε σχετικά με το Σχέδιο του Ν. 3488/2006 ότι, για λόγους ασφάλειας δικαίου, δε θα έπρεπε να διατηρηθεί σε ισχύ ο Ν. 1414/1984, αλλά οι διατάξεις του ή να ενσωματωθούν στο νέο νόμο ή να καταργηθούν.⁴ Για λόγους ασφάλειας δικαίου, την οποία απαιτεί και το ΚΔ, και ιδίως για να γνωρίζουν πλήρως τα δικαιώματά τους οι εργαζόμενοι και οι εργαζόμενες και να μπορούν τα ελληνικά δικαστήρια να παρέχουν την αναγκαία έννομη προστασία,⁵ σκόπιμο είναι το Σ/Ν να καταργήσει τελείως τόσο το Ν. 1414/1984, όσο και το Ν. 3488/2006, και να ενσωματωθούν στο Σ/Ν οι διατηρούμενες διατάξεις του Ν. 1414/1984, όπως και όλες οι διατάξεις του Ν. 3488/2006, είτε διατηρούνται αναλλοίωτες είτε τροποποιούνται με το Σ/Ν.

Έτσι, θα γίνει σαφές ότι ο νόμος που θα προέλθει από το Σ/Ν θα περιλαμβάνει όλες τις διατάξεις που αφορούν την ισότητα των φύλων στην απασχόληση και την εργασία, ο ίδιος δε, νόμος θα συμπληρωθεί αργότερα με τις σχετικές με τα επαγγελματικά συστήματα διατάξεις. Αυτή η μέθοδος ανταποκρίνεται, άλλωστε, στο στόχο της Οδηγίας 2006/54, η οποία, όπως επισημαίνει και η Αιτιολογική Έκθεση του Σ/Ν, «συγκωνεύει σε ένα ενιαίο, συνεκτικό κείμενο» τις προαναφερόμενες οδηγίες, «οι οποίες καταργούνται από 15 Αυγούστου 2009», δηλαδή, ένα χρόνο μετά τη λήξη της προθεσμίας συμμόρφωσης προς την Οδηγία 2006/54.⁶ Εξάλλου, ο τίτλος του Ν. 3488/2006 είναι στενότερος από εκείνον της Οδηγίας 2006/54, τον οποίο (ορθά) επαναλαμβάνει το Σ/Ν, καθώς ο Ν. 3488/2006 μετέφερε μία μόνον από τις κωδικοποιημένες Οδηγίες (την 2002/73). Αν διατηρηθεί ο Ν. 3488/2006 κι ενσωματωθούν σε αυτόν όλες οι αναγκαίες για τη συμμόρφωση προς την Οδηγία 2006/54 διατάξεις, όπως προβλέπει το Σ/Ν, ο τίτλος του δε θα ανταποκρίνεται πλέον στο περιεχόμενό του, πράγμα που θα συμβάλει στην ανασφάλεια δικαίου.

Γλωσσικές παρατηρήσεις: Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ικανοποίησή της για το ότι ο Ν. 3488/2006 α-

3. ΔΕΚ, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελλάδας*, C-559/07 (Προσφυγή 17.12.2007).

4. Βλ. ΕΕΔΑ, ό.π. υποσ. 2, σελ. 105.

5. Για την απαίτηση δημιουργίας ασφάλειας δικαίου κατά τη συμμόρφωση προς οδηγίες, βλ. π.χ. ΔΕΚ, *Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελλάδας*, C-187/98 (28.10.1999).

6. Βλ. Προοίμιο Οδηγίας 2006/54, παρ. 1, εδ. (3): «ενδείκνυται, για λόγους σαφήνειας, να αναδιατυπωθούν οι διατάξεις [των τεσσάρων Οδηγιών] και να συγκεντρωθούν σε ένα ενιαίο κείμενο».

κολούθησε τις δύο γλωσσικές παρατηρήσεις της:

α) Σε διατάξεις που αφορούν γυναίκες και άνδρες, να μη χρησιμοποιείται μόνον ο όρος «εργαζόμενος», αλλά ορολογία που αναφέρεται και στα δυο γένη ή ουδέτερη (άτομα, πρόσωπα). Αυτό ακολούθησαν οι περισσότερες διατάξεις του Ν. 3488/2006. Το Σ/Ν αλλού αναφέρεται σε «εργαζόμενους άνδρες και γυναίκες», αλλού στον/την εργαζόμενο/η κι αλλού σε «εργαζόμενους». Σκόπιμη είναι η ενιαία ορολογία. β) Ο αδόκιμος όρος «διακριτική μεταχείριση»⁷ απαλείφθηκε και υιοθετήθηκε στο Ν. 3488/2006 η έκφραση «που ενέχει διάκριση», όπως συνέστησε η ΕΕΔΑ. Η ΕΕΔΑ εκφράζει την ικανοποίησή της για τη μη χρήση του αδόκιμου όρου στο Σ/Ν.

II. Σχετικά με διατάξεις του Σ/Ν

A) Άρθρο 1: Σκοπός

Η παρ. 1 του άρθρου 1 αναφέρει τα θέματα που καλύπτει η Οδηγία 2006/54 (εκτός των σχετικών με τα επαγγελματικά ασφαλιστικά συστήματα που παραλείπει το Σ/Ν), δεν αποδίδει όμως ακριβώς την έννοια του άρθρου 1 της Οδηγίας, στο οποίο αντιστοιχεί. Ακριβέστερη είναι η εξής διατύπωση: «Σκοπός του παρόντος νόμου [...] όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση την επαγγελματική ανέλιξη και την επαγγελματική εκπαίδευση».

B) Άρθρο 2: Ορισμοί

Οι ορισμοί της «άμεσης» και της «έμμεσης» διάκρισης, που περιέχει η Οδηγία 2002/73 κι επαναλαμβάνει η Οδηγία 2006/54, αποδίδουν τις έννοιες αυτές όπως τις έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΔΕΚ σε υποθέσεις σχετικές με διακρίσεις λόγω φύλου και ιθαγένειας.⁸ Οι ορισμοί αυτοί αντιστοιχούν *mutatis mutandis* στους ορισμούς

των Οδηγιών 2000/43 και 2000/78, οι οποίες αφορούν τις αναφερόμενες στο άρθρο 13 ΣυνθΕΚ διακρίσεις, εκτός των διακρίσεων λόγω φύλου. Η αντιστοιχία των ορισμών στοχεύει στη συνοχή (coherence) της σχετικής με διακρίσεις κοινοτικής νομοθεσίας, όπως επισημαίνει και το Προοίμιο της Οδηγίας 2002/73.⁹ Οι δύο πιο πάνω οδηγίες έχουν μεταφερθεί στο ελληνικό δίκαιο με το Ν. 3304/2005. Παρατηρήσεις επί του Σχεδίου του νόμου αυτού είχε διατυπώσει η ΕΕΔΑ.¹⁰ Οι ορισμοί της άμεσης και της έμμεσης διάκρισης που περιέχει ο Ν. 3488/2006, κατά συμμόρφωση προς την Οδηγία 2002/73, αντιστοιχούν σε εκείνους του Ν. 3304/2005.

Κατά το άρθρο 3, παρ. 1(β) του Ν. 3488/2006, υπάρχει «έμμεση διάκριση»: «όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική **θα μπορούσε να θέσει** σε μειονεκτική θέση τους εκπροσώπους του ενός φύλου σε σύγκριση με τους εκπροσώπους του άλλου φύλου, εκτός αν αυτή η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική δικαιολογείται αντικειμενικώς από νόμιμο στόχο, και τα μέσα για την επίτευξη του εν λόγω στόχου είναι πρόσφορα και αναγκαία». Αντίστοιχο ορισμό περιέχουν τα άρθρα 3(β) και 7(β) του Ν. 3304/2005.

Το άρθρο 2 του Σ/Ν αντικαθιστά τον πιο πάνω ισχύοντα ορισμό του άρθρου 3, παρ. 1(β) του Ν. 3488/2006. Η Αιτιολογική Έκθεση σημειώνει απλώς, ότι αυτό γίνεται «προκειμένου να μεταφερθεί ορθά στο εσωτερικό δίκαιο η κοινοτική έννοια της έμμεσης διάκρισης, σύμφωνα με τον ορισμό που είχε θεσπίσει η Οδηγία 2002/73 και επαναλαμβάνει αυτούσιο η Οδηγία 2006/54», χωρίς να εξηγεί κατά τί πάσχει ο ισχύων ορισμός. Το Σ/Ν αντικαθιστά την έκφραση «θα μπορούσε να θέσει» με την έκφραση «θα έθετε».

Η διατύπωση της ισχύουσας διάταξης είναι εκείνη που είχε προτείνει η ΕΕΔΑ,¹¹ τονίζοντας ό-

7. Η ΕΕΔΑ είχε παρατηρήσει ότι ο όρος αυτός δεν ανταποκρίνεται στον όρο *discriminatoire* ή *discriminatory*, αλλά μάλλον στον όρο *discret* ή *discreet*.

8. Σχετικά S. Koukoulis-Spiliotopoulos, «The Amended Equal Treatment Directive (2002/73): An Expression of Constitutional Principles/Fundamental Rights» (2005) 12 *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, σελ. 327, 352-55.

9. Προοίμιο Οδηγίας 2002/73, παρ. 6.

10. ΕΕΔΑ, «Γνωμάτευση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο 'Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού'», Έκθεση 2003, σελ. 223 επ.

11. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 110.

τι ο ακριβής ορισμός της έμμεσης διάκρισης έχει μεγάλη σημασία, καθώς πρόκειται για έννοια σχεδόν άγνωστη στη χώρα μας. Η έκφραση «θα μπορούσε να θέσει» αποδίδει ορθά την έννοια του άρθρου 2, παρ. 1(β) της Οδηγίας 2006/54, όπως αυτή προκύπτει από άλλες γλωσσικές διατυπώσεις¹² και τη νομολογία του ΔΕΚ, κατά την οποία οι σχετικοί με την έμμεση διάκριση κοινοτικοί κανόνες αποβλέπουν στην αντιμετώπιση της πιθανότητας δημιουργίας δυσμενούς θέσης, στην πράξη, για άτομα που καλύπτονται από τις οδηγίες ισοσύτητας των φύλων και τις Οδηγίες 2000/43 και 2000/78. Η αντικατάσταση του ορισμού θα δημιουργήσει απορίες που δεν προάγουν την ασφάλεια δικαίου και θα διαταράξει τη συνοχή του Ν. 3488/2006 με το Ν. 3304/2005 που είναι αναγκαία.¹³

Εξάλλου, η έκφραση «**ιδιαίτερα μειονεκτική θέση**» περιορίζει την έννοια της «έμμεσης διάκρισης» σε σχέση με τον Ν. 3488/2006 και τον Ν. 3304/2005 που δεν περιέχουν τον όρο «**ιδιαίτερα**». Αυτό προσκρούει στην απαγόρευση μείωσης του επιπέδου προστασίας και στην απαίτηση συνοχής μεταξύ των δύο νόμων.

Γ) Άρθρο 3: Αρχή ίσης μεταχείρισης - Απαγόρευση διακρίσεων

Το Σ/Ν αντικαθιστά την παρ. 2 του άρθρου 4 του Ν. 3488/2006 με δύο εδάφια. Το εδ. (α), (παρενόκληση και σεξουαλική παρενόκληση) δεν αποδίδει ακριβώς την έννοια του άρθρου 2, παρ. 2(α) της Οδηγίας. Ακριβέστερη είναι η εξής διατύπωση: «(α) Η παρενόκληση, η σεξουαλική παρενόκληση, καθώς και οποιαδήποτε **λιγότερο ευνοϊκή**¹⁴ [αντί «άνιση»] μεταχείριση [...]».

Το εδ. (β) αφορά την αλλαγή φύλου. Κατά την παρ. 3 του Προοιμίου της Οδηγίας 2006/54, οι διακρίσεις που απορρέουν από την αλλαγή φύλου αποτελούν διάκριση λόγω φύλου. Αυτό προκύπτει από τη νομολογία του ΔΕΚ που αναφέρει

και η Αιτιολογική Έκθεση (Ρ κατά S, C-13/94, Συλλ. 1996, I-2143, και Κ.Β., C-117/01, Συλλ. 2004, I-541). Συνεπώς, η διατύπωση του εδαφ. (β) θα έπρεπε να είναι ανάλογη με την προτεινόμενη διατύπωση του εδαφ. (α) και να έχει ως εξής: «β) **Διάκριση λόγω φύλου συνιστά επίσης, οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή [αντί «άνιση»] μεταχείριση προσώπου που συνδέεται με αλλαγή φύλου**».

Δ) Άρθρο 4: Πρόσβαση σε απασχόληση - Συνθήκες και όροι απασχόλησης

Τα εδ. (β) και (γ) της παρ. 3 του άρθρου 5 του Ν. 3488/2006 αντικαθίστανται, ώστε να επεκταθεί στην εργαζόμενη που κάνει χρήση της ειδικής άδειας προστασίας μητρότητας του άρθρου 142 του Ν. 3655/2008 το δικαίωμα να επανέλθει στην ίδια ή ισοδύναμη θέση εργασίας, με τους ίδιους επαγγελματικούς όρους και συνθήκες, και να επωφεληθεί από οποιαδήποτε βελτίωση των συνθηκών εργασίας που θα εδικαιούτο κατά την απουσία της. Τα ίδια δικαιώματα επεκτείνονται και στον πατέρα που κάνει χρήση άδειας πατρότητας και σε κάθε γονέα που κάνει χρήση οποιασδήποτε άδειας για γέννηση, ανατροφή ή υιοθεσία παιδιού.

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει την επέκταση της προστασίας, που ανταποκρίνεται στις προτάσεις της.¹⁵ Ακριβέστερη όμως απόδοση του άρθρου 17, παρ. 2 της Οδηγίας θα ήταν αντί για τους «ιδίους» να τεθεί «όχι λιγότερο ευνοϊκούς» όρους και συνθήκες, ώστε να μην αποκλείονται οι ευνοϊκότεροι. Η ΕΕΔΑ επανέρχεται και σε πρότασή της,¹⁶ που δεν έγινε δεκτή, και θεωρεί αναγκαίο να ληφθεί τώρα υπόψη:

Παρ. 3, εδ. (γ) (τέως (δ)): «**Οποιαδήποτε δυσμενής μεταχείριση γυναίκας που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με την εγκυμοσύνη ή τη μητρότητα, που έχει άμεση ή έμμεση σχέση με την άσκηση των γονεϊκών καθηκόντων της ή με τη γονική άδεια ανατροφής, φροντίδας παιδιού ή υιοθεσίας**

12. Στο ελληνικό κείμενο του άρθρου 2, παρ. 2 της Οδηγίας 2002/73 (όπως και του άρθρου 2 παρ. 1(β) της Οδηγίας 2006/54) χρησιμοποιείται ο όρος «θέτει» που, όπως επισήμανε η ΕΕΔΑ, δεν αποδίδει ορθά την έννοια της διάταξης. Άλλες γλώσσες: "désavantagerait particulièrement...", "would put [...] at a particular disadvantage", "benachteiligen können ...".

13. Βλ. π.χ. ΔΕΚ, Β. Νικολούδη κατά ΟΤΕ, C-196/02 (10.3.2005) ιδίως παρ. 44.

14. "Less favourable", "moins favorable", "weniger günstige".

15. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 111.

16. Ibid σελ. 111-112.

παιδιού ή με άλλα μέτρα διευκόλυνσης της εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής συνιστά διάκριση κατά την έννοια του παρόντος νόμου».¹⁷

Όπως διευκρίνισε η ΕΕΔΑ σχετικά με την αντικαθιστώμενη διάταξη του Ν. 3488/2006, το άρθρο 2, παρ. 7 της Οδηγίας 2002/73 (ήδη άρθρο 2, παρ. 2 Οδηγίας 2006/54) ορίζει ότι: «Συνιστά διάκριση κατά την έννοια της παρούσας οδηγίας: [...] γ) οποιαδήποτε λιγότερο ευνοϊκή μεταχείριση γυναίκας σχετική με την εγκυμοσύνη ή την άδεια μητρότητας». Το Προοίμιο όμως (ήδη παρ. 23 Προοιμίου Οδηγίας 2006/54) διευκρινίζει: «Από τη νομολογία του Δικαστηρίου καθίσταται σαφές, ότι η δυσμενής μεταχείριση των γυναικών που συνδέεται με την εγκυμοσύνη ή τη μητρότητα συνιστά άμεση διάκριση λόγω φύλου. Η μεταχείριση αυτή θα πρέπει, επομένως, να καλύπτεται ρητά στην παρούσα οδηγία». Το άρθρο 2, παρ. 2 της Οδηγίας 2006/54 πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως του Προοιμίου της, ώστε να επιτυγχάνεται αποτελεσματική προστασία της μητρότητας, την οποία επιτάσσει, άλλωστε, το άρθρο 21, παρ. 1 και 5 Σ. Είναι δε κοινός τόπος, ότι, στον ιδιωτικό τομέα δυσμενή μεταχείριση ως προς την πρόσβαση σε απασχόληση και τους όρους και τις συνθήκες απασχόλησης υφίστανται οι γυναίκες, όχι μόνον όταν είναι έγκυες ή έχουν γεννήσει πρόσφατα, αλλά και όταν έχουν μικρά παιδιά, ή και για το μόνο λόγο ότι είναι έγγαμες και σε ηλικία τεκνοποίησης.

Ανάλογη προστασία δικαιούται, βάσει του ΚΔ (Οδηγία 96/34,¹⁸ γενική αρχή της εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής) και του Συντάγματος (άρθρα 4, παρ. 2, 21, παρ. 1 και 5), κάθε εργαζόμενος και εργαζόμενη με οικογενειακές υποχρεώσεις. Με αυτή τη νομική βάση αναγνωρίζει, άλλωστε, το ΣτΕ δικαίωμα γονικής άδειας σε γυναίκες και άνδρες και πέρα από τις νομοθετικές διατάξεις.¹⁹ Αυτά επισημαίνει η ΕΕΔΑ και σε άλλη έκθεσή της, τονίζοντας ότι η λήψη τέτοιων μέτρων θα συμβάλλει σημαντικά στην ποιότη-

τα ζωής των οικογενειών και στην αντιμετώπιση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας.²⁰

Ε) Άρθρο 5: Ισότητα αμοιβών

Ο ορισμός της «αμοιβής» μεταφέρεται στο άρθρο 2 (ε) μαζί με τους άλλους ορισμούς. Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τη διευκρίνιση του κύκλου των δικαιούχων οικογενειακών επιδομάτων.

ΣΤ) Άρθρο 6: Λύση της σχέσεως εργασίας και της υπαλληλικής σχέσεως.

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τη ρητή απαγόρευση εκδικητικών ενεργειών (εδ. (γ) άρθρου 9 του Ν. 3488/2006) και κατά των εργαζομένων που προβαίνουν σε «διαμαρτυρία» ή «καταγγελία». Πρέπει, όμως, η διάταξη για να καλύπτει όλες τις περιπτώσεις να συμπληρωθεί ως εξής:

«γ) όταν γίνεται [η καταγγελία κλπ] ως αντίδραση του εργοδότη ή υπεύθυνου για επαγγελματική κατάρτιση σε διαμαρτυρία, καταγγελία, μαρτυρία ή οποιαδήποτε άλλη ενέργεια προσώπου εργαζομένου ή επαγγελματικά καταρτιζόμενου, στο χώρο εργασίας ή επαγγελματικής κατάρτισης, ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης αρχής, η οποία άπτεται της εφαρμογής του παρόντος νόμου ή άλλων διατάξεων».

Παρατηρούμε ότι το Σ/Ν αλλού αναφέρεται σε «επαγγελματική εκπαίδευση» και αλλού σε «επαγγελματική κατάρτιση», πράγμα που μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση. Ο όρος των Οδηγιών είναι «επαγγελματική κατάρτιση» (vocational training, formation professionnelle), που είναι ευρύτερος, καθώς καλύπτει την παροχή επαγγελματικών εφοδίων οπουδήποτε και από οποιονδήποτε (π.χ. και στους χώρους εργασίας). Εξάλλου, το εδ. (γ) του άρθρου 9 του Ν. 3488/2006 στο τέλος αναφέρει «ή άλλων νόμων». Το Σ/Ν απαλείφει αυτές τις λέξεις, δίνοντας έτσι την εντύπωση ότι δεν καλύπτονται οι παραβιάσεις οποιασδήποτε ισχύουσας ή μελλοντικής διάταξης (όχι αναγκαία νόμου), πράγμα ανεπίτρεπτο από την Οδηγία και το άρθρο 20 Σ.

17. Βλ. και ΕΕΔΑ, «Απόφαση-Γνωμάτευση της ΕΕΔΑ για την εναρμόνιση οικογενειακού και επαγγελματικού βίου ενόψει και της ενσωμάτωσης στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2002/73», Έκθεση 2005, σελ. 205 επ.

18. Οδηγία 96/34/ΕΚ του Συμβουλίου, της 3^{ης} Ιουνίου 1996, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για τη γονική άδεια, που συνήφθη από την UNICE, τη CEEP και τη CES, ΕΕ L 145/4 (19.6.1996).

19. Βλ. ιδίως ΟΛΣτΕ 3216/2003 και ΣτΕ Ι και 2/2006.

20. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 17, και εκεί αναφερόμενη βιβλιογραφία.

Τίτλος άρθρου: κατόπιν των προσθηκών, κι επειδή το άρθρο 9 του Ν. 3488/2006 καλύπτει όχι μόνον τη λύση της σχέσης, αλλά «και κάθε άλλη *δυσμενή μεταχείριση*», πρέπει να τεθεί ο τίτλος της αντίστοιχης διάταξης της Οδηγίας: «**Προστασία έναντι αντιποίνων**».

Ζ) Άρθρο 7: Υποχρέωση πληροφόρησης και παροχής στοιχείων

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει την προσθήκη, στην παρ. 3 του άρθρου 11 του Ν. 3488/2006 της υποχρέωσης λήψης μέτρων προς πρόληψη και αντιμετώπιση κάθε μορφής διάκρισης λόγω φύλου, και ιδίως της παρενόχλησης και σεξουαλικής παρενόχλησης. Η προσθήκη αυτή εξειδικεύει τη γενικότερη υποχρέωση προαγωγής της ισότητας ανδρών και γυναικών, που επιβάλλει το 1^ο εδ., την οποία περιέχει ο Ν. 3488/2006 και διατηρεί το Σ/Ν. Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει και την επέκταση της υποχρέωσης στους υπεύθυνους για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, στους οποίους έχει επίσης εφαρμογή ο νόμος. Για την πληρότητα όμως της διάταξης και την κάλυψη όλου του πεδίου του νόμου, είναι αναγκαίες οι εξής προσθήκες:

«Οι εργοδότες και οι υπεύθυνοι για θέματα επαγγελματικής κατάρτισης οφείλουν να προάγουν την ισότητα ανδρών και γυναικών στους χώρους εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης [...]. Για το σκοπό αυτό λαμβάνουν μέτρα για την πρόληψη και την αντιμετώπιση κάθε μορφής διάκρισης λόγω φύλου [...] και ιδίως για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της παρενόχλησης και της σεξουαλικής παρενόχλησης στο χώρο εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και ως προς την πρόσβαση στην απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας και επαγγελματικής κατάρτισης και στην επαγγελματική, μισθολογική και βαθμολογική εξέλιξη».

Τίτλος άρθρου: Η υποχρέωση πληροφόρησης και παροχής στοιχείων, στην οποία αναφέρεται ο τίτλος του άρθρου, προβλέπεται στη 2^η υποπαράγραφο της παρ. 3 του άρθρου 7, επίσης ως εξειδίκευση της γενικότερης υποχρέωσης προαγωγής της ισότητας ανδρών και γυναικών. Στη γενικότερη αυτή υποχρέωση πρέπει να ανταποκρίνεται ο τίτλος του άρθρου και να έχει ως εξής: «**Υποχρέωση προαγωγής της ισότητας ανδρών και γυναικών**».

Η) Άρθρο 8: Έννομη προστασία

Παρ. 1, εδ. 2^ο: «Η άσκηση των δικαιωμάτων [δικαστικής προστασίας και προσφυγής ενώπιον αρμόδιων αρχών] δε θίγει τις προθεσμίες δικαστικής και διοικητικής προσφυγής». Σχετικά με το *Συνήγορο του Πολίτη*, παρατηρούμε τα εξής: Ο Ν. 3094/2003 στο άρθρο 3, παρ. 4 ορίζει ότι «ο Συνήγορος του Πολίτη δεν επιλαμβάνεται υποθέσεων που εκκρεμούν ενώπιον δικαστηρίου ή άλλης δικαστικής αρχής», και στο άρθρο 4, παρ. 4, εδ. (β) ότι «η υποβολή της αναφοράς [στο Συνήγορο] δεν αναστέλλει τις προβλεπόμενες από το νόμο προθεσμίες για την άσκηση ενδίκου μέσου ή βοηθήματος». Έτσι όμως, σε περίπτωση μη ευδοκίμησης των ενεργειών του Συνηγόρου, το θύμα διάκρισης μπορεί να στερηθεί τη δικαστική προστασία, ιδίως όταν η προθεσμία είναι σύντομη (π.χ. 60 μέρες για αίτηση ακυρώσεως διοικητικής πράξης ή προσφυγή ενώπιον διοικητικού δικαστηρίου, 3 μήνες για την αγωγή αναγνώρισης της ακυρότητας απόλυσης ενώπιον πολιτικού δικαστηρίου), ενώ η εμπρόθεσμη άσκηση ένδικου βοηθήματος αποκλείει κατ' ουσία την προστασία που μπορεί να παράσχει ο Συνήγορος. Η ισχύουσα ρύθμιση αναγκάζει το θύμα διάκρισης να επιλέξει μεταξύ Συνηγόρου και δικαστηρίου και αποθαρρύνει την προσφυγή στο Συνήγορο, που μπορεί να παράσχει ταχύτερα και ανέξοδα την αναγκαία προστασία, ενώ επιβαρύνει τα ήδη πολύ επιβαρυσμένα δικαστήρια. Θα έπρεπε να προβλεφθεί ότι ο Συνήγορος επιλαμβάνεται υποθέσεων που έχουν εισαχθεί σε δικαστήριο, έως την πρώτη συζήτηση στο δικαστήριο, και ότι με την πρώτη συζήτηση στο δικαστήριο παύει η αρμοδιότητα του Συνηγόρου. Αυτό είναι αναγκαίο, λόγω και της επέκτασης των αρμοδιοτήτων του Συνηγόρου, και μπορεί να ενθαρρύνει τις προσφυγές θυμάτων διακρίσεων σε αυτόν, που είναι ελάχιστες, προάγοντας έτσι την έννομη προστασία και την καλή λειτουργία των θεσμών.

Παρ. 2 (νομιμοποίηση νομικών προσώπων και ενώσεων προσώπων για την άσκηση των δικαιωμάτων των θυμάτων διακρίσεων ενώπιον δικαστηρίων και άλλων αρχών): Το Σ/Ν αντικαθιστά τη διάταξη του άρθρου 12, παρ. 2 του Ν. 3488/2006 «για λόγους νομικής συνοχής και ασφάλειας δικαίου, προκειμένου να προκύπτει σαφώς ότι νομικά πρόσωπα και ενώσεις προσώπων μπορούν να ασκούν τα δικαιώματα που τους πα-

ρέχει [...] στο όνομα του θύματος της διάκρισης, κατόπιν συναίνεσης του τελευταίου», όπως αναφέρει η Αιτιολογική Έκθεση.

Όπως τόνισε η ΕΕΔΑ σχετικά με το Σχέδιο του Ν. 3488/2006,²¹ το ζήτημα αυτό καθώς και το ζήτημα του βάρους της απόδειξης, που ρυθμίζει το άρθρο 10 Σ/Ν είναι κρίσιμα για την αποτελεσματική έννομη προστασία των θυμάτων διακρίσεων, τα οποία συχνά, από φόβο εκδικητικών ενεργειών του ευθυνόμενου για την εις βάρος τους διάκριση, άγνοια των δικαιωμάτων τους ή έλλειψη αποδείξεων ή οικονομικών μέσων, ή και για όλους αυτούς τους λόγους, αποφεύγουν να προσφύγουν στα αρμόδια δικαστήρια ή διοικητικές αρχές. *Η όλη λειτουργία και αποτελεσματικότητα του νόμου εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από την ορθή διατύπωση των δικονομικών διατάξεων της Οδηγίας και την ένταξή τους στους αντίστοιχους δικονομικούς κώδικες.*

Εξάλλου, η διάταξη του Σ/Ν διατηρεί τα ελαττώματα της αντικαθιστώμενης διάταξης που είχε επισημάνει η ΕΕΔΑ: είναι περιοριστική σε σχέση με τις αντίστοιχες διατάξεις των Οδηγιών και παραμένει εκτός δικονομικών κωδίκων. Έτσι, είναι αναποτελεσματική. Ειδικότερα, όπως είχε επισημάνει η ΕΕΔΑ, η διατύπωση «να ασκούν στο όνομά του [...]» δεν είναι ορθή. Εκείνο που απαιτεί το άρθρο 17, παρ. 2 της Οδηγίας, με στόχο την αποτελεσματική δικαστική προστασία των θυμάτων διακρίσεων *δεν είναι να παρέχεται δυνατότητα στα ν.π. και ενώσεις να ασκούν τα δικαιώματα του θύματος ως εκπρόσωποί του, αλλά στο δικό τους όνομα, χωρίς να αποκλείεται η εκ μέρους του ίδιου του θύματος άσκηση των δικαιωμάτων του.* Τα ν.π. ή ενώσεις θα ενεργήσουν, δηλαδή, με τη γνωστή στο δικονομικό δίκαιο ιδιότητα του τρίτου, «μη δικαιούχου διαδίκου».²² Έτσι θα αποφευχθεί η δέσμευση του θύματος διάκρισης από δυσμενές δεδικασμένο.

Η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει ότι τα δικαιώματα

που απαιτεί η Οδηγία να παρασχεθούν στα ν.π. και ενώσεις είναι δικονομικής φύσης.²³ Γι' αυτό απαιτείται τροποποίηση του ΚΠολΔ, του ΚΔιοικΔ και του ΠΔ 18/1989 περί ΣτΕ. Για να είναι σύμφωνες οι δικονομικές διατάξεις με την Οδηγία, πρέπει να προβλέπουν ενεργητική νομιμοποίηση και έννομο συμφέρον των ν.π. και ενώσεων ενώπιον των πολιτικών και διοικητικών δικαστηρίων και δυνατότητα παρέμβασής τους υπέρ του θιγόμενου ατόμου σε κάθε πολιτική ή διοικητική δίκη όπου το θιγόμενο άτομο είναι διάδικος, *και ανεξάρτητα από το αν το άτομο αυτό είναι μέλος τους.* Επίσης, δεδομένου ότι η Οδηγία απαιτεί τα ν.π. και ενώσεις να μπορούν να κινούν και διοικητικές διαδικασίες, απαιτείται και τροποποίηση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας.

Σχετικό είναι το άρθρο 669 ΚΠολΔ, που παρέχει στα σωματεία, ενώσεις εργαζομένων και επιμελητήρια τα εξής περιοριστικά αναφερόμενα δικαιώματα: α) να ασκούν υπέρ των μελών τους τα δικαιώματα που απορρέουν από συλλογική σύμβαση ή διατάξεις εξομοιούμενες προς διατάξεις συλλογικής σύμβασης, εκτός αν τα μέλη έχουν ρητώς εκδηλώσει την αντίθεσή τους, τα δε μέλη διατηρούν το δικαίωμα παρέμβασης στη δίκη, β) να παρεμβαίνουν υπέρ διαδίκου, μέλους τους ή μέλους οργάνωσης που ανήκει στην ένωση, σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης, και στον ΑΠ για πρώτη φορά. Αυτά τα νομικά πρόσωπα μπορούν να ζητήσουν και τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων υπέρ του θιγόμενου.²⁴

Το άρθρο 669 ΚΠολΔ δεν αρκεί όμως για να ικανοποιήσει τις απαιτήσεις της Οδηγίας, καθώς τόσο το προσωπικό όσο και το αντικειμενικό πεδίο του είναι περιορισμένα σε σχέση με αυτά της Οδηγίας. Η διάταξη αυτή, όπως ερμηνεύεται από τη νομολογία: α) αφορά την άσκηση μόνο εργασιακών δικαιωμάτων των μελών σωματείων ή ενώσεων εργαζομένων και επιμελητηρίων, ενώ η Οδηγία δεν περιορίζεται σε αυτά τα νομικά πρό-

21. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 114.

22. Για την έννοια του «μη δικαιούχου διαδίκου», βλ. Δ. Κονδύλη, *Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας* (2^η έκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2007) σελ. 497 επ.

23. Πρβλ. ΟΛΑΠ 1335/1985, (1986) 34 *Νομικό Βήμα*, σελ. 1573 σχετικά με τα δικαιώματα που παρέχει το άρθρο 669 ΚΠολΔ.

24. Βλ. Δ. Κονδύλης, «Άρθρο 669» στο Κ. Κεραμεύς, Δ. Κονδύλης, Ν. Νίκας (επιμ.) *Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Β* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2000) σελ. 1266.

σωπα, ούτε απαιτεί τα θύματα των διακρίσεων να είναι μέλη τους και β) μόνο εφόσον πρόκειται για δικαιώματα που απορρέουν από διατάξεις συλλογικών συμβάσεων ή εξομοιούμενες προς αυτές, και όχι άλλα δικαιώματα, όπως π.χ. αυτά που απορρέουν από νόμο, διοικητική πράξη ή ατομική σύμβαση εργασίας, κανονισμό επιχείρησης συμβατικής ισχύος ή καταχρηστική άσκηση διευθυντικού δικαιώματος ή οποιαδήποτε βλαπτική μονομερή πράξη του εργοδότη. Η παρέμβαση όμως μπορεί να γίνει σε οποιαδήποτε εκκρεμή εργατική δίκη και να αφορά οποιοδήποτε δικαίωμα, και πέρα από αυτά που αναφέρονται πιο πάνω υπό στοιχείο (α).²⁵

Ο ΚΔιοικΔ δεν περιέχει καμία αντίστοιχη με αυτή του άρθρου 669 ΚΠολΔ ή άλλη σχετική διάταξη, και βάσει των διατάξεών του που διέπουν την ενεργητική νομιμοποίηση για προσφυγή ή αγωγή και την άσκηση πρόσθετης παρέμβασης (άρθρα 64, 71, 113-114), αναγνωρίζεται μόνο το άμεσο και προσωπικό έννομο συμφέρον των νομικών προσώπων, δηλαδή είναι παραδεκτή η άσκηση ένδικου βοηθήματος μόνον από νομικό πρόσωπο που επικαλείται και αποδεικνύει βλάβη που υφίσταται το ίδιο.

Εξάλλου, το ΣτΕ δέχεται, βάσει του άρθρου 47 του ΠΔ 18/1989, ότι τα νομικά πρόσωπα έχουν έννομο συμφέρον για άσκηση αίτησης ακυρώσεως κατά πράξεων που προξενούν περιουσιακή ή ηθική βλάβη σε συμφέροντα του ίδιου του νομικού προσώπου ή του συνόλου των μελών του, εφόσον η προάσπιση ή προαγωγή των συμφερόντων αυτών περιλαμβάνεται στους σκοπούς του. Δεν έχουν όμως έννομο συμφέρον προκειμένου για πράξεις που θίγουν συμφέροντα μερικών μόνο μελών τους. Ειδικά για τα επαγγελματικά σωματεία, το ΣτΕ δέχεται ότι έχουν έννομο συμφέρον να ασκήσουν αίτηση ακυρώσεως κατά πράξης που θίγει και ειδική κατηγορία μελών τους, εφόσον με αυτήν δε βλά-

πονται τα συμφέροντα άλλης κατηγορίας μελών τους που πηγάζουν από την ίδια πράξη.²⁶ Έχει δε, διευρύνει τον κύκλο των νομικών προσώπων που έχουν έννομο συμφέρον να προσβάλλουν πράξεις που θίγουν το περιβάλλον, αλλά όχι όσων έχουν σκοπό την προάσπιση ανθρώπινων δικαιωμάτων.²⁷

Όπως έχει προτείνει η ΕΕΔΑ,²⁸ οι τροποποιήσεις των δικονομικών διατάξεων πρέπει να αφορούν όλες τις διαφορές από παραβάσεις του νόμου και να ακολουθούν τις εξής βασικές αρχές:

Να προβλέπουν δικαίωμα των ν.π. ή ενώσεων, ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου, που δικαιολογούν δράση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ή δράση σε τομέα ή τομείς που καλύπτει ο σχεδιαζόμενος νόμος, ή δράση για την προάσπιση των συμφερόντων ατόμων που καλύπτει αυτός ο νόμος: α) Να ασκούν υπέρ των θιγομένων τα δικαιώματα που απορρέουν από το σχεδιαζόμενο νόμο. Το εισαγωγικό της δίκης έγγραφο πρέπει να κοινοποιείται στο άτομο του οποίου ασκούνται τα δικαιώματα, το οποίο θα πρέπει να έχει δικαίωμα παρέμβασης σε κάθε στάδιο της δίκης, και στην κατ' αναίρεση δίκη το πρώτο. β) Να παρεμβαίνουν υπέρ διαδίκου, ο οποίος ασκεί τα δικαιώματα που απορρέουν από το σχεδιαζόμενο νόμο, σε οποιοδήποτε στάδιο της δίκης, και κατ' αναίρεση το πρώτο.

Η απαίτηση «συναίνεσης» του θιγόμενου προσώπου για την εκ μέρους ν.π. και ενώσεων επιδίωξη της έννομης προστασίας του δεν ανταποκρίνεται στη διατύπωση του άρθρου 17, παρ. 2 της Οδηγίας 2006/54 (όπως και του άρθρου 6, παρ. 3 της Οδηγίας 202/73), που αναφέρεται σε «έγκριση» (approval, approbation), που δίνεται και εκ των υστέρων (βλ. τις έννοιες της συναίνεσης και της έγκρισης στα άρθρα 236-238 ΑΚ). Δεν ανταποκρίνεται ούτε στο πνεύμα και το σκοπό της διάταξης αυτής της Οδηγίας, που είναι η επίτευξη έννομης προστασίας ατόμων που δεν

25. Ibid.

26. Βλ. Ε. Σπηλιωτόπουλος, *Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου* (12^η έκδ., Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2007) αριθ. 461.

27. Π.χ. ΣτΕ 575/2001 (2002) 2 *Το Σύνταγμα*, σελ. 253. Βλ. Ν. Σιταρόπουλος, «Το ζήτημα της παρέμβασης Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων σε υποθέσεις σχετικές με την προστασία δικαιωμάτων του ανθρώπου» (2002) 2 *Το Σύνταγμα*, σελ. 245-253.

28. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 117-118.

τολμούν να προσφύγουν στη Δικαιοσύνη ή σε αρμόδια διοικητική αρχή, φοβούμενα τα αντίποινα. Η απαίτηση «συναίνεσης» δημιουργεί τον κίνδυνο παρόδου των σχετικών προθεσμιών, και συνεπώς ματαίωσης της σκοπούμενης έννομης προστασίας. Η οδηγία δεν απαιτεί τύπο της έγκρισης, και συνεπώς αυτή μπορεί να δοθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Έτσι, εφόσον το εισαγωγικό του ένδικου βοηθήματος ή ένδικου μέσου έγγραφο επιδοθεί στο άτομο που αφορά, όπως προτείνουμε να απαιτείται, η αυτοπρόσωπη παραλαβή του θα δημιουργήσει τεκμήριο έγκρισης, εφόσον το άτομο αυτό δεν εκφράσει αντίρρηση έως τη συζήτηση του ένδικου βοηθήματος ή ένδικου μέσου. Εν πάση περιπτώσει, το θιγόμενο πρόσωπο θα διατηρεί το δικαίωμα να προβεί το ίδιο στην ενέργεια που προέβη το ν.π. ή η ένωση, πράγμα που ισχύει βάσει του άρθρου 669 ΚΠολΔ.²⁹ Αυτό είναι σκόπιμο να προβλέπεται ρητά.

Να προβλέπουν ότι, «αν το θιγόμενο άτομο δε μετάρχει στη δίκη, το δεδικασμένο από αυτήν ενεργεί υπέρ αυτού και όχι εις βάρος του». Αυτό είναι πολύ σημαντικό για να επιτευχθεί πραγματική προστασία των θιγομένων και γίνεται δεκτό όσον αφορά τις δίκες που διεξάγουν τα νομικά πρόσωπα που αναφέρει το άρθρο 669 ΚΠολΔ,³⁰ σκόπιμο είναι όμως, για λόγους ασφάλειας δικαίου, να ορίζεται ρητά.

Κατά τον ΚΔιοικΔ, τις διοικητικές προσφυγές και αναφορές μπορεί να ασκήσει μόνο το αμέσως θιγόμενο πρόσωπο. Γι' αυτό, πρέπει να προστεθεί διάταξη στο Σ/Ν που να ορίζει ότι, προκειμένου για παραβάσεις του σχεδιαζόμενου νόμου, μπορούν να τις ασκήσουν και τα προαναφερόμενα ν.π. ή ενώσεις.

Θ) Άρθρο 9: Συνήγορος του Πολίτη

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει και πάλι την επιλογή του Συνηγόρου του Πολίτη, ως ανεξάρτητου φορέα που θα παρακολουθεί την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών, ως

του πλέον ενδεδειγμένου, καθώς και τον ορισμό ειδικού Βοηθού Συνηγόρου.

Ι) Άρθρο 10: Βάρος απόδειξης

Η έννοια του κοινοτικού κανόνα περί βάρους της απόδειξης είναι ότι το πρόσωπο που ισχυρίζεται ότι είναι θύμα διάκρισης αρκεί να επικαλεσθεί και να αποδείξει γεγονότα από τα οποία τεκμαίρεται ή πιθανολογείται η διάκριση. Αυτό είναι αρκετό για να κριθεί ορισμένο ένα ένδικο βοήθημα. Ο Ν. 3488/2006 (άρθρο 17) εξαιρεί της εφαρμογής του κανόνα αυτού τις ποινικές διαδικασίες, όπως επιτρέπει η Οδηγία 2006/54, καθώς και η Οδηγία 97/80, την οποία κωδικοποιεί, και είναι σκόπιμο. Τις ποινικές διαδικασίες και μόνον εξαιρεί και το αντίστοιχο άρθρο 14 του Ν. 3304/2005, ως προς τις λοιπές διακρίσεις, καθώς η διατύπωση των σχετικών διατάξεων των Οδηγιών 2000/43 και 2000/78 αντιστοιχεί σε εκείνη της Οδηγίας 2006/54. Έτσι, εκτός από την ακριβή συμμόρφωση προς τις Οδηγίες, έχει επιτευχθεί και η απαιτούμενη συνοχή των ρυθμίσεων των δύο αυτών νόμων.

Το άρθρο 10 Σ/Ν εξαιρεί και «κάθε εξώδικη διαδικασία». Η εξαίρεση αυτή, κατά την Αιτιολογική Έκθεση, «είναι σε αρμονία με την παρ. 4, εδ. (β) του άρθρου 19 της Οδηγίας 2006/54», η οποία όμως ορίζει ότι ο κανόνας εφαρμόζεται «σε κάθε αστική ή διοικητική διαδικασία που αφορά το δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα [...] εξαιρουμένων των εξωδίκων εκουσίων διαδικασιών». Η γενική εξαίρεση των «εξωδίκων διαδικασιών» που εισάγει το Σ/Ν καταλαμβάνει κάθε διαδικασία ενώπιον αρχής που δεν αποτελεί δικαστήριο, άρα και ενδικοφανείς προσφυγές, ενστάσεις κλπ ενώπιον διοικητικών αρχών, οι οποίες, κατά την Οδηγία, οφείλουν να εφαρμόζουν τον κοινοτικό κανόνα του βάρους της απόδειξης. Επίσης, η Αιτιολογική Έκθεση αναφέρει ως παράδειγμα «εξώδικης διαδικασίας» το Συνήγορο, ο οποίος όμως αποτελεί διοικητική αρχή και οφείλει και αυτός να ε-

29. Βλ. Κονδύλης, όπ.π., υποσ. 24.

30. Ibid και Κονδύλης, όπ.π., υποσ. 22, σελ. 538 επ.

31. Για τη λειτουργία του κοινοτικού κανόνα του βάρους απόδειξης βλ. Δ. Κονδύλης, «Άρθρο 670» στο Κ. Κεραμεύς, Δ. Κονδύλης, Ν. Νίκας (επιμ.) *Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Β* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2000) σελ. 1270 και στο Κ. Κεραμεύς, Δ. Κονδύλης, Ν. Νίκας (επιμ.) *Συμπλήρωμα στην Ερμηνεία του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2003) σελ. 96.

φαρμόζει τον κανόνα του βάρους της απόδειξης, ιδίως προκειμένου να κρίνει αν είναι αόριστη η προσφυγή (άρθρο 4, παρ. 4 του Ν. 3094/2003). Την ίδια υποχρέωση έχει η Επιθεώρηση Εργασίας.

Έτσι, η πιο πάνω προσθήκη δε συνάδει με την Οδηγία 2006/54 και διαταράσσει και την αναγκαία συνοχή μεταξύ Ν. 3488/2006 και Ν. 3304/2005. Περιάγει δε, τα θύματα διακρίσεων λόγω φύλου σε δυσμενέστερη θέση από άποψη διαδικασιών από τα θύματα άλλων διακρίσεων, πράγμα αντίθετο προς το ΚΔ και το Σύνταγμα. Άλλο σοβαρό πρόβλημα που δημιουργεί η πιο πάνω προσθήκη είναι η μείωση του επιπέδου προστασίας των θυμάτων διακρίσεων λόγω φύλου που παρέχει η ισχύουσα νομοθεσία (Ν. 3488/2006), την οποία απαγορεύει η Οδηγία 2006/54.

ΙΑ) Άρθρο 12: Συνεκτίμηση ισότητας γυναικών και ανδρών

Το άρθρο 29 της Οδηγίας απαιτεί από τα κράτη-μέλη να «λαμβάνουν **ενεργώς** υπόψη το στόχο της ισότητας γυναικών και ανδρών κατά τη σύνταξη και εφαρμογή νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών διατάξεων, πολιτικών και δραστηριοτήτων στους τομείς που καλύπτει η παρούσα Οδηγία». Η υποχρέωση αυτή απορρέει από τον οριζόντιο χαρακτήρα της (ουσιαστικής) ισότητας των φύλων (mainstreaming). Το Προοίμιο της Οδηγίας (παρ. 38) επισημαίνει ότι δεν αρκούν τα νομοθετικά μέτρα και ότι τα κράτη πρέπει «να προάγουν εντονότερα» την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και την αλλαγή νοοτροπίας, με τη μεγαλύτερη δυνατή συμμετοχή όλων των ενδιαφερομένων μερών, σε δημόσιο και ιδιωτικό επίπεδο. Το άρθρο 12 Σ/Ν παραλείπει τον όρο «ενεργώς», που εκφράζει την απαίτηση πιο πρόσφορων και αποτελεσματικών μέτρων για την προώθηση της ουσιαστικής ισότητας, πράγμα που αποτελεί και συνταγματική επιταγή (άρθρο 4, παρ. 2 σε συνδυασμό με άρθρο 116, παρ. 2 Σ).

ΙΒ) Άρθρο 13: Καταργούμενες διατάξεις

Η ΕΕΔΑ επαναλαμβάνει την παρατήρηση που έκανε και για το Σχέδιο του Ν. 3488/2006.³² Η διάταξη αυτή παρουσιάζει ένα βασικό πρόβλημα, που παρουσιάζει και η αντίστοιχη διάταξη του άρθρου 15 Ν. 1414/1984, το οποίο δημιούργησε ανασφάλεια δικαίου και προκάλεσε καταδικαστική απόφαση του ΔΕΚ, λόγω ανεπαρκούς συμμόρφωσης προς το άρθρο 119 (ήδη 141) ΣυνθΕΚ και τις Οδηγίες 75/117 και 79/7.³³ Πρόκειται, ιδίως, για τη γενικότητα της διατύπωσης όσον αφορά την κατάργηση των αντίθετων διατάξεων και τη μη ρητή κατάργησή τους. Από την προαναφερόμενη απόφαση ΔΕΚ και λοιπή πάγια νομολογία του είναι σαφές, ότι η συμμόρφωση προς οδηγία πρέπει να γίνεται κατά τρόπο που να δημιουργεί ασφάλεια δικαίου και να παρέχει επαρκή προστασία στους ενδιαφερομένους, με διατάξεις που επιτρέπουν σε αυτούς να γνωρίζουν σαφώς και επακριβώς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους και στα εθνικά δικαστήρια να εξασφαλίζουν την τήρησή τους. Κατά την έναρξη ισχύος του Ν. 1414/1984 υπήρχαν ακόμη ρυθμίσεις που περιείχαν διακρίσεις λόγω φύλου, οι οποίες δεν καταργήθηκαν ρητά. Γι' αυτό το ΔΕΚ, μη αρκούμενο στη διάταξη του άρθρου 15 του Ν. 1414/1984, η οποία προβλέπει γενικά και αόριστα την κατάργηση των αντίθετων διατάξεων, διαπίστωσε παράβαση του ΚΔ. Παρόμοια προβλήματα θα παραμείνουν και όταν το Σ/Ν γίνει νόμος.

III. Ενίσχυση της Επιθεώρησης Εργασίας

Όπως τόνισε η ΕΕΔΑ στη Γνωμάτευσή της επί του Σχεδίου του Ν. 3304/2005,³⁴ παρ' όλες τις συχνά υπεράνθρωπες προσπάθειες των στελεχών του, το ΣΕΠΕ δεν μπορεί να ανταποκριθεί στις αρμοδιότητες που ήδη έχει, λόγω ανεπαρκούς στελέχωσης και έλλειψης υλικο-τεχνικής υποδομής και υλικών μέσων, πράγμα που επισημαίνει και το ίδιο διαρκώς στις εκθέσεις του. Συνεπώς, αν το ΣΕΠΕ δεν ενισχυθεί, ώστε να μπορεί να καλύπτει ουσιαστικά όλους τους τομείς και όλες τις

32. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 2, σελ. 107.

33. ΔΕΚ, *Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατά Ελλάδας*, C-187/98 (28.10.1999).

34. ΕΕΔΑ, «Απόφαση της ΕΕΔΑ σχετικά με τη συμφιλίωση οικογενειακού και επαγγελματικού βίου ενόψει και της ενσωμάτωσης στην ελληνική νομοθεσία της Οδηγίας 2002/73/ΕΚ», *Έκθεση 2005*, σελ. 205 επ.

περιοχές της χώρας, η αποτελεσματικότητά του θα μειωθεί ακόμη περισσότερο. Υπάρχει το προηγούμενο των «γραφείων ισότητας» των Επιθεωρήσεων Εργασίας, που προέβλεψε ο Ν. 1414/1984 και που τελικά δε μπόρεσαν να λειτουργήσουν λόγω έλλειψης προσωπικού και μέσων. Παράλληλα, απαιτείται θεσμική ανάπλαση του έργου του ΣΕΠΕ, ώστε η συμβολή του στην επίλυση των διαφορών να είναι ουσιαστική και να αποφεύγονται οι συχνές προσφυγές στα δικαστήρια, αλλά και συνεχής και συστηματική ενημέρωση και επιμόρφωση των στελεχών του στις νομοθετικές και νομολογιακές εξελίξεις σε ελληνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο.

IV. Προτάσεις μέτρων για την εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής

Με την ευκαιρία αυτήν, η ΕΕΔΑ τονίζει και πάλι την ανάγκη λήψης αποτελεσματικών μέτρων για τη διευκόλυνση της εναρμόνισης οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, μεταξύ των οποίων είναι εκείνα που έχει προτείνει στη σχετική έκθεσή της,³⁵ και ιδίως:

α) Παροχή γονικής άδειας, ως *αυτοτελούς προσωπικού και μη μεταβιβάσιμου δικαιώματος* όλων των εργαζομένων ανδρών και γυναικών, με σχέση ιδιωτικού ή δημόσιου δικαίου, αντικατάσταση των αποδοχών τους με *κοινωνικές παροχές και διατήρηση της ασφάλισής τους*.

β) Καθιέρωση άδειας *πατρότητας* ταυτόχρονης με την άδεια μητρότητας, με αποδοχές, ως αυτοτελούς, προσωπικού και μη μεταβιβάσιμου δικαιώματος των ανδρών, σε όσες κατηγορίες

δεν προβλέπεται (π.χ. δημόσιους υπαλλήλους) και αύξηση της άδειας αυτής όπου προβλέπεται (οι εργαζόμενοι με σχέση ιδιωτικού δικαίου δικαιούνται άδεια πατρότητας μόνο δύο ημερών).

γ) *Κάλυψη και των δύο θετών γονέων* με όλα τα μέτρα αυτά και ιδιαίτερη μέριμνα για τις μονογονεϊκές οικογένειες.

δ) *Διευθέτηση του χρόνου εργασίας*, με κατοχύρωση του σχετικού δικαιώματος των εργαζομένων με νόμο ή μέσω συλλογικών διαπραγματεύσεων ή άλλων δομών διαβούλευσης, ώστε να μην περιορίζεται σε δικαίωμα μονομερούς διευθέτησης από τον εργοδότη και να επιτυγχάνεται εναρμόνιση οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής. Λήψη υπόψη της γνώμης των εργαζομένων γι' αυτό το ζήτημα και για τη διευθέτηση του ελεύθερου χρόνου.

ε) *Ρύθμιση των θεμάτων οργάνωσης της εργασίας* και ειδικότερα προώθηση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης (μερική απασχόληση, τηλε-εργασία κλπ) σε προαιρετική βάση και με πλήρη κατοχύρωση των δικαιωμάτων των εργαζομένων.

στ) *Ενίσχυση (ποιοτική και ποσοτική) των υποστηρικτικών δομών* για να καλύπτουν τις ανάγκες όλων των εργαζομένων, λαμβανομένων υπόψη και των καλών πρακτικών σε άλλα κράτη.

Η ΕΕΔΑ χαιρετίζει τις σχετικές με τα προαναφερόμενα ζητήματα ρήτρες των ΕΓΣΣΕ 2006-2007 και 2008-2009 και ζητεί την πλήρη και αποτελεσματική υλοποίηση και επέκτασή τους, επιφυλάσσεται δε να επανέλθει για το σοβαρότατο αυτό θέμα με νέα έκθεσή της.

35. Βλ. ΕΕΔΑ, όπ.π. υποσ. 17.

9. Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα¹

I. Εισαγωγή

Τα τελευταία δέκα -τουλάχιστον- χρόνια, ενώ παρατηρείται μία «έκρηξη» κειμένων,² δημοσιεύσεων, μελετών και εκδηλώσεων (ημερίδων, συνεδρίων κλπ) για τους Τσιγγάνους, όπως και σχετικά ψηφίσματα και αποφάσεις διεθνών οργανισμών και καταδίκες διεθνών δικαιοδοτικών οργάνων,

κοινή παραδοχή όλων των εμπλεκόμενων φορέων είναι πως υπάρχει τεράστιο χάσμα ανάμεσα στην υιοθέτηση πολιτικών και θετικών μέτρων και την ουσιαστική εφαρμογή τους στο πεδίο και πως οι Τσιγγάνοι συνεχίζουν να είναι θύματα αρνητικών διακρίσεων και κοινωνικού αποκλεισμού.

Αυτή η «πληθωριστική» ενασχόληση με τους Τσιγγάνους που περιγράφηκε, δεν αποτελεί αφ'εαυτής ευχάριστη είδηση, αφού αντανακλά την έλλειψη πραγματικών θεσμικών εγγυήσεων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Και στην Ελλάδα, οι

1. Το εν λόγω κείμενο υιοθετήθηκε από την Ολομέλεια της ΕΕΔΑ στην από 15.01.2009 συνεδρίασή της. Αποτελεί αναδιαμορφωμένη μορφή του κειμένου-βάσης για την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα που συζητήθηκε κατά την Ολομέλεια της 02.10.2008 της ΕΕΔΑ και που συντάχθηκε από την κα. Χ. Παπαδοπούλου, επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ. Ο κ. Α. Τάκης, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη, συνυπογράφει το αναδιαμορφωμένο κείμενο. Η εισήγηση λαμβάνει υπόψη της το πνεύμα και το περιεχόμενο της πλούσιας συζήτησης που διεξήχθη κατά την προηγούμενη Ολομέλεια, και ενσωματώνει κατά το δυνατόν, τις πάντα εποικοδομητικές, αλλά συχνά όχι σύμφωνες μεταξύ τους, προτάσεις και παρατηρήσεις των μελών της ΕΕΔΑ, και ειδικότερα εκείνων που είχαν την καλοσύνη να τις καταθέσουν και γραπτώς (Σ. Σπηλιωτοπούλου, Π. Στάγκος, Ν. Θεοδωρίδης, Κ. Μποτόπουλος). Η Έκθεση στηρίχθηκε στο έργο της Ειδικής Ομάδας Εργασίας για θέματα Ρομά (Α. Αργυροπούλου-Χρυσοχοΐδου, Π. Στάγκος, Α. Τάκης, Χ. Λάμπρου, Ν. Θεοδωρίδης, Κ. Μποτόπουλος, Η. Νικολακοπούλου-Στεφάνου, και Λ. Διβάνη/πρώην μέλος της ΕΕΔΑ & συντάκτρια της έκθεσης για ζητήματα Ρομά του 2001), συμπυκνώνοντας, παράλληλα, θέσεις και προτάσεις που κατατέθηκαν γραπτώς από σειρά φορέων και προσώπων (Α. Τάκης, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη, Μ. Βουτσίνου & Ά. Παπαδοπούλου, ειδικές επιστήμονες στον ΣτΠ, Ένωση Ελλήνων Τσιγγάνων, Πανελλήνιος Σύλλογος Νεολαίας ΡΟΜ, Σύλλογος ΡΟΜ Σοφάδων, Πανελλήνια Ένωση Ελλήνων ΡΟΜ, Εθνικό Εστιακό Κέντρο για το Ρατσισμό και την Ξενοφοβία, Ελληνική Ένωση για τα Δτα, ΜΚΟ ΟΙΚΟΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΜΚΟ Κλίμακα, ΜΚΟ Άρσις, ΜΚΟ PRAKSIS, Γιατροί του Κόσμου, Ελληνικό Παρατηρητήριο Συμφωνιών του Ελσίνκι, Διεύθυνση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων ΥΠΕΣ, Γ.Γ. Δημόσιας Τάξης, Γραφείο Υπουργού ΠΕΧΩΔΕ, ΚΕΛΠΝΟ, Δήμοι Αθηναίων & Τρικκαίων, Διαδημοτικό Δίκτυο ΡΟΜ, Περιφέρειες Αττικής & Δυτ. Ελλάδος, Ν. Χριστοπούλου/ανθρωπολόγος, Ε. Κατούφα/δημοσιογράφος-κοινωνική λειτουργός, Μ. Τσάφου/κοινωνιολόγος), που με διάφορες ιδιότητες και από διαφορετικές θέσεις δραστηριοποιούνται ή/και εμπλέκονται ευθέως στη διαχείριση ζητημάτων Ρομά. Τα προβλήματα και οι προτεινόμενες λύσεις συζητήθηκαν και αναπτύχθηκαν περαιτέρω και κατά τις δύο συναντήσεις/διαβουλεύσεις που συγκάλεσε η Επιτροπή (11.7 και 20.11 του 2007). Η Επιτροπή ευχαριστεί θερμά όλους αυτούς που συντέλεσαν με τον έργο τους στη διατύπωση των προτάσεων και στην κατανόηση των ζητημάτων που άπτονται της κατάστασης των Τσιγγάνων στην Ελλάδα σήμερα. Η συντάκτρια έκανε *in situ* επισκέψεις και συζητήσεις με κατοίκους στους οικισμούς ή καταυλισμούς Ρομά στο Χαλάνδρι Αττικής, το Γαλλικό ποταμό και τον Εύοσμο Θεσσαλονίκης.

2. Όσον αφορά τους Τσιγγάνους/Ρομά στην Ελλάδα και/ή την Ευρώπη, εντελώς ενδεικτικά σημειώνονται: European Roma Rights Center, *Focus: Roma in Greece* (ERRC, 2000); International Helsinki Federation for Human Rights, *The Situation of Roma in Selected Western European Countries: Report to the OSCE Conference on Anti-Semitism and Other Forms of Intolerance* (Cordoba, Spain, June 2005); Minority Rights Group International, *Roma Poverty and the Roma National Strategies: the Cases of Albania, Greece and Serbia* (September 2005); ERRC & Greek Helsinki Monitor, *Cleaning Operations: Excluding Roma in Greece* (Country Report Series, No 12, April 2003); Greek Helsinki Monitor, Centre on Housing Rights and Evictions et al., *Greece: Continuing Widespread Violation of Roma Housing Rights* (October 2006); OMCT & GHM, *Torture & Other Forms of Ill-treatment in Greece in 2003: The Situation of Women, Roma and Aliens*, (Hearing of the EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights, 16 October 2003); Save the Children, *Denied a Future: Report on Greece* (2003); Ελληνική Ομάδα για τα Δικαιώματα των Μειονοτήτων, *Οι Ρομά στην Ελλάδα: Ιστορία και σημερινή πραγματικότητα* (2002); J.P.Liegeois and N. Gheorghe, *Roma/Gypsies* (Minority Rights Group, 1995); M. Pavlou, *Racism and Discrimination against Immigrants and Minorities in Greece: the State of Play* (HLHR-KEMO Annual Report 2007); COHRE-ERRC-GHM-MSF, *Serial Abuses in Need of Rigorous Response* (2007); World Bank Involvement in Roma Issues, <http://www.worldbank.org/eca/roma/about.htm>

Τσιγγάνοι/Ρομά συμπεριλαμβάνονται σε πλήθος διοικητικών κειμένων και σχεδίων δράσεων και εθνικών στρατηγικών (Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2003-2005, 2006-2008, 2008-2010, Εθνική Στρατηγική για το Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου 2008, κλπ) χωρίς, όμως, να παρατηρείται αξιοσημείωτη βελτίωση των πραγμάτων στο πεδίο. Είναι επίσης γνωστό ότι η χώρα έχει εκτεθεί διεθνώς με σειρά καταδικών από διεθνή δικαιοδοτικά όργανα και βρίσκεται στην κορυφή των αρνητικά αξιολογούμενων κρατών, όσον αφορά τα θέματα Ρομά.³

Ένα ογκούμενο ρατσιστικό ρεύμα κατά των Ρομά εκδηλώνεται σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες με ακραίες πολιτικές, μέτρα και επιθετικές εκδηλώσεις (όπως δακτυλοσκόπηση των Ρομά, ρατσιστικές δηλώσεις ανώτερων κρατικών λειτουργών, κλπ) που έχουν πρόσφατα παρατηρηθεί στη γειτονική Ιταλία, την Τσεχία και σε μερικές ακόμα χώρες της ΕΕ.⁴ Αυτά τα φαινόμενα καθιστούν ακόμα πιο αναγκαία -και μάλιστα επείγουσα- την επίδειξη σταθερής βούλησης για πραγματικές πολιτικές ένταξης στη χώρα μας, και ιδίως τη συμπλήρωση και βελτίωση των υπάρχοντων προγραμμάτων και τη συνεχή και αυστηρή παρακολούθηση της αποτελεσματικότητάς τους στην πράξη, ενόψει των έως σήμερα πενιχρών αποτελεσμάτων. Πράγματι, παρά τη διαπιστωθείσα βραδύτητα εφαρμογής των όποιων μέτρων, και παρά την αναμφισβήτητη απόσταση ανάμεσα στις εξαγγελίες-στόχους τους και τα παραχθέντα αποτελέσματα, μέχρι σήμερα δεν έχει ολοκληρωθεί μία συνολική και γενναία αξιολόγηση της πορείας των προγραμμάτων. Με αυτά τα δεδομένα, ευθεία φαίνεται να είναι η σχέση μεταξύ της κρατικής αδράνειας ή -τουλάχιστον- ανεπαρκούς παρέμβασης και των περιστατικών απειλητικής/επιθετικής συμπεριφοράς μη Τσιγγάνων απέναντι σε Τσιγγάνους.

Σε αυτή τη συγκυρία, η ΕΕΔΑ έκρινε σκόπιμο

να επιχειρήσει μία καταγραφή της κατάστασης των Τσιγγάνων στην Ελλάδα σήμερα, και να διατυπώσει εκτιμήσεις και προτάσεις για την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της μη διάκρισης, και προκρίνοντας μία ολιστική προσέγγιση. Όπως είναι φυσικό, η αποτελεσματικότητα των προτάσεων που η ΕΕΔΑ απευθύνει στις αρμόδιες αρχές της ελληνικής πολιτείας είναι ευθέως συνδεδεμένη με αναγκαίες αλλαγές στον τρόπο θέασης των Τσιγγάνων και συμβίωσης με αυτούς, από το σύνολο των κοινωνικών φορέων και τον καθένα από μας ξεχωριστά, χωρίς, βεβαίως, και οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι και οι φορείς εκπροσώπησής τους να απαλλάσσονται από τις αναγκαίες, όσο και γενναίες, διορθωτικές κινήσεις στο μερίδιο της ευθύνης που τους αναλογεί.

II. Ιστορικό ενασχόλησης της ΕΕΔΑ με ζητήματα Ρομά

Η ΕΕΔΑ υιοθέτησε ένα πρώτο κείμενο θέσεων για ζητήματα Τσιγγάνων,⁵ ήδη κατά το δεύτερο έτος της λειτουργίας της (το 2001, πριν ακόμα υπάρξει συλλογική εκπροσώπηση των Ελλήνων Ρομά στην Επιτροπή), μέσω του οποίου συνιστούσε στο κράτος να αναλάβει τις ευθύνες του όσον αφορά τη λύση των προβλημάτων Ρομά, αλλά και να υιοθετήσει πολιτικές ευαισθητοποίησης της κοινωνίας. Το 2003 η ΕΕΔΑ αποφάσισε⁶ να διευρύνει την εκπροσώπηση του μη κυβερνητικού χώρου σε αυτήν, με την προσθήκη δύο ακόμα ΜΚΟ (πέραν των αρχικών τεσσάρων) στη σύνθεσή της, μία εκ των οποίων ήταν η Πανελλήνια Ομοσπονδία Σωματείων Ελλήνων Ρομ (ΠΟΣΕΡ). Αρκετοί είναι οι φορείς/μέλη της ΕΕΔΑ που δραστηριοποιούνται για ζητήματα προστασίας Ρομά (εκτενής αναφορά στις σύνθετες δράσεις του ΣτΠ για τους Ρομά γίνεται παρακάτω). Η συσσωρευμένη γνώση του ΣτΠ, μέσω της παρακολούθησής εκ του σύνεγγυς εγκαταστάσεων και διερεύ-

3. Βλ. περισσότερα παρακάτω, στο τμήμα της Έκθεσης που είναι αφιερωμένο σε αυτό το θέμα.

4. Βλ. σχετικά (και για την Ελλάδα), Human Rights First, *2008 Hate Crime Survey: Violence against Roma* (2008).

5. ΕΕΔΑ, «Η κατάσταση των Τσιγγάνων στην Ελλάδα», *Έκθεση 2001*, σελ. 179 επ.

6. Με την από 06.02.2003 απόφαση της Ολομέλειας, δυνάμει του άρθρου 2, παρ. 1, (γ) και άρθρου 9 του Ν. 2667/1998.

νησης ατομικών υποθέσεων των Τσιγγάνων από ολόκληρη την επικράτεια, αποτελεί την εμπειρική βάση δεδομένων πάνω στην οποία η ΕΕΔΑ θεμελιώνει τις θέσεις της, με την πεποίθηση ότι ο συνδυασμός των θεσμικών τους ρόλων μπορεί να επαυξήσει τη δυναμική της παρέμβασής τους προς την πολιτεία. Πέραν του ΣτΠ, το ΠΑΣΟΚ και ο ΣΥΡΙΖΑ έχουν καταθέσει σχετικές ερωτήσεις στην Βουλή (κυρίως για ζητήματα μετεγκατάστασης και εκπαίδευσης), οι μη κυβερνητικές οργανώσεις εξετάζουν σχετικά θέματα ανάλογα με το φάσμα στο οποίο δρουν, εκπρόσωποι πανεπιστημιακών σχολών (που έχουν εκπροσωπήσει, μάλιστα, την Επιτροπή σε ημερίδες που οργάνωσαν φορείς της κοινωνίας των πολιτών για σχετικά πάντα θέματα), και φυσικά, οι εκπρόσωποι των Υπουργείων ενημερώνουν -αν και όχι, πάντα, επαρκώς- την Επιτροπή για τις δράσεις τους, μέσω των ετήσιων εκθέσεων πεπραγμένων που της υποβάλλουν, αλλά και απαντώντας σε εξειδικευμένα αιτήματα της Επιτροπής για πιο συγκεκριμένα σημεία των περί Ρομά ενεργειών τους.

Η ΕΕΔΑ συμπεριλαμβάνει συστηματικά τα ζητήματα Ρομά, σε όλα τα κείμενα παρατηρήσεων που υποβάλλει επί των εκθέσεων της Ελλάδας στα όργανα παρακολούθησης της εφαρμογής διεθνών συμβάσεων, επί εθνικών σχεδίων δράσης ή επί Σ/Ν που άπτονται της προστασίας από τις διακρίσεις,⁷ όπως και κάθε φορά που καλείται να διαβουλευθεί με εκπροσώπους διεθνών οργανισμών⁸ προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Κατ' αυτές τις συναντήσεις και στις παρατηρήσεις της επί των εθνικών εκθέσεων η ΕΕΔΑ σημειώνει,

μεταξύ άλλων: *την έλλειψη πνεύματος συνεργασίας των τοπικών αρχών για την επίλυση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά. Τις επιπρόσθετες δυσχέρειες που προκαλεί στην κατάρτιση και εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης, η πολυδιάσπαση στην εκπροσώπηση των Ρομά. Την ελλιπή καταγραφή στοιχείων για τους Έλληνες Ρομά που οφείλεται και σε παραλείψεις των αρμοδίων υπηρεσιών της κεντρικής διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, έλλειμμα που δυσχεραίνει το σχεδιασμό και την εφαρμογή κατάλληλων δράσεων. Τον προβληματισμό αναφορικά με τη μη συμπερίληψη των Ρομά με προέλευση από τις χώρες των Βαλκανίων, στα διάφορα προγράμματα κοινωνικής ένταξης και μέριμνας. Τις σοβαρές δυσκολίες εύρυθμης υλοποίησης του προγράμματος διάθεσης επιδοτούμενων στεγαστικών δανείων με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου, λόγω ελλιπούς κατανόησης της όλης διαδικασίας από την πλευρά των Ρομά και επιπλέον, λόγω της αναρμοδιότητας του ΥΠΕΣ να ελέγξει τον τρόπο διαχείρισης των κονδυλίων από την τοπική αυτοδιοίκηση, και την παραπομπή των σχετικών καταγγελιών στον αρμόδιο εισαγγελέα. Τον παράνομο χαρακτήρα των αναγκαστικών εξώσεων και βίαιων απομακρύνσεων Ρομά από καταυλισμούς σε διάφορες περιοχές της χώρας, όταν αυτή δε συνοδεύεται από την μετεγκατάστασή τους σε άλλο χώρο, προσδιορισμένο από τις αρμόδιες αρχές, που θα πληροί προϋποθέσεις ασφάλειας και στοιχειώδους αξιοπρέπειας. Την ανάγκη αξιοποίησης της, κατά γενική ομολογία, καλής πρακτικής της λειτουργίας των 30 περίπου ιατρο-κοινωνικών κέ-*

7. Βλ. ΕΕΔΑ, «Παρατηρήσεις για την Έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή του Διεθνούς Συμφώνου για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα από την Ελλάδα», Έκθεση 2002, σελ. 181 επ.; «Παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ επί των Εκθέσεων του Υπουργείου Δικαιοσύνης και του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης προς την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών κατά των Βασανιστηρίων», Έκθεση 2001, σελ. 229 επ.; «Γνωμάτευση επί του σχεδίου νόμου με τίτλο Έφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού», Έκθεση 2003, σελ. 223 επ.; «Παρατηρήσεις επί του σχεδίου της πρώτης έκθεσης της Ελλάδας για το Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων προς την Επιτροπή του Συμφώνου», Έκθεση 2003, σελ. 249 επ.; «Παρατηρήσεις επί της Έκθεσης του Υπουργείου Εξωτερικών για την εφαρμογή της Διεθνούς Σύμβασης για την Κατάργηση Κάθε Μορφής Φυλετικών Διακρίσεων», Έκθεση 2007, σελ. 177 επ.; «Απόψεις και προτάσεις σχετικά με την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010», που ενεκρίθη από την Ολομέλεια της 10.07.2008.

8. Βλ. Συναντήσεις εργασίας με: G. McDougall, Ανεξάρτητη Εμπειρογνώμων του ΟΗΕ για Θέματα Μειονοτήτων (Σεπτ. 2008), CPT delegation (Αύγ. 2005), συνδιοργάνωση συνεδρίου για θέματα ρατσισμού με ECRI (18.11. 2004), σειρά συναντήσεων με τον Επίτροπο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ή/και με εκπροσώπους του Γραφείου του.

ντρων. Την αναποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα ληφθέντων μέτρων για την ένταξη των παιδιών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τέλος, την ανεπαρκή διερεύνηση καταγγελιών για χρήση βίας από αστυνομικούς σε βάρος Τσιγγάνων (με συνέπεια την ατιμωρησία), και της μεταχείρισης που ενέχει στοιχεία αρνητικής διάκρισης, και κακομεταχείρισης με πιθανά ρατσιστικά κίνητρα από μη Τσιγγάνους πολίτες.

Μέσα στο 2007, η ΕΕΔΑ συνέστησε ειδική ομάδα για θέματα Ρομά και συγκάλεσε δύο συναντήσεις εργασίας με ευρεία συμμετοχή φορέων που είτε δραστηριοποιούνται (ΜΚΟ, συλλογικές εκφράσεις Τσιγγάνων πολιτών, πανεπιστημιακούς, κá), είτε εμπλέκονται ευθέως (δημόσια διοίκηση και αυτοδιοίκηση, ανεξάρτητες αρχές, κá) στη διαχείριση θεμάτων Ρομά. Πολλοί από αυτούς κατέθεσαν συγκεκριμένες θέσεις και προτάσεις πάνω στα -απολύτως αλληλένδετα μεταξύ τους- πεδία όπου εκδηλώνονται παραβιάσεις δικαιωμάτων και υστερήσεις όσον αφορά τους Τσιγγάνους: στέγαση, εκπαίδευση, υπηρεσίες υγείας, απασχόληση, και προβλήματα αστικοδημοτικής φύσεως. Επιπλέον, τον Οκτώβριο του 2007 ο Πρόεδρος της Επιτροπής Κ. Παπαϊωάννου, μαζί με το Βοηθό Συνήγορο του Πολίτη Α. Τάκη, είχε ειδική συνάντηση για θέματα Ρομά με το Γενικό Γραμματέα του ΥΠΕΣ κ. Π. Γεωργιάδη.

Από τους φορείς που μετέχουν στη σύνθεση της ΕΕΔΑ, ο ΣτΠ είναι αυτός που, φύσει και θέσει, ειδικότερα με τη νέα (δυνάμει του Ν. 3304/2005) αρμοδιότητά του ως Φορέας Προώθησης της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης, επιτυγχάνει την ουσιαδέστερη επαφή και κατανόηση των προβλημάτων των ίδιων των Τσιγγάνων και των εμποδίων όσον αφορά τη διαχείρισή τους και την εξεύρεση λύσεων. Όψεις της εμπειρίας του στη διερεύνηση ατομικών υποθέσεων, μέσω της διενέργειας αυτοψιών αλλά και μέσω της ανάληψης, από το 2005, «σύνθετης δράσης για τη σεξαστική αποκατάσταση των Ρομά», αποτυπώνο-

νται σε σειρά πορισμάτων του, στις ετήσιες εκθέσεις της Αρχής, στην ειδική έκθεση (2004) του Κύκλου ΔτΑ για την «Πειθαρχική/διοικητική διερεύνηση καταγγελιών εναντίον αστυνομικών υπαλλήλων», και τέλος, στα δημοσιευμένα συμπεράσματα της πρόσφατης (Δεκ. 2007) Ευρωπαϊκής Συνάντησης Εργασίας που συνδιοργάνωσε με το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, με θέμα την άρση των εμποδίων της κοινωνικής συμμετοχής των Ρομά. Στο ΣτΠ λειτουργεί δια-κυκλική ομάδα για θέματα Ρομά, ενώ έχει συσταθεί Δίκτυο αμοιβαίας ενημέρωσης-πληροφόρησης με φορείς και ενώσεις της κοινωνίας των πολιτών που δραστηριοποιούνται σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων των Ρομά.

III. Ορισμοί και βασικά δεδομένα πεδίου για τους Τσιγγάνους στην Ελλάδα⁹

Οι Τσιγγάνοι που ζουν στην Ευρώπη δεν αποτελούν ομοιογενή ομάδα, αλλά μωσαϊκό πληθυσμών, ενώ ποικίλες είναι και οι ονομασίες που τους αποδίδονται στις διάφορες χώρες: Τσιγγάνοι στην Ελλάδα¹⁰ (αλλά και «Κατσιβελιοί» σε χωριά της Βόρειας Ελλάδας, από το μεσαιωνικό ιταλικό «cattivello»), Gitanos (από το «Αιγύπτιος», αφού τους αποδιδόταν, σε κάποια περίοδο, καταγωγή από την Αίγυπτο) στην Ισπανία, Ciganos στην Πορτογαλία, Calé, Gitans, Tsiganes ή Manouches στη Γαλλία, Kaale στη Φινλανδία, Sintí και Zigeuner στη Γερμανία, Zingari στην Ιταλία, Roma σε αρκετές χώρες της νοτιο-ανατολικής Ευρώπης κλπ. Τους μη Τσιγγάνους, οι Τσιγγάνοι τους αποκαλούν Balamé ή Gatzé, που δηλώνουν το άλλο φύλο, δηλαδή τον μη Τσιγγάνο.

Η έναρξη της μεταναστευτικής τους πορείας τοποθετείται γύρω στον 11^ο μ.Χ. αιώνα, ενώ γλωσσολογικά είναι τα κριτήρια με βάση τα οποία θεωρείται ότι προέρχονται από τη Βόρεια Ινδία: η Ρομανί ή Ρομανές (η οποία εμφανίζει 20, τουλάχισ-

9. Για μία συλλογή ποικίλων επιστημονικών προσεγγίσεων που προσφέρουν ερεθίσματα για προβληματισμό σχετικά με τους Τσιγγάνους στην Ελλάδα, βλ. τον τόμο που έχει εκδώσει η Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας, *Οι Ρομά στην Ελλάδα* (Αθήνα 2002).

10. Εκτιμάται -χωρίς όμως επιστημονική βεβαιότητα- ότι ο όρος προέρχεται από μία αιρετική ομάδα του Βυζαντινού χώρου, που ονομαζόταν «Αθίγγανοι» -ανέγγιχτοι-, παραλλαγές του οποίου έμελλαν να χρησιμοποιηθούν σε πολλές χώρες. Σε άλλη εκδοχή, από το α- και θιγγάνω (αγγίζω, ψηλαφώ), δηλαδή απρόσιτος, αφηλάφιστος.

στον, διαλέκτους και περισσότερα από 60 ιδιώματα, δεν έχει γραπτή μορφή και χρησιμοποιείται ως κώδικας επικοινωνίας μη αντιληπτός από τους μη-Τσιγγάνους) βρέθηκε ότι μοιάζει στη μορφολογία και το λεξιλόγιο με γλωσσικές μορφές της περιοχής αυτής. Στη διάρκεια των μετακινήσεών τους οι ομάδες αυτές των Ρομά/Τσιγγάνων συνάντησαν άλλους «Ταξιδιώτες» με ιθαγενή ευρωπαϊκή προέλευση. *Quinquis* στην Ισπανία και την Πορτογαλία, *Tinklers/Tynkers* ή *Travellers* στην Ιρλανδία και Αγγλία, *Jenische* στη Γερμανία, *Omstreifere* στη Σκανδιναβία κλπ. Οι σχέσεις των ομάδων αυτών με τους Τσιγγάνους δεν είναι απολύτως ευκρινείς, αλλά προσαρμόστηκαν και αυτοί στον πλάνητα βίο για διάφορους λόγους, όπως η ανέχεια, οι πόλεμοι κλπ.

Στα διοικητικά και πολιτικά κείμενα των χωρών όπου διέμεναν και διαμένουν οι τσιγγάνικες ομάδες, χρησιμοποιούνταν και χρησιμοποιούνται όροι ή παραφράσεις που συχνά αντανάκλουν την πολιτική που ακολουθούν οι εν λόγω χώρες απέναντι στους πληθυσμούς αυτούς. Στη Γαλλία χρησιμοποιείται η περίφραση «*Personnes d'origine nomade*» (άτομα νομαδικής προέλευσης) μέχρι το '72, ενώ σήμερα έχει αντικατασταθεί από τον όρο «*Roms et Gens du Voyage*» (Ρομ και Ταξιδιώτες), ένας όρος με βάση το *habitus* των υποκειμένων, απαλλαγμένος από αρνητικούς ή πολιτιστικούς συνειρμούς -σύμφωνα με την «*sacro-sainte laïcité*» της γαλλικής δημοκρατίας- που συμπεριλαμβάνει και τις ομάδες με μη ινδική προέλευση.

Ο όρος «Τσιγγάνος» δε θεωρείται γενικά υποτιμητικός, εμπεριέχει όμως αρνητικές αποχρώσεις σε κάποιες ευρωπαϊκές χώρες, όπως τη Γερμανία. Όσον αφορά την Ελλάδα, μοιάζει να αποτελεί αποδεκτή επιλογή για τις περισσότερες ομάδες, ενώ ο όρος «Ρομ» ή/και «Ρομά» (που σημαίνει «άνθρωπος» στη Ρομανί), χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο στον πολιτικό λόγο που θέλει να διέπεται από ένα πνεύμα «πολιτικής ορθότητας», συνδυάζοντας το πλεονέκτημα της διαφοροποίησης από όρους που έχουν επιβληθεί εξωγενώς. Πρόκειται για έναν όρο που ανταποκρίνεται περισσότερο στη βούληση των τσιγγάνικων ομάδων της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (που αποτελούν το 70% περίπου του συνολικού τσιγγάνικου πληθυσμού στην Ευρώπη), και αυτόν χρησιμοποιούν οι διεθνείς τσιγγάνικες οργανώσεις ιδιαίτερα την τελευταία εικοσαετία. Στο πα-

ρόν κείμενο, η συχνότερη χρήση των όρων «Τσιγγάνος» και «τσιγγάνικος» οφείλεται στο ότι αυτοί ακούγονται πιο οικείοι και, ταυτόχρονα, αποδεκτοί από αυτούς στους οποίους αναφέρονται, χωρίς όμως να αποκλείονται και οι όροι Ρομ και Ρομά.

Στο σημερινό ελληνικό χώρο οι Τσιγγάνοι πρωτοεμφανίζονται γύρω στον 14^ο αιώνα, ενώ μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή εμφανίστηκε ένα μεγάλο μεταναστευτικό ρεύμα Τσιγγάνων προερχόμενο από τις περιοχές της Πόλης και της Σμύρνης. Σημειώνεται ότι η ελληνική ιθαγένεια αποδόθηκε στους Τσιγγάνους που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια το 1955 με το ΝΔ 3370/1955, το οποίο παρέμεινε ουσιαστικά ανενεργό μέχρι το 1979, οπότε νέες θεσμικές ρυθμίσεις επιχείρησαν να τακτοποιήσουν τα θέματα ιθαγένειας των Τσιγγάνων. Αξιοσημείωτη συγκέντρωση πληθυσμού Τσιγγάνων συναντάται σε διάφορες περιοχές της Αττικής και της Θεσσαλονίκης, στη Δυτική Πελοπόννησο, τη Θράκη, τη Χίο, τη Λέσβο, αλλά και σε αρκετές πόλεις των υπόλοιπων γεωγραφικών διαμερισμάτων της χώρας.

Είναι πολύ δύσκολο να εκτιμηθεί ο ακριβής αριθμός των Τσιγγάνων στην Ελλάδα -αλλά και αλλού- αφού δεν υπάρχει συστηματικός τρόπος συλλογής στοιχείων που αφορούν την εθνοτική ταυτότητα (η τελευταία απογραφή στην οποία αναγραφόταν η φυλετική καταγωγή ή η μητρική γλώσσα, ήταν αυτή του 1951, και κατ' αυτήν ο τσιγγάνικος πληθυσμός ανερχόταν σε 7.429 άτομα). Μετριοπαθείς υπολογισμοί αναφέρουν περίπου 250.000 άτομα τσιγγάνικης καταγωγής, με σαφείς τάσεις εδραιοποίησης, της οποίας ο βαθμός είναι στενά συνδεδεμένος με τις ανάγκες της εργασιακής τους απασχόλησης. Πρέπει να σημειωθεί πως στον τσιγγάνικο πληθυσμό της Ελλάδας έχει, πρόσφατα, προστεθεί σημαντικός αριθμός νεοαφιχθέντων Τσιγγάνων με καταγωγή κυρίως από την Αλβανία και τις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, που τις εγκατέλειψαν για ευνοήτους λόγους. Η παραμονή των εν λόγω Τσιγγάνων στην Ελλάδα είναι σχετικά ανεμπόδιστη -παρά τις τριβές που διαπιστώνονται μεταξύ αυτών και των ιθαγενών Τσιγγάνων- αφού οι δημόσιες αρχές μάλλον αποφεύγουν να ασχοληθούν και με αυτούς. Ούτως ή άλλως, οι διαφοροποιήσεις αυτές στο εσωτερικό του τσιγγάνικου πληθυσμού παραμένουν ανεπαρκώς φωτισμένες, με δεδομένο ότι

οι αστικοδημοτικές εκκρεμότητες, οι υψηλοί δημογραφικοί ρυθμοί και η σχετική γεωγραφική κινητικότητα του συνόλου του τσιγγάνικου πληθυσμού δυσχεραίνει τις όποιες απογραφικές απόπειρες, τη στιγμή, μάλιστα, που αυτές γίνονται αποσπασματικά και χωρίς σύστημα.

IV. Διαδρομές της ταυτότητας: «Τσιγγάνικη» ταυτότητα ή σύνθετη ταυτότητα;

Από την εμφάνισή τους στην Ευρώπη, μέχρι πολύ πρόσφατα, οι Τσιγγάνοι αντιμετωπίζονταν από την πολιτική και τη διανοήση με δύο διαμετρικά αντίθετους τρόπους: η κυρίαρχη πολιτική (κρατική) προσέγγιση κινείτο μεταξύ δίωξης (ή και αφανισμού), αφομοιωτικών πολιτικών, ρυθμιζμένου ελέγχου και ανοχής των τσιγγάνικων ομάδων, ενώ οι διανοούμενοι (ιδιαίτερα υπό τον ιδεολογικό ορίζοντα του κινήματος του ρομαντισμού του 19^{ου} αιώνα) συχνά ανέπτυσσαν ένα «μυθοποιητικό» λόγο που πρόβαλλε τον εξωτισμό αυτών των ιδιότυπων «οικείων ξένων», αυτών των «διαφορετικών» γειτόνων, που ζουν δίπλα μας, αλλά όχι μαζί μας. Στάσεις, προτιμήσεις, πρακτικές και συμπεριφορές των Τσιγγάνων ερμηνεύονται κάτω από το πρίσμα μίας ενιαίας «τσιγγάνικης κουλτούρας» και μίας ισοπεδωτικής γενίκευσης αυτής της ετερότητας: «από τη φύση τους» οι Τσιγγάνοι είναι πλάνητες και νομάδες,¹¹ έχουν μαντικές ικανότητες κλπ. Ας σημειωθεί, πάντως, ότι όσον αφορά τις ιδιότητες που αποδίδονται στους Τσιγγάνους, το ισοζύγιο είναι συντριπτικό υπέρ των αρνητικών ιδιοτήτων, δηλαδή αυτών που οι μη-Τσιγγάνοι αποκρούουν για τον εαυτό τους.

Μία τρίτη προσέγγιση, προερχόμενη από τους κόλπους των κοινωνικών επιστημών, άρχισε να αρθρώνεται τη δεκαετία του '70, προτείνοντας μία νέα θεώρηση των κοινωνικών σχέσεων πλειονότητας-μειονότητας που μελετά τα προσδιορι-

στικά χαρακτηριστικά των Τσιγγάνων σε αιτιώδη συνάρτηση με τις σχέσεις και τις αλληλεπιδράσεις με τον πληθυσμό της πλειονότητας. Τα θεωρητικά εργαλεία εμπλουτίζονται και η έρευνα κατευθύνεται στην εξέταση των χαρακτηριστικών των Τσιγγάνων, είτε ως ανάπτυξη ενός είδους αντι-συμπεριφοράς προς τις νόρμες της πλειονότητας, είτε ως στρατηγική επιβίωσης (resilience) και αλληλεπίδρασης των τσιγγάνικων ομάδων με τις οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους που διέπουν την κοινωνία της πλειονότητας, ή τέλος, ως ένα συνδυασμό των δύο προηγούμενων. Οι ακόμα πιο πρόσφατες προσεγγίσεις διέπονται από το δικαιωματικό λόγο (ανθρώπινα δικαιώματα, δικαίωμα ένταξης και συμμετοχής στους κοινωνικούς θεσμούς και δικαίωμα πρόσβασης στα κοινωνικά αγαθά), που υπογραμμίζει την αναγκαιότητα, αφενός, της συμμετοχής των ιδίων των Τσιγγάνων στη διαμόρφωση των πολιτικών που τους αφορούν και, αφετέρου, θεσμικών εγγυήσεων για τη λήψη και εφαρμογή θετικών μέτρων για την άρση του αποκλεισμού και των ανισοτήτων.

Η δυναμική της διαπραγμάτευσης της τσιγγάνικης ταυτότητας¹² και του τσιγγάνικου αυτοπροσδιορισμού στην Ελλάδα και τον ελληνικό δημόσιο λόγο, μοιάζει να διαφοροποιείται σε κάποιο βαθμό, από τον υπόλοιπο ευρωπαϊκό χώρο. Αυτή η διαφορά αποκτά σημασία, γιατί προσδιορίζει σε σημαντικό βαθμό το ιδεολογικό υπόβαθρο και τη θέση από την οποία οι τσιγγάνικες κοινότητες διεκδικούν τα δικαιώματά τους και διαμορφώνουν τις ανάλογες στρατηγικές/τακτικές τους. Στην περίπτωση μίας *de jure* μειονότητας, τα μέλη της τελευταίας υπόκεινται σε ειδικές θεσμικές ρυθμίσεις για ορισμένες από τις πτυχές των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους, ενώ στην περίπτωση μίας *de facto* μειονότητας το μειονοτικό όριο είναι υπαρκτό και ενεργό, αλλά τα μέλη της εν λόγω ομάδας δε δικαιούνται, ή δεν επιθυμούν να παραπέμψουν στο μειονοτικό *status*.¹³

11. Για μία εμπεριστατωμένη μελέτη της κινητικότητας, της εδαφικότητας και των τρόπων εγκατάστασης, εδραίωσης και μετακίνησης των τσιγγάνικων ομάδων, βλ. Ε. Καραθανάση, *Το κατοικείν των Τσιγγάνων: ο βιο-χώρος και ο κοινωνιο-χώρος των Τσιγγάνων* (Gutenberg, Βιβλιοθήκη Κοινωνικής Επιστήμης & Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα 2000).

12. Βλ. σχετικά: Ε. Παπαταξιάρχης, «Περί της πολιτισμικής κατασκευής της ταυτότητας», στο Εταιρεία Μελέτης των Επιστημών του Ανθρώπου (επιμ.) *Περί Κατασκευής* (Νήσος, Αθήνα 1996) σελ. 197 επ.

13. Στη σύγχρονη αντίληψη που διέπει το δίκαιο των μειονοτήτων γίνεται αποδεκτή η λεγόμενη υποκειμενική προσέγγιση που σημαίνει ότι, *inter alia*, καθοριστικό στοιχείο για την ανάδειξη μίας ομάδας σε μειονοτική είναι η εκπεφρασμένη συλλογική της βούληση να υφίσταται ως τέτοια.

Ενώ οι περισσότερες ομάδες Τσιγγάνων στην Ευρώπη μοιάζουν να συντάσσονται με μία (ταυτόχρονα ετεροπροσδιοριστική και αυτοπροσδιοριστική) θέση που εγγράφει τις -όποιες- συλλογικές τους ιδιότητες μέσα στο κέλυφος της «μειονότητας» και, συνακόλουθα, χρησιμοποιεί ως πολιτικό εργαλείο διεκδικήσεων το διεθνές και εθνικό οπλοστάσιο της έννοιας της μειονότητας¹⁴ (σχεδόν όλοι οι διακυβερνητικοί και μη κυβερνητικοί οργανισμοί αναφέρονται στους Τσιγγάνους ως τη «μεγαλύτερη μειονότητα στην Ευρώπη»), πολλές από τις συλλογικότητες των Τσιγγάνων στην Ελλάδα δηλώνουν¹⁵ πως προτιμούν μία πλατφόρμα διεκδίκησης στη βάση της «ευάλωτης» ή «ευπαθούς» ομάδας.¹⁶ Η αναζήτηση της αναγνώρισης, της αποδοχής και της ισότητας, γίνεται στη βάση όχι της εθνοτικής διαφορετικότητας, αλλά της εθνοτικής «ομοιότητας με ιδιαιτερότητες». Συγκρίνουν εαυτούς με άλλες πληθυσμιακές ομάδες με «πολλαπλή» ταυτότητα (π.χ. Βλάχοι, Πόντιοι, Αρβανίτες), ενώ υπογραμμίζουν την ανταπόκρισή τους στις υποχρεώσεις τους απέναντι στην πολιτεία, όταν αυτή τους χρειάζεται (Τσιγγάνοι θύματα της Γερμανικής Κατοχής,¹⁷ εκπλήρωση στρατιωτικών υποχρεώσεων κλπ).

Πρόκειται για μία επιλογή που φαίνεται να προκύπτει είτε από μία ερμηνεία της περιθωριο-

ποίησης της ομάδας μέσω κοινωνικο-οικονομικών, μάλλον, μηχανισμών, οι οποίοι εν πολλοίς αναπαράγουν την ιδιαιτερότητα,¹⁸ είτε από μία επιφύλαξη για τη χρησιμότητα μίας θεώρησης της ομάδας ως «μειονοτικής» (εξαιτίας του στιγματισμού και περαιτέρω αποκλεισμού που συνεπάγεται η χρήση του όρου για την ελληνική έννομη τάξη και διοικητική πρακτική), ώστε να δοθεί διέξοδος στα συσσωρευμένα προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού της.

Η υπερβολή με την οποία ενίοτε εκφράζεται αυτή η επιθυμία του ανήκειν στην Ελλάδα (όταν διατυπώνεται, για παράδειγμα, ισχυρισμός αρχαιοελληνικής καταγωγής των τσιγγάνικων ομάδων), προκύπτει από μία, ασυνείδητη ίσως, γνώση ότι η ιδιότητα του πολίτη σε αυτή τη χώρα βασίστηκε στην αρχή του αίματος (*jus sanguinis*) και της κοινής καταγωγής, και όχι σε μια «πολιτειακή» (civic) ελληνικότητα. Μία τέτοια μη πολιτειακή ελληνικότητα, σε συνδυασμό με το ιδεολόγημα της πολιτισμικής ανωτερότητας του Έλληνα σε σχέση με άλλες ταυτότητες, και της Ελλάδας -ως πηγής του ευρωπαϊκού πολιτισμού- σε σχέση με άλλες χώρες, κατέστησε ασύμβατη την ορατότητα της ετερότητας και/ή της μειονοτικής διαφοράς.

Από την πλευρά του κυρίαρχου τμήματος της ελληνικής κοινωνίας, οι Τσιγγάνοι προσλαμ-

14. Για έναν προβληματισμό όσον αφορά το νομικό προσδιορισμό της έννοιας «μειονότητα», βλ. Λ.-Α. Σισιλιάνος και Α. Μπρεδήμας (επίμ.), *Η προστασία των μειονοτήτων. Η Σύμβαση-πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1997). Επίσης, για μία πραγματιστική και κριτική επιστημονική θεώρηση του μειονοτικού φαινομένου, βλ. Κ. Τσιτσελίκης και Δ. Χριστόπουλος (επίμ.), *Το μειονοτικό φαινόμενο στην Ελλάδα: Μία συμβολή των κοινωνικών επιστημών* (Κριτική, Αθήνα 1997).

15. Βλ. δημοσιοποιημένη Διακήρυξη Αυτοπροσδιορισμού κατά το 3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΠΟΣΕΡ, Θεσσαλονίκη 28.04.2001: «Οι Έλληνες Τσιγγάνοι δηλώνουμε κατηγορηματικά και προς πάσα κατεύθυνση ότι είμαστε ένα άρρηκτα συνδεδεμένο κομμάτι ελληνισμού και οποιαδήποτε άλλου τύπου λογική και θεώρηση από οπουδήποτε κι αν εκφράζεται θα μας βρίσκει αντίθετους».

16. Για μία στρατευμένη -στη μία πλευρά- προσέγγιση αυτού του δίπολου: αποκλεισμός σε «πολιτισμική-μειονοτική» βάση vs. αποκλεισμός σε κοινωνικο-πολιτική βάση, βλ. Α. Βαξεβάνογλου, *Έλληνες Τσιγγάνοι: Περιθωριακοί και Οικογενειάρχες* (Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2001).

17. Οι Τσιγγάνοι μιλάνε περήφανα για την προτομή του Βασίλη Μήτρου, του «Καπετάν Γύφτου», που τοποθετήθηκε πριν από λίγα χρόνια στην Κύμη. Έξω από τα ελληνικά σύνορα, υπάρχει διαμάχη σχετικά με την αναγνώριση της εξόντωσης των Τσιγγάνων στο Ολοκαύτωμα λόγω φυλετικού μίσους, ή λόγω της επικινδυνότητάς τους και των παραβατικών ενεργειών τους. Όσο ανατριχιαστική κι αν είναι αυτή η «μέτρηση» του ποιος είναι περισσότερο θύμα από τον άλλον, πάντως αντανακλά τη μικρή, ακόμα, δύναμη πίεσης που ασκούν οι Τσιγγάνοι στα κρατικά κέντρα αποφάσεων.

18. Είναι μία επιλογή που ταιριάζει με την τάση μίας «ταξικής» ανάλυσης των κοινωνικών ανισοτήτων, την οποία επιχειρεί να επαναφέρει στο πολιτικό discourse, έναντι των θεωρήσεων που χρησιμοποιούν κατηγορίες και εργαλεία του «μεταμαρξισμού» και το μεταμοντέρνο ιδεώδες της ενδυνάμωσης της διαφορετικής επιλογής. Βλ. σχετικά, Χ. Κάτσικας και Ε. Πολίτου, *Εκτός τάξης το διαφορετικό: Τσιγγάνοι, μειονοτικοί, παλινοστούντες και αλλοδαποί στην ελληνική εκπαίδευση* (Gutenberg, Αθήνα 1999).

βάνονται ως «προβληματικοί», θεωρώντας ότι η μη επιτυχημένη ένταξή τους στον κύριο όγκο του ελληνικού πληθυσμού, είναι αποτέλεσμα της κουλτούρας και του χαρακτήρα τους. Από τη στιγμή, δε, που ο Τσιγγάνος επιτυγχάνει την ένταξή του, παύει να είναι «ορατός» από το μη Τσιγγάνο. Πράγματι, ο μικρός αριθμός εκείνων των Τσιγγάνων που, με βάση ερευνητικούς δείκτες (π.χ. σταθερή εργασία και εγκατάσταση, υπαγωγή σε συστήματα ασφαλιστικών εισφορών κλπ), είναι κοινωνικά ενταγμένοι, δεν προσλαμβάνονται, πλέον, από το κράτος και από την κοινωνία ως «έτεροι» (μέχρι τη στιγμή, βέβαια, που κάποια κεκαλυμμένη έκφανση της ετερότητας θα βγει στην επιφάνεια και θα ενοχλήσει).

Στην άλλη άκρη, ο Τσιγγάνος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του περισσότερο ως παραμελημένο, αδικημένο και, άρα, περιθωριοποιημένο μέλος της ελληνικής οικογένειας, παρά ως μέλος μίας «μειονότητας» που συμβιώνει με την ελληνική πλειονότητα. Έτσι ερμηνεύεται και η παρατηρηθείσα έκφραση «δυσφορίας», εκ μέρους των Ελλήνων Τσιγγάνων για την, κατ' αυτούς, μεγαλύτερη προσπάθεια που η πολιτεία καταβάλλει για την επίλυση των προβλημάτων των αλλοδαπών (συμπεριλαμβανομένων αυτών με τσιγγάνικη καταγωγή), ενώ συνεχίζει να παραμελεί τους «δικούς της» φτωχούς και περιθωριοποιημένους Τσιγγάνους. Ωστόσο, η νομοτελειακή ταύτιση της ετερότητας με το μη κυρίαρχο -δηλαδή με το αντίθετο της εξουσίας- και, κατά τεκμήριο, το «αδικημένο» και το «αδύναμο», ενέχει τον κίνδυνο από κοινωνικοπολιτικής πλευράς, να καταστήσει την ετερότητα ένα πεδίο εκμετάλλευσης πολιτικών συγκυριών (από τη μη-τσιγγάνικη κοινωνία) που πνίγει τη γνήσια φωνή της ομάδας, και άρθρωσης συντηρητικού λόγου (από το εσωτερικό της τσιγγάνικης κοινωνίας) που καθλώνει την ομάδα σε ανελεύθερες δομές και σχέσεις εξουσίας.

Σε κάθε περίπτωση, από τη σκοπιά της ΕΕΔΑ, δε χρειάζονται ούτε τεκμήρια «ελληνικότητας», αλλά ούτε και «τσιγγανότητας», για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων. Η «ετερότητα»¹⁹ των Τσιγγάνων έχει σημασία στο

βαθμό που συνιστά αφ' εαυτής το μείζονα λόγο κοινωνικών αντιθέσεων και ανισοροπιών και στο βαθμό που η διαπραγμάτευση με την κυρίαρχη ομάδα εμπεριέχει εξουσιαστικά στοιχεία. Η ΕΕΔΑ δεν προσχωρεί, συλλήβδην, ούτε ακυρώνει την «εθνοτική» πλατφόρμα διεκδίκησης, έχοντας συνείδηση της δυναμικής και της πολυπλοκότητας της διαμόρφωσης των σύνθετων ταυτοτήτων στις σύγχρονες κοινωνίες. Έτσι η ΕΕΔΑ, προτείνει έναν «ορισμό» όχι της «τσιγγανότητας», αλλά των υποκειμένων που δικαιούνται να είναι αποδέκτες σειράς θετικών μέτρων εκ μέρους της πολιτείας και της κοινωνίας, ούτως ώστε να αρθούν οι υστερήσεις και ο αποκλεισμός τους από τον περιρρέοντα πληθυσμό και να διασφαλιστεί η πρόσβασή τους στους μηχανισμούς παραγωγής και διανομής των υλικών και συμβολικών αγαθών στο πλαίσιο του κράτους.

V. Η περίπτωση των μουσουλμάνων Τσιγγάνων της Θράκης

Κατά τη δεκαετία του '80, μέλη της συγκεκριμένης ομάδας υποκινήθηκαν να μεταναστεύσουν εκτός Θράκης, κυρίως στο νομό Αττικής (Γκάζι, Κολωνός, Βοτανικός, Κεραμικός, Λαύριο) ως εργάτες σε κλάδους υψηλού κινδύνου. Οι διεργασίες αυτοπροσδιορισμού της ταυτότητας των μουσουλμάνων Τσιγγάνων έχουν πιο σύνθετο χαρακτήρα απ' ό,τι άλλες ομάδες. Οι κάτοικοι των παλιών οικισμών αυτοπροσδιορίζονται ως Τούρκοι και συχνά υιοθετούν στοιχεία εθνικού χαρακτήρα. Ως «Γύφτοι» ή «Γιούφτοι» («Αθίγγανοι» για την ελληνική πλευρά) αυτοπροσδιορίζονται μόνο οι πρώην πλανόδιες ομάδες που διατηρούν τη Ρομανί ως μητρική γλώσσα, αποποιούμενοι την υποτιμητική σημασία με την οποία χρησιμοποιείται στη Θράκη από τους τουρκογενείς μειονοτικούς η τουρκική λέξη «cingene» (τσιγγανέ). Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια αρκετά μέλη των πρώην μετακινούμενων ομάδων τείνουν να εγκαταλείψουν τα τσιγγανικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά και τη Ρομανί, σε μία προσπάθεια να ξεφύγουν από το στίγμα που συνοδεύει την «τσιγ-

19. Για έναν προβληματισμό σχετικά με τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες γίνεται «ενδιαφέρουσα» η ετερότητα, βλ. Δ. Χριστόπουλος, *Η ετερότητα ως σχέση εξουσίας: Όψεις της ελληνικής, βαλκανικής και ευρωπαϊκής εμπειρίας* (Κριτική, Αθήνα 2002).

γάνικη ταυτότητα». Ένας εναλλακτικός τρόπος αυτοπροσδιορισμού των τσιγγάνικων ομάδων χρησιμοποιεί ως βάση το θρήσκευμα («μουσουλμάνοι»), χωρίς αυτό να συνεπάγεται πάντα τήρηση του τυπικού και των κανόνων λατρείας.

Η ελληνική διοίκηση τονίζει, τα τελευταία χρόνια, το χωρισμό της μειονότητας της Θράκης σε τρεις συνιστώσες: αυτή των τουρκογενών, μία δεύτερη των Πομάκων, και τέλος, τη μικρότερη αριθμητικά ομάδα των Αθιγγάνων/Ρομά. Η ελληνικότητα της τσιγγάνικης συνιστώσας μάλλον υπερπροβάλλεται, εγγραφόμενη σε μία γενικότερη προσπάθεια μη απορρόφησης των Πομάκων και των Τσιγγάνων από το τουρκογενές στοιχείο. Όμως η διαμόρφωση πολιτικών ενίσχυσης ολόκληρης της μειονότητας ή τμήματός της, όχι με βάση τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, αλλά με βάση μία ιδεολογική φόρτιση και «εργαλειακή» χρήση της ελληνικότητας (ή της τουρκικότητας, από την άλλη πλευρά), και αμφίβολης αποτελεσματικότητας μοιάζει να είναι, αλλά και ευνοεί τις πελατειακές σχέσεις και εξαρτήσεις από την πολιτική ηγεσία, ένθεν κακειθεν. Ο πραγματικός συνεκτικός κρίκος των μειονοτικών ομάδων είναι οι κοινές προσδοκίες για αναχαίτιση του αποκλεισμού και συμμετοχή στην κοινωνία όπου ανήκουν από ευνοϊκότερη θέση.²⁰

VI. Στην άκρη της πόλης

Οι Τσιγγάνοι συνήθως εγκαθίστανται, και συχνά για πολλά χρόνια, σε ελεύθερες εκτάσεις ιδιοκτησίας του κράτους, δήμων και άλλων ΝΠΔΔ, και σπανιότερα σε ιδιωτική γη, με την ανοχή ή την αδιαφορία των ιδιοκτητών, ή λόγω αδυναμίας των τελευταίων να εκτελέσουν δικαστικά μέτρα. Όταν προκύπτει σχέδιο αξιοποίησης των κατειλημμένων εκτάσεων είτε για δημόσιο σκοπό είτε μετά από πιέσεις του τοπικού πληθυσμού, τότε κινητοποιούνται μηχανισμοί υποχρεω-

τικής απομάκρυνσης, είτε με βίαιη αποβολή (έκδοση πρωτοκόλλων διοικητικής αποβολής), είτε με την καταστροφή των πρόχειρων κατασκευών (επιχειρήσεις «καθαρισμού»). Η πρόσβαση σε παροχές ύδρευσης, ηλεκτροδότησης, αποκομιδής απορριμμάτων, αποχετεύσεων κλπ είναι απολύτως επισφαλές, και όταν ακόμα υπάρχουν. Πάνω σε αυτό το υπόβαθρο δομείται ο αποκλεισμός και δυναμιτίζεται η δυνατότητα ειρηνικής συνύπαρξης και συμμετοχής, τόσο στη μικροκλίμακα της γειτονιάς, όσο και στη μεγαλύτερη κλίμακα της ευρύτερης κοινωνίας και των θεσμών. Έτσι οι καταυλισμοί των Τσιγγάνων, ειδικότερα στο εποικιστικό μόρφωμα της Αττικής -αλλά και αλλού- σε συνδυασμό με όλες τις στρεβλώσεις της διανομής του εισοδήματος, της γενικότερης ελλειμματικής κοινωνικής μέριμνας και του ανέφικτου κρατικού σχεδιασμού στη χώρα, μετατρέπονται εύκολα σε θερμοκήπια προβλημάτων και για τους εκεί διαβιούντες, και για τους περιοίκους.

Η τσιγγάνικη κοινωνία δεν είναι εξοικειωμένη με τον τρόπο λειτουργίας του βασικού συστήματος ελέγχου του χώρου της εδραίας κοινωνίας, που είναι η ιδιωτική ιδιοκτησία (κατοχή, νομή, κυριότητα). Η «καταπάτηση» ιδιωτικών οικοπέδων ή δημοσίων εκτάσεων δεν έχει, κατ' αρχήν, πρόθεση εξουσίσεως: αυτό που ερμηνεύεται από το εμπράγματο δίκαιο ως παραβίαση της προστατευόμενης από το Σύνταγμα ιδιοκτησίας, είναι δυνατόν να χαρακτηριστεί ως «διακράτηση»,²¹ όπου δεν υπάρχει βούληση ή διάνοια κυρίου. Παράλληλα, η ανταγωνιστικότητα στο οικονομικό πεδίο εντείνει την αντίθεση των δύο συστημάτων διαχείρισης του χώρου: του μεν, που στηρίζεται στην «οιονεί νομή» και την ομάδα, και του δε, που στηρίζεται στην ιδιοκτησία και το άτομο, πολλαπλασιάζοντας, έτσι, τα εμπόδια για τη χρήση γης από τις τσιγγάνικες ομάδες.

Σήμερα, κάθε σπιθαμή του αστικού χώρου είναι ένα εμπόρευμα, έχει μία αξία χρήσης και μία

20. Βλ. Σ. Τρουμπέτα, *Κατασκευάζοντας ταυτότητες για τους μουσουλμάνους της Θράκης* (Κριτική, Αθήνα 2001); Ε. Αβραμοπούλου και Λ. Καρακατσάνης, *Διαδρομές της ταυτότητας: Από τη Δυτική Θράκη στο Γκάζι* (Αθήνα 2001) στο www.kemo.gr.

21. Όρος που χρησιμοποιείται από τους Α. Γεωργιάδη-Μ. Σταθόπουλο, για να καταδείξει την πράξη που χαρακτηρίζεται από φυσικό εξουσιασμό, αλλά που δε διέπεται από τη θέληση να περιέλθει το πράγμα αυτό στην κυριότητα του κατόχου: βλ. *Αστικός Κώδικας, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομολογία, Βιβλιογραφία, Τόμος V, Εμπράγματο Δίκαιο* (Αφοί Π. Σάκουλα, Αθήνα 1985) σελ. 219. Για την εδαφικότητα των τσιγγάνικων ομάδων σε σχέση με αυτή της περιρρέουσας κοινωνίας, βλ. Έ. Καραθανάση, όπ.π. υποσ. ΙΙ, σελ. 243-281.

ανταλλακτική αξία που «χωράει» τους Τσιγγάνους λιγότερο από ποτέ. Η διαμονή τους σε ξένες ιδιοκτησίες αποτελεί τον κυριότερο παράγοντα των διώξεων που υφίστανται, ενώ οι όποιες προσπάθειες εδραιοποίησής τους δυναμιτίζονται από τις παλινδρομήσεις της βούλησης της πολιτείας και τις τοπικές αντιδράσεις. Εξαιτίας του λειτουργικού τους αναλφαριθμητισμού και της αρνητικής προκατάληψης των αρχών, πελαγώνουν ευκολότερα απ' ό,τι οι μη Τσιγγάνοι στους γραφειοκρατικούς λαβυρίθους της πολεοδομίας και των Δήμων. Θύματα της μη εξοικείωσης με την αγορά ακινήτων, όπως περιγράφηκε παραπάνω, και όταν ακόμα επιχειρούν να αγοράσουν γη (με την ευρεία διάθεση των στεγαστικών δανείων, στο πλαίσιο του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης, αρκετοί Τσιγγάνοι απέκτησαν ιδιόκτητα οικόπεδα), συχνά πρόκειται για οικόπεδα μη άρτια και οικοδομήσιμα, εκτός σχεδίου ή υπό ένταξη, στα οποία εγκαθιστούν πρόχειρες κατασκευές ή χτίζουν σπίτια, που κατεδαφίζονται από τα συνεργεία κατεδάφισης με χαρακτηριστικά μεγαλύτερη συχνότητα απ' ό,τι οι αυθαίρετες κατασκευές μη Τσιγγάνων. Αυτός ο υπερβάλλον ζήλος για την τήρηση μίας «νομιμότητας και τάξης» που είναι ακατανόητη από την πλευρά των Τσιγγάνων (η «τάξη» και η «αταξία» είναι ένα εύπλαστο πολιτιστικό μέγεθος) και η επιλεκτική εξάντληση της αυστηρότητας των αρχών, κάθε άλλο παρά συντείνει στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης με τις αρχές και τους θεσμούς.

Για αιώνες στόχος της επιθετικότητας κάθε εξουσίας, οι Τσιγγάνοι ανέπτυξαν αξιοσημείωτες στρατηγικές *επιβίωσης*,²² χρησιμοποιώντας τα όποια διάκενα των εκάστοτε οικονομικών λειτουργιών,²³ ενώ ο εντοπισμός και η αξιοποίηση των διάκενων αυτών επέβαλε - και συνεχίζει να επιβάλλει - κατά κανόνα την περιστασιακή μετακίνηση. Στη διαδικασία βαθμιαίας εδραιοποίησης και εξαστικοποίησής τους, ερχόμενοι συχνά αντιμέτωποι με την εκθρόνηση των τοπικών κοινωνιών και το

στρεβλό τρόπο διαχείρισης των προβλημάτων από τους θεσμούς του κράτους, μοιραία υιοθετούν συμπεριφορές εσωστρέφειας και αντίστασης στις έξωθεν επιρροές, καθώς αυτές είναι απειλητικές για τη συνοχή της ομάδας, πράγμα που, στη συνείδηση, ανατροφοδοτεί την περιθωριοποίησή τους. Στοίχειο και θεμέλιο της κοινωνικής οργάνωσής τους που επιβιώνει ακόμα είναι η ευρεία *πατριαρχική οικογένεια*, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις σχέσεις εξουσίας στον οικογενειακό κύκλο ζωής. Οι γυναίκες Τσιγγάνες, στο πλαίσιο της δικής τους κοινωνικής ομάδας καθίστανται θύματα πολλαπλών διακρίσεων σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό,τι οι άνδρες και οι προσβολές των θεμελιωδών τους δικαιωμάτων στο πλαίσιο των εξουσιαστικών σχέσεων στο εσωτερικό της ομάδας είναι ιδιαίτερα έντονες.²⁴ Τα δίκτυα αλληλοβοήθειας και αλληλεξάρτησης της τσιγγάνικης κοινότητας συνεχίζουν να είναι ισχυρά. Η επιλογή της αυτό-απασχόλησης και της, διαφόρων βαθμών, κινητικότητας, συνδέονται με το εξαιρετικά περιορισμένο φάσμα ευκαιριών που προσφέρονται στους Τσιγγάνους. Συνδέονται, ακόμη, με την προσπάθεια που καταβάλλουν να είναι λιγότερο εξαρτημένοι από εκείνους που τους απορρίπτουν, μέσω της αίσθησης ασφάλειας που δημιουργεί η απασχόληση με το αντικείμενο που γνωρίζει παραδοσιακά η οικογένεια. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως ανησυχητικά είναι τα στοιχεία σχετικά με τη διείσδυση των ναρκωτικών ουσιών σε ορισμένους τσιγγάνικους οικισμούς και καταυλισμούς, και οι παραβατικές συμπεριφορές που συνδέονται με τη διακίνηση και τη χρήση τους, περιπλέκουν ακόμα περισσότερο τις εσωτερικές ιεραρχίες και σχέσεις εκμετάλλευσης και δυσχεραίνουν περαιτέρω τη συνύπαρξη και καλή γειτονία με τους περιοίκους.

Για τους γονείς, τα παιδιά είναι και εργατικά χέρια, ενώ μεγάλη είναι η οικονομική και συναισθηματική εξάρτηση από την οικογένεια και το ευρύτερο τσιγγάνικο περιβάλλον, στο βαθμό που

22. Βλ. σχετικά με τους τρόπους κοινωνικής οργάνωσης των Ρομά Κ. Kozaitis, "Foreigners among Foreigners: Social Organization Among the Roma of Athens" (1997) 26 *Urban Anthropology*, σελ. 165.

23. Βλ. Λ. Λεοντίδου, *Πόλεις της Σιωπής: Εργατικός εποικισμός της Αθήνας και του Πειραιά* (ΕΤΒΑ, Αθήνα 1989).

24. Πράγμα που υπογραμμίζεται και στις παρατηρήσεις διεθνών οργάνων και επιτροπών, όπως η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών και η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, για την Ελλάδα, ζητώντας να λάβει η χώρα μέτρα για την εξάλειψή τους.

ο λειτουργικός αναφαβητισμός είναι σχεδόν ολοκληρωτικός, η επικοινωνία με το ευρύτερο περιβάλλον περιορισμένη, και η έλλειψη σύνδεσης με τους θεσμούς και τις λειτουργίες του κράτους πλήρης. Μία σύγκρουση με την πατρική οικογένεια, το «σόι», την κοινότητα, εν ονόματι κάποιων αλλότριων προτύπων, θα είχε ως αποτέλεσμα να χάσουν το μοναδικό τους κεφάλαιο στήριξης, και να αντιμετωπίσουν άοπλοι και γυμνοί τα «παγωμένα νερά» της παγκοσμιοποίησης.

VII. Πλαίσιο προστασίας; Διαπιστώσεις Διεθνών Οργάνων, καταδίκες της Ελλάδας από διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς

Τα μείζονα διεθνή συμβατικά κείμενα που δεσμεύουν την Ελλάδα συνθέτουν ένα πλέγμα αρχών και κανόνων που μπορούν να αποτελέσουν πλαίσιο αναφοράς για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των Ρομά (κυρίως οι διατάξεις που προστατεύουν την οικογένεια, την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, την αξιοπρέπεια, και την μη υπαγωγή σε διακρίσεις): Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα, Διεθνές Σύμφωνο για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, Σύμβαση για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά της Γυναίκας, Σύμβαση για

την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων, ΕΣΔΑ, Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης. Στο εγχώριο πλαίσιο προστασίας, τα εδάφια του άρθρου 21 Σ αποτελούν το κύριο νομικό έρεισμα μέτρων υπέρ της στεγαστικής αποκατάστασης των Ρομά,²⁵ ενώ άλλες κοινωνικές πολιτικές μπορούν να βρουν το έρεισμά τους στο ίδιο άρθρο και/ή στα άρθρα 4, 5, 7, και 16 Σ. Η ψήφιση του Ν. 3304/2005 για την «εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» συμπληρώνει το πλέγμα έννομης προστασίας.

Το κανονιστικό πλαίσιο που διαμορφώνεται από τα διεθνή συμβατικά κείμενα ενισχύεται από τη δράση αρκετών διεθνών οργανισμών, και από ένα σύστημα οργάνων και μηχανισμών ελέγχου εφαρμογής τους με αυξημένες δικαιοδοτικές αρμοδιότητες. Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα έχει σημειώσει αρνητικό ρεκόρ, συγκεντρώνοντας έξι καταδίκες για παραβιάσεις δικαιωμάτων Ρομά: τέσσερις από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων,²⁶ μία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων²⁷ και μία από την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.²⁸

25. Σύμφωνα με το οποίο «η απόκτηση κατοικίας από αυτούς που τη στερούνται ή που στεγάζονται ανεπαρκώς αποτελεί αντικείμενο ειδικής φροντίδας του κράτους». Επιπρόσθετα νομικά ερείσματα αποτελούν οι διατάξεις του αναθεωρημένου ΚΔΚ (Ν. 3463/2006), και προγενέστερα το άρθρο 19 του Ν. 2946/2001.

26. *Bekos and Koutropoulos v. Greece*, Judgment of 13 December 2005 (παραβίαση του άρθρου 3 για κακομεταχείριση από την αστυνομία και απουσία αποτελεσματικής έρευνας, καθώς και παραβίαση του άρθρου 14 λόγω μη διερεύνησης ρατσιστικού κινήτρου); *Karagiannopoulos v. Greece*, Judgment of 21 June 2007 (παραβίαση του άρθρου 2 για τραυματισμό με μόνιμη αναπηρία από την αστυνομία και απουσία αποτελεσματικής έρευνας); *Petropoulou-Tsakiris v. Greece*, Judgment of 6 December 2007 (παραβίαση του άρθρου 3 για μη αποτελεσματική έρευνα κακομεταχείρισης από την αστυνομία, καθώς και παραβίαση του άρθρου 14 για μη διερεύνηση ρατσιστικού κινήτρου και ρατσιστική συμπεριφορά); *Sampanis and Others v. Greece*, Judgment of 5 June 2008 (παραβίαση του άρθρου 14 σε συνδυασμό με το άρθρο 2 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου για το δικαίωμα στην εκπαίδευση, καθώς και παραβίαση του άρθρου 13 περί απουσίας δυνατότητας πραγματικής προσφυγής). Πρόκειται για τη διαβόητη υπόθεση διαχωρισμού παιδιών Ρομά σε σχολείο του Ασπροπύργου.

27. *Complaint No. 15/2003 by the European Roma Rights against Greece*, Decision on the Merits (08.12.2004), (τρεις παραβιάσεις του άρθρου 16 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη: ανεπάρκεια μόνιμων κατοικιών, έλλειψη διευκολύνσεων για προσωρινή στάθμευση, και αναγκαστική έξωση).

28. *Communication 1486/2006 by Andreas Kalamiotis against Greece*, Views of the Human Rights Committee (24.07.2008), (παραβίαση του άρθρου 2, παρ. 3 -δικαίωμα σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο και αποζημίωση- σε συνδυασμό με το άρθρο 7 -απαγόρευση βασανιστηρίων- του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα). Η υπόθεση αφορούσε την απουσία αποτελεσματικής διερεύνησης της, καταγγελλόμενης από το θύμα, άσκησης βίας από αστυνομικούς, και η Επιτροπή έκρινε πως, πέρα, από την ικανοποιητική αποκατάσταση του θύματος, η χώρα οφείλει να λάβει μέτρα αποφυγής παρόμοιων παραβιάσεων στο μέλλον.

Σημειώνεται ακόμη πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Κοινωνικών Δικαιωμάτων έχει κάνει δεκτή τη συλλογική προσφυγή του Διεθνούς Κέντρου για τη Νομική Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (INTERIGHTS)²⁹ για ζητήματα αναγκαστικών εξώσεων Ρομά χωρίς την εξασφάλιση εναλλακτικών στεγαστικών λύσεων και απουσία μέσων ουσιαστικής προστασίας, στην οποία υπογραμμίζεται και η αποτυχία, εκ μέρους της Ελλάδας, να ενεργήσει προς την κατεύθυνση που υποδεικνύει η προηγούμενη καταδίκη για τη συλλογική καταγγελία του Ευρωπαϊκού Κέντρου για τα Δικαιώματα των Τσιγγάνων (βλ. υποσ. 25).

Επιπλέον, οι καταληκτικές παρατηρήσεις της Επιτροπής για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά της Γυναίκας³⁰ για την 6^η περιοδική έκθεση της Ελλάδας στην Επιτροπή, κάνουν λόγο για ένα σύστημα πολλαπλής -αρνητικής- διάκρισης (multiple discrimination) στο πεδίο της πρόσβασης στην εκπαίδευση, την περίθαλψη και την απασχόληση των γυναικών Ρομά και καλεί την Ελλάδα να λάβει θετικά μέτρα για την αντιμετώπισή του. Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων³¹ στις συστάσεις της μετά από την εξέταση της 4^{ης} περιοδικής έκθεσης της χώρας, κάνει λόγο για κακομεταχείριση από αστυνομικούς κατά τη διάρκεια επιχειρήσεων αναγκαστικών εξώσεων και καλεί την Ελλάδα να λάβει μέτρα για την παύση αυτών των φαινομένων και την τιμωρία των υπευθύνων. Η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων³² προτείνει τη λήψη θετικών μέτρων και πολιτικών και, ειδικότερα, για την πρόσβαση των μειονεκτούντων πληθυσμών (συμπεριλαμβανομένων και των Ρομά) σε εξειδικευμένα προγράμματα εκπαίδευσης. Η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού,³³ στις δικές της καταληκτικές παρατηρήσεις, εκφράζει την ανησυχία της για την πολύ φτωχή υ-

γεία και εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, συνιστά στενότερη συνεργασία με εξειδικευμένες σε θέματα δικαιωμάτων των παιδιών ΜΚΟ, την ενίσχυση της κατανόησης της ίδιας της Σύμβασης από τα παιδιά Ρομά, τη διευκόλυνση της ρύθμισης αστικοδημοτικών εκκρεμοτήτων των παιδιών Ρομά, την καλύτερη λειτουργία του συστήματος επιδομάτων στις οικογένειες με παιδιά σχολικής ηλικίας, και γενικότερα, την ανάγκη λήψης θετικών μέτρων για όλες τις πτυχές του αποκλεισμού των παιδιών Ρομά, με έμφαση στα παιδιά του δρόμου (street children) και βελτίωσης του συστήματος κοινωνικών παροχών και πολιτικών με τη συμμετοχή των ίδιων των Τσιγγάνων στη διαμόρφωσή τους. Η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα³⁴ εκφράζει έντονη ανησυχία για τις συνεχιζόμενες διακρίσεις εις βάρος Ρομά σε επίπεδο κοινωνικών δικαιωμάτων, παρά τα ληφθέντα μέτρα (στο πλαίσιο του ΟΠΔ), όπως επίσης και για τις εξώσεις και όλα τα σχετικά με τη στεγαστική κατάσταση προβλήματα, το χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης και υγείας, την κακομεταχείριση από την αστυνομία σε καθεστώς ουσιαστικής ατιμωρησίας κλπ. Και αυτή η Επιτροπή συνιστά ακριβέστερη αποτύπωση των πραγματικών αναγκών, συμμετοχή των Τσιγγάνων στη διαμόρφωση των προγραμμάτων και αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των ληφθέντων μέτρων. Η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων³⁵ από την πλευρά της, εκφράζει έντονη ανησυχία για τα περιστατικά χρήσης αδικαιολόγητης βίας σε Τσιγγάνους από την αστυνομία (η συχνότητα των οποίων καθιστά το φαινόμενο συστημικό), τη μη επαρκή διερεύνηση αυτών των περιστατικών και την επιείκεια των δικαστών στις λίγες περιπτώσεις που έχουν φτάσει στη δικαιοσύνη, με αποτέλεσμα ένα καθεστώς ουσιαστικής ατιμωρησίας.

29. *Complaint No. 49/2008 by the International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Greece, Decision on Admissibility (23.09.2008).*

30. Committee on the Elimination of Discrimination against Women, *Concluding Comments: Greece, CEDAW/C/GRC/CO/6 (02.02.2007).*

31. Committee against Torture, *Conclusions and Recommendations: Greece, CAT/C/CR/33/2 (10.12.2004).*

32. Committee on the Elimination of Racial Discrimination, *Concluding Observations: Greece, CERD/C/304/Add.119 (27.04.2001).*

33. Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations: Greece, CRC/C/15/Add.170 (02.04.2002).*

34. Committee on Economic, Social and Cultural Rights, *Concluding Observations: Greece, E/C.12/1/Add.97 (07.06.2004).*

35. Human Rights Committee, *Concluding Observations: Greece, CCPR/CO/83/GRC (25.04.2005).*

Προτείνει, και αυτή, τη λήψη θετικών μέτρων.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, στην τρίτη έκθεσή³⁶ της για την Ελλάδα, αναφέρεται στα προβλήματα ένταξης των παιδιών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία και συνιστά, γενικότερα, ενίσχυση των προσπαθειών για την κατάργηση των άμεσων και έμμεσων διακρίσεων. Το 2001, στην εκτενή έκθεσή³⁷ που συνέταξε αντιπροσωπεία του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία επισκέφτηκε την Ελλάδα με την ειδική αποστολή να εξετάσει την κατάσταση των Ρομά, υπογραμμίζονται τα προβλήματα σχετικά με τη στέγαση, τις συνθήκες διαβίωσης και την εκπαίδευση, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στο ζήτημα των πολλαπλών διακρίσεων που υφίστανται οι γυναίκες Ρομά. Ο πρώην Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα A. Gil Robles, στην έκθεσή του προς την Επιτροπή Υπουργών και την Κοινοβουλευτική Συνέλευση «για την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ρομά, Σίντι και Ταξιδιωτών στην Ευρώπη»³⁸ του 2006, στην οποία διατυπώνει συστάσεις σχετικά με όλα τα πεδία, αναφέρεται ειδικά στο πρόβλημα που παρατήρησε στην Ελλάδα είτε της μη απορρόφησης κονδυλίων για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε καταυλισμούς Τσιγγάνων λόγω της απροθυμίας των Δήμων, είτε της κακής διαχείρισης των κονδυλίων και της διάθεσής τους με αδιαφανείς διαδικασίες και προς άλλες κατευθύνσεις από τις προβλεπόμενες. Ο νυν Επίτροπος T. Hammarberg και/ή μέλη του γραφείου του έχουν επισκεφθεί επανειλημμένα καταυλισμούς σε διάφορα σημεία της χώρας, παρατηρώντας τις ίδιες αγκυλώσεις, και διατυπώνοντας συστάσεις στο ίδιο πνεύμα με τις προαναφερθείσες και για τα ίδια ζητήματα. Τον Οκτώβριο του 2007, ο Επίτροπος του Συμβουλίου της Ευρώπης και ο Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το Δικαίωμα σε Αξιοπρεπή Στέγαση, M. Kothari, έκαναν κοινή δήλωσή³⁹ προς τις ευρωπαϊ-

κές κυβερνήσεις καλώντας τες να λάβουν θετικά μέτρα για το δικαίωμα στέγασης των Τσιγγάνων στην Ευρώπη. Ανακεφαλαιώνοντας, όλοι, ανεξαιρέτως, οι θεσμοί/οργανισμοί υπογραμμίζουν την ανάγκη λήψης θετικών μέτρων για τη μη υπαγωγή σε διακρίσεις, την ανεπάρκεια των απαντήσεων εκ μέρους της κυβέρνησης που δεν καταρρίπτονται με πειστικό τρόπο τους ισχυρισμούς των Ρομά, και την αναγκαιότητα διενέργειας αξιόπιστης και ολοκληρωμένης διερεύνησης των καταγγελιών κακομεταχείρισης και πιθανών ρατσιστικών κινήτρων από την αστυνομία.

Σε επίπεδο θεσμών και πρωτοβουλιών της ΕΕ, και από την πλευρά της κοινωνίας των πολιτών σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχουν δρομολογηθεί πολλές πρωτοβουλίες για θέματα Ρομά. Αυτό κρίνεται αναγκαίο, αφού οι μελέτες δείχνουν πως λίγες είναι οι χώρες που επιτυγχάνουν επαρκή απορρόφηση των διαθέσιμων κοινοτικών πόρων από τα διαρθρωτικά ταμεία. Σημειώνεται πως η Ελλάδα απορρόφησε μέσα στην πενταετία 2000-2005 μόνο 28,7 εκατ. ευρώ (από το EQUAL, το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο/ESF, και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης/ERDF). Είναι μάλλον απογοητευτική η σύγκριση με το χρηματοδοτούμενο αποκλειστικά από εθνικούς πόρους Πρόγραμμα Στεγαστικής Δανειοδότησης Ελλήνων Τσιγγάνων (9.000 δάνεια ύψους 60 χιλ. ευρώ το καθένα).

Το Μάιο του 2004, το EU Network of Independent Experts in Fundamental Rights, στην έκθεσή του για την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρώπη, καλούσε την Ένωση να αναπτύξει μία Οδηγία που θα έχει ως σκοπό την ένταξη των Ρομά. Ειδικότερα για θέματα εκπαίδευσης, τον Απρίλιο του 2006 το Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο Φαινομένων Ρατσισμού και Ξενοφοβίας (ο προκάτοχος του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ) δημοσιοποίησε εμπειριστατωμένη έκθεσή⁴⁰ για την πρόσβαση των

36. Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας, *Τρίτη Έκθεση για την Ελλάδα*, CRI (2004) 24 (08.06.2004).

37. Council of Europe, Directorate General III-Social Cohesion, *Field Visit of a Delegation of the Council of Europe in Greece on Roma Issues, 10-12 June 2001: Report* (23.07.2001).

38. CommDH(2006)1 (15.02.2006).

39. Joint Statement by Council of Europe Commissioner for Human Rights Thomas Hammarberg and UN Special Rapporteur on the Right to Adequate Housing Miloon Kothari, CommDH/Speech (2007)16 (24.10.2007).

40. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, *Roma and Travellers in Public Education: An Overview of the Situation in the EU Member States* (May 2006).

Ρομά στην εκπαίδευση στις χώρες της ΕΕ, τα ευρήματα της οποίας ήταν απογοητευτικά. Από το σύνολο των ερευνών του EUMC αναδεικνύεται ότι οι Ρομά είναι η πιο ευάλωτη ομάδα σε ρατσιστικές εκδηλώσεις και συμπεριφορές σε όλη την Ένωση.

Το Μάρτιο του 2008 σχηματίστηκε η European Roma Policy Coalition, στο πλαίσιο της οποίας οκτώ μείζονες ευρωπαϊκές ΜΚΟ συνεργάζονται για τη δημιουργία ενός ενιαίου Ευρωπαϊκού Πλαισίου Στρατηγικής για την Ένταξη των Ρομά. Αφετηρία για αυτή την κοινή δράση αποτέλεσε το σημαντικό Ψήφισμα που ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (στις 31.01.2008) για μία Ευρωπαϊκή Στρατηγική για τους Ρομά. Σε αυτό, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την Επιτροπή να υποβάλει στο Συμβούλιο έκθεση για την πρόοδο στη διαμόρφωση της στρατηγικής πριν από το τέλος του 2008, παροτρύνει τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων να περιλάβει την «τσιγγανοφοβία» στα θέματα απόλυτης προτεραιότητας του προγράμματος εργασίας του, και προκρίνει μία προσέγγιση του θέματος «από κάτω προς τα πάνω» και μέσω συνεργείας με τους ίδιους τους Ρομά. Λίγο νωρίτερα (στις 14.12.2007), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο είχε καλέσει «τα κράτη-μέλη και την Ένωση να χρησιμοποιήσουν όλα τα μέσα για να βελτιώσουν το βαθμό ένταξης (των Ρομά), και την Επιτροπή να εξετάσει τις υφιστάμενες πολιτικές και να υποβάλει έκθεση προόδου πριν το τέλος του Ιουνίου 2008». Τον Ιανουάριο του 2008, με ισπανική πρωτοβουλία, δημιουργήθηκε στη Σεβίλλη της Ισπανίας ένα Διακυβερνητικό Ευρωπαϊκό Δίκτυο δώδεκα κρατών-μελών (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας), με σκοπό την καλύτερη διάθεση των κονδυλίων των ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων (τα οποία αποτελούν την κύρια πηγή χρηματοδότησης προγραμμάτων κοινωνικής συνοχής). Η 3^η Συνάντηση της διοικητικής επιτροπής του Δικτύου αυτού διεξήχθη στη Λέσβο στις 2 και 3 Οκτωβρίου 2008. Τέλος, στις 16 Σεπτεμβρίου του 2008, έγινε στις Βρυξέλλες με πρωτο-

βουλία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η πρώτη σύνοδος κορυφής σε επίπεδο ΕΕ με αντικείμενο τη βελτίωση της κατάστασης των κοινοτήτων Ρομ σε όλη την Ένωση.⁴¹ Στη σύνοδο μετείχαν υπουργοί κρατών-μελών της ΕΕ και υποψηφίων χωρών, αλλά και εκπρόσωποι του Open Society Institute, της Παγκόσμιας Τράπεζας, ενώσεις Ρομά και δύο μέλη καταγωγής Ρομ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (από την Ουγγαρία). Στο έγγραφο εργασίας της συνάντησης αναφέρονται τα μέσα και οι πολιτικές που είναι διαθέσιμα σε επίπεδο ΕΕ για την προώθηση της ένταξης των Ρομ και διαπιστώνονται μεγάλες διαφορές ως προς την υλοποίησή τους στα κράτη-μέλη. Το έγγραφο αναφέρεται στα ιατρο-κοινωνικά κέντρα που λειτουργούν στην Ελλάδα (και που χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο με 100.000 ευρώ το χρόνο) ως καλή πρακτική. Σημειώνεται ότι στη Σύνοδο μετείχε και ο Έλληνας ΣτΠ.

Όσον αφορά τις δράσεις από πλευράς Εθνικών Θεσμών Προστασίας και Προώθησης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, ας σημειωθεί πως η ΕΕΔΑ (και ο ΣτΠ, ως Φορέας Προώθησης της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης) δεν είναι, φυσικά, οι μόνοι φορείς που συντάσσονται, μέσα στο πλαίσιο των θεσμικών τους αρμοδιοτήτων, στην προσπάθεια άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού των Τσιγγάνων στην Ευρώπη. Ενδεικτικά αναφέρουμε την πρόσφατη έκθεση της ομόλογης Γαλλικής Εθνικής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και την καταγραφή θεμάτων Ρομά από τους Συνηγόρους της Ισπανίας και της Πορτογαλίας.⁴²

VIII. Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων (ΟΠΔ): απόπειρα απολογισμού

Με αίτημα της ΕΕΔΑ προς τον εκπρόσωπο του Υπουργείου Εσωτερικών, εστάλη στην Επιτροπή το πιο πρόσφατο (Σεπτ. 2008) απολογιστικό σημείωμα για το ΟΠΔ (που υιοθετήθηκε το 2001 και άρχισε να υλοποιείται το 2002, διαδεχό-

41. Commission Staff Working Document, *Community Instruments and Policies for Roma Inclusion*, COM(2008)420, Brussels, SEC(2008)XXX.

42. Βλ. "Etude et propositions sur la situation des Roms et des Gens du Voyage en France" (07.02.2008), www.cncdh.fr, "The Portuguese Ombudsman Roma Related Activities 04-07", www.provedor-jus.pt, "Issues Concerning Roma Population at the Ombudsman of Spain", www.defensordelpueblo.es

μενο το Εθνικό Πλαίσιο Πολιτικής και Μέτρων για τους Έλληνες Τσιγγάνους του 1996) και το Πρόγραμμα Στεγαστικής Δανειοδότησης. Πληροφορίες σχετικά με τις εκπαιδευτικές δράσεις στο σχολείο και άλλα εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα που αφορούν Τσιγγάνους περιέχονται και στην έκθεση πεπραγμένων του Υπουργείου Παιδείας προς την ΕΕΔΑ για το έτος 2007.⁴³

Το ΟΠΔ εντάσσεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την κοινωνική ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού, ενώ ο Υφυπουργός Εσωτερικών φέρει την ευθύνη της παρακολούθησης και του συντονισμού του προγράμματος στο πλαίσιο Δι-υπουργικής Επιτροπής με συμμετοχή όλων των συναρμόδιων Υπουργείων που έχουν εντάξει δράσεις στο πρόγραμμα. Έχει δύο άξονες προτεραιότητας: τις υποδομές (με τις οποίες επιχειρείται η στεγαστική αποκατάσταση των Τσιγγάνων), και τις υπηρεσίες, στους τομείς της εκπαίδευσης, της υγείας, της απασχόλησης, του πολιτισμού και του αθλητισμού.

Το Πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης αφορά τη χορήγηση 9.000 στεγαστικών δανείων, ύψους 60.000 ευρώ το καθένα (τα οποία, σε περίπτωση που γίνουν απαιτητά, καλύπτονται από εθνικούς πόρους), με επιδοτούμενο επιτόκιο και την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Προβλέπονται ακόμα άλλα έργα υποδομών (π.χ. έργα ύδρευσης, αποχέτευσης κλπ) που υλοποιούν οι ΟΤΑ με κρατική χρηματοδότηση. Σύμφωνα με το προαναφερθέν απολογιστικό σημείωμα, το πρόγραμμα αναθεωρείται διαρκώς, και η τελευταία του αναπροσαρμογή (ΚΥΑ 33165/23-06-06) προβλέπει «υιοθέτηση κοινωνικών κριτηρίων αξιολόγησης» (μοριοδότηση), συγκρότηση επιτροπών αξιολόγησης σε τοπικό επίπεδο με συμμετοχή εκπροσώπων των Τσιγγάνων και κοινωνικών λειτουργών, ενίσχυση δράσεων των ΟΤΑ, απλοποίηση της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων και αυστηρό έλεγχο παρακολούθησης της διαδικασίας χορήγησης και εκταμίευσης των δανείων, ενώ το 2005 επικαιροποιήθηκε η υπάρχουσα βάση δεδομένων με την προσθήκη νέων εργαλείων για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των δανείων και για τη διασταύρωση των στοιχείων των αιτήσεων των υποψηφίων. Με δεδομένο ότι πάνω από το

80% του συνολικού ποσού έχει ήδη εκταμιευθεί, ακόμα και αν οι αναπροσαρμογές αυτές τηρηθούν στο ακέραιο, έρχονται μάλλον αργά. Με αυτοκριτική διάθεση, το απολογιστικό σημείωμα παρατηρεί πως «η χρηματοδότηση αποκλειστικά με εθνικούς πόρους ενδέχεται να δημιουργεί αισθήματα επανάπαυσης απέναντι στην προσπάθεια κρατικής αρωγής», και σημειώνει την ανάγκη ώριμης διαβούλευσης των εκπροσώπων των Τσιγγάνων με την πολιτεία.

Μία άλλη πτυχή του άξονα των υποδομών, είναι η «Κατασκευή ολοκληρωμένων οικισμών ή/και αγορά οικοπεδικών εκτάσεων για την οργανωμένη οικιστική δόμηση που πραγματοποιούν οι Δήμοι της Χώρας, με παραχώρηση (από το Κράτος) δημόσιων, δημοτικών ή κοινοτικών εκτάσεων γης σε Έλληνες Τσιγγάνους που έχουν ενταχθεί στο πρόγραμμα δανειοδότησης». Η εν λόγω παρέμβαση εμπίπτει στις αρμοδιότητες των Δήμων και Κοινοτήτων. Προβλέπεται «δυνατότητα αγοράς οικοπεδικών εκτάσεων από τους ΟΤΑ με τη χρηματοδοτική στήριξη του Υπουργείου Εσωτερικών για τη μετεγκατάσταση ή την αναβάθμιση της οικιστικής κατάστασης στις περιοχές που αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα» (αυτό έχει γίνει -με κόστος 5,76 εκατ. ευρώ- σε 18 ΟΤΑ), «κατασκευή βασικών υποδομών (ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτροφωτισμού, οδικών δικτύων), και κατασκευή παιδικών χαρών σε νέους οικισμούς». Επίσης προβλέπεται η «δημιουργία μόνιμων οικισμών». Από τους αριθμούς που αναφέρονται στο σημείωμα (κατασκευάστηκαν περίπου 230 κατοικίες συνολικά), τα αποτελέσματα αυτής της πτυχής των στεγαστικών δράσεων δείχνουν να είναι μάλλον πενιχρά.

Τρίτη στεγαστική δράση είναι η «βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε υφιστάμενους οικισμούς μέχρι την επίτευξη βιώσιμης λύσης μόνιμης στεγαστικής αποκατάστασης», δηλαδή: μετεγκατάσταση προσωρινών οικισμών, δημιουργία προσωρινών οικισμών (557 λυόμενα μέχρι τώρα), κατασκευή βασικών υποδομών σε υφιστάμενους οικισμούς, κατασκευή υποδομών υγείας (30 ιατρο-κοινωνικά κέντρα και 3 κινητές ιατρο-κοινωνικές μονάδες). Τέλος, προβλέπεται «κατασκευή υποδομών πολιτισμού και εκπαίδευσης». Και αυτό

43. ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, σελ. 361 επ.

το κομμάτι του προγράμματος φαίνεται να έχει πενιχρά αποτελέσματα, εκτός από την ικανοποιητική λειτουργία των ιατρο-κοινωνικών κέντρων, που, κατά γενική ομολογία, αποτελούν καλή πρακτική. Για να υπάρξει χρηματοδότηση πρέπει οι ΟΤΑ να καταθέσουν προτάσεις που αξιολογούνται από Επιτροπή στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι της Κεντρικής Διοίκησης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Τσιγγάνων. Μέχρι σήμερα έχουν εγκριθεί, σε 92 Δήμους της χώρας έργα στεγαστικών υποδομών προϋπολογισμού 80,54 εκατ. ευρώ, και έχει πληρωθεί ποσό 42,20 εκατ. ευρώ.

Στον άξονα των υπηρεσιών, προβλέπονται δράσεις εκπαίδευσης (από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων) με στόχο την ένταξη των Τσιγγανοπαίδων στο εκπαιδευτικό σύστημα: διευκόλυνση της εγγραφής, κάρτα μετακινούμενου μαθητή, οικονομική ενίσχυση μαθητών, προγράμματα προκατάρτισης και ενισχυτικής διδασκαλίας, δίκτυο διαμεσολαβητών, σχολεία παρέμβασης και σχολεία παρακολούθησης, επιμόρφωση εκπαιδευτικών και υπηρεσιακών παραγόντων, ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, διαμόρφωση και έκδοση ειδικού διδακτικού υλικού για μαθητές και δασκάλους. Το ειδικό πρόγραμμα «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο» (που ολοκληρώθηκε και έχει επαναπροκηρυχθεί τα τελευταία τρία χρόνια υλοποιείτο από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, και είχε προϋπολογισμό 5.307.351 ευρώ), περιλαμβάνει 170 «σχολεία παρέμβασης» (ενισχυτική παρέμβαση, δημιουργική απασχόληση, επιμόρφωση εκπαιδευτικών και υπηρεσιακών παραγόντων) και 170 «σχολεία παρακολούθησης». Πληροφορούμαστε πως το σχολικό έτος 2006-2007 ενεγράφησαν 8.065 μαθητές στα σχολεία παρέμβασης, αλλά λείπει η πληροφορία σχετικά με το πόσοι από αυτούς τους μαθητές αποφοίτησαν. Υλοποιούνται, ακόμα, δράσεις στον τομέα της εκπαίδευσης και επιμόρφωσης ενηλίκων, και της δια βίου μάθησης που απευθύνονται σε Τσιγγάνους πολίτες.

Στον τομέα της Υγείας (Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης) προβλέπονται προγράμματα προληπτικής ιατρικής και εμβολιασμών μέσω κινητών ιατρο-κοινωνικών μονάδων που επισκέπτονται τους καταυλισμούς, και ιατρο-κοινωνικά κέντρα που απευθύνονται σε Τσιγγάνους που διαβιούν σε οργανωμένους οικισμούς.

Στον τομέα της απασχόλησης (Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας), το απολογιστικό σημείωμα αναφέρει πως «υλοποιούνται προγράμματα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για κοινωνικά ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού», και πως «έργα υλοποιούνται επίσης και στο πλαίσιο της ΚΠ Equal».

Τέλος, όσον αφορά τον πολιτισμό και τον αθλητισμό (Υπουργείο Πολιτισμού), αναφέρεται πως λειτουργεί το Διαπολιτισμικό Εργαστήριο Ιλίου, «Μουσειοσκευή» με θέμα τον πολιτισμό των Τσιγγάνων, ξεναγήσεις Τσιγγάνων μαθητών σε μουσεία και παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, 26 «σπίτια πολιτισμού» σε 13 Δήμους και συμμετοχή σε προγράμματα μαζικού αθλητισμού. Γίνεται αναφορά στη λειτουργία του Διαδημοτικού Δικτύου ΡΟΜ, στο οποίο μετέχουν Δήμοι όπου διαβιούν Τσιγγάνοι και εκπρόσωποι Τσιγγάνων, και το οποίο συνεργάζεται (με επιτυχία, όπως εκτιμάται από πολλές πλευρές) με την κεντρική διοίκηση, τοπικούς φορείς, ΜΚΟ κλπ. Το απολογιστικό σημείωμα ολοκληρώνεται με τη δήλωση πως το πρόγραμμα θα αξιολογηθεί, τα στοιχεία θα επικαιροποιηθούν, και θα εκπονηθεί ένα πολυετές σχέδιο δράσης για την Δ΄ Προγραμματική Περίοδο.

Όπως, εύστοχα, διαπιστώνει ο ΣτΠ, αλλά και άλλοι φορείς, στη χώρα μας ουσιαστικά δεν υφίσταται (με εξαίρεση διάσπαρτες και απαρχαιωμένες στην αρχική τους σύλληψη ρυθμίσεις, π.χ. η Υγειονομική Διάταξη ΥΑ υπ. αριθμ. Γ.Π/23641, ΦΕΚ Β΄ 973/15.07.2003 για την αντιμετώπιση της ανέλεγκτης εγκατάστασης πλανοδίων) ολοκληρωμένο θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο που να διασφαλίζει αποτελεσματικά τη συμμετοχή των Τσιγγάνων στην κοινωνική ζωή. Το ΟΠΔ, δηλαδή, εκ προοιμίου στερείται στιβαρών νομικών εγγυήσεων, ικανών να εξουδετερώσουν τους παράγοντες που το υπονομεύουν, είτε αυτοί είναι ασυνείδητοι πολίτες, είτε ανεπαρκείς διοικητικές δομές, είτε δημόσιοι λειτουργοί και όργανα του κράτους που παρανομούν. Το έλλειμμα αυτό γίνεται αισθητό και από τους ίδιους τους Τσιγγάνους, όταν «προσπαθούν να βρουν το δίκιο τους», αλλά και από το τμήμα εκείνο της πολιτικής και διοικητικής ηγεσίας του τόπου που ενδιαφέρεται για την κοινωνική ενδυνάμωση των Τσιγγάνων.

Με δεδομένη την ανάγκη πλήρωσης της ελλείπουσας νομοθετικής πλαισίωσης και τον αλλη-

λένδετο χαρακτήρα των προβλημάτων, στις προκλήσεις που αναφύονται γύρω από το ζήτημα της στέγης αντανakλώνται και άλλα συμφραζόμενα του κοινωνικού αποκλεισμού των Τσιγγάνων. Δεν είναι τυχαίο ότι από τις εξαγγελθείσες στεγαστικές δράσεις, το πρόγραμμα δανειοδότησης ήταν αυτό που προχώρησε περισσότερο (έχει σχεδόν ολοκληρωθεί), παρά το γεγονός ότι απαντά μόνο σε έναν τύπο εγκατάστασης, είναι κοστοβόρο και ευάλωτο στην κακή διαχείριση -δεδομένου ότι δεν προβλέπεται έλεγχος του τρόπου διάθεσης του δανείου από το θεσμικό πλαίσιο- ενώ, φαίνεται ότι υπάρχει διάσταση απόψεων για την καταλληλότητα ή/και την τήρηση των κοινωνικών και οικονομικών κριτηρίων προτεραιότητας που ορίστηκαν. Οι υπόλοιπες δράσεις προσκρούουν σε πλήθος αγκυλώσεων, κυρίως σε επίπεδο τοπικών αρχών και κοινωνιών. Σθεναρότατη είναι η αντίσταση των Δήμων να επιχειρήσουν μία μορφή καταγραφής των διαμενόντων ή/και διερχομένων Τσιγγάνων από τις περιφέρειές τους, επικαλούμενοι την απαγόρευση καταγραφής με βάση «φυλετικά» κριτήρια. Ωστόσο, ο Δήμος οφείλει να γνωρίζει με ακρίβεια ποιοι δημότες του χρήζουν προστασίας και στήριξης -ώστε να σχεδιαστούν και να προβλεφθούν οι κατάλληλες παρεμβάσεις- όχι σε φυλετική βάση, αλλά στη βάση της επί ίσοις όροις συμμετοχής των δημοτών στις υπηρεσίες που προσφέρονται από τον Δήμο, αλλά και από τις άλλες κρατικές δομές.

ΙΧ. Παίζοντας το κρυφτό του ρατσισμού στην αυλή του σχολείου

Σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, με μικρές διαφοροποιήσεις, περίπου το 50% των Τσιγγάνων μαθητών, και αν ακόμα εγγραφεί, δεν καταφέρνει να αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο.⁴⁴ Τα τσιγγανάκια βγαίνουν νωρίς στους δρόμους της πό-

λης, ωριμάζουν πρόωρα και κοινωνικοποιούνται στρεβλά.

Πολλές μελέτες έχουν γίνει για την ανίχνευση των εκπαιδευτικών αναγκών των παιδιών Ρομά και πολύ δημόσιο χρήμα έχει ξοδευτεί για την εκπόνηση και εφαρμογή ειδικών προγραμμάτων, την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού και την εκπαίδευση δασκάλων στα σχολεία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης. Ωστόσο, τα προγράμματα αυτά σχεδιάζονται στη βάση ελλειπών δημογραφικών στοιχείων, χωρίς τη συμμετοχή Τσιγγάνων στη διαδικασία λήψης των αποφάσεων που αφορούν την εκπαίδευση των παιδιών τους, χωρίς συνεκτίμηση των τοπικών ειδικών συνθηκών, χωρίς εγκατεστημένους μηχανισμούς παρακολούθησης και αξιολόγησης της εφαρμογής των όποιων προγραμμάτων, και με εμφανή την έλλειψη συντονισμού μεταξύ των εμπλεκόμενων υπηρεσιών. Απαιτείται, πρωτίστως, μείζων επένδυση δυνάμεων, θεσμικών δυνατοτήτων και πόρων εκ μέρους της πολιτείας, ώστε πάση θυσία να ενταχθούν τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία, με δεδομένο ότι αυτή η ένταξη θα επιτρέψει τη συμμετρική αλληλεπίδραση των παιδιών (αρχή της διαπολιτισμικής παιδαγωγικής). Συνιστάται ιδιαίτερα προσεκτική χρήση των όρων «φυλή»,⁴⁵ «λαός» (μη έγκυροι επιστημονικά, όσον αφορά τους Τσιγγάνους) και «μειονότητα» (ενέχοντας νομικές/πολιτικές συνιστώσες που δεν εκφράζουν το σύνολο των Τσιγγάνων στην Ελλάδα), στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Ένα στοιχείο που συχνά υποτιμούμε, όσον αφορά τον Τσιγγάνο μαθητή -και ακόμα περισσότερο τη μαθήτριά- είναι ότι στην περίπτωση που το σχολείο καταφέρει να φτάσει σε αυτόν και να τον συμπεριλάβει στις τάξεις του,⁴⁶ αυτός πρέπει να χρησιμοποιήσει μεγάλα ψυχικά και κοινωνικά αποθέματα πάνω στα οποία να στηριχθεί για την ενδεχόμενη σύγκρουση με μέρος του δικού του

44. European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia, όπ.π. υποσ. 40.

45. Αξίζει να σημειωθεί σε αυτό το σημείο, η καμπάνια που ξεκίνησε πρόσφατα το, ομόλογο της ΕΕΔΑ, Γερμανικό Ινστιτούτο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για την άρση της χρήσης του όρου «φυλή» στα δημόσια έγγραφα, δεδομένου ότι είναι αμφίβολης χρησιμότητας σε οποιοδήποτε πλαίσιο διαμόρφωσης κοινωνικών πολιτικών και/ή νομοθετικών παρεμβάσεων.

46. Σημειώνεται πως σε έρευνα που διεξήγαγε στα τέλη της δεκαετίας του '90 η Εκπαιδευτική και Αναπτυξιακή ΑΕ σε έξι Δήμους της Δυτικής Αττικής με αριθμητικά αξιοσημείωτο πληθυσμό Τσιγγάνων, ως κύριο πρόβλημα (μεταξύ αυτών της στέγης, επαγγέλματος, εκπαίδευσης και έλλειψης αποδοχής από τους μη Τσιγγάνους) προτάχθηκε η έλλειψη αποδοχής.

κοινωνικού περιβάλλοντος: αυτό το τελευταίο, βλέποντας τον έλεγχο της ομάδας πάνω στο συγκεκριμένο παιδί να περιορίζεται, μπορεί να ασκεί πάνω του συναισθηματικές πιέσεις να αφήσει το σχολείο, για να δουλέψει, να συμβάλει στο οικογενειακό εισόδημα, να μοιάσει στους δικούς του. Για να παραμείνει ο μαθητής στο σχολείο, πρέπει αυτό να είναι ένα *σχολείο αποδοχής*, όπου ο Τσιγγάνος μαθητής βλέπει τον εαυτό του στο βιβλίο (και μάλιστα τον βλέπει να προσδεδεί) και στο πρόγραμμα, και που τον πείθει ότι τελειώνοντάς το, θα καταφέρει να ζήσει καλύτερα από ό,τι αν το είχε εγκαταλείψει. Αυτό σημαίνει ότι το σχολείο θα πρέπει να απαλλαγεί από το χθεσινό του κώδικα, γιατί, παραμένοντας αφιλόξενο και επαρχιωτικό στη νοοτροπία του, δε θα μπορέσει να εντάξει τους Τσιγγάνους μαθητές. Επιπλέον, είναι αλήθεια πως η αδυναμία των γονέων Τσιγγάνων να ανταπεξέλθουν στις άτυπες αρμοδιότητες που σήμερα εκκωρούνται από το σχολείο στην οικογένεια, και κατά κύριο λόγο τη μαθησιακή υποστήριξη, δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο τη θέση των μικρών Ρομά. Όμως και οι Τσιγγάνοι γονείς, πρέπει κι αυτοί να κατανοήσουν πως η απουσία εκπαίδευσης των παιδιών τους είναι ένα από τα κομμάτια του φαύλου κύκλου των αιτιακών διεργασιών που διαιωνίζουν τον αποκλεισμό τους, αφού οδηγεί πολύ συχνά στη φτώχεια και/ή την περιθωριοποίηση, και ούτω καθεξής. Ωστόσο, ουσιώδης είναι η σημασία της αναγνώρισης του ότι το επίπεδο εκπαιδευτικής ένταξης των Τσιγγάνων εξαρτάται απόλυτα από το επίπεδο της ευρύτερης κοινωνικής τους ένταξης, και άρα κανένα μέτρο για την εκπαίδευση δεν θα αποδώσει παρά μόνο σε ένα πλαίσιο συνολικής κοινωνικής πολιτικής.

Χ. Δύο προγραμματισμένες δράσεις της ΕΕΔΑ

1) Η Επιτροπή έχει προγραμματίσει για το Μάιο του 2009, σε συνδιοργάνωση με το Τμήμα

Ρομά της Διεύθυνσης Κοινωνικής Συνοχής του Συμβουλίου της Ευρώπης, σεμινάριο απευθυνόμενο σε δικηγόρους και ΜΚΟ που ενδιαφέρονται για την υπεράσπιση δικαιωμάτων Ρομά στα εθνικά και διεθνή δικαστήρια. Μία προσέγγιση που αξιοποιεί την επιτυχή στρατηγική αντιδικία (*strategic litigation*) για ζητήματα διακρίσεων και μεταχείρισης των Τσιγγάνων στην Ελλάδα, μπορεί να αποτελέσει παράγοντα μεταστροφής των διοικητικών πρακτικών, αλλά και των κοινωνικών στάσεων.

2) Η στάση της αστυνομίας απέναντι στους Τσιγγάνους έχει κατ' επανάληψη αποτελέσει αντικείμενο επικρίσεων οργανισμών προστασίας των δικαιωμάτων και αρκετών καταδικών της Ελλάδας από διεθνείς δικαιοδοτικούς μηχανισμούς, ενώ πολλά είναι τα περιστατικά κατάχρησης εξουσίας της αστυνομίας σε βάρος Τσιγγάνων που καταγγέλλονται. Και όταν, ακόμα, ξεκινούν ενδοϋπηρεσιακές και δικαστικές διαδικασίες διερεύνησης, σπάνια ολοκληρώνονται και ακόμα σπανιότερα τιμωρούνται οι υπεύθυνοι. Στο κλίμα διαδεδομένης προκατάληψης που ακόμα διέπει την ελληνική κοινή γνώμη και τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης,⁴⁷ ανατροφοδοτώντας το ένα το άλλο, αυτά τα φαινόμενα δε ξεσηκώνουν εύκολα διαμαρτυρίες και αγώνες.

Η ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας της για σύσταση ομάδας εργασίας που θα μελετήσει το θέμα της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα των υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας, πρόταση που έχει γίνει δεκτή από τον Υπουργό Εσωτερικών, θα προτείνει τη διαμόρφωση του προγράμματος συνεργασίας με αφετηρία -και- τις συγκεκριμένες καταδίκες της Ελλάδας για κακομεταχείριση Τσιγγάνων από την ΕΛΑΣ. Αν η τελευταία, δεν αναγνωρίσει πρώτη εκείνη το πρόβλημα⁴⁸ και δεν αποδεχθεί τις διαπιστώσεις και συνακόλουθες συστάσεις των εγχώριων και διεθνών οργάνων και οργανισμών, κανένα «μάθημα» στο πλαίσιο καμίας εκπαίδευσης δεν πρόκειται να

47. Για να θυμηθούμε δύο μόνο πρόσφατα περιστατικά που έφτασαν στη δημοσιότητα με ένα τρόπο που ευθέως αποτυπώνει την προκατάληψη των μέσων και της ευρύτερης κοινωνίας: το πρώτο, με τα δύο τσιγγανάκια που βρέθηκαν νεκρά, αφού πρώτα οι γονείς τους είχαν ενοχοποιηθεί για την πώλησή τους, και το δεύτερο, με τη μικρή Τσιγγάνα που, έχοντας την ατυχία να μοιάζει με εξαφανισμένη μικρή Ιταλίδα, γρήγορα διαδόθηκε ότι επρόκειτο για το χαμένο κοριτσάκι που είχε απαχθεί, ενώ τελικά αποδείχθηκε ότι δεν ήταν.

48. Αυτή ακριβώς η αναγνώριση του προβλήματος ως *sine qua non* οποιασδήποτε σοβαρής παρέμβασης, δε φαίνεται να διατρέχει το πνεύμα της απάντησης που στάλθηκε στην ΕΕΔΑ (σε ερωτήματα που η Επιτροπή της είχε απευθύνει σχετικά με τη διαχείριση προβλημάτων και προστασία των δικαιωμάτων Ρομά από την ΕΛΑΣ), στην οποία απλώς συνοψίζεται η ισχύουσα συνταγματική αρχή της ισότητας των πολιτών έναντι του νόμου και η περί πλανοδίων νομοθεσία, την οποία η

καταστεί ικανό να διαπεράσει το σκληρό κέλυφος της συγκάλυψης και της ατιμωρησίας.

Στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, και στο νέο τοπίο που διαμορφώνεται μετά από τις πρόσφατες καινοφανείς εκδηλώσεις ενδοκοινωνικής βίας και πολυπολικών συγκρούσεων στους δρόμους της Αθήνας και άλλων ελληνικών πόλεων (τις οποίες όλοι αγωνιούν να προσεγγίσουν, ψάχνοντας τα κατάλληλα αναλυτικά εργαλεία, πράγμα πολύπλοκο, ελλείπουσας και της ικανής χρονικής απόστασης από τα γεγονότα), το όλο εγχείρημα καθίσταται επείγον και αναγκαίο όσο ποτέ. Ακόμη, η ένταση των πρόσφατων κρουσμάτων βίας με φορείς είτε Τσιγγάνους, είτε μη, τα περιστατικά αστυνομικής βίας, οι άμεσες ή έμμεσες διακρίσεις στην πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και στη συμμετοχή στη δημόσια ζωή, σε συνδυασμό με την, μέχρι τούδε, αποτυχία της Ελλάδας να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις της περιθωριοποίησης των Τσιγγάνων, συνθέτουν ένα εύφλεκτο μείγμα υλικών και παραγόντων, που πρέπει να λειτουργήσει αφυπνιστικά για όλους μας.

XI. Μία λυσιτελής πολιτική για τους Τσιγγάνους: Προτάσεις της ΕΕΔΑ προς την ελληνική πολιτεία

Με βάση όλα τα στοιχεία της παραπάνω εισήγησης, η ΕΕΔΑ διατυπώνει μία σειρά από προτάσεις για την άρση του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα:

1. Η Επιτροπή υπογραμμίζει τον **κατεπείγοντα χαρακτήρα** της λήψης αναγκαίων μέτρων και διαμόρφωσης ολοκληρωμένων κρατικών πολιτικών. Οι συνθήκες στο πεδίο δεν αφήνουν περιθώρια για άλλη ολιγωρία, αδράνεια ή ατελέσφορες παρεμβάσεις.⁴⁹

2. Επιτακτική είναι η ανάγκη να αλλάξει ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνεται και αντιδρά η ελληνική πολιτεία στις επαναλαμβανόμενες συ-

στάσεις όλων των αρμόδιων για θέματα Ρομά εγχώριων και διεθνών οργάνων. Οι **ενέργειες συμμόρφωσης**, στο πλαίσιο και της εκτέλεσης αποφάσεων του δικαστηρίου του Στρασβούργου και των παρατηρήσεων άλλων δικαιοδοτικών οργάνων, **αποτελούν υποχρέωση της χώρας, και όχι δυνητική επιλογή.**

3. Υπογραμμίζεται η σημασία του σχεδιασμού των πολιτικών στη βάση **συστηματικής καταγραφής των αποδεκτών τους και αποτύπωσης των αναγκών της ομάδας-στόχου.** Ο τρόπος και η μέθοδος συλλογής και διαχείρισης των απαραίτητων στοιχείων θα πρέπει να διασφαλίζει τη μη αθέμιτη χρήση ή/και κατάχρηση αυτών των στοιχείων. Είναι εφικτό να υπάρξουν εγγυήσεις εμπιστευτικότητας, συναίνεσης του υποκειμένου, και αξιοπιστίας των φορέων και ατόμων που συγκεντρώνουν τα στοιχεία, σε συνδυασμό με μηχανισμούς εποπτείας της εύρυθμης λειτουργίας της συλλογής και επεξεργασίας των δεδομένων.⁵⁰

4. Η αντιμετώπιση του **ιδιάζοντος κοινωνικού αποκλεισμού των Τσιγγάνων** πρέπει να αποτελέσει **προτεραιότητα στην ατζέντα** όχι μόνο όλων εκείνων που διαμορφώνουν τις κρατικές πολιτικές, αλλά και **των οργάνων της τάξης:** η αστυνομία πρέπει να βρει το σθένος και τη γενναιότητα να αναγνωρίσει τη βασιμότητα των αιτιάσεων των διεθνών μηχανισμών ελέγχου. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να λάβει όλα εκείνα τα μέτρα που θα αποκαταστήσουν την αξιοπιστία της όσον αφορά την απαγόρευση ρατσιστικών συμπεριφορών στο Σώμα και την πραγματική τιμωρία όσων, παρόλα αυτά, τις υιοθετούν.

5. Οι πολιτικές και τα μέτρα πρέπει να στοχεύουν στην ουσιαστική ενδυνάμωση της ομάδας, σε πρώτη φάση, αλλά με τελικό στόχο την ένταξή της στις δράσεις που απευθύνονται στον ευρύτερο πληθυσμό. Ο αλληλένδετος χαρακτήρας των δράσεων, και η συμμετοχή των Τσιγγάνων στα κέντρα αποφάσεων, ώστε να συνδιαμορφώνουν

ΕΛΑΣ απλώς εφαρμόζει, «επιδεικνύοντας ιδιαίτερη λεπτότητα...και διευκολύνοντας...» τους Ρομά κατά τις επαφές τους με την αστυνομία!

49. Σημειώνεται, ενδεικτικά, η πρόσκληση (20.11.2008) ανώτατων αξιωματούχων του ΟΗΕ προς σειρά ευρωπαϊκών χωρών, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας, για «επείγουσες δράσεις για την άρση απαράδεκτων συνθηκών φτώχειας, περιθωριοποίησης και αποκλεισμού που βιώνουν οι Τσιγγάνοι στην Ευρώπη»: "UN experts urge European wide action to lift conditions of exclusion and stop violence against Roma", www.unric.org.

50. Βλ. τις προτάσεις για τη λύση αυτού του μεγάλου ζητήματος, Minority Rights Group International, *Disaggregated Data Collection: a Precondition for Effective Protection of Minority Rights in South-East Europe* (2006).

τις πολιτικές που τους αφορούν, αποτελούν απαρέγκλιτες προϋποθέσεις των προγραμμάτων ένταξης.

6. Δεδομένων των εξαιρετικών υστερήσεων που παρατηρούνται στο γυναικείο τσιγγάνικο πληθυσμό, η **διάσταση του φύλου** είναι επιτακτικό να διέπει όλες τις παρεμβάσεις, με στόχο την υιοθέτηση **μέτρων γυναικείας ενδυνάμωσης**, ώστε να αντιμετωπισθεί και το φαινόμενο των πολλαπλών διακρίσεων τόσο μέσα στην ίδια την ομάδα, όσο και γενικότερα, μέσα στην ευρύτερη κοινωνία.

7. Όσον αφορά το ΟΠΔ, η **ανεξάρτητη εξωτερική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων** της μέχρι τώρα εφαρμογής του, είναι προϋπόθεση της βελτίωσης του προγράμματος στο μέλλον (το διάστημα των δύο ετών που αναφέρεται από το ΥΠΕΣ ως αναγκαίο για την αξιολόγηση της διάθεσης των δανείων, κρίνεται ιδιαίτερα μακρύ). Επιτακτική είναι η ανάγκη, πριν από τη νέα προγραμματική περίοδο του ΟΠΔ, να συνταχθεί μία **ολοκληρωμένη επιχειρησιακή μελέτη προγραμμάτων στέγασης με εξειδίκευση ανά Περιφέρεια/Δήμο**. Αυτό προϋποθέτει καταγραφή του τσιγγάνικου πληθυσμού κάθε περιοχής και των πραγματικών σημερινών αναγκών στέγασής του (στη βάση των διαφορετικών τύπων οικιστικής εγκατάστασης), με την επισήμανση των όποιων ιδιαίτερων χαρακτηριστικών (δημότες, διερχόμενοι κλπ), και με τη συνεργασία των ίδιων των Ρομά, αλλά υπό σαφώς προσδιορισμένο κεντρικό συντονισμό. Στη μελέτη θα πρέπει να περιλαμβάνονται δείκτες αξιολόγησης, και θα πρέπει να διασφαλίζεται σύνδεση των προτεινόμενων στεγαστικών λύσεων με προτάσεις για την ένταξη των παιδιών Ρομά στο σχολικό περιβάλλον στη συγκεκριμένη περιοχή.

8. Προϋπόθεση μίας πιο εύρυθμης συνέχειας του προγράμματος στον τομέα της στέγασης, είναι ο **εντοπισμός και η εξειδίκευση των αρμοδιοτήτων και η ανάληψη θετικών μέτρων που αντιστοιχούν σε κάθε φορέα δημόσιας εξουσίας**,⁵¹

και βεβαίως, ο **αποτελεσματικός διυπουργικός και διαθεσμικός συντονισμός** των ενεργειών και των παρεμβάσεων.

9. Προτείνεται η **αξιοποίηση της επιτυχημένης πορείας των ιατρο-κοινωνικών κέντρων** που λειτουργούν στο χώρο εγκατάστασης των Τσιγγάνων, μέσω της διεύρυνσης των παρεχόμενων υπηρεσιών (ρόλος πληροφόρησης και εξυπηρέτησης για ζητήματα αστικοδημοτικής κατάστασης, προνοιακών παροχών και εκπαίδευσης των παιδιών, τήρηση οικογενειακού αρχείου εγγράφων, κλπ) και της αύξησης του αριθμού τους. Είναι σημαντικό να αποδοθεί ευρύτερος ρόλος προγραμματισμού και συντονισμού σε αυτές τις μονάδες, ώστε να εξασφαλίζεται η παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, εμβολιασμών κλπ, με έναν τρόπο που θα βασίζεται στην κλίμακα της κοινότητας.

10. Τονίζεται η **σημασία της ένταξης των παιδιών Ρομά στην εκπαιδευτική διαδικασία**, όπως και η αδήριτη ανάγκη συντονισμένων προσπαθειών για την επίτευξη αυτού του στόχου. Απαραίτητη είναι η, κατά το δυνατόν, ακριβής αποτύπωση/καταγραφή του συγκεκριμένου μαθητικού πληθυσμού της κάθε περιοχής και η συστηματική, συλλογή στατιστικών στοιχείων για την εκπαιδευτική κατάσταση των Τσιγγάνων σε τοπική (δημοτική) κλίμακα, με σκοπό τη διαμόρφωση ζωνών εκπαιδευτικής προτεραιότητας με ειδικές παρεμβάσεις στο επίπεδο κάθε σχολικής μονάδας.⁵²

11. Τα **κίνητρα στους εκπαιδευτικούς** για να παραμείνουν για εύλογο διάστημα στα σχολεία που έχουν τσιγγανάκια στις τάξεις τους, **όσο και αυτά για την εγγραφή των παιδιών στο σχολείο** (π.χ. επιδόματα στις οικογένειες κατά την αποφοίτηση των παιδιών, ώστε να αποθαρρύνεται η διαρροή) πρέπει να ενισχυθούν. Επιπλέον, οι παρατηρηθείσες δυσλειτουργίες των τμημάτων ενισχυτικής διδασκαλίας και των τμημάτων υποδοχής πρέπει να διευθετηθούν. Είναι, ακόμα, σημα-

51. Το ρόλο αυτό έχει αναλάβει ο ΣτΠ, προσδιορίζοντας για παράδειγμα, τη θετική υποχρέωση του Δήμου, που διασφαλίζεται με την παρέμβαση της Περιφέρειας, για εξεύρεση κατάλληλου τόπου μετεγκατάστασης πριν την καθ' οιονδήποτε τρόπο αποβολή Τσιγγάνων από το χώρο που διαμένουν. Στην υποχρέωση των ΟΤΑ να επιδεικνύουν ειδική κοινωνική μέριμνα για τους δημότες που το έχουν ανάγκη (βλ., *inter alia*, άρθρα 24, 261, 249, 262 του Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων), περιλαμβάνεται και η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των Τσιγγάνων που διαμένουν στο Δήμο.

52. Ευπρόσδεκτη είναι η πρόσφατη πρωτοβουλία της Eurostat για την ανάπτυξη κοινών στατιστικών δεικτών για την διευκόλυνση του monitoring της εκπαίδευσης.

ντικό να διατεθούν οι αναγκαίοι πόροι για τη **λειτουργία μόνιμων κοινωνικών-συμβουλευτικών υπηρεσιών** (κατά το επιτυχημένο πρότυπο των «*learning mentors*» -*μαθησιακών συμβούλων*, σε ελεύθερη μετάφραση- που έχει δοκιμαστεί σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, για παράδειγμα τη Δανία και τη Μεγάλη Βρετανία), στο πλαίσιο του σχολείου και, οπωσδήποτε, του Δήμου. Με δεδομένο το ισχυρό "esprit de corps" του τσιγγάνικου πληθυσμού, χρήσιμο θα ήταν να εκπαιδευτούν **διαμεσολαβητές** (mediators) *Τσιγγάνοι*, που θα λειτουργήσουν ως συνδετικοί κρίκοι μεταξύ της κοινότητας των Τσιγγάνων και του σχολείου.

12. Είναι απαράδεκτος ο διαχωρισμός των παιδιών Ρομά από τα υπόλοιπα παιδιά (η τελευταία καταδίκη της Ελλάδας για το διαχωρισμό των παιδιών στον Ασπρόπυργο θα πρέπει να θέσει την Πολιτεία και τις αρμόδιες αρχές της ενώπιον των ευθυνών τους), όπως και **η διασπορά τους σε απομακρυσμένα από τον τόπο διαμονής τους σχολεία.**

13. Η επιδίωξη της σύνδεσης των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, δια βίου μάθησης κλπ, (με ιδιαίτερη έμφαση στα παιδιά μεταξύ 12 και 18, που δεν έχουν συμμετάσχει καθόλου

στην εκπαιδευτική διαδικασία) **με την αγορά εργασίας**⁵³ μέσω της ενεργοποίησης πιθανών εργοδοτών είναι, προφανώς, πολύ σημαντική.

Με προαπαιτούμενο την αποδοχή της ευθύνης για την άρση των παραβιάσεων και των παραλείψεων από το κράτος και μία πραγματική και πειστική πολιτική θετικών δράσεων, οι Τσιγγάνοι έχουν να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που φέρει μαζί της η διαδικασία ένταξης σε ευρύτερα κοινωνικά σύνολα. Αυτή η διαδικασία ενίοτε προσκρούει στη δύναμη της παράδοσης, ένα στοιχείο γνώριμο σε όλες τις ομάδες που, κατά περίπτωση και εποχή, κλήθηκαν να προσαρμοστούν σε νέες πραγματικότητες και κοινωνικο-οικονομικές παραμέτρους, στη φάση της διαμόρφωσης των στρατηγικών και των συμμαχιών τους. Είναι κατανοητό ότι η ένταξη στη μείζονα κοινωνία ενεργοποιεί σε κάποιους αμυντικά ανακλαστικά. Ωστόσο, μέχρι σήμερα, σε καμία κοινωνία δεν έχει ιστορικά παρατηρηθεί διαδικασία συμμετοχής σε ευρύτερα σύνολα, χωρίς «απώλεια» κάποιου βαθμού «διαφορετικότητας», όπως κι αν αυτή ορίζεται.

53. Κατά το πρότυπο του ισπανικού προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης Τσιγγάνων «ACCEDER», στο πλαίσιο του οποίου προβλεπόταν εκ προοιμίου η υπογραφή συμφωνητικών με δημόσιες υπηρεσίες (τοπικούς φορείς αυτοδιοίκησης κλπ) και ιδιωτικές εταιρείες, για την απασχόληση των καταρτιζομένων (183 συμφωνίες με τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και 350 συμφωνίες με τον ιδιωτικό). Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αναφέρεται ως καλή πρακτική (μαζί με τα ιατρο-κοινωνικά κέντρα της ελληνικής εμπειρίας εφαρμογής του ΟΠΔ), από πλήθος εμπλεκόμενων σε θέματα Ρομά φορέων συμπεριλαμβανομένου και του κειμένου εργασίας της προαναφερθείσας συνόδου κορυφής σε επίπεδο ΕΕ, της 16.09.2008.

10. Ποινικό μητρώο ανηλίκων και νεαρών ενηλίκων¹

I. Εισαγωγή

Στις 4 Δεκεμβρίου 2008, με αφορμή την 60^ή επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η ΕΕΔΑ διοργάνωσε ημερίδα με θέμα «Συνθήκες κράτησης και τα δικαιώματα κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές». Μία από τις συνεδρίες της ημερίδας ήταν αφιερωμένη στις ευάλωτες ομάδες κρατουμένων μεταξύ των οποίων και οι ανήλικοι κρατούμενοι. Ένα από τα θέματα που προέκυψε κατά τη διάρκεια της πολύ ενδιαφέρουσας συζήτησης ήταν το ζήτημα του ποινικού μητρώου ανηλίκων και των συνεπαγόμενων δυσκολιών, τις οποίες πρώην κρατούμενοι ανήλικοι αντιμετωπίζουν στην προσπάθεια εύρεσης εργασίας και κατ' επέκταση στην προσπάθεια πλήρους επανένταξης στην κοινωνία. Το ζήτημα αυτό, μάλιστα, προβλήθηκε έντονα τόσο από γονείς πρώην ανηλίκων κρατουμένων όσο και από επαγγελματίες του χώρου, όπως καθηγητές σε σχολεία φυλακών και κοινωνικούς λειτουργούς. Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά στην εν λόγω εκδήλωση ο Συνήγορος του Παιδιού κ. Γ. Μόσχος, «*Τα παιδιά κρατούμενοι δεν έχουν προσδοκίες. Δεν περιμένουν να γυρίσουν σε μία κοινωνία που πραγματικά θα έχουν θέση και ελπίδα*».²

Η ΕΕΔΑ κρίνοντας ότι πρόκειται για ένα σημαντικό ζήτημα που αφορά μία ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα αποφάσισε να ενασχοληθεί με το ποινικό μητρώο ανηλίκων. Στη συνεδρίαση του Α' Τμήματος (05.02.2009) διατυπώθηκε η άποψη ότι η ΕΕΔΑ πρέπει να ενασχοληθεί και με το ποινικό μητρώο των νεαρών ενηλίκων με τη λογική ότι η σωφρονιστική μεταχείριση που επιφυλάσσει ο νομοθέτης για τις δύο ηλικιακές ομάδες είναι ίδια.

II. Το ισχύον δίκαιο

Οι διατάξεις που ρυθμίζουν τα ζητήματα ποινικού μητρώου είναι τα άρθρα 573-579 ΚΠοινΔ. Ειδικά ως προς τους ανήλικους, το άρθρο 574, παρ. 2, εδ. (ββ) ΚΠοινΔ ορίζει ότι σε κάθε δελτίο ποινικού μητρώου αναγράφεται κάθε απόφαση με την οποία επιβάλλεται περιορισμός σε σωφρονιστικό κατάστημα ή αναμορφωτικό μέτρο σε ανήλικο. Επιπλέον, το άρθρο 578, παρ. 1, εδ. (β) ΚΠοινΔ ορίζει ότι τα δελτία ποινικού μητρώου παύουν να ισχύουν και αποκλείεται η χρησιμοποίησή τους για οποιοδήποτε σκοπό στις περιπτώσεις δελτίων που αφορούν σωφρονιστικά ή αναμορφωτικά μέτρα όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους, ενώ το εδ. (ε) ορίζει ότι το δελτίο παύει να ισχύει αν έχει συνταχθεί μετά από απόφαση που επιβάλλει σε ανήλικο ποινή περιορισμού σε σωφρονιστικό κατάστημα, πέντε έτη μετά την απότιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο, εφ' όσον ο ελάχιστος χρόνος περιορισμού που έχει επιβληθεί δεν υπερβαίνει το έτος, και οκτώ έτη αν υπερβαίνει το έτος, εκτός αν στο διάστημα αυτό επέλθει νέα καταδίκη. Σε περίπτωση απόλυσης υπό όρους από το σωφρονιστικό κατάστημα, η πιο πάνω πενταετία ή οκταετία αρχίζει από τη συμπλήρωση του χρόνου δοκιμασίας.

Εκτός από αυτές τις ειδικές διατάξεις για το ποινικό μητρώο ανηλίκων, κατά τα άλλα ισχύουν οι ρυθμίσεις για τους ενήλικους, σε ό,τι αφορά π.χ. ποιος έχει πρόσβαση στο μητρώο τους (άρθρα 575 και 577 ΚΠοινΔ), τι περιλαμβάνει το αντίγραφο ποινικού μητρώου δικαστικής και γενικής χρήσης, (π.χ. μη αναγραφή χρηματικής ποινής ή ποινής φυλάκισης έως έξι μηνών μετά την πάροδο τριών ετών κατά το άρθρο 576, παρ. 3, εδ. (α) ΚΠοινΔ).

Ός προς τις παραπάνω ρυθμίσεις πρέπει να

1. Η Ολομέλεια υιοθέτησε την εν λόγω εισήγηση στην από 26.02.2009 συνεδρίασή της. Εισηγητές: Ομ. Καθηγήτρια Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, π. Πρόεδρος ΕΕΔΑ και εκπρόσωπος του ΙΜΔΑ, Αν. Καθηγητής Λ.-Α. Σισιλιάνος, Αντιπρόεδρος ΕΕΔΑ και εκπρόσωπος του ΙΜΔΑ και Λ.-Μ. Μπολάνη, Επιστημονική Συνεργάτιδα ΕΕΔΑ. Οι εισηγητές εκφράζουν τις θερμές τους ευχαριστίες στον κ. Π. Δαμιανό, Διευθυντή του Σχολείου Μέσης Εκπαίδευσης στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα και στον κ. Γ. Μόσχο, Συνήγορο για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

2. Γ. Μόσχος, «Ο ποινικός εγκλεισμός των ανηλίκων στην Ελλάδα: Η εφαρμογή του 'έσχατου μέτρου' σε μία κοινωνία που δε φροντίζει επαρκώς για τα προηγούμενα», Ημερίδα ΕΕΔΑ: Συνθήκες κράτησης και δικαιώματα κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές (04.12.2008).

διατυπωθούν οι εξής παρατηρήσεις: 1) Σύμφωνα με το άρθρο 121, παρ. 1 ΠΚ³ η ποινική ανηλικότητα περατώνεται με τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 125, παρ. 1 ΠΚ τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως, κατ' αρχήν, όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Ωστόσο, το άρθρο 578, παρ. 1, εδ. (β) ΚΠοινΔ ορίζει ότι τα δελτία ποινικού μητρώου που αφορούν σωφρονιστικά ή αναμορφωτικά μέτρα παύουν να ισχύουν όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους. Υπάρχει, λοιπόν, μία αναντιστοιχία μεταξύ των ως άνω ρυθμίσεων σε ό,τι αφορά τα όρια ηλικίας.

2) Ενώ σύμφωνα με το άρθρο 574, παρ. 2, εδ. (βα) ΚΠοινΔ δεν εγγράφονται στο ποινικό μητρώο οι αποφάσεις που αφορούν παιδαγωγικές παραβάσεις, εγγράφονται χωρίς κανένα περιορισμό όλες οι αποφάσεις που αφορούν αναμορφωτικά μέτρα, άρα και για παιδαγωγικές παραβάσεις, αφού σύμφωνα με το άρθρο 128 ΠΚ η τέλεση πταισματος από ανήλικο επιφέρει την επιβολή μόνο αναμορφωτικών μέτρων. Δηλαδή, στους ανήλικους δράστες πταισμάτων επιφυλάσσεται επαχθέστερη αντιμετώπιση από ό,τι στους ενήλικους. Πρόκειται για μία περίπτωση χειροτέρευσης της νομικής θέσης του ανήλικου αντίθετα στο πνεύμα του προστατευτισμού.⁴

3) Οι διατάξεις που ρυθμίζουν το ποινικό μητρώο ανηλικών περιλαμβάνουν και άλλη μία σημαντική αντίφαση. Ενώ το άρθρο 578, παρ. 1, εδ. (β) ΚΠοινΔ ορίζει ότι τα δελτία ποινικού μητρώου που αφορούν **σωφρονιστικά** ή αναμορφωτικά μέτρα παύουν να ισχύουν όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το 17^ο έτος της ηλικίας τους, το εδ. (ε) προβλέπει την πάροδο συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος (5 ή 8 έτη) για την παύση ισχύος ποινικού δελτίου που καταχωρεί **περιορισμό σε σωφρονιστικό κατάσταση**. Οι δύο αυτές διατά-

ξεις σε συνδυασμό με τις ειδικές διατάξεις για ανηλικούς (άρθρα 121-133 ΠΚ) όπου γίνεται λόγος είτε για **αναμορφωτικά μέτρα** είτε για **θεραπευτικά μέτρα** ή για **ποινικό σωφρονισμό** αλλά όχι για σωφρονιστικά μέτρα, μας οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 578, παρ. 1, εδ. (β) ισχύει μόνο για τα αναμορφωτικά μέτρα.⁵

4) Το ποινικό μητρώο κάθε κατηγορίας ατόμων, βεβαίως και των ανηλικών, τελεί υπό την προστασία του νόμου για τα προσωπικά δεδομένα. Το άρθρο 2 του Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», που ενσωματώνει την Οδηγία 95/46/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 24^{ης} Οκτωβρίου 1995, ορίζει ότι: «Για τους σκοπούς του παρόντος νόμου νοούνται ως: [...] β) «Ευαίσθητα δεδομένα», τα δεδομένα που αφορούν στη φυλετική ή εθνική προέλευση, στα πολιτικά φρονήματα, στις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις, στη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, στην υγεία, στην κοινωνική πρόνοια και στην ερωτική ζωή, στα **σχετικά με ποινικές διώξεις ή καταδίκες**, καθώς και στη συμμετοχή σε συναφείς με τα ανωτέρω ενώσεις προσώπων.[...] δ) «Επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα» («επεξεργασία»), κάθε εργασία ή σειρά εργασιών που πραγματοποιείται από το Δημόσιο ή από νομικό πρόσωπο δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου ή ένωση προσώπων ή φυσικό πρόσωπο με ή χωρίς τη βοήθεια των αυτοματοποιημένων μεθόδων και εφαρμόζονται σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, όπως [...], η χρήση, η διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλης μορφής διάθεση».

Το άρθρο 7 του Ν. 2472/1997 ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι: «1. Απαγορεύεται η συλλογή και επεξεργασία ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων. 2. Κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η συλλογή και η επεξεργασία ευαίσθητων δεδομένων, καθώς και η ί-

3. Όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 3189/2003 (ΦΕΚ Α' 243) «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις».

4. Α. Πιτσελά, *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλικών* (5^η εκδ., Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2004), σελ. 327.

5. Αξίζει μάλιστα να σημειωθεί ότι στη θεωρία, λόγω αυτής της αντίφασης, έχει εκφραστεί η άποψη ότι στο ποινικό μητρώο περιλαμβάνονται και τα θεραπευτικά μέτρα. Βλ. Σ. Γιοβάνογλου, *Θεσμικά προβλήματα της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισθέντων* (Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006) υποσ. 466, σελ. 108. Για την αντίθετη άποψη βλ. Πιτσελά, ό.π. υποσ. 4, σελ. 327.

δρυση και λειτουργία σχετικού αρχείου, ύστερα από άδεια της Αρχής, όταν [...] ε) Η επεξεργασία εκτελείται από Δημόσια Αρχή και είναι αναγκαία είτε [...] ββ) για την εξυπηρέτηση των αναγκών εγκληματολογικής ή σωφρονιστικής πολιτικής και αφορά τη διακρίβωση εγκλημάτων, ποινικές καταδίκες ή μέτρα ασφαλείας [...].

Το άρθρο 4, παρ. Ι του Ν. 2472/1997 ορίζει, μεταξύ άλλων, ότι: «**Τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για να τύχουν νόμιμης επεξεργασίας πρέπει [...] β) Να είναι συναφή, πρόσφορα, και όχι περισσότερα από όσα κάθε φορά απαιτείται εν όψει των σκοπών της επεξεργασίας**» [αρχή της αναλογικότητας].⁶

III. Το πρόβλημα

Το ζήτημα, ωστόσο, που κυρίως απασχολεί την ΕΕΔΑ αναφορικά με το ποινικό μητρώο ανήλικων δεν είναι οι παραπάνω επισημάνσεις νομικοτεχνικής αρτιότητας και υφής, αλλά οι αρνητικές επιδράσεις που έχει γενικά ο θεσμός του ποινικού μητρώου στην προσπάθεια επανένταξης των ανήλικων παραβατών στο κοινωνικό σύνολο και κυρίως σε ό,τι αφορά την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας.

Μελέτες που έχουν γίνει έχουν αποδείξει ότι υπάρχει άμεσος συσχετισμός μεταξύ της ύπαρξης ποινικού μητρώου και της μη πρόσβασης στην αγορά εργασίας. Για παράδειγμα, μελέτες στην Αυστραλία έδειξαν ότι είναι λιγότερο πιθανό πρώην κρατούμενοι να βρουν δουλειά από άτομα με χρόνιες ασθένειες, αναπηρίες ή επικοινωνιακές δυσκολίες. Μόνο άτομα με διανοητική ή ψυχιατρική διαταραχή ιεραρχήθηκαν σε χαμηλότερη θέση.⁷ Έρευνα στο Ηνωμένο Βασίλειο έδειξε ότι ένας από τους λόγους που εργοδότες απορρί-

πτουν άτομα με ποινικό μητρώο είναι ότι θεωρούνται γενικά μη επιθυμητοί, έξω από τη σφαίρα εμπειριών των εργοδοτών και κάτι το ξένο ως προς αυτούς.⁸

Η μη πρόσβαση στην αγορά εργασίας πέραν του ότι παρεμποδίζει σημαντικά την κοινωνική επανένταξη του πρώην παραβάτη μπορεί επίσης να τον οδηγήσει στην τέλεση νέων εγκλημάτων, γεγονός καταστροφικό για τον ίδιο αλλά και αντίθετο προς το συμφέρον της ίδιας της κοινωνίας. Ο 'επίσημος στιγματισμός' μέσω του ποινικού μητρώου δημιουργεί μία μακρόχρονη, αν όχι μόνιμη, μείωση της κοινωνικής του θέσης με αποτέλεσμα τον κίνδυνο το έγκλημα να αποτελέσει αναγκαστική εναλλακτική λύση για όσους δε μπορούν να εξασφαλίσουν κάποια επαγγελματική απασχόληση.⁹ Μελέτες έχουν δείξει ότι η εργασία μπορεί να μειώσει την υποτροπή από 1/3 έως 50%, αλλά και ότι το 60% πρώην κρατουμένων δε μπορούσαν να βρουν δουλειά εξ αιτίας του ποινικού τους μητρώου.¹⁰

Η προβληματική αυτή κατάσταση έχει ακόμα μεγαλύτερο αρνητικό αντίκτυπο στην περίπτωση ανήλικων παραβατών, στο μέτρο που συνιστούν μία ιδιαίτερα ευάλωτη ομάδα. Ο επίσημος στιγματισμός που υφίσταται ένας ανήλικος παραβάτης με το ποινικό μητρώο είναι δυσανάλογα βαρύνει επειδή η διαδικασία της κοινωνικής του ένταξης δεν έχει ακόμη ολοκληρωθεί. Η βλάβη που ο στιγματισμός αυτός μπορεί να προκαλέσει τόσο στην εικόνα που έχει για τον εαυτό του όσο και στην αντιμετώπισή του από τον κοινωνικό περίγυρο, μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα καταστροφική για το μέλλον του.¹¹

Αν και οι περισσότερες μελέτες-έρευνες στερούνται πολύπλευρης εξέτασης των συντρέχοντων και αλληλοεπιδρώντων γενεσιουργών πα-

6. Βλ. και www.dpa.gr.

7. J. Graffam et al., *Attitudes of Employers, Corrective Services Workers, Employment Support Workers, and Prisoners and Offenders towards Employing Ex-Prisoners and Ex-Offenders* (Deakin University, Australia 2004) σελ. 26.

8. H. Metclaf, T. Anderson & H. Rolfe, *Barriers to Employment for Offenders and Ex-Offenders-Part One, Research Report No. 155* (Department for Work and Pensions, United Kingdom 2001) σελ. 4.

9. X. Ζαραφωνίτη, *Εμπειρική Εγκληματολογία* (Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1995) σελ. 258-259.

10. Sentencing and Offences Unit, Home Office UK, *Breaking the Circle: A Report of the Review of the Rehabilitation Act* (2002), σελ. 75. Βλ. επίσης, D. Pager, "The Mark of a Criminal Record" (2003) 108 *American Journal of Sociology*, σελ. 937 επ., σύμφωνα με τον οποίο η ύπαρξη ποινικού μητρώου μειώνει τις πιθανότητες εύρεσης εργασίας τουλάχιστον κατά 50%.

11. Σ. Γιοβάνογλου, ό.π. υποσ. 5, σελ. 95.

ραγόντων της μη (επαν)ένταξης των ανηλίκων παραβατών στην κοινωνία, πρέπει να θεωρηθεί αποδεδειγμένο, κατά τη γνώμη μας, ότι ένας σοβαρός παράγοντας είναι και το βεβαρημένο ποινικό μητρώο. Κατά την άποψή μας, αρκετοί παράγοντες για την επιτυχία της ένταξης πρέπει να υπερνικηθούν αν θέλουμε να έχουμε σημαντικά θετικά αποτελέσματα στην προσπάθεια για την εξομάλυνση των σχέσεων των καταδίκων ανηλίκων και ευρύτερης κοινωνίας. Με λίγα λόγια δεν είναι μόνο η ύπαρξη του βεβαρημένου ποινικού μητρώου που εμποδίζει την κοινωνική τακτοποίηση των εν λόγω νέων, αλλά η ύπαρξή του είναι πάντως σοβαρός παράγοντας για την αποτυχία της ένταξης.

Σύμφωνα με ελληνική μελέτη από το 1993 και έως το 1999-2000, δηλ. σε διάστημα 6-7 ετών, μόνον ο ένας στους πέντε πρώην κρατούμενους ανηλίκους που εντοπίστηκαν εκ νέου (20,4%) δεν οδηγήθηκε κάποια στιγμή και πάλι στις φυλακές, ούτε και του επιβλήθηκε κάποια ποινή. Ένας στους 4 ερωτηθέντες αποδέχθηκε το ενδεχόμενο της διάπραξης νέων εγκλημάτων εφόσον βιώσει ματαίωση των προσπαθειών του ως προς τον στόχο της κοινωνικής του επανένταξης. Σε ποσοστό περίπου 80% οι παραβατικοί ανήλικοι οδηγούνται στη διάπραξη νέων αξιολογούμενων πράξεων.¹² Επίσης, σύμφωνα με ελληνική μελέτη παιδοψυχιατρικού ενδιαφέροντος, από τους 60 νεαρούς ηλικίας 12-18,5 ετών, που τελούσαν υπό την επιμέλεια της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων, οι μη έχοντες καμία απασχόληση υποτροπίασαν διπλάσιες φορές από όσους εργάζονταν.¹³

Επιπλέον, οι νεαροί ακόμα και όταν βρίσκουν κάποια πλήρη εργασιακή απασχόληση (40% οι έγκλειστοι και 26% οι μη έγκλειστοι) θεωρούν ότι αυτή δεν τους ικανοποιεί, καθώς τα χρήματα που κερδίζουν μέσω αυτής δεν επαρκούν για τις βιοτικές τους ανάγκες. Άλλωστε το είδος επαγγέλμα-

τος στο οποίο καταφέρνουν να απασχοληθούν είναι συνήθως χαμηλής εισοδηματικής εμβέλειας: βιοτέχνες, τεχνίτες, εργάτες ή αυτοκινητιστές. Σε κάθε περίπτωση, η επίτευξη μίας απασχόλησης τους φαίνεται ρεαλιστικός στόχος μόνον όταν υπάρχει προσφορά εργασίας για ανειδίκευτους, όταν αφορά ευκαιριακές δουλειές όπου δεν θεωρείται απαραίτητο το λευκό ποινικό μητρώο.¹⁴

Η σχέση, λοιπόν, μεταξύ ύπαρξης βεβαρημένου ποινικού μητρώου και μη πρόσβασης στην αγορά εργασίας είναι άμεση, ενώ παρακολουθηματικού χαρακτήρα συνέπεια συνιστά σε ένα μεγάλο βαθμό η υποτροπή.

Η κοινωνικά ευεργετική διαδικασία ενθάρρυνσης των ατόμων να αλλάξουν τη ζωή τους υπονομεύεται όταν τα άτομα αυτά γνωρίζουν ή αισθάνονται ότι τα λάθη του παρελθόντος θα τα εμποδίζουν σε κάθε βήμα της κοινωνικής και οικονομικής τους ζωής.¹⁵ Αυτό επιβεβαιώνεται και από μαρτυρίες επαγγελματιών που εργάζονται σε καταστήματα κράτησης ανηλίκων. Αντιμετωπίζουν μεγάλες δυσκολίες να πείσουν τα παιδιά να ενταχθούν στην εκπαίδευση μέσα στο σωφρονιστικό κατάστημα, καθώς τα παιδιά θεωρούν ότι ακόμα και η αποφοίτηση από το σχολείο δε θα τους βοηθήσει σε τίποτα στη συνέχεια αφού δε θα μπορούν να επανενταχθούν και να εργαστούν πουθενά εξ αιτίας, μεταξύ άλλων, και του ποινικού τους μητρώου.¹⁶

Η ΕΕΔΑ υπογραμμίζει ότι οι ανήλικοι συνιστούν μία ιδιαίτερη κατηγορία παραβατών, δεδομένου μάλιστα ότι η νεανική συμπεριφορά που δε συμμορφώνεται με το σύνολο των κοινωνικών κανόνων και αξιών συνιστά συχνά μέρος της διαδικασίας ωρίμανσης και έχει την τάση, στα περισσότερα άτομα, να εξαλείφεται χωρίς καμία εξωτερική παρέμβαση με τη μετάβασή τους στην ενηλικότητα.¹⁷ Οι ισχύουσες ρυθμίσεις, άλλωστε, που

12. Ν. Κουράκης και Ε. Σταθουλοπούλου, «Προβλήματα υποτροπής νεαρών κρατούμενων: Πορίσματα επαναληπτικής (follow-up) έρευνας του Εργαστηρίου Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών (Πανεπιστήμιο Αθηνών)» στο Κ.Δ. Σπινέλλη (επιμ.) *Στηρίζοντας τον ανήλικο παραβάτη* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 2007) σελ. 143, 145.

13. Β. Παπαγεωργίου, *Έφηβοι υπό την επιμέλεια της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων: Παιδοψυχιατρική προσέγγιση του φαινομένου της υποτροπής στην παραπτωματικότητα* (Διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1998) σελ. 86-86.

14. Ν. Κουράκης και Ε. Σταθουλοπούλου, ό.π. υποσ. 12, σελ. 152.

15. Β. Naylor, M. Paterson and M. Pittard, "In the Shadow of a Criminal Record: Proposing a Just Model of Criminal Record Employment Checks" (2008) 32 *Melbourne University Law Review*, σελ. 171, 188.

16. Συζήτηση με τον κ. Π. Δαμιανό, Διευθυντή του Σχολείου στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα.

αφορούν το ποινικό μητρώο των δύο εν λόγω κατηγοριών δε συμβιβάζονται με όσα προβλέπει η αρχή της αναλογικότητας για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.¹⁸ Με βάση τα παραπάνω, η ΕΕΔΑ κρίνει ότι πρέπει να αναμορφωθεί πλήρως ο θεσμός του ποινικού μητρώου ανηλίκων προς την κατεύθυνση του μέγιστου περιορισμού της χρήσης του.

IV. Διεθνείς ρυθμίσεις που σχετίζονται με το ποινικό μητρώο ανηλίκων

Η θέση της ΕΕΔΑ για την πλήρη αναμόρφωση του θεσμού του ποινικού μητρώου ανηλίκων δεν εμφορείται μόνο από ανθρωπιστικά κριτήρια και την ανάγκη να δίνεται μία πραγματική δεύτερη ευκαιρία στους ανήλικους παραβάτες για να φτιάξουν τη ζωή τους από την αρχή, αλλά βρίσκει έρεισμα και σε ένα πλέγμα διεθνών κανόνων.

A) Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Ο θεσμός του ποινικού μητρώου ανηλίκων δε ρυθμίζεται ρητώς από κάποιο διεθνές συμβατικό κείμενο. Ωστόσο, το άρθρο 40, παρ. Ι της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού¹⁹ ορίζει ότι: «Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν σε κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για παράβαση του ποινικού νόμου το δικαίωμα σε μεταχείριση που να συνάδει με το αίτημα της αξιοπρέπειάς του και της προσωπικής αξίας, που να ενισχύει το σεβασμό του για τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθε-

ρίες των άλλων και που να λαμβάνει υπόψη την ηλικία του, καθώς και την ανάγκη για επανένταξη στην κοινωνία και την ανάληψη από το παιδί ενός εποικοδομητικού ρόλου στην κοινωνία».²⁰

Η ως άνω διατύπωση βασίζεται στην άποψη ότι οι ανήλικοι παραβάτες θα πρέπει, κατά το μέγιστο δυνατό, να προστατευτούν από τα επιζήμια αποτελέσματα του στιγματισμού και ότι η παραβατικότητα ανηλίκων δε θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με τιμωρητικά, αλλά με εκπαιδευτικά-παιδαγωγικά μέτρα.²¹ Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει αναγνωρίσει ότι πολλά παιδιά που βρίσκονται σε σύγκρουση με το νόμο συνιστούν και θύματα διάκρισης, π.χ. κατά την προσπάθεια πρόσβασής τους στην εκπαίδευση ή στην αγορά εργασίας. Είναι απαραίτητη η λήψη μέτρων για την αποτροπή τέτοιας διάκρισης, *inter alia*, «με την παροχή σε πρώην παιδιά-παραβάτες κατάλληλης υποστήριξης και βοήθειας στην προσπάθειά τους επανένταξης στην κοινωνία».²²

Αναφερόμενη, μάλιστα, ρητά στο άρθρο 40, παρ. Ι της Σύμβασης, έχει επισημάνει ότι: «η επανένταξη απαιτεί τη μη ανάληψη δράσεων που μπορούν να βλάψουν την πλήρη συμμετοχή του παιδιού στην κοινότητα, όπως το στιγματισμό, την κοινωνική απομόνωση ή την αρνητική δημοσιότητα του παιδιού. Η προώθηση της επανένταξης ενός ανήλικου παραβάτη απαιτεί όλες οι σχετικές ενέργειες να υποστηρίζουν το παιδί, ώστε να γίνει πλήρες και χρήσιμο μέλος της κοινωνίας».²³

Η Πολιτεία, λοιπόν, οφείλει να αναθεωρήσει το θεσμό του ποινικού μητρώου ανηλίκων και για να διευκολύνει την επανένταξη των παιδιών στην κοινωνία, όπως επιτάσσει η Σύμβαση για τα Δικαι-

17. United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines), GA Res 45/112 (14.12.1990) αρ. 5, παρ. (ε).

18. Άρθρο 4 του Ν. 2472/1997.

19. Ν. 2101/1992 (ΦΕΚ Α΄ 192).

20. Βλ. και άρθρο 14, παρ. 4 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν. 2462/1997 ΦΕΚ Α΄ 25) σύμφωνα με το οποίο: «Για τον καθορισμό της διαδικασίας που εφαρμόζεται στους νέους ανθρώπους που δεν είναι ακόμη ενήλικες από τη σκοπιά του ποινικού νόμου λαμβάνεται υπόψη η ηλικία τους και το συμφέρον που παρουσιάζει η αναμόρφωσή τους».

21. S. Detrick, *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child* (Martinus Nijhoff Publishers, The Hague 1999) σελ. 683.

22. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*, CRC/C/GC/10 (25.04.2007) παρ. 7.

23. Ibid παρ. 29.

ώματα του Παιδιού. Αλλά και για έναν ακόμα λόγο.

Σύμφωνα με το άρθρο 37, εδ. (β) της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού: «Κανένα παιδί να μη στερείται την ελευθερία του/της κατά τρόπο παράνομο ή αυθαίρετο. Η σύλληψη, κράτηση ή φυλάκιση ενός παιδιού πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να μην αποτελεί παρά ένα έσχατο μέτρο και να είναι της μικρότερης δυνατής χρονικής διάρκειας».

Β) Οι αδυναμίες στην ελληνική πρακτική

Αν και ο Ν. 3189/2003 (ΦΕΚ Α' 243) για την «Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις» εισήγαγε μία σειρά αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, ώστε η φυλάκιση ανηλίκων να συνιστά όντως την έσχατη λύση, σύμφωνα και με τις Καταληκτικές Παρατηρήσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού,²⁴ στην πράξη, ωστόσο, ο νόμος δεν εφαρμόζεται επαρκώς. Όπως, μάλιστα, έχει διαπιστώσει ο Συνήγορος για τα Δικαιώματα του Παιδιού: ο αριθμός των επιμελητών των μεγάλων δικαστηρίων ανηλίκων της χώρας είναι ακόμη εξαιρετικά μικρός, σε σχέση μάλιστα με τις προβλεπόμενες οργανικές θέσεις, για την επίβλεψη της εφαρμογής του εξαιρετικά ευρέος φάσματος των νέων αναμορφωτικών μέτρων. Στην επαρχία οι επιμελητές ανηλίκων είναι σχεδόν ανύπαρκτοι. Επιπλέον, η εφαρμογή ορισμένων από τα αναμορφωτικά μέτρα φαίνεται να προσκρούει σε άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις, όπως της εργατικής νομοθεσίας, ή σε προβλέψεις για τη λειτουργία εκπαιδευτικών, κοινωνικών, θεραπευτικών προγραμμάτων και προγραμμάτων ψυχολογικής υποστήριξης, καθώς και στην απαραίτητη ύπαρξη συναίνεσης των ανηλίκων για συμμετοχή σε αυτά.²⁵ Για παράδειγμα, υπάρχουν ελάχιστες αποφάσεις κοι-

νωφελούς εργασίας.²⁶ Οι παραπάνω δομικές και νομοθετικές δυσκολίες έχουν ως αποτέλεσμα τα δικαστήρια να προσφεύγουν πιο συχνά στη 'λύση' της φυλάκισης με αποτέλεσμα τη σχετική εγγραφή στα ποινικά μητρώα ανηλίκων.

Συνεπώς, η ελληνική Πολιτεία και δεν υλοποιεί τις επιταγές του άρθρου 37 της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αλλά και 'παρεμποδίζει' την επανένταξη των ανηλίκων μέσω της ύπαρξης ποινικού μητρώου εξ αιτίας όμως της μη εφαρμογής των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων λόγω δικής της θεσμικής και δομικής ανεπάρκειας.

Γ) Οι συστάσεις της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει αναφερθεί και ρητώς στο ζήτημα του ποινικού μητρώου. Σε σχέση προς το άρθρο 16 (δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή)²⁷ της Σύμβασης επεσήμανε ότι: «το δικαίωμα στην ιδιωτικότητα επίσης σημαίνει ότι τα μητρώα των ανηλίκων παραβατών πρέπει να είναι αυστηρά εμπιστευτικά και μη προσβάσιμα σε τρίτα μέρη εκτός από αυτούς που εμπλέκονται άμεσα στη διερεύνηση και στην εκδίκαση της υπόθεσης. Με σκοπό την αποφυγή του στιγματισμού και/ή της προκατάληψης, τα μητρώα ανηλίκων παραβατών δε θα πρέπει να χρησιμοποιούνται σε μεταγενέστερες υποθέσεις τους ως ενήλικοι».²⁸ Παράλληλα, συνέστησε στα κράτη-μέλη την υιοθέτηση κανόνων που θα επιτρέπουν την αυτόματη διαγραφή του ποινικού μητρώου του ανηλίκου όταν ενηλικιώνεται, ή για περιορισμένα και σοβαρά αδικήματα υπό ορισμένες προϋποθέσεις (π.χ. τη μη τέλεση άλλου εγκλήματος μέσα σε δύο χρόνια από την τελευταία καταδίκη).²⁹

Παρόμοια θέση έχει υιοθετήσει και η Γενική

24. Βλ. Committee on the Rights of the Child, *Concluding Observations of the Committee on the Rights of the Child: Greece*, CRC/C/15/Add.170 (02.04.2002) παρ. 79.

25. Συνήγορος του Πολίτη, *Ετήσια Έκθεση 2005*, σελ. 175.

26. Γ. Μόσχος, όπ.π. υποσ. 2.

27. Άρθρο 16: 1. Κανένα παιδί δε μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο αυθαίρετης ή παράνομης επέμβασης στην ιδιωτική του ζωή, στην οικογένειά του, στην κατοικία του ή στην αλληλογραφία του, ούτε παράνομων προσβολών της τιμής και της υπόληψής του. 2. Το παιδί δικαιούται να προστατεύεται από το νόμο έναντι τέτοιων επεμβάσεων ή προσβολών.

28. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*, CRC/C/GC/10 (25.04.2007) παρ. 66.

29. Ibid παρ. 67.

Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Σύμφωνα με τους Ελάχιστους Κανόνες για την Οργάνωση της Δικαιοσύνης για Ανηλίκους (Κανόνες του Πεκίνου) τα μητρώα των ανηλικών παραβατών θα είναι αυστηρά εμπιστευτικά και μη προσβάσιμα σε τρίτα μέρη. Η πρόσβαση στα μητρώα θα περιορίζεται σε άτομα άμεσα εμπλεκόμενα με τη διαχείριση της υπόθεσης ή σε άλλα εξουσιοδοτημένα άτομα.³⁰

Δ) Οι συστάσεις της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης

Αλλά και η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει ασχοληθεί με το ζήτημα του ποινικού μητρώου ανηλικών. Σύμφωνα με Σύστασή της, τα ποινικά μητρώα αποβλέπουν κυρίως στο να παρέχουν στις υπεύθυνες για το σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης αρχές πληροφορίες για το παρελθόν του ατόμου υπό δίκη, ώστε να λάβουν την κατάλληλη απόφαση για το εν λόγω άτομο. Κάθε άλλη χρήση των ποινικών μητρώων μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τις δυνατότητες κοινωνικής επανένταξης του καταδίκου και κατ' επέκταση πρέπει να περιοριστεί στο μέγιστο βαθμό. Μάλιστα, αναφορικά με τις αρχές ή τα άτομα που δικαιούνται να λαμβάνουν αποσπάσματα από τα ποινικά μητρώα, η Σύσταση προτείνει το μέγιστο δυνατό περιορισμό για την περίπτωση των ανηλικών.³¹ Σύμφωνα, μάλιστα, με την Έκθεση στην οποία βασίστηκε η Σύσταση της Επιτροπής Υπουργών, συστήνεται ο περιορισμός, κατά το μέγιστο δυνατό, της πρόσβασης στο ποινικό μητρώο ανηλικών, εξαιρουμένων των αρχών του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, ώστε να αυξηθούν οι πιθανότητες κοινωνικής επανένταξης των ανηλικών.³²

Με δεύτερη Σύστασή της η Επιτροπή Υπουργών συνέστησε στα κράτη να διασφαλίσουν ότι **τα ποινικά μητρώα ανηλικών είναι εμπιστευτικά**

και κοινοποιούνται μόνο στις δικαστικές ή αντίστοιχες αρχές και ότι δε χρησιμοποιούνται μετά την ενηλικίωσή τους, παρά μόνο για εξαιρετικούς λόγους που προβλέπονται από το νόμο.³³

Τέλος, με τρίτη Σύστασή της η Επιτροπή Υπουργών ζήτησε από τα κράτη-μέλη να διευκολύνουν την είσοδο νεαρών παραβατών στην αγορά εργασίας και να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να διασφαλίσουν ότι **δε θα ζητείται από νεαρούς ενήλικους παραβάτες κάτω των 21 να αποκαλύπτουν το ποινικό τους μητρώο σε πιθανούς εργοδότες**, εκτός εάν η ιδιαίτερη φύση της εργασίας το απαιτεί.³⁴

Είναι προφανές ότι οι ισχύουσες ρυθμίσεις στην Ελλάδα για το ποινικό μητρώο ανηλικών δε συμμορφώνονται με τους ως άνω κανόνες και συστάσεις. Τόσο οι μακράς διάρκειας προθεσμίες (5 ή 8 έτη) για την καταστροφή δελτίων ποινικού μητρώου που αφορά σε περιορισμό ανηλικού σε σωφρονιστικό κατάστημα, όσο και ο μακρύς κατάλογος αρχών και προσώπων που μπορούν να έχουν πρόσβαση στα αντίγραφα ποινικού μητρώου δικαστικής αλλά και γενικής χρήσης αφίστανται κατά πολύ από την επιθυμητή ρύθμιση του ποινικού μητρώου ανηλικών, ώστε να αποφεύγεται ο στιγματισμός του και να διευκολύνεται η κοινωνική του επανένταξη.

V. Η περίπτωση των νεαρών ενήλικών

Σύμφωνα με το άρθρο 133 ΠΚ νεαροί ενήλικες νοούνται τα άτομα ηλικίας 18 έως 21 ετών κατά το χρόνο τέλεσης αξιόποινης πράξης, γνωστοί και ως μετέφηβοι. Στην περίπτωση των νεαρών ενήλικών το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ποινή ελαττωμένη κατά το άρθρο 83 ΠΚ. Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης εκτιμά ότι αν και τα εν λόγω άτομα είναι ποινικά ενήλικα, αρκεί η μειωμένη ποι-

30. United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ('The Beijing Rules') GA Res 40/33 (29.11.1985) παρ. 21.

31. Recommendation No. R (84) 10 of the Committee of Ministers to Member States on the Criminal Record and Rehabilitation of Convicted Persons (21.06.1984).

32. European Committee on Crime Problems, *The Criminal Record and Rehabilitation of Convicted Persons* (02.05.1984) σελ. 27.

33. Recommendation No. R (87) 20 of the Committee of Ministers to Member States on Social Reactions to Juvenile Delinquency (17.09.1987) παρ. 10.

34. Recommendation Rec (2003) 20 of the Committee of Ministers to Member States Concerning New Ways of Dealing with Juvenile Delinquency and the Role of Juvenile Justice (24.09.2003) παρ. 12.

νή, αν επιβληθεί, για τη συγκράτηση και αποτροπή νέας εγκληματικής πράξης.³⁵ Δηλαδή, η μετεφηβική ηλικία του δράστη κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης λειτουργεί ως δυνητικός λόγος μείωσης της ποινής αναγόμενος στο βαθμό ικανότητας του συγκεκριμένου δράστη για καταλογισμό.³⁶

Είναι φανερό ότι παρέχεται η ευχέρεια αυτή, επειδή δε θεωρούνται τα άτομα της κατηγορίας αυτής πλήρως ώριμα ως προς την τελική διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους.³⁷ Άλλωστε, από ψυχολογική και ψυχιατρική άποψη φαίνεται να αμφισβητείται, ειδικότερα, αυτή καθεαυτή η έννοια του μετεφήβου, και υπάρχει ο ισχυρισμός ότι η κατηγορία των μετεφήβων δε διαθέτει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αλλά ισχύουν τα των εφήβων. Εξάλλου σε αρκετούς μετέφηβους παρατηρείται μία παρατεινόμενη εφηβεία που διεισδύει στη φάση της λεγόμενης «μετεφηβικής ηλικίας».³⁸

Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι στο πεδίο σωφρονιστικού δικαίου ο όρος «νεαροί κρατούμενοι» περιλαμβάνει εκτός από τους εφήβους και τα άτομα μετεφηβικής ηλικίας. Σύμφωνα με το άρθρο 12, παρ. 1 του Σωφρονιστικού Κώδικα³⁹ «νεαροί κρατούμενοι κατά την έννοια του παρόντος Κώδικα είναι οι κρατούμενοι και των δύο φύλων, οι οποίοι διατρέχουν το 13^ο έτος και δεν έχουν συμπληρώσει το 21^ο έτος της ηλικίας τους (εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας)». Έτσι, η ομάδα των νεαρών κρατουμένων στο πεδίο έκτισης των στερητικών της ελευθερίας ποινών διευρύνεται ηλικιακά κατά τρία έτη, γεγονός που ανταποκρίνεται στις τάσεις επέκτασης του πεδίου εφαρμογής του ποινικού δικαίου ανηλίκων και σε άτομα μετεφηβικής ηλικίας.⁴⁰

Μάλιστα, η παρ. 6 του ίδιου άρθρου προβλέπει τη δυνατότητα παραμονής των κρατουμένων

στα ειδικά καταστήματα κράτησης νέων έως τη συμπλήρωση του 25^{ου} έτους της ηλικίας τους «προς ολοκλήρωση των μορφωτικών ή επαγγελματικών προγραμμάτων, τα οποία παρακολουθούν, εφόσον οι ίδιοι δείχνουν ενδιαφέρον και η παραμονή τους στο κατάστημα δεν προκαλεί προβλήματα στην κοινή διαβίωση και την ομαλή λειτουργία του καταστήματος». Ο νομοθέτης, δηλαδή, υιοθετεί μία προσέγγιση που βρίσκεται πιο κοντά στη σωφρονιστική πολιτική περί ανηλίκων παρά ενηλίκων.

Η τάση επέκτασης εφαρμογής του ποινικού δικαίου ανηλίκων και σε άτομα μετεφηβικής ηλικίας υποστηρίζεται και από διεθνή κείμενα. Σύμφωνα με τους Κανόνες του Πεκίνου (αριθ. 3.3) «θα καταβληθούν προσπάθειες για να επεκταθούν οι αρχές που είναι ενσωματωμένες στους εν λόγω Κανόνες και στους νέους ενηλίκους». Παράλληλα, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης έχει συστήσει στα κράτη να αναθεωρήσουν τη νομοθεσία τους αναφορικά με τους νεαρούς ενήλικες, ώστε τα δικαστήρια να μπορούν να επιβάλλουν ποινές που είναι παιδαγωγικού χαρακτήρα και προωθούν την κοινωνική επανένταξη.⁴¹

Στη βάση των παραπάνω, η ΕΕΔΑ λαμβάνοντας υπόψη ότι: α) ως προς το ποινικό μητρώο νεαρών ενηλίκων δεν ισχύουν οι ευνοϊκότερες ρυθμίσεις περί ποινικού μητρώου ανηλίκων, αλλά ότι και για τους υπόλοιπους ενήλικες,⁴² και β) τα προβλήματα που δημιουργεί η ύπαρξη βεβαρημένου ποινικού μητρώου στην κοινωνική επανένταξη των μετεφήβων παραβατών -σχεδόν εξίσου ευάλωτη ομάδα με αυτή των ανηλίκων παραβατών- θεωρεί αναγκαία την αναμόρφωση των διατάξεων που αφορούν στο ποινικό τους μητρώο.

35. Α. Τρωιάνου, «Άρθρο 133: Νεαροί ενήλικες» στο Δ. Σπινέλλης (επιμ.) *Συστηματική ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, Άρθρα 1-133* (Π. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα 2005) σελ. 1495, 1497.

36. Α. Πιτσελά, όπ.π. υποσ. 4, σελ. 161.

37. Α. Τρωιάνου, όπ.π. υποσ. 35, σελ. 1497.

38. Α. Τρωιάνου-Λούλα, *Μετέφηβοι: ποινική αντιμετώπιση, σωφρονιστική μεταχείριση* (Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή 1997) σελ. 38.

39. Ν. 2776/1999 (ΦΕΚ Α' 291).

40. Α. Πιτσελά, όπ.π. υποσ. 4, σελ. 163.

41. Όπ.π. υποσ. 33, παρ. 17.

42. Βλ. κυρίως άρθρα 576 και 578 ΚΠοινΔ. Για παράδειγμα ποινή φυλάκισης πέραν των έξι μηνών θα παύσει να αναγράφεται στο αντίγραφο γενικής χρήσης μετά την πάροδο 8 ετών.

VI. Συμπεράσματα-Προτάσεις

Η καταδίκη για μία εγκληματική πράξη συνεπάγεται μία ποινή. Η εκτέλεση αυτής της ποινής είναι η τιμωρία που η κοινωνία μέσω των δικαστηρίων κρίνει κατάλληλη. Η συνεχής διάκριση στην εργασία κατά πρώην κρατουμένων θα μπορούσε να θεωρηθεί ως *de facto* ισόβια ποινή καθώς αποτρέπει τον πρώην κρατούμενο από το να κερδίσει το ψωμί του.⁴³ Η προστασία των «αρίστων συμφερόντων του παιδιού» (*best interests of the child*), που επιτάσσει η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρθρο 3) σημαίνει, για παράδειγμα, ότι οι παραδοσιακοί σκοποί της ποινικής δικαιοσύνης πρέπει να δώσουν τη θέση τους στους σκοπούς της επανένταξης και αποκατάστασης όταν πρόκειται για ανήλικους παραβάτες.⁴⁴

Η ΕΕΔΑ στη βάση όλων των παραπάνω και θεωρώντας ότι η μη επανένταξη των νεαρών παραβατών αντιστρατεύεται το συμφέρον του ίδιου του κοινωνικού συνόλου, λόγω της επίτασης του κινδύνου υποτροπής, προτείνει συγκεκριμένα:

A) Για το ποινικό μητρώο ανηλίκων

1. Την κατάργηση αναγραφής στο ποινικό μητρώο ανηλίκων των αποφάσεων που αφορούν επιβολή αναμορφωτικών μέτρων.

2. Την κατάργηση αναγραφής στο ποινικό μητρώο ανηλίκων των αποφάσεων που αφορούν επιβολή ποινικού σωφρονισμού όταν ο ανήλικος κατά την τέλεση του εγκλήματος είναι νεότερος των 15 ετών.

3. Τη μείωση των προθεσμιών για την καταστροφή των δελτίων ποινικού μητρώου που αφορούν επιβολή ποινικού σωφρονισμού, όταν ο ανήλικος είναι μεγαλύτερος των 15 ετών κατά την τέλεση του εγκλήματος, σε τρία έτη μετά την απότιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο, εφ' όσον ο ελάχιστος χρόνος περιορισμού που έχει ε-

πιβληθεί δεν υπερβαίνει το έτος, και σε πέντε έτη αν υπερβαίνει το έτος, εκτός αν στο διάστημα αυτό επέλθει νέα καταδίκη.

4. Η πρόσβαση στο ποινικό μητρώο δικαστικής χρήσης ανηλίκων των αρχών και των προσώπων που απαριθμούνται στο εδάφιο (δ) του άρθρου 577 ΚΠοινΔ να μην επιτρέπεται όταν αυτά δρουν ως υποψήφιοι εργοδότες, αλλά να περιορίζεται στο ποινικό μητρώο γενικής χρήσης.

5. Η ΕΕΔΑ λαμβάνοντας υπόψη της τόσο την ανάγκη διευκόλυνσης της κοινωνικής επανένταξης των ανήλικων παραβατών όσο και την ανάγκη προστασίας του κοινωνικού συνόλου και των ιδιωτών καλεί την Πολιτεία να ορίσει με εξαιρετική φειδώ και προσοχή μόνο συγκεκριμένα και σοβαρά αδικήματα που θα καταχωρίζονται στο ποινικό μητρώο γενικής χρήσης.

B) Για το ποινικό μητρώο νεαρών ενηλίκων

1. Την καταστροφή των δελτίων ποινικού μητρώου σε πέντε έτη μετά την απότιση της ποινής με οποιοδήποτε τρόπο εφ' όσον ο χρόνος φυλάκισης δεν υπερβαίνει το ένα έτος και σε οχτώ έτη αν υπερβαίνει το ένα έτος, εκτός αν στο διάστημα αυτό επέλθει νέα καταδίκη.

2. Η πρόσβαση στο ποινικό μητρώο δικαστικής χρήσης ανηλίκων των αρχών και των προσώπων που απαριθμούνται στο εδάφιο (δ) του άρθρου 577 ΚΠΔ να επιτρέπεται όταν αυτά δρουν ως υποψήφιοι εργοδότες, μόνο όταν η καταδίκη σχετίζεται με το είδος της εργασίας για την οποία ένας πρώην παραβάτης είναι υποψήφιος.

3. Η ΕΕΔΑ λαμβάνοντας υπόψη της τόσο την ανάγκη διευκόλυνσης της κοινωνικής επανένταξης των μετέφηβων παραβατών όσο και την ανάγκη προστασίας του κοινωνικού συνόλου και των ιδιωτών καλεί την Πολιτεία να ορίσει με εξαιρετική φειδώ και προσοχή μόνο συγκεκριμένα και σοβαρά αδικήματα που θα καταχωρίζονται στο ποινικό μητρώο γενικής χρήσης.

43. P. Wells and J. MacKinnon, "Criminal Records and Employment: A Case for Legislative Change of the Acceptable Face of the Employer's Freedom of Choice, or Society on the Horns of a Dilemma?" (2001) 19 *New Zealand Universities Law Review*, σελ. 289, 301.

44. Committee on the Rights of the Child, *General Comment No. 10: Children's Rights in Juvenile Justice*, CRC/C/GC/10 (25.04.2007) παρ. 10.

45. Δημόσιες υπηρεσίες, πολιτικές, στρατιωτικές, στις εκκλησιαστικές αρχές, σε ΝΠΔΔ, σε οργανισμούς, σε επιχειρήσεις κοινής ωφελείας ή σε τράπεζες, μόνο στις περιπτώσεις που προβλέπονται από την κείμενη νομοθεσία.

B. ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΕΙΑΣ ΣΤΙΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

I. Απάντηση της Διεύθυνσης Ασφαλείας του Υπουργείου Εμπορικής Ναυτιλίας, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής στην Έκθεση της ΕΕΔΑ «Η κατάσταση των αλλοδαπών που εισέρχονται στην Ελληνική Επικράτεια από το Αιγαίο και οι πρακτικές των Λιμενικών Αρχών»¹

Το ζήτημα της λαθρομετανάστευσης αποτελεί σήμερα για την Ελλάδα ένα **πρόβλημα με προτεραιότητα αντιμετώπισης**. Είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι το ζήτημα αυτό δεν προσδιορίζεται απλά ως **θέμα αστυνομικής φύσεως** σε εθνικό επίπεδο, αλλά πρόκειται για ένα **διεθνές-παγκόσμιο πρόβλημα/ζήτημα**, το οποίο παρέλκεται από τις διεθνείς κοινωνικο-πολιτικές μεταβολές, που συντελούνται σε τρίτες χώρες και άπτεται του ενδιαφέροντος όλων των κρατών-μελών της ΕΕ που, άλλωστε, υφίστανται και τις συνέπειές του.

Στα πλαίσια αυτού του παγκόσμιου «προβλήματος», το Λιμενικό Σώμα καλείται να επιτελέσει το –εκ του νόμου και των διεθνών συμβάσεων απορρέον– **καθήκον** του, για προστασία-επιτήρηση των θαλασσιών εθνικών μας συνόρων, με **παράλληλη ηθική υποχρέωση** τη διαφύλαξη της ανθρωπίνης ζωής και το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (μακράν κάθε απλής αστυνομικής λογικής, βέβαια).

Επί των αιτιάσεών σας στο θέμα **«μεταχείριση των (παράνομα εισερχομένων) αλλοδαπών από τις Λιμενικές Αρχές»** και ιδιαίτερα στη μνεία για **...πρακτικές που παραβιάζουν τις αρχές του Συντάγματος (πολλαπλές καταγγελίες για την κακομεταχείρισή τους από τις Ελληνικές Λιμενικές Αρχές ... ξυλοδαρμοί, εικονικές εκτελέσεις, απειλές κατά της ζωής τους...)**, από πλευράς μας εκτιμάται ότι η «προσέγγιση» ενός τέτοιου ζητήματος δε θα πρέπει να γίνεται μονοσήμαντα, πολύ περισσότερο μάλιστα **«τα περί τέτοιων πρακτικών»**, να υιοθετούνται με απλούς ανώνυμους ισχυρισμούς.

Είναι θεμιτό, εφόσον εγκαλούμεθα σε εθνικό επίπεδο, για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, να παρατίθενται, **τουλάχιστον, ημερομηνίες και τόπος τέτοιων «περιστατικών»**, καθώς και οιαδή-

ποτε διατιθέμενη πληροφορία, που θα προσδιόριζε τη βασιμότητα των «καταγγελιών» με παράλληλη δυνατότητα διερεύνησης, άλλως δεν έχει νόημα η επίκληση της διεθνούς ευθύνης του Κράτους και των ποινικών ευθυνών όσων τις διαπράττουν.

Σε Διοικητική Εξέταση-Διερεύνηση, που διενεργήθηκε για «τις καταγγελλόμενες από την Pro-Asyl παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα θαλάσσια σύνορα», ουδεμία εξ αυτών **επαληθεύθηκε**.

Για τον **τομέα διάσωσης**, εκ των κυρίων υπηρεσιακών καθηκόντων του Λιμενικού Σώματος, διαβεβαιώνεται ότι δεν απαιτείται καμία παραίνεση, από οιονδήποτε φορέα, προκειμένου **«να είναι εξαιρετικά προσεκτικό στις μεθόδους που μετέχεται, ώστε να ελαχιστοποιείται ο κίνδυνος για τη ζωή των εμπλεκόμενων ατόμων»**. Ιδιαίτερα στον τομέα αυτό, τα στελέχη του Λιμενικού Σώματος έχουν να επιδείξουν επαγγελματική επίδοση εξαιρετικά υψηλού επιπέδου, καθόσον δεν εκλαμβάνεται μόνον ως απλό υπηρεσιακό καθήκον, αλλά, πρωτίστως, ως ηθική υποχρέωση-καθήκον προς τον άνθρωπο. Η προσφορά του Λιμενικού Σώματος στο κεφάλαιο «διάσωση ανθρωπίνων ζώων στη θάλασσα», έχει τύχει διεθνούς αναγνώρισης, μη επιδεχόμενης αμφισβήτησεως, καθώς και αναλόγων ευσημών και διακρίσεων.

Εκ καθήκοντος, το Λιμενικό Σώμα είναι επιφορτισμένο με την επιτήρηση-αστυνόμηση των Ελληνικών θαλασσιών συνόρων για την τήρηση του νόμου, αντιπαρατιθέμενο με την εκδηλούμενη παραβατικότητα, σε οιαδήποτε μορφή της.

Ως εκ τούτου, η τήρηση της νομιμότητας στον ελληνικό θαλάσσιο χώρο, όπως ορίζεται από την εθνική μας νομοθεσία, δεν επιδέχεται αμφισβήτησεως για το σύννομο του πλαισίου της επιχειρησιακής δράσης του Λιμενικού Σώματος.

Η πολυπλοκότητα του ζητήματος σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, όπως, άλλωστε, επισημαίνεται και στο κείμενό σας, είναι εύλογο να προκαλεί σοβαρή ανησυχία σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς. Όμως, **είναι τουλάχιστον αδόκιμο, να διατυπώνονται, κατά του Λιμενικού Σώματος,**

1. Βλ. ΕΕΔΑ, Έκθεση 2007, σελ. 193.

καταγγελίες και κατηγορίες για ένα τόσο σοβαρό θέμα, που άπτεται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας της ανθρώπινης ζωής, με μοναδικό πρόσχημο γενικούς και αόριστους ισχυρισμούς ανωνύμων μαρτυριών, που χαρακτηρίζονται από υπερβάλλοντα ζήλο, αλλά, σε κάθε περίπτωση, θα έπρεπε να τυγχάνουν πληρέστερης διερεύνησης, πριν θεωρηθούν αληθείς και προβληθούν αναλόγως.

Η Διεύθυνση Ασφαλείας του ΥΕΝΑΝΠ, ως αρμόδια επί του θέματος, παραμένει πάντοτε στη διάθεσή σας, για συνεργασία και παροχή οιασδήποτε διευκρινίσεως, ιδιαίτερα στον τομέα των «πρωτόλειων πληροφοριών», σε ζητήματα παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προσβολής της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, προκειμένου, τυχόν μεμονωμένα περιστατικά, να αντιμετωπισθούν άμεσα και με τη δέουσα αυστηρότητα.

2. Νόμος 3719/2008 (ΦΕΚ Α΄ 241) «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις»

Η ΕΕΔΑ θα ήθελε να επισημάνει ότι παρά την εξαγγελία του Υπουργού Δικαιοσύνης κ. Χατζηγάκη, στις 28.03.2008, αναφορικά με την αποδοχή της πρότασης της ΕΕΔΑ περί σύστασης ομάδας εργασίας για την ολιστική εξέταση του ζητήματος της νομικής ρύθμισης της συμβίωσης ομόφυλων ζευγαριών, δεν έχει υπάρξει καμία εξέλιξη επί του θέματος.

Η ΕΕΔΑ στην από 10.07.2008 συνεδρίαση της Ολομέλειάς της υιοθέτησε παρατηρήσεις επί του Σ/Ν² που της είχε αποσταλεί για γνωμοδότηση σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 1 παρ. 6, εδ. (β) και (ι) του Ν. 2667/1998. Με βάση τον ψηφισθέντα νόμο παρατηρούμε τα εξής αναφορικά με τις προτάσεις της ΕΕΔΑ:

Το άρθρο 1 του νόμου περί σύστασης Συμφώνου Συμβίωσης (εφεξής ΣΣ) δεν καλύπτει και τα ομόφυλα ζευγάρια. Έγινε δεκτή η παρατήρηση για έναρξη ισχύος του ΣΣ από την καταχώρισή του στο ληξιαρχείο.

Δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση επί του άρθρου 2 (προϋποθέσεις) περί δυνατότητας σύναψης ΣΣ από άτομα χωρίς πλήρη δικαιοπρακτική ι-

κανότητα.

Αναφορικά με τη λύση του ΣΣ (άρθρο 4) έγινε δεκτή η παρατήρηση περί καταχώρισης της λύσης του συμφώνου (με συμβολαιογραφικό έγγραφο ή με μονομερή δήλωση) στο ληξιαρχείο καθώς και περί έναρξης ισχύος της λύσης από την καταχώρισή της στο ληξιαρχείο. Δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση για πάροδο τριμήνου μεταξύ κοινοποίησης και έναρξης ισχύος της λύσης στην περίπτωση μονομερούς λύσης. Επιπλέον, δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση της ΕΕΔΑ αναφορικά με την υποχρέωση καταχώρισης αντιγράφου της ληξιαρχικής πράξης γάμου εκεί που έχει καταχωρισθεί το ΣΣ και κοινοποίησής της στο άλλο μέρος του ΣΣ στην περίπτωση της αυτοδίκαιης λύσης συμφώνου λόγω γάμου ενός εκ των μερών με τρίτο.

Έγινε δεκτή η παρατήρηση της ΕΕΔΑ επί του άρθρου 6 (περιουσιακές σχέσεις) περί δυνατότητας ρύθμισης των περιουσιακών σχέσεων των μερών και με μεταγενέστερο συμβολαιογραφικό έγγραφο. Δεν έγιναν δεκτές οι παρατηρήσεις για καταχώριση του μεταγενέστερου συμβολαιογραφικού εγγράφου στο ληξιαρχείο και περί αναλογικής εφαρμογής των άρθρων 1393 και 1394 ΑΚ.

Αναφορικά με τη διατροφή μετά τη λύση (άρθρο 7) δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση περί αναλογικής εφαρμογής των διατάξεων για διατροφή μετά το διαζύγιο (άρθρα 1442-1445 ΑΚ) στην περίπτωση που οι συμβαλλόμενοι δεν έχουν προβλέψει με συμφωνία τους τα της υποχρέωσης διατροφής. Έγινε, ωστόσο, δεκτή η παρατήρηση περί ισχύος της συμφωνίας για υποχρέωση διατροφής ανεξαρτήτως του τρόπου λύσης του ΣΣ

Σε σχέση με το τεκμήριο πατρότητας (άρθρο 8) δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση περί αναλογικής εφαρμογής των άρθρων 1455 επ. ΑΚ για την ιατρική υποβοήθηση στην ανθρώπινη αναπαραγωγή και του άρθρου 1465 ΑΚ για τη μεταθανάτια τεχνητή γονιμοποίηση. Επιπλέον, δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση περί ρητής εξομοίωσης τέκνων γεννημένων εντός ή εκτός συμφώνου με τέκνα γεννημένα σε γάμο.

Δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση επί του άρθρου 11 (κληρονομικό δικαίωμα) περί προσαύξησης των ποσοστών κληρονομιάς.

2. Βλ. παραπάνω σελ. 56.

Επιπλέον, δεν υπήρξε καμία πρόβλεψη για αναλογική εφαρμογή διατάξεων δημοσιούπαλληλικού, εργατικού, ασφαλιστικού και συνταξιοδοτικού δικαίου που αναφέρονται σε συζύγους στα συμβαλλόμενα του συμφώνου μέρη, όπως είχε ζητήσει η ΕΕΔΑ.

Αναφορικά με το Κεφάλαιο Δεύτερο του νόμου «Τροποποίηση διατάξεων του Αστικού Κώδικα» έγινε δεκτή η παρατήρηση της ΕΕΔΑ για την απόσυρση της τροποποίησης της ρύθμισης της γονικής μέριμνας μετά τη λύση ή ακύρωση του γάμου ή τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης.

Επί του άρθρου 14 (ισχυρός κλονισμός) δεν έγινε δεκτή η πρόταση για την προσθήκη των σοβαρών πράξεων ενδοοικογενειακής βίας ως αμάχητων τεκμηρίων κλονισμού.

Επί του άρθρου 15 (τέκνα χωρίς γάμο των γονέων) δεν έγινε δεκτή η πρόταση για τη συμφωνία της μητέρας ως απαραίτητη προϋπόθεση για την απόφαση ανάθεσης της άσκησης της γονικής μέριμνας εν όλω ή εν μέρει στον πατέρα.

Αναφορικά με τη δικαστική αναπλήρωση της συναίνεσης (άρθρο 16) δεν έγινε δεκτή η πρόταση σχετικά με την προσθήκη της προϋπόθεσης για δικαστική αναπλήρωση της συναίνεσης ότι οι γονείς κατέστησαν «αποδεδειγμένα άγνωστης διαμονής».

Σχετικά με το επώνυμο των συζύγων (άρθρο 28), πρέπει να σημειωθεί ότι το Σ/Ν όπως κατατέθηκε στη Βουλή προς συζήτηση δεν περιείχε διάταξη περί τροποποίησης του άρθρου 1388 ΑΚ, όπως είχε ζητήσει η ΕΕΔΑ. Ωστόσο, ψηφίστηκε τροπολογία αντίθετη προς τη θέση της ΕΕΔΑ.

Τέλος, δεν έγινε δεκτή η παρατήρηση σχετικά με τις διατάξεις που θα έπρεπε να συμπεριληφθούν στο Σ/Ν με βάση διατυπωθείσες στο παρελθόν θέσεις της ΕΕΔΑ (γάμος ανηλίκων και γάμος ανηλικού διά αντιπροσώπου, αναθεώρηση του άρθρου 1532 ΑΚ).

3. Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010

Η ΕΕΔΑ στην από 10.07.2008 συνεδρίαση της Ολομέλειας υιοθέτησε παρατηρήσεις επί της Εθνικής Έκθεσης Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη 2008-2010. Με βάση το τελικό κείμενο της Έκθεσης παρατηρούμε τα ακόλουθα αναφορικά με τις προτάσεις

της ΕΕΔΑ:

Εντάχθηκαν και οι αιτούντες άσυλο σε δράσεις που απευθύνονται σε ευάλωτες ομάδες (ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης σχετικά με ζητήματα αποδοχής της διαφορετικότητας και καταπολέμησης των διακρίσεων, συνδρομή των συγκεκριμένων ομάδων και πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας).

Διατυπώθηκε η δέσμευση επικύρωσης της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία στο προσεχές διάστημα.

Σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 3304/2005, προβλέπονται δράσεις σχετικά με δύο από τα ζητήματα που έχει θέσει η ΕΕΔΑ: α) ενέργειες που στοχεύουν στην εύρυθμη λειτουργία των ελεγκτικών μηχανισμών, β) βελτίωση της ποιότητας των νομοθετικών/κανονιστικών ρυθμίσεων.

Επιπλέον, αναφέρεται η προσπάθεια συμμετοχής των ΜΚΟ και των φορέων που εκπροσωπούν τις ενδιαφερόμενες ομάδες στο σχεδιασμό των δράσεων και της ίδιας της Έκθεσης, όπως πρότεινε η ΕΕΔΑ.

4. Διαδικασία παραλαβής αιτημάτων ασύλου

Ι. Σε συνέχεια της απόφασης της Ολομέλειας στην από 13.11.2008 συνεδρίασή της απεστάλη, στις 18.11.2008, από τον Πρόεδρο της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου στους κκ. Π. Παυλόπουλο (Υπουργό Εσωτερικών), Π. Χηνοφώτη (Υφυπουργό Εσωτερικών) και Κ. Κορδάτο (Διευθυντή της Διεύθυνσης Αλλοδαπών) η ακόλουθη επιστολή:

Με την παρούσα θα θέλαμε να εκφράσουμε την ανησυχία της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΕΔΑ) αναφορικά με τα περιστατικά που έλαβαν χώρα το Σάββατο 25 και την Κυριακή 26 Οκτωβρίου 2008 έξω από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής. Η ΕΕΔΑ, χωρίς να υπεισέρχεται στις όποιες λεπτομέρειες των εν λόγω περιστατικών και αναμένοντας αυτές να διαλευκανθούν πλήρως από τα αρμόδια όργανα των Αστυνομικών Αρχών, θεωρεί ότι το συγκεκριμένο συμβάν συνδέεται άμεσα με την ανεπαρκή διαχείριση της διαδικασίας παραλαβής αιτημάτων ασύλου από το Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής.

Η ΕΕΔΑ, έχοντας και στο παρελθόν η ίδια ε-

πισημάνει προβληματικές πτυχές της πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου, συντάσσεται πλήρως με τις παρατηρήσεις και προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη που εμπεριέχονται στο από 27 Οκτωβρίου 2008 έγγραφό του με Αρ. Πρωτ. 15913.08.2.1 και τίτλο «Αναστολή της διαδικασίας παραλαβής αιτημάτων από το Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής».

Επιπλέον, η ΕΕΔΑ θα ήθελε να εκφράσει τον έντονο προβληματισμό της σχετικά με το περιεχόμενο της Ανακοίνωσης της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής, σύμφωνα με την οποία από τις 4 Νοεμβρίου 2008 αιτήματα ασύλου θα παραλαμβάνονται: για τους υπηκόους Μπαγκλαντές, Ινδίας Μιανμάρ, Σρι Λάνκα κλπ μη αναφερόμενων στην ανακοίνωση χωρών της Ασίας κάθε Τρίτη, για τους υπηκόους χωρών της Αφρικής κάθε Τετάρτη, για τους υπηκόους Ιράκ κάθε Πέμπτη, για τους υπηκόους Αφγανιστάν και Ιράν κάθε Παρασκευή και για τους υπηκόους Πακιστάν κάθε Σάββατο. Ενώ, προφανώς σκοπός της ανακοίνωσης είναι η αποσυμφόρηση της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και η καλύτερη εξυπηρέτηση των αιτούντων άσυλο, το γεγονός ότι από τις μέρες υποβολής αιτημάτων ασύλου αποκλείονται κάποιοι υπήκοοι, συγκεκριμένα υπήκοοι ευρωπαϊκών, αλλά και αμερικανικών, κρατών καθώς και οι ανιθαγενείς καθιστά το ως άνω σύστημα παραλαβής αιτημάτων ασύλου άκρως προβληματικό.

Επιπλέον, το ως άνω σύστημα παραλαβής αιτημάτων δε συμμορφώνεται με τις επιταγές του ΠΔ 90/2008 «σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς πρόσφυγα», καθώς σύμφωνα με το άρθρο 4, παρ. 1 «κάθε υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής έχει δικαίωμα υποβολής αιτήσεως ασύλου. Οι αρμόδιες αρχές παραλαβής και εξέτασης του αιτήματος μεριμνούν ώστε κάθε ενήλικας να μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα να υποβάλει αίτηση υπό την προϋπόθεση ότι θα παρουσιασθεί αυτοπροσώπως ενώπιον των ως άνω αρχών».

Η ΕΕΔΑ ζητά άμεσα τη συμπερίληψη στη διαδικασία παραλαβής αιτημάτων ασύλου των υπηκόων όλων των κρατών καθώς και των ανιθαγενών. Επιπλέον, ζητά τη λήψη των όποιων απαραίτητων μέτρων προς συμμόρφωση των αρμοδίων αρχών με τις παρατηρήσεις και προτάσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, ώστε η διαδικασία παρα-

λαβής αιτημάτων ασύλου να καταστεί σύννομη αλλά και αποτελεσματική.

II. Στις 31.12.2008 η ΕΕΔΑ έλαβε την ακόλουθη απαντητική επιστολή από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής:

Σε απάντηση της ανωτέρω επιστολής, με την οποία εκφράζεται η ανησυχία της Επιτροπής σας, αναφορικά με τα περιστατικά που έλαβαν χώρα το Σάββατο 25 και την Κυριακή 26 Οκτωβρίου, γνωρίζονται τα ακόλουθα:

α) Σε ό,τι αφορά τις συνθήκες θανάτου του μετανάστη, σας γνωρίζουμε ότι την 25.10.08 και ώρα 21.45 και σε απόσταση (500) μέτρων περίπου από την κεντρική είσοδο της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής επί της Πέτρου Ράλλη, ο συγκεκριμένος μετανάστης κάτοχος δελτίου ταυτότητας αιτήσαντος ασύλου, ανασύρθηκε από συγγενείς του από ρέμα το οποίο εφάπτεται με την περίφραξη του αμαξοστασίου της ΕΘΕΛ.

Για το περιστατικό αυτό διενεργήθηκε προανάκριση από το Αστυνομικό Τμήμα Πετραλώνων, προκειμένου να εξακριβωθούν οι συνθήκες υπό τις οποίες επήλθε ο θάνατος και ήδη η σχηματισθείσα δικογραφία υπεβλήθη στον κ. Εισαγγελέα Πρωτοδικών Αθηνών.

Παράλληλα, από τη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αττικής, για τις καταγγελίες που διατυπώθηκαν κατά αστυνομικών για επίμεμπτες ενέργειές τους σε βάρος αλλοδαπών, που ήταν συγκεκριμένοι την 26.10.2008 έξωθεν του κτιρίου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής, προκειμένου να υποβάλουν αιτήματα ασύλου, διατάχθηκε η διενέργεια κατεπείγουσας προκαταρκτικής έρευνας, σύμφωνα με τις διατάξεις του ΠΔ 22/1996, όπως αντικαταστάθηκε με το ΠΔ 3/2004, για τη συλλογή και καταγραφή των απαραίτητων στοιχείων, προκειμένου να διαπιστωθεί η τέλεση ή μη πειθαρχικών παραπτωμάτων, από οποιονδήποτε εμπλεκόμενο αστυνομικό. Ειδικότερα δε, αντικείμενο της έρευνας αυτής αποτελούν και τα καταγελλόμενα για το θάνατο του αναφερόμενου μετανάστη, ώστε να εξετασθούν λεπτομερώς και με ενδελεχή τρόπο τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης αυτής. Η έρευνα έχει ανατεθεί στο Διευθυντή της Διεύθυνσης Αστυνομίας Αθηνών και βρίσκεται σε εξέλιξη.

β) Σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στη διαδικα-

σία ασύλου σας γνωρίζουμε ότι, κατά τη διάρκεια των τελευταίων μηνών παρατηρήθηκε μία σημαντική αύξηση του αριθμού των προσερχομένων στις εγκαταστάσεις της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής αιτούντων άσυλο αλλοδαπών, ο οποίος τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο του Οκτωβρίου ξεπερνούσε τα 2000 άτομα κάθε Κυριακή (πρώτες πρωινές ώρες) και οφείλεται κατά κύριο λόγο στη συνολικότερη αύξηση του μεταναστευτικού ρεύματος προς την Ελλάδα. [Το συγκεκριμένο πρόβλημα ενισχύεται ακόμη και με το γεγονός του μειωμένου αριθμού αιτημάτων που εξετάζουν οι Επιτροπές Προσφυγών σε β' βαθμό]. Το τελευταίο έχει ως αρνητική συνέπεια τη συνεχή ανανέωση από τη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, των ειδικών δελτίων αιτούντων άσυλο αλλοδαπών (ροζ κάρτα) που τους χορηγούνται και την επί μακρό χρόνο νομιμοποίησή τους που κατά γενική ομολογία λειτουργεί ως σημαντικό κίνητρο ιδιαίτερα προς τους οικονομικούς μετανάστες (πλειοψηφία) για την κατάθεση καταχρηστικών αιτημάτων ασύλου, προκειμένου να επιτύχουν την έστω και προσωρινή νόμιμη παραμονή τους στη χώρα μας.

Ενδεικτικά, γνωρίζετε ότι η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής το έτος 2007 εξέτασε σε α' βαθμό (λήψη συνέντευξης) συνολικά 22.984 αιτήματα ασύλου, ενώ κατά το ίδιο χρονικό διάστημα ανανέωσε 29.113 δελτία αιτησάντων άσυλο αλλοδαπών. Από 01.01.2008 μέχρι και την 01.12.2008 εξέτασε σε α' βαθμό 16.198 αιτήματα ασύλου, ενώ κατά το ίδιο χρονικό διάστημα ανανέωσε 42.180 δελτία αιτησάντων άσυλο αλλοδαπών, δηλαδή παρά τη μείωση των ληφθέντων αιτημάτων οι ανανεώσεις αυξήθηκαν περίπου κατά 85%. Άποψή μας είναι ότι η υλοποίηση των διατάξεων του ΠΔ 90/2008 για τη συγκρότηση περισσότερων Επιτροπών Προσφυγών (ήδη λειτουργούν 3 και γίνονται ενέργειες για τη δημιουργία 3 ακόμη) και η αύξηση του αριθμού των εξεταζόμενων αιτημάτων θα συντελέσει στην οριστική επίλυση του προβλήματος.

Αποτέλεσμα των προαναφερόμενων, ήταν να προσέρχονται στις οδούς πλησίον της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής από τις απογευματινές ώρες έκαστου Σαββάτου εκατοντάδες αλλοδαποί από την περιοχή της Αττικής αλλά και από άλλους νομούς, οι οποίοι παρέμεναν σε αναμονή στην περιοχή και δημιουργούσαν εκτός από θέματα α-

σφάλειας και γενικότερα ζητήματα ευταξίας και υγιεινής στην περιοχή. Γίνεται μνεία ότι καίτοι η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής είχε φροντίσει από πριν για την ενημέρωση των αλλοδαπών, μέσω της διανομής ανακοινώσεων σε αρκετές ξένες γλώσσες, ότι τα ραντεβού κλείνονται τις πρωινές ώρες της Κυριακής και δεν απαιτείται η προσέλευσή τους από την προηγούμενη μέρα, δεν απέτρεψε την πρόωρη προσέλευση.

Για την ασφάλεια των εγκαταστάσεων της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής, την τήρηση της υγιεινής, τη διασφάλιση της υγείας και της ακεραιότητας τόσο του Αστυνομικού προσωπικού, όσο και των προσερχομένων αλλοδαπών κατά τη διαδικασία παραλαβής των αιτημάτων και ύστερα από τη σύμφωνη γνώμη της Διεύθυνσης Αλλοδαπών του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, αποφασίστηκε η παραλαβή των αιτημάτων παροχής ασύλου του συνόλου των αλλοδαπών που είχαν προσέλθει την 14.09.2008 ημέρα Κυριακή.

Τη συγκεκριμένη ημερομηνία, κατατέθηκαν χίλια πεντακόσια ογδόντα τρία (1.583) αιτήματα παροχής ασύλου και άπαντες οι αιτούντες αλλοδαποί καταγράφηκαν και εφοδιάστηκαν με αντίστοιχα σημειώματα που καθόριζαν το ραντεβού για την προσέλευση και την εξέταση των αιτημάτων τους μέχρι και την 07.11.2008. Με τον τρόπο αυτό που ακολούθησε η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, εξυπηρετήθηκε το σύνολο των προσερχομένων αλλοδαπών με απώτερο σκοπό τη μείωση ή και απάλειψη ακόμη της συνεχούς ταλαιπωρίας τους επί μακρόν. Ωστόσο, μέχρι και την 07.11.2008 η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής αδυνατούσε να παραλάβει και να εξετάσει επιπλέον αιτήματα ασύλου, έχοντας μεριμνήσει, ωστόσο, για την άμεση εξυπηρέτηση των ευπαθών ομάδων, οι οποίες κατ' εξαίρεση εισέρχονταν και καταγράφονταν χωρίς σειρά προτεραιότητας (π.χ. ανήλικοι ασυνόδευτοι ή μη, ανάπηροι, ηλικιωμένοι, εγκυμονούσες, ασθενείς, οικογένειες).

Την 26.10.2008 η Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής ύστερα από διαμαρτυρίες της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, αλλά και ορισμένων ΜΚΟ, επανέφερε την παλαιά διαδικασία και παρέλαβε περίπου 430 αιτήματα ασύλου.

Στη συνέχεια και με γνώμονα πάντοτε την καλύτερη αλλά και δίκαιη εξυπηρέτηση των αλλοδαπών αιτούντων άσυλο, το διάστημα από 04 μέχρι και την 15.11.2008, η ίδια Υπηρεσία προέβη

δοκιμαστικά στην καθημερινή παραλαβή αιτημάτων ασύλου ανά υπηκοότητες, με σκοπό την αποφυγή του συνωστισμού του μεγάλου πλήθους των προσερχομένων αλλοδαπών και επί πλέον αλλοδαποί προερχόμενοι από ευαίσθητες χώρες να έχουν τη δυνατότητα υποβολής αιτήματος ασύλου και να μη χάνονται στο πλήθος των αλλοδαπών που κατακρώνται το σύστημα ασύλου. Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι για τη διαδικασία αυτή δε διαφωνούσε απόλυτα η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ.

Η προαναφερόμενη διαδικασία είχε ως συνέπεια την καθημερινή αθρόα προσέλευση αλλοδαπών που διέμεναν εκτός Λεκανοπεδίου Αττικής και βρίσκονταν σε μακροχρόνια αναμονή κατάθεσης των αιτημάτων τους. Επειδή και η διαδικασία αυτή δεν επέφερε ικανοποιητικά αποτελέσματα, από 22.11.2008 επανήλθε η διαδικασία καταγραφής των προσερχόμενων αιτούντων άσυλο αλλοδαπών ανεξαρτήτως υπηκοότητας για κατάθεση αρχικού αιτήματος κάθε Σάββατο και η όλη διαδικασία εξελίσσεται ομαλά.

5. Έκθεση και προτάσεις για ζητήματα σχετικά με την κατάσταση και τα δικαιώματα των Τσιγγάνων στην Ελλάδα

Λίγο πριν από την τελική υιοθέτηση της ως άνω Έκθεσης από την Ολομέλεια στην από 15.01.2009 συνεδρίασή της, το Υπουργείο Εσωτερικών απέστειλε εκτενείς παρατηρήσεις επί του σχεδίου της Έκθεσης και θέσεις, οι οποίες ελήφθησαν υπόψη στο βαθμό που επικαιροποιούσαν στοιχεία και πληροφορίες της Έκθεσης. Επιπλέον, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας απέστειλε απαντητική επιστολή, στην οποία εκθέτει αναλυτικά τις δράσεις του Υπουργείου αναφορικά με ζητήματα Ρομά.

I. Υπουργείο Εσωτερικών

Σε συνέχεια των ανωτέρω σχετικών, θα θέλαμε να διατυπώσουμε ορισμένες παρατηρήσεις τεχνικού, αλλά και επιστημολογικού χαρακτήρα σε ό,τι αφορά στα διαλαμβανόμενα στην υποβληθείσα, περί των προτάσεων της ΕΕΔΑ για τα ζητήματα των Τσιγγάνων, Εισήγηση.

A) Παρατηρήσεις τεχνικού περιεχομένου

Αν και η Εισήγηση επιχειρεί εύλογα να υπενθυμίσει την αξία της «ολιστικής προσέγγισης» κατά τη διαχείριση των ζητημάτων που άπτονται των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων στην Ελλάδα, όπως αυτά ειδικότερα αποτυπώνονται στις συνθήκες διαβίωσής τους, εντούτοις, αυτή διαπερνάται από μία εσωτερική αντίφαση, καθώς καταλήγει να αποδώσει δυσανάλογη βαρύτητα στα μέτρα στεγαστικής αποκατάστασης –και στην αναποτελεσματικότητά τους– τα οποία, όμως από μόνα τους, στη βάση της «**συστημικής**» κατά το ορθόν προσέγγισης, δε μπορούν να προδιαγράψουν το επιτυχές αποτέλεσμα της όποιας κοινωνικής πολιτικής καταπολέμησης των διακρίσεων. Η συντονισμένη οριζόντια δράση, όπως από καιρού έχουμε επισημάνει κατά την υποστήριξη των θέσεων της Υπηρεσίας μας, αποτελεί αναγκαίο συστατικό βιωσιμότητας, χωρίς όμως αυτό να παραβλέπει το περιθώριο της ατομικής ευθύνης στην προσωπική ευημερία, ή/και την ανάγκη σαφούς οριοθέτησης των ειδικότερων συνθηκών «συνδρομής». Δεδομένου, έτσι, ότι η **ΕΕΔΑ επιχειρεί συμβουλευτικά**, η προς σύνταξη Έκθεση οφείλει να **αντιμετωπίσει πρακτικά ερωτήματα-ζητήματα**, όπως ο ρεαλιστικός καθορισμός των συνθηκών που επιβάλλουν τη συνδρομή της πολιτείας (τσιγγάνικη ταυτότητα vs. πραγματικές συνθήκες), ο βαθμός στον οποίο αυτή απαιτείται και επομένως, ο βαθμός και το είδος «ανάδρασης» μεταξύ πολιτείας και επωφελούμενου, και η διάρκεια της επιβαλλόμενης ως αυτοδίκαιης στήριξης. Αντίστοιχα, οφείλει να απαλλαγεί από **στερεοτυπικές είτε φοβικές αντιλήψεις και στείρες υπερβολές** κατά τη συναλλαγή με τη Διοίκηση. Εν προκειμένω, η επισήμανση της ανάγκης τεχν(οκρα)τικής αλλά και ουσιαστικής θεώρησης των συνθηκών διαβίωσης των Τσιγγάνων (π.χ. προσωπική ευθύνη και συμμετοχή) δε μπορεί να αξιοποιείται συστηματικά ως επιχείρημα αυτοαναίρεσης της πρόθεσης ή και της αυτοαξιολόγησης της Διοίκησης.

Στο ίδιο πνεύμα, η **αξιολόγηση της επιχειρούμενης αυτοκρατικής δε μπορεί να περιορίζεται στο χρόνο στον οποίο εμφανίζεται δημοσίως, αλλά οφείλει να υπεισέρχεται με σαφήνεια και χωρίς προκατάληψη στην ουσία της**. Επιπλέον, από καιρό έχει τονιστεί ότι το πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης αποτέλεσε εξαρχής ένα δυ-

ναμικό πρόγραμμα με την έννοια της συνεχούς λήψης μέτρων ή της προσπάθειας συνεχούς λήψης μέτρων, προς την κατεύθυνση της βελτίωσής του. Πολλές φορές, μάλιστα, αυτό υπήρξε το αποτέλεσμα του «αφουγκρασμού» των αιτημάτων των ενδιαφερομένων, σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Πέραν τούτου, η **χρονική αποδοκιμασία** της επιχειρούμενης αυτοκριτικής δε φαίνεται να προσφέρει σε επίπεδο ουσιαστικού διαλόγου αλλά, κυρίως, στη δημιουργία εντυπώσεων. Ακολουθως, το συχνό φαινόμενο της παρερμηνείας, λανθασμένης αποτύπωσης και στρέβλωσης όσων αναφέρονται, καθώς και της διατύπωσης **αρνητικά χρωματισμένου λόγου**, ιδιαίτερα αδόκιμου για ανεξάρτητα συμβουλευτικά επιστημονικά όργανα, δημιουργεί προσκόμματα στην επίτευξη κλίματος συνεργασίας και εμπιστοσύνης μεταξύ της ΕΕΔΑ και των, επωμιζόμενων με την υποχρέωση της λήψης μέτρων, φορέων της πολιτείας. Επί παραδείγματι, στο υπό σχολιασμό από την ΕΕΔΑ απολογιστικό σημείωμα σημειώνεται η ανάγκη ώριμης διαβούλευσης των εκπροσώπων των Τσιγγάνων με την πολιτεία και όχι η μετάθεση της ευθύνης, όπως χαρακτηριστικά επισημαίνεται στο σχέδιο της Εισήγησης, καθώς και τα εργαλεία αξιολόγησης της μέχρι τώρα δράσης με γνώμονα την ανάδειξη καλών πρακτικών για περαιτέρω δράση.

Άξιο απορίας, έτσι, είναι το προβαλλόμενο ως **επιχείρημα αυτοαναίρεσης της αυτοκριτικής του Υπουργείου κατά την αναγνώριση μέρους της ευθύνης στην ομάδα στόχο** (συλλογικά ή/και μεμονωμένα), όταν νωρίτερα στις εναρκτήριες διαπιστώσεις-προτάσεις της Εισήγησης επισημαίνεται η πολυδιάσπαση στην εκπροσώπηση των Τσιγγάνων και η ανάγκη διορθωτικών κινήσεων από την πλευρά τους. Αν εντέλει η ανωτέρω πρόταση αποτελεί κοινή διαπίστωση, όσα σημειώνουμε ως «αυτοξιολόγηση» απέχουν από το να διατυπώνουν ηχηρές δεσμεύσεις όπως αυτές συνειδητά απαξιώνονται από το Σχέδιο της ΕΕΔΑ.³ Εν κατακλείδι, επισημαίνεται ότι την αυτοκριτική μας, η οποία προφανώς φαίνεται να προκαταλαμβάνει ορισμένες από τις προτάσεις της ΕΕΔΑ, δεν την ακυρώνει η συνειδητή μάλλον παρερμηνεία των σημείων των εγγράφων που έχει στη διάθεσή της

η ΕΕΔΑ.

Προχωρώντας στις παρατηρήσεις της Έκθεσης, θα πρέπει να γίνει σαφές ότι η **σύναψη δανειακής σύμβασης με τις τράπεζες για την αγορά οικοπέδου γίνεται με σκοπό την ανέγερση κατοικίας** (βλ. ΚΥΑ υπ' αριθμ. 13576/31.03.2003, ΦΕΚ 396/Β/2003 και 33165/23.06.2006, ΦΕΚ 780/Β/2006). Ως εκ τούτου η επίκληση αγοράς μη οικοδομήσιμων ακινήτων θα πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή καθώς ένα μη οικοδομήσιμο ακίνητο δε μπορεί, σύμφωνα με όσα προβλέπονται, να οδηγήσει στη σύναψη σύμβασης και στην εκταμίευση του δικαιούμενου κεφαλαίου. Σημειώνεται, επίσης, ότι κατά την κείμενη πολεοδομική νομοθεσία ένα μη άρτιο ακίνητο μπορεί να είναι οικοδομήσιμο, όπως και ένα εκτός σχεδίου ακίνητο. Εξίσου υποκειμενικός είναι και ο επιχειρούμενος συσχετισμός (των κατεδαφιζόμενων) αυθαίρετων κατοικιών με τα χορηγούμενα δάνεια, καθώς, όπως ανωτέρω, τα δάνεια προϋποθέτουν την προσκόμιση άδειας οικοδομής. Σε κάθε περίπτωση, η εμφάνιση φαινομένων έκνομης συμπεριφοράς υπόκειται σε έλεγχο εφόσον υποβληθούν σχετικά στοιχεία στις καθ' ύλη αρμόδιες αρχές.

Αντίστοιχη παρανόηση διαπιστώνεται κατά τη μεταφορά ή και ερμηνεία των σημείων του απολογιστικού σημειώματος της Υπηρεσίας μας, όχι μόνο στο πλαίσιο της υπό συζήτηση Εισήγησης, αλλά και κατά την υποβολή παρατηρήσεων στο πλαίσιο των Ετήσιων Εθνικών Εκθέσεων προς τους ελεγκτικούς μηχανισμούς των Διεθνών Οργανισμών που δραστηριοποιούνται στο χώρο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Διευκρινίζουμε έτσι χαρακτηριστικά ότι το 2005 **επικαιροποιήθηκε** η βάση δεδομένων (που υπήρχε στην Υπηρεσία) **με την προσθήκη νέων εργαλείων** προκειμένου για την αποτελεσματικότερη διαχείριση των δανείων. **Δε δημιουργήθηκε όμως τότε για πρώτη φορά**, όπως αποδοκιμαστικά σημειώνει η Εισήγηση. Αντίστοιχα, η επαναλαμβανόμενη, εννοιολογικά διαφορούμενη αναρμοδιότητα του ΥΠΕΣ να ελέγξει τη διαχείριση των κονδυλίων των δανείων από την τοπική αυτοδιοίκηση, αντικρούει στην έτσι κι αλλιώς **χορήγηση των δανείων στους Τσιγγάνους και όχι στους Δήμους**, ενώ δε θα πρέπει να παρα-

3. Π.χ. σημειώνουμε: το πρόγραμμα «θα» αξιολογηθεί, τα στοιχεία «θα» επικαιροποιηθούν, και «θα» εκπονηθεί πολυετές σχέδιο δράσης...

γνωρίζεται ότι οι καταγγελίες διερευνώνται και τα αποτελέσματα αυτών παραπέμπονται στον εισαγγελέα για τις κατά το νόμο ενέργειές του. Με αυτή την παρατήρηση, σημειώνεται ότι η συγκεκριμένη αναφορά χρήζει ουσιαστικών εννοιολογικών διευκρινίσεων καθώς π.χ. δεν καθίσταται σαφές αν, τελικά, η παραπομπή στις εισαγγελικές αρχές, σύμφωνα με όσα ο νόμος ορίζει, τυχόν περιπτώσεων κακοδιαχείρισης συνιστά αντικείμενο αποδοκίμασias ή όχι της διοικητικής δράσης. Ομοίως, διφορούμενη είναι η ερμηνεία της επιχειρούμενης σύγκρισης των κοινοτικών και εθνικών πόρων, ενώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι η εγγύηση του ελληνικού δημοσίου ενεργοποιείται στις περιπτώσεις δανεισμού με κρατικούς πόρους, ως εκ τούτου αφορά στα δάνεια που χορηγούνται με την εγγύηση του ελληνικού δημοσίου και όχι στα έργα υποδομών που υλοποιούν οι ΟΤΑ με κρατική χρηματοδότηση και όχι δανεισμό, καθώς και ότι την ευθύνη της παρακολούθησης του ΟΠΔ (συντονισμός) έχει ο Υφυπουργός Εσωτερικών και όχι η Γενική Διεύθυνση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων του ΥΠΕΣ.

Ακολούθως, το επιχείρημα περί εξασφάλισης στεγασμάτων για το σύνολο των Τσιγγάνων μάλλον απέχει από το να αποτελεί πολιτική κατά των διακρίσεων, καθώς η **λήψη θετικών μέτρων οφείλει να απαντάει στις πρακτικές εκείνες συνθήκες που καθιστούν αδύνατη τη διαβίωση και όχι στη συνδρομή «τυπικών» τίτλων**, εκτός εάν κατά τα διαλαμβανόμενα στην υπό σχολιασμό Εισήγηση, όλοι οι Τσιγγάνοι στην Ελλάδα ζουν κάτω από τα όρια της φτώχειας. Εντούτοις, αν λάβουμε υπόψη το μέσο όρο των μελών μίας οικογένειας Τσιγγάνων και τον αριθμό των δανείων που έχουν χορηγηθεί ήδη (7.539 σήμερα, 7.331 σύμφωνα με το απολογιστικό σημείωμα που έχει στη διάθεσή της η ΕΕΔΑ), τότε προφανώς απέχουμε από την παντελή έλλειψη προόδου στο «πεδίο».

Αν και τυπικής σημασίας, ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις περί δημοσιότητας των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και των σχετικών κονδυλίων, θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα ιατρο-κοινωνικά κέντρα δε χρηματοδοτούνται από το Περιφερειακό Ταμείο Ανάπτυξης, αλλά από το

Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.⁴

Περαιτέρω, αν και κατά γενική ομολογία και διαπίστωση, ο τομέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρίσκεται σε ευθεία γραμμή με τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα, εντούτοις το Σχέδιο της ΕΕΔΑ δείχνει να προκαταλαμβάνει τη νομοθεσία την οποία συνειδητά ή όχι, μάλλον παραγνωρίζει. Ως γνωστόν έτσι, η αυθαίρετη κατάληψη δημόσιας, δημοτικής ή ιδιωτικής γης μπορεί να οδηγήσει στην οικειοποίηση των επιλαμβανομένων ακινήτων μέσω **έκτακτης χρησικτησίας** εφόσον κατά το άρθρο 1045 ΑΚ υπάρχει **διάνοια κυρίου και συνεχής νομή επί 20ετία εφόσον αυτή είχε συμπληρωθεί μέχρι 02.11.1968**, οπότε ίσχυσε το ΝΔ 31/1968 περί προστασίας της περιουσίας των ΟΤΑ **είτε ανεπίληπτη νομή επί 30 έτη** (βυζαντινο-ρωμαϊκό δίκαιο). Σημειώνεται, επομένως, ότι το προβαλλόμενο επιχείρημα περί *μη πρόθεσης εξουσίσεως, δηλαδή νομής, της καταπατηθείσας έκτασης (καλή πίστη καταπατητή)*, ως λόγου *μη εξαιρέσεως της χρησικτησίας*, είναι αβάσιμο καθώς αποτελεί υποκειμενικά διατυπωμένη εκτίμηση των συγγραφέων του Σχεδίου (*πιθανολογούμε ότι όποιος μέσω χρησικτησίας επιχειρεί την απόκτηση γης δεν ομολογεί πρόθεση καταπάτησης, αλλά δικαίωμα που απέκτησε με το πέρασ των χρόνων, και όπως εξηγεί στην Εισήγηση, λόγω της αδιαφορίας των ιδιοκτητών να υπερασπιστούν τη γη τους*). Για το λόγο αυτό θα ήταν σκόπιμο όπως κάθε μορφή Έκθεσης αποφεύγει να υποκαθιστά (αναρμοδίως) τη νομολογία (αναγωγή του κανόνα δικαίου στα πραγματικά περιστατικά) και περιορίζεται στην επισήμανση των, εκάστοτε, πραγματικών περιστατικών καθ' αυτών.

Β) Παρατηρήσεις «επιστημολογικού» περιεχομένου

Στο πλαίσιο της απόδειξης της έλλειψης θεσμών, μηχανισμών και μέσων, η επικαλούμενη **«πληθωριστική τάση»** στη δράση των πάσης φύσεως κυβερνητικών και μη κυβερνητικών οργανώσεων (έκρηξη κειμένων, εκθέσεις κά), δεν είναι ικανή από μόνη της να επιχειρηματολογήσει υπέρ της παντελούς έλλειψης προόδου, καθώς κατά

4. Αντίστοιχα, η 3^η Συνάντηση του ΔΕΔ (02.03.10/08) πραγματοποιήθηκε στη Λέσβο αντί στην Αθήνα που είχε προγραμματιστεί αρχικά.

μία άλλη έννοια, θα μπορούσε εξίσου εύκολα να διασφαλίσει την ανάγκη ύπαρξής τους σε μία εποχή που ο τομέας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί συχνά πεδίο οικονομικών διεκδικήσεων και προσοδοφόρου συναλλαγής.

Στο πλαίσιο της **επιλεκτικής απόδοσης αντι-συμπεριφορών από την πλειονότητα**, η πατριαρχική οικογένεια και τα κατάλοιπα αυτής δε συναντάται για πρώτη φορά στη συλλογικότητα των Τσιγγάνων. Σε κάθε περίπτωση το Σχέδιο ομολογεί ως «κεφάλαιο στήριξης» των περιθωριοποιημένων από τα παγωμένα νερά της παγκοσμιοποίησης Τσιγγάνων την προσφυγή στους γάμους μεταξύ ανηλίκων, στην παιδική εργασία και άλλα που ταυτίζονται με την πατριαρχική οικογένεια αποδεχόμενη έτσι ότι η συγκεκριμένη συλλογικότητα παρουσιάζει μία διαφορετική κουλτούρα. Σε άλλα σημεία όμως αυτό το «κεφάλαιο στήριξης» αποδοκιμάζεται ως προβαλλόμενη από την πλειονότητα αντι-συμπεριφορά. Αν εντούτοις, οι αντι-συμπεριφορές των Τσιγγάνων κατά την αντίληψη των κανόνων της πλειονότητας είναι αποδεκτές συμπεριφορές, τότε ποια είναι τα όρια της κοινωνικοποίησης και αντίστοιχα της περιθωριοποίησης; Τί εντέλει αποτελεί πρόσχημα αποκλεισμού και τί αντι-συμπεριφορά, πέρα από «ομαδοποιήσεις» και «συλλογικότητες»;

Αντίστοιχα, η διαμόρφωση μίας αντίληψης διεκδικήσεων για την υλοποίηση της όποιας **κοινωνικής πολιτικής καταπολέμησης των διακρίσεων επί τη βάση εξαιρέσεων** από την ισχύουσα νομοθεσία για λοιπές ομάδες του πληθυσμού με παρόμοια ή ίδια προβλήματα, οδηγεί στη *de facto* θεμελίωση διακριτικής συμπεριφοράς επί τη βάση της τσιγγανότητας, π.χ.: η πρόσβαση στην εκπαίδευση λοιπών ομάδων χαμηλού εισοδήματος, αστέγων, διαβιούντων σε χωριά-οικισμούς στους οποίους δε λειτουργούν σχολεία και δομές υγείας, συνιστά ή όχι διάκριση, και αν ναι, αυτή αποτελεί σύμπτωμα της κοινωνίας απέναντι στους Τσιγγάνους ή γενικότερο φαινόμενο; Επιπλέον, το ζητούμενο είναι, είτε η πρόσβαση, είτε η διευκόλυνση της πρόσβασης στην εκπαίδευση και όχι η δημιουργία ειδικών εκπαιδευτικών συνθηκών, εκτός αν αυτό απαιτείται από τις περιστάσεις (π.χ. λόγω έλλειψης συγκεκριμένων μέτρων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον επιθυμητό στόχο που είναι η ένταξη των τσιγγανοπαίδων στο σχολείο).

Περαιτέρω, το επιχείρημα της **ανοχής της παραβατικότητας αναλόγως της συλλογικότητας που τη διαπράττει** απέχει από κάθε πλαίσιο πολιτικά ορθού λόγου ή γόνιμης κοινωνικής πολιτικής (π.χ. η διακίνηση ναρκωτικών συνιστά αδίκημα για οποιονδήποτε με την εξαίρεση της συνδρομής της Τσιγγάνικης καταγωγής;). Στο πλαίσιο αυτό, η προβαλλόμενη –ως εύλογη– άποψη ότι η εξουσιαστική επιθετικότητα που διαπράττεται κατά των Τσιγγάνων δικαιολογεί την παραβατικότητα και την αντιμετωπίζει απλώς ως αξιοποίηση των διάκενων των εκάστοτε οικονομικών λειτουργιών από την πλευρά των Τσιγγάνων, δεν προσφέρει παρά στη *de facto* εγκαθίδρυση πνεύματος συνειδητής εκμετάλλευσης, ανέχειας και επαιτείας, ενώ συνάδει με την ανεπιφύλακτη και εκ των προτέρων παραδοχή της ευθύνης και ενοχής όλων, εκτός των Τσιγγάνων εκείνων που αξιοποιούν τα νομικά διάκενα επικαλούμενοι πολύ συχνά άγνοια ή *ελλιπή κατανόηση*. Στην ίδια βάση επιχειρείται η εξ ολοκλήρου απόδοση ευθύνης στο πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης (και κατ' αναλογία στην εκάστοτε επιχειρούμενη δράση) το οποίο οι επωφελούμενοι δεν κατανόησαν, όταν έτσι κι αλλιώς πρόκειται για δάνεια και όχι για «λευκές επιταγές». Άλλωστε, **με τον ίδιο τρόπο που η διάκριση μεταξύ «τάξης» και «αταξίας» γίνεται αντιληπτή ως εύπλαστο πολιτιστικό μέγεθος επιλεκτικής αυστηρότητας**, η εσαεί προβολή της άγνοιας ως επιχειρήματος δικαιολογημένης άμυνας, συνιστά επίπλαστο επιχείρημα του δικαιωματικού λόγου και προσθέτει μία ακόμα αρνητική ιδιότητα στο, κατά τα λοιπά, «επιβαλλόμενο από την πλειοψηφία» ισοζύγιο της τσιγγάνικης καταγωγής, η οποία, στο πλαίσιο της υπό σχολιασμό Εισήγησης, **προβάλλεται ως συνώνυμο της ανέχειας και του χαμηλού δείκτη νοημοσύνης**.

Ακολουθώντας σχετικά με τις διατάξεις που αποτελούν το κύριο νομικό έρεισμα υπέρ της στεγαστικής συνδρομής των Ρομά, θα πρέπει να προσθέσουμε τις διατάξεις του αναθεωρημένου ΚΔΚ (Ν. 3463/2006) και προγενέστερα το άρθρο 19 του Ν. 2946/2001.

Σε ό,τι αφορά στη **συμμετοχή των εκπροσώπων των Τσιγγάνων**, σημειώνεται ότι ενώ είναι όντως καθοριστικής σημασίας, εντούτοις μέχρι σήμερα γίνεται αντιληπτή και ερμηνεύεται από τις πάσης φύσεως οργανώσεις και φορείς μονοδιάστατα, καθώς η συμμετοχή δε σημαίνει μόνο ά-

σκηση επιρροής στη λήψη αποφάσεων είτε έλεγχο αυτών, αλλά και έλεγχο στην απόλαυση των προνομίων από τους επωφελούμενους. Δυστυχώς, η μέχρι σήμερα δράση των φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο δείχνει να μην αντιλαμβάνεται την ουσία των σύγχρονων πολιτικών δικαιωμάτων και να εξαντλεί τη δράση της στη διατύπωση ξύλινου λόγου. Παράλληλα, η **συμμετοχή των Τσιγγάνων** στις διαδικασίες σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων και στην υλοποίηση προγραμμάτων που τους αφορούν αναδεικνύει αναγκαστικά το ευαίσθητο ζήτημα της **εκπροσώπησης**, καθώς αυτή –σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στο πεδίο των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων– νοείται μόνο στην απόλυτη έκφρασή της. Περαιτέρω σημεία που θα πρέπει να τονισθούν σχετικά είναι:

- δε λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός ή η δυνατότητα συμμετοχής εκπροσώπων των λοιπών ευπαθών ομάδων,
- παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η συμμετοχή προϋποθέτει την εξειδικευμένη γνώση και τη δυνατότητα διατύπωσης μεστού λόγου,
- παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η συμμετοχή έχει αναδείξει την εκπροσώπηση σε μείζον θέμα αντιδικίας μεταξύ πολυάριθμων οργανώσεων των Τσιγγάνων,
- παραγνωρίζεται το γεγονός ότι στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες η εκπροσώπηση απέχει από το να ορίζεται θεσμικά –με τον ίδιο τρόπο με τον οποίο απαιτείται να διασφαλίζονται θεσμικά οι αναλαμβανόμενες δράσεις ως εμπράγματα έκφραση δικαιωμάτων– και ως εκ τούτου η δυνατότητα εκπροσώπησης αν και ποικίλει, εντούτοις δε διασφαλίζει την εκπροσώπηση καθ’ αυτή,

- εντέλει, η συμμετοχή μέχρι σήμερα των εκπροσώπων των Τσιγγάνων δε διασφάλισε την επιτυχία των υλοποιούμενων δράσεων (εφόσον εκ προοιμίου η έκθεση διατυπώνει την άποψη ότι οι όποιες αναληφθείσες δράσεις δεν έχουν επιφέρει κανένα αποτέλεσμα).

Εν ολίγοις, η εν λόγω Εισήγηση μοιάζει να αιωρείται μεταξύ **ξύλινου επιστημονικού λόγου και αμφίσημων ερμηνειών (περί της διοικητικής δράσης και πρόθεσης)**, οι οποίες μάλιστα χρωματίζονται συχνά με **αρνητικές αξιολογικές κρίσεις και εκφράσεις**⁵ καθώς και εσωτερικές αντιφάσεις,⁶ που στηριζόμενες ενίοτε στην υποκειμενική ή και εσφαλμένη αντίληψη της διοικητικής δράσης καθώς και στην αποσπασματική αξιολόγησή της,⁷ επιχειρούν να αναδείξουν την ανεπάρκεια του συνόλου του διοικητικού μηχανισμού. Η ανατιολόγητη χρήση τέτοιου είδους εκφράσεων, σημείων στίξης ή και αποσπασματικών ερμηνειών δε συνάδει ούτε με το πνεύμα ενός επιστημονικού εγχειριδίου, ούτε και με το χαρακτήρα του συγκεκριμένου φορέα που εγκαθιδρύεται ως συμβουλευτικό όργανο της πολιτείας, αξιοποιώντας και την εμπειρία του ΣτΠ, του οποίου ωστόσο, η πληροφόρηση δε μπορεί να είναι αναγκαστικά ολοκληρωμένη, καθώς εκ του ρόλου του δεν είναι δυνατόν να ενημερώνεται παρά για τις παραλείψεις της πολιτείας.

Για παράδειγμα, πολύ συχνά ο ΣτΠ επισημαίνει την ανάγκη εξεύρεσης λύσεων (από το ΥΠΕΣ) για την επίλυση ζητημάτων **αστικο-δημοτικής κατάστασης**, εννοώντας την καθιέρωση μηδενικών εξόδων για την έκδοση πιστοποιητικών γέννησης και ταυτοτήτων από επιτελεία που θα περιοδεύσουν ανά την επικράτεια, εφόσον η έλλειψη των όποιων πιστοποιητικών αποδίδεται αποκλειστικά

5. Π.χ. ήδη στην αρχή της εισήγησης γίνεται λόγος για την έλλειψη γενναίας αξιολόγησης από την πλευρά της Διοίκησης, ωστόσο, όταν αργότερα επιχειρείται σχολιασμός περί των διαπιστώσεων εσωτερικής αυτοαξιολόγησης της Υπηρεσίας, αυτό γίνεται κατά τρόπο τουλάχιστον ειρωνικό «θα αξιολογηθεί, θα επικαιροποιηθούν..., θα εκπονηθεί πολυετές σχέδιο δράσης...»).

6. Π.χ. βλ. σχόλια περί έλλειψης γενναίας αξιολόγησης και αποδοκίμασias αυτοκριτικής αντίστοιχα, περί της ύπαρξης «απαρκαυμένων στην αρχική τους σύλληψη ρυθμίσεων» κατά την αναφορά της υγειονομικής διάταξης για την οργανωμένη εγκατάσταση πλανοδίων (ένας τύπος εγκατάστασης) και παρακάτω περί πρόβλεψης ενός μόνο τύπου εγκατάστασης (αυτού των συμβατικών κατοικιών).

7. Π.χ. η αξιολόγηση της ανεπάρκειας και αποτυχίας των υλοποιούμενων δράσεων επιχειρείται αποκλειστικά και μόνο στη βάση των παραλείψεων της Διοίκησης, ενώ οποιαδήποτε «έκνομη» συμπεριφορά από την ομάδα στόχο των εν λόγω δράσεων προβάλλεται ως προσπάθεια άμυνας στις αγκυλώσεις του κρατικού μηχανισμού. Η κατά τα λοιπά ισονομία γίνεται αντιληπτή στο πλαίσιο των παροχών και όχι των υποχρεώσεων.

στη Διοίκηση και στις τοπικές υπηρεσίες στις οποίες οι Τσιγγάνοι «απλώς» δεν έχουν πρόσβαση. Ανεξαρτήτως της ουσίας της προτεινόμενης λύσης, η αστικο-δημοτική κατάσταση προσεγγίζεται για μία ακόμα φορά μονοδιάστατα, αφού συστηματικά δε λαμβάνονται υπόψη τα καταγεγραμμένα περιστατικά κατοχής πολλαπλών ταυτοποιητικών εγγράφων του ίδιου είδους (π.χ. ΑΔΤ) ή η παραποίηση των στοιχείων αυτών (π.χ. δήλωση ψευδών γεννήσεων) γεγονός που αποδεικνύει ότι αυτό που λείπει δεν είναι η καθιέρωση μηδενικών εξόδων (εναλλακτική πρόταση οικονομικού οφέλους κατά την προστασία των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων) ή οι αναγκαίες διαδικασίες-μηχανισμοί-υπηρεσίες, αλλά η ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των πολιτών (κυβερνητικές οργανώσεις, ΜΚΟ, πολίτες κοκ) γύρω από τις υποχρεώσεις όλων χωρίς όμως οικονομικό αντίκρισμα. Πέραν τούτου, παραγνωρίζεται το γεγονός ότι η αστικο-δημοτική κατάσταση δεν αφορά μόνο την έλλειψη των πιστοποιητικών, αλλά και τα δομικά χαρακτηριστικά της κοινότητας των Τσιγγάνων κατά τις συνθήκες της διαβίωσής τους (και όχι με πρόθεση απόδοσης περισσότερων ιδιοτήτων), τα οποία όμως τελούν στο απυρόβλητο ως δικαιολογημένη συμπεριφορά αντίστασης στην κοινωνική απαξίωση (π.χ. απόκτηση παιδιών από ανήλικους, ή η απόκτηση παιδιών με περισσότερες από μία γυναίκες κλπ). Στο πλαίσιο αυτό όμως, δεν προτάθηκαν λύσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου των πολλαπλών ταυτοποιητικών εγγράφων με ευθύνη και πρόθεση των μελών της ομάδας στόχου, αντίθετα αναδεικνύεται η ανάγκη παροχής οικονομικών κινήτρων για την προσέλευση των Τσιγγάνων στα δημοτολόγια. Συγχρόνως, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι οποιαδήποτε πρόταση περί καταγραφής των στοιχείων των Τσιγγάνων θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις ισχύουσες διατάξεις περί προστασίας προσωπικών δεδομένων ευαίσθητου χαρακτήρα.

Επισημαίνεται, έτσι, ότι **αν και η παροχή οικονομικών κινήτρων μπορεί υπό συνθήκες να αποτελέσει μέσο δραστηριοποίησης, όμως αυτά δεν μπορεί να είναι ούτε ο αυτοσκοπός της κοινωνικοποίησης, ούτε και τα υποκατάστατά της.**

Περαιτέρω, είναι προφανές ότι ένας αποτελεσματικός οδηγός καλής πρακτικής οφείλει να προχωρά στην, με παράθεση επιχειρημάτων, ανάδειξη βέλτιστων λύσεων και όχι απλώς στη διατύ-

πωση διαπιστώσεων περί της γενναίας αποτελεσματικότητάς του και αντίστοιχα της –εκ του ασφαλούς– αναποτελεσματικότητας όσων αξιολογούνται. Με την ευκαιρία αυτή θα πρέπει να σημειωθεί ότι η εκ του ασφαλούς διατύπωση αξιολογικών κρίσεων αποτελεί **αυτογνωμόνως αποκτηθέν προνόμιο των πάσης φύσεως ΜΚΟ και ΔΟ**, οι οποίοι, αν και όχι όλοι, **αποκέντρωσαν με απόλυτη γενναιότητα την ευθύνη συνεισφοράς στην ενεργό πολιτεία**, αφού μόνο η τελευταία υπόκειται στην υποχρέωση λήψης μέτρων (απόλυτα λογικό σε ένα κράτος δικαίου, αλλά ταυτόχρονα υπερβολικά αφαιρετικό στις σύγχρονες πλουραλιστικές κοινωνίες). Γίνεται σαφές π.χ. ότι η διαχείριση κονδυλίων είναι τόσο δύσκολη, όσο εύκολη είναι η αβίαστη και «αιωρούμενη» αξιολόγηση της διαχείρισης αυτών. Τυχόν θεσμοθέτηση προϋποθέσεων εμπειρίας στο σχεδιασμό και υλοποίηση προγραμμάτων θα καθιστούσε τις οργανώσεις του πεδίου αποτελεσματικότερες.

Στο ίδιο πλαίσιο του συχνά άκριτου ή γενικόλογα αφαιρετικού επιχειρούμενου επιστημονικού λόγου γίνεται αντιληπτό ότι λαμβάνονται υπόψη οι διαφοροποιήσεις που οδηγούν στην απόλαυση προνομίων, όχι όμως και εκείνες που εξαιτίας της ύπαρξής τους συνηγορούν προς το αντίθετο. Γίνεται αναφορά, έτσι, *στο σύνολο των Τσιγγάνων, που συνολικά διαβιοί σε άθλιες συνθήκες, που καθολικά στερείται δικαιωμάτων.* Δε γίνεται λόγος όμως για το πλήθος των Τσιγγάνων που λόγω ακριβώς του πλανόδιου τρόπου προσπορισμού τους, κάνουν χρήση των ίδιων ευνοϊκών διατάξεων που ισχύουν και για τους λοιπούς πολίτες, ενώ εκμεταλλεζόμενοι τη δικαιωματική επίκληση περαιτέρω ευνοϊκής μεταχείρισης λόγω της τσιγγάνικης καταγωγής, ευελπιστούν στον προσπορισμό κέρδους. Έτσι, αν και με μετριοπαθείς υπολογισμούς –κατά τη διατύπωση του Σχεδίου– ο πληθυσμός των Τσιγγάνων ανέρχεται στις 250.000 και μεταξύ αυτών η ΕΕΔΑ μπορεί «εύλογα» να εντοπίσει τη συνύπαρξη «διαφορετικών συλλογικοτήτων», εντούτοις καθίσταται δυσχερές να εντοπιστούν εκείνες οι συλλογικότητες που ομαδοποιούνται π.χ. με οικονομικά κριτήρια και αποτελούν ενταγμένες συλλογικότητες, για τις οποίες πιθανολογούμε ότι η τσιγγάνικη καταγωγή δε μπορεί να επιβάλει την εφαρμογή εξαιρετικών μέτρων.

Αντίστοιχα γίνεται αντιληπτό ότι, κατά την αι-

τιολόγηση των απαιτήσεων του δικαιωματικού λόγου (πολιτικά και κοινωνικο-οικονομικά δικαιώματα και προνόμια) καταβάλλεται προσπάθεια υπερτονισμού της φυλετικής-εθνοτικής καταγωγής στην οποία βρίσκεται έρεισμα ο τελευταίος και ακολούθως, υποχώρησης της ελληνικής ιθαγένειας, αντικρούοντας το καταρχήν προβαλλόμενο επιχείρημα της ΕΕΔΑ περί μη πρόθεσης προσδιορισμού της «τσιγγανότητας», αλλά των υποκειμένων που χρήζουν θετικών μέτρων, καθώς η ανάδειξη της εθνοτικής ταυτότητας δεν προσδιορίζει «υποκείμενα» αλλά «πολιτικές ετερότητες», οι οποίες χρήζουν θετικών μέτρων στη βάση της μειονοτικής διάστασης και όχι των κοινωνικο-οικονομικών συνθηκών. Στο βαθμό που η ποικιλοτρόπως οριζόμενη «μειονοτική» ταυτότητα μπορεί να διακριθεί από το κοινωνικο-οικονομικό περιβάλλον (συνδρομή ή όχι συνθηκών ανέχειας και αποκλεισμού), τίθεται υπό ερώτηση το κατά πόσον η εθνοτική ταυτότητα πρέπει να αποτελεί την αρχική πηγή διαχωρισμού και θετικής διάκρισης, αλλά συναξιολογούμενη συνιστώσα κατά την υλοποίηση προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο του πολιτικά ορθού λόγου, το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού δεν πρέπει να συγχέεται με την ιστορικο-κοινωνιολογική παρακολούθηση της «ομάδας» και κατ' αυτή την έννοια δεν εμπίπτει σε αξιολογικές κρίσεις περί της συνειδητής ή κατευθυνόμενης επιλογής ενός «τίτλου» έναντι άλλων, εκτός εάν η εκφρασμένη βούληση της ομάδας προκύπτει ιστορικά ως το αδιαμφισβήτητο αποτέλεσμα του, υποκρυπτόμενου, κατευθυνόμενου αυτοπροσδιορισμού. Δε θα πρέπει, άλλωστε, να παραγνωρίζεται ότι το ζήτημα της ιθαγένειας, που υπήρξε αποτέλεσμα διεκδικήσεων του προηγούμενου αιώνα σε ό,τι αφορά στους Έλληνες Τσιγγάνους, δεν αποκλείει τη διεκδίκηση και απαίτηση προνομίων, και ως αποκτηθέν πρόνομιο το διαδέχτηκε ο «δικαιωματικός λόγος» που απαιτεί την καθολική και αδιάκριτη προσφορά κατοικίας, εργασίας κ.ά.

Παράλληλα, αν η «*παραμονή των αλλοδαπών Ρομά (Αλβανίας, πΓΔΜ) είναι ανεμπόδιστη αφού οι δημόσιες αρχές μάλλον αποφεύγουν να ασχοληθούν και με αυτούς*» (η «*συσσωρευμένη εμπειρία του ΣτΠ*») δεν εξετάστηκε επαρκώς αν λάβουμε υπόψη τις αναφορές του τελευταίου για τους Ρομά του Βοτανικού ή της Πάτρας), γιατί η όποια

ευνοϊκή αντιμετώπισή τους πρέπει να εξεταστεί κατά την ομαδοποίηση «συλλογικότητα των Τσιγγάνων» και όχι των «προσφύγων», ή των «οικονομικών μεταναστών»;

Αν και ο ορισμός της «τσιγγανότητας» δεν προσδιορίζεται από την ίδια τη θεωρία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (πόσω μάλλον από την ΕΕΔΑ), αφού αποτελεί κοινή γνώση ότι δεν υπάρχει κοινά αποδεκτός ορισμός της «μειονότητας», εντούτοις, εντύπωση προκαλεί η επιχειρούμενη αποστασιοποίηση από τον προσδιορισμό αυτής, καθώς στο σύνολό της η Εισήγηση επιχειρηματολογεί υπέρ της υποχρέωσης λήψης θετικών μέτρων υπέρ του συνόλου των Τσιγγάνων, χωρίς τάσεις διαφοροποίησης μεταξύ αυτών. Προφανώς επομένως, η Εισήγηση βρίσκει έρεισμα στην τσιγγάνικη καταγωγή, σε μία προσπάθεια –κατά τα λοιπά– πολιτικά ορθού και δικαιωματικού λόγου.

Στο ίδιο πνεύμα, δε μιλάμε για **εναλλακτικούς τρόπους προσδιορισμού** των μειονοτήτων αλλά για τα στοιχεία εκείνα που προσδιορίζουν την **κοινή συνείδηση** και ταυτότητα των ατόμων που αυτοπροσδιορίζονται ως μέλη μίας μειονότητας. Ως εκ τούτου η αναφορά στη μουσουλμανική μειονότητα και στους Τσιγγάνους θα πρέπει να γίνεται με μεγαλύτερη προσοχή και επιστημονική επάρκεια.

Εξίσου ενδιαφέρον, αν όχι σύγχυση, προκαλεί και η προβαλλόμενη συλλογιστική περί νομής της γης, όχι κατά το ιδιοκτησιακό καθεστώς της γης, αλλά κατά τις συλλογικότητες που τη διεκδικούν. Ακόμα και αν παραγνωριστεί το γεγονός ότι τα ανωτέρω τελούν εκτός πλαισίου λογικής, η προσφυγή σε ιστορικο-οικονομικούς όρους περί των χρήσεων της γης με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση της ιδιοκτησίας φαίνεται να προσκρούει στο ίδιο επιχείρημα περί «αντικρουόμενων συστημάτων διαχείρισης του χώρου», καθώς η υπό καταστολή «οιονεί νομή της ομάδας» επιχειρεί για τον εαυτό της την, κατά τα λοιπά, αποδοκιμαζόμενη «ιδιοκτησία του ατόμου».

Εν κατακλείδι, η υπό σχολιασμό Εισήγηση επιχειρεί μία ενδιαφέρουσα ιστορικο-κοινωνιολογική προσέγγιση της διαδρομής των Ρομά στην Ελλάδα και αλλού, αν και με σαφή περιθώρια αναθεώρησης των υιοθετούμενων κοινωνιολογικών συμπερασμάτων. Εντούτοις, σε μία εποχή όπου καθένας μπορεί και έχει βήμα έκφρασης, η ΕΕΔΑ

οφείλει να απόσχει από την προσφορά βήματος αντιδικίας και αναπαραγωγής στερεο-φοβικών αντιλήψεων βάσει πολιτικά ορθής ή όχι δεοντολογίας, και κατά το συμβουλευτικό της ρόλο, να συνδράμει τη Δημόσια Διοίκηση με τη διατύπωση έγκυρου επιστημονικού λόγου, με σαφή και ρεαλιστική αναφορά στην σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Οτιδήποτε άλλο αποπροσανατολίζει οποιαδήποτε προσπάθεια βελτίωσης της απαιτούμενης δημόσιας διοικητικής δράσης, και παραγνωρίζει, την εξαρχής διαπιστωθείσα ανάγκη «συστημικής προσέγγισης», κατά την οποία η επίλυση των εκάστοτε προβλημάτων προϋποθέτει την ώριμη αξιολόγηση ενός εκάστου πόλου του συστήματος και της ανάδρασης αυτών.

II. Δράσεις του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για Ρομά

Η ισότιμη συμμετοχή στην κοινωνία και την παραγωγική διαδικασία όλων των ομάδων του πληθυσμού συνιστά κεντρική προτεραιότητα του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας. Για το σκοπό αυτό σχεδιάζονται και υλοποιούνται δράσεις ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης, καταπολέμησης των διακρίσεων και στήριξης όσων έχουν ανάγκη, έτσι ώστε η διαφορετικότητα και οι ιδιαιτερότητες ατόμων ή ομάδων να μην αποτελούν εμπόδιο στο να απολαμβάνουν τα αγαθά και τις υπηρεσίες στον ίδιο βαθμό με τον υπόλοιπο πληθυσμό. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα ακόλουθα:

A. Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», το οποίο αποτελεί το πιο σημαντικό εργαλείο υλοποίησης της στρατηγικής του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και της απασχόλησης, περιλαμβάνονται σειρά παρεμβάσεων υπέρ των κοινωνικά ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων της χώρας. Ειδικότερα, μέσω του Άξονα Προτεραιότητας 2 «Προώθηση της ισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα εκείνους που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό» κατά την περίοδο 2000-2008 υλοποιήθηκαν οι ακόλουθες παρεμβάσεις με ωφελούμενους άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, όπως είναι οι Ρομά:

α) Προγράμματα παροχής Συνοδευτικών Υ-

ποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΣΥΥ).

β) Προγράμματα προώθησης στην απασχόληση ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων μέσω της επιδότησης επιχειρήσεων για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ενίσχυσης νέων ελεύθερων επαγγελματιών με προσαυξημένη επιδότηση σε σχέση με τους κοινούς ανέργους.

γ) Προγράμματα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που περιλαμβάνουν συνδυαστικά ενέργειες προκατάρτισης, κατάρτισης και παροχής ΣΥΥ και προώθησης στην απασχόληση με επιδότηση επιχειρηματικής δράσης. Συγκεκριμένα υλοποιήθηκε εξειδικευμένο πρόγραμμα Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για τις πληθυσμιακές ομάδες των Ρομά και των Ελλήνων μουσουλμάνων και αφορούσε σε 67 σχέδια ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προϋπολογισμού 12,5 εκ. ευρώ, στα οποία συμμετείχαν 1.334 Έλληνες Τσιγγάνοι (610 άνδρες και 724 γυναίκες) και 164 Έλληνες μουσουλμάνοι (75 άνδρες και 89 γυναίκες), και τα οποία περιλάμβαναν ενέργειες Κατάρτισης και παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών.

Ακολούθως στο πλαίσιο του νέου Επιχειρησιακού Προγράμματος «**Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού**» για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, στο Θεματικό Άξονα Προτεραιότητας 4: «Πλήρης ενσωμάτωση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού σε μία κοινωνία ίσων ευκαιριών», προβλέπεται η Κατηγορία Παρεμβάσεων «Πρόληψη και αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών ομάδων του πληθυσμού», που αφορά στην υλοποίηση στοχευμένων παρεμβάσεων, για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των εύάλτων ομάδων πληθυσμού, στις οποίες ανήκουν και ομάδες με πολιτισμικές ή/και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες όπως οι Ρομά.

B. Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) ως αρμόδιος φορέας για την αντιμετώπιση της ανεργίας υλοποιεί εκτός των άλλων και ειδικά προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης (προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ) και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕΕ)) για την καταπολέμηση της ανεργίας των Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων, οι οποίες υφίστανται κίνδυνο επαγγελματικού, οικονομικού και κοινωνικού αποκλεισμού και χρήζουν ιδιαίτερης στήριξης για την ένταξη-επανάταξή τους στην αγορά εργασίας.

Κατανοώντας ότι είναι σημαντική η συμμετο-

χή στο σχεδιασμό των πολιτικών και των προγραμμάτων των ατόμων προς τα οποία απευθύνονται, εγκρίθηκαν από το ΔΣ του ΟΑΕΔ στα τέλη του έτους 2008 δύο προγράμματα (Πρόγραμμα Επιχορήγησης συνολικά πεντακοσίων (500) Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών και Επιτηδευματιών, διάρκειας δώδεκα μηνών και Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης εξακοσίων (600) Ρομά) τα οποία καταρτίστηκαν μετά τη διενέργεια έρευνας και σε συνεργασία με εκπροσώπους των Ρομά, ώστε να είναι προσαρμοσμένα σε αυτούς και να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Ειδικότερα, έχει ληφθεί μέριμνα οι προϋποθέσεις που τίθενται στους ωφελούμενους να μην αποτελούν εμπόδιο για τη συμμετοχή των Ρομά ενώ οι ειδικότητες που προβλέπονται, να εκφράζουν τις επιθυμίες και τα επαγγελματικά ενδιαφέροντά τους.

Γ. Αρκετά έργα της EQUAL⁸ είχαν ως ομάδα στόχου και τους Ρομά. Στο πλαίσιο του α' κύκλου (2001-2005) εγκρίθηκαν σαράντα (40) έργα εκ των οποίων τα τέσσερα (4) επικεντρώθηκαν στους Τσιγγάνους.⁹ Στο πλαίσιο του β' κύκλου (2004-2008) εγκρίθηκαν εξήντα τέσσερα (64) εκ των οποίων τα οκτώ (8) επικεντρώνονται στους Ρομά.¹⁰

Δ. Η ανακήρυξη του έτους 2007 ως Ευρωπαϊκού Έτους Ίσων Ευκαιριών δε θα μπορούσε παρά

να συμβάλει θετικά στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών ως προς τα οφέλη που συνεπάγεται μία δίκαιη και συνεκτική κοινωνία στην οποία παρέχονται ίσες ευκαιρίες για όλους. Το Υπουργείο μας ως εθνικός Φορέας Υλοποίησης του κοινοτικού αυτού προγράμματος σχεδίασε την εθνική στρατηγική του και υλοποίησε σε συνεργασία με άλλους φορείς μία σειρά δράσεων που αποσκοπούσαν:

- Στην ενημέρωση των εκπροσώπων των διοικητικών αρχών και των τοπικών αρχών για την αρχή της ίσης μεταχείρισης.
- Στην προώθηση της καταπολέμησης των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης από τους κοινωνικούς εταίρους.
- Στην αναγνώριση του οφέλους που αποκομίζει η κοινωνία από τη διαχείριση της διαφορετικότητας.

Πληροφορίες για τις δράσεις του Υπουργείου συμπεριλαμβάνονται στην Έκθεση 2007 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Ε. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην πρωτοβουλία που έχει αναλάβει το Υπουργείο Απασχόλησης στο πλαίσιο του **Κοινοτικού Προγράμματος Progress για την Απασχόληση και την Κοινωνική Αλληλεγγύη (2007-2013)**. Πρόκειται για την υλοποίηση έργου με τίτλο «Δράσεις για την

8. Η EQUAL, ως Πρωτοβουλία του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, εντάσσεται στη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων και των ανισοτήτων στην αγορά εργασίας, τη δημιουργία περισσότερων και καλύτερων θέσεων απασχόλησης και την εξασφάλιση της δυνατότητας όλων να έχουν πρόσβαση στις θέσεις αυτές. Κάθε έργο της απευθύνεται σε μία ή περισσότερες ομάδες στόχου και περιλαμβάνει ένα σύνολο πολυεπίπεδων παρεμβάσεων (όπως κατάρτιση, πληροφόρηση και συμβουλευτική στήριξη, ευαισθητοποίηση, ενδυνάμωση και προώθηση στην απασχόληση που υλοποιούνται από τους Τελικούς Δικαιούχους του Προγράμματος (Αναπτυξιακές Συμπράξεις) σε μία ή περισσότερες περιοχές της χώρας. Μέσω της διακρατικής συνεργασίας και της ενεργού συμμετοχής όλων των εμπλεκόμενων αναμένεται να προκύψουν καλές πρακτικές απασχόλησης και κοινωνικής ενσωμάτωσης που θα εφαρμοστούν πιλοτικά και οι οποίες θα ενσωματωθούν στον κεντρικό κορμό των εθνικών και κοινοτικών πολιτικών.

9. Στο Μέτρο 1.1: Διευκόλυνση της πρόσβασης και της επιστροφής στην αγορά εργασίας υλοποιήθηκαν τα ακόλουθα έργα: α) Βελτίωση και ανάπτυξη της συνειδησης για την απασχόληση στην Πελοπόννησο, β) Ανάπτυξη Συστήματος Ποιότητας των Υπηρεσιών Συμβουλευτικής Στήριξης και Απασχόλησης. Στο Μέτρο 1.2: το έργο Dream-Καταπολέμηση του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας στα ΜΜΕ. Στο Μέτρο 2.2: Ενίσχυση της Κοινωνικής Οικονομίας το έργο Σύμφωνο Προώθησης της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Αιτωλοακαρνανία

10. Στο Μέτρο 1.1: τα ακόλουθα έργα: α) ROM-ΔΙΣΥΜΕ, Δράση για την ισότιμη συμμετοχή στην εργασία, β) Ολοκληρωμένη Υποστήριξη Άνεργων, Κακοποιημένων Γυναίκων για Κοινωνική και Επαγγελματική (Επαν)ένταξη, Επί Τροχών: Επόμενη στάση αγορά εργασίας. Στο Μέτρο 1.2: Ανάπτυξη, Λειτουργία και Προώθηση των Πολυπολιτισμικών Μέσων Ενημέρωσης. Στο Μέτρο 2.1 τα έργα: α) Επιχειρηματικότητα στην Μεθόριο, β) Φυλών Ένωσις – Ολοκληρωμένη Υποστήριξη και παρέμβαση ενίσχυσης επιχειρηματικότητας υπέρ των Ελλήνων Τσιγγάνων. Στο Μέτρο 2.2 τα έργα: α) Κοινωνική Αμφικτιονία, β) Κοινωνική και επαγγελματική αποκατάσταση ατόμων με αναπηρία και Ελλήνων αθίγγανων μέσω προγράμματος ανακύκλωσης ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών αποβλήτων στην Ελλάδα.

Πρώτωση της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης» στο οποίο εντάσσεται η δράση «Όψεις των Διακρίσεων και Πολιτικές Παρεμβάσεις» που στοχεύει ειδικά στην αντιμετώπιση της προκατάληψης κατά των Ρομά σε Α. Μακεδονία και Θράκη.

Η δράση, η οποία θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, θα πραγματοποιηθεί σε δύο φάσεις και στόχο έχει τόσο την άρση των στερεοτύπων και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην πρόσβαση στην απασχόληση όσο και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και την ευρύτερη ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και ειδικά των νέων. Οι φορείς που εμπλέκονται είναι: α) σύλλογοι-εκπρόσωποι διακρινόμενης κοινωνικής ομάδας, β) εκπρόσωποι τοπικών αρχών, γ) εκπρόσωποι της κεντρικής διοίκησης (Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας-ΟΑ-ΕΔ), δ) εκπρόσωποι γυναικείων συλλόγων, ε) εκπρόσωποι πανεπιστημιακής κοινότητας-εμπειρογνώμονες.

Κεντρικό ρόλο στην υλοποίηση και επιτυχία της δράσης θα έχουν οι «εκπρόσωποι-διαμεσολαβητές». Πρόκειται για πρόσωπα-κλειδιά, προερχόμενα από τις κοινότητες των Ρομά, τα οποία θα επιμορφωθούν με ευθύνη του Υπουργείου ώστε να υποστηρίξουν τις κοινότητές τους σε θέματα:

- Νομοθετικού πλαισίου για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης.
- Διαδικασιών προώθησης ατόμων σε προγράμματα κατάρτισης, απασχόλησης και επιχειρηματικότητας.
- Διαδικασιών συλλογικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στη συμμετοχή των γυναικών σε συλλόγους.
- Πολιτισμικών δραστηριοτήτων.

ΣΤ. Τέλος, ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας, ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, ως φορέας που χρηματοδοτείται από τις εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών, απευθύνει ανταποδοτικά τη συνδρομή του αποκλειστικά και μόνον στους δικαιούχους του, δηλαδή στους εργαζόμενους από τις αμοιβές των οποίων παρακρατούνται εισφορές υπέρ ΟΕΚ, καθώς και τους συνταξιούχους, οι οποίοι στη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής εισέφεραν υπέρ του Οργανισμού. Επομένως, δεν καλύπτει με τα προγράμματά τους

το σύνολο του πληθυσμού της χώρας.

Ειδικά για τους Ρομά, πρέπει να αναφερθεί ότι, εφόσον στοιχειοθετούν την ιδιότητα του δικαιούχου του ΟΕΚ, συμμετέχουν κανονικά σε όλα τα προγράμματα του Οργανισμού χωρίς καμία διάκριση.

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία για τις κατηγορίες που έχουν επωφεληθεί της συνδρομής του ΟΕΚ, ακριβώς διότι στη διάρκεια των διαδικασιών έγκρισης και υλοποίησης των παροχών δεν υπάρχει καμία διάκριση λόγω προέλευσης. Ωστόσο, ειδικά στα προαναφερθέντα προγράμματα των πολυτέκνων, το ποσοστό Ρομά είναι υψηλό.

Θα πρέπει εδώ να αναφερθεί ότι ο ΟΕΚ το 2001 κατασκεύασε οικισμό ειδικά για Ρομά στους Σοφάδες Καρδίτσας, εφαρμόζοντας το θεσμικό πλαίσιο που του δίνει τη δυνατότητα να δρα ως κατασκευαστικός φορέας οικισμών και για μη δικαιούχους του, σε συνεργασία όμως πάντα με άλλους φορείς του δημόσιου ή του ιδιωτικού τομέα, και λαμβάνοντας ως αντιπαροχή χρήμα ή γη. Στην προκειμένη περίπτωση, ο ΟΕΚ προχώρησε, σε συνεργασία με την Πολιτεία και το Δήμο Σοφάδων, στην κατασκευή οικισμού στα όρια του Δήμου, όπου μετεγκαταστάθηκαν Τσιγγάνοι από υπάρχοντα παλαιό καταυλισμό προκειμένου να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσής τους. Ο ΟΕΚ ανέλαβε, ως φορέας με πολύχρονη εμπειρία σε οικισμούς οργανωμένης δόμησης, τη σχεδίαση και κατασκευή του πρότυπου αυτού οικισμού, σεβόμενος τις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες της φυλής των Ρομά και δημιουργώντας ένα περιβάλλον υψηλής οικιστικής ποιότητας, αισθητικής και λειτουργικότητας, έλαβε δε ως αντιπαροχή για το έργο του αυτό δημόσιες εκτάσεις ίσης αξίας σε άλλες περιοχές για την ανέγερση δικών του οικισμών.

6. Εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα

I. Απάντηση του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας στην πρόταση της ΕΕΔΑ σχετικά με την εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας (14.05.2008)

Σε απάντηση του παραπάνω σχετικού που αφορά πρότασή σας για τη σύσταση ομάδας εργασίας προκειμένου να μελετήσει το θέμα της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα των υπηρετούντων στα Σώματα Ασφαλείας, σας γνωρίζουμε ότι το θέμα αυτό τέθηκε υπόψη του κ. Υπουργού, ο οποίος αποφάσισε θετικά.

Κατόπιν τούτου, παρακαλούμε όπως έρθετε σε επαφή με την αρμόδια για τα θέματα αυτά Διεύθυνση Εκπαίδευσης του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, προκειμένου να ρυθμίσετε σχετικές λεπτομέρειες αναφορικά με τη σύσταση-σύνθεση της εν λόγω ομάδας εργασίας, ώστε να συζητηθούν τα θέματα που διαλαμβάνονται στο έγγραφο σας και υποβληθούν σχετικές προτάσεις.

II. Απάντηση της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας στην πρόταση της ΕΕΔΑ σχετικά με την εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη σύσταση ειδικής ομάδας εργασίας (24.07.2008)

Σε απάντηση του 614 από 14.11.07 εγγράφου σας και επί της από 12.07.07 πρότασής σας, γνωστοποιείται ότι ο κ. Υπουργός Εσωτερικών, υπόψη του οποίου τέθηκε η όλη αλληλογραφία, αποφάσισε, ύστερα από εισήγηση των αρμοδίων Υπηρεσιών του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, τα εξής:

A. Να γίνει δεκτή η πρότασή σας, για σύσταση ομάδας εργασίας, η οποία θα μελετήσει το θέμα της εκπαίδευσης στα ανθρώπινα δικαιώματα των υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας και που θα αφορά στη βασική εκπαίδευση στις Σχολές της Αστυνομίας όσο και στα προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης των ήδη υπηρετούντων στα σώματα ασφαλείας.

B. Στη σύνθεση της επιτροπής, πέραν των προτεινομένων, να συμπεριληφθούν και δύο εκ-

πρόσωποι των αστυνομικών από τους συνδικαλιστικούς φορείς από τους οποίους εκπροσωπούνται.

Γ. Οι αρμόδιες Διευθύνσεις του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, να καταθέσουν τις απόψεις τους επί των προτάσεων καθώς και για τη σύνθεση της ομάδας εργασίας, προτείνοντας ει δυνατόν και εκπροσώπους τους, που θα στελεχώσουν την υπό σύσταση ειδική ομάδα.

Δ. Να συμμετάσχει στην ειδική υπό σύσταση ομάδα εργασίας, εκπρόσωπος της πολιτικής ηγεσίας.

Για την υλοποίηση των προαναφερομένων, διαβιβάζεται προσηρτημένα πίνακας, στον οποίο εμφανίζονται τα στοιχεία του ορισθέντος εκπροσώπου της πολιτικής ηγεσίας, των ορισθέντων αξιωματικών και οι Υπηρεσίες προέλευσης αυτών, δύο καθηγητών των Αστυνομικών Σχολών, καθώς και των αστυνομικών-εκπροσώπων των συνδικαλιστικών φορέων, ήτοι της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αξιωματικών Αστυνομίας και της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων.

Κατόπιν αυτών, παρακαλούμε για την ενημέρωσή σας. Επίσης παρακαλούμε να γνωστοποιήσετε στη Διεύθυνση Εκπαίδευσης/ΑΕΑ, συμπληρωματικά στοιχεία που αφορούν στη λειτουργία της ομάδας εργασίας, όπως περί του χρονοδιαγράμματος συγκλήσεως των μελών της, την περιοδικότητα των συναντήσεων, τον τόπο συναντήσεων, καθώς και κάθε άλλο στοιχείο, που θα συμβάλει κατά την κρίση σας, στον άρτιο προγραμματισμό του έργου.

Από την πλευρά του Υπουργείου και της Αστυνομίας ορίστηκαν οι ακόλουθοι εκπρόσωποι ως μέλη της ειδικής ομάδας εργασίας: α) ένας εκπρόσωπος των γραφείων κ. Υπουργού, Υφυπουργού, Γενικού Γραμματέα, β) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Εκπαίδευσης, γ) ένας εκπρόσωπος της Διεύθυνσης Οργάνωσης Νομοθεσίας, δ) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Αστυνομικού Προσωπικού, ε) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Γενικής Αστυνόμευσης, στ) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Δημόσιας Ασφάλειας, ζ) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Διεθνούς Αστυνομικής Συνεργασίας, η) δύο εκπρόσωποι της Διεύθυνσης Αλλοδαπών, θ) δύο εκπρόσωποι της Αστυνομικής Ακαδημίας, ι) δύο καθηγητές της Αστυνομικής Ακαδημίας, ια) δύο εκπρόσωποι της Πανελλήνιας

Ομοσπονδίας Αξιωματικών Αστυνομίας και ιβ) δύο εκπρόσωποι της Πανελληνίας Ομοσπονδίας Αστυνομικών Υπαλλήλων.

III. Έγγραφο του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας με τίτλο «Επισημάνσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου»

Το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας στις 24.02.2009 απέστειλε στην ΕΕΔΑ έγγραφο με τίτλο «Επισημάνσεις της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου». Το έγγραφο εκθέτει τις απόψεις της Αστυνομίας σε απάντηση παρατηρήσεων της ΕΕΔΑ αναφορικά με τη λειτουργία της Αστυνομίας και τη συμπεριφορά των αστυνομικών οργάνων, οι οποίες αντανακλώνται σε διάφορες αποφάσεις της Επιτροπής. Εκτιμώντας ότι το περιεχόμενο του εγγράφου συνδέεται άμεσα και με το ζήτημα της εκπαίδευσης των αστυνομικών οργάνων παρατίθεται αυτούσιο.

A) Ατομικά δικαιώματα των πολιτών

α) Το ζήτημα της προστασίας και διασφάλισης των ατομικών δικαιωμάτων των πολιτών είναι πρωταρχικής σημασίας για το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας και αντιμετωπίζεται με ιδιαίτερη σοβαρότητα και βαρύτητα.

Προς τούτο, έχουν εκδοθεί διαταγές προς όλες τις περιφερειακές Υπηρεσίες, με τις οποίες επισημαίνεται η αναγκαιότητα για ανελλιπή προσήλωση στον απόλυτο σεβασμό της αξίας του ανθρώπου, της προσωπικότητας και των ατομικών δικαιωμάτων.

Ιδιαίτερα τονίσθηκε η καλή συμπεριφορά, πάντα στα πλαίσια του Συντάγματος και των νόμων, προς όλους ανεξαρτήτως τους πολίτες, απαγορευμένης της κάθε μορφής δυσμενούς-διακριτικής μεταχείρισης και ιδίως εκείνης που βασίζεται στη φυλή, το χρώμα, το φύλο, την καταγωγή, το θρήσκευμα, το επάγγελμα και τις ιδεολογικές πεποιθήσεις.

Ειδικότερα για το θέμα των προσαγωγών και συλλήψεων, έχουν δοθεί οδηγίες-εντολές προς τις περιφερειακές μας Υπηρεσίες, ώστε οι προσαγόμενοι για εξακρίβωση στοιχείων δικαστικής ταυτότητας να μην εγκλείονται σε καμία περίπτωση σε κρατητήριο, εφόσον η προσαγωγή δεν αποτελεί σύλληψη και ο χρόνος παραμονής στο Α-

στυνομικό Κατάστημα να περιορίζεται στον απόλυτως απαιτούμενο για την ολοκλήρωση της διαδικασίας της προσαγωγής και εξακρίβωσης των στοιχείων ταυτότητας.

Εν όψει δε του χαρακτήρα του μέτρου αυτού, τονίσθηκε ότι επιβάλλεται όπως οι διαδικασίες των προσαγωγών αλλά και των συλλήψεων συνδυάζονται με απόλυτη προσήλωση στο σεβασμό της προσωπικότητας του προσαγόμενου ή συλληφθέντος ατόμου και τη διασφάλιση της απρόσκοπτης άσκησης των θεμελιωδών ατομικών δικαιωμάτων, τα οποία, σημειωτέον αποτελούν νομική κατάκτηση του πολιτισμού μας.

Σε κάθε περίπτωση, το Αρχηγείο μας παρακολουθεί διαρκώς την υλοποίηση των διατασσόμενων και ελέγχει την άμεση και με τη δέουσα προσοχή διερεύνηση όλων των καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών αναφορικά με υποθέσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των περιστατικών ανάρμοστης συμπεριφοράς σε βάρος πολιτών, καθώς και την επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων, πέραν των τυχόν ποινικών, οσάκις στοιχειοθετηθεί αντίστοιχη ευθύνη.

β) Ρομά: Η συμπεριφορά των Αστυνομικών προς τους 'Τσιγγάνους ή Ρομά', δε διαφέρει σε τίποτα έναντι των άλλων πολιτών και αυτοί δεν αντιμετωπίζονται ως κάτι το ξεχωριστό από την Αστυνομία, αφού σύμφωνα με το άρθρο 4 του ισχύοντος Ελληνικού Συντάγματος «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου». Αντίθετα επειδή οι Τσιγγάνοι είναι πολίτες που ανήκουν στις ευαίσθητες κοινωνικές ομάδες, η Αστυνομία επιδεικνύει ιδιαίτερη λεπτότητα σε όλες τις ενέργειές της κατά την εμπλοκή της σε υποθέσεις τους.

Επισημαίνεται επίσης ότι στον Κώδικα Δεοντολογίας του Αστυνομικού (άρθρο 5, παρ. 3 και 4 ΠΔ 254/2004), περιλαμβάνονται κανόνες για το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για την προστασία των ευάλωτων προσώπων και κοινωνικών ομάδων.

Η ισχύουσα νομοθεσία για τους πλανόδιους νομάδες μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβάνονται και οι Ρομά, είναι η Α5/696 από 25.04.1983 Υγειονομική Διάταξη, όπως τροποποιήθηκε με την ΓΠ/2361/2003 όμοια με τις οποίες ορίζεται ότι, απαγορεύεται η ανεξέλεγκτη εγκατάσταση πλανοδίων, σε οποιαδήποτε περιοχή, χωρίς τη σχετική άδεια.

Η εγκατάσταση πλανοδίων επιτρέπεται μόνο

σε οργανωμένους χώρους εγκατάστασης, οι οποίοι πρέπει να διαθέτουν τα απαραίτητα έργα υποδομής για την υγιεινή διαβίωση (ηλεκτρικό ρεύμα, πόσιμο νερό, αποχέτευση, δυνατότητες ατομικής καθαριότητας σε κοινόχρηστα λουτρά και πλύσεως ιματισμού, δοχεία συλλογής και μέσα αποκομιδής απορριμμάτων) και καθορίζονται με Απόφαση του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας, ύστερα από πρόταση του οικείου Δημοτικού ή Κοινοτικού Συμβουλίου.

Η αρμοδιότητα της Ελληνικής Αστυνομίας, ανάγεται στον έλεγχο της ύπαρξης σχετικής άδειας για την εγκατάσταση των πλανοδίων και την εφαρμογή των νομίμων, από ποινικής πλευράς, παρέχοντας την προβλεπόμενη από τα άρθρα 159 και 161 του ΠΔ 141/1991 συνδρομή της σε άλλες Αρχές κατά την εκτέλεση της Υπηρεσίας τους.

Β) Αστυνομικό Προσωπικό - Πειθαρχικά παραπτώματα - Καταγγελίες σε βάρος αστυνομικών για υποθέσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων - Σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής για τη διερεύνηση των καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών - Νέο Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού - Εισαγωγή στις Σχολές της Αστυνομικής Ακαδημίας (Αξιωματικών-Αστυφυλάκων) - Πρόσληψη Ειδικών Φρουρών και Συνοριακών Φυλάκων

α) Με μέριμνα της Διεύθυνσης Οργάνωσης Νομοθεσίας του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας εκδόθηκε η 7100/4/3 από 24.05.2006 εγκύκλιος διαταγή, με θέμα «Η αντιμετώπιση του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της μισαλλοδοξίας και της μη ανεκτικότητας, κατά την αστυνομική δράση». Περαιτέρω, στα πλαίσια συμμόρφωσης με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), με την 4803/22/210-κ από 26.06.2006 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αυτονομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση και εφαρμογή στην πράξη της νομολογίας του ΕΔΔΑ, η από 13.12.2005 απόφαση του ΕΔΔΑ, που εκδόθηκε επί της προσφυγής των *Μπέκου και Κουτροπούλου κατά της Ελλάδας* (για τη συμπεριφορά που υπέστησαν οι προσφεύγοντες στα χέρια της αστυνομίας, για μη διεξαγωγή αποτελεσματικής έρευνας σχετικά με το περιστατικό και ειδικότερα για τη μη διερεύνηση της πιθανότητας ύ-

παρξης ρατσιστικών κινήτρων στη συμπεριφορά των αστυνομικών) και επισημάνθηκε στους Αξιωματικούς που διενεργούν διοικητικές εξετάσεις για τη διερεύνηση υποθέσεων, που αφορούν αντιδεοντολογική συμπεριφορά αστυνομικών σε βάρος ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες εθνοτικές, θρησκευτικές ή κοινωνικές ομάδες ή είναι αλλοδαποί, η **υποχρέωση** που απορρέει από την παραπάνω απόφαση του ΕΔΔΑ αλλά και από τις διατάξεις των άρθρων 1, παρ. 1, περ. (δ) και 8, παρ. 2 του ΠΔ 22/1996 (ήδη άρθρων 2, παρ. 1, περ. (ε) και 9, παρ. 2 του ΠΔ 120/2008) όπως αυτό τροποποιήθηκε και ισχύει, να **διερευνούν τα κίνητρα διάπραξης των πειθαρχικών παραπτωμάτων, κáνοντας περί αυτού σχετική μνεία στα πορίσματά τους.**

Πέραν αυτού εκδόθηκε η 6004/12/35 από 27.12.2007 διαταγή του Αρχηγείου, με την οποία πέραν της υπενθύμισης διερεύνησης τυχόν ρατσιστικού κινήτρου στη συμπεριφορά των αστυνομικών, επισημάνθηκε επιπρόσθετα, ως προς την υποχρέωση καταγραφής και αξιολόγησης των αποδεικτικών μέσων (ιατρικών βεβαιώσεων ή ιατροδικαστικών εκθέσεων), η νομολογία του ΕΔΔΑ, «όταν κάποιος που βρισκόταν σε καλή κατάσταση υγείας τίθεται υπό κράτηση από την Αστυνομία και στη συνέχεια διαπιστώνεται ότι φέρει σωματικές βλάβες κατά την απελευθέρωσή του, το κράτος-μέλος είναι υποχρεωμένο να παράσχει λογική εξήγηση για τις αιτίες του τραυματισμού, ελλείψει της οποίας ανακύπτει θέμα βάσει του άρθρου 3 της Σύμβασης (ΝΔ 53/74, απαγόρευση βασανιστηρίων ή υποβολή σε ποινή ή μεταχείριση απάνθρωπη ή εξευτελιστική)».

β) Πέραν των ανωτέρω, για τις λοιπές αποφάσεις του ΕΔΔΑ και της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΑΔ) του ΟΗΕ, εκδηλώθηκαν, άμεσα, σχετικές υπηρεσιακές ενέργειες, προς την κατεύθυνση της ευρείας γνωστοποίησής τους προς τις αρμόδιες Αστυνομικές Αρχές και το προσωπικό, με τον προσφορότερο τρόπο και εφαρμογής της νομολογίας του εν λόγω Δικαστηρίου και της Επιτροπής. Ειδικότερα:

ι) **Υπόθεση Μακαρατζή:** Με την 7100/14/2-β από 06.07.2005 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αυτονομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αστυνομι-

κή δράση, η από 20.12.2004 απόφαση του ΕΔΔΑ, που εκδόθηκε επί της προσφυγής του Μακαράτζη Χρήστου κατά της Ελλάδας (προσφυγή 50385/1999), με την οποία καταδικάστηκε η χώρα μας για παραβίαση του άρθρου 2 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), το οποίο εγγυάται την προστασία του δικαιώματος στη ζωή.

ii) **Υπόθεση Καραγιαννόπουλου:** Με την 7100/14/7-ιβ από 31.12.2007 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αυτονομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση, η από 21.06.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ, που εκδόθηκε επί της προσφυγής του Καραγιαννόπουλου Ιωάννη κατά της Ελλάδας (προσφυγή 27850/2003), με την οποία κρίθηκε ότι «...το Κράτος είναι υπεύθυνο βάσει του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ λόγω της παράλειψης της υποχρέωσής του να προστατέψει το δικαίωμα του προσφεύγοντος στη ζωή και λόγω της παράλειψης της υποχρέωσής του να διεξαγάγει αποτελεσματική έρευνα για τις συνθήκες του συμβάντος, το οποίο έθεσε σε κίνδυνο τη ζωή του προσφεύγοντος ενώ βρισκόταν υπό την ευθύνη της Αστυνομίας ...».

iii) **Υπόθεση αλλοδαπού, υπηκόου Αλβανίας, Celinku:** Με την 7100/14/4-θ από 25.01.2008 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αυτονομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση, η από 05.07.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ που εκδόθηκε επί της προσφυγής των Mirela Celinku και Reimonda Celinku κατά της Ελλάδας (προσφυγή 21449/2004), με την οποία κρίθηκε ότι «... το Κράτος είναι υπεύθυνο βάσει του άρθρου 2 της ΕΣΔΑ λόγω των ελλείψεων όσον αφορά στην οργάνωση της επίμαχης αστυνομικής επιχείρησης (κατά την οποία επήλθε ο θάνατος του Celinku), τη διαδικασία διερεύνησης του θανάτου του, καθώς και την αποτελεσματικότητα αυτής, δεδομένου ότι υφίστανται στοιχεία ικανά να μειώσουν τον ανεξάρτητο και ενδεδειγμένο χαρακτήρα της έρευνας (ο ενεργήσας την ΕΔΕ και ο καθ' ου αυτή υπηρετούσαν στην ίδια Υπηρεσία [Υποδιεύθυνση Ασφαλείας Αθηνών], στην οποία υπηρετούσαν

και οι λοιποί εμπλεκόμενοι στο περιστατικό αστυνομικοί).

Επιπρόσθετα, με την ίδια διαταγή, καθορίστηκε ότι για κάθε περίπτωση χρήσης πυροβόλου όπλου από αστυνομικό στα πλαίσια της αστυνομικής του δράσης (πυροβολισμό εκφοβιστικό, κατά πραγμάτων, ακινητοποίησης και εξουδετέρωσης, σύμφωνα με το άρθρο 1, περ. (δ) του Ν. 3169/2003, ΦΕΚ Α' 189, «Οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων από αστυνομικούς και εκπαιδευσί τους σε αυτά και άλλες διατάξεις»), θα διενεργείται ΕΔΕ, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 27, παρ. 1α του ΠΔ 22/1996 (ήδη άρθρο 26, παρ. 1 του ΠΔ 120/2008), σε συνδυασμό (κατά περίπτωση) με εκείνες των άρθρων 9, 10 και 11 του ίδιου ΠΔ (ήδη άρθρα 10, 11 και 12 του ΠΔ 120/2008) και του Ν. 3169/2003, η οποία θα διατάσσεται για τις Αστυνομικές Διευθύνσεις Νομών από Υπηρεσίες επιπέδου Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης και άνω, θα ανατίθεται δε για μεν τις Γενικές Αστυνομικές Διευθύνσεις Αττικής και Θεσσαλονίκης στις οικείες Υποδιευθύνσεις Διοικητικών Εξετάσεων για δε τις Αστυνομικές Διευθύνσεις Νομών σε αξιωματικό άλλης Διεύθυνσης από αυτήν στην οποία υπηρετεί ο ελεγχόμενος αστυνομικός.

Με τη διαδικασία αυτή αφενός θα παρέχονται υψηλότερα εκέγγυα αμεροληψίας και αντικειμενικότητας στη διερεύνηση παραπτωμάτων σχετικών με παραβάσεις διατάξεων που αναφέρονται στην υποχρέωση σεβασμού και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέμα το οποίο το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας θεωρεί κεφαλαιώδους και πρωταρχικής σημασίας, αφετέρου θα οδηγήσει πρακτικά στην ουσιαστική συμμόρφωση με την εν λόγω απόφαση του ΕΔΔΑ και τη διαμορφωθείσα νομολογία του, περαιτέρω δε στην αποφυγή στο μέλλον όμοιων καταδικαστικών αποφάσεων που εκθέτουν διεθνώς όχι μόνο την Ελληνική Αστυνομία αλλά και τη χώρα μας.

iv) **Υπόθεση Ζελίλωφ:** Με την 238096/6/2-λζ από 29.01.2008 διαταγή του Αρχηγού της Ελληνικής Αστυνομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση, η από 24.5.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ που εκδόθηκε επί της προσφυγής του Ζελίλωφ Δημητρίου κατά της Ελλάδας (προσφυγή

17060/2003), με την οποία κρίθηκε ότι «...το Κράτος είναι υπεύθυνο βάσει του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, λόγω της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, στην οποία υπεβλήθη ο προσφεύγων ενώ βρισκόταν υπό την ευθύνη της αστυνομίας, υπήρξε παραβίαση του ως άνω άρθρου της ΕΣΔΑ, όσον αφορά στο διαδικαστικό του σκέλος, λόγω των ελαττωμάτων της Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης και της δικαστικής έρευνας, σχετικά με τις καταγγελίες για κακομεταχείριση, οι οποίες υπήρξαν αναποτελεσματικές».

ν) **Υπόθεση Πετροπούλου-Τσακίρη:** Με την 4803/22/103-ζ από 05.07.008 διαταγή του Αρχηγού Ελληνικής Αστυνομίας απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την αστυνομική δράση, η από 06.12.2007 απόφαση του ΕΔΔΑ, που εκδόθηκε επί της προσφυγής της Πετροπούλου-Τσακίρη Γιαννούλας κατά της Ελλάδας (προσφυγή 44803/2004), με την οποία κρίθηκε ότι έλαβε χώρα η επικαλούμενη παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, λόγω της παράλειψης εκ μέρους του εναγόμενου Ελληνικού Κράτους να διεξαγάγει αποτελεσματική έρευνα για τις συνθήκες του συμβάντος και της παράλειψής του να ερευνήσει στην υπόθεση πιθανά φυλετικά κίνητρα για την κακομεταχείριση της προσφεύγουσας, που σε συνδυασμό με τη συμπεριφορά των Εθνικών Αρχών κατά τη διάρκεια της έρευνας συνιστά διάκριση ως προς τα δικαιώματα της προσφεύγουσας, η οποία είναι αντίθετη προς το άρθρο 14 της ΕΣΔΑ.

Επισημαίνεται ότι δεν υπήρξε καταδίκη από το ΕΔΔΑ για ρατσιστικό κίνητρο στη συμπεριφορά αστυνομικού στα πλαίσια της αστυνομικής επιχείρησης στον καταυλισμό των Ρομά στη Νέα Ζωή Ασπροπύργου.

vi) **Υπόθεση Καλαμιώτη:** Με την 7100/10/4-ιστ από 29.11.2008 διαταγή του Αρχηγού Ελληνικής Αστυνομίας, απεστάλη σε όλες τις Υπηρεσίες και κοινοποιήθηκε σε όλο το προσωπικό, με σκοπό την ευαισθητοποίηση αυτού στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την αποτροπή παρομοίων παραβάσεων στο μέλλον, η από 24.07.2008 απόφαση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, με την οποία κρίθηκε ότι έλαβε χώρα παραβίαση του άρθρου 2, παρ. 3, σε συνδυασμό με το άρθρο 7 του Συμφώνου για τα

Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (Ν. 2462/1997 ΦΕΚ Α' 25), επειδή «... δεν ασκήθηκε πειθαρχική δίωξη σε βάρος των υπαιτίων και η πειθαρχική έρευνα είχε τη μορφή της άτυπης έρευνας του άρθρου 22 του ΠΔ 22/1996, στα πλαίσια της οποίας δεν έτυχε ποτέ ακρόασης ο καταγγέλλων, ούτε εξετάστηκαν οι μάρτυρες που επικαλέστηκε, περαιτέρω επειδή δεν εφαρμόστηκε η νομολογία της, σύμφωνα με την οποία οι καταγγελίες για κακομεταχείριση πρέπει να ερευνώνται αμέσως και αμερόληπτα από τις αρμόδιες αρχές και ότι η ταχύτητα και η αποτελεσματικότητα είναι ιδιαίτερα σημαντικές κατά την εκδίκαση των υποθέσεων που περιλαμβάνουν ισχυρισμούς περί βασανιστηρίων και άλλες μορφές κακομεταχείρισης, δεν τηρήθηκαν τα απαραίτητα πρότυπα στην εν λόγω υπόθεση».

γ) Όλες οι καταγγελίες σε βάρος αστυνομικών για υποθέσεις παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διερευνώνται κατά προτεραιότητα, σύμφωνα με τις διατάξεις του ισχύοντος Πειθαρχικού Δικαίου του Αστυνομικού Προσωπικού.

Είναι γεγονός ότι μπορεί να παρατηρηθούν ορισμένες καθυστερήσεις στην εκδίκαση των πειθαρχικών υποθέσεων, οι οποίες επισημαίνονται από τους ενδιαφερόμενους ή ΜΚΟ που αγνοούν τις διαδικασίες και δημιουργούνται έτσι πεπλανημένες εντυπώσεις για συγκάλυψη και ατιμωρησία των υπό κατηγορία αστυνομικών. Όμως οι καθυστερήσεις αυτές στην εκδίκαση των πειθαρχικών υποθέσεων σχετίζονται και με την απαρέγκλιτη τήρηση των δικονομικών κανόνων που διασφαλίζουν αφενός τα δικαιώματα του κατηγορουμένου αστυνομικού (τεκμήριο αθωότητας) και αφετέρου την πληρέστερη διερεύνηση των υποθέσεων και την ορθή απονομή της δικαιοσύνης που είναι απόρροια του ευρωπαϊκού νομικού πολιτισμού. Αυτό όμως δεν μπορεί να υποστασιοποιήσει τέτοιες αιτιάσεις. Σε κάθε περίπτωση, επιβάλλονται πειθαρχικές κυρώσεις, εφόσον προκύψουν στοιχεία που μπορούν να στοιχειοθετήσουν αντίστοιχη ευθύνη.

Τα στατιστικά στοιχεία που έχουν δοθεί κατά καιρούς σε διεθνείς οργανισμούς κρινόμενα μόνο με απόλυτα αριθμητικά μεγέθη ίσως οδηγούν σε μη ορθά συμπεράσματα. Ο αριθμός των διερωτηθέντων περιστατικών καταδεικνύει την πρόθεση του Αρχηγείου να διερευνήσει κάθε περιστατικό. Αποδεικνύει διαφάνεια δράσης. Παρό-

λα αυτά δεν εφυσυάζουμε και παρακολουθούμε από κοντά τη συμπεριφορά του προσωπικού και όπου χρειάζεται λαμβάνονται άμεσα διοικητικά μέτρα.

δ) Ως προς τη σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής για τη διερεύνηση των καταγγελιών σε βάρος αστυνομικών για κακοποίηση-κακομεταχείριση πολιτών, παρατηρούνται τα ακόλουθα:

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι πρωταρχικής σημασίας ζήτημα για το Σώμα της Ελληνικής Αστυνομίας. Προς το σκοπό αυτό, έχουν θεσπισθεί αυστηρές διατάξεις στους Κανονισμούς του Σώματος, αφενός για τον κολασμό των παραβατικών συμπεριφορών, αφετέρου για τη βεβαίωση και εκδίκαση, με τη μέγιστη δυνατή ταχύτητα, των αντίστοιχων πειθαρχικών παραπτώματων.

Για την ποινική διερεύνηση καταγγελιών για πρόκληση βασανιστηρίων ή άλλων προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (άρθρο 137Α ΠΚ), μεταξύ των άλλων Υπηρεσιών, αρμόδια είναι και η Διεύθυνση Εσωτερικών Υποθέσεων, η οποία είναι αυτοτελής Κεντρική Υπηρεσία του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας. Υπάγεται απευθείας στον Αρχηγό του Σώματος και εποπτεύεται από Εισαγγελέα Εφετών.

Σύμφωνα με το άρθρο 23, παρ. 1 του ΠΔ 120/2008, η εξέταση των πειθαρχικών παραπτώματων που φέρονται ότι τελέσθηκαν από αστυνομικούς σε βάρος πολιτών, προηγείται της εξέτασης των λοιπών πειθαρχικών τους παραπτώματων, ενώ, κατά το άρθρο 10, παρ. 1, περ. (γ) του ίδιου ΠΔ, πράξεις που συνιστούν βασανιστήρια ή άλλες προσβολές της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, κατά την έννοια του άρθρου 137Α ΠΚ, επισύρουν την ποινή της απόταξης.

Για την πειθαρχική διερεύνηση τέτοιων καταγγελιών διατάσσονται Ένορκες Διοικητικές Εξετάσεις, η ενέργεια των οποίων για τις Γενικές Αστυνομικές Διευθύνσεις Αττικής και Θεσσαλονίκης ανατίθεται στις ειδικές προς τούτο Υπηρεσίες (Υποδιευθύνσεις Διοικητικών Εξετάσεων), με τις οποίες ουδεμία διοικητική εξάρτηση έχουν οι καταγγελλόμενοι αστυνομικοί. Για τις λοιπές Αστυνομικές Διευθύνσεις της χώρας, η διενέργεια των διοικητικών εξετάσεων γενικά ανατίθεται σε Αξιωματικούς των Αστυνομικών Υπηρεσιών τους, όπου υπηρετούν οι καταγγελλόμενοι.

Για λόγους, όμως, αντικειμενικότερης απονο-

μής της πειθαρχικής δικαιοσύνης:

i) Η άσκηση της πειθαρχικής δίωξης κατά του υπαιτίου αστυνομικού, με την έκδοση διαταγής διενέργειας Ένορκης Διοικητικής Εξέτασης (ΕΔΕ) ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα υπηρεσιακών κλιμακίων ανωτέρων της Αστυνομικής Διεύθυνσης στην οποία υπάγεται διοικητικά ο καταγγελλόμενος αστυνομικός (άρθρο 22, παρ. 1, εδ. (β) ΠΔ 120/2008).

ii) Η διοικητική διερεύνηση (διοικητική ανάκριση) ανατίθεται υποχρεωτικά σε Αξιωματικό άλλης Αστυνομικής Διεύθυνσης, από αυτήν που ανήκει οργανικά ο εγκαλούμενος αστυνομικός (άρθρο 26, παρ. 4 ΠΔ 120/2008).

Τα ανωτέρω, όπως προαναφέρθηκε, ισχύουν και για τις περιπτώσεις χρήσης όπλων από αστυνομικούς.

Πέραν των ανωτέρω, η Ανεξάρτητη Αρχή «Ο Συνήγορος του Πολίτη», έχει την αρμοδιότητα του ελέγχου της νομιμότητας των πειθαρχικών διαδικασιών, είτε αυτεπαγγέλτως, είτε κατόπιν αναφορών των ενδιαφερομένων, υποδεικνύουσα, σε συντρέχουσα περίπτωση, την τήρηση των νόμιμων διαδικασιών ή τη λήψη των προβλεπομένων μέτρων.

Η σύσταση Ανεξάρτητης Αρχής για τη διερεύνηση των προαναφερομένων καταγγελιών δεν κρίνεται αναγκαία, καθόσον οι υφιστάμενες διαδικασίες και τα προβλεπόμενα όργανα καλύπτουν επαρκώς την απονομή της πειθαρχικής δικαιοσύνης. Εξάλλου, αν οι υποθέσεις αυτές έχουν και αντίστοιχη ποινική διάσταση και εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική απόφαση σε βάρος αστυνομικού, από τον ισχύοντα κανονισμό πειθαρχίας προβλέπεται η δυνατότητα επανάληψης της πειθαρχικής δίκης για τυχόν επιβολή ανώτερων πειθαρχικών ποινών (αργίας με απόλυση-απόταξης), εφόσον δεν έχει επιβληθεί πειθαρχική ποινή ή έχει επιβληθεί ηπιότερη από αυτές.

Παρά το γεγονός ότι το Αρχηγείο Ελληνικής Αστυνομίας έχει εκδώσει κατ' επανάληψη εγκύκλιες διαταγές για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εν γένει συμπεριφορά του προσωπικού για το ζήτημα αυτό, παρακολουθεί αδιάλειπτα την υλοποίηση αυτών και σε περίπτωση που καθίσταται αναγκαία η λήψη τυχόν συμπληρωματικών μέτρων, προβαίνει άμεσα σε ανάλογες ενέργειες.

Τέλος, προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των

δικαιωμάτων των κρατουμένων από τις Αστυνομικές Αρχές, αποφασίσθηκε η ενσωμάτωση στα «πληροφοριακά δελτία για τα δικαιώματα των κρατουμένων», ως «δικαίωμα» αυτών, η υποβολή έγγραφης καταγγελίας για τυχόν κακές συνθήκες κράτησης, κακοποίηση, κακομεταχείριση ή άλλες προσβολές των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με υπόδειγμα που καθιερώθηκε ειδικά προς τούτο (σχετικό είναι το 7100/32/3-ξδ από 80.12.2008 έγγραφό μας και τα Υποδείγματα Δ-33 και Δ-33). Περαιτέρω, δρομολογήθηκε η διαδικασία μετάφρασης και τυποποίησης των Υποδειγμάτων αυτών, προκειμένου να αποσταλούν σε όλες τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας.

ε) **Ι.** Την 02.12.2008 τέθηκε σε ισχύ το **νέο Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού** (ΠΔ 120/2008, ΦΕΚ Α΄ 182) με το οποίο:

i) **Προβλέφθηκε ως νέο** παράπτωμα στο άρθρο 10 του ΠΔ 120/2008, που επισύρει ποινή απόταξης, η χαρακτηριστικά αναξιοπρεπής ή ανάξια για αστυνομικό συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας.

ii) **Αναβαθμίστηκαν και τιμωρούνται βαρύτερα** (με αργία με απόλυση (άρθρο 11) αντί αργία με πρόσκαιρη παύση), με ρήτρα επικουρικότητας, παραπτώματα όπως:

- Κάθε πράξη που αντιβαίνει στο υπηρεσιακό καθήκον ή συνιστά σοβαρή παραμέληση αυτού ή ασυμβίβαστη προς την ιδιότητα του αστυνομικού διαγωγή, εφόσον δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη.

- Η βάναυση συμπεριφορά προς τους πολίτες, εφόσον δεν εμπίπτει στην περ. (γ) της παρ. 1 του άρθρου 10.

iii) **Το διοικητικό μέτρο της διαθεσιμότητας λαμβάνεται πλέον για όλα τα παραπτώματα που επισύρουν ανώτερη πειθαρχική ποινή**, περαιτέρω αυξάνεται η χρονική διάρκεια του μέτρου (άρθρο 15, παρ. 2).

iv) **Το υπηρεσιακό συμφέρον δεν προβλέπεται πλέον ως λόγος που δικαιολογεί την αποχή από την άσκηση πειθαρχικής δίωξης**, καίτοι το στοιχείο αυτό αφορούσε μόνο ήσσονος σημασίας παραπτώματα που δικαιολογούσαν την επιβολή ποινή επίπληξης (άρθρο 21, παρ. 3).

v) **Καθιερώνεται νέος τύπος διοικητικής εξέτασης (Προκαταρκτική Διοικητική Εξέταση)**, καταργούμενης της Προκαταρκτικής Έρευνας και της Προφορικής Διοικητικής Εξέτασης, με δυνατό-

τητα μετατροπής της σε έγγραφο τύπο και λήψη ένορκων μαρτυρικών καταθέσεων (άρθρο 24).

Η νέα διοικητική εξέταση **παρέχει εξέγυα διεξοδικότερης διερεύνησης των πειθαρχικών υποθέσεων**, καθόσον εκτός από την προφορική εξέταση των μαρτύρων, **δίδεται η δυνατότητα στο διενεργούντα να εξετάζει, αν το κρίνει αναγκαίο, ενόρκως τους ουσιώδεις μάρτυρες, συντάσσοντας προς τούτο σχετική έκθεση ένορκης εξέτασης μάρτυρα** και μετατρέποντας έτσι τη διαδικασία από άτυπη σε έγγραφη.

vi) **Ανασύρονται από το αρχείο** οι υποθέσεις που διερευνήθηκαν με Ένορκη Διοικητική Εξέταση στην περίπτωση που προκύψουν νεότερα επιβαρυντικά στοιχεία (άρθρο 39, παρ. 1α).

vii) **Επαναλαμβάνεται η πειθαρχική δίκη για επιβολή ποινής απόταξης και στην περίπτωση που έχει επιβληθεί ανώτερη πειθαρχική ποινή αργίας με απόλυση**, εφόσον εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική ποινική απόφαση, με την οποία διαπιστώνονται πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος που επισύρει ποινή απόταξης (άρθρο 49, παρ. 1).

2. Το Πειθαρχικό Δίκαιο του Αστυνομικού Προσωπικού αποβλέπει στη διασφάλιση της πειθαρχίας του Σώματος. Προβλέπει δε προς τούτο συγκεκριμένες διαδικασίες για την αντικειμενική και αμερόληπτη διερεύνηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων για τα οποία εγκαλείται ο αστυνομικός (άρθρα 24, 26 και 28 ΠΔ 120/2008). Για τη διασφάλιση όμως της πληρότητας, της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας της διοικητικής εξέτασης, η πειθαρχική δικογραφία υπόκειται σε έλεγχο των προϊσταμένων του ενεργήσαντος αυτή Αξιωματικού, μέχρι τον αρμόδιο να εκδικάσει την υπόθεση, με αυτοτελές δικαίωμα όσων ελέγχουν τη διαδικασία να επιστρέφουν τη διοικητική εξέταση για συμπληρωματική έρευνα (άρθρα 31, παρ. 5 και 32 ΠΔ 120/2008).

Στην πειθαρχική δίκη δεν προβλέπονται διάδικοι, ενώ στα πλαίσια της ποινικής όμοιας δικαίωμα υποβολής αιτήματος εξαιρέσεως των δικαστικών προσώπων προβλέπεται, εκτός από τον Εισαγγελέα και τον κατηγορούμενο, μόνο για τον αστικώς υπεύθυνο και τον πολιτικώς ενάγοντα (άρθρο 16, παρ. 1 ΚΠοινΔ). Παρόλα αυτά από τις διατάξεις των παρ. 2, 3 και 4 του άρθρου 7 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (Ν. 2690/1999,

με θέμα «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας και άλλες διατάξεις» ΦΕΚ Α΄ 45), ο οποίος, με βάση πάγια νομολογία των Διοικητικών Δικαστηρίων, συμπληρώνει τυχόν κενά της πειθαρχικής διαδικασίας, ο ενδιαφερόμενος (καταγγέλλων) μπορεί να υποβάλει, σε όλα τα στάδια της διαδικασίας, αίτηση εξαίρεσης μονομελούς οργάνου ή μέλους συλλογικού οργάνου στην προϊστάμενη αρχή ή στον Πρόεδρο του συλλογικού οργάνου ή στο αποφασίζον όργανο, κατά περίπτωση.

Ο καταγγέλλων έχει το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα της πειθαρχικής δικογραφίας όταν περαιωθεί η ανακριτική διαδικασία (γνώση και λήψη αντιγράφων), εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις και τηρηθούν οι διαδικασίες που προβλέπουν οι διατάξεις των Ν. 2690/1999 «Κύρωση του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας» και 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα», για την άσκηση των δικαιωμάτων του.

Τέλος, ενόψει της προστασίας των προσωπικών δεδομένων που επιβάλλεται από τις διατάξεις του Ν. 2472/1997, δεν είναι νομικά επιτρεπτό να γίνεται δημοσίως γνωστή η έκβαση της πειθαρχικής διαδικασίας, ενώ, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 23 του ΠΔ 120/2008, ο καταγγέλλων δικαιούται ύστερα από αίτησή του να λάβει γνώση του αποτελέσματος της καταγγελίας του.

στ) 1. Η εισαγωγή στις Σχολές της Αστυνομικής Ακαδημίας (Αξιωματικών-Αστυφυλάκων) γίνεται με το σύστημα των γενικών εξετάσεων Ενιαίου Απολυτηρίου κατά τις κείμενες διατάξεις που ρυθμίζουν τα θέματα εισαγωγής σπουδαστών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, με ευθύνη του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και εφόσον οι υποψήφιοι έχουν κριθεί ικανοί κατά τις προκαταρκτικές εξετάσεις του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας ή του Στρατού.

2. Δικαίωμα συμμετοχής στο διαγωνισμό έχουν άνδρες και γυναίκες Έλληνες πολίτες ή ομογενείς από τη Βόρειο Ήπειρο, την Κύπρο και την Τουρκία, που επιθυμούν να καταταγούν στην Ελληνική Αστυνομία ως Δόκιμοι Αστυφύλακες ή Υπαστυνόμοι και διαθέτουν τα ακόλουθα προσόντα:

i) Δεν υπερβαίνουν το 26^ο έτος της ηλικίας τους κατά την 31^η Δεκεμβρίου του έτους διενέρ-

γειας των εξετάσεων.

ii) Είναι κάτοχοι τίτλου σπουδών, που τους επιτρέπει τη συμμετοχή σε εξετάσεις για την εισαγωγή στα ΑΕΙ της χώρας.

iii) Έχουν υγεία και άρτια σωματική διάπλαση, διαπιστούμενη από την αρμόδια Υγειονομική Επιτροπή Κατάταξης, σύμφωνα με τις διατάξεις για τη σωματική ικανότητα υποψηφίων των Σχολών Στρατού Ξηράς, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο ΠΔ 133/2002 (ΦΕΚ Α΄ 109), όπως τροποποιήθηκε με το ΠΔ 53/2003 (ΦΕΚ Α΄ 59).

iv) Έχουν σωματικά, ψυχικά και διανοητικά προσόντα, ανταποκρινόμενα στις απαιτήσεις του αστυνομικού έργου.

v) Έχουν πίστη στο Σύνταγμα, αφοσίωση στην Πατρίδα και δεν πρεσβεύουν θρησκευτικές δοξασίες, που εμποδίζουν την εκτέλεση των καθηκόντων τους.

vi) Έχουν ανάστημα (άνδρες και γυναίκες) τουλάχιστον 1,70 μ. χωρίς υποδήματα.

vii) Δεν έχουν καταδικαστεί για τέλεση ή απόπειρα κακουργήματος ή των εγκλημάτων ανυποταξίας, λιποταξίας, προσβολών του πολιτεύματος, προδοσίας της Χώρας, προσβολών κατά της πολιτειακής εξουσίας, κατά της ελεύθερης άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων, παραχάραξης, κιβδηλείας, πλαστογραφίας, ψευδορκίας, ψευδούς καταμήνυσης, ψευδούς ανώμοτης κατάθεσης, απιστίας περί την υπηρεσία, παράβασης καθήκοντος, ανθρωποκτονίας εκτός της προερχομένης από αμέλεια, κατά της γενετήσιας ελευθερίας και οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, συκοφαντικής δυσφήμισης, κλοπής, υπεξαίρεσης, εκβίασης, απάτης, απιστίας, επαιτείας, αλητείας, δωροδοκίας, καταπίεσης, ναρκωτικών, ζωοκλοπής, ζωοκτονίας, λαθρεμπορίας ή οποιουδήποτε άλλου εγκλήματος από δόλο τελεσθέντος, για το οποίο επιβλήθηκε ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών (3) μηνών.

Υποψήφιοι, οι οποίοι έχουν παραπεμφθεί σε δίκη, μπορούν να συμμετάσχουν στις εξετάσεις, αλλά δεν κατατάσσονται στο Σώμα, αν, μέχρι το χρόνο έκδοσης της διαταγής κατάταξης, δεν έχει εκδοθεί αμετάκλητη αθωωτική απόφαση.

3. Πριν την επιλογή τους από το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων υποβάλλονται σε προκαταρκτικές εξετάσεις, για την εξέταση των σωματικών, ψυχικών και διανοητικών προσόντων, οι οποίες συνίστανται σε ψυχοτεχνική

δοκιμασία, υγειονομικές εξετάσεις και αθλητικές δοκιμασίες. Οι εξετάσεις αυτές είναι ενιαίες και κοινές για τους υποψηφίους και των δύο Σχολών της Αστυνομικής Ακαδημίας.

4. Όσοι υποψήφιοι κρίνονται ικανοί στις ψυχοτεχνικές δοκιμασίες και υγειονομικές εξετάσεις παραπέμπονται στη συνέχεια στις Αθλητικές Επιτροπές για τον έλεγχο της αθλητικής επίδοσης. Οι υποψήφιοι δοκιμάζονται στα εξής αγωνίσματα:

i) Δρόμος 100 μ. σε χρόνο 16'' (μία προσπάθεια).

ii) Δρόμος 1000 μ. σε χρόνο 4' και 20''' (μία προσπάθεια).

iii) Άλμα σε ύψος με φόρα τουλάχιστον 1,05 μ. (τρεις προσπάθειες).

iv) Άλμα σε μήκος με φόρα τουλάχιστον 3,60 μ. (τρεις προσπάθειες).

v) Ρίψη σφαίρας (7,275 χλγ.) σε απόσταση τουλάχιστον 4,50 μ., ως μέσο όρο ρίψης με το δεξί και το αριστερό χέρι ανά προσπάθεια (τρεις προσπάθειες ανά χέρι). Υποψήφιοι που δεν κρίνονται ικανοί σε κάποια από τις αθλητικές δοκιμασίες, αποκλείονται των περαιτέρω δοκιμασιών.

Επίσης, μη ικανοί κρίνονται και όσοι υποψήφιοι δεν έχουν το προβλεπόμενο ανάστημα, ύστερα από αναστημομέτρηση όλων των υποψηφίων που γίνεται από την ίδια Επιτροπή πριν από τις αθλητικές δοκιμασίες.

5. Η τελική επιλογή και η σειρά επιτυχίας των υποψηφίων για κάθε Σχολή, γίνεται από το ΥΠΕΠΘ, με βάση τη συνολική βαθμολογία τους και τη δήλωση προτίμησης των Σχολών στο μηχανογραφικό δελτίο. Οι υποψήφιοι που περιλαμβάνονται στους πίνακες επιτυχόντων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, για τις Σχολές Αστυφυλάκων και Αξιωματικών, κατατάσσονται στην Ελληνική Αστυνομία ως Δόκιμοι Αστυφύλακες ή Δόκιμοι Υπαστυνόμοι, αντίστοιχα, με ονομαστική διαταγή του Προϊσταμένου Κλάδου Οργάνωσης και Ανθρώπινου Δυναμικού του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, εφόσον από τα προσκομιζόμενα δικαιολογητικά και τη δακτυλοσκοπική εξέταση, στην οποία υποβάλλονται από τις Διευθύνσεις Αστυνομίας ή Αυτονομικές Διευθύνσεις, δεν προκύπτει κώλυμα κατάταξης.

6. Επίσης, στην Ελληνική Αστυνομία όπως ορίζεται ρητά στις σχετικές διατάξεις, **προσλαμβάνονται** με σύστημα αντικειμενικών κριτηρίων (μόρια) ως **Ειδικοί Φρουροί και Συνοριακοί Φύλακες**,

Έλληνες πολίτες (άνδρες-γυναίκες) που δεν έχουν υπερβεί το 28^ο έτος της ηλικίας τους, έχουν εκπληρώσει (οι άνδρες) τις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις και έχουν τα προσόντα και τις προϋποθέσεις των περ. (ii) έως και (vii) της παρ. (2). Για τον υπολογισμό της ηλικίας των υποψηφίων ως ημερομηνία γέννησης θεωρείται η 31η Δεκεμβρίου του έτους γέννησης.

7. Η πρόσληψη των Ειδικών Φρουρών γίνεται με βάση τα κατωτέρω αντικειμενικά κριτήρια:

i) Το γενικό βαθμό Απολυτηρίου ή Πτυχίου Λυκείου ή ΤΕΕ (Β' κύκλου).

ii) Την εκπλήρωση των στρατιωτικών τους υποχρεώσεων ως έφεδροι Αξιωματικοί ή σε ειδικές δυνάμεις ή ως ΕΠΥ στις Ένοπλες Δυνάμεις.

iii) Το επίπεδο γνώσης ξένης γλώσσας.

iv) Την κατοχή πτυχίου δημόσιου ΙΕΚ ειδικότητας «Στέλεχος Υπηρεσιών Ασφαλείας». Τίτλοι σπουδών ιδιωτικού ΙΕΚ έστω και αν χαρακτηρίζονται ισότιμοι, δε λαμβάνονται υπόψη.

v) Την κατοχή άδειας οδήγησης μοτοποδηλάτου, μοτοσικλέτας ή αυτοκινήτου.

vi) Αν είναι τέκνο προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, που δολοφονήθηκε ή τραυματίστηκε θανάσιμα κατά την εκτέλεση του καθήκοντος και εξαιτίας αυτού.

(vii) Αν είναι γονέας ή τέκνο πολύτεκνης ή τρίτεκνης οικογένειας.

8. Με τα ως άνω κριτήρια στα οποία προστίθεται και η περιοχή κατοικίας τους, γίνεται και η πρόσληψη των **Συνοριακών Φυλάκων**.

9. Οι υποψήφιοι, **Ειδικοί Φρουροί και οι Συνοριακοί Φύλακες** που περιλαμβάνονται στους κυρωμένους πίνακες επιτυχόντων, που συντάσσονται από την αρμόδια Επιτροπή αξιολόγησης των προσόντων τους με βάση τα δικαιολογητικά τους, καλούνται κατά σειρά επιτυχίας και σε αριθμό ίσο με τον αριθμό που καθορίζεται στην προκήρυξη, με διαταγή του Προϊσταμένου Κλάδου Οργάνωσης και Ανθρώπινου Δυναμικού, να προσέλθουν μέσα σε ορισμένες προθεσμίες, προκειμένου να εξετασθούν στα σωματικά, ψυχικά και διανοητικά τους προσόντα από τις αντίστοιχες Επιτροπές του άρθρου 5 του ΠΔ 4/1995 (ΦΕΚ Α' Ι), ακολουθώντας την αναφερόμενη στην παρ. 5 του παρόντος διαδικασία.

10. Οι υποψήφιοι που κρίνονται ως ικανοί από τις Υγειονομικές, Ψυχοτεχνικές και Αθλητικές Επιτροπές, προσλαμβάνονται ως **Ειδικοί Φρουροί**

και **Συνοριακοί Φύλακες** με απόφαση του Προϊσταμένου Κλάδου Οργάνωσης και Ανθρώπινου Δυναμικού, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

11. Οι Ειδικοί Φρουροί και οι Συνοριακοί Φύλακες αποτελούν ιδιαίτερη κατηγορία προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, το οποίο προσλαμβάνεται με σχέση δημοσίου δικαίου επί πενταετή θητεία. Μετά τη συμπλήρωση πενταετούς θητείας, στην οποία περιλαμβάνεται και ο χρόνος βασικής εκπαίδευσης, μπορούν να παραμείνουν μόνιμα στο Σώμα, ύστερα από αίτησή τους και ε-

φόσον κριθούν ικανοί από τα αρμόδια συμβούλια, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο ΠΔ 303/2003 (ΦΕΚ Α΄ 257).

12. Οι Ειδικοί Φρουροί και οι συνοριακοί φύλακες που συμπληρώνουν τριετή πραγματική υπηρεσία από την ημερομηνία μονιμοποίησής τους, εντάσσονται, ύστερα από έγγραφη δήλωσή τους στο αστυνομικό προσωπικό γενικών καθηκόντων με το βαθμό του αστυφύλακα και έχουν τα δικαιώματα, τα καθήκοντα και τις υποχρεώσεις του βαθμού αυτού, πλην εκείνων που αναφέρονται στην άσκηση προανακριτικών καθηκόντων.

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

**ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΥΠΟΥΡΓΕΙΩΝ
ΠΟΥ ΜΕΤΕΧΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΕΔΑ
ΓΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ
ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ**

Ι. Έκθεση του Υπουργείου Εσωτερικών

Κεφάλαιο Πρώτο: Θέματα ιθαγένειας – ιδίως η προώθηση των διαδικασιών ιθαγένειας στους ομογενείς από τη Β. Ήπειρο

1. Ως το τέλος του έτους 2008 έχουν αποκτήσει την Ελληνική ιθαγένεια, με πλήρη διαφάνεια και τηρουμένων πιστά των προϋποθέσεων που τάσσει ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας, **9.071** άτομα, εκ των οποίων οι **645** είναι αλλογενείς αλλοδαποί και οι **8.426** είναι ομογενείς αλλοδαποί. Ειδικότερα, όσον αφορά στον αριθμό των πολιτογραφηθέντων ομογενών μας η συντριπτική πλειοψηφία προέρχεται από τη Β. Ήπειρο (8.065), στο πλαίσιο της ενεργοποίησης της εξέτασης των αιτήσεων πολιτογράφησης και αυτής της κατηγορίας των ενδιαφερομένων.

2. Με το ΠΔ 146/2008 «Τροποποίηση του προεδρικού διατάγματος 49/1988 «Οργανισμός του Υπουργείου Εσωτερικών», όπως συμπληρώθηκε και τροποποιήθηκε μεταγενέστερα» (ΦΕΚ Α΄ 202), ιδρύθηκε αυτοτελής Διεύθυνση Ιθαγένειας, η οποία υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Διοικητικής Υποστήριξης και διαρθρώνεται στα Τμήματα: α) Καθορισμού Ιθαγένειας, β) Πολιτογραφίσεων Ομογενών Αλλοδαπών και γ) Πολιτογραφίσεων Αλλογενών Αλλοδαπών. Η παραπάνω αναδιάρθρωση κρίθηκε σκόπιμη, δεδομένης της εξαιρετικής σπουδαιότητας που έχει η απόδοση της ελληνικής ιθαγένειας, αλλά και για την καλύτερη εξυπηρέτηση των ενδιαφερομένων και την επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών.

3. Με τις διατάξεις του Ν. 3731/2008 (ΦΕΚ Α΄ 263) ρυθμίστηκαν θέματα σχετικά με τη χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας, προς την κατεύθυνση της διευκόλυνσης και απλούστευσης, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, των σχετικών διαδικασιών. Ειδικότερα:

α) **Δε συνιστά, πλέον, κώλυμα στη διαδικασία πολιτογράφησης αλλοδαπού η καταδίκη του για παράβαση της νομοθεσίας περί εγκαταστάσεως και κινήσεως αλλοδαπών στην Ελλάδα, εφόσον η επιβληθείσα ποινή είναι κατώτερη του έτους.** Η κατάργηση του προβλεπόμενου στις διατάξεις του άρθρου 5, παρ. 1 περ. (β) του Ν. 3284/2004 κωλύματος, που αναφερόταν στη μη ύπαρξη τελειώδους καταδίκης, ανεξαρτήτως ποινής και χρόνου έκδοσης της καταδικαστικής απόφασης,

για οποιοδήποτε, ουσιαστικά, αδίκημα σχετίζεται με την παραμονή του αλλοδαπού στη χώρα μας χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα δικαιολογείται από το γεγονός ότι, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, όπου κυρίως συντελέστηκε η μετατροπή της Ελλάδας από χώρα αποστολής σε χώρα υποδοχής μεταναστών, δεν υπήρχε το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο για τον αποτελεσματικό έλεγχο και τη διαχείριση των μεταναστευτικών εισροών. Ως εκ τούτου, η ύπαρξη του παραπάνω κωλύματος αποτελούσε ουσιαστικά ανάσχεση στην ευρύτερη προσπάθεια της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, η οποία κορυφώνεται με την απόκτηση από αυτούς άρρηκτων δεσμών με τη χώρα υποδοχής και τελικά με την πολιτογράφησή τους.

β) **Δεν καλούνται, πλέον, σε συνέντευξη ενώπιον της Επιτροπής Πολιτογράφησης οι ομογενείς αλλοδαποί,** πλην των περιπτώσεων εκείνων, όπου από τα στοιχεία του οικείου φακέλου εγείρονται αμφιβολίες για το ήθος και την προσωπικότητά τους, ή ακόμα για την επαρκή από αυτούς γνώση της ελληνικής γλώσσας, ιστορίας και πολιτισμού, για τις οποίες διατηρείται το δικαίωμα του Υπουργού Εσωτερικών να ζητεί την παραπομπή τους στην ανωτέρω Επιτροπή, ώστε στο πλαίσιο της διατυπούμενης από αυτήν γνώμης, να αίρονται ή να επιβεβαιώνονται οι δημιουργηθείσες αμφιβολίες.

Η παραπάνω ρύθμιση, με την οποία καθίσταται μη υποχρεωτική η εμφάνιση των ομογενών ενώπιον της Επιτροπής Πολιτογράφησης, δικαιολογείται από το γεγονός ότι η μέχρι τώρα εμπειρία από την επί σειρά ετών λειτουργία της Επιτροπής, έχει καταδείξει ότι το σύνολο των ομογενών διαθέτει επαρκή γνώση της ελληνικής γλώσσας καθώς και στοιχείων της ελληνικής ιστορίας και πολιτισμού, ενώ από το προσκομισθέν, σε κάθε περίπτωση, πλήρες αντίγραφο ποινικού μητρώου αντλούνται ικανοποιητικά στοιχεία σχετικά με την ηθική συγκρότηση της προσωπικότητάς τους. Κατ' αυτόν τον τρόπο αποφεύγεται, ουσιαστικά, η άσκοπη ταλαιπωρία των ομογενών που αιτούνται την ελληνική ιθαγένεια, ενώ επιταχύνονται σημαντικά οι σχετικές διαδικασίες τόσο για τη συγκεκριμένη κατηγορία προσώπων όσο και για τους αλλογενείς αλλοδαπούς, μέσω της αποσυμφόρησης του έργου της Επιτροπής Πολιτογράφησης.

Κεφάλαιο Δεύτερο: Σύγχρονη πολιτική μετανάστευσης και ασύλου με γνώμονα την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου

I. Μεταναστευτική πολιτική και κοινωνική ένταξη: Ενίσχυση της νόμιμης μετανάστευσης

A) Νομοθετικό πλαίσιο

1. Όπως είναι γνωστό με το Ευρωπαϊκό Σύμφωνο για τη Μετανάστευση και το Άσυλο έχει συμφωνηθεί να λαμβάνονται αποφάσεις νομιμοποίησης μόνο κατά περίπτωση και όχι γενικές, στο πλαίσιο των εθνικών νομοθεσιών, για ανθρωπιστικούς ή οικονομικούς λόγους.

Υπό το πρίσμα αυτό η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 44 του Ν. 3386/2005, όπως τροποποιήθηκε στη συνέχεια με τα άρθρα 11, παρ. 1 του Ν. 3536/2007 και 45, παρ. 1 του Ν. 3731/2008, έρχεται σε απόλυτη συμμόρφωση με τα ανωτέρω, να δώσει το δικαίωμα έκδοσης άδειας διαμονής σε υπηκόους τρίτων χωρών υπό προϋποθέσεις και ειδικότερα: α) την είσοδο αυτών στη χώρα με νόμιμο τρόπο δηλαδή με θεώρηση εισόδου (VISA) ή σφραγίδα διαβατηριακού ελέγχου για τις χώρες, για τις οποίες δεν απαιτείται θεώρηση εισόδου βάσει του Κανονισμού 539/2001, όπως ισχύει ή η κτήση προηγούμενης άδειας διαμονής, η οποία έληξε χωρίς να ανανεωθεί για κάποιους σοβαρούς λόγους και β) τη συνδρομή τεκμηριωμένα εξαιρετικού λόγου που καθιστά αναγκαία τη διαμονή του υπηκόου τρίτης χώρας στην Ελληνική Επικράτεια.

2. Στο άρθρο 18, παρ. 4 του Ν. 3536/2007 συμπεριλήφθηκε συμπληρωματική ρύθμιση για τη νομιμοποίηση πρόσθετων κατηγοριών μεταναστών που διέμεναν στην Ελληνική Επικράτεια μέχρι 31.12.2004 αποδεικνύοντας τη διαμονή τους αυτή με διαφορετικά αποδεικτικά έγγραφα από αυτά του άρθρου 91, παρ. 11 του Ν. 3386/2005. Εκ νέου επιλέχθηκε η ίδια κρίσιμη ημερομηνία (31.12.2004), ώστε αφενός μεν να αποδεικνύεται η παραμονή στη χώρα για μεγάλο χρονικό διάστημα και συνακόλουθα να τεκμαίρεται η ανάπτυξη δεσμών με τη χώρα καθώς και η βούληση για περαιτέρω διαμονή τους σε αυτήν, χωρίς να παρέχεται περιθώριο προσμονής για νομιμοποίηση ατόμων που εισήλθαν στη χώρα μετά την ημερομηνία αυτή. Τα έγγραφα βέβαιης χρονολογίας

που αποδείκνυαν τη διαμονή στη χώρα μας επιλέχθηκαν με γνώμονα κυρίως την ενότητα της οικογένειας και την προστασία της παιδικής ηλικίας.

Οι αιτηθέντες άσυλο, όπως είναι γνωστό, αποτελούν μία ειδική κατηγορία αλλοδαπών που εισήλθαν παράνομα στην Ελλάδα, συχνά χωρίς οποιοδήποτε έγγραφο ταυτοπροσωπίας, και ζήτησαν διεθνή προστασία. Εκτιμήθηκε ότι η αίτησή τους αυτή πρέπει να εξεταστεί από τα αρμόδια όργανα, ώστε εφόσον αποδειχθεί ότι οι επικαλούμενοι λόγοι είναι αληθείς, να τους παρασχεθεί αυξημένη προστασία από το Ελληνικό Κράτος, όπως προβλέπεται από την κείμενη νομοθεσία. Η τυχόν νομιμοποίηση όσων εισήλθαν παράνομα στην Ελληνική Επικράτεια και ζήτησαν άσυλο, ως απλών οικονομικών μεταναστών, θα αύξανε την προσμονή περαιτέρω νομιμοποίησης και θα αποτελούσε κίνητρο για την περαιτέρω αύξηση των μη νόμιμων μεταναστευτικών ροών και την ανάπτυξη των κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων.

3. Ως προς το θέμα των υφιστάμενων περιορισμών στην κινητικότητα των υπηκόων τρίτων χωρών που έχουν θεσπιστεί με το Ν. 3386/2005, αυτοί είναι οι ελάχιστοι δυνατοί, ώστε να αποφεύγεται η καταστρατήγηση του νόμου. Με το Ν. 3536/2007 οι περιορισμοί αυτοί ελαχιστοποιήθηκαν ακόμη περισσότερο και ειδικότερα:

α) Με το άρθρο 6, παρ. 3 του Ν. 3536/2007 κατέστη δυνατή η μετακίνηση για εργασία του αλλοδαπού σε άλλο νομό της ίδιας ή άλλης Περιφέρειας μετά τη λήξη της αρχικής ετήσιας άδειας διαμονής του χωρίς άλλες προϋποθέσεις.

β) Σχετικά με τη μεταβολή του σκοπού της άδειας διαμονής από εξαρτημένη εργασία σε ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα και αντίστροφα ο Ν. 3386/2005 προέβλεπε παρέλευση τριετίας από την έναρξη της αρχικής άδειας διαμονής (άρθρο 12, παρ. 5). Με το Ν. 3536/2007 καταργήθηκε η ρύθμιση αυτή και προστέθηκε στις κατ' ιδίαν ρυθμίσεις πρόβλεψη για την πάροδο τριετίας στην περίπτωση μεταβολής από εξαρτημένη σε ανεξάρτητη (άρθρο 6, παρ. 4), και διετίας στην περίπτωση μεταβολής από ανεξάρτητη σε εξαρτημένη εργασία (άρθρο 9, παρ. 3). Επίσης παρασχέθηκε για πρώτη φορά με το Ν. 3536/2007 η δυνατότητα μεταβολής σκοπού από ανεξάρτητη οικονομική δραστηριότητα σε άλλο σκοπό οποτεδήποτε μετά την πρώτη ανανέωση (διετία) εφόσον επέλθει αποδεδειγμένα διακοπή της δραστη-

ριότητας. Αυτό αποτελεί μία καινοτομία γιατί τόσο με το Ν. 2910/2001 όσο και με το Ν. 3386/2005 η μεταβολή σκοπού γινόταν μόνο κατά το χρόνο ανανέωσης της άδειας διαμονής.

γ) Τέλος, αξίζει να σημειωθεί η ρύθμιση του άρθρου 45, παρ. Ι του Ν. 3731/2008, με την οποία καθίσταται δυνατή η περαιτέρω μεταβολή σκοπού σε περιπτώσεις που νομίμως διαμένοντες υπήκοοι τρίτων χωρών σύνηψαν γάμο με Έλληνα ή πολίτη ΕΕ ή υπήκοο τρίτης χώρας και μετά την έκδοση διαζυγίου ή ακύρωση του γάμου δε διαθέτουν αυτοτελές ή προσωποπαγές δικαίωμα διαμονής.

δ) Σε κάθε περίπτωση, δεδομένου ότι η είσοδος στην Ελληνική Επικράτεια γίνεται βάσει συγκεκριμένων προϋποθέσεων (π.χ. έλεγχος αναγκών σε εργατικό δυναμικό ανά Νομό και Περιφέρεια, προσφορά εργασίας από ημεδαπούς, κοινοτικούς υπηκόους ή νόμιμα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών κλπ για την είσοδο για εξαρτημένη εργασία με μετάκληση και έλεγχος σκοπιμότητας άσκησης της επενδυτικής δραστηριότητας βάσει οικονομοτεχνικής μελέτης στην περίπτωση της ανεξάρτητης οικονομικής δραστηριότητας), η τυχόν παροχή δικαιώματος κινητικότητας σε άλλο Νομό πριν από την πάροδο έτους από την είσοδο του εργαζομένου, καθώς και μεταβολής σκοπού πριν καν ασκηθεί για ένα ελάχιστο χρονικό διάστημα η δραστηριότητα για την άσκηση της οποίας εισήλθε θα καταστήσει τις σχετικές ρυθμίσεις για την είσοδο υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική Επικράτεια άνευ αντικειμένου.

4. Τόσο με τις διατάξεις του Ν. 3536/2007 όσο και με τις μεταγενέστερες αυτού ρυθμίσεις των Ν. 3613/2007 και 3731/2008 η Ελληνική Κυβέρνηση στοχεύει στη διευκόλυνση ειδικών κατηγοριών με μακρά διαμονή στην Ελλάδα και συνακόλουθα στην κοινωνική ένταξη αυτών και έχει κάνει σημαντικά βήματα για την επίτευξη του στόχου αυτού. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αναφέρονται κατωτέρω:

α) Με το άρθρο 12 του Ν. 3536/2007 καταργήθηκε η πρόβλεψη για τη διαπίστωση των κριτηρίων της επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας και των στοιχείων ελληνικής ιστορίας και ελληνικού πολιτισμού για την υπαγωγή στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος από ειδική επιτροπή.

β) Με το άρθρο 13 του Ν. 3536/2007 καταρ-

γήθηκε η υποχρέωση καταβολής παραβόλου για τα ανήλικα τέκνα μέχρι το 18^ο έτος της ηλικίας τους.

γ) Με το άρθρο 3 του Ν. 3536/2007 ρυθμίστηκε το θέμα του περιορισμού των λόγων δημόσιας τάξης και ασφάλειας που μπορεί να αποτελέσουν λόγο απόρριψης αιτήματος ανανέωσης ή ανάκλησης άδειας διαμονής. Πλέον απαιτείται τελεσίδικη καταδικαστική απόφαση για κακούργημα ή πλημμέλημα σε ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους. Κατ' αυτόν τον τρόπο δε θίγεται η νομιμότητα διαμονής σε περιπτώσεις ελάσσονος σημασίας αδικημάτων και σε περιπτώσεις που έχει ασκηθεί ποινική δίωξη χωρίς την ύπαρξη τελεσίδικης δικαστικής απόφασης.

δ) Με το άρθρο 40, παρ. 4, εδ. (α) του Ν. 3731/2008 σε περιπτώσεις τέλεσης γάμου μεταξύ υπηκόων τρίτων χωρών που διέμεναν νόμιμα στην Ελλάδα, δε θίγεται η οικογενειακή επανένωση από την τυχόν μη ύπαρξη επαρκών πόρων διαβίωσης.

ε) Με το άρθρο 40, παρ. 4, εδ. (β) του Ν. 3731/2008 επιλύεται με ιδιαίτερα ευνοϊκό τρόπο το θέμα των παιδιών που γεννήθηκαν στην Ελλάδα και από αμέλεια των γονέων τους ουδέποτε εξέδωσαν άδεια διαμονής.

στ) Με το άρθρο 40, παρ. 7 του Ν. 3731/2008, παρέχεται το δικαίωμα υπαγωγής στο καθεστώς του επί μακρόν διαμένοντος σε τέκνα υπηκόων τρίτων χωρών, τα οποία γεννήθηκαν και διαμένουν στην Ελλάδα και των οποίων οι γονείς εξακολουθούν να διαμένουν νόμιμα στη χώρα, μετά τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους και εφόσον έχουν διανύσει την πρωτοβάθμια και γυμνασιακή εκπαίδευση, κατά παρέκκλιση της διαδικασίας, των προϋποθέσεων της κείμενης νομοθεσίας.

ζ) Με το άρθρο 45, παρ. Ι, εδ. (ε) του Ν. 3731/2008, παρασχέθηκε δικαίωμα έκδοσης αυτοτελούς άδειας διαμονής σε συζύγους επαναπαρισθέντος ή παλιννοστήσαντος ή ομογενούς, σε περίπτωση έκδοσης διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου ή συνδρομής ιδιαίτερως δυσχερών καταστάσεων. Η δυνατότητα αυτή παρασχέθηκε και στους ομογενείς που προέρχονται από την Αλβανία.

η) Με το άρθρο 45, παρ. Ι, εδ. (ζ) του Ν. 3731/2008, παρασχέθηκε δικαίωμα έκδοσης άδειας διαμονής σε υπηκόους Αλβανίας, οι οποίοι αι-

τούνται τον εφοδιασμό τους ή την ανανέωση Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς (ΕΔΤΟ) και το αίτημά τους απορρίπτεται, διότι δεν απέδειξαν ομογενειακή ιδιότητα, έχουν τη δυνατότητα υπαγωγής στις διατάξεις του παρόντος, εφόσον διαμένουν επί τρία (3) τουλάχιστον έτη στη χώρα, έχει εκδοθεί τελεσίδικη δικαστική απόφαση επί τυχόν ασκηθείσας αιτήσεως ακυρώσεως της σχετικής απορριπτικής απόφασης, δεν έχει ασκηθεί σε βάρος τους ποινική δίωξη για χρησιμοποίηση ψευδών πληροφοριών, πλαστών ή παραποιημένων εγγράφων, καθώς και για διάπραξη απάτης και δεν υφίστανται σε βάρος τους λόγοι δημόσιας τάξης και ασφάλειας. Στη ρύθμιση αυτή είναι δυνατή η υπαγωγή και αυτών, τα αιτήματα των οποίων απορρίφθηκαν πριν την ημερομηνία έναρξης εφαρμογής των διατάξεων του νόμου και συνεχίζουν έκτοτε να διαμένουν στη χώρα, εφόσον οι σχετικές αιτήσεις υποβληθούν εντός έτους από την έναρξη ισχύος του.

Δεδομένου ότι το Υπουργείο Εσωτερικών θεωρεί την ενσωμάτωση και όχι την αφομοίωση των μεταναστών θεμελιώδες ζήτημα για τη χώρα, κρίθηκε σκόπιμο, πρωτίστως, να διασφαλισθούν δομές υποστήριξης και ενθάρρυνσης της ένταξής τους στη χώρα, ώστε η χορήγηση της ελληνικής ιθαγένειας, να αποτελεί φυσική συνέχεια και να βασίζεται στην ελεύθερη βούληση όσων το επιθυμούν. Άλλωστε, το ελληνικό δίκαιο, λαμβάνοντας ιδίως υπόψη το γεγονός της διαμονής στην Επικράτεια του ελληνικού κράτους μεταναστών δεύτερης γενιάς και, στοχεύοντας στη διευκόλυνση των διαδικασιών πολιτογράφησης τους, προβλέπει, στο άρθρο 5 του Ν. 3284/2004, ότι στις περιπτώσεις αλλοδαπών που έχουν γεννηθεί και κατοικούν συνεχώς στην Ελλάδα και επιθυμούν να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια, δεν απαιτείται, η συνδρομή χρονικής προϋπόθεσης, ως δοκιμαστικής περιόδου, ενώ, με τη διάταξη του άρθρου 1, παρ. 2 του Ν. 3284/2004, όπου επικουρικά υιοθετείται η αρχή του εδάφους προκειμένου να περιορισθεί το φαινόμενο των ατόμων χωρίς ιθαγένεια (απάτριδες), την ελληνική ιθαγένεια αποκτά και το άτομο που γεννήθηκε σε ελληνικό έδαφος, υπό την προϋπόθεση ότι δεν αποκτά αυτοδίκαια την ιθαγένεια άλλης χώρας.

Προς επίρρωση δε των ανωτέρω, κατά τη διαδικασία απόδοσης της ιθαγένειας με γνώμονα την ένταξη και τους δεσμούς των ενδιαφερομέ-

νων με την ελληνική κοινωνία, η συνδρομή στο πρόσωπο του αιτούμενου στοιχείων, όπως αυτά της γέννησης και της μακροχρόνιας διαμονής του στη χώρα, καθώς και της φοίτησής του στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα είναι από τα γεγονότα που αναμφίβολα, συνεκτιμώνται θετικά από την πενταμελή επιτροπή πολιτογράφησης, η σύσταση της οποίας προβλέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 12 του Ν. 3284/2004 και συνηγορούν στη διακρίβωση της ύπαρξης στο πρόσωπό του ισχυρών δεσμών με τη χώρα. Επιπρόσθετα, αποτελούν στοιχεία, τα οποία, κατά τη διαδικασία της συνέντευξης που πραγματοποιείται από τη εν λόγω επιτροπή με τον ενδιαφερόμενο, προκειμένου να διαγνωσθεί η επαρκής γνώση της ελληνικής ιστορίας, και πολιτισμού καθώς και το ήθος και η προσωπικότητα του αιτούντος την πολιτογράφηση, βοηθούν στην τελική συνολική αξιολόγηση της προσωπικότητας και της ενσωμάτωσης του ενδιαφερομένου στο ελληνικό περιβάλλον.

Β) Ειδικότερα η προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών

1. Η αποτελεσματική διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου αποτελεί αναμφίβολα ένα ζήτημα απόλυτης προτεραιότητας, τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό αλλά και διεθνές επίπεδο. Η συνεχής αύξηση των μεταναστευτικών ροών, συνδεδεμένη άρρηκτα με τις κοινωνικο-οικονομικές μεταβολές και, ιδίως, με την παγκόσμια οικονομική κρίση, καθιστά επιτακτική την ανάγκη χάραξης και εφαρμογής μίας ολοκληρωμένης, ορθολογικής και μακροπρόθεσμης μεταναστευτικής πολιτικής, η οποία, πρωτίστως, να εξασφαλίζει τον πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων των μεταναστών, ιδίως μέσω της ενίσχυσης της νόμιμης και καταπολέμησης της παράνομης μετανάστευσης. Αλλά και μίας πολιτικής που να στοχεύει, ταυτόχρονα, στην ανάδειξη του μεταναστευτικού φαινομένου σε παράγοντα ανάπτυξης και προόδου, τόσο για τις χώρες υποδοχής όσο και για τις χώρες προέλευσης των μεταναστών.

Στο πλαίσιο αυτό ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην οικοδόμηση ενός οργανωμένου και αποτελεσματικού συστήματος ενίσχυσης της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Ενός συστήματος, το οποίο συμβάλλει στην ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής, μέσω της σφυρηλάτησης κλίματος

αλληλεγγύης και εμπιστοσύνης ανάμεσα στους μετανάστες και τις κοινωνίες που τους υποδέχονται. Όπως επισημαίνεται και στους στρατηγικούς στόχους της ΕΕ για το 2005-2009, οι μετανάστες, εντός και εκτός Ένωσης, χρειάζονται υποστήριξη, ώστε να ενταχθούν στις κοινωνίες υποδοχής με πλήρη σεβασμό της ανθρωπίνης αξιοπρέπειάς τους. Μία τέτοια μεταναστευτική πολιτική πρέπει να είναι μακρόπνοη. Πρέπει να μεριμνά ώστε οι αλυσιδωτές συνέπειες της μετανάστευσης στην κοινωνία να αμβλύνονται με την ομαλότερη ένταξή τους. Χωρίς αποτελεσματική πολιτική κοινωνικής ένταξης είναι βέβαιο ότι θα οδηγηθούμε σε φαινόμενα γκετοποίησης και παραβατικότητας, τα οποία έχουμε ήδη δει να εκδηλώνονται σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Και, φυσικά, δε μπορεί να νοηθεί ομαλή και δημιουργική ενσωμάτωση των μεταναστών στη χώρα υποδοχής αν δε ληφθεί μέριμνα, από πλευράς της Πολιτείας, για τη διασφάλιση συνθηκών διαβίωσης που να εγγυώνται, όπως προανέφερα, το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των μεταναστών και, κυρίως, τη δυνατότητά τους να συμμετάσχουν ακώλυτα στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή της χώρας που τους φιλοξενεί.

Η προώθηση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών παραμένει ψηλά στις προτεραιότητες της ΕΕ. Αποτελεί, άλλωστε, αυτοτελή πυλώνα και στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο. Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι, παρά τη δύσκολη συγκυρία, η ΕΕ διαθέτει για το 2009 πρόσθετη χρηματοδότηση για τους τομείς της **κοινής μεταναστευτικής πολιτικής και της πολιτικής ασύλου, αυξημένη κατά 18%**.

2. Στο πλαίσιο του ενιαίου Υπουργείου Εσωτερικών έχουμε προχωρήσει τα τελευταία τέσσερα χρόνια στο σχεδιασμό και τη συνεπή εφαρμογή μίας ορθολογικής και σύγχρονης πολιτικής κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Στο πλαίσιο αυτό ανελήφθησαν δύο καίριες πρωτοβουλίες: Πρώτον, θεσμοθετήθηκε η Εθνική Επιτροπή για την Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών, στην οποία συμμετέχουν, εκτός από τα πολιτικά κόμματα που εκπροσωπούνται στη Βουλή και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, και τα συλλογικά όργανα εκπροσώπησης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, στην οποία αναγνωρίζεται ουσιαστικός ρόλος στην εφαρμογή των πολιτικών κοινωνικής έντα-

ξης. Και, δεύτερον, διευκολύνθηκε η οικογενειακή επανένωση των μεταναστών και η εφαρμογή του καθεστώτος των επί μακρόν διαμενόντων. Ειδική πρόνοια υπήρξε, με το Ν. 3731/2008, και για τα παιδιά των μεταναστών, τα οποία γεννήθηκαν στην Ελλάδα, προκειμένου να διασφαλισθεί η περαιτέρω ακώλυτη διαμονή τους στη χώρα και να επιτευχθεί, στον πληρέστερο δυνατό βαθμό, η κοινωνική τους ένταξη. Εφόσον οι γονείς των ανωτέρω τέκνων εξακολουθούν να διαμένουν, νομίμως στην Ελλάδα, μετά τη συμπλήρωση του 18^{ου} έτους της ηλικίας τους και εφόσον έχουν φοιτήσει σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και έχουν επίσης διανύσει επιτυχώς τα γυμνασιακά έτη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αποκτούν την ιδιότητα του επί μακρόν διαμένου-ντος με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας. Και τούτο κατά παρέκκλιση όλων των προϋποθέσεων της διαδικασίας και των κριτηρίων που θεσπίζονται από τα άρθρα 67 και 68 του Ν. 3386/2005 και τα οποία ισχύουν για όλες τις άλλες κατηγορίες που εντάσσονται στο προαναφερθέν καθεστώς.

Ειδικότερα, με την εκπόνηση του πρώτου **«Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την ομαλή προσαρμογή και κοινωνική ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα - ΕΣΤΙΑ»**, διασφαλίζεται ο συντονισμός και η εποπτεία όλων των αποκεντρωμένων δράσεων και μέτρων σε κρίσιμους για την κοινωνική ένταξη των μεταναστών τομείς. Το πρόγραμμα «ΕΣΤΙΑ» διαρθρώνεται σε έξι επιχειρησιακά υποπρογράμματα ανά τομέα ένταξης, τα οποία αφορούν τόσο την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την εξάλειψη φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, όσο και την πληροφόρηση και συμβουλευτική υποστήριξη των μεταναστών σε ό,τι αφορά την πρόσβαση στην αγορά εργασίας, καθώς και σε υπηρεσίες υγείας, εκπαίδευσης και στέγασης, με στόχο την εξασφάλιση της συμμετοχής των υπηκόων τρίτων χωρών στα δημόσια αγαθά και υπηρεσίες υπό όρους ισοτιμίας και δημοκρατίας, αλλά και την ανάδειξη του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα της ελληνικής κοινωνίας.

3. Για την εκπλήρωση των ανωτέρω στόχων πολύτιμη αποδεικνύεται η αρωγή της ΕΕ. Το 2007, με απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, συστήθηκε το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ένταξης υπηκόων τρίτων χωρών (ETE), ως μέρος του Γενικού Προ-

γράμματος «Αλληλεγγύη και Διαχείριση των Μεταναστευτικών Ροών», με στόχο τη χρηματοδότηση από την ΕΕ δράσεων κοινωνικής ένταξης των κρατών-μελών, στο πλαίσιο της χάραξης μίας ενιαίας πολιτικής για τη συνολική διαχείριση του μεταναστευτικού φαινομένου. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τη χώρα μας, το Υπουργείο Εσωτερικών υπέβαλε προς έγκριση στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή τα εξής προγράμματα:

α) **Πολυετές Πρόγραμμα για τα έτη 2007-2013**, το οποίο σχεδιάστηκε επί τη βάση των Στρατηγικών Κατευθυντήριων Γραμμών που δόθηκαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Το Πρόγραμμα εγκρίθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και η συνολική χρηματοδότηση για τα έτη 2007-2013, συμπεριλαμβανομένης της ευρωπαϊκής συμμετοχής (75%) και της εθνικής συμμετοχής (25%), αναμένεται να ξεπεράσει τα **26,2 εκ. ευρώ**.

Σε ό,τι αφορά το ετήσιο πρόγραμμα του έτους 2009, οι πιστώσεις προς απορρόφηση φθάνουν τα 3,46 εκ. ευρώ, έναντι 1,99 εκ. ευρώ για το έτος 2007 και **2,69 εκ. ευρώ** για το έτος 2008.

Για τα έτη 2010-2013, προβλέπεται η ακόλουθη χρηματοδότηση:

- 3,33 εκ. ευρώ για το έτος 2010.
- 4,12 εκ. ευρώ για το 2011.
- 5,041 εκ. ευρώ για το 2012 και
- 5,633 εκ. ευρώ για το 2013.

Οι στόχοι του Πολυετούς Προγράμματος 2007-2013 καλύπτουν το σύνολο των πολιτικών κοινωνικής ένταξης των μεταναστών, τη διευκόλυνση της ανάπτυξης, εφαρμογής και συντονισμού πολιτικών για τις διαπολιτισμικές δεξιότητες σε όλα τα επίπεδα διακυβέρνησης, την ανταλλαγή εμπειριών, καλών πρακτικών και πληροφοριών για την ένταξη μεταξύ των κρατών-μελών. Έμφαση δίνεται σε δράσεις, οι οποίες καλύπτουν εκείνες τις πληθυσμιακές ομάδες που χρειάζονται πρόσθετη υποστήριξη, όπως είναι οι γυναίκες, τα παιδιά, τα άτομα με αναπηρίες και οι ηλικιωμένοι. Παράλληλα, προωθούνται προγράμματα και δραστηριότητες που επιτρέπουν στους υπηκόους τρίτων χωρών να εργάζονται και να σπουδάζουν ταυτόχρονα, π.χ. ταχύρρυθμα μαθήματα, μαθήματα εξ αποστάσεως κλπ.

β) **Ετήσια Προγράμματα για τα έτη 2007 και 2008**. Σε εφαρμογή του εγκεκριμένου Πολυετούς Προγράμματος, τα κράτη-μέλη υποχρεούνται να καταρτίζουν και να υποβάλουν στην Ευ-

ρωπαϊκή Επιτροπή προς έγκριση σχέδια Ετήσιων Προγραμμάτων για κάθε έτος της προγραμματικής περιόδου 2007-2013. Η Ελλάδα υπέβαλε εγκαίρως και με επιτυχία τα ετήσια προγράμματα για τα έτη 2007 και 2008, ενώ αναμένεται και η έγκριση του Ετήσιου Προγράμματος για το έτος 2009. Οι δράσεις που συμπεριλαμβάνονται στα εν λόγω Προγράμματα στοχεύουν στην εξασφάλιση της ακώλυτης και ισότιμης πρόσβασης και συμμετοχής των μεταναστών σε δημόσια αγαθά και υπηρεσίες, η δε κατάρτισή τους ανά έτος, επιτρέπει τη διαφοροποίηση και τον επανασχεδιασμό των προτεραιοτήτων, προκειμένου αυτές να προσαρμόζονται και να ανταποκρίνονται πλήρως στις ιδιαίτερες ανάγκες των μεταναστών που διαμένουν μόνιμα στη χώρα μας.

Αναφέρονται ενδεικτικά οι ακόλουθες δράσεις που προωθήθηκαν:

- **Εκστρατεία έντυπης ενημέρωσης προς τους υπηκόους τρίτων χωρών για τους κύριους τομείς ενδιαφέροντός τους, όπως υγεία, επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση (σε πέντε γλώσσες: ελληνικά, αγγλικά, αλβανικά, ρωσικά, αραβικά)**, προκειμένου οι υπήκοοι τρίτων χωρών να αναπτύξουν πλήρη εικόνα των δικαιωμάτων και υποχρεώσεών τους καθώς και των προσφερόμενων προς αυτούς υπηρεσιών.

- **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινωνίας υποδοχής μέσω εκστρατείας από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και διοργάνωση ημερίδας, με στόχο την εξάλειψη τυχόν αναχρονιστικών στερεοτύπων, φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, την προβολή της ποικιλομορφίας και της αξίας της διαπολιτισμικότητας στην ελληνική κοινωνία και την ανοχή στη διαφορετικότητα.**

- **Πρόγραμμα μαθημάτων ελληνικής γλώσσας και ιστορίας σε μητέρες μετανάστριες**, ενόψει του ότι η απρόσκοπτη πρόσβαση στην εκπαίδευση αποτελεί αναφαίρετο δικαίωμα και προαπαιτούμενο για την επιτυχή ένταξη των υπηκόων τρίτων χωρών.

- **Καινοτόμο εκπαιδευτικό πρόγραμμα εκμάθησης ελληνικών μέσα από τη μουσική και το τραγούδι για παιδιά μεταναστών πέραν των βαθμίδων του υφιστάμενου εκπαιδευτικού συστήματος**, προκειμένου να ενισχυθεί η κοινωνική διάσταση του σχολείου και να αναπτυχθεί ο διαπολιτισμικός προσανατολισμός των παιδιών υπηκόων τρίτων χωρών, με σύμμαχο τη μουσική και το

τραγούδι.

- Προγράμματα διαπολιτισμικής επιμόρφωσης δημόσιων υπαλλήλων που συναλλάσσονται με υπηκόους τρίτων χωρών ή χειρίζονται θέματα που τους αφορούν.

- Προγράμματα εκπαίδευσης Διαπολιτισμικών Μεσολαβητών, ενόψει του ότι οι διαπολιτισμικοί μεσολαβητές αποτελούν έναν ακόμη δίαυλο επικοινωνίας των υπηκόων τρίτων χωρών με την κοινωνία υποδοχής.

- Δημιουργία διγλωσσικής (ελληνικά, αγγλικά) Διαδικτυακής Πύλης για θέματα μετανάστευσης.

- Διαφημιστική εκστρατεία στα ΜΜΕ για την ενημέρωση των υπηκόων τρίτων χωρών για τη διαδικασία απόκτησης του καθεστώτος του επί μακρόν διαμένοντος.

- Διοργάνωση αγώνα δρόμου και ποδοσφαιρικού τουρνουά με ομάδες Ελλήνων και υπηκόων τρίτων χωρών, προκειμένου να καλλιεργηθεί το πνεύμα της ευγενούς άμιλλας, το οποίο θα συμβάλει στην ειρηνική συνύπαρξη μεταξύ των υπηκόων τρίτων χωρών και της ελληνικής κοινωνίας.

Γ) Έμφαση στην πρόσβαση των παράνομων μεταναστών στις υπηρεσίες υγείας

Η χώρα μας παρέχει δικαίωμα στις υπηρεσίες υγείας σε όλα τα ανήλικα παιδιά αλλά και στους ενήλικους παράνομους μετανάστες που χρειάζονται ιατρική βοήθεια και μάλιστα δωρεάν, όπου υπάρχει ανάγκη άμεσης επέμβασης, πράγμα το οποίο δεν είναι δεδομένο σε όλες τις χώρες της ΕΕ. Μάλιστα, οι παρεχόμενες από τη χώρα μας υπηρεσίες στον τομέα αυτό είναι από τις υψηλότερες στην ΕΕ.

Επισημαίνεται ότι, με το άρθρο 44, παρ. 1, εδ. (ε) του Ν. 3386/2005, χορηγείται άδεια διαμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, η οποία, μάλιστα, συνοδεύεται από ειδικές ρυθμίσεις για την παροχή δωρεάν κοινωνικής ασφάλισης. Η διάταξη αυτή καλύπτει τους μετανάστες που διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα και κατά τη διάρκεια της εδώ διαμονής τους ασθένησαν ή έπεσαν θύματα εργατικού ή άλλου ατυχήματος με αποτέλεσμα να μη μπορούν να συγκεντρώσουν τα απαιτούμενα ένσημα για τη συνέχιση της διαμονής τους. Περιπτώσεις ασθενών που δεν έχουν προηγούμενη άδεια διαμονής αντιμετωπίζονται με βάση την παρ.

2 του άρθρου 44 και τους χορηγείται άδεια διαμονής για εξαιρετικούς λόγους.

Δ) Διευκόλυνση και επιτάχυνση των μετακλήσεων

Σχετικά με τη διαδικασία μετακλήσεων εκδόθηκε η υπ' αριθμ. 12311/08/03.06.2008 ΚΥΑ. Η αναγκαιότητα έκδοσης της ανωτέρω ΚΥΑ προέκυψε από την αξιολόγηση της μέχρι τότε εφαρμογής των σχετικών διατάξεων του Ν. 3386/2005 και αποσκοπούσε, αφενός μεν στο να αποτελέσει ουσιαστικό εργαλείο για την άσκηση της μεταναστευτικής πολιτικής, και αφετέρου στην απλούστευση της διαδικασίας και των προϋποθέσεων για τη διενέργεια των μετακλήσεων, ώστε να καταστεί η σχετική διαδικασία συντομότερη και λειτουργικότερη και να εξαλειφθούν, κατά το δυνατόν, τα φαινόμενα υποβολής καταχρηστικών αιτημάτων από εργοδότες.

Συνοπτικά οι κυριότερες αλλαγές, οι οποίες επέρχονται στη μέχρι τώρα ακολουθούμενη διαδικασία είναι οι ακόλουθες:

α) Θεσπίζονται αντικειμενικά κριτήρια για την εξέταση των αιτήσεων εργοδοτών, οι οποίοι επιθυμούν να μετακαλέσουν υπηκόους τρίτων χωρών για την παροχή εργασίας στην Ελλάδα.

β) Επιταχύνεται η διαδικασία της μετάκλησης, με την απόσυρση της υποχρέωσης των προξενικών μας αρχών να συντάσσουν ονομαστικούς καταλόγους, δεδομένου ότι ο εργοδότης θα μετακαλεί συγκεκριμένο εργαζόμενο.

γ) Αντικαθίσταται η υποχρέωση καταβολής από τον εργοδότη εγγυητικής επιστολής για την κάλυψη των δαπανών επαναπροώθησης ή απέλασης με υπεύθυνη δήλωση του εργοδότη.

δ) Καθορίζεται με σαφήνεια η διαδικασία επιστροφής των εγγυητικών επιστολών για κάθε κατηγορία (εξαρτημένη εργασία, εποχιακή απασχόληση, αλιεργάτες).

ε) Ρυθμίζεται, οριστικά, το θέμα της επιστροφής των εγγυητικών επιστολών, οι οποίες είχαν κατατεθεί στις αρμόδιες υπηρεσίες, βάσει της ισχύουσας κάθε φορά νομοθεσίας, για την κάλυψη των δαπανών επαναπροώθησης ή απέλασης, όσο και με την επιστροφή των εγγυητικών επιστολών που είχαν κατατεθεί για την κάλυψη των δαπανών διαβίωσης και βρίσκονται, για διάφορους λόγους στις οικείες Περιφέρειες και Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις.

Ε) Έμφαση στην επιτάχυνση της έκδοσης των αδειών διαμονής

Σε σχέση με το χρόνο που απαιτείται για την έκδοση των αδειών διαμονής, είναι γεγονός ότι παρατηρούνται καθυστερήσεις στα μεγάλα αστικά κέντρα όπου υπάρχει η μεγαλύτερη συγκέντρωση αλλοδαπών, αλλά έχουν γίνει σημαντικά βήματα για τη μείωση του χρόνου αυτού και δρομολογούνται και πρόσθετα. Η εγκατάσταση μηχανογραφικού προγράμματος στις Περιφέρειες και τους Δήμους, η διασύνδεση των Περιφερειών με τη βάση δεδομένων του Αρχηγείου ΕΛΑΣ, η οποία κατέστησε σημαντικά ταχύτερη την αναζήτηση των λόγων δημόσιας τάξης και ασφάλειας, όταν αυτό απαιτείται, η αναβάθμιση της Διεύθυνσης Αλλοδαπών και Μετανάστευσης του Υπουργείου Εσωτερικών σε Γενική Διεύθυνση, η εγκατάσταση σε νέα κτίρια τόσο της Γενικής Διεύθυνσης του Υπουργείου όσο και των αρμόδιων Διευθύνσεων Αλλοδαπών και Μετανάστευσης Αθήνας και Πειραιά, η απλούστευση των δικαιολογητικών που έγινε με νέα υπουργική απόφαση είναι μερικά από αυτά. **Επίσης προγραμματίζεται η λειτουργία των αρμόδιων υπηρεσιών με τη μορφή υπηρεσίας μίας στάσης (πιλοτικά ξεκινάει η πρωτοβουλία αυτή στον Πειραιά), η έκδοση των αδειών διαμονής με τη μορφή αυτοτελούς εγγράφου, η διασύνδεση της βάσης δεδομένων του Υπουργείου Εσωτερικών με ασφαλιστικούς φορείς και άλλα Υπουργεία κλπ.**

Επίσης, προκειμένου οι υπάλληλοι των Περιφερειών να επικεντρωθούν στην έκδοση των αδειών διαμονής, απηλλάγησαν από τα καθήκοντα της εξέτασης των προσφυγών κατά απελάσεων.

ΣΤ) Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών

Το Υπουργείο Εσωτερικών εξέδωσε χρηστικό φυλλάδιο σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των νόμιμων μεταναστών, μεταφρασμένο σε πέντε γλώσσες. Με τον τρόπο αυτόν, κάθε ενδιαφερόμενος μπορεί να έχει πλήρη και έγκυρη ενημέρωση, τόσο για τα δικαιώματά του, όσο και για τις υποχρεώσεις του κατά το χρονικό διάστημα που διαμένει στη χώρα μας, γεγονός που διευκολύνει σημαντικά την καθημερινότητά του.

ΙΙ. Η αντιμετώπιση του φαινομένου της παράνομης μετανάστευσης: στήριξη των χωρών προέλευσης των μεταναστών – διασυνοριακή συνεργασία και έλεγχος συνόρων

Η παράνομη μετανάστευση είναι ένα δυναμικό φαινόμενο, το οποίο διαρκώς εξελίσσεται και είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τα ανθρώπινα δικαιώματα, δεδομένου ότι οι μετανάστες που βρίσκονται σε καθεστώς παρανομίας μπορούν να αποτελέσουν εύκολα αντικείμενο εκμετάλλευσης. Η πολιτική και οι δράσεις του Υπουργείου Εσωτερικών στον τομέα αυτόν μπορούν να συνοψισθούν ιδίως σε τρεις κατευθύνσεις:

- Ανθρωπισμός-Πλήρης σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου.
- Φιλοξενία-υγεία-υγιεινή και κοινωνική πρόνοια.
- Νομιμότητα απέναντι στο μετανάστη.
- Ουσιαστική υποστήριξη των χωρών προέλευσης των μεταναστών, προκειμένου να υπάρξει οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος στη ρίζα του και να δοθούν κίνητρα στους υπηκόους τρίτων χωρών να παραμείνουν στις χώρες καταγωγής τους. Ειδικότερα:

Α) Στήριξη των χωρών προέλευσης των μεταναστών

Εφαρμόζεται, μεταξύ άλλων, το Κοινοτικό Πρόγραμμα για την «Οικονομική και τεχνική βοήθεια προς τρίτες χώρες στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης – ΑΙΝΕΙΑΣ» (20.04.2006-31.03.2009). Βασική μας πεποίθηση αποτελεί το γεγονός ότι η αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών απαιτεί την εφαρμογή ολοκληρωμένης στρατηγικής ενίσχυσης και στήριξης των χωρών προέλευσης των μεταναστών προκειμένου να μην εξαναγκάζονται οι οικονομικοί μετανάστες να εγκαταλείπουν την πατρίδα τους. Με δεδομένο ότι οι περισσότεροι υπήκοοι τρίτης χώρας που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα προέρχονται από την Αλβανία, το ΥΠΕΣ υπέβαλε, το Μάρτιο 2005, πρόταση προς την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την υλοποίηση δράσεων στην Αλβανία στο πλαίσιο της πρώτης προκήρυξης του Κοινοτικού Προγράμματος «Οικονομική και τεχνική βοήθεια προς τρίτες χώρες στους τομείς του ασύλου και της μετανάστευσης – ΑΙΝΕΙΑΣ».

Στο πλαίσιο αυτό, **βασικός στόχος** του προγράμματος «ΑΙΝΕΙΑΣ» είναι η υποστήριξη των αρμόδιων Αλβανικών Αρχών για την αποτελεσματική υλοποίηση της «**Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την επανεισδοχή προσώπων που διαμένουν χωρίς άδεια**».

Επιμέρους στόχοι του προγράμματος είναι:

- Η υποστήριξη των αρμόδιων κρατικών φορέων της Αλβανίας στο σχεδιασμό και την προώθηση της πολιτικής επανεισδοχής και, γενικότερα, της πολιτικής επιστροφής Αλβανών υπηκόων, καθώς και στην επεξεργασία του απαραίτητου νομοθετικού πλαισίου για την υλοποίηση της Συμφωνίας Επανεισδοχής μεταξύ της ΕΕ και της Δημοκρατίας της Αλβανίας.
- Ο εντοπισμός καλών πρακτικών στην υλοποίηση διμερών ή πολυμερών Συμφωνιών και Πρωτοκόλλων επανεισδοχής και η προσαρμογή των πρακτικών αυτών στην Αλβανική περίπτωση.
- Η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των Ελληνικών και Αλβανικών υπηρεσιών που εμπλέκονται άμεσα στην υλοποίηση της Συμφωνίας Επανεισδοχής και η μεταφορά σχετικής τεχνογνωσίας στην Αλβανική διοίκηση.
- Η προετοιμασία των απαραίτητων διμερών Συμφωνιών Επανεισδοχής μεταξύ της Αλβανίας και γειτονικών χωρών.
- Η προώθηση της κοινωνικο-οικονομικής επανένταξης Αλβανών υπηκόων που αναμένεται να επιστρέψουν στη γειτονική χώρα (είτε μέσω της Συμφωνίας Επανεισδοχής, είτε εκτός του πλαισίου της), μέσω της αναβάθμισης των υπηρεσιών που παρέχονται από τα Περιφερειακά και Τοπικά Γραφεία Απασχόλησης της Αλβανίας.

Β) Διασυνοριακή συνεργασία και έλεγχοι συνόρων

Η χώρα μας, στο πλαίσιο της Συνθήκης του Schengen, σχεδίασε και εφαρμόζει δέσμη αποτελεσματικών μέτρων πρόληψης και καταστολής της παράνομης μετανάστευσης και της διασυνοριακής εγκληματικότητας γενικότερα, με πλήρη σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου, επενδύοντας:

α) **Στη συνεργασία με τρίτες χώρες**, ιδίως με τις χώρες καταγωγής και διέλευσης μεταναστών σε θέματα συλλογής πληροφοριών, εκπαιδεύσε-

ων κλπ.

β) **Στη διμερή και διεθνή συνεργασία, δηλαδή:**

- Συμφωνίες με γειτονικές χώρες για συνεργασία στη διαχείριση των κοινών συνόρων, με σκοπό τη βελτίωση της ασφάλειας.
- Συμφωνίες Αστυνομικής συνεργασίας με Αλβανία, Βουλγαρία και ΠΓΔΜ και Συμφωνίες επανεισδοχής με Ρουμανία, Βουλγαρία και Τουρκία.
- Συνεργασία με την Αλβανία για την καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και του διασυνοριακού εγκλήματος γενικότερα, διενέργεια κοινών επιχειρήσεων και εφαρμογή του προγράμματος «ΑΙΝΕΙΑΣ».
- Περιφερειακή συνεργασία με Υπηρεσίες της Βουλγαρίας για την αντιμετώπιση της λαθρομετανάστευσης και του διασυνοριακού εγκλήματος γενικότερα και συμμετοχή της χώρας μας στο πρόγραμμα διδυμοποίησης της Γερμανίας με τη Βουλγαρία (PHARE), για την αναβάθμιση της Συνοριακής Βουλγαρικής Αστυνομίας.

γ) **Στη λήψη μέτρων για τα εξωτερικά σύνορα:** Η χώρα μας, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, της γειτνιάσής της με χώρες διέλευσης και προέλευσης λαθρομεταναστών και της ιδιομορφίας των συνόρων της, αντιμετωπίζει έντονη μεταναστευτική πίεση από αλλοδαπούς διαφόρων υπηκοοτήτων, δεδομένου ότι αποτελεί μία από τις κύριες πύλες εισόδου της ΕΕ. Η ιδιομορφία των εκτεταμένων χερσαίων συνόρων μας –1.248 χλμ. εκ των οποίων 997 χλμ. σε ξηρά, (τα οποία μάλιστα, σε αρκετά σημεία, γίνονται δασώδη και δύσβατα), 226 χλμ. σε ποταμούς και 25 χλμ. σε λίμνες– δημιουργεί εξ αντικειμένου δυσκολίες αποτελεσματικής επιτήρησής τους.

Η οργανωμένη διακίνηση παράνομων μεταναστών, πραγματοποιείται με διάφορους τρόπους και η είσοδός τους στη χώρα επιχειρείται είτε λάθρα, είτε με νομιμοφανείς διαδικασίες. Οι κυριότερες περιπτώσεις παράνομης εισόδου αλλοδαπών καταγράφονται συνοπτικά ως εξής:

• **Ελληνοαλβανικά σύνορα:** Η συντριπτική πλειοψηφία των παράνομων μεταναστών είναι υπήκοοι Αλβανίας.

• **Ελληνοσκοπιανά σύνορα:** Εισέρχονται κυρίως υπήκοοι FYROM, πρώην ΟΔ Γιουγκοσλαβίας, υπήκοοι Αλβανίας και μικρός αριθμός Ασιατών.

• **Ελληνοβουλγαρικά σύνορα:** Μετά την 01.01.2007 (ημερομηνία ένταξης Βουλγαρίας και Ρουμανίας στην ΕΕ) παρατηρείται το φαινόμενο να εισέρχονται παράνομα υπήκοοι χωρών πρώην Σοβιετικής Ένωσης, Ασίας και Αφρικής, μέσω της Τουρκίας, στη Βουλγαρία και, ακολούθως, με τη βοήθεια οργανωμένων κυκλωμάτων στη χώρα μας.

• **Ελληνοτουρκικά σύνορα:** Παράνομοι μετανάστες διαφόρων υπηκοοτήτων (κυρίως Ασιατικών και Αφρικανικών χωρών), εισέρχονται στη χώρα μας μέσω των χερσαίων συνόρων μας, και ιδιαίτερα του ποταμού Έβρου, καθώς και των θαλασσίων συνόρων μας (από τα τουρκικά παράλια προς τα ελληνικά νησιά).

Είναι ενδεικτικό το γεγονός ότι, κατά την τελευταία διετία, σημειώθηκε κατακόρυφη αύξηση

του αριθμού των παράνομων μεταναστών που καταγράφηκαν να εισέρχονται στα θαλάσσια σύνορα, ιδιαίτερα δε το 2008 όπου είχαμε αύξηση 75,4% σε σχέση με το 2007. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά στα θέματα έρευνας και διάσωσης παράνομων μεταναστών, σημειώνουμε ότι κατά το έτος 2007 ανελήφθησαν 147 επιχειρήσεις και διασώθηκαν 2.068 άτομα. Κατά το έτος 2008, ανελήφθησαν 375 επιχειρήσεις και διασώθηκαν 7.757 άτομα.

Επίσης, το έτος 2006, συνελήφθησαν 994 διακινητές παράνομων μεταναστών, ενώ το έτος 2007 1.421, σημειώθηκε δηλαδή αύξηση 43%. Το έτος 2008 καταγράφηκαν 2.221 συλλήψεις διακινητών. Πιο αναλυτικά:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΑΤΑΓΡΑΦΗΣ ΠΑΡΑΝΟΜΗΣ ΕΙΣΟΔΟΥ & ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΔΙΑΚΙΝΗΤΩΝ ΑΠΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΕΣ & ΛΙΜΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ		
ΕΤΟΣ	ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΛΑΘΡΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ	ΣΥΛΛΗΦΘΕΝΤΕΣ ΔΙΑΚΙΝΗΤΕΣ
2002	58.230	612
2003	51.031	525
2004	44.987	679
2005	66.351	799
2006	95.239	994
2007	112.364	1.421
2008	146.337	2.211

Γ) Αναβάθμιση των συνθηκών παραμονής των παράνομα εισερχομένων μεταναστών: δημιουργία πρότυπων κέντρων φιλοξενίας λαθρομεταναστών-βελτίωση υπάρχουσων δομών

Σταθερή επιδίωξή μας στο πλαίσιο του ενιαίου Υπουργείου Εσωτερικών αποτελεί η δημιουργία κατάλληλων χώρων προσωρινής φιλοξενίας των παρανόμως εισερχομένων στη χώρα μας, όπως επιτάσσει ο σεβασμός στην αξία του ανθρώπου και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια αλλά και η εν γένει προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό έχουμε προχωρήσει στην ίδρυση **Πρότυπων Κέντρων Υποδοχής και Φιλοξενίας Λαθρομεταναστών**, σύμφωνα με τις προδιαγρα-

φές της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ, ενώ μέρη λαμβάνεται και για την αναβάθμιση των ήδη υπαρχόντων κέντρων προκειμένου να καταστούν και αυτά Πρότυπα.

Ειδικότερα, τα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας Μεταναστών, που έχουν πρόσφατα ιδρυθεί ύστερα από συνεργασία του Υπουργείου Εσωτερικών με την Τοπική και, κυρίως, τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση είναι τα ακόλουθα:

• Στο **Βαθύ της Σάμου** (χωρητικότητας 285 ατόμων), κόστους 2,5 εκ. ευρώ περίπου. Το Κέντρο αυτό σημειώνεται ότι περιλαμβάνει δέκα θαλάμους παραμονής αλλοδαπών, εστιατόριο, γήπεδο μπάσκετ, παιδική χαρά, ιατρείο και αναρρωτήριο. Μάλιστα έχει στελεχωθεί με 11 υπαλλήλους,

ιατρό και νοσοκόμα.

- Στο **Δήμο Κυπρίνου** του Νομού Έβρου (χωρητικότητα 374 ατόμων, με δυνατότητα αύξησης σε 500 άτομα), κόστους περίπου 1,5 εκ. ευρώ. Το Κέντρο αυτό περιλαμβάνει επτά θαλάμους, εστιατόριο, χώρους αναψυχής, ιατρεία, αναρρωτήριο χώρο επισκεπτηρίου, ενώ έχουν εγκατασταθεί 6 καρτοτηλέφωνα του ΟΤΕ. Παράλληλα, έχουν προσληφθεί ένας γιατρός, δύο νοσηλεύτριες, ένας κοινωνιολόγος, δύο δικηγόροι, διερμηνέας και ένας διοικητικός υπάλληλος.

- Στις 17.04.2008 τέθηκε σε λειτουργία ο ειδικά διαμορφωμένος **χώρος παραμονής ανηλίκων στην Αμυγδαλέζα Αττικής**, δυναμικότητας 40 ατόμων, με δυνατότητα στέγασης ακόμη 14 ατόμων, ο οποίος περιλαμβάνει, πέραν από τους χώρους στέγασης και υγιεινής, και ειδικούς χώρους ψυχαγωγίας των παιδιών (κλειστοί και ανοικτοί χώροι αθλοπαιδιών (γήπεδο 5Χ5), βιβλιοθήκη, χώρος με ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς και ιατρείο-αναρρωτήριο).

- Στις 08.08.2008 τέθηκε σε λειτουργία το Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας της **Λακωνίας**, χωρητικότητας 42 ατόμων.

- Επίσης, έχει δρομολογηθεί η ίδρυση και νέων Κέντρων στην Αττική (Ασπρόπυργος), στην Κρήτη, στα Δωδεκάνησα, στην Αχαΐα και στην Καβάλα, ενώ αναβαθμίζονται τα ήδη υπάρχοντα Κέντρα, ώστε να καταστούν και αυτά Πρότυπα, σε αρμονική συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Οι δαπάνες διατροφής, συντήρησης και περιθάλψης των φιλοξενούμενων σε όλα τα Κέντρα καλύπτονται από το Υπουργείο Εσωτερικών.

Τέλος, στο στάδιο της τελικής επεξεργασίας από τις αρμόδιες υπηρεσίες των Υπουργείων Εσωτερικών, Οικονομίας και Οικονομικών και Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης βρίσκεται η Κοινή Υπουργική Απόφαση για τους Ειδικούς Χώρους Παραμονής Αλλοδαπών βάσει της νομοθετικής εξουσιοδότησης του άρθρου 81 του Ν. 3386/2005 «Είσοδος, διαμονή και κοινωνική ένταξη υπηκόων τρίτων χωρών στην Ελληνική επικράτεια». Η απόφαση αυτή προβλέπει τη δημιουργία ειδικών χώρων παραμονής των υπό απέλαση αλλοδαπών, κυρίως στα σημεία εισόδου, με προδιαγραφές που εξασφαλίζουν τις κατάλληλες συνθήκες παραμονής και διαβίωσης των φιλοξενούμενων (πλήρης και επαρκής τήρηση των όρων υγιεινής). Λαμβάνεται επίσης ειδική μέριμνα για την

παραμονή οικογενειών, καθώς και για τους ανήλικους, ενώ θα υπάρχουν και χώροι αναψυχής, αθλοπαιδιών και θρησκευτικής λατρείας. Πέραν του αναγκαίου διοικητικού προσωπικού, οι Ειδικό Χώροι θα στελεχωθούν με το κατάλληλο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό συμπεριλαμβανομένων και μεταφραστών. Στο πλαίσιο αυτό, με την εν λόγω απόφαση, θα δοθεί λύση και στο θέμα της ουσιαστικής βελτίωσης των συνθηκών κράτησης ασυνόδευτων ανηλίκων, για τους οποίους θα υπάρξει η απαιτούμενη ειδική μέριμνα.

Ενδεικτικά σημειώνεται ότι, κατά τα τέσσερα τελευταία χρόνια, από το Υπουργείο Εσωτερικών έχει διατεθεί το ποσό των 10.317.585,05 ευρώ για στέγαση, σίτιση, φαρμακευτικό υλικό, κατασκευαστικές εργασίες και λοιπά λειτουργικά έξοδα.

Επιπροσθέτως, έχει προταθεί η χρηματοδότηση μέσω των Οικονομικών Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (Ταμεία Εξωτερικών Συνόρων, Επιστροφών και Προσφύγων) δεκαπέντε (15) νέων, σύγχρονων χώρων (κέντρων) υποδοχής-παραμονής λαθρομεταναστών, καθώς και δώδεκα (12) χώρων (κέντρων) για τη φιλοξενία των αιτούντων άσυλο, ως ακολούθως:

ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΝΕΩΝ ΧΩΡΩΝ (ΚΕΝΤΡΩΝ) ΠΑΡΑΜΟΝΗΣ-ΦΙΛΟΞΕΝΙΑΣ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ			
Α/Α	ΠΕΡΙΟΧΗ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΕΝΤΡΩΝ	ΔΥΝΑΜΙΚΟΤΗΤΑ (άτομα)
1.	ΟΡΕΣΤΙΑΔΑ	1	300
2.	ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ	1	300
3.	ΛΕΣΒΟΣ (Μυτιλήνη)	1	300
4.	ΧΙΟΣ	1	200
5.	ΛΑΣΙΘΙ (Αγ. Νικόλαος)	1	150
6.	ΑΧΑΪΑ (Πάτρα)	1	300
7.	ΕΥΒΟΙΑ (Χαλκίδα)	1	150
8.	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΑ (Ρόδο)	1	300
9.	ΑΤΤΙΚΗ	2	500+500
10.	ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ	2	400+400
ΣΥΝΟΛΟ		12	3.800

Σημειώνεται ότι όλοι οι χώροι παραμονής αλλοδαπών είναι εφοδιασμένοι με έντυπα «πληροφοριακών δελτίων» σε 14 γλώσσες, τα οποία ενημερώνουν τους μετανάστες σχετικά με τα δικαιώματά τους. Μάλιστα, τα εν λόγω έντυπα διανέμονται με αποδεικτικά επίδοσης σε όλους. Ήδη έχει γίνει επεξεργασία και διατίθεται νέο φυλλάδιο σε 22 γλώσσες στο οποίο, εκτός των άλλων, γίνεται ειδική μνεία για το δικαίωμα των αλλοδαπών να αιτηθούν τη χορήγηση πολιτικού ασύλου.

Δ) Προστασία των δικαιωμάτων των παράνομα εισερχομένων στη χώρα μας

α) Αναγνώριση και σεβασμός των δικαιωμάτων των παράνομων μεταναστών

Έχει διασφαλισθεί:

- Η προφορική και έγγραφη ενημέρωσή τους για τα δικαιώματά τους, (ανάρτηση πληροφοριακών πινακίδων στους χώρους κράτησης και επίδοση πληροφοριακών δελτίων στη γλώσσα που γνωρίζουν, παράσταση διερμηνέα κλπ).

- Η απρόσκοπτη επικοινωνία με δικηγόρο (προσωπική και τηλεφωνική).

- Η προσωπική και τηλεφωνική επικοινωνία με τους οικείους όλων των κρατούμενων και επιπλέον και με τους διπλωματικούς εκπροσώπους της χώρας τους προκειμένου για αλλοδαπούς.

- Η επικοινωνία των παράνομων μεταναστών με επίσημους κρατικούς και διεθνείς φορείς και

με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

- Η ιατρική φροντίδα, η οποία περιλαμβάνει την εξέταση και από γιατρό της επιλογής τους ή την εισαγωγή τους σε θεραπευτικό ίδρυμα.

- Ο σεβασμός της προσωπικότητας κατά τη διάρκεια της παραμονής και φιλοξενίας τους.

β) Βελτίωση των υποδομών των χώρων παραμονής και φιλοξενίας

Όπως προαναφέρθηκε, ιδίως σε ό,τι αφορά τα Κέντρα Υποδοχής και Φιλοξενίας παράνομων μεταναστών, γίνεται διαρκής προσπάθεια και εκπονούνται μελέτες για την αναβάθμιση των χώρων παραμονής και φιλοξενίας των μεταναστών και την προσαρμογή τους στις ιδιαίτερες ανάγκες τους, π.χ. προσβασιμότητα για τα άτομα με αναπηρίες.

Ε) Εφαρμογή Πρωτοκόλλου Επανεισδοχής Ελλάδας-Τουρκίας

Όπως είναι γνωστό, έχει συναφθεί με την Τουρκία Πρωτόκολλο Επανεισδοχής στις 08.11.2001, το οποίο κυρώθηκε με το Ν. 3030/2002 (ΦΕΚ Α' 163). Όμως, όπως συνάγεται από τα σχετικά στοιχεία, η Τουρκία δεν εφαρμόζει τα συμφωνηθέντα και ειδικότερα:

- Από τον Απρίλιο του 2002, που άρχισε ουσιαστικά η εφαρμογή του Πρωτοκόλλου Επα-

νεισδοχής, μέχρι σήμερα (20.01.2009), υπεβλήθησαν στην Τουρκία 3.971 αιτήματα επανεισδοχής που αφορούσαν 57.428 αλλοδαπούς, από τους οποίους δέχθηκε να παραλάβει μόνο 7.442. Στην πράξη, παραδόθηκαν μόνο 2.182 παράνομοι μετανάστες, γεγονός που οφείλεται κυρίως στις καθυστερημένες και εκτός των προβλεπόμενων στο πρωτόκολλο προθεσμιών απαντήσεις, της Τουρκικής πλευράς.

- **Οι απαντήσεις των τουρκικών αρχών είναι συνήθως αρνητικές και συχνά καθυστερημένες,** παρά την ύπαρξη συντριπτικών στοιχείων (π.χ. σύλληψη Τούρκων διακινητών, θεωρήσεις επί διαβατηρίων, τουρκικά χρήματα και εισιτήρια αστικών συγκοινωνιών, φωτογραφίες παράνομων μεταναστών σε Τουρκικές τοποθεσίες κλπ).

- **Οι τουρκικές αρχές απαιτούν την καταβολή 71 ευρώ για κάθε αλλοδαπό που παραλαμβάνουν. Συγκεκριμένα, έξω από τα συμφωνηθέντα με το Πρωτόκολλο, δέχονται τους παράνομους μετανάστες μόνο με καταβολή 71 ευρώ για τον καθένα, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, έχουν ζητήσει εντελώς αυθαίρετα την καταβολή 400 ευρώ**

ή και περισσότερα, προκειμένου να παραλάβουν τους παράνομους μετανάστες και να τους μεταγάγουν στη χώρα καταγωγής τους.

- **Δεν αναγνωρίζουν ως σημείο παράδοσης το λιμένα Σμύρνης μολονότι υπάρχει σχετική πρόβλεψη στο Πρωτόκολλο.** Ως σημείο παράδοσης επιμένουν να χρησιμοποιούν το συνοριακό σημείο των Κήπων Έβρου. Ο λιμένας της Σμύρνης θα εξυπηρετούσε τις υπηρεσίες μας στα νησιά του Αιγαίου (Δωδεκάνησα, Λέσβος, Χίος και Σάμος), οι οποίες, για την επανεισδοχή παράνομων μεταναστών, είναι αναγκασμένες να μεταγάγουν τους προς παράδοση λαθρομετανάστες στους Κήπους Έβρου. Αναμφίβολα η διαδικασία αυτή δημιουργεί σοβαρά προβλήματα, όπως λ.χ. στην ασφαλή και έγκαιρη μεταφορά και παράδοση των παράνομων μεταναστών, αύξηση κόστους κλπ.

Ειδικότερα, τα ελληνικά αιτήματα επανεισδοχής προς τη Τουρκία από το έτος 2002 μέχρι και σήμερα έχουν ως ακολούθως:

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧΗΣ				
ΕΤΟΣ	ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΕΠΑΝΕΙΣΔΟΧΗΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ	ΑΠΟΔΕΧΘΕΝΤΕΣ	ΠΑΡΑΔΟΘΕΝΤΕΣ
2002	510	8.470	926	745
2003	528	5.380	1.002	374
2004	451	4.026	256	119
2005	174	2.087	330	152
2006	239	2.251	456	127
2007	491	7.728	1.452	423
2008	1.527	2.516	3.020	230
2009	51	970	0	12
ΣΥΝΟΛΟ	3.971	57.428	7.442	2.182

ΣΤ) Οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος της παράνομης μετανάστευσης στην Πάτρα

Το πρόβλημα της παρουσίας οικονομικών μεταναστών περίξ του λιμένα καθώς και στην ευρύτερη περιοχή των Πατρών δεν είναι σημερινό, αλλά έχει εμφανισθεί από 10ετίας και πλέον. Για τη λύση του από το 1997, έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές συσκέψεις φορέων (Περιφέρειες, Νο-

μαρχία, Δήμος κλπ) χωρίς να βρεθεί μόνιμη και βιώσιμη λύση για τη στέγαση-σίτιση των μεταναστών.

Οι περισσότεροι αλλοδαποί βρίσκονται στην Πάτρα με την ελπίδα να βρουν έναν τρόπο διεκπεραίωσής τους προς τις χώρες της δυτικής Ευρώπης, με αποτέλεσμα ένας πολύ μικρός αριθμός από αυτούς να προσφεύγει στη διαδικασία ασύλου, ώστε να ενταχθεί σε οποιοδήποτε πρόγραμ-

μα, το οποίο έχει διεθνή επιχορήγηση, είτε Ευρωπαϊκή είτε από τα Ηνωμένα Έθνη, αν και σε συνεργασία με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ και άλλους φορείς προσκλήθηκαν προς τούτο. Άλλωστε, οι ίδιοι δηλώνουν ότι δεν έχουν ως τελικό προορισμό την Ελλάδα. Επίσης, οι περισσότεροι από τους παράνομους μετανάστες προέρχονται κυρίως από χώρες που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα, με συνέπεια η επιστροφή τους να είναι ιδιαίτερα δύσκολη και πολλές φορές αδύνατη. Ειδικότερα:

- Οι άνθρωποι αυτοί εισέρχονται στη χώρα μας τις περισσότερες φορές, χωρίς ταξιδιωτικά έγγραφα ή άλλα στοιχεία που να πιστοποιούν την ταυτότητά τους, τη χώρα προέλευσης και τη χώρα καταγωγής τους, καθιστώντας έτσι συχνότατα αδύνατη την απομάκρυνσή τους από τη χώρα, αφού οι ίδιοι δε συνεργάζονται με το προξενείο της χώρας τους για τον εφοδιασμό τους με ταξιδιωτικό έγγραφο.

- Οι περισσότερες αλλοδαπές Προξενικές Αρχές στη χώρα μας δεν ανταποκρίνονται εγκαίρως ή δεν προβαίνουν καθόλου στην έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων για τους υπό απέλαση υπηκόους τους (Πακιστάν, Ινδία, Ιράκ, κλπ), ενώ άλλες απαιτούν την καταβολή χρηματικού ποσού (Γεωργία, Αρμενία, Μολδαβία κλπ) για την έκδοση των εγγράφων αυτών.

- Υπάρχει αδυναμία αναγνώρισης παράνομων μεταναστών και έκδοσης ταξιδιωτικών εγγράφων από χώρες που δεν έχουν διπλωματική εκπροσώπηση στη χώρα μας (Αφγανιστάν, Σουδάν, Μαυριτανία, Σομαλία κλπ).

- Υπάρχει αδυναμία απέλασης-επαναπατρισμού παράνομων μεταναστών υπηκόων Μπαγκλαντές, λόγω μη αναγνώρισης από τις αεροπορικές εταιρείες και ιδίως τις Αρχές της χώρας αυτής του προσωρινού ταξιδιωτικού εγγράφου ΕΕ (LSP).

Σημειώνεται ότι ουδεμία αεροπορική εταιρεία παραλαμβάνει επιβάτες χωρίς ταξιδιωτικά έγγραφα.

Για την οριστική αντιμετώπιση του προβλήματος που έχει δημιουργηθεί στην ευρύτερη περιοχή, με γνώμονα τη θωράκιση των δικαιωμάτων των μεταναστών, ιδίως σε ό,τι αφορά την εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών προσωρινής διαμονής τους, υπήρξε ενεργοποίηση και ενίσχυση της συνεργασίας με όλους τους εμπλεκόμενους φορείς (Υπηρεσίες συναρμόδιων Υπουργείων,

Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδος, Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ, καθώς και ΜΚΟ) και δρομολογείται ήδη λύση, με την επιλογή του χώρου όπου θα κατασκευασθεί το νέο Κέντρο Υποδοχής και Φιλοξενίας Παράνομων Μεταναστών.

Συγκεκριμένα, ύστερα από ενδελεχή μελέτη των δέκα εναλλακτικών λύσεων που περιλαμβάνονται στη σχετική έκθεση της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδος, και έχοντας ενημερώσει, μετά από ουσιαστική ανταλλαγή απόψεων, την Τοπική Αυτοδιοίκηση, αποφασίσθηκε ότι πλέον ενδεδειγμένος χώρος για τη δημιουργία του Κέντρου είναι η περιοχή του Δρέπανου του Δήμου Ρίου. Σύμφωνα με το σχεδιασμό που έχει γίνει, ξεκινάει άμεσα η δημιουργία των απαραίτητων εγκαταστάσεων, ώστε, το συντομότερο δυνατό, το Κέντρο να αρχίσει να υποδέχεται τους πρώτους μετανάστες. Πρόκειται για έκταση σαράντα περίπου στρεμμάτων, η οποία απέχει αρκετά από την πλησιέστερη κατοικημένη περιοχή του Δήμου Ρίου και βρίσκεται 15 περίπου χιλιόμετρα από την Πάτρα. Είναι η μεγαλύτερη από τις προτεινόμενες εκτάσεις, μπορεί να συνδεθεί άμεσα με τα δίκτυα ύδρευσης και ηλεκτρικού ρεύματος της περιοχής, ενώ είναι κατάλληλη να φιλοξενήσει 1.000 περίπου άτομα.

Ολοκληρώνεται έτσι η πρώτη φάση της επίλυσης ενός χρόνιου προβλήματος που ταλανίζει την ευρύτερη περιοχή της Πάτρας και αποτελεί μόνιμη εστία εντάσεων και τριβών με τους κατοίκους.

Z) Διαδικασίες ασύλου

α) Ενσωμάτωση της κοινοτικής νομοθεσίας

Και οι τέσσερις Οδηγίες της πρώτης φάσης μετάβασης προς το Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου έχουν ενσωματωθεί στην εθνική μας νομοθεσία. Ειδικότερα:

- Η Οδηγία 2003/9/ΕΚ (για τις συνθήκες υποδοχής) ενσωματώθηκε στην εθνική μας νομοθεσία με το ΠΔ 220/2007.

- Η Οδηγία 2005/85/ΕΚ (για τις διαδικασίες ασύλου) ενσωματώθηκε στην εθνική μας νομοθεσία με το ΠΔ 90/2008.

- Η Οδηγία 2004/83/ΕΚ (για τις ελάχιστες απαιτήσεις για τη χορήγηση ή ανάκληση καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας) ενσωματώθηκε στην εθνική μας νομοθεσία με το ΠΔ

96/2008.

- Η οδηγία 2003/86/ΕΚ (για την οικογενειακή επανένωση) ενσωματώθηκε στην εθνική μας νομοθεσία με το ΠΔ 167/2008.

Επισημαίνεται ότι, κατά την επεξεργασία των ανωτέρω πράξεων προσαρμογής, ελήφθησαν υπόψη οι παρατηρήσεις, τόσο από τα συναρμόδια Υπουργεία, όσο και από διεθνείς και εθνικούς φορείς (ΥΑ/ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Συνήγορος του Πολίτη, Δικηγορικός Σύλλογος Αθηνών) και ΜΚΟ (Διεθνής Αμνηστία, Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες).

β) Υπάρχουσες πρακτικές σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου

Γενικά

Στόχος της Ελληνικής Πολιτείας είναι η εξασφάλιση της απρόσκοπτης δυνατότητας υποβολής αιτήματος ασύλου από κάθε αλλοδαπό, ο οποίος δηλώνει προφορικός ή εγγράφως ενώπιον οποιασδήποτε Ελληνικής Αρχής στα σημεία εισόδου ή εντός της Ελληνικής Επικράτειας, ότι ζητεί άσυλο στη χώρα μας ή με οποιονδήποτε τρόπο ζητεί να μην απελαθεί σε κάποια χώρα από φόβο δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων. Αυτό ισχύει και για τους μεταφερόμενους στην Ελλάδα, δυνάμει των διατάξεων του Κανονισμού του Δουβλίνου, εφόσον ισχύει ο ορισμός του «αιτούντα», όπως αυτός περιγράφεται στην Οδηγία 2005/85/ΕΚ (ΠΔ 90/2008), δηλαδή: «υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής που έχει υποβάλει αίτηση ασύλου επί της οποίας δεν έχει εκδοθεί ακόμη τελεσίδικη απόφαση».

Οι αρμόδιες Αρχές, δίνοντας ιδιαίτερη σημασία στο «δικαίωμα στο άσυλο» και στη ρήτρα μη επαναπροώθησης (non-refoulement), δεν απομακρύνουν αλλοδαπό από τη χώρα μας, εάν δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαδικασίες:

- **Διερεύνησης (screening)** όλων των υποθέσεων των αλλοδαπών, προκειμένου να διαπιστώσουν τα πραγματικά αίτια εγκατάλειψης της χώρας τους και να εξετάσουν την πιθανότητα κάποιου από αυτούς να επιθυμούν προστασία δια της χορήγησης ασύλου. Προτεραιότητα δίνεται πάντα στους ανήλικους και στις υποθέσεις ατόμων που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες (π.χ. ηλικιωμένοι, α-

σθενείς, γυναίκες), καθώς και στις οικογένειες.

- **Ενημέρωσης των αλλοδαπών** για τα δικαιώματά τους, ειδικότερα δε για το δικαίωμα παράστασης με διερμηνέα, επικοινωνίας και παράστασης με συνήγορο, με διεθνείς οργανώσεις, όπως η ΥΑ του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ή ΜΚΟ.

Είναι γεγονός όμως, ότι μεγάλος αριθμός αλλοδαπών άγνωστης υπηκοότητας εισέρχεται λάθρα και μαζικά στη χώρα, στερείται παντελώς αποδεικτικών στοιχείων ταυτότητας και προέλευσης και ζητάει τη χορήγηση πολιτικού ασύλου. Σημειώνεται δε ότι, όπως διαπιστώνεται αργότερα, πολλοί από αυτούς δηλώνουν ψευδή ή διαφορετικά στοιχεία ταυτότητας και υπηκοότητας, επικαλούμενοι υπηκοότητα χώρας, που βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση ή όπου έχουν επικρατήσει αυταρχικά καθεστώτα, με σκοπό να τύχουν καλύτερης αντιμετώπισης από τις Αρχές.

Σε κάθε περίπτωση, όπως προαναφέρθηκε, κανένας από τους αιτούντες άσυλο δεν απομακρύνεται από τη χώρα μας, εάν δεν έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία εξέτασης του αιτήματός του κατ' εφαρμογή του άρθρου 33, παρ. 1 της Σύμβασης της Γενεύης, του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ και άλλων Διεθνών Συμβάσεων. Αλλά ακόμη και μετά την ολοκλήρωση και απόρριψη των αιτημάτων ασύλου, δεν επαναπροωθούνται αλλοδαποί σε χώρα όπου κρίνεται ότι η ζωή ή η ελευθερία τους απειλείται (εφαρμογή ρήτρας μη επαναπροώθησης/non-refoulement).

Τους χώρους παραμονής και φιλοξενίας τους επισκέπτονται συχνότατα εκπρόσωποι και δικηγόροι της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και ΜΚΟ, οι οποίοι αξιολογούν θετικά τις προσπάθειες που γίνονται. Σημειώνεται ότι, όταν οι αλλοδαποί καταφθάνουν στα σύνορα της χώρας και, ειδικότερα, στα νησιά του Αιγαίου, αν και έχουν πλήρη ενημέρωση και πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου, εν τούτοις, κατά πλειοψηφία, δεν υποβάλλουν σχετική αίτηση. Ωστόσο, το γεγονός μη υποβολής αιτημάτων στην Περιφέρεια αλλά, κυρίως, στην περιοχή της Αθήνας, δεν οφείλεται σε παρεμπόδιση αυτών, αλλά στην ελεύθερη βούληση και επιλογή τους. Εκτιμάται ότι η επιλογή τους αυτή συνδέεται είτε με τις πληροφορίες που τους δίνουν τα κυκλώματα των λαθροδιακινητών (αποφυγή υποβολής αίτησης ασύλου εξαιτίας της ύπαρξης της διαδικασίας του Δουβλίνου) είτε με τις πληροφορίες που λαμβάνουν κα-

τά τη μετάβασή τους στην Αθήνα από άλλα μέλη των κοινοτήτων τους, σχετικά με την εξασφάλιση της νομιμότητας διαμονής μέσω της διαδικασίας του ασύλου. Η υποβολή αίτησης ασύλου, κυρίως στην περιοχή της Αττικής, έγκειται επίσης στο γεγονός ότι πρώτη επιλογή των οικονομικών μεταναστών είναι η εξεύρεση εργασίας, γι' αυτό και κινούνται στην ενδοχώρα, ή η μετάβασή τους σε άλλη χώρα της ΕΕ. Εξ αυτού του λόγου, δεν υποβάλλουν κατά την είσοδό τους, αίτηση για χορήγηση πολιτικού ασύλου.

Περαιτέρω, οι αιτήσεις ασύλου εξετάζονται κατ' ουσία και σε ατομική βάση σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία περί διαδικασιών ασύλου σε πρώτο και δεύτερο βαθμό, χωρίς να απαιτείται η κατάθεση αποδεικτικών στοιχείων ενώ, μετά την οριστική απορριπτική απόφαση, είναι δυνατή η υποβολή και μεταγενέστερης αίτησης ασύλου.

Ειδικότερες επισημάνσεις

Αναφορικά με τη νομική συνδρομή και εκπροσώπηση, κάθε αλλοδαπός που ζητεί άσυλο μπορεί να παρίσταται με το συνήγορό του σε κάθε στάδιο της διαδικασίας ασύλου.

Η παρουσία διερμηνέα είναι και αυτή θεσμοθετημένη και γίνονται προσπάθειες να καλύπτονται οι ανάγκες διερμηνείας σε όλες τις εμπλεκόμενες Υπηρεσίες. Πέραν τούτου επισημαίνεται ότι έχει προβλεφθεί σημαντικό ποσό στο Ταμείο Επιστροφής για την πρόσληψη διερμηνέων και ήδη δρομολογούνται οι διαδικασίες πρόσληψης.

Ο σταθερός προσανατολισμός της χώρας μας στη διασφάλιση της προστασίας των αιτούντων άσυλο καταδεικνύεται και από την αύξηση των αιτημάτων ασύλου τα τέσσερα τελευταία έτη στη χώρα μας σε σύγκριση με την πτωτική τάση

που παρατηρείται στις άλλες χώρες της ΕΕ: 4.469 αιτήματα το 2004, 9.050 αιτήματα το 2005, 12.267 αιτήματα το 2006, 25.113 αιτήματα το 2007 και, το 2008, 19.884. Το σαφώς μεγαλύτερο μέρος των εξετασθέντων αιτημάτων είναι καταχρηστικά, γεγονός που αποδεικνύεται από το περιεχόμενο της συνέντευξης, με απώτερο σκοπό την παράταση της παραμονής στην Ελλάδα οικονομικών μεταναστών (ιδίως από το Μπαγκλαντές, το Πακιστάν, τη Γεωργία κλπ), με αποτέλεσμα ο χρόνος εξέτασης-διεκπεραίωσης των αιτημάτων να επιμηκύνεται σημαντικά και με τον τρόπο αυτόν οι αλλοδαποί να παραμένουν στο μεσοδιάστημα νόμιμα στη χώρα μας. Παρά το γεγονός ότι καταβάλλεται μεγάλη προσπάθεια για τη χορήγηση προστασίας σε αυτούς που πραγματικά τη δικαιούνται και οι χορηγήσεις ασύλου έχουν αυξηθεί, το ποσοστό επί των συνολικά εξετασθέντων αιτημάτων καταγράφεται πλασματικά ως χαμηλό, λόγω της μαζικότητας υποβολής-εξέτασης καταχρηστικών αιτημάτων ασύλου.

Ειδικότερα για το έτος 2007, η πλειοψηφία των αιτημάτων ασύλου είναι καταχρηστικά, αφού, πέραν της εξέτασής τους σε α' βαθμό, όσοι παρουσιάζονται ενώπιον της Γνωμοδοτικής Επιτροπής Ασύλου (σε ποσοστό 9% δεν εμφανίζονται να υποστηρίξουν το αίτημά τους), δηλώνουν μόνον τους οικονομικούς λόγους ως αιτία εγκατάλειψης της χώρας καταγωγής τους, με αποτέλεσμα, στη συντριπτική πλειοψηφία των αιτημάτων, η Επιτροπή να γνωμοδοτεί αρνητικά (ποσοστό 85,98%). Υπόψη δε ότι στην Επιτροπή συμμετέχουν εκπρόσωποι του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και της ΥΑ του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

ΕΤΗ	2004	2005	2006	2007
ΑΙΤΗΣΕΙΣ	4.469	9.050	12.267	25.113
ΑΠΟΡΡΙΨΕΙΣ	3.744	4.585	10.414	20.684
ΧΟΡΗΓΗΣΕΙΣ	11	39	64	140
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ	43	85	129	75

Για το έτος 2008:

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΑΣΥΛΟΥ 2008 ΣΕ Α' ΚΑΙ Β' ΒΑΘΜΟ

ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΣΕ Α' ΒΑΘΜΟ	19.884
*ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΗΚΑΝ ΣΕ Α' ΒΑΘΜΟ	29.573
ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΧΟΡΗΓΗΘΗΚΕ ΑΣΥΛΟ (Α' ΒΑΘΜΟ)	14
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΑΣΥΛΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΣΘΕΝΤΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ	0,05%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ	0,11%

ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ ΣΕ Β' ΒΑΘΜΟ	13.368
ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΗΚΑΝ ΣΕ Β' ΒΑΘΜΟ	3.342
ΑΙΤΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΧΟΡΗΓΗΘΗΚΕ ΑΣΥΛΟ (Β' ΒΑΘΜΟ)	344
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΑΣΥΛΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΣΘΕΝΤΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ	10,29%
ΠΟΣΟΣΤΟ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΥ ΚΑΘΕΣΤΩΤΟΣ	0,63%

Σε κάθε αιτούντα άσυλο χορηγείται σύγχρονο ενημερωτικό φυλλάδιο για τις διαδικασίες ασύλου στη χώρα μας στις πέντε (5) κυριότερες ξένες γλώσσες των αιτούντων άσυλο (αραβικά, τουρκικά, περσικά, αγγλικά και γαλλικά), το οποίο εκδόθηκε με τη συνεργασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού προγράμματος Equal και διανεμήθηκε σε όλες τις αρμόδιες Υπηρεσίες προς ενημέρωση των αλλοδαπών. Το εν λόγω φυλλάδιο διανέμεται μαζί με όλα τα πληροφοριακά έντυπα και σε κάθε συλληφθέντα προς απέλαση αλλοδαπό.

Η επίδοση οποιασδήποτε απόφασης σχετικής με υπόθεση αίτησης για χορήγηση διεθνούς προστασίας γίνεται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στην εθνική μας νομοθεσία. Οι αλλοδαποί ενημερώνονται ενυπογράφως, σε γλώσσα που κατανοούν, για το περιεχόμενο της απόφασης και τα περαιτέρω δικαιώματα προσφυγής, είτε στην Επιτροπή Προσφυγών (ανεξάρτητο αποφασίζον όργανο) είτε στο Συμβούλιο της Επικρατείας, ή μεταγενέστερης αίτησης. **Επιπλέον, έχει δρομολο-**

γηθεί διαδικασία μετάφρασης μέρους των αποφάσεων σε διάφορες γλώσσες των κυριότερων χωρών καταγωγής των αιτούντων.

Χρόνος εξέτασης: Το Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών Αττικής, το οποίο δέχεται περίπου το 90% των πανελλαδικών υποθέσεων, καθώς και η Κεντρική Αρχή εξέτασης του αιτήματος (Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών/ΑΕΑ), προκειμένου να αντιμετωπισθεί η πληθώρα υποβληθέντων αιτημάτων ασύλου, ενισχύθηκαν και θα ενισχυθούν περαιτέρω τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε υποδομές. Για την εξέταση των προσφυγών συγκαλούνται 3 Επιτροπές εβδομαδιαία, με πρόβλεψη ο αριθμός συνεδριάσεων να αυξηθεί σε 6. Η εν λόγω Επιτροπή αποτελεί πλέον ανεξάρτητο αποφασίζον όργανο. Μέλη της αποτελούν: ένα μέλος του κυρίως προσωπικού του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους που υπηρετεί στο Γραφείο Νομικού Συμβούλου της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης του Υπουργείου Εσωτερικών, το οποίο ορίζεται με πράξη του προϊσταμένου του ιδίου Γραφείου, ως Πρόεδρος και ως μέλη από έναν εκπρόσωπο της

Ειδικής Νομικής Υπηρεσίας του Υπουργείου Εξωτερικών, έναν εκπρόσωπο του διπλωματικού κλάδου του Υπουργείου Εξωτερικών, έναν εκπρόσωπο της Διεύθυνσης Αλλοδαπών/Τμήματος Ασύλου/ΑΕΑ, έναν εκπρόσωπο της ΥΑ του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και έναν εκπρόσωπο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Επίσης γίνονται ενέργειες για την ίδρυση επιπλέον τριών επιτροπών προκειμένου εξετασθούν οι εκκρεμείς προσφυγές σε β' βαθμό.

Για κάθε αλλοδαπό, ο οποίος αφικνείται ή μεταφέρεται στη χώρα μας και επιθυμεί να υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση διεθνούς προστασίας (ενιαία αίτηση χορήγησης καθεστώτος πρόσφυγα ή επικουρικής προστασίας), κινείται η διαδικασία, που προβλέπεται στις διατάξεις των ΠΔ 90/2008 και 220/2007. Η υποβολή αίτησης ασύλου συνεπάγεται δικαιώματα για τον αλλοδαπό, όπως π.χ. προστασία από απέλαση μέχρι την τελική κρίση επί του αιτήματός του, πρόσβαση σε στέγαση, εργασία, εκπαίδευση κλπ, αλλά και υποχρεώσεις. Η χώρα μας εξετάζει κατ' ουσίαν όλα τα αιτήματα που δέχεται στο πλαίσιο του εν λόγω Κανονισμού και αφορούν αλλοδαπούς για τους οποίους η διαδικασία ασύλου είχε διακοπεί, ώστε να μην υπάρχει καταστρατήγηση της διαδικασίας, αλλά και να προστατεύονται αποτελεσματικά τα δικαιώματα των αλλοδαπών.

γ) Μέτρα για την περαιτέρω βελτίωση των διαδικασιών

- Αναβαθμίσθηκαν οι Υπηρεσίες Ασύλου, με την ίδρυση αυτοτελών υπηρεσιών ασύλου για όλη την περιοχή των Διευθύνσεων Αλλοδαπών Αττικής και Θεσσαλονίκης και βελτιώθηκαν οι υποδομές τους.
- Θεσμοθετήθηκε η Επιτροπή Προσφυγών για την εξέταση σε β' βαθμό των υποθέσεων ασύλου. Πρόκειται για ανεξάρτητο αποφασίζον όργανο.
- Επιμορφώνονται οι εμπλεκόμενοι στις διαδικασίες ασύλου, μέσω σεμιναρίων και συγχρηματοδοτούμενων κοινοτικών προγραμμάτων, με τη συνεργασία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ και ΜΚΟ, τόσο για την Υπηρεσία Ασύλου της Αττικής όσο και για τις Υπηρεσίες της υπόλοιπης Ελλάδας.
- Δημιουργήθηκε πλήρης μηχανογραφική εφαρμογή, σε πανελλαδικό επίπεδο, όπου αποτυ-

πώνονται όλα τα στάδια των διαδικασιών ασύλου.

- Ιδρύθηκε Γραφείο Τεκμηρίωσης για την ενημέρωση σχετικά με την κατάσταση στις χώρες προέλευσης των αιτούντων άσυλο στο Τμήμα Ασύλου της Διεύθυνσης Αλλοδαπών του ΑΕΑ. Οι πληροφορίες αυτές έχουν καταχωρηθεί σε δικτυακό τόπο της ΕΛΑΣ όπου έχουν πρόσβαση μόνο εξουσιοδοτημένα όργανα.

- Συστήθηκε και λειτουργεί άτυπη ομάδα εργασίας για την επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν σχετικά με το άσυλο, στην οποία συμμετέχουν, εκτός των αρμοδίων Υπηρεσιακών παραγόντων και εκπρόσωποι από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ.

- Έχει δρομολογηθεί η διαδικασία έκδοσης νέων ταξιδιωτικών εγγράφων της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, της Σύμβασης του 1954 για το καθεστώς των ανιθαγενών και, κατ' εναρμόνιση προς το κοινοτικό δίκαιο, και για τους δικαιούχους επικουρικής προστασίας (ανθρωπιστικό καθεστώς). Επιπρόσθετα, ταξιδιωτικό έγγραφο θα χορηγείται και σε αιτούντες για εξαιρετικούς ανθρωπιστικούς λόγους. Επιπρόσθετα, υπάρχει πρόθεση δημιουργίας ηλεκτρονικής «ΡΟΖ ΚΑΡΤΑΣ», αντίστοιχου τύπου με τις νέες ταυτότητες των Ελλήνων πολιτών.

- Εφαρμόζεται το ΠΔ 220/2007 «Σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη». Σκοπός του εν λόγω ΠΔ είναι η θέσπιση προτύπων για την υποδοχή των αιτούντων διεθνούς προστασίας, με γνώμονα την εξασφάλιση αξιοπρεπούς επιπέδου διαβίωσης. Ειδικότερα παρέχεται:

- Άμεση πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα.
- Άμεση πρόσβαση στην απασχόληση.
- Συμμετοχή σε προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, με τους ίδιους όρους που συμμετέχουν και οι Έλληνες.
- Χορήγηση επιδόματος σε άτομα με αναπηρίες, για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί η εξέταση της αίτησης και εφόσον δεν είναι εφικτή η διαμονή τους σε Κέντρα Φιλοξενίας.
- Ειδική κατάρτιση, μέσω σεμιναρίων, του προσωπικού που εργάζεται στα Κέντρα Φιλοξενίας, το ιατρικό προσωπικό κλπ.
- Απρόσκοπτη πρόσβαση στα Κέντρα Φιλοξενίας και σε άλλες δομές στέγασης νομικών

συμβούλων ή δικηγόρων των αιτούντων, καθώς και εκπροσώπων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες.

- Εξειδικευμένη ιατρική φροντίδα και ειδική μεταχείριση στους αιτούντες άσυλο με αναπηρίες και, ειδικότερα, στους επιζήσαντες τραυματικών εμπειριών ή θυμάτων βασανιστηρίων ή στα παιδιά με τραυματικές εμπειρίες.

- Ειδική μέριμνα για τους ανήλικους, με έμφαση στους ασυνόδευτους ανήλικους.

- Επέκταση του πεδίου εφαρμογής και στους δικαιούχους επικουρικής προστασίας.

Διευκρινίζεται ότι, για τις υλικές συνθήκες υποδοχής, αρμόδιος φορέας είναι το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

δ) Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου στα αεροδρόμια και στο Τμήμα Ασύλου-Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής

Όπως προαναφέρθηκε, για κάθε αλλοδαπό ο οποίος αφικνείται ή μεταφέρεται στη χώρα μας και επιθυμεί να υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση πολιτικού ασύλου, κινείται η σχετική διαδικασία, η οποία προβλέπεται στις διατάξεις των ΠΔ 90 και 96/2008 και του ΠΔ 220/2007. Η υποβολή αίτησης ασύλου συνεπάγεται δικαιώματα για τον αλλοδαπό, όπως π.χ. προστασία από απέλαση μέχρι την τελική κρίση επί του αιτήματός του, πρόσβαση σε στέγαση, εργασία, εκπαίδευση κλπ, αλλά και υποχρεώσεις.

Το Τμήμα Ασφαλείας Αερολιμένα Αθηνών έχει επιφορτισθεί με την υποδοχή του μεγαλύτερου αριθμού αλλοδαπών που μεταφέρονται στη χώρα μας στο πλαίσιο εφαρμογής του Κανονισμού του Δουβλίνου. Με την άφιξή του, στην περίπτωση έκφρασης επιθυμίας για την υποβολή αιτήσεως για χορήγηση πολιτικού ασύλου και εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις, σύμφωνα με την εθνική μας νομοθεσία, ο κάθε αλλοδαπός ενημερώνεται για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του. Για το σκοπό αυτό διανέμεται σύγχρονο ενημερωτικό φυλλάδιο για τις διαδικασίες ασύλου, το οποίο έχει εκδοθεί στις πέντε (5) κυριότερες ξένες γλώσσες των αιτούντων άσυλο (Αραβικά, Τουρκικά, Περσικά, Αγγλικά και Γαλλικά).

Όταν κινείται η διαδικασία και λαμβάνεται συνέντευξη, τα στοιχεία του αιτούντος καταχωρίζονται στην εθνική μηχανογραφική εφαρμογή ασύλου και ο αλλοδαπός δακτυλοσκοπείται και

φωτογραφίζεται. Παραμένει δε στο χώρο του Τμήματος Ασφαλείας Αερολιμένα Αθηνών για χρονικό διάστημα που δεν υπερβαίνει τις τρεις (3) ημέρες, έως ότου ολοκληρωθούν οι διαδικασίες για την υποδοχή του. Οι διαδικασίες για τη στέγαση και φιλοξενία των αλλοδαπών γίνονται σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, το οποίο είναι ο αρμόδιος φορέας για τα Κέντρα Υποδοχής.

Όσον αφορά στη διερμηνεία κατά τη διάρκεια της συνέντευξης των αιτούντων άσυλο στο Αεροδρόμιο, το Τμήμα Ασφαλείας Αερολιμένα Αθηνών ανταπεξέρχεται στα όποια προβλήματα παρουσιαστούν με τη βοήθεια διερμηνέων από ΜΚΟ, αλλά και με χρήση αστυνομικού προσωπικού που γνωρίζει την αγγλική, γαλλική και τουρκική γλώσσα. Μέχρι σήμερα έχει επιτευχθεί ένα ικανοποιητικό αποτέλεσμα ως προς τη γλώσσα που κατανοούν οι αλλοδαποί, χωρίς να δημιουργείται ιδιαίτερο πρόβλημα.

Στη Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής, επιτρέπεται η είσοδος όλων των αλλοδαπών, οι οποίοι επιθυμούν να δηλώσουν διεύθυνση διαμονής ή να καταθέσουν προσφυγές κατά των πρωτοβάθμιων απορριπτικών αποφάσεων. Για την άμεση εξυπηρέτηση αυτών διατίθεται καθημερινώς ένας υπάλληλος του Τμήματος Πολιτικού Ασύλου στην είσοδο επί της οδού Σαλαμίνιας, προκειμένου να πληροφορήσει και κατευθύνει αυτούς στα αρμόδια γραφεία για την εξυπηρέτησή τους.

ε) Αποτελεσματική προστασία των ασυνόδευτων ανηλίκων

Η χώρα μας αποδίδει μεγάλη σημασία στην προστασία των ανηλίκων και, γενικά, σε όλες τις ευαίσθητες ομάδες. Ειδικότερα, από την Ελληνική νομοθεσία απαγορεύεται η απέλαση ανηλίκων:

α) Όταν οι γονείς ή τα πρόσωπα που έχουν την επιμέλειά του διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα.

β) Όταν έχουν επιβληθεί αναμορφωτικά μέτρα με απόφαση του Δικαστηρίου Ανηλίκων.

Στην περίπτωση υπηκόων τρίτων χωρών που είναι **ασυνόδευτοι ανήλικοι ή θύματα εμπορίας ανθρώπων**, οι αρμόδιες Εισαγγελικές ή Αστυνομικές Αρχές λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα για να προσδιορίσουν την ταυτότητα και την ιθαγένειά τους και να θεμελιώσουν το γεγονός ότι δε συνοδεύονται. Επίσης, καταβάλλουν κάθε δυνατή προ-

σπάθεια για τον ταχύτερο δυνατό εντοπισμό της οικογένειάς τους και προβαίνουν αμέσως στις απαραίτητες ενέργειες για να εξασφαλίσουν τη νομική τους εκπροσώπηση και, εφόσον χρειάζεται, την εκπροσώπησή τους στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας.

Η ανωτέρω διαδικασία τηρείται σε κάθε περίπτωση, **ακόμη και όταν ο ασυνόδευτος ανήλικος δεν αιτείται τη χορήγηση πολιτικού ασύλου**, κατ' εφαρμογή του άρθρου 19 του ΠΔ 220/2007. Ο Εισαγγελέας Ανηλίκων ή ο κατά τόπον αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών, σε κάθε περίπτωση, αναλαμβάνει χρέη Ειδικού Προσωρινού Επιτρόπου του ανήλικου, ώστε να εξασφαλίζεται η αναγκαία εκπροσώπησή του. Όταν δε, μετά από επισταμένη έρευνα δεν εντοπίζονται στη χώρα μας οι γονείς τους ή τα πρόσωπα που έχουν την επιμέλειά τους από την αρμόδια Υπηρεσία Αλλοδαπών, ενημερώνεται η INTERPOL για την αναζήτησή τους στη χώρα τους.

Μετά την τήρηση της προαναφερόμενης διαδικασίας, εκδίδονται σε βάρος τους αποφάσεις απέλασης με κράτηση. Πάντοτε κρατούνται **σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους και όχι μαζί με άλλους ενήλικους**, βάσει του ειδικού καθεστώτος φιλοξενίας και προστασίας. Ενδεικτικά αναφέρεται ο ειδικά διαμορφωμένος χώρος παραμονής ανηλίκων στην Αμυγδαλέζα Αττικής (ΕΧΠΑ Αμυγδαλέζας), δυναμικότητας 40 ατόμων (με δυνατότητα στέγασης ακόμα 14), ο οποίος λειτουργεί από 16.04.2008 και περιλαμβάνει, πλην των χώρων στέγασης και υγιεινής, και ειδικούς χώρους ψυχαγωγίας των παιδιών (κλειστοί και ανοικτοί χώροι αθλοπαιδιών, βιβλιοθήκη, χώρος με ηλεκτρονικούς υπολογιστές), καθώς και ιατρείο-αναρρωτήριο. Κατόπιν παρέμβασης της Ελληνικής Αστυνομίας, ζητήθηκε από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, πλην του κατάλληλου εξοπλισμού, και η επάνδρωση του ιατρείου με κατάλληλο ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό (παθολόγοι, ψυχίατροι), με κοινωνικό λειτουργό, ψυχολόγο, για την παροχή πρωτοβάθμιας ιατρικής περίθαλψης, καθώς και ψυχοκοινωνικής υποστήριξης στους ανήλικους αλλοδαπούς.

Ακολουθώντας, οι υπήκοοι των όμορων χωρών παραδίδονται με αποδεικτικό παράδοσης-παραλαβής στις αρμόδιες Αρχές της χώρας τους. Ειδικότερα για τους ανήλικους υπηκόους Αλβανίας, η Ελληνική και η Αλβανική Κυβέρνηση έχουν υπο-

γράψει Συμφωνία για την προστασία αυτών, συμπεριλαμβανομένου του επαναπατρισμού, της αποκατάστασης και της περίθαλψης των Αλβανοπαίδων, που είναι θύματα διακίνησης στην Ελλάδα. Με το Ν. 3692/2008 «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Συμβουλίου Υπουργών της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανηλίκων» (ΦΕΚ Α' 173) κυρώθηκε η Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για τον επαναπατρισμό των ανηλίκων, σε μία από κοινού προσπάθεια καταπολέμησης της εμπορίας ανηλίκων και κάθε μορφή εκμετάλλευσής τους. Για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής της Συμφωνίας ορίζεται ως «Υπεύθυνη Αρχή» το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

Οι υπόλοιποι ανήλικοι συνοδεύονται αεροπορικώς στη χώρα τους, αφού ενημερώνεται σχετικά η INTERPOL. Στις περιπτώσεις που η απέλαση των ασυνόδευτων ανηλίκων καθίσταται ανέφικτη, επειδή δεν υπάρχει αεροπορική σύνδεση με τη χώρα τους (π.χ. Αφγανιστάν) ή υφίστανται άλλα προβλήματα (π.χ. Ιράκ), εφαρμόζεται το άρθρο 78 του Ν. 3386/2005, ενημερώνεται ο αρμόδιος Εισαγγελέας Ανηλίκων και, σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και ΜΚΟ, φιλοξενούνται σε ειδικούς χώρους.

Ανήλικοι που ζητούν άσυλο: Κάθε περίπτωση παράνομης εισόδου αλλοδαπού στη χώρα, συμπεριλαμβανομένου και του ασυνόδευτου ανήλικου, γνωστοποιείται και παραπέμπεται άμεσα από τις Υπηρεσίες του Υπουργείου Εσωτερικών στην εισαγγελική αρχή (άρθρο 83 του Ν. 3386/2005 και άρθρο 19 του ΠΔ 220/2007). Στους χώρους παραμονής των λάθρα εισερχομένων αλλοδαπών γίνεται διαχωρισμός των ασυνόδευτων ανηλίκων από τους λοιπούς παράνομους μετανάστες, έως ότου ολοκληρωθούν οι προβλεπόμενες διαδικασίες αναφορικά με τον καθορισμό της ανηλικότητάς τους, της προέλευσής τους, της υπαγωγής τους στο καθεστώς ασύλου και τη σχετική ενημέρωση των δικαστικών αρχών. Πάντοτε φιλοξενούνται **σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους και όχι μαζί με άλλους ενήλικους** και λαμβάνεται μέριμνα ώστε να έχουν την ειδική μεταχείριση που χρειάζονται. Πρέπει να επισημανθεί ότι γίνεται διαχωρισμός και για άτομα που ανήκουν σε άλλες ευά-

λωτες ομάδες (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, ηλικιωμένοι κλπ), δεδομένου ότι και αυτά χρήζουν ειδικής φροντίδας από εκπαιδευμένο και εξειδικευμένο προσωπικό. Επίσης, από την αρμόδια Αστυνομική υπηρεσία του τόπου που τελικά ορίστηκε να διαμείνει ο ανήλικος, ενημερώνεται και ο οικείος Εισαγγελέας Ανηλίκων ή, ελλείψει αυτού, ο αρμόδιος Εισαγγελέας Πρωτοδικών, για να ενεργήσει ως προσωρινός επίτροπος.

Βεβαίως, η προστασία των αιτούντων άσυλο ασυνόδευτων ανήλικων συνεχίζεται και, επιπρόσθετα, προβλέπεται ότι οι αρμόδιες αρχές παραλαβής και εξέτασης της αίτησης ασύλου, όταν υποβάλλεται αίτηση από ασυνόδευτους ανήλικους, λαμβάνουν αμέσως τα παρακάτω μέτρα:

α) Διασφαλίζουν ότι οι ανάγκες στέγασης του παιδιού ικανοποιούνται με τη φιλοξενία του σε ενήλικους συγγενείς, σε ανάδοχο οικογένεια, σε Κέντρα Φιλοξενίας με ειδική υποδομή για ανήλικους ή σε άλλους χώρους φιλοξενίας κατάλληλους για ανήλικους και ότι η στέγαση του παιδιού το προστατεύει από τον κίνδυνο της εμπορίας ή εκμετάλλευσης.

β) Ενεργούν για την από κοινού στέγαση και συμβίωση των αδελφών, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία, την ωριμότητα και γενικά το συμφέρον κάθε ανήλικου.

γ) Προσπαθούν να εντοπίσουν, το συντομότερο δυνατόν, τα μέλη της οικογένειάς του.

δ) Οι αλλαγές διαμονής ασυνόδευτων ανήλικων πρέπει να περιορίζονται στο ελάχιστο.

ε) Σε περίπτωση που υπάρχει κίνδυνος να απειληθεί η ζωή ή η ακεραιότητα του ανήλικου ή των στενών συγγενών του, ιδίως αν αυτοί διαμένουν στη χώρα καταγωγής, η συλλογή, επεξεργασία και διαβίβαση των πληροφοριών που αφορούν τα εν λόγω πρόσωπα γίνεται εμπιστευτικά, ώστε να μη διακυβεύεται η ασφάλειά τους.

στ) Εξασφαλίζεται η ενημέρωση του ανήλικου για τα δικαιώματά του και σε όλες τις περιπτώσεις οι υποθέσεις τους εξετάζονται κατά προτεραιότητα με διερμηνέα, στη γλώσσα τους ή σε γλώσσα που κατανοούν, με απόλυτη εμπιστευτικότητα.

Επίσης, λαμβάνεται μέριμνα, ώστε το προσωπικό που ασχολείται με υποθέσεις ασυνόδευτων ανήλικων να διαθέτει ή να λαμβάνει κατάλληλη κατάρτιση σχετικά με τις ανάγκες των ανήλικων. Το προσωπικό αυτό έχει καθήκον ευθύτητας για τα

προσωπικά δεδομένα των οποίων λαμβάνει γνώση κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή επ' ευκαιρία αυτών. Οι διαδικασίες εξέτασης των αιτημάτων ασύλου και της διαμονής τους στη χώρα μας, διέπονται από την αρχή της προστασίας του συμφέροντος του παιδιού, βάσει των διεθνών κανόνων και της εθνικής νομοθεσίας.

Σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι ο ανήλικος είναι **θύμα εμπορίας** ανθρώπων, εφαρμόζεται το άρθρο 47 του Ν. 3386/2005.

Κεφάλαιο Τρίτο: Προστασία και σεβασμός των δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Ελληνική Αστυνομία

I. Προώθηση της συνεργασίας με Οργανισμούς, Επιτροπές και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην προώθηση της συνεργασίας του Υπουργείου Εσωτερικών, μέσω του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας, με τις Ανεξάρτητες Αρχές και όλους τους Οργανισμούς και φορείς, οι οποίοι δραστηριοποιούνται στον τομέα της θωράκισης των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στην ενίσχυση της συνεργασίας:

α) Με το «Συνήγορο του Πολίτη».

β) Με την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και με ΜΚΟ, κυρίως για την ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση των αστυνομικών σε θέματα σεβασμού ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και για την παροχή υποστήριξης σε πρόσφυγες, μετανάστες, μέλη ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, όπως οι Ρομά αλλά και κρατούμενους.

γ) Με το Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών.

Η Ελληνική Αστυνομία συμμετέχει σε συναντήσεις διεθνών οργανισμών (Συμβουλίου της Ευρώπης, ΟΑΣΕ, ΕΕ) και σε συνέδρια και ημερίδες που διοργανώνονται από άλλους φορείς (για θέματα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταπολέμησης του ρατσισμού, της ξενοφοβίας και των διακρίσεων, καθώς και για θέματα αστυνομικής δεοντολογίας).

II. Εκπαίδευση των στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας

Σήμερα, το πρόγραμμα εκπαίδευσης και μετεκπαίδευσης του προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας έχει αναδιοργανωθεί και εκσυγχρονισθεί, με γνώμονα την καταπολέμηση των κάθε είδους στερεοτύπων και την προσαρμογή στις σύγχρονες ανάγκες. **Τεχνογνωσία, μεθοδικότητα, εξοπλισμός και διαρκής, εκπαίδευση –δια βίου εκπαίδευση– είναι το τετράπτυχο της σύγχρονης Αστυνομίας.** Ειδικότερα:

A) Στο βασικό επίπεδο εκπαίδευσης

Στα εκπαιδευτικά προγράμματα των Αστυνομικών Σχολών (Σχολή Αξιωματικών και Αστυφυλάκων), στο πλαίσιο διδασκαλίας του μαθήματος του Συνταγματικού Δικαίου, περιλαμβάνονται θεματικές που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα, όπως:

- Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.
- Ν. 2502/1997 «Κύρωση Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την άσκηση των δικαιωμάτων των παιδιών».
- Ν. 2472/1997 «Προστασία του ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».
- Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα.
- Διακήρυξη για την προστασία όλων των ανθρώπων από τα βασανιστήρια και κάθε άλλη σκληρή, απάνθρωπη ή ταπεινωτική μεταχείριση ή τιμωρία.
- Βασικοί κανόνες για τη μεταχείριση των φυλακισμένων.
- Κώδικας συμπεριφοράς των αρμοδίων οργάνων για την εφαρμογή του νόμου.
- Διακήρυξη κανόνων δεοντολογίας για την Αστυνομία (Συμβούλιο της Ευρώπης 1979).
- Κύρωση σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (Ν.1499/1991).
- Πρόγραμμα 12 σημείων για την πρόληψη των βασανιστηρίων (Διεθνής Αμνηστία 1984).
- Σύσταση υπ' αριθμ. 8 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας.

- Πέραν των προαναφερόμενων, στα πλαίσια του μαθήματος «Αστυνομία Δημόσιας Ασφάλειας», εντάσσεται το σχέδιο επιχειρησιακής δράσης «ΙΛΑΕΙΡΑ», που αφορά την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής γυναικών και ανηλίκων.

B) Σε μετεκπαιδευτικό επίπεδο

Στις Σχολές Εθνικής Ασφαλείας και Μετεκπαίδευσης-Επιμόρφωσης η εκπαιδευτική διεργασία στοχεύει στην εξασφάλιση και διαμόρφωση συνθηκών, οι οποίες προάγουν τις αξίες της Δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κá. Η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, εκτός της διδασκαλίας του μαθήματος «Συνταγματικό Δίκαιο-Ανθρώπινα Δικαιώματα», επιτυγχάνεται με την ανάθεση και ανάπτυξη εργασιών από τους σπουδαστές σε αντικείμενα, όπως:

- Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από εξευτελιστική και ταπεινωτική συμπεριφορά.
- Ξενοφοβία και Ρατσισμός στην Ευρώπη-Η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Παραβίαση και προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- Απαγόρευση ρατσιστικού λόγου ως συνταγματικό πρόβλημα.
- Η μεταχείριση των συλλαμβανομένων και κρατούμενων στη νομική και πραγματική της διάσταση.
- Οι συνταγματικές εγγυήσεις σύλληψης και κράτησης και η Ελληνική πραγματικότητα.
- ROMA: Κοινωνική συμπεριφορά, μόνιμη εγκατάσταση, προστασία.
- Ατομικά δικαιώματα και καταχρηστική άσκηση τους.
- Κοινωνικές μειονότητες και ανισότητες.

Το σχέδιο επιχειρησιακής δράσης «ΙΛΑΕΙΡΑ», αναπτύσσεται υπό τη μορφή διαλέξεων στους προαναφερόμενους σπουδαστές.

Σημειώνεται, ότι από εισηγητές Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), αναπτύσσονται θέματα με συναφή αντικείμενα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μη ρατσιστικής συμπεριφοράς κοκ.

Επίσης, αξιωματικοί της Ελληνικής Αστυνομίας παρακολουθούν εκπαιδευτικά προγράμματα

στην ημεδαπή και αλλοδαπή, σε συναφή αντικείμενα όπως, εμπορίας ανθρώπων, διασυνοριακού εγκλήματος, συνοριακού ελέγχου, αντιμετώπισης της βίας σε βάρος των γυναικών κ.ο.κ.

Γ) Σύσταση Ειδικής Ομάδας Εργασίας

Περαιτέρω συστήθηκε Ειδική Ομάδα Εργασίας υπό την αιγίδα της Εθνικής Επιτροπής Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, για την εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα μετά από αποδοχή από τον Υπουργό Εσωτερικών σχετικής πρότασης της ΕΕΔΑ.

Η Ομάδα αυτή θα αποτελείται από: α) εκπρόσωπο της πολιτικής ηγεσίας της Γενικής Γραμματείας Δημόσιας Τάξης, β) εκπρόσωπο της Ελληνικής Αστυνομίας (από τα ενεργά στελέχη), γ) καθηγητές των Σχολών της Αστυνομίας, δ) επίτιμο δικαστικό λειτουργό ή διδάσκοντα στη Σχολή Δικαστών, ε) εκπρόσωπο του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, στ) εκπρόσωπο της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και ζ) εκπροσώπους ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην εκπαίδευση στα ανθρώπινα δικαιώματα.

Σκοπός της είναι η ενδελεχής μελέτη του θέματος της εκπαίδευσης των αστυνομικών στα ανθρώπινα δικαιώματα και η υποβολή εμπεριστατωμένων προτάσεων, το συντομότερο δυνατόν, ώστε να ληφθεί μέριμνα για την περαιτέρω αναδιάρθρωση και βελτίωση της εκπαίδευσης και την ειδική πρακτική εξοικείωσή τους με μη βίαια μέτρα επιβολής του νόμου, κατά τρόπο που να τους επιτρέπει να ενεργούν με βάση αυτό το πλαίσιο τόσο κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, όσο και σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης ή σε περιπτώσεις υψηλού κινδύνου, όπως η σύλληψη και η ανάκριση υπόπτων. Τα ανωτέρω αφορούν τη βασική εκπαίδευση στις σχολές της αστυνομίας, όσο και στα προγράμματα κατάρτισης και επιμόρφωσης των ήδη υπηρετούντων σε αυτά.

Δ) Λαμβάνεται μέριμνα για την ενημέρωση, μέσω διαταγής του Αρχηγείου της ΕΛΑΣ των στελεχών της για τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που αφορούν θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου από την Ελληνική Αστυνομία.

III. Εκσυγχρονισμός του Πειθαρχικού Δικαίου

Α) Στις 02.12.2008 τέθηκε σε ισχύ το νέο Πειθαρχικό Δίκαιο Αστυνομικού Προσωπικού (ΠΔ 120/2008, ΦΕΚ Α' 182), με το οποίο, μεταξύ άλλων:

1. Προβλέφθηκε ως νέο παράπτωμα που επισύρει την ποινή της απόταξης η χαρακτηριστικά αναξιοπρεπής ή ανάξια για αστυνομικό συμπεριφορά εντός ή εκτός υπηρεσίας.

2. Αναβαθμίστηκαν και τιμωρούνται βαρύτερα (με αργία με απόλυση –άρθρο 11– αντί αργία με πρόσκαιρη παύση), με ρήτρα επικουρικότητας, παραπτώματα όπως:

α) Κάθε πράξη που αντιβαίνει στο υπηρεσιακό καθήκον ή συνιστά σοβαρή παραμέληση αυτού ή ασυμβίβαστη προς την ιδιότητα του αστυνομικού διαγωγή, εφόσον δεν τιμωρείται βαρύτερα από άλλη διάταξη.

β) Η βάναυση συμπεριφορά προς τους πολίτες, εφόσον δεν εμπίπτει στην περ. (γ) της παρ. 1 του άρθρου 10.

3. Το διοικητικό μέτρο της διαθεσιμότητας λαμβάνεται πλέον για όλα τα παραπτώματα που επισύρουν ανώτερη πειθαρχική ποινή, ενώ αυξάνεται η χρονική διάρκεια του μέτρου (άρθρο 15, παρ. 2).

4. Το υπηρεσιακό συμφέρον δεν προβλέπεται πλέον ως λόγος που δικαιολογεί την αποχή από την άσκηση πειθαρχικής δίωξης, καίτοι το στοιχείο αυτό αφορούσε μόνο ήσσονος σημασίας παραπτώματα που δικαιολογούσαν την επιβολή ποινή επίπληξης (άρθρο 21, παρ. 3).

5. Καθιερώνεται νέος τύπος διοικητικής εξέτασης (Προκαταρκτική Διοικητική Εξέταση), καταργούμενης της Προκαταρκτικής Έρευνας και της Προφορικής Διοικητικής Εξέτασης, με δυνατότητα μετατροπής της σε έγγραφο τύπο και λήψη ένορκων μαρτυρικών καταθέσεων (άρθρο 24). Η νέα διοικητική εξέταση παρέχει **εχέγγυα διεξοδικότερης διερεύνησης των πειθαρχικών υποθέσεων**, στο μέτρο που, εκτός από την προφορική εξέταση των μαρτύρων, **δίδεται η δυνατότητα στο διενεργούντα να εξετάζει, αν το κρίνει αναγκαίο, ενόρκως τους ουσιώδεις μάρτυρες, συντάσσοντας προς τούτο σχετική έκθεση ένορκης εξέτασης μάρτυρα** και μετατρέποντας έτσι τη διαδικασία από άτυπη σε έγγραφη.

6. Ανασύρονται από το αρχείο οι υποθέσεις

που διερευνήθηκαν με Ένορκη Διοικητική Εξέταση στην περίπτωση που προκύψουν νεότερα επιβαρυντικά στοιχεία (άρθρο 39, παρ. 1, εδ. (α)).

7. Επαναλαμβάνεται η πειθαρχική δίκη για επιβολή ποινής απόταξης και στην περίπτωση που έχει επιβληθεί ανώτερη πειθαρχική ποινή αργίας με απόλυση, εφόσον εκδοθεί αμετάκλητη καταδικαστική ποινική απόφαση, με την οποία διαπιστώνονται πραγματικά περιστατικά που συνιστούν την αντικειμενική υπόσταση πειθαρχικού παραπτώματος που επισύρει ποινή απόταξης (άρθρο 49, παρ. 1).

Β) Το νέο Πειθαρχικό Δίκαιο του Αστυνομικού Προσωπικού αποβλέπει στην πλήρη, αντικειμενική και αμερόληπτη διερεύνηση των πειθαρχικών παραπτωμάτων για τα οποία εγκαλείται ο αστυνομικός (άρθρα 24, 26 και 28 του ΠΔ 120/2008), δίνοντας έμφαση στην αντιμετώπιση συμπεριφορών, οι οποίες προσβάλλουν τα δικαιώματα του ανθρώπου. Για την περαιτέρω διασφάλιση της πληρότητας, της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας της διοικητικής εξέτασης, η πειθαρχική δικογραφία υπόκειται σε έλεγχο των προϊσταμένων του ενεργήσαντος αυτή Αξιωματικού, μέχρι τον αρμόδιο να εκδικάσει την υπόθεση, με αυτοτελές δικαίωμα όσων ελέγχουν τη διαδικασία να επιστρέφουν τη διοικητική εξέταση για συμπληρωματική έρευνα (άρθρα 31, παρ. 5 και 32 ΠΔ 120/2008).

Γ) Αλλά και περαιτέρω, προς την κατεύθυνση ενίσχυσης των δικαιωμάτων των κρατούμενων από τις Αστυνομικές Αρχές, αποφασίσθηκε η ενσωμάτωση στα «πληροφοριακά δελτία για τα δικαιώματα των κρατούμενων», ως «δικαίωμα» αυτών, η υποβολή έγγραφης καταγγελίας για τυχόν κακές συνθήκες κράτησης, κακοποίηση, κακομεταχείριση ή άλλες προσβολές των δικαιωμάτων τους, σύμφωνα με υπόδειγμα που καθιερώθηκε ειδικά προς τούτο. Περαιτέρω, δρομολογήθηκε η διαδικασία μετάφρασης και τυποποίησης των υποδειγμάτων αυτών, προκειμένου να αποσταλούν σε όλες τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας.

IV. Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων, της παιδικής πορνογραφίας, των εξαφανίσεων ιδίως ανηλίκων και της ενδοοικογενειακής βίας

A) Εμπορία ανθρώπων

I. Το Υπουργείο Εσωτερικών τόσο μέσω της

Γενικής Γραμματείας Ισότητας και της Γενικής Διεύθυνσης Μεταναστευτικής Πολιτικής, όσο και μέσω της Ελληνικής Αστυνομίας δίνει έμφαση στην καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Σε ό,τι αφορά την ΕΛΑΣ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι, στο πλαίσιο της προωθούμενης αναδιοργάνωσης, η Ελληνική Αστυνομία **διαθέτει σήμερα δεκαεπτά (17) εξειδικευμένες Υπηρεσίες Anti-Trafficking.**

2. Ειδική μέριμνα λαμβάνεται και για την εκπαίδευση-επιμόρφωση του προσωπικού σε θέματα εμπορίας ανθρώπων. Μάλιστα η Αστυνομική Ακαδημία έχει συμπεριλάβει στη διδακτέα ύλη, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, επιμέρους πτυχές του προβλήματος. Επίσης το προσωπικό της Ελληνικής Αστυνομίας συμμετέχει σε επιμορφωτικά σεμινάρια και ημερίδες που διοργανώνουν συναρμόδιοι κρατικοί φορείς και Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί με θέματα σχετικά με την αναγνώριση των θυμάτων, τον ειδικό χειρισμό αυτών και γενικότερα για την επίτευξη εποικοδομητικής συνεργασίας των φορέων για την προστασία των θυμάτων. Σημειώνεται ότι την 4-5.09.2008 εκπαιδεύτηκαν 25 αστυνομικοί Ειδικών Αστυνομικών Υπηρεσιών της Ασφάλειας Αττικής σε σεμινάριο που οργάνωσε η Πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα με θέμα «Έρευνα εγκλημάτων εμπορίας ανθρώπων».

3. Προώθηση της συμμετοχής σε διεθνή και ευρωπαϊκά συνέδρια και προγράμματα, με αντικείμενο την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Αναφέρονται ενδεικτικά:

- Το Πρόγραμμα Διδυμοποίησης της χώρας μας με τη Ρουμανία, για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, στο πλαίσιο συνεργασίας της Ελληνικής Αστυνομίας με το «Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου».

- Συμμετοχή σε διεθνή συνέδρια, όπως το 2^ο Εργαστήριο (Workshop) του Προγράμματος 'Policing Across Borders', για την Εμπορία Ανθρώπων και τη Λαθρομετανάστευση, που διοργανώθηκε από το Πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης 'John Jay College', η Συνάντηση Εμπειρογνομώνων για την Εμπορία Ανθρώπων της Europol, στη Χάγη Ολλανδίας και η Διάσκεψη του ΟΑΣΕ, με θέμα 'Successful Prosecution of Human Trafficking-Challenges and Good Practices', που πραγματοποιήθηκε στο Ελσίνκι Φιλανδίας. Επίσης η συμμε-

τοχή στη Διάσκεψη της CEPOL στο πλαίσιο Προγράμματος Ανταλλαγής Αξιωματικών (AGIS), στη Συνδιάσκεψη με θέμα «Καταπολέμηση της διακίνησης ανθρώπων με τη χρήση της διεθνούς συνεργασίας στο ποινικό δίκαιο», η οποία διοργανώθηκε από την Ακαδημία Ευρωπαϊκού Δικαίου στην πόλη Trier της Γερμανίας, σε συνάντηση εργασίας που διοργανώθηκε από το «Δίκτυο Διασυνοριακής Συνεργασίας», με θέμα τη θεμελίωση δομών παροχής κοινωνικής προστασίας και ανάπτυξης συνεργασιών για την αντιμετώπιση του trafficking και της εμπορίας ανθρώπων και πραγματοποιήθηκε στην Ανδριανούπολη Τουρκίας.

4. Ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης και ενημέρωση των πολιτών για τις διαστάσεις που έχει πάρει το θέμα της εμπορίας ανθρώπων στη χώρα μας.

α) Το Δεκέμβριο του 2008, δημιουργήθηκε ντοκιμαντέρ για τα θέματα του trafficking, με γνώμονα ιδίως την παρότρυνση των θυμάτων να συνεργαστούν και να εμπιστεύονται τις δικωτικές αρχές για τον απεγκλωβισμό τους από τα εγκληματικά δίκτυα διακίνησης ανθρώπων.

β) Από την ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας (www.astynomia.gr) μπορεί κάθε ενδιαφερόμενος να ενημερωθεί για θέματα εμπορίας ανθρώπων. Ειδικότερα, περιλαμβάνονται πληροφορίες για το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο της χώρας μας για την εμπορία ανθρώπων, τις Αστυνομικές Υπηρεσίες Anti-Trafficking και χρήσιμα στοιχεία για την καταπολέμηση του φαινομένου. Πρόσφατα συμπληρώθηκαν οι προαναφερόμενες πληροφορίες με οδηγίες και συμβουλές για θύματα trafficking.

γ) Εστάλη στις αρμόδιες Υπηρεσίες (υπηρεσίες ασφαλείας, αλλοδαπών, ελέγχου εισόδου της χώρας κá) ενημερωτικό δελτίο ευαισθητοποίησης για τους πολίτες και τα πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων στη χώρα μας που εξέδωσε ο ΔΟΜ σε 4 γλώσσες, (Ελληνικά, Αγγλικά, Ρωσικά και Ρουμανικά) και έχει τοποθετηθεί σε εμφανή σημεία όπου έχουν πρόσβαση πολίτες ή και πιθανά θύματα εμπορίας ανθρώπων για την ενημέρωσή τους.

δ) Διαβιβάστηκε στις Υπηρεσίες Καταπολέμησης της Εμπορίας Ανθρώπων, από τη Διεύθυνσή μας, ενημερωτικό φυλλάδιο της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, στην Ελληνική και Αγγλική γλώσσα, για την καλύτερη ενημέρωσή τους.

ε) Εστάλησαν στις αρμόδιες Υπηρεσίες το νέο ενημερωτικό φυλλάδιο που εξέδωσε το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης καθώς και δύο οδηγοί πληροφοριών για κοινωνικούς-προνοιακούς φορείς, οι οποίοι περιλαμβάνουν μία σειρά από φορείς και υπηρεσίες που μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων των πολιτών, σε όλη την επικράτεια.

στ) Διαβιβάστηκε σε όλες τις Υπηρεσίες Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων (Anti-trafficking) της χώρας μας, ενημερωτικό φυλλάδιο του Διεθνούς Κέντρου Προστασίας των Δικαιωμάτων της Γυναίκας της ΜΚΟ La Strada Ουκρανίας, καθώς και μετάφρασή του στα Ελληνικά, το οποίο αναφέρεται στη δραστηριοποίηση Υπηρεσιών για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στην Ουκρανία, στη λειτουργία τηλεφωνικής γραμμής ενημέρωσης για τέτοια ζητήματα καθώς και στο άρθρο 149 του Ποινικού Κώδικα της Ουκρανίας, με το οποίο θεσμοθετήθηκε η καταπολέμηση του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων, προκειμένου να χρησιμοποιηθεί από τους επιλαμβανόμενους Αστυνομικούς, σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων όταν τα θύματα είναι Ουκρανικής υπηκοότητας.

5. Συνεργασία με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ): Οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας συνεργάζονται με ΜΚΟ, μέσω του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, για την παροχή αρωγής στα θύματα και με τον ΔΟΜ για τον ασφαλή επαναπατρισμό τους.

6. Διεθνής Συνεργασία και ειδικότερα:

α) **Ανάπτυξη συνεργασιών και πραγματοποίηση συναντήσεων στις Αστυνομικές Διευθύνσεις των παραμεθωρίων περιοχών:** Για την καταπολέμηση του διασυνοριακού εγκλήματος πραγματοποιούνται σε διμερή βάση με τις γείτονες χώρες (Αλβανία, ΠΓΔΜ, Βουλγαρία) συναντήσεις των όμορων Περιφερειακών Αστυνομικών Αρχών, εναλλάξ στα συνοριακά σημεία των δύο χωρών, τακτικά ή έκτακτα, όποτε κρίνεται απαραίτητο από τις δύο πλευρές. Ειδικότερα, μέσω αυτών των συναντήσεων επιδιώκεται ο συντονισμός των μέτρων άσκησης του διαβατηριακού ελέγχου και επιτήρησης στα μη ελεγχόμενα τμήματα των συνό-

ρων για την αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης, την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, προσώπων, όπλων, καθώς επίσης και η επίλυση τυχόν προβλημάτων που αναφέρονται στα συνοριακά σημεία με τη λήψη εναρμονισμένων μέτρων.

β) Η ανταλλαγή πληροφοριών (INTERPOL, EUROPOL, SECI): Στην προσπάθεια αποτελεσματικής καταπολέμησης του οργανωμένου εγκλήματος και κάθε μορφής εγκληματικότητας, ανταλλάσσονται σε διεθνές επίπεδο πληροφορίες με την EUROPOL, INTERPOL, SECI καθώς και μέσω των διμερών σχέσεων που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο συμφωνιών αστυνομικής συνεργασίας τόσο με κράτη-μέλη της ΕΕ όσο και με τρίτες χώρες, καθώς επίσης και μέσω της τοποθέτησης αστυνομικών συνδέσμων σε χώρες, όπως η Ιταλία, η Βουλγαρία, η Κύπρος, η Τουρκία, η Αλβανία, η Ρωσία, η Ουκρανία, η ΠΓΔΜ, η Κροατία, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Σερβία-Μαυροβούνιο, η Ρουμανία (πέραν του αστυνομικού συνδέσμου στο SECI) και ο Λίβανος.

γ) Η συνεργασία με ξένες διπλωματικές αρχές: Οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας, οι οποίες επιλαμβάνονται των υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων συνεργάζονται, με τις ξένες Διπλωματικές Αρχές που βρίσκονται στη χώρα μας σε ό,τι αφορά την παροχή ολοκληρωμένης αρωγής στα θύματα υπηκόων τους στις υποθέσεις αυτές.

δ) Διεθνείς Συναντήσεις: Αξιωματικοί της Διεύθυνσης Δημόσιας Ασφάλειας/ΑΕΑ και Αξιωματικοί Επιχειρησιακών Υπηρεσιών συμμετέχουν και παρακολουθούν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό συναντήσεων που γίνονται στα πλαίσια της ΕΕ, του ΟΗΕ, EUROPOL, INTERPOL, SECI, Αδριατικής πρωτοβουλίας και Ιονίου, πρωτοβουλίας για τη Μαύρη Θάλασσα και τον Εύξεινο Πόντο, προκειμένου να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητά τους στον τομέα της αντιμετώπισης της εμπορίας ανθρώπων.

ε) Συμμετοχή και οργάνωση διεθνών επιχειρήσεων

7. Επιτροπή Γενικών Γραμματέων για την αντιμετώπιση του trafficking-Σχέδιο «ΙΛΑΕΙΡΑ» και ειδικότερα:

α) Λειτουργεί, υπό την Προεδρία του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ειδική Επιτροπή αποτελούμενη από τους Γενικούς Γραμματείς των συναρμοδίων Υπουργείων, με

σκοπό τον αποτελεσματικό και αρμονικό συντονισμό όλων των ζητημάτων που αφορούν τα θέματα της εμπορίας ανθρώπων.

β) Στις 16.07.2008 η Επιτροπή ενέκρινε το Σχέδιο Διυπηρεσιακής Επιχειρησιακής Δράσης σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής και ανηλίκων, όπως διαμορφώθηκε στο πλαίσιο της πρωτοβουλίας «ΙΛΑΕΙΡΑ». Το σχέδιο αυτό, στο οποίο θα γίνει εκτενέστερη αναφορά παρακάτω, βρίσκεται πλέον σε πλήρη εφαρμογή.

Το σχέδιο «ΙΛΑΕΙΡΑ» συνιστά μία πρωτοποριακή προσπάθεια του Υπουργείου Εσωτερικών, η οποία έχει αναγνωρισθεί και στηρίζεται και από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Στην πρωτοβουλία της Ελλάδας έχουν ανταποκριθεί είκοσι μία χώρες και τέσσερις Ευρωπαϊκοί-Διεθνείς Οργανισμοί (EUROPOL, INTERPOL, EUROJUST, FRONTEX). Το σχέδιο «ΙΛΑΕΙΡΑ» είναι μία οργανωμένη επιχειρησιακή δράση, για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της εμπορίας γυναικών και ανηλίκων, η οποία αποβλέπει στην οικονομική εκμετάλλευση της γενετήσιας ζωής. Το Σχέδιο αποσκοπεί στη συντονισμένη, διασυνοριακή και αποτελεσματική δράση όλων των εμπλεκόμενων φορέων.

Το σχέδιο «ΙΛΑΕΙΡΑ» αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα: σε διασυνοριακό και σε εθνικό (για την Ελλάδα) επίπεδο.

Το διασυνοριακό επίπεδο ακολουθεί μία συγκεκριμένη μεθοδολογία σχεδιασμού, αξιοποιώντας το Ευρωπαϊκό και Ολυμπιακό κεκτημένο, που περιλαμβάνει:

- Συνεργασία-κοινή σχεδίαση, από ομάδα εμπειρογνομόνων συμμετεχουσών χωρών-οργανισμών.

- Δοκιμασία σχεδιασμού μέσα από ασκήσεις με τη συμμετοχή στελεχών στρατηγικού και επιχειρησιακού επιπέδου, βάσει σεναρίων.

- Αποτίμηση ασκήσεων-ενσωμάτωση συμπερασμάτων στο σχεδιασμό.

- Εφαρμογή τελικού σχεδίου, ως μοντέλο διασυνοριακής συνεργασίας σε υποθέσεις οργανωμένων δικτύων εμπορίας ανθρώπων μεταξύ κρατών-μελών της ΕΕ και τρίτων χωρών της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης.

- Αποτίμηση επιχειρησιακών αποτελεσμάτων και παρουσίασή τους.

Επισημαίνεται ότι έχει συγκροτηθεί Ομάδα

Αξιωματικών Εμπειρογνομόνων, η οποία διαμόρφωσε τα ακόλουθα κείμενα:

- «Σχέδιο Διυπηρεσιακής-Επιχειρησιακής Δράσης σε εθνικό επίπεδο για την αντιμετώπιση και καταπολέμηση της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής γυναικών και ανηλίκων ΙΛΑΕΙΡΑ».

- «Μνημόνιο Αστυνομικών Ενεργειών και Βέλτιστων Πρακτικών για το χειρισμό υποθέσεων Εμπορίας Ανθρώπων».

- «Πρωτοβουλία Anti-trafficking «ΙΛΑΕΙΡΑ»-Ρυθμίσεις και Διαδικασίες Διασυνοριακής Αστυνομικής Συνεργασίας».

Τα προαναφερόμενα κείμενα εκδόθηκαν σε μορφή εγχειριδίου και απεστάλησαν στις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας για ενημέρωση και εφαρμογή από τους Αστυνομικούς. Το Σχέδιο Διασυνοριακής Αστυνομικής Συνεργασίας διαβιβάστηκε σε όλες τις Αστυνομίες των χωρών που συμμετείχαν καθώς και στους Διεθνείς Αστυνομικούς Οργανισμούς, ενώ το Εθνικό Σχέδιο Διυπηρεσιακής Δράσης απεστάλη στα συναρμόδια Υπουργεία, φορείς και ΜΚΟ για εφαρμογή.

Με βάση τα προαναφερόμενα εγχειρίδια και τις ειδικές οδηγίες και κατευθύνσεις δόθηκαν με εγκύκλιες διαταγές στις επιχειρησιακές υπηρεσίες, υπό το συντονισμό του Αρχηγείου της ΕΛΑΣ και οργανώθηκαν ταυτόχρονα και αιφνιδιαστικά, σε εθνικό επίπεδο, το πρώτο δεκαήμερο του Δεκεμβρίου 2008, ειδικές επιχειρησιακές δράσεις, με γνώμονα την εξάρθρωση οργανωμένων κυκλωμάτων εμπορίας ανθρώπων. Στο πλαίσιο των δράσεων αυτών απαγγέλθηκαν κατηγορίες σε 66 άτομα, εκ των οποίων 44 συνελήφθησαν και 22 αναζητούνται, παρασχέθηκε αρωγή σε 6 γυναίκες θύματα εμπορίας ανθρώπων σε συνεργασία με ΜΚΟ, ενώ πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν διερευνώνται σε βάθος και σε συνεργασία με Αστυνομίες άλλων χωρών.

γ) Υπενθυμίζεται ότι, το Νοέμβριο του 2005, υπεγράφη Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των μελών της Επιτροπής, δώδεκα (12) ΜΚΟ και του ΔΟΜ για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων και την παροχή αρωγής και προστασίας στα θύματα. Οι ΜΚΟ, οι οποίες υπέγραψαν το εν λόγω μνημόνιο συνεργασίας είναι οι ακόλουθες: 1) Άρσις-Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων, 2) Αλληλεγγύη, 3) Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων και Άλλων Μορφών Κακομε-

ταχείρισης, 4) Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΚΑ), 5) Διεθνής Ένωση Αστυνομικών, 6) Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ), 7) Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ), 8) Κλίμακα, 9) Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, 10) Διεθνής Εταιρία Στήριξης Οικογένειας «Φροντίδα» (ΔΕΣΟ), 11) Κέντρο Έρευνας και Δράσης για την Ειρήνη-STOP NOW και 12) το Χαμόγελο του Παιδιού.

δ) **Στατιστικά στοιχεία υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων-σωματεμπορίας από 01.01.2008 έως 31.12.2008:** Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία, τα οποία τηρεί η Ομάδα Anti-Trafficking της Διεύθυνσης Δημόσιας Ασφάλειας/ΑΕΑ, κατά το έτος 2008, οι Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας επιλήφθηκαν σε 40 υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας (37 αφορούσαν σεξουαλική εκμετάλλευση, 2 εργασιακή εκμετάλλευση και 1 εμπορία ανθρωπίνων οργάνων). Από αυτές οι 14 διαπράχθηκαν από εγκληματικές οργανώσεις. Από τις έρευνες και τις προανακρίσεις των υποθέσεων αυτών απαγγέλθηκαν κατηγορίες σε βάρος 162 ατόμων, ενώ υπήρξαν 78 παθόντες οικονομικής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Από αυτούς 36 ζήτησαν και τους παρασχέθηκε αρωγή και προστασία από την Πολιτεία και 16, πράξη του αρμόδιου Εισαγγελέα, έτυχαν των ευεργετικών διατάξεων του Ν. 3064/2002.

Οι επιληφθείσες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας συνεργάστηκαν:

- Με Υπηρεσίες και Μονάδες παροχής προστασίας και αρωγής, καθώς και με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Άρσις, Αλληλεγγύη, Κλίμακα, Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης) υπό το συντονισμό του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, (σε 26 περιπτώσεις).

- Με τις διπλωματικές αρχές των χωρών προέλευσης των θυμάτων που βρίσκονται στη χώρα μας (σε 32 περιπτώσεις).

- Με το ΔΟΜ (σε 4 περιπτώσεις) για τον ασφαλή επαναπατρισμό των θυμάτων.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (01.01 έως 31.12.2008)
ΠΑΡΟΧΗ ΑΡΩΓΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ
(Άρθρα 323Α & 351)

ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	ΠΑΡΟΧΗ ΑΡΩΓΗΣ & ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ	ΔΙΑΤΑΞΗ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ	*ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΟ & ΜΚΟ	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ Αρχές	ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΔΟΜ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	2	1	3	2	-
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	9	1	2	6	1
ΓΑΛΛΙΑΣ	-	-	-	1	-
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	1	1	2	1	1
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	-	-	-	2	-
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ	-	-	-	1	-
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	1	1	1	1	-
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	11	3	11	12	-
ΡΩΣΙΑΣ	12	9	7	6	2
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	36	16	26	32	4

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (01.01 έως 31.12.2008)	
ΘΥΜΑΤΑ ΕΜΠΟΡΙΑΣ	
ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ	
(Άρθρα 323Α & 351)	
ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	5
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	23
ΓΑΛΛΙΑ	1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	1
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	2
ΟΥΓΓΑΡΙΑΣ	1
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	1
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	25
ΡΩΣΙΑΣ	19
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	78

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ (01.01 έως 31.12.2008)	
ΔΡΑΣΤΕΣ ΕΜΠΟΡΙΑΣ	
ΑΝΘΡΩΠΩΝ-ΣΩΜΑΤΕΜΠΟΡΙΑΣ	
(Άρθρα 323Α & 351)	
ΥΠΗΚΟΟΙ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΛΒΑΝΙΑΣ	13
ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ	10
ΓΕΩΡΓΙΑΣ	1
ΕΛΛΑΔΑΣ	70
ΙΝΔΙΑΣ	2
ΙΡΑΚ	1
ΙΡΑΝ	1
ΚΑΖΑΚΣΤΑΝ	1
ΚΟΛΟΜΒΙΑΣ	1
ΛΕΤΟΝΙΑΣ	1
ΛΙΘΟΥΑΝΙΑΣ	3
Μ. ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ	1
ΜΟΛΔΑΒΙΑΣ	4
ΝΙΓΗΡΙΑΣ	6
ΟΥΖΜΠΕΚΙΣΤΑΝ	1
ΟΥΚΡΑΝΙΑΣ	1
ΠΟΛΩΝΙΑΣ	1
ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ	32
ΡΩΣΙΑΣ	7
ΣΕΡΒΙΑΣ	1
ΣΙΕΡΑ ΛΕΟΝΕ	1
ΣΥΡΙΑΣ	2
ΤΟΥΡΚΜΕΝΙΣΤΑΝ	1
ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	162

Β) Καταπολέμηση της πορνογραφίας ανηλίκων

1. Στις Διευθύνσεις Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης έχουν συσταθεί και λειτουργούν, Τμήματα Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος (Υ-ΔΟΕΑΗ/5^ο Τμήμα), τα οποία, μεταξύ των άλλων, είναι αρμόδια για την καταπολέμηση του εγκλήματος της παιδικής πορνογραφίας. Τα εν λόγω Τμήματα διαθέτουν άρτιο τεχνολογικό εξοπλισμό και στελεχώνονται από αστυνομικό προσωπικό με ειδικές γνώσεις, που επιμορφώνεται διαρκώς συμμετέχοντας σε σεμινάρια που διοργανώνονται στη χώρα μας αλλά και στο εξωτερικό και αφορούν το ηλεκτρονικό έγκλημα.

2. Παράλληλα υπάρχει στενή συνεργασία με τους λοιπούς συναρμόδιους φορείς (Εισαγγελικές Αρχές, εκπροσώπους hotline γραμμών κλπ), για την καταπολέμηση της παιδικής πορνογραφίας, ενώ παράλληλα, σε τακτά χρονικά διαστήματα, δίδονται οδηγίες και συμβουλές, δια των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, σε γονείς αλλά και ανηλίκους, για τη λήψη μέτρων που αποσκοπούν στην προστασία των παιδιών και σε ένα ασφαλέστερο για αυτά Διαδίκτυο.

3. Εκσυγχρονισμός του θεσμικού πλαισίου:

- Με το Ν. 3625/2007 «Κύρωση, εφαρμογή του Προαιρετικού Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού σχετικά με την εμπορία παιδιών, την παιδική πορνεία και παιδική πορνογραφία και άλλες διατάξεις», έγιναν τροποποιήσεις και προσθήκες στο κεφάλαιο του Ποινικού Κώδικα που αναφέρεται στα εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας και εγκλήματα οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής, άρθρα 323Α «Εμπορία ανθρώπων», 348Α «Παιδική πορνογραφία» κλπ.

- Κυρώθηκε η Συμφωνία μεταξύ Ελλάδας και Αλβανίας για τον επαναπατρισμό των ανηλίκων, με το Ν. 3692/2008 «Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Συμβουλίου Υπουργών της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανηλίκων». Η Συμφωνία αυτή καταδεικνύει τη βούληση των δύο χωρών να συνεργασθούν πιο οργανωμένα στον τομέα της προστασίας των δικαιωμάτων των ανηλίκων, σε μία από κοινού προσπάθεια καταπολέμησης της εμπορίας ανηλίκων και κάθε μορφής εκμετάλλευσής τους.

4. Εξιχνίαση υποθέσεων παιδικής πορνογραφίας:

- Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που τηρεί η Ομάδα Anti-Trafficking της ΕΛΑΣ, κατά το έτος 2008, οι αρμόδιες υπηρεσίες της επελήφθησαν σε 11 υποθέσεις πορνογραφίας ανηλίκων (άρθρο 348Α ΠΚ), στο πλαίσιο των οποίων εντοπίστηκαν 44 δράστες και 5 θύματα. Επίσης εξιχνιάστηκαν 7 υποθέσεις ασέλγειας σε ανήλικο έναντι αμοιβής (άρθρο 351Α ΠΚ) με σύνολο δραστών 18 άτομα και θυμάτων 9.

- Σημειώνεται ότι οι Υπηρεσίες δίωξης ηλεκτρονικού εγκλήματος συνεργάστηκαν σε διεθνές επίπεδο για την καταπολέμηση της πορνογραφίας ανηλίκων στην επιχείρηση «Carousel» με σημαντική επιτυχία, καθόσον διαπιστώθηκε η εμπλοκή 69 ηλεκτρονικών ιχνών Ελλήνων χρηστών internet, ενώ σχηματίστηκε δικογραφία σε βάρος 21 ενήλικων ημεδαπών.

- Επισημαίνεται επιπλέον πως κατά το παρελθόν έτος, το έργο των στελεχών του Τμήματος Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος της ΔΑΑ βραβεύθηκε από Ελληνικούς και ξένους κοινωνικούς φορείς.

Γ) Εξαφανίσεις ανηλίκων

1. Εκδόθηκε και διαβιβάστηκε σε όλες τις Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας καθώς και σε συναρμόδια Υπουργεία-Φορείς, Οδηγός Ενεργειών για την αντιμετώπιση υποθέσεων εξαφανίσεων ανηλίκων.

2. Ενεργοποιήθηκε το Πρόγραμμα «Amber Alert», για τα εξαφανισθέντα παιδιά, σε συνεργασία με τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «το Χαμόγελο του Παιδιού». Το εν λόγω πρόγραμμα, λειτουργεί μέσω της σύμπραξης 40 κρατικών και ιδιωτικών φορέων, ο δε ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας είναι πρωταρχικός, καθώς ουσιαστικά θα δίνει το πράσινο φως για τη θέση του μηχανισμού σε ισχύ, δεδομένου ότι ενδέχεται να υπάρχουν λόγοι ασφάλειας που να επιβάλουν τη μη γνωστοποίηση της εξαφάνισης. Ειδικότερα το πρόγραμμα Amber Alert συνίσταται σε:

α) Συμμετοχή των ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών, οι οποίοι υποχρεούνται να διακόπτουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα το πρόγραμμά τους και να εκπέμπουν μηνύματα με πληροφορίες σχετικά με την εξαφάνιση του παιδιού.

β) Διαβίβαση του μηνύματος/προβολή πληροφοριών σχετικά με το θύμα και το περιστατικό στις οδικές ηλεκτρονικές σημάσεις, στο μετρό, στα πορθμεία, στους σταθμούς τρένων, αστικών λεωφορείων, στα σύνορα, στα μέσα μεταφοράς (πλοία, αεροπλάνα, τρένα κ), στα ηλεκτρονικά παιχνίδια, στα κινητά τηλέφωνα, στους βομβητές, μέσω e-mail, fax και γενικά σε κάθε μηχανήμα/εξάρτημα/συσκευή που μπορεί να εμφανίσει και να διαδώσει άμεσα πληροφόρηση.

3. Εκδήλωση με αντικείμενο «Εξαφανίσεις ανηλίκων στην Ευρώπη σήμερα», η οποία πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα υπό την αιγίδα του Υπουργού Εσωτερικών και του Βέλγου Πρέσβη (29.10.2008). Κατά τη διάρκεια της εκδήλωσης έγιναν τα εγκαίνια λειτουργίας στην Ελλάδα της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Τηλεφωνικής Γραμμής "116000", η οποία αφορά την άμεση ενημέρωση εξαφάνισης ανηλίκου σε όλη την Ευρώπη. Το Υπουργείο Εσωτερικών συμμετέχει στην ενιαία ευρωπαϊκή τηλεφωνική γραμμή SOS 116000 για την άμεση ενεργοποίηση σε υποθέσεις εξαφανίσεων ανηλίκων στην Ευρώπη.

4. Εκπαίδευση:

- Από 11 έως 14 Μαρτίου 2008 στην Αθήνα πραγματοποιήθηκε σεμινάριο με θεματική: «Εγκλήματα κατά των παιδιών με τη χρήση της τεχνολογίας-αντιμετώπιση του φαινομένου της διακίνησης παιδικής πορνογραφίας μέσω του διαδικτύου», το οποίο διοργανώθηκε από το Διεθνές Κέντρο Εξαφάνισης και Κακοποίησης Παιδιών, την INTERPOL, το FBI, τη MICROSOFT και το Σύλλογο «Χαμόγελο του Παιδιού». Στο εν λόγω σεμινάριο συμμετείχαν 73 Αστυνομικοί-Ανακριτικοί Υπάλληλοι της Ελληνικής Αστυνομίας και 17 αλλοδαποί Αξιωματικοί από 10 χώρες και την INTERPOL.

- Από 5 έως 16 Μαΐου 2008 πραγματοποιήθηκε εκπαίδευση 182 στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας (7 εκπαιδευτικές σειρές), με θεματική: «Πρόληψη της νεανικής παραβατικότητας και προστασίας των ανηλίκων».

Δ) Ενδοοικογενειακή βία

Η Ελληνική Αστυνομία στα πλαίσια, των δράσεων για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων που διαπράττονται σε βάρος γυναικών στο οικογενει-

ακό περιβάλλον και σε συνεργασία με τη Γενική Γραμματεία Ισότητας διαβίβασε σε όλες τις Υπηρεσίες της χώρας ιδίως τις ακόλουθες διαταγές και οδηγίες:

α) Εγχειρίδιο με θέμα «Η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας», το οποίο εκδόθηκε από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας, με στόχο, αφενός μεν την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδίως των γυναικών και των παιδιών μέσα στην οικογένεια, αφετέρου δε την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των αστυνομικών, καθώς και το συστηματικότερο και πληρέστερο χειρισμό των υποθέσεων μέσω της παροχής κατάλληλων οδηγιών. Στο εγχειρίδιο, περιλαμβάνεται παράρτημα με χρήσιμες πληροφορίες για την περαιτέρω καθοδήγηση και χειρισμό των θυμάτων σε ό,τι αφορά την παροχή σε αυτούς της προβλεπόμενης από το νόμο αρωγής.

β) Ενημερωτικό Εγχειρίδιο της Ομάδας Διοίκησης Έργου για το Σχεδιασμό Αντεγκληματικής Πολιτικής (ΟΔΕΣΑΠ), στο οποίο γίνεται λεπτομερής ανάλυση των υποχρεώσεων και δυνατών δράσεων των αστυνομικών, οι οποίοι χειρίζονται υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας.

γ) Το Ν. 3500/2006, ο οποίος αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία ως αυτοτελές αδίκημα και στοχεύει κυρίως στην πλήρη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μελών της οικογένειας.

Για περισσότερες πληροφορίες βλ. και τις δράσεις της Γενικής Γραμματείας Ισότητας στο θέμα αυτό.

Κεφάλαιο Τέταρτο: Προστασία των δικαιωμάτων των Ελλήνων Τσιγγάνων

Η Ελληνική Πολιτεία, για την καταπολέμηση κάθε είδους διακρίσεων και την προαγωγή της ισότητας των πολιτών με ιδιαίτερη έμφαση σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες του πληθυσμού, εφαρμόζει Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης (ΟΠΔ) με γνώμονα την πλήρη και ομαλή κοινωνική ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων. Το ΟΠΔ εντάσσεται στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την κοινωνική ενσωμάτωση των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού και, παράλληλα, με τη μεταφορά στην ελληνική νομοθεσία των οδηγιών¹ περί της «αρ-

1. Πρόκειται για τις Οδηγίες 43/2000 και 78/2000 της Επιτροπής της ΕΕ, οι οποίες ενσωματώθηκαν στην εσωτερική έννομη τάξη με το Ν. 3304/2005 (ΦΕΚ Α' 16).

κής της ίσης μεταχείρισης, ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» και της «ισότιμης πρόσβασης στην απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση» προωθεί την ουσιαστική καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και των διακρίσεων, μέσω της εφαρμογής θετικών δράσεων κοινωνικής ένταξης.

Η πολυπλοκότητα της κοινωνικής ένταξης υπέδειξε την αναγκαιότητα διαρκούς και συντονισμένης παρέμβασης, προκειμένου να αντιμετωπισθούν ενιαία και στην ολότητά τους τα προβλήματα των Ελλήνων Τσιγγάνων. Οι προτεινόμενες παρεμβάσεις μέσα από το ΟΠΔ σχεδιάσθηκαν, ώστε να έχουν χαρακτήρα πολυδιάστατο και, μέσα από αυτές, να επιτευχθεί ολοκληρωμένη προσέγγιση του θέματος. Επιπλέον, το πρόγραμμα επικεντρώθηκε στην ανάπτυξη μίας συνεκτικής δέσμης μέτρων, προληπτικού και μη χαρακτήρα, τα οποία καλύπτουν σταδιακά όλη την πορεία της ένταξης. Το ΟΠΔ κατατείνει στην εφαρμογή στεγαστικής πολιτικής για τους Έλληνες Τσιγγάνους, σε συνδυασμό με ενέργειες που υποστηρίζουν και προωθούν την κοινωνική τους ένταξη (κατάρτιση, εκπαίδευση, προώθηση στην απασχόληση, παροχή υπηρεσιών υγείας, πολιτισμού και αθλητισμού). Η επίτευξη των στόχων του πραγματοποιείται με την ανάπτυξη ενός συνόλου αλληλοεξαρτώμενων και αλληλοσυμπληρούμενων μέτρων με υπομέτρα, τα οποία εντάσσονται σε δύο Άξονες: Υποδομές και Υπηρεσίες με βάση την εννοιολογική τους διάκριση.

Για την εκπόνηση και την εφαρμογή των μέτρων του προγράμματος αυτού δραστηριοποιήθηκε ένας μεγάλος αριθμός εμπλεκόμενων υπηρεσιών της Κεντρικής Διοίκησης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και οι ίδιοι οι Τσιγγάνοι (μέσω των συλλογικών τους οργάνων). Για την παρακολούθηση του ΟΠΔ θεσμοθετήθηκε, με απόφαση του Πρωθυπουργού, Διυπουργική Επιτροπή την οποία συντονίζει ο Υφυπουργός Εσωτερικών και στην οποία συμμετέχουν όλοι οι συναρμόδιοι υπουργοί, ενώ συγκροτήθηκε Επιτροπή στο ΥΠΕΣ με συμμετοχή στελεχών του, εκπροσώπων του Δικτύου ΡΟΜ, της ΠΟΣΕΡ, και εμπειρογνομόνων για την προετοιμασία των θεμάτων που αφορούν τη βελτίωση των υποδομών των χώρων διαμονής στο πλαίσιο του ΟΠΔ για την Κοινωνική Ένταξη

των Ελλήνων Τσιγγάνων, αλλά και την παρακολούθηση της απρόσκοπτης εφαρμογής του.

I. 1^{ος} Άξονας Δράσης: Κατασκευή υποδομών

Στέγαση (αρμοδιότητας Υπουργείου Εσωτερικών): με τα ανωτέρω δεδομένα, ιδιαίτερη βαρύτητα έχει δοθεί από το ΥΠΕΣ στην αντιμετώπιση του στεγαστικού ζητήματος του πληθυσμού των Τσιγγάνων, δεδομένου ότι η βελτίωση του βιοτικού τους επιπέδου συνιστά βασική προϋπόθεση ενδυνάμωσής του, με θετικές επιδράσεις στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής. Μέσω των επιλέξιμων στεγαστικών δράσεων υπάρχει πρόβλεψη για την αντιμετώπιση όλων των τύπων στεγαστικών προβλημάτων που κατά καιρούς διαπιστώθηκαν και προτάσεις για υλοποίηση αντίστοιχων και κατάλληλων παρεμβάσεων. Έτσι οι επιλέξιμες προς υλοποίηση στεγαστικές δράσεις διακρίνονται σε μόνιμες και προσωρινές (με προοπτική μονιμότητας). Αναλυτικότερα, σημειώνονται τα ακόλουθα:

A) Πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης Ελλήνων Τσιγγάνων

Χορήγηση 9.000 στεγαστικών δανείων, ύψους 60.000 ευρώ έκαστο, σε Έλληνες Τσιγγάνους που διαβιούν σε καταυλισμούς της χώρας, μέσα σε σκηνές, παράγκες ή άλλες κατασκευές που δεν πληρούν τις ελάχιστες προϋποθέσεις μόνιμης κατοικίας. Όπως ρητά προβλέπεται από τις σχετικές νομοθετικές διατάξεις (άρθρο 19 του Ν. 2946/2001, υπ' αριθμ.33165/23.6.206 ΚΥΑ, ΦΕΚ 780/Β/2006), το Πρόγραμμα χρηματοδοτείται αποκλειστικά από εθνικούς πόρους και με την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου. Η χορήγηση των δανείων γίνεται με ευνοϊκούς όρους και ειδικότερα: Η συνολική διάρκεια εξόφλησής τους ανέρχεται στα 22 χρόνια, οι δανειολήπτες επιδοτούνται σε ποσοστό 80% από το Ελληνικό Δημόσιο για την εξόφληση του επιτοκίου, ενώ οι Τράπεζες διασφαλίζονται για το 100% του χορηγούμενου κεφαλαίου και των τόκων αυτού. Από τη μέχρι σήμερα πορεία του προγράμματος διαφαίνεται ότι, αν και η εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου αποτελεί σημαντική προϋπόθεση «στήριξης» κατά την εκπόνηση στεγαστικών δράσεων κοινωνικού χαρακτήρα, εντούτοις, στη συντριπτική πλειοψηφία

φία των επωφελούμενων λειτούργησε ανασταλτικά κατά την εκπλήρωση των συμβατικών υποχρεώσεών τους απέναντι στο Δημόσιο.² Για παράδειγμα, τα σχεδόν μηδενικά ποσοστά σταδιακής αποπληρωμής των χορηγούμενων δανείων κατ'επίκληση της άγνοιας των δανειοληπτών, μάλλον τελούν σε ευθεία γραμμή με την ασφάλεια που προσφέρει η εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου, παρά με την έλλειψη κατανόησης της υποχρέωσης αποπληρωμής των δανείων. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός της ρητής αναφοράς της υποχρέωσης αποπληρωμής στο πλαίσιο των δανειστικών συμβάσεων που υπογράφονται μεταξύ δανειοληπτών και τραπεζών καθώς και από τις συνέπειες μη αποπληρωμής που έχουν ήδη εφαρμοστεί στα ληξιπρόθεσμα δάνεια (π.χ. αύξηση των δόσεων λόγω απώλειας της επιδότησης του επιτοκίου).

Τα δάνεια προορίζονται αποκλειστικά για την **απόκτηση πρώτης κατοικίας**, είτε πρόκειται για αγορά ή ανέγερση κατοικίας, αποπεράτωση υφιστάμενου ημιτελούς κτίσματος ή και ένταξη σε προγράμματα οργανωμένης οικιστικής δόμησης. Στην τελευταία περίπτωση, η ένταξη σε προγράμματα οργανωμένης οικιστικής δόμησης απαιτεί τη ρητή συναίνεση των δικαιούχων, την παραχώρηση δημόσιας, δημοτικής ή κοινοτικής έκτασης και την εφαρμογή ελάχιστων τεχνικών προδιαγραφών (δηλ. κατασκευή κατοικιών ελάχιστης καθαρής επιφάνειας 85 τμ). Τα ανωτέρω (όπως και κάθε άλλος όρος περί της στεγαστικής συνδρομής και εκταμίευσης των δανείων) προβλέπονται ρητά και με ενιαίο τρόπο στη βάση Κοινής Απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών και Οικονομίας και Οικονομικών.

Από την έναρξή του, το 2002, το πρόγραμμα έχει επανεξετασθεί και αναθεωρείται διαρκώς, ώστε να ανταποκρίνεται όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά στις μεταβαλλόμενες ανάγκες και συνθήκες διαβίωσης των Ελλήνων Τσιγγάνων. Στο πλαίσιο έτσι μίας δυναμικής διαδικασίας εσωτερικής αξιολόγησης, καταβάλλεται κάθε δυνατή προσπάθεια για τη λήψη των αναγκαίων θεσμικών τροποποιήσεων για τη στοχευμένη υλοποίηση

του Προγράμματος, την εντατικοποίηση των καταβαλλόμενων ενεργειών και την αποτελεσματικότερη υλοποίησή του, στο πλαίσιο και της συνεχούς συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων για την υλοποίηση του προγράμματος (Υπουργείο Εσωτερικών, Οικονομίας, τοπικές αρχές, συνεργαζόμενες τράπεζες). Η πλέον πρόσφατη αναθεώρηση του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου λαμβάνει υπόψη της τα αιτήματα των οργάνων εκπροσώπησης των Τσιγγάνων και τις επιταγές που απορρέουν για την Ελλάδα από τα διεθνή συμβατικά κείμενα (Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης, Οδηγία Επιτροπής Υπουργών του ΣτΕ 2005(4) για τη Στέγαση, Τελικές Παρατηρήσεις Επιτροπής Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, Τελικές Παρατηρήσεις Επιτροπής Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων του ΟΗΕ κá) και στηρίζεται στην κατά προτεραιότητα συνδρομή όσων διαβιούν υπό ακατάλληλες συνθήκες και επιβαρύνονται από τη συνδρομή αντικειμενικών συνθηκών, οι οποίες ενισχύουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι βασικές από τις αλλαγές που επήλθαν με την πρόσφατη θεσμική αναθεώρηση είναι ιδίως οι ακόλουθες:

- Υιοθέτηση κοινωνικών κριτηρίων αξιολόγησης που λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού των Ελλήνων Τσιγγάνων (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, πολύτεκνες οικογένειες, άτομα με αναπηρίες, άτομα χαμηλού εισοδήματος κá).
- Συγκρότηση επιτροπών αξιολόγησης σε τοπικό επίπεδο με συμμετοχή εκπροσώπων των Τσιγγάνων και κοινωνικών λειτουργών με γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες της ομάδας στόχου.
- Διασφάλιση της κατανομής των δανείων βάσει των υπάρχουσών στεγαστικών αναγκών στο σύνολο των ΟΤΑ της Ελληνικής Επικράτειας.
- Προώθηση της ενεργούς δράσης των τοπικών αρχών μέσω της ενίσχυσης των στεγαστικών δράσεων που υλοποιούν οι ΟΤΑ και στηρίζουν οι Τσιγγάνοι (βούληση ένταξης σε προγράμματα οργανωμένης οικιστικής δόμησης).
- Προώθηση της αποτελεσματικότητας του

2. Διευκρινίζεται ότι, σύμφωνα με το ισχύον νομικό πλαίσιο, η χορήγηση του κεφαλαίου γίνεται απευθείας στους επωφελούμενους οι οποίοι, εντός των ισχυουσών νομικών δεσμεύσεων περί των εκταμιεύσεων των δανείων από τις τράπεζες (αντικειμενική και εμπορική αξία), καθορίζουν και τον τύπο της κατοικίας που θα αγοράσουν ή θα κατασκευάσουν.

προγράμματος μέσω της επικαιροποίησης των φακέλων των υποψηφίων σε σχέση με τις υπάρχουσες στεγαστικές τους ανάγκες.

- Απλοποίηση της διαδικασίας υποβολής αιτήσεων, με την καθιέρωση διαύλων απευθείας επικοινωνίας των δικαιούχων και των φορέων υλοποίησης του προγράμματος.

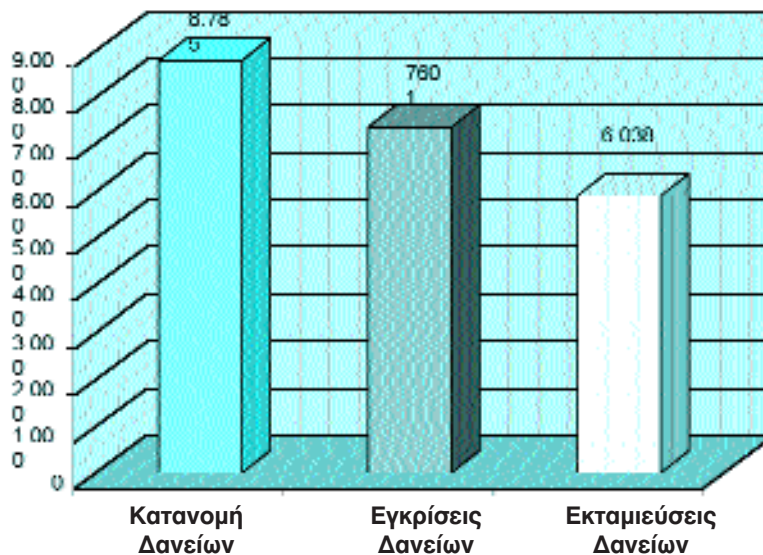
- Καθιέρωση νέων, αυστηρότερων όρων ελέγχου και παρακολούθησης της διαδικασίας χορήγησης και εκταμίευσης των δανείων (π.χ. σχέση αντικειμενικής και εμπορικής αξίας οικοπέδων και κατοικιών, ανώτατα όρια δόσεων εκταμίευσης κ.ά).

Περαιτέρω, το 2005, δημιουργήθηκε μία νέα βάση δεδομένων, για την αποτελεσματικότερη διαχείριση και διασταύρωση των στοιχείων των αιτήσεων των υποψηφίων.

Σε συνέχεια της επικαιροποίησης των στοι-

χείων των υποψηφίων, βάσει της αναθεωρημένης διαδικασίας αξιολόγησης των αιτήσεων και της εξασφάλισης του συνόλου των απαιτούμενων εγγυήσεων του Ελληνικού Δημοσίου για τη χορήγηση των εν λόγω δανείων (συνολικά 9.000), το Υπουργείο Εσωτερικών έχει ολοκληρώσει την κατανομή 8.785 στεγαστικών δανείων σε ισάριθμες οικογένειες Τσιγγάνων, στο σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας, δίνοντας ωστόσο έμφαση σε Δήμους με έντονα προβλήματα, υπό όρους πλήρους διαφάνειας και αντικειμενικότητας. Μέχρι σήμερα έχουν εκδοθεί 7.601 αποφάσεις στεγαστικής συνδρομής σε ισάριθμες οικογένειες, από τις οποίες, ως τον Σεπτέμβριο του 2008, 6.038 έχουν εκταμιεύσει ήδη τα δάνειά τους από τις συνεργαζόμενες τράπεζες (ποσοστό απορρόφησης 79,4%).

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1
Κατανομή, εγκρίσεις & εκταμιεύσεις στεγαστικών δανείων στην Ελλάδα

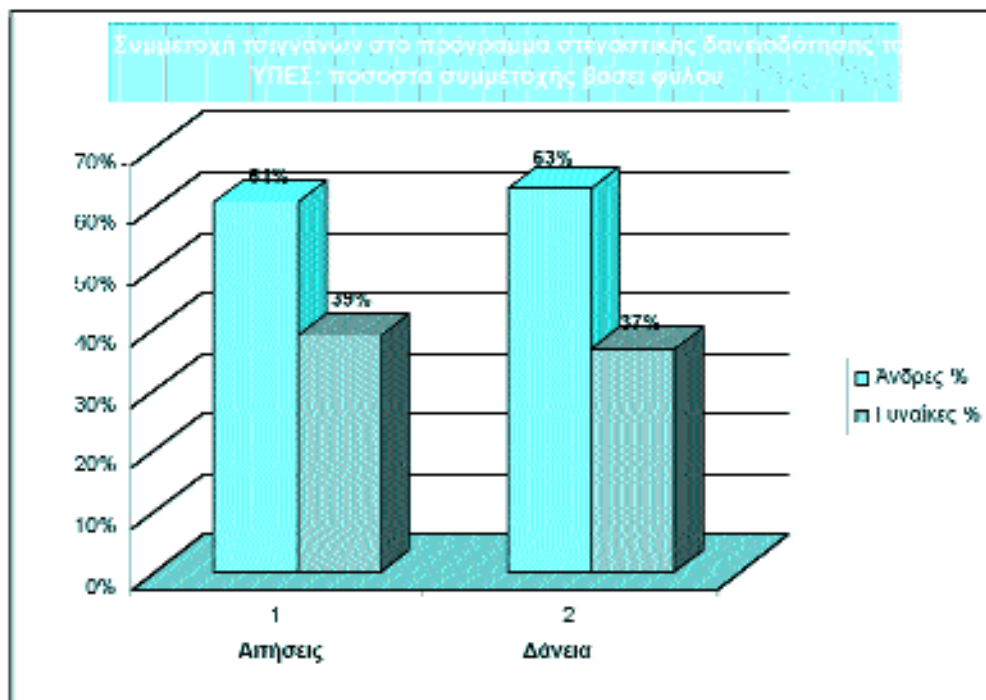
3. Διευκρινίζεται ότι η έκδοση των αποφάσεων ακολουθεί την ολοκλήρωση της διαδικασίας αξιολόγησης των αιτήσεων από τους οικείους Δήμους.

Σε μία προσπάθεια ποιοτικής και ποσοτικής αποτίμησης του Προγράμματος επισημαίνουμε τα ακόλουθα:

Σχετικά με την προώθηση της ισότητας των φύλων ιδίως δε της ενδυνάμωσης της συμμετοχής των γυναικών Τσιγγάνων στη δημόσια-κοινωνική ζωή (π.χ. εφαρμογή κριτηρίου μοριοδότησης

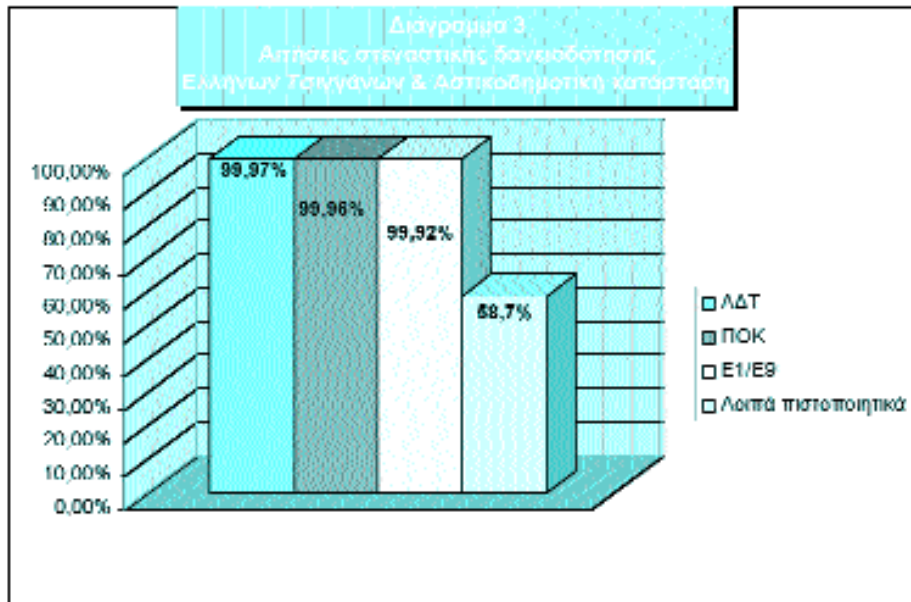
μονογονεϊκών οικογενειών) και σε συνέχεια της ολοκλήρωσης της πρώτης φάσης υλοποίησης του προγράμματος (2002-2005), διαπιστώνεται ότι σε σύνολο 15.665 αιτήσεων, 6.117 υποβλήθηκαν από γυναίκες, ενώ μεταξύ 5.747 δικαιούχων, 2.114 είναι γυναίκες. Αναλυτικά στοιχεία παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 2 που ακολουθεί.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2

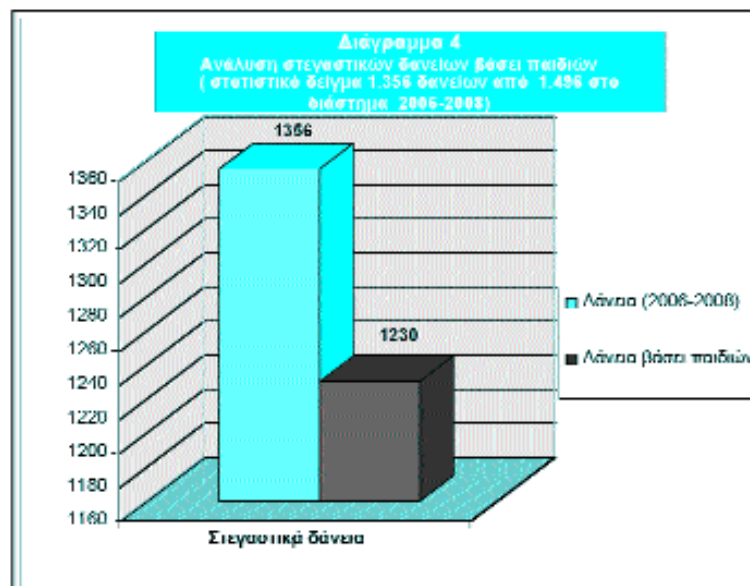
Περαιτέρω, σε μία προσπάθεια ποσοτικής αξιολόγησης των δικαιολογητικών που υποβλήθηκαν, διαφαίνεται ότι το πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης αποτέλεσε ισχυρό κίνητρο εγγραφής στα δημοτολόγια και απόκτησης πιστοποιητικών. Αν και με έμμεσο τρόπο, συνέβαλε έτσι, στην αποτελεσματική τακτοποίηση της αστικο-

δημοτικής κατάστασης του πληθυσμού των Τσιγγάνων, καθώς και στη δημιουργία «ατομικής συνείδησης», σε ό,τι αφορά στην ύπαρξη των αναγκαίων υπηρεσιών και τον τρόπο αξιοποίησης αυτών. Αναλυτικά στοιχεία για το πλήθος και το είδος των πιστοποιητικών που διαθέτουν οι Τσιγγάνοι παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 3.

Σημειώνεται ότι στην κατηγορία «λοιπά δικαιολογητικά» περιλαμβάνονται βεβαιώσεις σπουδών, πιστοποιητικά υγείας σε περιπτώσεις αναπηρίας των αιτούντων ή/και των μελών της οικογένειάς τους, βεβαιώσεις χορήγησης επιδομάτων εισοδηματικής πολιτικής κ.ά, ενώ τυχόν ελλειμματικά ποσοστά δικαιολογητικών ΕΙ και Ε9 δικαιολογούνται από το γεγονός της μη υποχρέωσης υποβολής αντίστοιχων δηλώσεων εισοδήματος και περιουσιακών στοιχείων, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις εισοδηματικής πολιτικής και φορολογίας φυσικών προσώπων.

Παράλληλα, σύμφωνα με τα δικαιολογητικά που κατατέθηκαν στο πλαίσιο της αναθεωρημένης διαδικασίας και που επιβεβαιώνουν την προσασία της οικογένειας μέσω της προτεραιότητας που δίδεται στα παιδιά, διαπιστώνεται ότι, επί στατιστικού δείγματος 1.356 εγκεκριμένων δανείων σε ισάριθμες οικογένειες (επί συνόλου 1.496 εγκρίσεων κατά τη διετία Β' εξάμηνο 2006-Β' εξάμηνο 2008), 1.230 οικογένειες-δικαιούχοι στεγαστικής συνδρομής είχαν τη δεδομένη χρονική στιγμή από 1 έως και 8 παιδιά.

Αναλυτικότερα στοιχεία κοινωνιολογικού ενδιαφέροντος των εν λόγω οικογενειών παρουσιάζονται στο Διάγραμμα 5 που ακολουθεί, ενώ πληρέστερη εικόνα θα είναι διαθέσιμη με την ολοκλήρωση της αξιολόγησης των αιτήσεων που υποβλήθηκαν στο σύνολο των ΟΤΑ της χώρας.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης, ότι με το ισχύον καθεστώς, οι επωφελούμενοι επιλέγουν μόνοι τους τον τόπο μόνιμης διαβίωσής τους, σύμφωνα με τους οικογενειακούς τους δεσμούς, τις προσωπικές τους ανάγκες (π.χ. εργασία) κ.ά. Συνολικά, το πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης αποτελεί παράδειγμα καλής πρακτικής (λαμβάνοντας υπόψη και το μέσο όρο των μελών μίας τσιγγάνικης οικογένειας, η συμβολή του κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για τον τύπο και το καθεστώς της εγκατάστασης που παρέχει), ωστόσο, από την αξιολόγηση της πρώτης φάσης εφαρμογής του, φαίνεται ότι πρόκειται για ένα ιδιαίτερα καινοτόμο πρόγραμμα, υπό την έννοια ότι δρομολογεί την άμεση μετάβαση σε ένα διαφορετικό καθεστώς στέγασης με αυξημένες εντούτοις υποχρεώσεις (π.χ. διαχείριση σημαντικού ποσού χρημάτων και επιλογή κατοικίας απευθείας από τους επωφελούμενους). Ενώ είναι σαφές, ότι η υποχρέωση παροχής κατοικίας οριοθετείται από τη διασφάλιση επαρκούς, μόνιμης κατοικίας με σαφές καθεστώς κατοχής προστατευόμενο από το νόμο, εντούτοις, κατά την αξιολόγησή της ως «δράση», φαίνεται να σήκωσε το βάρος της κοινωνικής ένταξης η οποία, όπως προαναφέρθηκε, αποτελεί δυναμική στο χρόνο, πολύ-παραγοντική, διαδικασία (π.χ. η εξασφάλιση στέγης δεν προβλέπει την υποχρέωση συντήρησης της προσφερθείσας κατοικίας, εντούτοις η διευκόλυνση της δυνατότητας συντήρησής της αποτελεί εξίσου σημαντική προϋπόθεση αξιοπρεπούς διαβίωσης). Σημειώνεται ότι δίνεται σταθερά έμφαση στην απαλλαγμένη από στερεοτυπικές είτε φοβικές αντιλήψεις, με συγκεκριμένες και ενιαίες προτάσεις, διαμεσολάβηση όλων των εμπλεκόμενων φορέων και πρωτίστως των συλλογικών οργάνων εκπροσώπησης των Τσιγγάνων.

Παράλληλα, και ενώ βρίσκεται σε εξέλιξη ο σχεδιασμός της επόμενης προγραμματικής περιόδου, γνώμονας της προωθούμενης εθνικής πολιτικής κοινωνικής ένταξης των Ελλήνων Τσιγγάνων είναι η προώθηση δράσεων διασποράς του πληθυσμού τους εντός του οικιστικού ιστού των τοπικών

κοινωνιών έναντι της δημιουργίας σύγχρονων γκέτο, χωρίς όμως να αποκλείεται και η οργανωμένη παρέμβαση της πολιτείας όπου αυτό κριθεί αναγκαίο από τις περιστάσεις. **Χαρακτηριστικό παράδειγμα πιλοτικής εφαρμογής αποτελεί η δανειοδότηση των Τσιγγάνων της Νέας Αλικαρνασσού της Κρήτης.** Χορηγήθηκαν 131 δάνεια σε Τσιγγάνους του καταυλισμού, οι οποίοι διαβίουν μακριά από τον οικιστικό ιστό σε περιοχή δυσπρόσιτη χωρίς υποδομές και εξυπηρετήσεις προκειμένου να αποκτήσουν πρώτη κατοικία σε περιοχές της δικής τους επιλογής. Η εφαρμογή της εν λόγω παρέμβασης θα αξιοποιηθεί για τη διερεύνηση της υιοθέτησης ανάλογων δράσεων για το σύνολο των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Β) Κατασκευή ολοκληρωμένων οικισμών ή/και αγορά οικοπεδικών εκτάσεων για την οργανωμένη οικιστική δόμηση που πραγματοποιούν οι Δήμοι της χώρας

Η εν λόγω διάταξη υπάγεται στο νόμο περί της παραχώρησης (από το Κράτος) δημόσιων, δημοτικών ή κοινοτικών εκτάσεων γης σε Έλληνες Τσιγγάνους που έχουν ενταχθεί σε προγράμματα στεγαστικής δανειοδότησης χρηματοδοτούμενα ή με την εγγύηση του ελληνικού Κράτους. Ειδικότερα, μέσω της:

- Έγκρισης τοπικών ρυμοτομικών σχεδίων στο πλαίσιο εκτέλεσης επειγόντων προγραμμάτων στεγαστικής αποκατάστασης «ευπαθών κοινωνικών ομάδων» με ταχείες διαδικασίες.

- Δωρεάν και κατά πλήρη κυριότητα παραχώρησης, δημοτικών και κοινοτικών ακινήτων (από τους ΟΤΑ της χώρας σε Έλληνες Τσιγγάνους, δημότες τους). Ειδικότερα, με την αριθμ. 61261/30.11.2004 Απόφαση του Υφυπουργού ΕΣ-ΔΔΑ (ΦΕΚ 1851/Β/14.12.2004), εισάχθηκαν συγκεκριμένα κοινωνικά κριτήρια που λαμβάνουν υπόψη τους τις ειδικότερες συνθήκες διαβίωσης των Τσιγγάνων (π.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, πολύτεκνες οικογένειες κ.ά) κατ' εφαρμογή των επιταγών που απορρέουν για την Ελλάδα από τα διεθνή συμβατικά κείμενα στα οποία έχει προσχωρήσει. Σημειώνεται ότι σύμφωνα και με τον ισχύοντα Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων, η εν λόγω παρέμβαση εμπίπτει πλέον στην αρμοδιότητα της Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ν. 3463/2006 άρθρο 75, Ι, (ε) 3). Για παράδειγμα ο Δήμος Αιγείρου πα-

ραχώρησε 45 οικόπεδα για στέγαση σε ισάριθμες οικογένειες Τσιγγάνων.

- **Εξασφάλιση ελάχιστων προδιαγραφών κατασκευής κατοικιών από τους ΟΤΑ** με τη θέσπιση υποχρέωσης κατασκευής κατοικιών ελάχιστης καθαρής επιφάνειας 85τμ για κάθε κατοικία (υπ' αριθμ. 28807 ΚΥΑ, ΦΕΚ 812/Β/01.06.2004).

- **Αγοράς οικοπεδικών εκτάσεων από τους ΟΤΑ** με τη χρηματοδοτική στήριξη του Υπουργείου Εσωτερικών (ΠΔΕ) για τη μετεγκατάσταση ή την αναβάθμιση της οικιστικής κατάστασης στις περιοχές που αντιμετωπίζουν έντονα προβλήματα. Έως σήμερα έχει εγκριθεί η αγορά εκτάσεων συνολικού προϋπολογισμού 5,76 εκατ. ευρώ σε 18 ΟΤΑ της Χώρας (Διδυμοτείχου, Σερρών, Συκεών, Βόλου, Ν. Ιωνίας Μαγνησίας, Παρελίων, Αιτωλικού, Ι. Π. Μεσολογγίου, Δύμης, Μόβρης, Αμαλιάδας, Γαστούνης, Κορινθίων, Νέας Κίου, Μελιγαλά, Τρίπολης, Τρικκαίων, Λάρισας) και βρίσκεται σε εξέλιξη η σχετική διαδικασία.

- **Κατασκευή βασικών υποδομών** (ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτροφωτισμού, οδικών δικτύων), κατασκευή παιδικών χαρών σε νέους οικισμούς.

- **Δημιουργίας μόνιμων οικισμών:** Για την αντιμετώπιση του οικιστικού ζητήματος ολοκληρώθηκαν ή βρίσκονται σε εξέλιξη έργα στέγασης και κατασκευάσθηκαν μόνιμες κατοικίες. Ήδη δημιουργήθηκαν μόνιμοι οικισμοί στους Δήμους Διδυμοτείχου (54 κατοικίες), Σοφάδων (84 κατοικίες), Σερρών (25 κατοικίες), Μενεμένης (24 κατοικίες). Επίσης δημιουργήθηκαν μόνιμοι οικισμοί με τη χρήση στεγαστικών δανείων στους Δήμους Τρικκαίων, Μεταξάδων (27 κατοικίες και αναμένεται η κατασκευή άλλων 15).

Γ) Στεγαστικές δράσεις που στοχεύουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε υφιστάμενους οικισμούς μέχρι την επίτευξη βιώσιμης λύσης μόνιμης στεγαστικής αποκατάστασης.

Ειδικότερα, πρόκειται για δράσεις που αφορούν τη:

- **Μετεγκατάσταση προσωρινών οικισμών.**
- **Δημιουργία προσωρινών οικισμών** με την κατασκευή υποδομών για την τοποθέτηση λυόμενων κατοικιών. Από το 2002 μέχρι σήμερα χορηγήθηκαν 557 λυόμενοι οικίσκοι για τη δημιουργία οικισμών με οργανωμένη υποδομή στους Δήμους

Σερρών, Εχεδώρου, Αγρινίου, Ναυπάκτου, Τυχερού, Χρυσούπολης, Μυτιλήνης, Παρελίων, Τρικκαίων, Νέας Ιωνίας, Βραχναϊκών, Αμαλιάδας, Ξυλοκάστρου, ενώ αναμένεται άμεσα και η παραχώρηση νέων οικίσκων.

- **Κατασκευή βασικών υποδομών σε υφιστάμενους οικισμούς:** ύδρευσης, αποχέτευσης, ηλεκτροφωτισμού, οδικών δικτύων, παιδικών χαρών κ.α. Χρηματοδοτούνται κατ' έτος περίπου 30 ΟΤΑ της χώρας.

- **Κατασκευή υποδομών υγείας:** λειτουργία ιατρο-κοινωνικών κέντρων (έως σήμερα 30) και 3 κινητών ιατρο-κοινωνικών μονάδων ανά τη χώρα. Ειδικότερα, το Υπουργείο Εσωτερικών χρηματοδότησε τη δημιουργία των υποδομών για τη λειτουργία των ΙΑΚ και παραχώρησε σε συνεργασία με το ΥΠΕΧΩΔΕ 11 λυόμενες αίθουσες.

- **Κατασκευή υποδομών πολιτισμού και εκπαίδευσης:** πολιτιστικά εργαστήρια, κέντρα ψυχαγωγίας και δημιουργικής απασχόλησης σε Δήμους με αυξημένη συγκέντρωση Τσιγγάνων. Χρηματοδοτήθηκε η κατασκευή υποδομών σε 13 Δήμους της χώρας για την εγκατάσταση σπιτιών πολιτισμού-εντευκτηρίων (26).

Η ανάπτυξη παρεμβάσεων στεγαστικής και οικιστικής αποκατάστασης σε συνδυασμό με την παράλληλη κατασκευή υποδομών και παροχή υπηρεσιών κοινωνικής υποστήριξης σε όλους τους τομείς της ζωής των Τσιγγάνων αποτέλεσε κεντρικό στόχο του προγράμματος κατά την εφαρμογή του προκειμένου να επιτευχθεί σε όσο το δυνατό μεγαλύτερο βαθμό η κοινωνική ένταξη. Για το λόγο αυτό οι προσωρινοί οικισμοί πλαισιώθηκαν με υποδομές και υπηρεσίες υγείας πολιτισμού και εκπαίδευσης.

Παράλληλα, οι δράσεις μόνιμου ή προσωρινού χαρακτήρα που αναλήφθηκαν απευθύνθηκαν κατά προτεραιότητα στην αντιμετώπιση των οξύτερων στεγαστικών προβλημάτων των νοικοκυριών με στόχο τη χωρική ενσωμάτωση των Τσιγγάνων στον αστικό ιστό. Επιχειρώντας μία πρώτη αξιολόγηση παρατηρείται σημαντική βελτίωση της οικιστικής κατάστασης και των συνθηκών στέγασης των Τσιγγάνων δεδομένου ότι οι προηγούμενες συνθήκες για πολλούς από αυτούς αναφέρονταν σε σπηλιές, παραπήγματα κλπ. Επίσης οι παρεμβάσεις σε πολλές περιπτώσεις αντιμετώπισαν τη συστέγαση των οικογενειών στο ίδιο κατάλυμα. Γενικότερα, οι επιπτώσεις των παρεμβάσεων

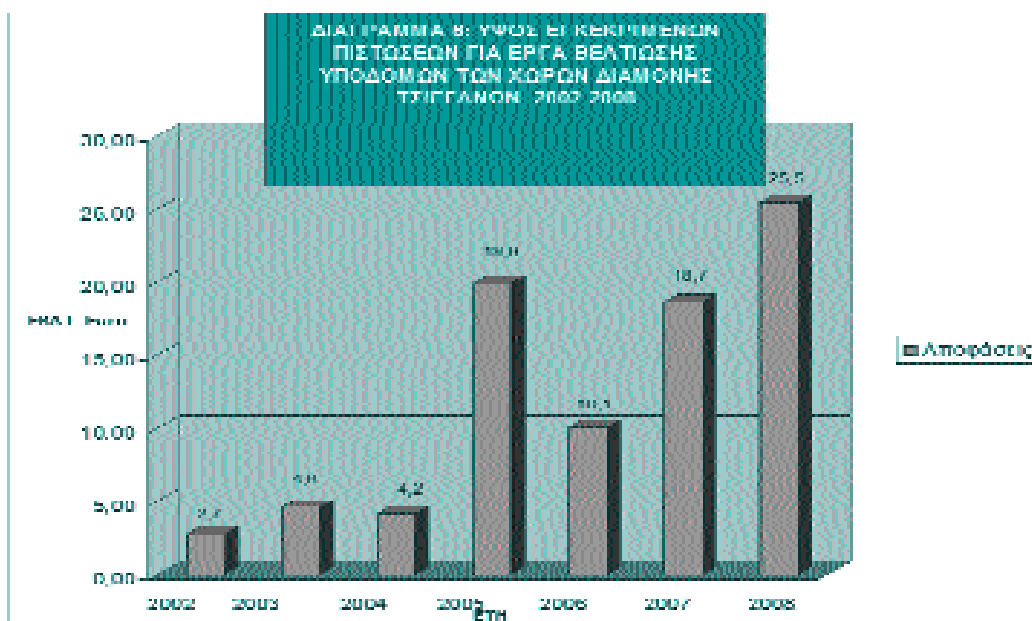
κρίνονται θετικές για το σύνολο των οικισμών στους οποίους εντάσσονταν οι χώροι διαμονής, είτε έμμεσα λόγω της βελτίωσης των όρων διαβίωσης των Τσιγγάνων που με τη σειρά της προωθούσε την κοινωνική τους ένταξη, είτε άμεσα λόγω της πραγματοποίησης υποδομών που αφορούσαν το σύνολο των οικισμών και των οικιστών.

Αξίζει να τονισθεί ότι όλες οι **δράσεις στεγαστικής αποκατάστασης χρηματοδοτούνται αποκλειστικά από εθνικούς πόρους**, δεδομένου ότι οι δαπάνες στον τομέα της στεγαστικής αποκατάστασης δεν ήταν επιλέξιμες από τα Ευρωπαϊκά Διαρθρωτικά Ταμεία, κατά την περίοδο εφαρμογής του Γ΄ ΚΠΣ. Για τη χρηματοδότηση των ανωτέρω έργων υποδομής και παρεμβάσεων στεγαστικής αποκατάστασης κατατίθενται στο ΥΠΕΣ προτάσεις από τους οικείους ΟΤΑ. Από το σύνολο των προτάσεων, οι τεκμηριωμένες και τεχνικά ώριμες αξιολογούνται και εγκρίνονται από Επιτροπή στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι της Κεντρικής Διοίκησης, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και των Τσιγγάνων (συλλογικό όργανο εκπροσώπησης Τσιγγάνων και ανεξάρτητοι Τσιγγάνοι εμπειρογνώμονες). Ο έλεγχος των έργων πραγματοποιείται σύμφωνα με την κείμενη νομοθεσία από τις Τεχνικές Υπηρεσίες των πρωτοβάθμιων ΟΤΑ και από την Τεχνική Υπηρεσία των αντίστοι-

χων Περιφερειών για τους ΟΤΑ που δε διαθέτουν Τεχνική Υπηρεσία, ενώ η απορρόφηση των πιστώσεων γίνεται με βάση την πρόοδο και την πιστοποίηση των εργασιών. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο (Ν. 3463/2006, άρθρο 75, Ι. (ε) 3 και 5) η στεγαστική αποκατάσταση άστεγων δημοτών αποτελεί κύρια ευθύνη και αρμοδιότητα των ΟΤΑ.

Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με τις προτάσεις που υποβλήθηκαν από τους ΟΤΑ της χώρας, το Υπουργείο Εσωτερικών **έχει εγκρίνει, από το 2002** έως και σήμερα, από το ΠΔΕ, σε 92 Δήμους της χώρας έργα στεγαστικών υποδομών συνολικού προϋπολογισμού **85,62 εκατ. ευρώ**, ενώ, σύμφωνα με την πορεία των εργασιών, **έχει πληρωθεί ποσό 42,32 εκατ. ευρώ**. Βάσει των προτάσεων που κατατέθηκαν στο ΥΠΕΣ και αξιολογήθηκαν, το έτος 2008, εντάχθηκαν για χρηματοδότηση από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων έργα σε 27 ΟΤΑ της χώρας, προϋπολογισμού 25,47 εκατ. ευρώ (εκδόθηκαν αποφάσεις) και έγιναν πληρωμές ύψους 8,56 εκατ. ευρώ, έναντι 30 έργων που εντάχθηκαν το 2007 στο πρόγραμμα προϋπολογισμού 18,67 εκατ. ευρώ και πληρωμών 7,78 εκατ. ευρώ.

Αναλυτικότερα από το 2002 έως και το 2008 το ύψος των ενταγμένων έργων/ενεργειών στο ΠΔΕ παρουσιάζονται στο ακόλουθο διάγραμμα.

Πηγή: ΠΔΕ ΣΑΕ055, ΥΠΕΣ Δ/ση Αναπτυξιακών Προγραμμάτων και Δ.Ο.

II. 2^{ος} Άξονας: Υπηρεσίες

Η αναφορά στον άξονα των υπηρεσιών γίνεται για την πληρότητα των δράσεων του προγράμματος. Αναλυτικά και επικαιροποιημένα στοιχεία θα αποσταλούν στην ΕΕΔΑ από τους αρμόδιους φορείς.

Εκπαίδευση (Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων): Στόχος είναι η ένταξη του συνόλου των Τσιγγανοπαίδων στο εκπαιδευτικό σύστημα (προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση), η αύξηση του ποσοστού των παιδιών που πηγαίνει στο δημοτικό σχολείο, η συνύπαρξή τους μέσα στην ίδια τάξη με τους υπόλοιπους μαθητές, η αύξηση του ποσοστού των παιδιών που συνεχίζουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και ο περιορισμός των διαρροών των μαθητών από το σχολείο. Ειδικότερα μέτρα που υλοποιούνται:

- Διευκόλυνση της εγγραφής στο σχολείο ανεξαρτήτως πιστοποιητικών κά.
- Κάρτα μετακινούμενου μαθητή.
- Οικονομική ενίσχυση μαθητών.
- Εκπαιδευτική-παιδαγωγική παρακολούθηση και υποστήριξη μαθητών (προγράμματα προκάρτησης και ενισχυτικής διδασκαλίας).
- Δίκτυο διαμεσολαβητών-σχολεία παρέμβασης-σχολεία παρακολούθησης.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών και υπηρεσιακών παραγόντων-Ευαισθητοποίηση κοινής γνώμης.
- Διαμόρφωση και έκδοση ειδικού διδακτικού υλικού (προετοιμάστηκαν τρία βιβλία γλώσσας και τρία βιβλία μαθηματικών για τους Τσιγγάνους μαθητές, ολοκληρώθηκε η συγγραφή αντίστοιχων βιβλίων για το δάσκαλο καθώς και «Επιμορφωτικού Οδηγού» που απευθύνεται στους διδάσκοντες γλώσσας και μαθηματικών).

Για τα έτη 2005-2007 επαναπροκηρύχθηκε το ειδικό πρόγραμμα με τίτλο «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο». Το πρόγραμμα υλοποιείται από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και έχει συνολικό προϋπολογισμό 5.307.351 ευρώ, περιλαμβάνει δε, ένα δίκτυο 170 σχολείων παρέμβασης και 170 σχολείων παρακολούθησης. Τα σχολεία παρέμβασης υλοποιούν τις εξής δράσεις: **Ενισχυτική-μαθησιακή παρέμβαση** (διδασκαλία μαθημάτων γλώσσας, μαθηματικών και ιστορίας της ομάδας στόχου), **εργαστήρια δημιουργικής απασχόλησης** (μαθήματα μουσικής, Η/Υ, ξένης γλώσσας καθώς

και δημιουργικά παιχνίδια), **επιμόρφωση εκπαιδευτικών και υπηρεσιακών παραγόντων** (π.χ. σχολικών συμβούλων, διευθυντών, επιμορφωτικές ημερίδες, εκδηλώσεις κá). Κατά το σχολικό έτος 2006-2007 ενεγράφησαν 8.065 μαθητές στα σχολεία παρέμβασης του προγράμματος.

Η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ/ΥΠΕΠΘ) είναι ο κύριος φορέας υλοποίησης δράσεων στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων και της δια βίου μάθησης για όσους διαμένουν στην Ελλάδα (ανεξαρτήτως του επιπέδου εκπαίδευσής τους), αλλά και τους Έλληνες του εξωτερικού. Σε όλες τις δομές και τα αυτόνομα προγράμματα, η πρόσβαση είναι ισότιμη για όλους, ανεξαρτήτως εθνικότητας, θρησκείας, καταγωγής ή φύλου, ώστε όλοι οι πολίτες να απολαμβάνουν ισότιμα τα πλεονεκτήματα της εκπαίδευσης και να παρέχεται σε όλους η δυνατότητα βελτίωσης των δεξιοτήτων τους για την ενδυνάμωσή τους στην αγορά εργασίας. Σημειώνεται δε, ότι δεν υπάρχουν πολιτικές και πρακτικές που να επιφέρουν έστω και ακούσια διαχωρισμό για οποιονδήποτε λόγο.

Η ΓΓΕΕ επιδεικνύοντας ιδιαίτερη ευαισθησία στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και ακολούθως στην κοινωνική ένταξη των Τσιγγάνων στην ελληνική κοινωνία και στην ενδυνάμωση της θέσης τους στην αγορά εργασίας, σχεδιάζει και υλοποιεί δράσεις και προγράμματα δια βίου μάθησης με στόχο μία ολοκληρωμένη παρέμβαση για την κάλυψη των πραγματικών εκπαιδευτικών αναγκών των Τσιγγάνων, ώστε να επιτευχθεί η ενεργητική και δυναμική συμμετοχή τους στην ελληνική κοινωνία.

Με βάση τα ανωτέρω οι Τσιγγάνοι έχουν την ευκαιρία:

- Να αποκτήσουν τη βασική δεξιότητα της γλώσσας, απαραίτητη για την προσωπική ανάπτυξη και ανέλιξή τους.
- Να αποκτήσουν απολυτήριο δημοτικού σχολείου.
- Να αποκτήσουν απολυτήριο Γυμνασίου.
- Να αποκτήσουν βασικές και νέες βασικές δεξιότητες.
- Να ενημερωθούν για τα δικαιώματά τους ως ισότιμοι πολίτες της χώρας.
- Να εκπαιδευτούν στις νέες τεχνολογίες (ΗΡΩΝ).
- Να διαπαιδαγωγούν σωστά τα παιδιά τους

και να τα βοηθούν στη σχολική διαδικασία (Σχολές Γονέων).

Επιπλέον, η ΓΓΕΕ, λαμβάνοντας υπόψη τις προκείμενες εκπαιδευτικές και μαθησιακές ανάγκες των Τσιγγάνων και σε συνεργασία με επίσημους φορείς των Ελλήνων Τσιγγάνων, σχεδιάζει συνεχώς και εφαρμόζει δράσεις με στόχο την ενεργό ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Υγεία (Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης): Υλοποίηση προγραμμάτων προληπτικής ιατρικής και εμβολιασμών για τους διαβιούντες σε καταυλισμούς. Για το λόγο αυτόν λειτουργούν κινητές ιατρο-κοινωνικές μονάδες και μία μονάδα προληπτικών γυναικολογικών εξετάσεων (test pap, μαστογραφία κά), για τους διαβιούντες σε καταυλισμούς, αλλά και ιατρο-κοινωνικά κέντρα που απευθύνονται σε Τσιγγάνους που διαβιούν σε οργανωμένους οικισμούς (συγχρηματοδοτούμενων από το ΕΚΤ, «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις των ΠΕΠ») και παρέχουν υπηρεσίες πρόληψης, βασικής πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας και κοινωνικής φροντίδας, εμβολιασμούς, υπηρεσίες συμβουλευτικής και επαγγελματικού προσανατολισμού καθώς και τη διευκόλυνση πρόσβασης των Ελλήνων Τσιγγάνων στο ΕΣΥ, την εξοικείωσή τους με τις δημόσιες υπηρεσίες και, τελικά, την κοινωνική τους ένταξη. Μέχρι σήμερα λειτουργούν 30 ιατρο-κοινωνικά κέντρα σε ισάριθμους Δήμους της χώρας με καταυλισμούς Τσιγγάνων. Αναλυτικά στοιχεία για τα ιατρο-κοινωνικά κέντρα παρουσιάζονται σε σχετικό πίνακα στο Παράρτημα. Στο πρόγραμμα συμμετέχει και το ΕΚΑΚΒ από τον Οκτώβριο του 2003 με κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους. Η λειτουργία των ιατρο-κοινωνικών κέντρων είναι ιδιαίτερης σημασίας για όσους διαβιούν σε απομακρυσμένες περιοχές σε σχέση με τα μεγάλα αστικά κέντρα. Η σύσταση και λειτουργία τους, δημιούργησε τους όρους για την υποβοήθηση της πρόσβασης του πληθυσμού των Τσιγγάνων στο Σύστημα Υγείας και τις αντίστοιχες δομές (Νοσοκομειακό σύστημα-Κέντρα Υγείας-Περιφερειακά Δημοτικά Ιατρεία).

Απασχόληση (Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας): Το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» στο πλαίσιο των Ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες χρηματοδοτεί παρεμβάσεις για Ρομά που συμπε-

ριλαμβάνουν δράσεις εκμάθησης της Ελληνικής γλώσσας (προκατάρτιση), γενική επαγγελματική κατάρτιση, συνοδευτικές υποστηρικτικές υπηρεσίες και δράσεις για τη δημιουργία Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών. Μέχρι σήμερα έχουν ωφεληθεί πάνω από 1.340 άτομα (προκατάρτιση, κατάρτιση και συνοδευτικές υπηρεσίες).

Όπως προαναφέρθηκε, το ΕΠ, καθώς και Εθνικά Προγράμματα (ΟΑΕΔ) εφαρμόζουν παρόμοιες δράσεις που απευθύνονται σε ομάδες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες ή ευπαθείς ομάδες και στις οποίες συμμετέχουν και Έλληνες Τσιγγάνοι.

Στα Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα, αξίζει να σημειωθεί, η δράση που αφορά τη λειτουργία των ιατρο-κοινωνικών κέντρων σε οικισμούς Τσιγγάνων. Σήμερα λειτουργούν 30 τέτοια κέντρα. Τα συγκεκριμένα κέντρα προσφέρουν σημαντικές υπηρεσίες στον τομέα της υγείας και μία σειρά άλλων κοινωνικών υπηρεσιών, καθώς και πολλές δραστηριότητες που εστιάζονται στην υποστήριξη των παιδιών και ενηλίκων.

Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, υπεύθυνο για τον συντονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, υποστηρίζει δράσεις του ΕΚΤ. Συγκεκριμένα για τις δράσεις που αφορούν στους Ρομά, εκπονήθηκαν οδηγοί λειτουργίας για τα ιατρο-κοινωνικά κέντρα σε συνεργασία με τα αρμόδια Υπουργεία. Επιπλέον, αναπτύχθηκε διαδικτυακή βάση δεδομένων, η οποία εγκαταστάθηκε σε όλα τα κέντρα με στόχο τη συλλογή κρίσιμων στοιχείων.

Επιπρόσθετα, σε συνεργασία και με το Υπουργείο Εσωτερικών, ολοκληρώθηκε η εκπόνηση μελέτης με στόχο: α) την αποτίμηση των δράσεων που έχουν υλοποιηθεί έως τώρα (μέσα από το Εθνικό Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα), β) την επικαιροποίηση των αναγκών των οικισμών και του πληθυσμών που διαβιούν σε αυτούς και γ) την εκπόνηση ενός πολυετούς (20ετία) πολυτομεακού σχεδίου δράσης αλλά και την εξειδίκευση δράσεων που θα μπορούσαν να χρηματοδοτηθούν άμεσα από πόρους του ΕΚΤ στην επόμενη προγραμματική περίοδο καθώς και τη διερεύνηση μηχανισμών υλοποίησης.

Μέσω της **Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "EQUAL"**, η οποία αποτελεί εργαλείο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και αποσκοπεί στον προσδιορισμό νέων πολιτικών για

την αγορά εργασίας όσον αφορά στις ευπαθείς ομάδες εκπονήθηκαν μία σειρά εργαλείων και μελετών που αφορούν στους Ρομά και ειδικότερα των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν αναφορικά με την πρόσβασή τους στην αγορά εργασίας. Επίσης αποκτήθηκε εμπειρία και τεχνογνωσία από την εφαρμογή δράσεων από εταιρικές συνεργασίες από τους κοινωνικούς εταίρους.

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη του Ανθρώπινου Δυναμικού» για την περίοδο 2007-2013 προβλέπονται παρεμβάσεις για την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής ατόμων με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (π.χ. Ρομά).

Πολιτισμός-Αθλητισμός (Υπουργείο Πολιτισμού): Βασικός στόχος είναι η κοινωνική ένταξη και συμμετοχή των Ελλήνων Τσιγγάνων στα σύγχρονα πολιτιστικά δρώμενα με την παράλληλη καταγραφή και διάδοση της πολιτιστικής τους κληρονομιάς. Η δράση υλοποιείται με εθνικούς και κοινοτικούς πόρους. Ειδικότερες δράσεις που υλοποιούνται είναι οι ακόλουθες:

- **Διαπολιτισμικό Εργαστήριο Ιλίου:** Το έτος 2007-2008 το πρόγραμμα δράσεων του Διαπολιτισμικού Εργαστηρίου στο Ίλιον ανανεώθηκε και εμπλουτίστηκε, ύστερα από αξιολόγηση και κυρίως με την ευκαιρία ανακήρυξης του 2008 ως Ευρωπαϊκό Έτος Διαπολιτισμικού Διαλόγου. Λειτουργεί καθημερινά και συμμετέχουν 7-10 μαθητές ηλικίας 6-14 ετών, σε κάθε εργαστήριο (συνεπώς επωφελούνται σε ετήσια βάση κατά μέσο όρο 30-35 νεαροί Τσιγγάνοι από την περιοχή). Οι μαθητές έχουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε Εργαστήρια Δημιουργικής Απασχόλησης, Καλλιτεχνικής Χειροτεχνίας και Μουσικής. Για πρώτη φορά, το 2008, οργανώθηκε πιλοτικά Εργαστήριο Μαθησιακής Υποστήριξης, ακολουθώντας τις ανάγκες των ίδιων των παιδιών. Το έργο των μαθητών ενθαρρύνεται με τη δημιουργία από το ΥΠΠΟ ειδικής έκδοσης με έργα τους, όπως κάρτες, ημερολόγια, ψηφιακά μουσικά μέσα κ.ά.

- **Μουσειοσκευή με θέμα τον πολιτισμό των Τσιγγάνων:** Σχεδιασμός και παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού για την εξοικείωση των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με τον τσιγγάνικο πολιτισμό, σε περιοχές με μεγάλη συγκέντρωση τσιγγάνικου πληθυσμού.

- **Εκπαιδευτικά προγράμματα:** Ξεναγήσεις Τσιγγάνων μαθητών σε μουσεία και παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων.

- **Σπίτια πολιτισμού:** Δομές πολιτισμού (εντευκτήρια, σπίτια πολιτισμού) σε 13 Δήμους της χώρας (σύνολο 26) με μεγάλη πληθυσμιακή συγκέντρωση Ελλήνων Τσιγγάνων. Συμμετοχή σε προγράμματα μαζικού αθλητισμού.

III. Άλλες δράσεις

Τόσο σε τοπικό, όσο και περιφερειακό αλλά και σε κεντρικό επίπεδο, έχουν υιοθετηθεί **συμμετοχικές διαδικασίες** στις οποίες μετέχουν οι εκπρόσωποι των Τσιγγάνων και οι συναρμόδιοι φορείς (Δι-Υπουργική Επιτροπή, Ομάδα Υποστήριξης Έργου ΔΥΕ, Επιτροπή για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων), ενώ, παράλληλα, προωθείται κάθε αναγκαία **θεσμική μεταρρύθμιση**. Ακόμη, με πρωτοβουλία των ΟΤΑ της χώρας, έχει συγκροτηθεί και λειτουργεί το **Διαδημοτικό Δίκτυο POM** στο οποίο **μετέχουν οι Δήμοι** στα διοικητικά όρια των οποίων διαβιούν Έλληνες Τσιγγάνοι και **εκπρόσωποι** των Τσιγγάνων. Προκειμένου για την προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων, το Δίκτυο POM συνεργάζεται τακτικά με την κεντρική διοίκηση και τους εκπροσώπους των Τσιγγάνων. Στην ίδια κατεύθυνση, με σκοπό την ευαισθητοποίηση της κοινωνίας και την ενεργό δράση, η κεντρική διοίκηση, οι τοπικοί φορείς και οι δραστηριοποιούμενες στον τομέα αυτό ΜΚΟ (Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Διαδημοτικό Δίκτυο POM, ΜΚΟ ΟικοΚοινωνία κ.ά) οργανώνουν ημερίδες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η εν λόγω πληθυσμιακή ομάδα (Βόλος, Τρίκαλα, Αθήνα, Μενεμένη, Μόβρη, Φάρσαλα, Άμφισσα, Εύοσμος κ.ά).

Εκτός από τη συμμετοχή των Τσιγγάνων στις διοικητικές δομές του κράτους, οι τελευταίοι συμμετέχουν εξίσου και στις **διαδικασίες πολιτικής εκπροσώπησης σε εθνικό και τοπικό επίπεδο**. Σε συνέχεια και των πρόσφατων βουλευτικών εκλογών (Σεπτέμβριος 2007) 4 Τσιγγάνοι (3 άνδρες και 1 γυναίκα) έθεσαν υποψηφιότητα με τα δύο μεγάλα πολιτικά κόμματα στις εκλογικές περιφέρειες της Α΄ Θεσσαλονίκης και της Αττικής, η γυναίκα υποψήφιος συμμετείχε στη μεγαλύτερη εκλογική περιφέρεια της χώρας, τη Β΄ Αθήνας, ενώ ο τέταρτος υποψήφιος απέσυρε την υποψηφιότητά του παρέχοντας πολιτική υποστήριξη σε συνυποψήφιο του στην ίδια εκλογική περιφέρεια.

Παράλληλα, σε ό,τι αφορά στη συμμετοχή των Τσιγγάνων στη **δημόσια ζωή**, αυτοί οργανώνονται σε συλλογικά όργανα εκπροσώπησης, σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, για την προώθηση των πολιτικών, εκπαιδευτικών και πολιτιστικών τους δικαιωμάτων. Ενδεικτικά αναφέρουμε την «Πανελλήνια Ομοσπονδία Συλλόγων Ελλήνων Ρομά», «Επιμορφωτικός Σύλλογος Τσιγγάνων Αγίας Βαρβάρας», «Πανελλήνια Ένωση Φίλων των Τσιγγάνων και της Τσιγγάνικης Μουσικής», «Ομοσπονδία Ελλήνων Τσιγγάνων Βορείου Ελλάδος, Μακεδονίας & Θράκης», «Σύλλογος Ελλήνων Τσιγγάνων Η ΕΛΠΙΔΑ», «Σύλλογος Τσιγγάνων Σερρών» κ.ά. Τέλος, συμμετέχουν στις δομές της κεντρικής και της τοπικής αυτοδιοίκησης, τόσο ως αιρετοί, ως εκπρόσωποι των Τσιγγάνων, καθώς και ως υπάλληλοι των οργάνων της διοίκησης και αυτοδιοίκησης.

Για τη διασφάλιση του **δικαιώματος πρόσβασης στην πληροφορία και τις υπηρεσίες**, οι Τσιγγάνοι εξυπηρετούνται σε καθημερινή βάση, σε τοπικό και κεντρικό επίπεδο (ΥΠΕΣ, ΟΤΑ, ΚΕΠ, ιατρο-κοινωνικά κέντρα) σε ό,τι αφορά στην ενημέρωσή τους για τα υλοποιούμενα προγράμματα, τη σχετική νομοθεσία και την εξέλιξη-διεκπεραίωση των υποθέσεών τους (αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων κατά τη διεκπεραίωση των υποθέσεών τους κτλ). Αντίστοιχα, η σχετική νομοθεσία για το πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησης, μετά τη δημοσίευσή της στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης, αποστέλλεται για ενημέρωση σε όλους τους ΟΤΑ της χώρας, στα ΚΕΠ, καθώς και στην ΠΟΣΕΡ για την ενημέρωση των Συλλόγων τους και την ανάρτησή της στους οικισμούς των Τσιγγάνων. Επιπροσθέτως, έχει αναρτηθεί για την ενημέρωση όλων στην επίσημη ιστοσελίδα του Υπουργείου Εσωτερικών (www.ypes.gr/daneaia_tsigganwn.htm). Ένα ακόμα σημαντικό βήμα προς την κατεύθυνση της άρσης του κοινωνικού αποκλεισμού και της καταπολέμησης των διακρίσεων, αποτέλεσε η θεσμοθέτηση **εναλλακτικών διοικητικών διαδικασιών**, που λαμβάνουν υπόψη τους τις ιδιαίτερες συνθήκες διαβίωσης των ευπαθών κοινωνικών ομάδων του πληθυσμού, μεταξύ των οποίων και του πληθυσμού των Ελλήνων Τσιγγάνων. Στη βάση αυτή επισημαίνονται τα ακόλουθα:

- **Εισαγωγή μέτρων θετικής διάκρισης στον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων**, σύμφωνα με την οποία, στις αρμοδιότητες των δημοτικών και κοι-

νοτικών αρχών εμπίπτει και ο σχεδιασμός και η εφαρμογή προγραμμάτων ή συμμετοχή σε προγράμματα και δράσεις για την ένταξη των Τσιγγάνων στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας (Ν. 3463/2006, άρθρο 75, Ι (ε) 5).

- **Έγκριση τοπικών ρυμοτομικών σχεδίων** στο πλαίσιο εκτέλεσης επειγόντων προγραμμάτων στεγαστικής αποκατάστασης «ειδικών κοινωνικών ομάδων».

- **Πρόβλεψη για χαρακτηρισμό της στεγαστικής αποκατάστασης των Τσιγγάνων ως μεγάλο αναπτυξιακό έργο** (βλ. Δήμο Κομοτηνής), προκειμένου να προχωρήσουν άμεσα τα στεγαστικά προγράμματα. Παράλληλα ο Δήμος Κομοτηνής προχώρησε σε έγκριση της πολεοδομικής μελέτης και την κήρυξη απαλλοτρίωσης έκτασης περίπου 100 στρεμμάτων στην περιοχή «Αναχώματος Κικιδίου», εφαρμόζοντας πρόγραμμα μετεγκατάστασης των Τσιγγάνων που είναι εγκατεστημένοι στην περιοχή «Τέρμα Αδριανουπόλεως». Έχει εκκινήσει τη διαδικασία εκπόνησης συμπληρωματικών μελετών που αφορούν έργα οδοποιίας-οδοφωτισμού, ύδρευσης, αποχέτευσης και έργα κοινής ωφέλειας.

- **Θέσπιση διαδικασιών αξιολόγησης στη βάση κοινωνικών κριτηρίων** που λαμβάνουν υπόψη τους τις ειδικότερες συνθήκες διαβίωσης του πληθυσμού των Τσιγγάνων (μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρίες, χαμηλού εισοδήματος κτλ).

- **Έκδοση πιστοποιητικών γέννησης** με δικαστική απόφαση στο πλαίσιο της εκούσιας δικαιοδοσίας σε περιπτώσεις μη ύπαρξης/έκδοσής τους.

- **Διευκόλυνση της εγγραφής των μαθητών** στο σχολείο ανεξαρτήτως κατοχής πιστοποιητικών ή εγγραφής στα δημοτολόγια των Δήμων.

- **Έκδοση άδειας οδήγησης με προφορική εξέταση** (ΥΠΜΕ-Μηχανογραφικό Σύστημα Θεωρητικής Εξέτασης Υποψηφίων Οδηγών) για άτομα με δυσκολίες στη μάθηση, αγράμματους κωφάλαλους κλπ. Η εν λόγω ρύθμιση έχει ιδιαίτερη σημασία για τον πληθυσμό των Τσιγγάνων δεδομένου ότι, για ένα μεγάλο ποσοστό αυτών, η χρήση αυτοκινήτου αποτελεί βασικό μέσο επαγγελματικού προσπορισμού (πέραν των λοιπών καθημερινών αναγκών που εξυπηρετεί).

Κεφάλαιο Πέμπτο: Διασφάλιση του δικαιώματος για αποτέφρωση νεκρού

Μετά από μακροχρόνιες προσπάθειες, θεσμοθετήθηκε, με τις διατάξεις του άρθρου 35 του Ν. 3448/2006 (ΦΕΚ Α΄ 57), η προαιρετική αποτέφρωση νεκρών, ημεδαπών ή αλλοδαπών, των οποίων οι θρησκευτικές πεποιθήσεις επιτρέπουν τη μετά θάνατον αποτέφρωση. Προϋπόθεση για την αποτέφρωση είναι η προηγούμενη ρητή, χωρίς όρο ή αίρεση, δήλωση του θανόντος για τη σχετική επιθυμία του ή η αντίστοιχη δήλωση των συγγενών του, εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, έως και τον τέταρτο βαθμό, κατά σειρά τάξεως. Αρμόδιος για τη χορήγηση της άδειας αποτέφρωσης είναι ο Δήμος ή η Κοινότητα όπου θα λειτουργεί το Κέντρο στο οποίο θα γίνεται η αποτέφρωση. Για την άσκηση του δικαιώματος αυτού προβλέφθηκε η έκδοση:

α) Προεδρικού διατάγματος, με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, με το οποίο καθορίζονται οι χώροι δημιουργίας Κέντρων Αποτέφρωσης Νεκρών (μετά από γνώμη των οικείων Δήμων ή Κοινοτήτων), οι όροι και ο έλεγχος λειτουργίας τους, καθώς και οι ειδικότερες προϋποθέσεις αποτέφρωσης και

β) Κοινής απόφασης των ίδιων Υπουργών, με την οποία ρυθμίζονται ειδικότερα σχετικά ζητήματα, καθώς και ζητήματα με χαρακτήρα τεχνικό ή λεπτομερειακό.

Επιπλέον, με το νέο Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (κυρωτικός Ν. 3463/2006, ΦΕΚ Α΄ 114), απονεμήθησαν στους πρωτοβάθμιους Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης, σχετικές με τα θέματα αποτέφρωσης νεκρών αρμοδιότητες, όπως η παροχή γνώμης για τον καθορισμό των χώρων υποδοχής των Κέντρων Αποτέφρωσης Νεκρών, η δημιουργία, συντήρηση και λειτουργία των Κέντρων αυτών και η χορήγηση άδειας αποτέφρωσης νεκρών (άρθρο 75, Ι (β) 10 και ΙΙ, 8).

Ο χρόνος έκδοσης των προβλεπόμενων στο Ν. 3448/2006 κανονιστικών πράξεων (του προεδρικού διατάγματος και της κοινής υπουργικής απόφασης) είναι συνυφασμένος με την επεξεργασία και τελική ρύθμιση ειδικότερων ζητημάτων, υγειονομικού, περιβαλλοντικού, χωροταξικού-πολεοδομικού κλπ ενδιαφέροντος, αλλά και καθαρά

τεχνικού και οργανωτικού χαρακτήρα. Για την εξέταση των θεμάτων αυτών και την εκπόνηση, σε πρώτη φάση, του σχεδίου ΠΔ, συστήθηκε με πρωτοβουλία του Υπουργείου μας ομάδα εργασίας, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι των συναρμόδιων Υπουργείων, καθώς και άλλων ενδιαφερόμενων φορέων, συμπεριλαμβανομένης της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ζητούμενο ήταν η αξιοποίηση της γνώσης και πείρας που διαθέτουν οι συμμετέχοντες φορείς, λόγω της πολυετούς δραστηριοποίησης ή ενασχόλησής τους με τα συναφή θέματα.

Το ΠΔ, αφού έτυχε ενδελεχούς επεξεργασίας από το Συμβούλιο της Επικρατείας και ενσωματώθηκαν σε αυτό οι παρατηρήσεις που αναπτύσσονται στο σχετικό πρακτικό επεξεργασίας (Γνωμοδότηση 241/2008), δημοσιεύθηκε ήδη στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (ΠΔ 31/2009 «Προϋποθέσεις καθορισμού των χώρων δημιουργίας Κέντρων Αποτέφρωσης Νεκρών, όροι και έλεγχος της λειτουργίας τους και ειδικότερες προϋποθέσεις για την αποτέφρωση νεκρών» ΦΕΚ Α΄ 49).

Παράλληλα, έχει συγκροτηθεί, με πρωτοβουλία του Υπουργείου Εσωτερικών, και λειτουργεί ήδη, ομάδα διοίκησης έργου, με σκοπό την τεχνική και επιστημονική υποστήριξη στην αντιμετώπιση των ζητημάτων, ως επί το πλείστον τεχνικού χαρακτήρα (μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται αυτά των κτιριολογικών προδιαγραφών, του μηχανολογικού εξοπλισμού, του καθορισμού υγειονομικών κανόνων κλπ), τα οποία απομένει να ρυθμιστούν από την προβλεπόμενη υπουργική απόφαση. Με δεδομένο ότι πρόκειται για ένα πρωτόγνωρο για τα ελληνικά δεδομένα εγχείρημα, απαιτείται να ολοκληρωθεί η απαραίτητη προετοιμασία, τόσο σε θεσμικό όσο και σε τεχνικό και ιδίως περιβαλλοντικό επίπεδο, ώστε να διασφαλισθεί η επιτυχής πρώτη εφαρμογή του. Με τον τρόπο αυτόν, καλύπτεται ένα χρόνιο κενό στο θεσμικό πλαίσιο που αφορά το δικαίωμα της αποτέφρωσης του νεκρού, σύμφωνα με τις επιταγές των δικαιωμάτων του ανθρώπου, αλλά με γνώμονα την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης ειδικών πληθυσμιακών ομάδων και, κυρίως, των μεταναστών.

Κεφάλαιο Έκτο: Προστασία του δικαιώματος της ιδιοκτησίας – αναγκαστική απαλλοτρίωση ακινήτων

Όπως επισημαίνεται και στην έκθεση του προηγούμενου έτους του Υπουργείου μας, μεταξύ των περιπτώσεων παραβίασης δικαιωμάτων και θεμελιωδών ελευθεριών εκ μέρους της Διοίκησης, διαπιστώνεται ότι σημαντικό ποσοστό εξακολουθεί να καταλαμβάνει η μακροχρόνια δέσμευση ιδιωτικών ακινήτων, στο πλαίσιο αναγκαστικών απαλλοτριώσεων τους υπέρ των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Οι απαλλοτριώσεις αυτές, μετά την κήρυξή τους, διατηρούνται χωρίς να πραγματοποιείται η συντέλεσή τους (με την καταβολή ή παρακατάθεση στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων της σχετικής αποζημίωσης), επί μακρό χρονικό διάστημα, το οποίο, υπό τις ιδιαίτερες συνθήκες που συντρέχουν σε κάθε περίπτωση, υπερβαίνει τα εύλογα όρια. Η υπέρμετρη χρονικά αυτή δέσμευση ιδιωτικών ακινήτων, στερεί από το διοικούμενο το δικαίωμα της ελεύθερης διάθεσης του ακινήτου του κατά την πραγματική του αξία και την ελεύθερη οικονομική εκμετάλλευσή του και αποτελεί οικονομικό και νομικό βάρος της ιδιοκτησίας, που είναι αντίθετο προς τη συνταγματική προστασία της.

Για το λόγο αυτόν, το Υπουργείο Εσωτερικών, κάθε φορά που λαμβάνει σχετική καταγγελία, απευθύνει σαφείς οδηγίες και συστάσεις προς τις αρμόδιες υπηρεσίες της οικείας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και της Περιφέρειας, καθώς και στο Γενικό Γραμματέα αυτής, για τις από μέρους τους ενδεδειγμένες ενέργειες προς τον υπόχρεο ΟΤΑ, με σκοπό την άμεση διευθέτηση της υπόθεσης. Παράλληλα, επισημαίνονται οι πειθαρχικές ή άλλες ευθύνες, σε περίπτωση παράλειψης συμμόρφωσης προς το περιεχόμενο τυχόν εκδοθείσας για τη συγκεκριμένη περίπτωση δικαστικής απόφασης.

Περαιτέρω, θέτουμε υπόψη σας ότι η καταβολή αποζημιώσεων στους δικαιούχους, λόγω αναγκαστικών απαλλοτριώσεων των ακινήτων τους, αποτελεί επιλέξιμη κατ' αρχήν δαπάνη για ένταξη στο αναπτυξιακό πρόγραμμα «ΘΗΣΕΑΣ» του Υπουργείου Εσωτερικών, παρέχοντας έτσι τη δυνατότητα χρηματοδότησης των υπόχρεων ΟΤΑ, κατόπιν υποβολής εκ μέρους τους τεκμηριωμένης πρότασης, για την κάλυψη μέρους ή του συνόλου

της σχετικής υποχρέωσης.

Επιπλέον, στον Κώδικα Δήμων και Κοινοτήτων (κυρωτικός νόμος 3463/2006, ΦΕΚ Α' 114), τίθενται, σε σχέση με τον προϊσχύσαντα Κώδικα, αυστηρές προϋποθέσεις για τη λήψη και έκδοση, από τους Δήμους και τις Κοινότητες, αποφάσεων κήρυξης αναγκαστικής απαλλοτρίωσης ιδιωτικών ακινήτων, καθιστώντας, μεταξύ άλλων, υποχρεωτική τη βεβαίωση από το αρμόδιο όργανο, του ύψους της απαιτούμενης δαπάνης και τον τρόπο κάλυψής της, με ειδική μνεία του αντίστοιχου φορέα και κωδικού αριθμού εξόδου του οικείου προϋπολογισμού, από την εγγεγραμμένη πίστωση των οποίων πρόκειται να καλυφθεί η δαπάνη. Η βεβαίωση αυτή μνημονεύεται υποχρεωτικά στο προοίμιο της πράξης κήρυξης της απαλλοτρίωσης.

Κεφάλαιο Έβδομο: Προστασία των δικαιωμάτων της γυναίκας – προώθηση των ίσων ευκαιριών για γυναίκες και άνδρες

I. Θεσμικές πρωτοβουλίες

I. Με το Ν. 3655/2008 (ΦΕΚ Α' 58) θεσπίζονται τα ακόλουθα:

α) Ειδική άδεια προστασίας της μητρότητας διάρκειας 6 μηνών με επιδότηση από τον ΟΑΕΔ και πλήρη ασφαλιστική κάλυψη.

β) Μείωση κατά 50% των ασφαλιστικών εισφορών για το πρώτο δωδεκάμηνο απασχόλησης μετά τον τοκετό.

γ) Εφόσον η μητέρα επιλέξει να εργάζεται αμέσως μετά τη γέννηση του παιδιού της, καταβάλλει για ένα χρόνο απασχόλησης το μισό των εισφορών της.

δ) Επέκταση του πλασματικού χρόνου για τις μητέρες. Η αναγνώριση πλασματικού χρόνου επεκτείνεται στις μητέρες που τα παιδιά τους αποκτώνται από την 01.01.2000 (αντί της 01.01.2003 που όριζε η παρ. 7 του άρθρου 4 του Ν. 3029/2002). Ο πλασματικός χρόνος για το δεύτερο παιδί αυξάνεται από 1,5 σε 2 χρόνια.

ε) Συνταξιοδότηση μητέρων: Η μητέρα με ανήλικα παιδιά και τον απαιτούμενο συντάξιμο χρόνο μπορεί να συνταξιοδοτηθεί με πλήρη σύνταξη όταν συμπληρώσει το 55ο έτος της ηλικίας της.

2. Σύμφωνα με τις παρ. 1 και 2 του άρθρου 6

του Ν. 3631/2008 (ΦΕΚ Α' 6) «Σύσταση Εθνικού Ταμείου Κοινωνικής Συνοχής και άλλες διατάξεις», χορηγείται από 01.01.2008 στη μητέρα που έχει ή αποκτά τρία ζώντα τέκνα μηνιαίο επίδομα για κάθε άγαμο παιδί της κάτω των 23 ετών, το οποίο ισούται, για κάθε παιδί, με το επίδομα που καταβάλλεται κάθε φορά για κάθε παιδί πολύτεκνης οικογένειας.

3. Με το άρθρο 57 του Ν. 3653/2008 «Θεσμικό πλαίσιο έρευνας και τεχνολογίας και άλλες διατάξεις» καθορίζεται ποσοστό συμμετοχής των επιστημόνων κατ' ελάχιστο 1/3 για κάθε φύλο στη στελέχωση των Εθνικών Οργάνων και Επιτροπών Έρευνας και Τεχνολογίας, εφόσον οι υποψήφιοι διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα για την κάλυψη της σχετικής, κατά περίπτωση, θέσης.

4. Με το άρθρο 3 του Ν. 3636/2008 (ΦΕΚ Α' 11) «Τροποποίηση του Ν. 3231/2004 εκλογή βουλευτών» καθορίζεται ότι στους συνδυασμούς των κομμάτων, ο αριθμός των υποψηφίων από κάθε φύλο πρέπει να ανέρχεται σε ποσοστό ίσο με το 1/3 του συνολικού αριθμού των υποψηφίων, στο σύνολο της Επικράτειας.

II. Μέτρα για την καταπολέμηση της βίας κατά των Γυναικών

I. Συνεχίστηκε και κατά το 2008 η παροχή αρωγής στα θύματα ενδοοικογενειακής βίας μέσω των δύο Συμβουλευτικών Κέντρων (Αθήνας και Πειραιά) της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, τα οποία παρέχουν ψυχοκοινωνική στήριξη και νομική συμβουλευτική. Σύμφωνα με το νέο οργανισμό της ΓΓΙ (ΠΔ 5/2008, ΦΕΚ Α' 17) οι αρμοδιότητες των Συμβουλευτικών Κέντρων, που λειτουργούν σε επίπεδο Γραφείου, υπαγόμενα απευθείας στη Διεύθυνση Εργασιακών Σχέσεων και Κοινωνικής Πολιτικής, είναι:

- Η ψυχο-κοινωνική στήριξη σε θύματα βίας.
- Η παροχή νομικής πληροφόρησης και συμβουλευτικής σε θέματα ισότητας.
- Η πληροφόρηση των πολιτών σε θέματα απασχόλησης και εργασιακών σχέσεων.
- Η συνεργασία με φορείς, που διαθέτουν Συμβουλευτικά Κέντρα και ξενώνες φιλοξενίας θυμάτων βίας σε όλη τη χώρα.
- Η καταγραφή και επεξεργασία στοιχείων, σε συνεργασία με το Τμήμα Τεκμηρίωσης, με βά-

ση τα περιστατικά που αντιμετωπίζουν τα Συμβουλευτικά Κέντρα και την εμπειρία τους.

- Η ενημέρωση, πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα αρμοδιότητας των "Κέντρων", σε συνεργασία με το Τμήμα Πληροφόρησης της ΓΓΙ.

Για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των Συμβουλευτικών Κέντρων, έχουν προκηρυχθεί νέες θέσεις για τη στελέχωσή τους. Επίσης, ο νέος οργανισμός προβλέπει τη δημιουργία 12 νέων συμβουλευτικών κέντρων.

2. Όπως κάθε χρόνο, με αφορμή την 25^η Νοεμβρίου, Παγκόσμια Ημέρα για την Καταπολέμηση της Βίας κατά των Γυναικών πραγματοποιήθηκαν και το 2008 δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού, διανεμήθηκε έντυπο υλικό και αναρτήθηκαν αφίσες και οπτικοποιημένο μήνυμα στα μέσα μαζικής μεταφοράς.

3. Ολοκληρώθηκε κατά το 2008 η καμπάνια του Συμβουλίου της Ευρώπης (CoE) για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, στην οποία συμμετείχε η ΓΓΙ. Για το σκοπό αυτό ορίστηκαν εκπρόσωποι (High Level Official και Focal Point) και καταρτίστηκε σχέδιο δράσης, το οποίο υλοποιήθηκε. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκαν τρεις συναντήσεις στο Στρασβούργο (Ιούνιος 2007, Δεκέμβριος 2007, Απρίλιος 2008).

III. Θωράκιση και υποστήριξη των γυναικών θυμάτων εμπορίας ανθρώπων

Ολοκληρώθηκαν, το έτος 2008, τα προγράμματα αναπτυξιακής βοήθειας και συνεργασίας σε χώρες προέλευσης θυμάτων εμπορίας ανθρώπων, με χρηματοδότηση της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (ΥΔΑΣ) του Υπουργείου Εξωτερικών. Συγκεκριμένα:

- Τον Ιούνιο του 2008 ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα «Υποστήριξη περιφερειακών πολιτικών ενάντια στην παράνομη διακίνηση και εμπορία γυναικών» στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στη Σερβία (Κόσοβο), συνολικού προϋπολογισμού 100.000 ευρώ που υλοποιήθηκε από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ). Το πρόγραμμα εντασσόταν στις δράσεις που λαμβάνουν χώρα στον κοινωνικό τομέα και στόχευε στην αντιμετώπιση του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας, μέσω της ενδυνάμωσης των γυναικών θυμάτων, της ευαισθητοποίησης της κοινής γνώ-

μης και της εκπαίδευσης των αρμοδίων φορέων που ασχολούνται με την αρωγή και προστασία των γυναικών θυμάτων.

Τον Ιούνιο του 2008 ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα «Δράσεις Πρόληψης και Υποστήριξης Θυμάτων Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας» στην Αλβανία, συνολικού προϋπολογισμού 220.000 ευρώ. Το Πρόγραμμα είχε ως στόχο τη συνεκτική δράση ενημέρωσης νέων, ιδίως γυναικών, και τη στήριξη θυμάτων διεθνικής σωματεμπορίας. Γενικοί στόχοι του Προγράμματος ήταν η πρόληψη του φαινομένου της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών στην Αλβανία, κυρίως μέσω εκπαιδευτικών δράσεων σε σχολεία, καθώς και η ψυχοκοινωνική υποστήριξη θυμάτων, μέσω της ενίσχυσης υφιστάμενων δομών της περιοχής.

- Ολοκληρώθηκε τον Απρίλιο του 2008, το πρόγραμμα «Εκπαίδευση Ελληνικών Φορέων για την Αντιμετώπιση της Διεθνικής Σωματεμπορίας» συνολικού προϋπολογισμού 166.786,2 ευρώ. Το Πρόγραμμα είχε στόχο την ενίσχυση των υφιστάμενων δομών της Ελλάδας, που επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας γυναικών, μέσω της διεξαγωγής μίας συνεκτικής επιμορφωτικής δράσης προς τα μέλη των αρμόδιων φορέων. Σκοπός ήταν η δημιουργία κατάλληλα καταρτισμένου προσωπικού, το οποίο θα έχει τη δυνατότητα να διαχειριστεί αποτελεσματικά τα περιστατικά εμπορίας ανθρώπων. Ειδικός στόχος του Προγράμματος ήταν η διάχυση σε αρμόδιους ελληνικούς φορείς ενός σημαντικού εκπαιδευτικού «πακέτου» που περιλαμβάνει τις σύγχρονες πρακτικές αντιμετώπισης των περιστατικών διεθνικής σωματεμπορίας και παράνομης διακίνησης. Το εκπαιδευτικό υλικό αποτελεί μία πρωτοποριακή σύνθεση πρωτογενούς και δευτερογενούς υλικού (μαρτυρίες, παραδείγματα αντιμετώπισης περιστατικών και καλές πρακτικές) που έχει προκύψει ως αποτέλεσμα της συλλογικής δράσης και εμπειρίας διεθνών οργανισμών που εμπλέκονται τα τελευταία χρόνια στην αντιμετώπιση (counter-trafficking) του φαινομένου της διεθνικής σωματεμπορίας. Στις 17 και 18 Απριλίου του 2008 πραγματοποιήθηκε συνέδριο όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα του Προγράμματος.

IV. Γυναικεία απασχόληση και επιχειρηματικότητα

1. Το 2008 ολοκληρώθηκε το Μέτρο 5.3 «Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ των Γυναικών» που υλοποίησε η Γενική Γραμματεία Ισότητας στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση».

8.763 γυναίκες ωφελήθηκαν συνολικά, μεταξύ των οποίων άγαμες μητέρες και γυναίκες από μονογονεϊκές οικογένειες, μετανάστριες, πρόσφυγες, γυναίκες με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, θύματα trafficking κλπ.

Από αυτές, 1.493 γυναίκες άνοιξαν της δική τους επιχείρηση, 6.338 προωθήθηκαν στην απασχόληση και 789 ωφελήθηκαν από δράσεις κατάρτισης.

Τονίζεται, τέλος, ότι το Μέτρο 5.3. θεωρήθηκε σε ευρωπαϊκό επίπεδο, κατά την Πορτογαλική Προεδρία, ότι αποτελεί καλή πρακτική και πρόκειται να αξιοποιηθεί και κατά το Δ΄ ΚΠΣ.

2. Ολοκληρώνεται με επιτυχία η υλοποίηση του έργου «**Θετικές Δράσεις υπέρ των γυναικών στις μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις**». Μέχρι σήμερα ωφελήθηκαν συνολικά 17.289 εργαζόμενες μέσω των δράσεων ευαισθητοποίησης, κατάρτισης και συμβουλευτικής, ενώ, για πρώτη φορά, χρηματοδοτήθηκαν 11 μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών των εργαζομένων στις επιχειρήσεις και δημιουργήθηκαν 147 θέσεις τηλεεργαζομένων γυναικών. Το έργο υλοποίησαν με επιτυχία 137 μικρομεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις ποικίλων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα.

V. 4^η Προγραμματική Περίοδος (2007-2013)

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας, από το 2004, συμμετείχε ενεργά στην κατάρτιση του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς 2007-2013 και στην κατάρτιση των Επιχειρησιακών Προγραμμάτων με στόχο την προώθηση της ισότητας των φύλων ως τομεακής πολιτικής με οριζόντιο χαρακτήρα παρέμβασης.

1. Στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκαν στο ΕΣΠΑ:

Ο Γενικός Στόχος ΙΙ: Η ανάδειξη του οικονομικού, κοινωνικού και αναπτυξιακού χαρακτήρα των θεμάτων ισότητας των φύλων, με την άμεση

σύνδεσή τους με τις κυρίαρχες εθνικές πολιτικές προτεραιότητες (ανάπτυξη-απασχόληση-κοινωνική συνοχή).

Ο Γενικός Στόχος 12: Βελτίωση της ποιότητας των δημοσίων πολιτικών, γίνεται ρητή αναφορά ότι: Σημαντικό οριζόντιο στόχο αποτελεί η αποτελεσματική ένταξη της εθνικής πολιτικής ισότητας σε όλο το πεδίο της δημόσιας δράσης.

2. Η πολιτική ισότητας στο πλαίσιο του Ε-ΣΠΑ 2007-2013 βασίζεται στη «διπλή» προσέγγιση:

α) Προώθησης **εξειδικευμένων-στοχευμένων μέτρων υποστήριξης των γυναικών («θετικές δράσεις»)** και

β) Αποτελεσματικότερης προσαρμογής της διάστασης του φύλου στις τομεακές και περιφερειακές πολιτικές όλων των προτεραιοτήτων του ΕΣΠΑ (**gender mainstreaming**).

3. Σε επίπεδο Επιχειρησιακών Προγραμμάτων προβλέπεται σχετική δέσμευση πόρων από τον προϋπολογισμό κάθε προγράμματος για την προαγωγή της ισότητας των φύλων και την επίτευξη των στόχων του Επιχειρησιακού Προγράμματος.

Ενδεικτική αναφορά δράσεων που πρόκειται να υλοποιηθούν:

α) Στο ΕΠ «Διοικητική Μεταρρύθμιση» του Υπουργείου Εσωτερικών εντάχθηκε ειδικός άξονας προτεραιότητας με τίτλο: «Ενδυνάμωση των πολιτικών ισότητας σε όλο το εύρος της Δημόσιας Δράσης». Συγκεκριμένα περιλαμβάνει έργα, όπως:

- Αξιολόγηση των επιπτώσεων των δημοσίων πολιτικών στην ισότητα των φύλων.

- Κωδικοποίηση της νομοθεσίας για την ισότητα των φύλων για χρήση τόσο από τους επαγγελματίες (νομικούς, ψυχολόγους κλπ) όσο και από τους ενδιαφερόμενους πολίτες (γυναίκες).

- Δημιουργία Μηχανισμού –Παρατηρητηρίου Ισότητας– για την παρακολούθηση, αξιολόγηση, συντονισμό και ενίσχυση των κεντρικών και περιφερειακών δομών ισότητας.

- Διεύρυνση των δράσεων των ΚΕΠ με τη δημιουργία πανελλαδικού Δικτύου ενημέρωσης και εξυπηρέτησης των γυναικών.

- Δράσεις ενημέρωσης, προετοιμασίας, κατάρτισης, δικτύωσης και ενδυνάμωσης της συμμετοχής των αιρετών γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων.

- Δράσεις για την αναβάθμιση του ρόλου των ΜΚΟ.

- Δράσεις σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση για τη δημιουργία Συμβουλευτικών δομών/κέντρων προς όφελος των γυναικών και την καταπολέμηση της βίας.

β) Στα Επιχειρησιακά Προγράμματα, Τομεακά και Περιφερειακά εντάχθηκαν συγκεκριμένες δράσεις για την προώθηση της ισότητας των φύλων όπως:

- Δράσεις στήριξης και ενίσχυσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας και απασχόλησης.

- Δράσεις ενίσχυσης της συμμετοχής των γυναικών στον τομέα της Έρευνας και Τεχνολογίας.

- Δράσεις συμβουλευτικής και υποστήριξης για την επαγγελματική ένταξη των γυναικών που ανήκουν σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες (όπως μετανάστριες, πρόσφυγες, θύματα trafficking).

- Δράσεις για τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

- Δράσεις βελτίωσης ή και δημιουργίας κοινωνικών υποδομών.

γ) Σημειώνεται, επίσης, ότι στο πλαίσιο των πολιτικών κοινωνικής ενσωμάτωσης έμφαση δίδεται στην καταπολέμηση των πολλαπλών διακρίσεων, ειδικότερα εις βάρος των μεταναστριών, των ατόμων με αναπηρία, των γυναικών που ανήκουν σε πολιτισμικές, θρησκευτικές ή εθνικές μειονότητες, καθώς και των γυναικών θυμάτων trafficking.

Κεφάλαιο Όγδοο: Η ενημέρωση και η επικοινωνία στην υπηρεσία της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Η ελληνική νομοθεσία που ρυθμίζει το ραδιοτηλεοπτικό τοπίο προβλέπει και την υποχρέωση των αιτούντων άδεια ίδρυσης ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών κάθε είδους να υποβάλουν κώδικες δημοσιογραφικής δεοντολογίας, δεοντολογίας προγραμμάτων και διαφημίσεων για την εφαρμογή των οποίων αυτοδεσμεύεται ο σταθμός. Στο πλαίσιο αυτό το Υπουργείο Εσωτερικών, μέσω της Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης-Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας επισημαίνει με έμφαση ζητήματα που αφορούν την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και την ανάπτυξη πολιτικών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης.

ησης των επαγγελματιών του χώρου αυτού, κυρίως σε ό,τι αφορά στην προώθηση του διαπολιτισμικού διαλόγου και την προαγωγή μηνυμάτων κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Εξάλλου, σύμφωνα με στοιχεία της ΕΡΤ ΑΕ, ολοένα και περισσότερες ενημερωτικές εκπομπές της δημόσιας ραδιοτηλεόρασης φιλοξενούν θέματα σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου (προστασία ανηλίκων, προβλήματα μεταναστών, κακοποίηση γυναικών/παιδιών, θύματα σωματεμπορίας, δικαιώματα των ανθρώπων με αναπηρία κλπ), γεγονός που καταδεικνύει όχι μόνο την ευαισθητοποίηση των επαγγελματιών του χώρου των ΜΜΕ, αλλά και το αυξημένο ενδιαφέρον του κοινού στα ζητήματα αυτά.

Αναλυτικά, η υπέρ των δικαιωμάτων του ανθρώπου δράση της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας-Γενικής Γραμματείας Ενημέρωσης του Υπουργείου Εσωτερικών, καθώς επίσης και των οργανισμών του τομέα ευθύνης της, κατά το 2008 έχει ως εξής:

I. Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ

Η Γενική Γραμματεία Ενημέρωσης-Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας έχει θεσμοθετήσει δράσεις και πρωτοβουλίες για την ισότιμη πρόσβαση των ατόμων με αναπηρία στα ΜΜΕ και στις νέες τεχνολογίες. Στις πρωτοβουλίες αυτές συμπεριλαμβάνονται:

- Το Ετήσιο Διεθνές Συνέδριο με θέμα «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- Το Ετήσιο Φεστιβάλ: EMOTION PICTURES-Ντοκιμαντέρ και Αναπηρία και ο ιστότοπος της ΓΓΕ-ΓΓΕ που συμπεριλαμβάνει ιστοσελίδα απευθυνόμενη στα άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Η βράβευση οπτικοακουστικών έργων ελληνικής παραγωγής για παιδιά 6-12 ετών. Επιπρόσθετα, έχει θεσμοθετηθεί, το 2007, βραβείο για έργα με θέμα την αναπηρία, που απευθύνονται σε παιδιά. Βραβεύθηκε ντοκιμαντέρ με θέμα την ένταξη στη σχολική κοινότητα των παιδιών με αναπηρία.

Ειδικότερα:

A) 3^ο Ετήσιο Διεθνές Συνέδριο «Άτομα με Αναπηρία και ΜΜΕ» (23-24 Ιουνίου 2008) – Λειτουργία

για νέου ιστότοπου (www.ameamedia.gr) – Briefing στην ελληνική νοηματική γλώσσα

Με στόχο την αύξηση της προσβασιμότητας στα νέα μέσα των ατόμων με αναπηρία και την ευαισθητοποίηση του κοινού, η ΓΓΕ-ΓΓΕ διοργάνωσε, για τρίτη χρονιά Διεθνές Διημερίδα, η οποία έλαβε χώρα στο κέντρο τύπου της ΓΓΕ-ΓΓΕ με θέμα «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ» όπου παρενέβησαν 40 ομιλητές. Τις εργασίες παρακολούθησαν περίπου 500 σύνεδροι, ανάμεσά τους εκπρόσωποι 90 φορέων, από το χώρο της αναπηρίας και ευρύτερα από την Ελλάδα και το εξωτερικό, εκπρόσωποι φορέων και ιδιώτες, με γλώσσες εργασίας την ελληνική, την αγγλική και τη νοηματική. Διανεμήθηκαν υποστηρικτικά κείμενα σε γραφή Braille, ενώ η Διημερίδα μεταδόθηκε ζωντανά, μέσω διαδικτύου και δορυφόρου. Τα στοιχεία αυτά αποτυπώνουν ένα αξιοσημείωτο κοινωνικό ενδιαφέρον για το Συνέδριο αυτό, που πλέον έχει γίνει θεσμός και στη συνείδηση του κοινού. Διατυπώθηκαν ενδιαφέρουσες απόψεις, προτάσεις, εμπειρικά δεδομένα, ερευνητικά στοιχεία και διεξήχθη ένας ενδιαφέρων, ενίοτε ζωηρός διάλογος. Τέθηκαν προς συζήτηση θεματικές όπως: νέα μέσα και προσβασιμότητα, επικοινωνία και αυτισμός, Παραολυμπιακοί Αγώνες και ΜΜΕ, δικαιώματα παιδιών με αναπηρία και ΜΜΕ, καθώς και καταγραφή της διεθνούς εμπειρίας. Στο πλαίσιο του Συνεδρίου παρουσιάστηκε η ετήσια έρευνα του Ινστιτούτου Οπτικοακουστικών Μέσων (ΙΟΜ) με θέμα τη στάση των ΜΜΕ απέναντι στα ΑμεΑ. Επίσης, υπήρξε ειδική ενότητα «Παιδιά με αναπηρία κινηματογραφούν», όπου και προβλήθηκε ταινία Εργαστηρίου από παιδιά με αναπηρία. Στο χώρο υποδοχής του συνεδριακού κέντρου εκτέθηκαν έργα ζωγραφικής παιδιών με αναπηρία από τις συλλογές του Μουσείου Ελληνικής Παιδικής Τέχνης.

Επιπλέον, στην ιστοσελίδα της ΓΓΕ-ΓΓΕ έχει δημιουργηθεί ένας νέος τόπος βασιζόμενος στη θεματολογία του συνεδρίου, δηλαδή προβλήματα και λύσεις στο θέμα «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ». Τα στοιχεία που συγκεντρώνονται, επεξεργάζονται από ομάδα επιστημόνων του ΙΟΜ και αποστέλλονται στο Συνήγορο του Πολίτη και στο Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης για περαιτέρω ενημέρωση και αξιοποίηση. Οι διαπιστώσεις θα ανακοινώνονται στη διάρκεια του συνε-

δρίου και στη νέα ιστοσελίδα. Επισημαίνουμε ότι η νέα ιστοσελίδα έχει μετατραπεί σε ομιλούσα για χρήση από τους συμπολίτες μας με προβλήματα όρασης. Επίσης, από το Νοέμβριο του 2008, διατίθενται μέσω διαδικτύου τα αρχεία video με το καθημερινό briefing στην ελληνική νοηματική γλώσσα.

Β) Ετήσιο Φεστιβάλ EMOTION PICTURES – Ντοκιμαντέρ και Αναπηρία – 2^ο Διεθνές Φεστιβάλ, Αθήνα 2008

Η ΓΓΕ-ΓΓΕ, σε συνεργασία με το Ελληνικό Κέντρο Κινηματογράφου και στο πλαίσιο του ετήσιου διεθνούς συνεδρίου «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ», διοργάνωσε για δεύτερη χρονιά, τον Ιούνιο του 2008, ετήσιο φεστιβάλ με ταινίες ντοκιμαντέρ που έχουν ως αποκλειστικό τους περιεχόμενο θέματα σχετικά με την αναπηρία. Στόχος του Φεστιβάλ είναι η ανάδειξη των θεμάτων που προάγουν την αποδοχή των ατόμων με αναπηρία και η ενθάρρυνση των δημιουργών, είτε είναι άτομα με αναπηρία είτε όχι, να ασχοληθούν με σχετικά θέματα απευθυνόμενοι σε ένα κατά το δυνατόν μεγαλύτερο κοινό.

Γ) ΑμΕΑ και ΜΜΕ – Εκδηλώσεις και δράσεις (2008)

Ημερίδες γύρω από τη θεματική «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ» διοργανώθηκαν από τη ΓΓΕ-ΓΓΕ στην Περιφέρεια:

- Κοζάνη, 5 Ιουνίου 2008: «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- Τρίπολη, 7 Μαΐου 2008: «Άτομα με Αναπηρία και ΜΜΕ».
- Κομοτηνή, 13 Απριλίου 2008: «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- Αλεξανδρούπολη, 12 Απριλίου 2008: «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- Ηράκλειο, 3 Απριλίου 2008: «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- Θεσσαλονίκη, 5 Μαρτίου 2008: «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ».
- 22 Ιανουαρίου 2008, Βιβλιοπωλείο Ιανός: Βραδιά αφιερωμένη στην ποίηση και τη ζωή. Ο 17χρονος Αλέξανδρος Δαμουλιάνος βιώνει την απώλεια της κινητικής του λειτουργίας, ανακαλύπτει τη δύναμη της ζωής και την εκφράζει με ποίηση.

Δ) Σχετικές εκδόσεις

Το 2008 από τη ΓΓΕ-ΓΓΕ εκδόθηκαν τα «Πρακτικά του 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ», σε 2.000-3.000 αντίτυπα, τα οποία και αποστέλλονται στους ενδιαφερόμενους δημοσιογραφικούς, πανεπιστημιακούς φορείς καθώς και σε φορείς του αναπηρικού κινήματος.

Η ΓΓΕ-ΓΓΕ, ανταποκρινόμενη στο αίτημα της έδρας της UNESCO του Πανεπιστημίου Μακεδονίας, προχώρησε στην έκδοση ενός σύντομου οδηγού στην ελληνική γλώσσα με τίτλο «Κανόνες συμπεριφοράς καθημερινής επικοινωνίας με άτομα με αναπηρία». Περιέχει δεκαοκτώ κανόνες συμπεριφοράς καθημερινής επικοινωνίας με άτομα με αναπηρία.

Σε συνεργασία με τις ενώσεις συντακτών και τις ενώσεις αναπήρων, η ΓΓΕ-ΓΓΕ είχε εκδώσει το «Δημοσιογραφικό Οδηγό – Θέματα Αναπηρίας και ΜΜΕ», ο οποίος και ανατυπώθηκε το 2008. Πρόκειται για μία απόπειρα διαμόρφωσης ενός ευρέως αποδεκτού λεξιλογίου προς χρήση από τα ΜΜΕ, αναφορικά με τα άτομα με αναπηρία, και για την απαλοιφή των μη δόκιμων αναφορών σε αυτά. Με στόχο τη βελτίωση και τον εμπλουτισμό του οδηγού αυτού λειτουργεί στο δικτυακό τόπο της Υπηρεσίας η εφαρμογή «Δημόσιος διάλογος για το εγχειρίδιο δόκιμων και αδόκιμων όρων». Η ανάγκη της καταγραφής των κοινωνικά αποδεκτών όρων και εκφράσεων, υπαγορεύθηκε από την υποχρέωσή μας να περιορίσουμε τη δημιουργία και διατήρηση των αρνητικών στερεοτύπων που δυσχεραίνουν σοβαρά τη ζωή πολλών συμπολιτών μας, είτε μέσω των ΜΜΕ, είτε στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο.

Η Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας εξέδωσε για τέταρτη χρονιά «Αλμανάκ των πολιτικών γεγονότων 2006 και 2007», καθώς και «Φύλλα Οικολογίας 2007» τα οποία γράφτηκαν και διανεμήθηκαν σε ενδιαφερόμενους και σε μορφή Braille. Ετοιμάζεται η έκδοση των «Φύλλων Οικολογίας 2008».

Τέλος, ως προς το θέμα της προσβασιμότητας, ιδιαίτερης μνείας χρήζει το γεγονός ότι η εκπεφρασμένη πολιτική βούληση της Υπηρεσίας για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η νέα ψηφιακή τεχνολογία, αποτυπώθηκε στη λειτουργία από το 2006 του «Πρίσμα+», ενός από τα τρία ψηφιακά κανάλια της ΕΡΤ ΑΕ και στην α-

πόφαση για δωρεάν διανομή του ψηφιακού αποκωδικοποιητή στους πολίτες με αναπηρία. Μία μεγάλη καινοτομία του «Πρίσμα+» είναι ότι τα περισσότερα προγράμματά του μεταδίδονται με παράλληλη διερμηνεία στην Ελληνική Νοηματική Γλώσσα, καθώς και με υπότιτλους.

Ε) Θεσμικές παρεμβάσεις για τα ΑμεΑ

Η ελληνική νομοθεσία κατοχυρώνει σύμφωνα με το άρθρο 6, παρ. 13, εδ. (ε) και (στ) του Ν. 3592/2007 «για τη συγκέντρωση και αδειοδότηση Επιχειρήσεων Μέσων Ενημέρωσης» ένα ελάχιστο πρόγραμμα απευθυνόμενο σε ΑμεΑ (καθημερινό δελτίο ειδήσεων τουλάχιστον 7 λεπτών σε νοηματική γλώσσα με αναγραφή υποτίτλων, 4ωρο τουλάχιστον πρόγραμμα την εβδομάδα με αναγραφή υποτίτλων). Επίσης, κατά την αξιολόγηση για την αδειοδότηση ιδιωτικών τηλεοπτικών σταθμών (άρθρο 7, ΣΤ Κριτήριο, ΙΙΙ, αγ) ενθαρρύνεται, μέσω μοριοδότησης, η κατά το δυνατόν μεγαλύτερη διάρκεια μετάδοσης προγραμμάτων που μπορούν να παρακολουθούνται από ΑμεΑ (σε νοηματική γλώσσα, με αφήγηση περιεχομένου ή με υποτίτλισμό).

Σύμφωνα με το άρθρο 7, παρ. 3 του Ν. 1866/1989 («Ίδρυση Εθνικού Συμβουλίου Ραδιοτηλεόρασης και παροχή αδειών για την ίδρυση και λειτουργία τηλεοπτικών σταθμών») και το ΠΔ 212/1995 («Εθνικό πρόγραμμα πληροφόρησης και εκπαίδευσης για τους Έλληνες τυφλούς»), στο Κέντρο Εκπαίδευσης και Αποκαταστάσεως Τυφλών και στον Πανελλήνιο Σύνδεσμο Τυφλών (ΝΠΙΔ) ανατίθεται η δημιουργία υποδομής σε πανελλαδική βάση, στο μεν ΚΕΑΤ για την κάλυψη των αναγκών εκπαίδευσης και πληροφόρησης των τυφλών μαθητών και φοιτητών, στον δε ΠΣΤ η δημιουργία εθνικού δικτύου υπηρεσιών και μέσων παροχής πληροφόρησης εγκυκλοπαιδικής μορφώσεως στους Έλληνες τυφλούς. Για την υλοποίηση αυτού του προγράμματος παραχωρείται στους προαναφερόμενους φορείς ετησίως ισόποσα 0,3 % των ετησίων ακαθάριστων εσόδων της ιδιωτικής τηλεόρασης. Οι διατάξεις του άρθρου 7 του Ν. 1866/1989 εφαρμόζονται αναλόγως και στους κατόχους άδειας συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπηρεσιών του Ν. 2644/1998 «για την παροχή συνδρομητικών ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών υπη-

ρεσιών και συναφείς διατάξεις», των προβλεπόμενων ποσοστών μειωμένων κατά το ήμισυ (δηλ. 0,15%). Το ποσό ανέρχεται ετησίως στο ύψος του 1.900.000 ευρώ περίπου.

ΙΙ. Παιδιά και ΜΜΕ

Α) Απονομή Βραβείων σε Οπτικοακουστικά Έργα για Παιδιά 6-12 ετών για το έτος 2008

Πραγματοποιήθηκε την 1^η Δεκεμβρίου 2008, στο Κέντρο Τύπου της ΓΓΕ-ΓΓΕ για τρίτη συνεχή χρονιά η τελετή απονομής των ετήσιων βραβείων οπτικοακουστικών έργων για παιδιά 6-12 ετών. Απονεμήθηκαν συνολικά 4 βραβεία (συνολικού ποσού 37.000 ευρώ) στις κατηγορίες: μυθοπλασίας, κινούμενου σχεδίου, ντοκιμαντέρ, και για πρώτη φορά έργου με θέμα την αναπηρία και 3 ειδικά βραβεία στις κατηγορίες καλύτερου-πρωτότυπου σεναρίου, νέου δημιουργού και χρήσης νέων τεχνολογιών. Η θεσμοθέτηση των ετήσιων βραβείων οπτικοακουστικών έργων για παιδιά 6-12 ετών εντάσσεται στο πλαίσιο της προσπάθειας του Υπουργείου Εσωτερικών για την ενθάρρυνση της παραγωγής, αλλά και για τη βελτίωση των ελληνικών οπτικοακουστικών προγραμμάτων για παιδιά στη χώρα μας.

Β) «Πρόγραμμα Οπτικοακουστικής Παιδείας για Παιδιά και Νέους»

Για τέταρτη συνεχή χρονιά η ΓΓΕ-ΓΓΕ διοργάνωσε σε συνεργασία με την ΕΡΤ ΑΕ, πρόγραμμα επισκέψεων σε κατασκηνώσεις του Νομού Αττικής στο πλαίσιο του «Προγράμματος Οπτικοακουστικής Παιδείας για Παιδιά και Νέους», με σκοπό την εκπαίδευση και την εξοικείωση των παιδιών, με τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ. Με επίκεντρο το ραδιόφωνο και την τηλεόραση και με χρήση ψυχαγωγικών-εκπαιδευτικών μεθόδων, γίνεται προσπάθεια τα παιδιά να μάθουν παίζοντας πώς παράγεται μία εκπομπή, μπαίνοντας στη θέση του παραγωγού-εκφωνητή-δημοσιογράφου και δοκιμάζοντας τις δυνάμεις τους. Με τη βοήθεια εξειδικευμένων στελεχών, τα παιδιά παίρνουν μία πρώτη γεύση του πώς μπορούν να συνδυαστούν διαφορετικά στοιχεία (τεχνολογία, λόγος, μουσική, εικόνα) δημιουργώντας ένα αρμονικό και ενδιαφέρον αποτέλεσμα. Παράλληλα, μα-

θαίνουν, με αβίαστο τρόπο, πληροφορίες για την ιστορία των ΜΜΕ στην Ελλάδα, έτσι ώστε να μπορούν στο εξής να αντιμετωπίζουν με κριτική αντίληψη τα όσα τους προσφέρονται σε τηλεόραση και ραδιόφωνο. Πέρα από αυτά, όμως, υπάρχουν και κάποιες εκπλήξεις: στο «Πρόγραμμα Οπτικο-ακουστικής Παιδείας», εκτός των άλλων, τα παιδιά έχουν την ευκαιρία να συμμετάσχουν σε ρεπορτάζ (ζωντανό ή ηχογραφημένο) για την Ελληνική Ραδιοφωνία ή/και Τηλεόραση, να συνδεθούν με ένα από τα ραδιοφωνικά προγράμματα της ΕΡΤ και να παρουσιαστούν ζωντανά στην πρωινή ζώνη.

Γ) Ημερίδα «Παιδιά και ΜΜΕ: Οι ανήλικοι στον κόσμο της επικοινωνίας» – Προστασία ανηλίκων – Δημόσιος Διάλογος

Πραγματοποιήθηκε στις 14 Απριλίου 2008, στο Κέντρο Τύπου της ΓΓΕ-ΓΓΕ, ημερίδα με θέμα: «Παιδιά και ΜΜΕ – Οι ανήλικοι στον κόσμο της επικοινωνίας». Στο συνέδριο, συμμετείχαν ως ομιλητές πανεπιστημιακοί, δημοσιογράφοι και εκπρόσωποι φορέων. Διατυπώθηκαν τεκμηριωμένες επιστημονικές απόψεις, παρουσιάστηκαν ερευνητικά δεδομένα, έγιναν εμπειρικές επισημάνσεις, παρεμβάσεις καθώς επίσης και προτάσεις από τους ομιλητές και τους ακροατές. Το κλείσιμο της ημερίδας οριοθέτησε την έναρξη ενός ευρύτερου δημόσιου διαλόγου γύρω από τη θεματική «Παιδιά και ΜΜΕ» στον ειδικό δικτυακό τόπο www.dialogos.gov.gr. Έχουν κληθεί να συμμετάσχουν και να καταθέσουν τις απόψεις και τις προτάσεις τους φορείς, αλλά και πολίτες. Στόχος της δημόσιας διαβούλευσης είναι να συγκεντρωθούν στοιχεία και να εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα γύρω από ένα θέμα με ιδιαίτερα σημαντικές προεκτάσεις. Χορηγός επικοινωνίας του συνεδρίου ήταν η ΕΡΤ ΑΕ.

III. Συμμετοχή της ΓΓΕ-ΓΓΕ στις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η ΓΓΕ-ΓΓΕ συμμετέχει ενεργά στις εργασίες του Συμβουλίου της Ευρώπης, στις συναντήσεις της Διευθύνουσας Επιτροπής για τα ΜΜΕ και τις Νέες Υπηρεσίες Επικοινωνίας (CDMC) και των Ομάδων Εμπειρογνομώνων. Η CDMC υπάγεται στη Γενική Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

(Τομέας Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας) του ΣτΕ.

IV. Ελληνική Ραδιοφωνία-Τηλεόραση ΑΕ (ΕΡΤ ΑΕ)

Η ΕΡΤ ΑΕ, ως δημόσιος ραδιοτηλεοπτικός φορέας, έχει ως αποστολή τη συνεχή προσφορά προγραμμάτων και υπηρεσιών που ενημερώνουν, εκπαιδεύουν και ψυχαγωγούν ποιοτικά το κοινωνικό σύνολο. Με το σύνολο των Μέσων που διαθέτει (ΕΤ1, ΝΕΤ, ΕΡΑ, ΕΡΤ3, ΕΡΤWorld, ΕΡΤ Ψηφιακή), προβάλλει όλα τα θέματα που σχετίζονται με τα δικαιώματα του ανθρώπου. Ακόμη αναλαμβάνει σημαντικές πρωτοβουλίες και δράσεις με θέμα τον άνθρωπο και τη θωράκιση των δικαιωμάτων του, για την καταπολέμηση των διακρίσεων και της βίας, την προστασία του περιβάλλοντος κ.ά.

Α) Δημόσιες σχέσεις ΕΡΤ ΑΕ –Τμήμα χορηγιών

Στο πλαίσιο των χορηγικών της δραστηριοτήτων, υποστήριξε επικοινωνιακά διαθέτοντας το σύνολο των Μέσων που διαθέτει, κοινωνικές και πολιτιστικές δράσεις που σκοπό είχαν την προαγωγή των δικαιωμάτων του ανθρώπου, των δικαιωμάτων ατόμων με αναπηρία και ευπαθών κοινωνικά ομάδων (άστεγοι, τοξικοεξαρτημένοι κλπ), καθώς και δράσεις για την προαγωγή και προώθηση στο ευρύ κοινό της ιδέας της πολυπολιτισμικότητας ενάντια σε λογικές ρατσισμού, ξενοφοβίας και διακρίσεων. Μερικές από τις προαναφερόμενες δράσεις αφορούν:

- Συνεργασία με τον Οργανισμό Εθελοντισμού «Έργο Πολιτών» για την προώθηση του εθελοντισμού και την προώθηση περιβαλλοντικών δράσεων αυτού.
- Συνεργασία με το Διεθνές Ίδρυμα Jose Carreras για τους πάσχοντες από λευχαιμία (φιλανθρωπική εκδήλωση).
- Συνεργασία με ΓΓΕ, επικοινωνιακή υποστήριξη του 1^{ου} Διεθνούς Φεστιβάλ Ντοκιμαντέρ και Αναπηρία.
- Συνεργασία με Special Olympics Hellas, ως χορηγός επικοινωνίας των Πανελληνίων Αγώνων Special Olympics αλλά και του συνόλου των εκδηλώσεων που αυτός διοργάνωσε.
- Συνεργασία με το Σύλλογο Εναλλακτικής Κοινότητας «Παρέμβαση» για τους σκοπούς της

ενάντια στην τοξικοεξάρτηση.

- Συνεργασία ως χορηγός επικοινωνίας του Mama Africa Festival.
- Συνεργασία με το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.
- Συνεργασία με την Πανελλήνια Συνομοσπονδία Συλλόγων Εθελοντών Αιμοδοτών ως χορηγός επικοινωνίας της Λαμπαδηδρομίας Εθελοντών Αιμοδοτών.
- Συνεργασία με το περιοδικό «ΓΑΛΕΡΑ» ως χορηγός επικοινωνίας του 5^{ου} Παγκοσμίου Κυπέλλου Αστέγων.
- Συνεργασία με τη Μη Κυβερνητική Οργάνωση «PRAKSIS» στην 6^η γιορτή Εθελοντισμού.
- Συνεργασία με το Magic Johnson Foundation ως χορηγός επικοινωνίας φιλανθρωπικού αγώνα μπάσκετ, του οποίου τα έσοδα διατέθηκαν στους πυροπαθείς του νομού Ηλείας.
- Συνεργασία με την Ελληνική Διαβητολογική Εταιρεία για την Παγκόσμια Ημέρα Διαβήτη.
- Συνεργασία με την Εταιρεία Κοινωνικής Ψυχιατρικής και Ψυχικής Υγείας ως χορηγός επικοινωνίας εκδήλωσης που πραγματοποιήθηκε για τους σκοπούς της εταιρείας.
- Συνεργασία με το Σωματείο «Καλλιπάτειρα» ως χορηγός επικοινωνίας εκδήλωσης που πραγματοποιήθηκε με σκοπό την ανέγερση στο νοσοκομείο Σωτηρία πτέρυγας για νέους αθλητές και αθλήτριες.

B) Διεύθυνση Διεθνών Σχέσεων

Η ΕΡΤ ΑΕ συμμετείχε σε Ευρωπαϊκά συγχρηματοδοτούμενα Προγράμματα ως εταίρος-υπεύθυνος για τη δημοσιότητα και την ευαισθητοποίηση του κοινού, στο ευρωπαϊκό πρόγραμμα «Awareness Raising Action on Participation in Decision Making about Poverty and Social Inclusion in Greece», που αφορούσε στην πρόωθηση του δημοσίου διαλόγου για την καταπολέμηση της φτώχειας, την κοινωνική ένταξη και την κοινωνική πρόνοια.

Γ) Κέντρο Ενημέρωσης-Επικοινωνίας Πολιτών (ΚΕΕΠ)

Με γνώμονα την ενίσχυση του δικαιώματος στην πληροφόρηση και στην ελευθερία της γνώμης, στην ΕΡΤ ΑΕ λειτουργεί Κέντρο Ενημέρωσης

και Επικοινωνίας Πολιτών (ΚΕΕΠ). Οι πολίτες μπορούν τηλεφωνικά ή επισκεπτόμενοι το ΚΕΕΠ να εκφράσουν την άποψή τους, ή να ζητήσουν κάποια πληροφορία για τη δημόσια Ραδιοτηλέραση και άλλα συναφή θέματα. Αξιοποιώντας το πρωτογενές ειδησεογραφικό και ενημερωτικό υλικό, δίνει διευκρινιστικές πληροφορίες (τηλεφωνικές κλήσεις: 5.500) για ρεπορτάζ των ειδήσεων και θέματα της επικαιρότητας. Ειδικά σε θέματα υγείας, συλλέγει το υλικό από εκπομπές, ώστε να υπάρχει στη διάθεση του κοινού.

Σε εκκλήσεις πολιτών που αφορούν άμεσα στα δικαιώματά τους σε σχέση με την εργασία, τη νομική κάλυψη, την προσωπική ασφάλεια, την ασφάλεια και τα δικαιώματα των παιδιών, τις διακρίσεις σε σχέση με την ηλικία, το φύλο, τη φυλή, την καταγωγή κλπ, το ΚΕΕΠ συμβουλεύει και παραπέμπει σε φορείς και ΜΚΟ που υποστηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα (Συνήγορος του Πολίτη, Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης, UNICEF, Χαμόγελο του Παιδιού, Κιβωτός κά) (τηλεφωνικές κλήσεις: 2.500).

Το ΚΕΕΠ παρέχει πληροφορίες για το κανάλι Πρίσμα+, το οποίο είναι προσβάσιμο σε ΑμεΑ (τηλεφωνικές κλήσεις: 1800) και κατά τη διάρκεια Ραδιοτηλεοπτικών Μαραθωνίων αναλαμβάνει ρόλο υποστηρικτικό και μεσολαβητικό.

Το ΚΕΕΠ αποτελεί την οργανωτική βάση των δράσεων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (ΕΚΕ) που αναλαμβάνει η ΕΡΤ ΑΕ. Υποστηρίζει δράσεις που προωθούν και ενισχύουν το θεσμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Διατηρεί μία συνεχή αμφίδρομη σχέση με Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, οι οποίες παράγουν ανθρωπιστικό έργο (Κιβωτός, UNICEF, κλπ), ενώ, παράλληλα, στοχεύει στην ανάδειξη των δράσεών τους μέσω και της νέας τηλεοπτικής εκπομπής για την ΕΚΕ «Μπορούμε Μαζί». Υποστηρίζει κοινωνικές φορείς για την ευαισθητοποίηση των πολιτών σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, άμεσα και έμμεσα. Η ισότητα και η καταπολέμηση των διακρίσεων είναι ένας από τους βασικούς άξονες που προωθεί η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη.

Ακόμη η ΕΡΤ ΑΕ διοργανώνει εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης (π.χ. Παγκόσμια Ημέρα Ατόμων με Αναπηρία, Παγκόσμια Ημέρα Μετανάστη), προσπαθώντας να αναδείξει τα κοινωνικά ζητήματα που άπτονται των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, μέσα από το ραδιοτηλεοπτικό της πρόγραμμα. Σε

κάθε περίπτωση, οι δράσεις ΕΚΕ έχουν αφετηρία τον άνθρωπο και υπηρετούν όχι μόνο την ενημέρωση των πολιτών, αλλά και την ενεργοποίησή τους για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών όλου του κόσμου.

Δ) Γενική Διεύθυνση ΕΡΑ

α) Ρ/Σ ΦΙΛΙΑ

Ο ραδιοφωνικός σταθμός «Φιλία» εδώ και έξι χρόνια εκπέμπει καθημερινά πρόγραμμα ειδικά διαμορφωμένο για τους μετανάστες. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει εκπομπές που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα των ξένων εργαζομένων στην Ελλάδα, εκπομπές ενημέρωσης και ψυχαγωγίας στα ελληνικά αλλά και σε 12 ξένες γλώσσες (αγγλική, αλβανική, αραβική, βουλγαρική, γερμανική, γαλλική, ισπανική, πολωνική, ρουμανική, σερβοκροατική, τουρκική).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι εκπομπές που τις παράγουν και τις παρουσιάζουν οι κοινότητες μεταναστών που ζουν στην Ελλάδα, όπως π.χ. η κοινότητα του Πακιστάν, των Φιλιππινέζων, των Πολωνών, του Μπαγκλαντές, των Ρουμάνων. Επίσης εθελοντικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπως η «PRAKSIS» (τοπική οργάνωση των Γιατρών χωρίς Σύνορα) και ο Διεθνής Οργανισμός Μεταναστών, πλαισιώνουν το πρόγραμμα με εκπομπές που προσεγγίζουν με ιδιαίτερη ευαισθησία το ακροατήριο.

Εκπομπές που αναφέρονται στα ανθρώπινα δικαιώματα διαθέτει επίσης το πρόγραμμα της «Φωνής της Ελλάδας». Ένα πρόγραμμα που απευθύνεται στον απόδημο ελληνισμό μέσω βραχέων.

Ειδικότερα ασχολείται η εκπομπή «Δίκτυο χωρίς Σύνορα» και το ομογενειακό δελτίο στο internet, όπου προβάλλονται θέματα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα του εκτός Ελλάδος Ελληνισμού.

Στο κεντρικό site της ΕΡΤ, φιλοξενούνται 12 ηλεκτρονικές σελίδες σε 12 ξένες γλώσσες, όπου οι μετανάστες μπορούν να ενημερωθούν για τις ελληνικές εξελίξεις, καθώς και για ειδήσεις από τις αντίστοιχες χώρες τους.

Η εκπομπή «Μικρές Ελλάδες Γεια σας» προβάλλει όλα τα θέματα επικαιρότητας που αφορούν στα ανθρώπινα δικαιώματα. Η πρωινή ζωτανή εκπομπή «Και όμως Γυρίζει» δίνει βήμα σε

όλους όσους ασχολούνται με τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Τέλος η Γενική Διεύθυνση διοργάνωσε δύο ημερίδες στο Ζάππειο, μία για το «Ραδιόφωνο του Απόδημου Ελληνισμού» και μία για τα "Multi-Culti" ραδιόφωνα, όπου αναλύθηκαν τα θέματα της έκφρασης των μειονοτήτων και της ανάδειξης των προβλημάτων τους από τα media.

β) NET 105,8

Το Ραδιοφωνικό Πρόγραμμα NET 105,8 φιλοξενεί κατά τακτά χρονικά διαστήματα ποικίλα θέματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Κατά τη διάρκεια του 2008, κάθε Παρασκευή 10.00-11.00, φιλοξενήθηκαν θέματα που αφορούν τα δικαιώματα του πολίτη, κάθε Κυριακή 23.00-24.00 θέματα που αφορούν τους μετανάστες και από Δευτέρα έως Παρασκευή μεταδίδονταν καθημερινά τρία «δίλεπτα οικολογίας», τα οποία αφορούν την ευαισθητοποίηση των πολιτών προς το περιβάλλον. Παράλληλα, η NET 105,8 αντιμετωπίζει με τον ίδιο τρόπο και την κάλυψη της οποιασδήποτε έκτακτης σχετικής ειδησεογραφίας.

Ε) Γενική Διεύθυνση Ενημέρωσης (NET)

Η Γενική Διεύθυνση Ενημέρωσης (NET) πραγματοποίησε, κατά το έτος 2008, 40 ρεπορτάζ με θέματα περιπτώσεις προσβολής ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα και το εξωτερικό, που σχετίζονται με κακομεταχείριση, εγκλήματα ή δικαιώματα παιδιών, γυναικών, μεταναστών. Επίσης, η εκπομπή «Ουδείς αναμάρτητος» αφιερώθηκε στα ΑμεΑ, επ' ευκαιρία της Παγκόσμιας Ημέρας Ατόμων με Αναπηρία και στο AIDS, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα κατά του AIDS.

ΣΤ) Γενική Διεύθυνση Τηλεόρασης

Η ΕΡΤ ΑΕ διοργάνωσε, στις 16.12.2008, Τηλεμαραθώνιο με θέμα την καταπολέμηση της πείνας και του υποσιτισμού, σε συνεργασία με τη UNICEF.

Επίσης η ΕΡΤ μετέδωσε, κατά το 2008, 175 spot με κοινωνικά μηνύματα, με σκοπό την ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα υγείας, αναπηρίας, οικολογίας, προσφύγων, φυσικών καταστροφών, οδικής ασφάλειας, κ.ά.

Ζ) ΕΡΤ 3**α) Τηλεόραση (ψυχαγωγικός-επιμορφωτικός τομέας)**

Η ΕΤ3, πιστή στη φιλοσοφία της να υπηρετεί όλες τις κοινωνικές ομάδες, αναδεικνύει τη σημασία της κοινωνικής αλληλεγγύης και του σεβασμού στο διαφορετικό και δίνει ιδιαίτερη έμφαση στα άτομα με ειδικές δεξιότητες, καθώς και στην προστασία των κάθε είδους δικαιωμάτων του ανθρώπου. Στο πλαίσιο αυτό έχει ενσωματώσει στο πρόγραμμά της:

- Την καθημερινή εκπομπή με τίτλο «Έκτη Αίσθηση» (μεταδίδεται Δευτέρα έως Παρασκευή στις 18.10), η οποία συνεχίζεται για 7^η χρονιά. Η εκπομπή, που απευθύνεται σε ένα εκατομμύριο Ελλήνων με αναπηρία, αναδεικνύει τον καθημερινό αγώνα τους και φιλοξενεί πληροφορίες και δεδομένα που σχετίζονται με τη νομοθεσία, την προσβασιμότητα, τον πολιτισμό, τον επαγγελματικό προσανατολισμό, την υγεία, τα προγράμματα κατάρτισης και απασχόλησης, την τεχνολογία, αλλά και την εν γένει διευκόλυνση της καθημερινότητάς τους.

- Την εβδομαδιαία εκπομπή, με τίτλο «Ζήτημα Υγείας», (μεταδίδεται κάθε Δευτέρα στις 23.00), πολλά από τα θέματα της οποίας αναφέρονται στα δικαιώματα των ασθενών, το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία και τον καταστατικό χάρτη δικαιωμάτων του ασθενούς και γενικότερα των χρηστών των υπηρεσιών υγείας.

- Το καθημερινό δελτίο ειδήσεων στη νοηματική γλώσσα (μεταδίδεται από Δευτέρα έως Παρασκευή στις 18.00).

Σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου γίνονται συχνά αναφορές σε πολλές από τις ψυχαγωγικές και επιμορφωτικές εκπομπές του τρίτου δημόσιου τηλεοπτικού φορέα.

β) Τηλεόραση (τομέας ειδήσεων και ενημέρωσης)

Το 2008, ο ενημερωτικός τομέας και το ειδησεογραφικό τμήμα της ΕΤ3, έδειξαν έμπρακτα το ενδιαφέρον τους για την υπεράσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με ρεπορτάζ, έρευνες και εκδηλώσεις σχετικά με: α) την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, β) τα δικαιώματα των οικονομικών μεταναστών, το ρατσισμό και την ξενοφοβία, γ) τα άτομα με ειδικές ανάγκες, δ) την κακοποίηση γυναικών και παιδιών.

Συγκεκριμένα, ανέδειξαν μέσα από τις ειδήσεις και εκπομπές:

- Καταγγελίες για την κρατική, πολιτική ή άλλη βία και την κατάχρηση εξουσίας σε πολλές γωνιές του πλανήτη, που έχουν ως αποτέλεσμα δολοφονίες, παράνομες φυλακίσεις, εξαφανίσεις, βασανιστήρια, στέρηση πολιτικών δικαιωμάτων κá (13 θέματα σε δελτία ειδήσεων).

- Τα δικαιώματα μειονοτήτων και ασθενέστερων κοινωνικά ομάδων, καθώς και τα δικαιώματα των μεταναστών και τη ρύθμιση των εκκρεμών προβλημάτων του απόδημου ελληνισμού (36 θέματα).

- Την προστασία της ελευθερίας λόγου, έκφρασης, θρησκευτικών πεποιθήσεων και άλλων ατομικών δικαιωμάτων (10 θέματα).

- Την προστασία της ιστορικής μνήμης και πολιτιστικής κληρονομιάς (12 θέματα).

- Την καταπάτηση των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως παιδική πορνογραφία, διακίνηση ανηλίκων, παιδική εργασία, παιδική κακοποίηση (20 θέματα).

- Την προστασία των προσωπικών δεδομένων, καθώς και την ανάδειξη των δικαιωμάτων των καταναλωτών και του καταναλωτικού κινήματος (15 θέματα).

- Την προστασία του περιβάλλοντος, την προστασία από διάφορες μορφές ρύπανσης και βλαβερές ακτινοβολίες (13 θέματα).

γ) Ραδιοφωνικός Σταθμός Μακεδονίας της ΕΡΤ 3

Στην προβολή θεμάτων σχετικών με την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων συμμετείχαν καθ' όλη τη διάρκεια του 2008 και τα προγράμματα του Ραδιοφωνικού Σταθμού Μακεδονίας της ΕΡΤ 3 (ενημερωτικός σταθμός 102 FM και πολιτιστικός σταθμός 958 FM), συμπεριλαμβάνοντας στα προγράμματά τους –εκπομπές, ραδιοεφημερίδες και δελτία ειδήσεων– ανάλογη θεματολογία. Συγκεκριμένα:

- Στον 102 FM και την εκπομπή «Πρωινή Πτήση» (μεταδίδεται Δευτέρα ως Παρασκευή 07.00-09.00) παρουσιάζονται μεταξύ άλλων θέματα κοινωνικού ενδιαφέροντος με φιλοξενούμενους εκπροσώπους κοινωνικών ομάδων.

- Στον 958 FM και στην ενημερωτική εκπομπή «Κάτι Παίζει» (μεταδίδεται Δευτέρα έως Παρασκευή 14.00-16.00) έχουν ενταχθεί ειδικά ένθετα με αναφορές στον εθελοντισμό, την προ-

στασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με φιλοξενούμενες μη κυβερνητικές οργανώσεις που υποστηρίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Η) ΕΡΤ Ψηφιακή

Η ΕΡΤ ΑΕ, αποδεικνύει εμπράκτως τη δέσμευσή της για παροχή ισότιμης πρόσβασης όλων των πολιτών στις ψηφιακές υπηρεσίες της Δημόσιας Τηλεόρασης, με τη δημιουργία του πολυσυλλεκτικού Ψηφιακού Καναλιού ΠΡΙΣΜΑ+. Το πολυσυλλεκτικό κανάλι ΠΡΙΣΜΑ+ αξιοποιεί τις δυνατότητες της ψηφιακής τεχνολογίας, ώστε να παρέχει για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τη δυνατότητα πλήρους προσβασιμότητας στα ΑμεΑ, αλλά και στους ηλικιωμένους που έχουν προβλήματα ακοής και όρασης.

Θ) Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (ΕΣΡ)

Κατά τη διάρκεια του 2008, το ΕΣΡ εξέδωσε σωρεία κυρωτικών αποφάσεων κατά ραδιοφωνικών και τηλεοπτικών σταθμών για την προσβολή της αξίας του ανθρώπου, της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Όλες οι αποφάσεις έχουν δημοσιευθεί μέσω της ιστοσελίδας του, η οποία είναι <http://www.esr.gr>.

Επίσης, το ΕΣΡ έχει καταρτίσει Κώδικα Δεοντολογίας Ειδησεογραφικών και άλλων Δημοσιογραφικών και Πολιτικών Εκπομπών που προστατεύει το σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας απαγορεύοντας τη μετάδοση ειδήσεων που έχουν αποκτηθεί με άνομα μέσα ή ειδήσεις που ενθαρρύνουν τις διακρίσεις βάσει φύλου, φυλής κλπ.

Ι) Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων

Το Ινστιτούτο Οπτικοακουστικών Μέσων (ΙΟΜ), το 2008, βάσει των θεσμοθετημένων αρμοδιοτήτων του κυρίως όσον αφορά «το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εφαρμογή ερευνητικών προγραμμάτων για θέματα οπτικοακουστικής νομοθεσίας, πολιτικής και τεχνολογίας, καθώς και για άλλα συναφή θέματα, όπως για θέματα που αφορούν τα παιδιά, τους νέους και την επικοινωνία» (άρθρο 2 του ΠΔ 172/1994) αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση σε θέματα που αφορούν τα παιδιά, τους νέους και την επικοινωνία και τα οποία ά-

πτονται του ενδιαφέροντος της ΕΕΔΑ.

Μερικές από τις πρωτοβουλίες που υποστηρίχθηκαν από το Ινστιτούτο κατά το έτος 2008 είναι:

- **«Δημιουργική και ασφαλής χρήση του Διαδικτύου από νέους και νέες έως 18 ετών»:** Το ΙΟΜ, το 2008, ολοκλήρωσε και παρουσίασε έρευνα με θέμα «Δημιουργική και ασφαλής χρήση του Διαδικτύου από νέους και νέες έως 18 ετών». Η έρευνα πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων και περιλαμβάνει: α) εμπειρική έρευνα σε αντιπροσωπευτικό δείγμα μαθητών/μαθητριών Γυμνασίων και Λυκείων από όλη την Ελλάδα, καθώς και των γονέων και των εκπαιδευτικών τους και β) επιστημονικές συνεντεύξεις με εκπροσώπους 12 φορέων και υπηρεσιών της χώρας που έχουν άμεση σχέση με το αντικείμενό της. Η έρευνα επιχειρεί να εντοπίσει το ρόλο του σχολείου, των γονέων και των άλλων, συναφών, κοινωνικών παραγόντων, οι οποίοι μπορούν να συμβάλουν σε μία δημιουργική και ασφαλή ενασχόληση των νέων με το διαδίκτυο αλλά και εν γένει τις τεχνολογίες της πληροφορίας και επικοινωνίας. Το Δεκέμβριο του 2008 η έρευνα κυκλοφόρησε στο πλαίσιο της νέας σειράς εκδόσεων του ΙΟΜ με γενικό τίτλο «Παρεμβάσεις».

- **«Η στάση των ΜΜΕ απέναντι στα άτομα με αναπηρία»:** Στο πλαίσιο του 3^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου που διοργανώθηκε από την εποπτεύουσα αρχή ΓΓΕ-ΓΓΕ με θέμα «Άτομα με αναπηρία και ΜΜΕ», 23-24 Ιουνίου 2008, έχοντας ως στόχο τη διερεύνηση του ρόλου των Μέσων στη διαμόρφωση στερεοτύπων, αλλά και τις στάσεις των Μέσων απέναντι στα άτομα με αναπηρία, το ΙΟΜ υλοποίησε και παρουσίασε (εταιρεία δημοσκοπήσεων VPRC/Public Issue) σχετική έρευνα. Πρόκειται για την ετήσια έρευνα που πραγματοποιεί το Ινστιτούτο τα τρία τελευταία χρόνια (06.2006, 06.2007, 06.2008) στο πλαίσιο της συμμετοχής του στο διεθνές συνέδριο με τίτλο « ΑμεΑ και ΜΜΕ» που οργανώνεται από την εποπτεύουσα αρχή ΓΓΕ-ΓΓΕ.

Οι δύο πρώτες έρευνες με θέμα «Προσβασιμότητα ΑμεΑ στα ΜΜΕ» (2006) και «Η στάση των ΜΜΕ απέναντι στα ΑΜεΑ» (2007), ήταν αφιερωμένες στην εικόνα που διανέμουν τα ΜΜΕ για τα ΑμεΑ. Στην τρίτη έρευνα «Η εικόνα των ΑμεΑ στα ΜΜΕ», το ΙΟΜ θεώρησε πως θα ήταν ενδια-

φέρουν να διερευνηθεί πώς τα ίδια τα ΑμεΑ βλέπουν την εικόνα τους όπως τη διανέμουν τα ΜΜΕ, πώς αξιολογούν την εικόνα αυτή, αν βρίσκουν διαφορές ανάμεσα στα ΜΜΕ, ποιος θεωρούν ότι είναι ο ρόλος των ΜΜΕ στη διαμόρφωση της κοινής γνώμης, πώς θα ήθελαν οι ίδιοι να προβάλλονται από τα ΜΜΕ και, τέλος, ποιος είναι ο ρόλος της διαφήμισης.

Η έρευνα είναι προσβάσιμη από το ευρύ κοινό μέσω της ιστοσελίδας του Ινστιτούτου.

- **«Παιδεία για τα Μέσα»:** Στο πλαίσιο συμμετοχής του ΙΟΜ στο «Πρόγραμμα Οπτικοακουστικής Παιδείας για Παιδιά και Νέους», το οποίο υλοποιείται σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Εποπτείας της ΓΓΕ-ΓΓΕ και τη Διεύθυνση Περιφερειακών Σταθμών της ΕΡΤ με σκοπό την εκπαίδευση και εξοικείωση των παιδιών με τον τρόπο λειτουργίας των ΜΜΕ, το 2008 ολοκληρώθηκε η έκδοση και του β' φυλλαδίου που απευθύνεται σε εφήβους 12-15 ετών (είχε προηγηθεί το 2007 η υλοποίηση του α' φυλλαδίου για παιδιά 9-11 ετών).

Το ΙΟΜ συνεργάζεται με την Ένωση Εταιρειών Διαφήμισης-Επικοινωνίας (ΕΔΕΕ) στο πλαίσιο μίας ευρείας εκστρατείας ενημέρωσης του κοινού για το ζήτημα της «παιδείας για τα μέσα» με σκοπό την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση της κοινής γνώμης μέσα από συγκεκριμένες ενέργειες (δημιουργία ενός πακέτου ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης, καμπάνια ενημέρωσης από τα ΜΜΕ, κυρίως την τηλεόραση, παρουσίαση/συνέντευξη Τύπου). Επόμενος, κύριος στόχος είναι η προώθηση του προγράμματος στα δημοτικά σχολεία της χώρας (κατ' αρχάς, πιλοτικά, στα ιδιωτικά και εν συνεχεία και στα δημόσια).

Το Ινστιτούτο συνέλεξε ενδεικτική βιβλιογραφία για τα παιδιά και τα ΜΜΕ (ελληνική και ξενόγλωσση), η οποία αναφέρεται σε θέματα έρευνας και προστασίας των ανηλίκων από την έκθεσή τους στα ΜΜΕ, κυρίως στο περιβάλλον των νέων τεχνολογιών. Η βιβλιογραφία είναι προσβάσιμη από το ευρύ κοινό μέσω της ιστοσελίδας του Ινστιτούτου.

- **«Βάση Νομικών Πληροφοριών ΙΟΜ»:** Στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, το ΙΟΜ υλοποιεί Βάση Νομικών Πληροφοριών για την Επικοινωνία με έμφαση στο έργο των ανεξάρτητων αρχών και ιδιαίτερα σχετικά με τα ατομικά δικαιώματα. Η Βάση θα αναρτηθεί σε ειδικό ιστότοπο στις αρχές του 2009 και θα είναι προσβάσιμη στο

ευρύ κοινό.

ΙΑ) Αθηναϊκό Πρακτορείο Ειδήσεων (ΑΠΕ/ΜΠΕ ΑΕ)

Το ΑΠΕ/ΜΠΕ ΑΕ, κατά τη διάρκεια του 2008, διακίνησε μέσω του δικτύου του προς όλους τους συνδρομητές του, αλλά και στην ελεύθερη ιστοσελίδα του πρακτορείου, 1.082 ειδήσεις και πληροφορίες που αναφέρονταν στα ανθρώπινα δικαιώματα, με γνώμονα την ευαισθητοποίηση στα θέματα του σεβασμού και της προστασίας τους.

2. Έκθεση του Υπουργείου Εξωτερικών

Ι. Δραστηριότητες της Δ4 Διευθύνσεως Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κατά το έτος 2008

Στο χώρο της πολυμερούς διπλωματίας, το Υπουργείο Εξωτερικών παρακολουθεί, μέσω της Δ4 Διεύθυνσης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τον κατ' εξοχήν ευαίσθητο τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΑΔ), εντός του συστήματος των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Συγκεκριμένα, η Δ4 Διεύθυνση παρακολουθεί τα όργανα του ΟΗΕ, τόσο θεσμικά όσο και συμβατικά, τα οποία καλύπτουν γενικές ή ειδικές πτυχές ΑΔ. Μεταξύ αυτών, συμπεριλαμβάνονται η Τρίτη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ίδιου Οργανισμού. Επίσης παρακολουθεί το έργο των Επιτροπών monitoring υπό τα Διεθνή Σύμφωνα για τα Ατομικά-Πολιτικά Δικαιώματα, για τα Οικονομικά-Κοινωνικά-Πολιτιστικά Δικαιώματα και υπό τις Διεθνείς Συμβάσεις για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων, κατά των Βασανιστηρίων, για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και του Παιδιού. Και τα έξι αυτά διεθνή συμβατικά κείμενα έχουν υπογραφεί και κυρωθεί από τη χώρα μας.

Σε συνάρτηση με το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών, αλλά και πέραν αυτού, η Διεύθυνση συμμετέχει ενεργώς στις οικείες συντονιστικές συναντήσεις των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή στην Ομάδα Εργασίας της ΚΕΠΠΑ για τα ανθρώπινα δικαιώματα (COHOM), καθώς και στην Επιτροπή της ΕΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία (EIDHR), συμβάλλοντας στη διαμόρφωση κοινής θέσης των «27» για την πολιτική της Ένωσης στα Ηνωμένα Έθνη και προς τρίτες χώρες στους τομείς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, δημοκρατικών θεσμών και κράτους δικαίου.

Α) Διεθνείς Συναντήσεις – Συναντήσεις στο πλαίσιο ΚΕΠΠΑ/ΕΕ

Εκπρόσωποι της Διευθύνσεως συμμετείχαν σε διεθνείς διασκέψεις/συναντήσεις για ζητήματα δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Ειδικότερα, υπήρξε:

- Συμμετοχή στις τακτικές μηνιαίες συναντή-

σεις της Ομάδας Εργασίας της ΚΕΠΠΑ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (COHOM) (Βρυξέλλες, Ιανουάριος-Δεκέμβριος 2008).

- Συμμετοχή στις εργασίες της 3ης Επιτροπής της Γενικής Συνέλευσης των ΗΕ (Οκτώβριος-Νοέμβριος 2008), όπου, μεταξύ άλλων, προέβημεν, κατόπιν σχετικών διαβουλεύσεων με τη γαλλική προεδρία, σε σημαντικές παρεμβάσεις αναφορικά με τα ζητήματα προστασίας των αυτοχθόνων. Η Ελλάδα συγκληδεμόνευσε, επίσης, πληθώρα αποφάσεων της 3ης Επιτροπής, όπως την απόφαση κατά τον βασανιστηρίων και κάθε άλλης σκληρής, απάνθρωπης ή υποτιμητικής συμπεριφοράς, την απόφαση για τις Εθνικές Επιτροπές προώθησης και προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την απόφαση για την καταπολέμηση όλων των μορφών μη ανεκτικότητας ή διακρίσεων που βασίζονται στη θρησκεία ή στις πεποιθήσεις, την απόφαση για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κατά την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, την απόφαση για την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας στον τομέα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την απόφαση για την επιβολή μορατόριουμ στην εκτέλεση της θανατικής ποινής, την απόφαση για την εντατικοποίηση των προσπαθειών προς την εξάλειψη κάθε μορφής βίας κατά των γυναικών, την απόφαση για τα δικαιώματα των παιδιών και την απόφαση για τη διεθνή συνεργασία αναφορικά με την αντιμετώπιση του παγκοσμίου προβλήματος των ναρκωτικών.

- Συμμετοχή στο EU-China Legal Seminar (Πεκίνο, 24-28 Νοεμβρίου 2008).

Β) Θέματα γενικότερου εθνικού ενδιαφέροντος

Σε εσωτερικό επίπεδο οι δραστηριότητες καταγράφονται ως εξής:

- Συντονισμός των συναρμοδίων Υπουργείων για παροχή πληροφοριών προς την Υπάτη Αρμοστεία Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αναφορικά με πολιτικές που άπτονται των ΑΔ, υπό τη μορφή απαντήσεων σε ερωτηματολόγια Ειδικών Εισηγητών και Εμπειρογνομόνων προς το σκοπό της σύνταξης σχετικών Εκθέσεών τους.

- Συντονισμός διαφόρων (συν)αρμοδίων Υπουργείων για την έρευνα και την παροχή απαντήσεων σε καταγγελίες που διατυπώθηκαν κατά της χώρας μας για παραβιάσεις ΑΔ σε διάφορα

όργανα των Ηνωμένων Εθνών, π.χ. από Ειδικούς Εισηγητές του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς και από διεθνείς ΜΚΟ.

- Συντονισμός των συναρμοδίων Υπουργείων και σύγκληση συσκέψεων για τη σύνθεση της 2ης Εθνικής Περιοδικής Έκθεσης για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, καθώς και της 1ης Περιοδικής Εθνικής Έκθεσης υπό το Προαιρετικό Πρωτόκολλο Διεθνούς Συμβάσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλες συρράξεις.

- Συντονισμός διαφόρων (συν)αρμοδίων Υπουργείων για την ολοκλήρωση και υποβολή της 2ης και 3ης περιοδικής Εκθέσεως για τα Δικαιώματα του Παιδιού.

- Προετοιμασία και συντονισμός της επίσκεψης της Ειδικής Εμπειρογνώμονος ΗΕ για Μειονότητες κας McDougall στην Ελλάδα (8-16 Σεπτεμβρίου 2008). Η κα. McDougall επισκέφθηκε τη χώρα μας βάσει της «ανοιχτής προσκλήσεως» (standing invitation) που διατηρεί η Ελλάδα προς τις Ειδικές Διαδικασίες του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

II. Δραστηριότητες της ΔΙ Διευθύνσεως ΗΕ & Διεθνών Οργανισμών & Διασκέψεων

Η ΔΙ Διεύθυνση, κατά τη διάρκεια του 2008, ανέλαβε το συντονισμό της παρουσίας της χώρας μας στο σύστημα των ΗΕ και την προώθηση των ελληνικών υποψηφιοτήτων στα εντεταλμένα για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όργανα. Η υποβολή και υποστήριξη των ελληνικών υποψηφιοτήτων σε διεθνή *fora* υπογραμμίζει το έντονο ενδιαφέρον και την ευαισθησία της χώρας μας σε θέματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Κατά τη διάρκεια της ομιλίας της στην 63η Γενική Συνέλευση των ΗΕ, η Υπουργός Εξωτερικών κα Ντόρα Μπακογιάννη αναφέρθηκε στην κατάφωρη καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εξακολουθεί να παρατηρείται σε πλήθος χωρών ανά τον κόσμο και κάλεσε τα Κράτη-Μέλη να εντείνουν τις προσπάθειές τους προκειμένου να καταπολεμηθεί αποτελεσματικά το απαράδεκτο αυτό φαινόμενο.

Στο πλαίσιο αυτό, η κα. Υπουργός εξήρε τη σημασία του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και το ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει σε

θέματα σχετιζόμενα με τις αρμοδιότητές του. Δεν παρέλκει να τονισθεί η κατά το παρελθόν έτος ανακοίνωση της ελληνικής υποψηφιοτητας στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, για την περίοδο 2012-15.

Κατά το 2008, έλαβαν χώρα και οι εκλογές για την νεοσυσταθείσα Συμβουλευτική Επιτροπή του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην οποία η χώρα μας υπέβαλε την υποψηφιοτητα της έμπειρης και εγνωσμένου κύρους καθηγήτριας Καλλιόπης Κούφα. Στις εν λόγω εκλογές, για τις τρεις θέσεις που αντιστοιχούσαν σε υποψηφίους προερχόμενους από τη Δυτική Ομάδα, η κα. Κούφα κατέλαβε την τέταρτη θέση.

III. ΟΑΣΕ και Ανθρώπινα Δικαιώματα

Ο Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη δραστηριοποιείται μέσα από τις ακόλουθες διαστάσεις: α) την πολιτικοστρατιωτική, β) την περιβαλλοντική-οικονομική και γ) αυτή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του εκδημοκρατισμού, με κυριότερες εξελίξεις εντός του 2008 όσον αφορά την τρίτη διάσταση τα ακόλουθα:

I. Στην Υπουργική Σύνοδο του Ελσίνκι (Δεκέμβριος), υιοθετήθηκαν αποφάσεις για: α) την Υπουργική Δήλωση με αφορμή την 60^η επέτειο της Οικουμενικής Διακήρυξης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, β) την Υπουργική Δήλωση με αφορμή την 60^η επέτειο της Σύμβασης επί της Πρόληψης και Τιμωρίας των Εγκλημάτων Γενοκτονίας, γ) την Απόφαση Ν. 5/08 για την Ενίσχυση της Ποινικής Δικαιοσύνης έναντι της Διακίνησης Ανθρώπων μέσω μίας Συνολικής Προσέγγισης, δ) την Απόφαση Ν. 6/08 για την Ενίσχυση των Προσπαθειών του ΟΑΣΕ για την Εφαρμογή του Σχεδίου Δράσης για τη Βελτίωση της Κατάστασης των Κοινοτήτων Ρομά και Σίντι εντός της περιοχής του ΟΑΣΕ, και ε) την Απόφαση Ν. 7/08 για την Περαιτέρω Ενίσχυση του Κράτους Δικαίου στην περιοχή του ΟΑΣΕ.

Το Σεπτέμβριο διεξήχθη στο Βουκουρέστι Περιφερειακή Διάσκεψη Συμμετεχόντων Κρατών ΟΑΣΕ για την Καταπολέμηση του Αντισημιτισμού. Η χώρα μας εκπροσωπήθηκε από πολυμελή αντιπροσωπεία με επικεφαλής τον κ. Γενικό Γραμματέα Ευρωπαϊκών Υποθέσεων του Υπουργείου Εξωτερικών κ. Δ. Κατσούδα.

2. Βασικός βραχίονας της τρίτης διάστασης είναι το Γραφείο για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τον Εκδημοκρατισμό (ODIHR), το οποίο εδρεύει στη Βαρσοβία και το οποίο, μεταξύ άλλων, διοργανώνει αποστολές παρατήρησης εκλογικών διαδικασιών στα 56 Συμμετέχοντα Κράτη του Οργανισμού. Μέσα στο 2008, παρατηρητές από τη χώρα μας έλαβαν μέρος σε τέτοιες αποστολές στη Γεωργία (Ιανουάριος και Μάιος), στη Σερβία (Ιανουάριος και Μάιος), στην Αρμενία (Φεβρουάριος), στο Μαυροβούνιο (Απρίλιος), στην ΠΓΔΜ (Ιούνιος), στη Λευκορωσία (Σεπτέμβριος), και στο Αζερμπαϊτζάν (Οκτώβριος).

Το Σεπτέμβριο πραγματοποιήθηκε στη Βαρσοβία η Ετήσια Συνάντηση Εφαρμογής της Ανθρώπινης Διάστασης. Η ελληνική παρέμβαση είχε τον τίτλο: «Rule of Law».

3. Τον Οκτώβριο επισκέφθηκε τη χώρα μας ο Διευθυντής του Γραφείου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τον Εκδημοκρατισμό (ODIHR), Σλοβένος Πρέσβυς κ. J. Lenarcic, ενώ το Νοέμβριο ο Ύπατος Αρμοστής επί των Εθνικών Μειονοτήτων Νορβηγός Πρέσβυς κ. K. Vollebaek. Κατά τις επισκέψεις τους αυτές αμφότεροι έγιναν δεκτοί από την κα. Υπουργό.

IV. Συμβούλιο της Ευρώπης

Το Συμβούλιο της Ευρώπης, ως οργανισμός που ασχολείται κατ' εξοχήν με θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πραγματοποιεί Υπουργικές Συνόδους άπαξ του έτους, ενώ η Κοινοβουλευτική Συνέλευση συνέρχεται σε ολομέλεια τέσσερις φορές το χρόνο στο Στρασβούργο. Η Επιτροπή των Μονίμων Αντιπροσώπων, συνεπικουρούμενη από τα αρμόδια όργανα, παρακολουθεί σε μόνιμη βάση την πορεία εφαρμογής των κατευθυντηρίων γραμμών καθώς και των συμβάσεων που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού, με προεξάρχουσα την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

Από ελληνικής πλευράς, κατά το 2008 συνεχίστηκε η συμμετοχή της χώρας μας στο όλο θεσμικό πλαίσιο του ΣτΕ, με εκπροσώπηση από τα κατά περίπτωση αρμόδια Υπουργεία.

Κατά το 2008 η Κοινοβουλευτική Συνέλευση του ΣτΕ υιοθέτησε πλήθος αποφάσεων που εμπίπτουν στο ευρύτερο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως επί παραδείγματι την 1624 με

θέμα «Preventing the first form of violence against children: abandonment at birth», την 1622 με θέμα «The functioning of democratic institutions in Turkey: recent developments» και την 1615 «Empowering women in a modern, multicultural society», ενώ υιοθετήθηκαν επίσης οι συστάσεις 1841 με θέμα «State of democracy in Europe: The functioning of democratic institutions in Europe and Progress of the Assembly's monitoring procedure» και 1836 με θέμα «Realizing the full potential of e-learning for education and training».

Στο διάστημα 8-10 Δεκεμβρίου 2008 πραγματοποιήθηκε επίσκεψη στη χώρα μας ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΣτΕ κ. T. Hammarberg.

V. Μουσουλμανική Μειονότητα Θράκης

Στον τομέα της εποπτικής ευθύνης του Υπουργείου Εξωτερικών και σε συνδυασμό με τα πλήρη στοιχεία που θα παράσχουν τα συναρμόδια Υπουργεία, καταγράφουμε τις σημαντικότερες εξελίξεις, εντός του 2008, σε σχέση με τις θετικές παρεμβάσεις της ελληνικής πολιτείας έναντι της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης:

1. Περαιτώθηκαν, εντός του 2008, όλες οι απαραίτητες διαδικασίες εφαρμογής του Ν. 3536/2007 (άρθρα 36-40) και επίκειται η πρόσληψη, με μισθοδοσία, ιεροδιδασκάλων (240 θέσεις, σύμφωνα με τον προμνησθέντα νόμο) στις τρεις Μουφτείες της Θράκης, καθώς και 10 διοικητικών υπαλλήλων στην πλειονότητά τους πανεπιστημιακού επιπέδου.

2. Με το Ν. 3647/2008 «για τη διοίκηση και διαχείριση των Βακουφίων της Μουσουλμανικής Μειονότητας της Θράκης και των περιουσιών τους», η ελληνική πολιτεία εκσυγχρονίζει το καθεστώς τους, ικανοποιώντας, μεταξύ άλλων, το πάγιο αίτημα της μειονότητας για την εκλογή των μελών των τριών Διαχειριστικών Επιτροπών Μουσουλμανικής Περιουσίας Ξάνθης, Κομοτηνής και Διδυμοτείχου. Σημειώνεται ότι τα περί των εκλογών στις τρεις αυτές Διαχειριστικές Επιτροπές (προγραμματίζεται η διεξαγωγή τους μέσα στους πρώτους μήνες του 2009) ρυθμίζει κοινή υπουργική απόφαση.

3. Με τον ίδιο νόμο (3647/2008 – άρθρο 23 των μεταβατικών διατάξεων) θεσπίστηκε και η ποσόστωση του 0,5% για την πρόσληψη, μέσω

του ΑΣΕΠ, μελών της μουσουλμανικής μειονότητας στο δημόσιο τομέα.

4. Με το Ν. 3443/2006 «για τη θέσπιση Τοπικών Συμβουλίων Νέων στους Δήμους και τις Κοινοότητες της χώρας» (Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς), εντός του 2008, συστήθηκαν Τοπικά Συμβούλια Νέων και στη Θράκη, όπου διαβίαι η μουσουλμανική μειονότητα. Το μέτρο αυτό, στην περίπτωση της Θράκης, όχι μόνο προωθεί τη συμμετοχή νέων μουσουλμάνων μειονοτικών στα κοινά, αλλά, παράλληλα, επιδρά θετικά στη συνύπαρξη νέων Χριστιανών και Μουσουλμάνων.

5. Τέλος, συνεχίσθηκαν, καθ' όλο το 2008, οι παρεμβάσεις της ελληνικής πολιτείας στους τρεις οικισμούς των αθιγγάνων, τμήματος της μουσουλμανικής μειονότητας στη Θράκη (Δροσερό, Αλάν Κουγιού και Άβαντας Αλεξανδρούπολης) στην εκπαίδευση, την κοινωνική στήριξη και την κοινωνικοποίηση. Οι δράσεις αυτές θα ενισχυθούν το 2009, με τη συνέργεια Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

VI. Διεθνείς Συμβάσεις για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Το 2008, η Ελλάδα κύρωσε νομοθετικά:

- τη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης (Ν. 3727/2008, ΦΕΚ Α' 257), καθώς και
- τη Σύμβαση μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Συμβουλίου Υπουργών της Δημοκρατίας της Αλβανίας για την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανηλίκων (Ν. 3692/2008, ΦΕΚ Α' 173).

Εξάλλου, η χώρα μας υπέγραψε (01.10.2008) τη Διεθνή Σύμβαση των ΗΕ για την προστασία όλων των προσώπων από τις αναγκαστικές εξαφανίσεις.

Η Ελλάδα κατέθεσε τη 19^η Περιοδική της Έκθεση για την εφαρμογή της Σύμβασης για την κατάργηση όλων των μορφών φυλετικών διακρίσεων (CERD/C/GRC/19/3 April 2008). Για την οριστικοποίηση της Έκθεσης ελήφθησαν υπόψη οι από 14.2.2008 σχετικές παρατηρήσεις της ΕΕΔΑ.

VII. Διεθνής Αναπτυξιακή Συνεργασία: Εξελίξεις στην καταπολέμηση εμπορίας ανθρώπων

Η Ελληνική Πολιτεία υλοποιεί ένα ολοκληρωμένο σχέδιο δράσης, με στόχο την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Από το Μάιο του 2004 έχει συσταθεί νομοπαρασκευαστική διυπουργική επιτροπή σε επίπεδο οκτώ Γενικών Γραμματέων Υπουργείων. Με τη συνδρομή εμπειρογνομόνων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ), η Επιτροπή έχει στόχο την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου για την αρωγή των θυμάτων και τη δίωξη των διακινητών (Ν. 3064/2002). Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης (ΕΣΔ) που συνέταξε η Επιτροπή, καλύπτει όλο το φάσμα των δράσεων καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων, δηλαδή:

- α) Προστασία των θυμάτων.
- β) Πρόληψη της περαιτέρω εξάπλωσης του φαινομένου και
- γ) Αποτελεσματική καταστολή των κυκλωμάτων παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων.

Στόχος μας είναι οι κρατικοί φορείς και οι ΜΚΟ να εφαρμόσουν τις ορθές πρακτικές των μεγάλων διεθνών οργανισμών που καταπολεμούν τη μίστιγα της εμπορίας ανθρώπων μέσα από ολοκληρωμένα αναπτυξιακά προγράμματα αρωγής, εστιάζοντας ταυτόχρονα στους τέσσερις βασικούς άξονες δράσης για την αντιμετώπιση του φαινομένου:

πρώτον, στην αντιμετώπιση των γενεσιουργών αιτιών που καθιστούν ομάδες πολιτών, ευάλωτες σε δίκτυα διακινητών στις χώρες προέλευσης,

δεύτερον, στην επιμόρφωση των συναρμόδιων φορέων και την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης,

τρίτον, σε κατασταλτικές μεθόδους του οργανωμένου εγκλήματος στις χώρες προορισμού,

τέταρτον, σε ένα ολοκληρωμένο σύστημα προστασίας, αρωγής και κοινωνικής επανένταξης των θυμάτων.

Ειδικότερα, σε αυτό το πλαίσιο, η ΥΔΑΣ, ως φορέας της Αναπτυξιακής Συνεργασίας συνεργάζεται τόσο με Διεθνείς Οργανισμούς (Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης/ΔΟΜ, Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυ-

γες/UNHCR, UNICEF κλπ.), όσο και με ελληνικές ΜΚΟ, χρηματοδοτώντας σχετικά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης και καταπολέμησης του trafficking τόσο στην Ελλάδα, ως χώρα διέλευσης και υποδοχής θυμάτων, όσο και σε αναπτυσσόμενες χώρες προέλευσης αυτών. Αναφορικά με τη συνεργασία με ΜΚΟ, από το 2003 μέχρι και το 2007 έχουν υπογραφεί, σύμφωνα με τις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας, ανάμεσα στην ΥΔΑΣ και ΜΚΟ 74 συμβάσεις με αντικείμενο προγράμματα anti-trafficking.

Η συμβολή των ΜΚΟ στην υλοποίηση των δράσεων καταπολέμησης της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων είναι εποικοδομητική. Εντούτοις, περιστασιακά παρατηρείται αδυναμία εκ μέρους των ΜΚΟ να τηρήσουν προθεσμίες και να συμμορφωθούν με ελεγκτικές διαδικασίες, γεγονός που καταλήγει σε καθυστερήσεις ή ακόμη και σε προσωρινή αναστολή προγραμμάτων. Οι περισσότερες από αυτές τις υποθέσεις βρίσκονται σε φάση διευθέτησης. Παρόλα αυτά, οι ΜΚΟ αντιμετωπίζουν σοβαρή δυσκολία να παράσχουν εγγυητικές επιστολές, όπως ορίζει η κείμενη νομοθεσία. Το αποτέλεσμα είναι ότι αποφεύγουν να αναλαμβάνουν μεγάλης κλίμακας προγράμματα ή καθυστερούν στην υλοποίηση των ήδη εγκεκριμένων.

Η χρηματοδότηση της ΥΔΑΣ εστιάζεται κυρίως σε δράσεις με απτά αποτελέσματα και περιλαμβάνει προγράμματα αναγνώρισης και παραπομπής των θυμάτων, λειτουργία ξενώνων φιλοξενίας και παροχής ψυχο-κοινωνικής υποστήριξης, παροχή νομικής και διοικητικής συνδρομής και υποστήριξης, εθελοντικό επαναπατρισμό, δράσεις στις χώρες προέλευσης, εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού και προγράμματα επιμόρφωσης των συναρμόδιων κρατικών φορέων.

Επίσης, αναπτύσσονται πρωτοβουλίες σε συνεργασία με το Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης (ΔΟΜ), που καλύπτουν ένα σημαντικό τομέα του ΕΣΔ και εξασφαλίζουν την ευθυγράμμιση του εθνικού σκέλους των δράσεων με τις διεθνείς βέλτιστες πρακτικές. Πιο συγκεκριμένα, ο ΔΟΜ με χρηματοδότηση και συνεργασία της Υπηρεσίας μας, υλοποιεί μία σειρά δράσεων με στόχο τη βελτίωση του συστήματος αναγνώρισης, παραπομπής και αρωγής των θυμάτων, όπως και την

εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση δικαστικών και αστυνομικών αρχών στις ορθές πρακτικές αναγνώρισης και αρωγής των θυμάτων. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκαν το 2006-2008, υπό την αιγίδα και χρηματοδότηση της ΥΔΑΣ, σχετικές διημερίδες σε Ρόδο, Χανιά και Βραχάτι Κορινθίας, με τη συνεργασία της Ενώσεως Δικαστών και Εισαγγελέων Ελλάδος, κατά τη διάρκεια των οποίων συμμετείχε το σύνολο περίπου των Δικαστών και Εισαγγελέων από όλη τη χώρα, ενώ δραστηριοποιείται φόρουμ διαβούλευσης με τις προξενικές-διπλωματικές αρχές όλων των χωρών προέλευσης θυμάτων.

Αντίστοιχες δράσεις στους τομείς της προστασίας, πρόληψης και καταστολής της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων, υλοποιεί το ΥΠΕΞ και μέσω ΜΚΟ, με εννέα εκ των οποίων έχει υπογραφεί και σχετικό Μνημόνιο Συνεργασίας: Άρσις, Αντιγόνη, Αλληλεγγύη, Κέντρο Πρόσπασης Ανθρώπινων Δικαιωμάτων (ΚΕΠΑΔ), Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Κέντρο Έρευνας και Υποστήριξης Θυμάτων Κακοποίησης και Κοινωνικού Αποκλεισμού (ΕΚΥΘΚΚΑ), Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίου Δικαίου, Κέντρο Αποκατάστασης Θυμάτων Βασανιστηρίων, Κλίμακα, Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, Διεθνής Ένωση Αστυνομικών.

Στις παραπάνω δράσεις θα πρέπει να προστεθούν η υπογραφή της διμερούς συμφωνίας με την Αλβανία για την προστασία και αρωγή των θυμάτων εμπορίας ανηλίκων, η οποία έχει ήδη κυρωθεί από τη χώρα μας (Ν. 3692/2008, ΦΕΚ Α' 173), καθώς και η εκστρατεία ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης. Με την τελευταία επιδιώκεται, ειδικότερα να περιοριστεί η «ζήτηση» θέτοντας τους «χρήστες» ενώπιον των ηθικών τους ευθυνών και τους διακινητές ενώπιον των ποινικών κυρώσεων.

Στις 14-16 Νοεμβρίου 2008 πραγματοποιήθηκε στο Βόλο, με ιδιαίτερη επιτυχία, Συνέδριο για το Διασυνοριακό Έγκλημα στα Βαλκάνια, με αναφορά και σε θέματα παράνομης διακίνησης προσώπων, το οποίο διοργανώθηκε από το ΔΟΜ σε συνεργασία με την Ένωση Εισαγγελέων Ελλάδας και συγχρηματοδοτήθηκε από τα Υπουργεία Εξωτερικών (ΥΔΑΣ) και Δικαιοσύνης. Στο Συνέδριο συμμετείχε μεγάλος αριθμός εισαγγελέων-μελών των αντίστοιχων ενώσεων από όλες τις βαλκανικές χώρες, καθώς και εκπρόσωπος της

Διεθνούς Ενώσεως Εισαγγελέων από τη Χάγη.

Σε ό,τι αφορά, ειδικότερα, στην Αλβανία, το 2008 πραγματοποιήθηκε στα Τίρανα, στο πλαίσιο του προγράμματος «Transnational Action against Child Trafficking» (TACT) Συνέδριο για το συντονισμό των προσπάθειών, για την επίβλεψη και την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης παιδιών στην Αλβανία.

Επιπλέον, έχουν χρηματοδοτηθεί προγράμματα καταπολέμησης εμπορίας ανθρώπων σε συνεργασία με τα Υπουργεία Δημόσιας Τάξης (πρόγραμμα ΙΛΑΕΙΡΑ) και Εσωτερικών (Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας/ΚΕΘΙ, Γενική Γραμματεία Ισότητας, Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής/ΙΜΕΠΟ), όπως π.χ. το «Πρόγραμμα ΙΘΑ-ΚΗ, Καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στη Μολδαβία-Πρόληψη και άμεση υποστήριξη στα θύματα εμπορίας ανθρώπων», που υλοποιείται από το Υπουργείο Εσωτερικών σε συνεργασία με το ΙΜΕΠΟ.

Έχει ήδη εγκριθεί η χρηματοδότηση προγραμμάτων ΜΚΟ και φορέων, τα οποία βρίσκονται στο στάδιο σύναψης συμβάσεων ή αρχής υλοποίησης. Περαιτέρω, συνεχίζεται η υλοποίηση παλαιότερων προγραμμάτων από ΜΚΟ, όπως το «Δίκτυο Αριάδνη» της ΜΚΟ ΚΕΠΑΔ για την ανάπτυξη δικτυακού τόπου, ανταλλαγή καλών πρακτικών και ευαισθητοποίηση του κοινού για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων στη Νοτιοανατολική και Ανατολική Ευρώπη, το πρόγραμμα παροχής νομικής και ψυχολογικής υποστήριξης αλλοδαπών θυμάτων trafficking, του Ελληνικού Συμβουλίου για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ), καθώς και η συνέχιση χρηματοδότησης για τη λειτουργία της Γραμμής SOS για στήριξη των θυμάτων trafficking.

Για το 2008 έχει εγκριθεί η συγχρηματοδότηση 4 προγραμμάτων, ύψους 644.275,33 ευρώ, προς υλοποίηση από ΜΚΟ, συνολικής συγχρηματοδότησης 451.000,00 ευρώ. Τα εν λόγω προγράμματα αφορούν κυρίως χώρες της Νοτιοανατολικής και Ανατολικής Ευρώπης (π.χ. Αλβανία, ΠΓΔΜ) και επικεντρώνονται σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, όπως γυναίκες, παιδιά, αλλοδαποί, οροθετικοί του HIV/AIDS και ανιθαγενείς. Τα ίδια προγράμματα συμπεριλαμβάνουν δράσεις που αναφέρονται στην ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση. Η έγκριση περαιτέρω προγραμμάτων αυτού του εί-

δους ευρίσκεται σε εξέλιξη με γοργούς ρυθμούς (2008-2009).

Παρόλα αυτά, λόγω της ήδη αναφερθείσης δυσκολίας για παροχή εγγυητικών επιστολών, η υλοποίηση των προγραμμάτων (με μία εξαίρεση) καθυστερεί. Ένα άλλο επιχειρησιακό πρόγραμμα, υλοποιούμενο από το Δίκτυο Γυναικών Ευρώπης, έχει εγκριθεί για τη λειτουργία ενός καταφυγίου γυναικών θυμάτων παράνομης διακίνησης και εμπορίας και ευρίσκεται στη φάση σύναψης σύμβασης.

Επίσης κατά τη διάρκεια του 2008, το Υπουργείο Εξωτερικών χρηματοδότησε και δράσεις ευαισθητοποίησης υλοποιούμενες από αρμόδιους Διεθνείς Οργανισμούς, όπως το UNHCR (100.000,00 ευρώ), η UNICEF (145.000,00 ευρώ), το Ερευνητικό Κέντρο των Ηνωμένων Εθνών για το Διαπεριφερειακό Έγκλημα και τη Δικαιοσύνη (UNICRI, 50.000,00 ευρώ) και ο ΔΟΜ (IOM, 265.000,00 ευρώ).

Άλλοι εμπλεκόμενοι φορείς, συμπεριλαμβανομένων άλλων κρατικών υπηρεσιών, της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ΑΕΙ και συνδικαλιστικών οργανώσεων, δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Σε αυτό το πλαίσιο, το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών διοργάνωσε δύο σχετικά συνέδρια, ενώ η ΓΣΕΕ διοργάνωσε Διεθνή Συνδικαλιστική Διάσκεψη, εστιάζοντας στην παράνομη διακίνηση και εμπορία ανθρώπων με σκοπό την εργασιακή εκμετάλλευση (labour trafficking).

Στο τομέα, τέλος, της ποινικής καταστολής έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος.

Κατά το έτος 2008, οι αρμόδιες Υπηρεσίες της Ελληνικής Αστυνομίας επελήφθησαν 40 υποθέσεων εμπορίας ανθρώπων και σωματεμπορίας, από τις οποίες οι 14 αφορούσαν σε πράξεις διαπραχθείσες από εγκληματικές οργανώσεις, 11 υποθέσεων πορνογραφίας ανηλίκων και 7 υποθέσεων ασέλγειας σε ανήλικο έναντι αμοιβής. Σε όλες αυτές τις υποθέσεις εμπλεκόταν συνολικά σημαντικός αριθμός δραστών και θυμάτων.

Σημειώνεται ότι κατά το ίδιο έτος (2008) οι ασκηθείσες ποινικές διώξεις ανήλθαν συνολικά σε 41.

Τέλος, για το τρέχον έτος (2009) η καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας ανθρώπων εξακολουθεί να αποτελεί τομεακή προτεραιότητα για την ελληνική πολιτική στο πε-

δίο της Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας.

VIII. Θέματα Ασύλου

Το 2008 η χώρα μας προέβη σε εναρμόνιση της εθνικής της νομοθεσίας σε θέματα πολιτικού ασύλου-προσφύγων, με τις ισχύουσες κοινοτικές Οδηγίες, ως ακολούθως:

- Οδηγία Συμβουλίου 2005/85, περί χορηγίας και ανακλήσεως καθεστώτος πρόσφυγα, με το ΠΔ 90/2008 (ΦΕΚ Α΄ 138). Η ισχύς των διατάξεων του ΠΔ ανατρέχει στην 01.12.2007 (άρθρο 33)

- Οδηγία Συμβουλίου 2004/83, περί καθεστώτος των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως προσφύγων ή ως προσώπων που χρήζουν διεθνούς προστασίας, με το ΠΔ 96/2008 (ΦΕΚ Α΄ 152)

- Οδηγία Συμβουλίου 2003/86, περί δικαιώματος οικογενειακής επανενώσεως, με το ΠΔ 167/2008 (ΦΕΚ Α΄ 223).

Η ανωτέρω εναρμόνιση συνδυάζεται με το ΠΔ 220/2007 (ΦΕΚ Α΄ 251) περί ελαχίστων απαιτήσεων για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο

στα κράτη-μέλη, που ενσωματώνει την Οδηγία του Συμβουλίου 2003/9.

Βάσει των ανωτέρω έχουν συσταθεί τρεις εξαμελείς Επιτροπές Προσφυγών (άρθρο 26 ΠΔ 90/2008) οι οποίες εξετάζουν σε δεύτερο βαθμό προσφυγές κατά της απορρίψεως αιτημάτων παροχής ασύλου. Τυχόν νέα απόρριψη είναι δυνατόν να προσβάλλεται από τον αιτούντα άσυλο με αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας. Το ίδιο δικαίωμα έχει (εννοείται και επί αποφάσεων που δέχονται το αίτημα) και ο Υπουργός Εσωτερικών. Εκάστη Επιτροπή συνεδριάζει, άπαξ της εβδομάδος και συμμετέχουν σε αυτή δύο μέλη, εκ μέρους του ΥΠΕΞ (ΕΝΥ-Ε-ΝΥΕΚ και Ε3-Γ4).

Δύο μέλη των Επιτροπών δεν είναι δημόσιοι υπάλληλοι (εκπρόσωπος Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών και Υπάτης Αρμοστείας ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες).

Τα μέλη των επιτροπών έχουν καθορισθεί με την Απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών 5401/1/294988/20.10.2008 (ΦΕΚ ΤΥΕΘ 439) και οι Επιτροπές άρχισαν να λειτουργούν την 12.11.2008.

3. Έκθεση του Υπουργείου Δικαιοσύνης

I. Νομοθετικό έργο του Υπουργείου Δικαιοσύνης που στοχεύει στη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών

A) Νόμοι που έχουν ψηφιστεί

I. Ν. 3630/2008 (ΦΕΚ Α΄ 4) «Αποχώρηση από την υπηρεσία δικαστικών λειτουργιών». Η θέσπιση του νόμου εντάσσεται στο πλαίσιο των μέτρων για την εξυγίανση, τον εκσυγχρονισμό και την επιτάχυνση της δικαιοσύνης που υλοποιεί το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Με τις διατάξεις του ρυθμίζονται θέματα σχετικά με την αποχώρηση από την υπηρεσία δικαστικών λειτουργιών, για τους οποίους συντρέχει περίπτωση ανικανότητας ή αδυναμίας εκτέλεσης των υπηρεσιακών καθηκόντων ή υπηρεσιακής ανεπάρκειας.

2. Ν. 3659/2008 (ΦΕΚ Α΄ 77) «Βελτίωση και επιτάχυνση των διαδικασιών της δίκης στα τακτικά διοικητικά δικαστήρια και λοιπές διατάξεις». Βασική προτεραιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης αποτελεί η ουσιαστική επιτάχυνση των ρυθμών απονομής της δικαιοσύνης. Προς τούτο επιχειρεί, με νομοθετικές παρεμβάσεις, την απλούστευση και την επιτάχυνση των διαδικασιών ενώπιον των δικαστηρίων της χώρας. Ειδικότερα, όσον αφορά τα διοικητικά δικαστήρια, με το Ν. 3659/2008, λαμβάνονται μέτρα-τομές για τη βελτίωση και την επιτάχυνση των ρυθμών απονομής της διοικητικής δικαιοσύνης. Οι σημαντικότερες ρυθμίσεις του νόμου είναι οι εξής:

α) Καθιερώνεται ο θεσμός της λεγόμενης πρότυπης δίκης, η εφαρμογή του οποίου στη Γερμανική Διοικητική Δικονομία έχει αποδειχθεί απολύτως επιτυχής και έχει συμβάλει αποτελεσματικά στην ταχύτερη εκδίκαση των υποθέσεων. Κατά το νέο αυτό θεσμό, παρέχεται στο Γενικό Επίτροπο της Επικρατείας στα Διοικητικά Δικαστήρια η δυνατότητα να ζητά τον κατά προτίμηση προσδιορισμό δικασίμου για υποθέσεις, όπου ανακύπτουν νέα νομικά ζητήματα τα οποία χαρακτηρίζονται από μείζονα σπουδαιότητα ή αφορούν μεγάλο αριθμό εκκρεμών υποθέσεων. Το επιλαμβανόμενο δικαστήριο υποχρεούται να εκδώσει απόφαση εντός τεσσάρων μηνών. Συνεπώς, η μείζονος σημασίας υπόθεση μπορεί, σε συντομότερες προθεσμίες, με αίτηση αναίρεσης

να αχθεί ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας και να επιλυθεί αμετακλήτως. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι με το θεσμό της πρότυπης δίκης, αφενός μεν ενισχύεται η ασφάλεια δικαίου, αφού περιορίζεται ο κίνδυνος έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων, αφετέρου δε απαλλάσσονται από σημαντικό φόρτο τα πρωτοβάθμια, κυρίως, δικαστήρια, τα οποία πολλές φορές κατακλύζονται από εκατοντάδες ή και χιλιάδες ομοίου περιεχομένου ένδικα βοηθήματα. Υπενθυμίζουμε εδώ τις υποθέσεις του ΛΑΦΚΑ, του οικογενειακού επιδόματος των δημοσίων υπαλλήλων κλπ.

β) Επεκτείνεται και στις διοικητικές διαφορές ουσίας (εφαρμόζεται επιτυχώς από το 1999 για τις ακυρωτικές διαφορές ενώπιον του ΣτΕ) ο θεσμός της απόρριψης, με απόφαση που λαμβάνεται σε συμβούλιο (όχι δηλαδή με τη μορφή της δικαστικής απόφασης), των ενδίκων μέσων που είναι προφανώς απαράδεκτα ή αβάσιμα. Με την απλούστευση δηλαδή των διαδικασιών επιδιώκεται η επιτάχυνση στην έκδοση αποφάσεων.

Προβλέπεται πάντως ότι εάν εμμένει ο διάδικος, η υπόθεση εκδικάζεται δια της καταβολής τριπλάσιου του προβλεπομένου παραβόλου. Ο παραπάνω θεσμός εφαρμόζεται και στον Άρειο Πάγο (άρθρο 571 ΚΠολΔ), είναι δε ευρύτατα διαδεδομένος στα αλλοδαπά δίκαια. Στο ΕΔΔΑ, σχεδόν το 80% των προσφυγών απορρίπτονται σε συμβούλιο ως προδήλως απαράδεκτες ή αβάσιμες.

γ) Περιορίζεται η δυνατότητα των διαδίκων να ζητούν συνεχείς αναβολές κατά τη συζήτηση μίας υπόθεσης. Η συζήτηση πλέον μπορεί να αναβληθεί με αίτηση του διαδίκου μόνο μία φορά, με δυνατότητα μάλιστα του δικαστηρίου να επιδικάσει σε βάρος του αιτούντος την αναβολή τα έξοδα της δίκης.

δ) Καταργούνται όλες οι διατάξεις, οι οποίες προβλέπουν υπέρ του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ, κατά παραβίαση της αρχής της δικονομικής ισότητας, την αναστολή εκτέλεσης τελεσίδικων κατ' αυτών δικαστικών αποφάσεων, μέχρις ότου καταστούν αμετάκλητες. Η ρύθμιση αυτή, πέραν της ισότητας των διαδίκων, λειτουργεί ως αντικίνητρο για το Δημόσιο στο να καταθέτει αφειδώς, ακόμη και για επιλυμένα νομικά ζητήματα, αιτήσεις αναίρεσης προκειμένου να καθυστερεί την εκτέλεση των δικαστικών αποφάσεων.

ε) Παρέχεται, για πρώτη φορά στην ελληνι-

κή έννομη τάξη, το δικαίωμα στο διάδικο να αντιταχθεί στη χρήση και δημοσιοποίηση του ονόματός του, εν σχέσει με ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα (άρθρο 2 του Ν. 2472/1997) που τον αφορούν και να χρησιμοποιούνται, αντί των στοιχείων ταυτότητός του, κωδικά ψηφία ή αριθμοί. Με τον τρόπο αυτό, κατά την κρίση του Προέδρου του οικείου δικαστικού σχηματισμού, δεν αποκαλύπτονται τα στοιχεία ταυτότητας π.χ. ασθενών AIDS, ατόμων με ψυχικές νόσους κλπ.

στ) Τίθενται περιορισμοί στο όριο του εκκλητού των αποφάσεων και αναπροσαρμόζονται σε εύλογα όρια τα παράβολα της δίκης. Κρατούσα φιλοσοφία του νόμου είναι τα διοικητικά δικαστήρια να απασχολούνται σε δύο βαθμούς μόνο με τις σημαντικότερες υποθέσεις. Για το λόγο αυτό αναπροσαρμόζεται το όριο του εκκλητού των πρωτοβάθμιων αποφάσεων και προβλέπεται ότι οι μικρού οικονομικού αντικειμένου διαφορές (μέχρι τις 5.000 ευρώ) δεν υπόκεινται, εκτός ειδικών περιπτώσεων, σε έφεση. Το όριο αυτό ορίζεται στο ποσό των 3.000 ευρώ, όταν πρόκειται για κοινωνικοασφαλιστικές ή για διαφορές από αποδοχές του προσωπικού του Δημοσίου ή των ΝΠΔΔ.

Περαιτέρω, αναπροσαρμόζονται σε εύλογα όρια τα ποσά των παραβόλων. Το παράβολο έχει καθιερωθεί στην ισχύουσα νομοθεσία προκειμένου να αποτρέπει τους διαδίκους από την άσκηση επιπόλαιων και αστήρικτων ενδίκων βοηθημάτων. Από την άλλη πλευρά δεν πρέπει η πρόσβαση στα δικαστήρια να εκφυλισθεί σε πολυτελή διαδικασία, μόνο για τους οικονομικά ισχυρούς. Γίνεται, συνεπώς, μία λελογισμένη αύξηση των παραβόλων, όχι όμως σε σημείο που να τίθενται δυσχερείς φραγμοί στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας των πολιτών.

ζ) Εισάγεται για πρώτη φορά στην ελληνική πραγματικότητα ο θεσμός της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (e-justice) και παρέχεται η δυνατότητα ηλεκτρονικής υποβολής και διακίνησης δικογράφων και εν γένει δικαστικών εγγράφων. Έτσι ο δικηγόρος θα μπορεί από το γραφείο του, έχοντας βέβαια ηλεκτρονική σφραγίδα που θα τον ταυτοποιεί, να καταθέτει την αγωγή του ή άλλα ένδικα βοηθήματα. Στη συνέχεια, μάλιστα, θα μπορεί να παρακολουθεί, μέσω του υπολογιστή του, την πορεία της υπόθεσης, πότε δηλαδή θα εκδικασθεί, πότε θα εκδοθεί η απόφαση, πότε θα δημοσιευ-

θεί κλπ, χωρίς να είναι υποχρεωμένος να τρέχει στο δικαστήριο, να συνωστίζεται στις γραμματείες. Είναι δεδομένο ότι η ηλεκτρονική κατάθεση των δικογράφων θα συμβάλει αποφασιστικά στην επιτάχυνση των δικών, στη μείωση της γραφειοκρατίας, στον περιορισμό της ταλαιπωρίας των διαδίκων και των δικηγόρων, και στην εξοικονόμηση γραμματειακού προσωπικού των δικαστηρίων.

Στο πλαίσιο, επίσης, της ηλεκτρονικής δικαιοσύνης, θεσμοθετείται η δυνατότητα να εξετάζονται εκτός ακροατηρίου, με την παρουσία, βεβαίως, πάντοτε δικαστή και με ταυτόχρονη μετάδοση της εικόνας και του ήχου στην αίθουσα συνεδρίασης του δικαστηρίου, μάρτυρες, πραγματογνώμονες και διάδικοι.

η) Αναπροσαρμόζεται στο ποσό των 20.000 ευρώ (από 2.000.000 δραχμές) η καθ' ύλην αρμοδιότητα του μονομελούς διοικητικού πρωτοδικείου, ενώ η εκδίκαση των σχετικών εφέσεων περιέρχεται στα εφετεία (από τα τριμελή πρωτοδικεία). Έτσι, για ένα μεγάλο αριθμό, πλην ήσσονος σημασίας, διαφορών θα απασχολείται ένας δικαστής και όχι τρεις. Υπολογίζεται ότι περίπου το ήμισυ των διαφορών, που θα εισάγονται στα διοικητικά πρωτοδικεία, θα εκδικάζονται πλέον από μονομελείς συνθέσεις, με πρόδηλη την επίδραση στην επιτάχυνση της διαδικασίας.

θ) Στο πλαίσιο της κοινωνικής αποστολής του κράτους και της ευαισθησίας προς τις ασθενέστερες οικονομικά ομάδες του πληθυσμού, παρέχεται η δυνατότητα στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, εφόσον ο διοικούμενος θεμελιώνει αδυναμία ή ιδιαίτερη δυσχέρεια προς αντιμετώπιση των άμεσων αναγκών διαβίωσης του ίδιου και της οικογένειάς του, να κηρύξει εν όλω ή εν μέρει προσωρινώς εκτελεστή την απόφασή του και να του καταβληθούν άμεσα από το κράτος τα χρήματα που διεκδικεί. Στο πλαίσιο της ίδιας πολιτικής, οι ασφαλισμένοι των οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης απαλλάσσονται του τέλους δικαστικού ενσήμου, αν το αντικείμενο της διαφοράς δεν υπερβαίνει το ποσό των 6.000 ευρώ (περίπου δεκαπλασιασμός του σχετικού ποσού από τις 200.000 δραχμές που ισχύει σήμερα). Μάλιστα, η απαλλαγή αυτή επεκτείνεται, το πρώτον, και υπέρ του προσωπικού του Δημοσίου και των ΝΠΔΔ δικαίου για τις διαφορές, οι οποίες αφορούν στις αποδοχές του.

ι) Αυξάνονται οι οργανικές θέσεις των δικαστικών λειτουργών κατά εβδομήντα (70). Από αυτές, οι σαράντα δύο (42) αφορούν στον κλάδο των πολιτικών-ποινικών δικαστηρίων και οι είκοσι οκτώ (28) στον κλάδο των διοικητικών δικαστηρίων.

ια) Μεταφέρονται κατηγορίες υποθέσεων από το Συμβούλιο της Επικρατείας είτε στα διοικητικά εφετεία ως ακυρωτικές είτε στα διοικητικά πρωτοδικεία ως διαφορές ουσίας, κατά περίπτωση, με στόχο αφενός μεν την αποσυμφόρηση του ανωτάτου διοικητικού δικαστηρίου από κατηγορίες υποθέσεων που η φύση και η σπουδαιότητά τους δε δικαιολογούν την απευθείας εκδίκασή τους από αυτό, αφετέρου δε την ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης με την αποκέντρωση του μηχανισμού απονομής της.

ιβ) Εισάγεται στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας αντίστοιχη ρύθμιση με αυτή του άρθρου 307 εδάφιο τελευταίο του ΚΠολΔ, κατά την οποία η απόφαση πρέπει να εκδίδεται μέσα σε οκτώ μήνες από τη συζήτηση της υπόθεσης. Μόλις συμπληρωθεί το οκτάμηνο, το αρμόδιο όργανο Επιθεώρησης των Δικαστηρίων επιλαμβάνεται και ερευνά αν είναι δικαιολογημένη ή μη η καθυστέρηση. Όταν αυτή κριθεί δικαιολογημένη, παρέχεται στο δικαστή προθεσμία δύο μηνών για τη δημοσίευση των αποφάσεων που καθυστερούν πέραν του οκταμήνου. Σε περίπτωση αδικαιολόγητης καθυστέρησης, όπως και όταν παρέλθει η προθεσμία των δύο μηνών που χορηγήθηκε χωρίς να έχουν δημοσιευθεί οι αποφάσεις που καθυστερούν, ο δικαστής υποχρεούται να επιστρέψει τη δικογραφία, άλλως αυτή αφαιρείται αμέσως με πράξη του δικαστή που διευθύνει το δικαστήριο. Για τις υποθέσεις αυτές ορίζεται σύντομη δικάσιμος για νέα συζήτηση.

Με την εφαρμογή των νέων ρυθμίσεων, εκτιμάται ότι ο χρόνος για την έκδοση αποφάσεων από τα διοικητικά πρωτοδικεία θα μειωθεί τουλάχιστον κατά ένα έτος (από τρία σε δύο χρόνια). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι όσον αφορά στα διοικητικά πρωτοδικεία, δεν ήταν δυνατόν να τεθούν ανυπέρβλητα εμπόδια –ούτε εξάλλου θα μπορούσε να αποτελέσει επιλογή του Υπουργείου Δικαιοσύνης– στο συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα του κάθε πολίτη να προσφεύγει στα δικαστήρια για να υπερασπίσει τα νόμιμα δικαιώματά του. Ενόψει αυτών, ήτοι της αντικειμενι-

κής αδυναμίας για δραστικό περιορισμό του αριθμού των εισαγομένων ενδίκων βοηθημάτων, με το νόμο επελέγησαν οι προαναφερόμενες λύσεις, όπως ο θεσμός της πρότυπης δίκης, η αναπροσαρμογή του ποσού της καθ' ύλην αρμοδιότητας των μονομελών πρωτοδικείων, η απόρριψη με απλουστευμένη διαδικασία (σε συμβούλιο) των προδήλως απαράδεκτων ή αβάσιμων ενδίκων βοηθημάτων, ο περιορισμός των αναβολών, η λελογισμένη αύξηση των παραβόλων και η απλούστευση των διαδικασιών στις κοινοποιήσεις των δικογράφων. Τα μέτρα αυτά, σε συνδυασμό με μέτρα που έχουν ήδη ληφθεί, όπως ο εκσυγχρονισμός του πληροφορικού συστήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, η εγκατάσταση πληροφορικού συστήματος στα μεγαλύτερα διοικητικά πρωτοδικεία και εφετεία, η πλήρωση των κενών θέσεων των διοικητικών πρωτοδικών, που επιτεύχθηκε με την αύξηση των εισαγομένων στην Εθνική Σχολή Δικαστών καθώς και η αύξηση των θέσεων των διοικητικών δικαστών, εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν σημαντικά στην επιτάχυνση της διαδικασίας απονομής δικαιοσύνης στον πρώτο και στο δεύτερο βαθμό. Εκτιμάται, ακόμη, ότι με την εφαρμογή των ρυθμίσεων του νόμου, ο χρόνος για την έκδοση απόφασης από τα διοικητικά εφετεία θα μειωθεί στο ένα έτος, ενώ θα μειωθούν κατά οκτακόσιες (800) περίπου οι υποθέσεις που εισάγονται ετησίως στο Συμβούλιο της Επικρατείας (μείωση κατά 10% των εισαγομένων υποθέσεων), με πρόδηλο αποτέλεσμα την επιτάχυνση των ρυθμών έκδοσης των αποφάσεών του.

3. Ν. 3663/2008 (ΦΕΚ Α' 99) «Ευρωπαϊκή Μονάδα Δικαστικής Συνεργασίας (EUROJUST), Κοινές Ομάδες Έρευνας και λοιπές διατάξεις». Με το νόμο, ρυθμίζονται θέματα που αφορούν στη λειτουργία: α) της Ευρωπαϊκής Μονάδας Δικαστικής Συνεργασίας (EUROJUST), β) των Κοινών Ομάδων Έρευνας, καθώς και άλλα θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ειδικότερα:

α) Με το πρώτο κεφάλαιο του νόμου η Ελλάδα συμμορφώνεται με την απόφαση του Συμβουλίου 2002/187/ΔΕΥ της 28ης Φεβρουαρίου 2002 και στοιχείται προς την απορρέουσα από αυτήν πολιτική και νομική, απορρέουσα από το δίκαιο της Ένωσης, δέσμευση. Με την ως άνω απόφαση του Συμβουλίου ιδρύθηκε επίσημα η EUROJUST, ως οργανισμός της Ένωσης που δια-

θέτει νομική προσωπικότητα, με έδρα τη Χάγη και με κύρια αποστολή τη βελτίωση της δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των κρατών-μελών, ιδίως όσον αφορά στην καταπολέμηση των σοβαρών μορφών εγκλήματος, διασφαλίζοντας παράλληλα την προσήλωση προς τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες των Ευρωπαίων πολιτών. Στις επί μέρους διατάξεις του πρώτου κεφαλαίου εισάγονται ρυθμίσεις σχετικά με τη συμμετοχή Ελλήνων εκπροσώπων, ως μελών και εθνικών ανταποκριτών στη EUROJUST, καθώς και θέματα σχετικά με την εν γένει λειτουργία της Μονάδας αυτής.

β) Στο δεύτερο κεφάλαιο του νόμου καθορίζονται οι όροι για τη σύσταση και λειτουργία των κοινών ομάδων έρευνας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με σκοπό την από κοινού διερεύνηση –σε προδικαστικό στάδιο– των εγκλημάτων της παράνομης εμπορίας ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών, της εμπορίας ανθρώπων, καθώς και των τρομοκρατικών πράξεων. Με τις σχετικές διατάξεις συμμορφώνεται η χώρα μας με την Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου της 13^{ης} Ιουνίου 2002 «σχετικά με τις κοινές ομάδες έρευνας». Η απόφαση αυτή αποτελεί συνέχεια των ακόλουθων πρωτοβουλιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης: α) της Σύστασης του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Τάμπερε της 15-16^{ης} Οκτωβρίου 1999 (παρ. 43 των συμπερασμάτων), β) του άρθρου 13 της Σύμβασης που καταρτίστηκε από το Συμβούλιο (άρθρο 34 της Συνθήκης) για την αμοιβαία δικαστική συνδρομή επί ποινικών υποθέσεων μεταξύ των κρατών-μελών. Η περιορισμένη λειτουργία της κοινής ομάδας έρευνας μόνο για τη διερεύνηση των προαναφερθέντων εγκλημάτων αναφέρεται ρητά στο σημείο 6 του προοιμίου της ως άνω Απόφασης-Πλαίσιο. Περαιτέρω στις επί μέρους διατάξεις του κεφαλαίου αυτού δίδεται ο ορισμός του όρου «κοινή ομάδα έρευνας» και προσδιορίζεται ειδικότερα ο σκοπός της σύστασής της και το αντικείμενο αυτής. Ακόμη εισάγονται ρυθμίσεις σχετικά με τη διαδικασία σύστασης και την εν γένει λειτουργία των κοινών ομάδων έρευνας, οι οποίες κρίθηκαν αναγκαίες για την εναρμόνιση του εθνικού δικαίου. Κατά τα λοιπά, ορίζεται ότι εφαρμόζονται οι διατάξεις του ΚΠΔ.

γ) Με το άρθρο 25 του τρίτου κεφαλαίου συμπληρώνονται οι διατάξεις του ΠΚ και συγκεκριμένα μετά το άρθρο 214 προστίθεται άρθρο 214Α, με το οποίο προβλέπεται ότι για την εφαρ-

μογή των διατάξεων των άρθρων 88 έως 93 του ΠΚ (υπότροποι και καθ' έξι εν εγκληματίες) στα εγκλήματα σχετικά με το νόμισμα (άρθρα 207-211, 214), λαμβάνονται υπόψη και οι αμετάκλητες καταδικαστικές αποφάσεις, που εκδίδουν δικαστήρια των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Με τη διάταξη του άρθρου 25 εναρμονίζεται το εσωτερικό μας δίκαιο με τη ρύθμιση του άρθρου 9α της Απόφασης-Πλαίσιο του Συμβουλίου του έτους 2000 «για ενίσχυση της προστασίας από την παραχάραξη ενόψει της εισαγωγής του ευρώ με την επιβολή ποινών και άλλων κυρώσεων» (2000/383/ΔΕΥ), η οποία εισήχθη με το άρθρο 1 της Απόφασης-Πλαίσιο του έτους 2001, για την τροποποίηση της ως άνω Απόφασης-Πλαίσιο (2001/888/ΔΕΥ). Η ρύθμιση αυτή κρίθηκε αναγκαία μετά την εισαγωγή του ευρώ ως κοινού νομίσματος σε κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να παρέχεται στο κοινό αυτό νόμισμα, ενόψει και των κοινοτικών κανονιστικών ρυθμίσεων σχετικά με τη θέση του σε κυκλοφορία, ενιαία ποινική προστασία.

4. Ν. 3666/2008 (ΦΕΚ Α' 105) «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς και αντικατάσταση συναφών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα». Με τις διατάξεις του παρόντος νόμου, α) κυρώνεται η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών κατά της Διαφθοράς, που υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 31 Οκτωβρίου 2003, στη Νέα Υόρκη και β) τροποποιούνται ορισμένες διατάξεις του ΠΚ, προς το σκοπό προσαρμογής της εθνικής νομοθεσίας προς τα οριζόμενα στην κυρούμενη Σύμβαση. Ειδικότερα:

α) Η καταπολέμηση της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο έχει αποτελέσει αντικείμενο και προηγούμενων διεθνών Συμβάσεων, όπως αυτής «για την καταπολέμηση της δωροδοκίας αλλοδαπών δημόσιων λειτουργών σε διεθνείς επιχειρηματικές συναλλαγές», που κυρώθηκε με το Ν. 2656/1998 (ΦΕΚ Α' 265) και αυτής «για την καταπολέμηση της δωροδοκίας στην οποία ενέχονται υπάλληλοι των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή των κρατών-μελών της ΕΕ», που κυρώθηκε με το Ν. 2802/2000 (ΦΕΚ Α' 47) και πρόσφατα η ποινική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την καταπολέμηση της διαφθοράς, που κυρώθηκε με το Ν. 3560/2007 (ΦΕΚ Α' 103). Με την κυρούμενη Σύμβαση, τα αδικήματα της διαφθοράς αντιμε-

τωπίζονται σε διεθνικό επίπεδο, με τη σκέψη ότι η διαφθορά απειλεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια των κοινωνιών, υπονομεύει τους θεσμούς και τις αξίες της δημοκρατίας, τις ηθικές αξίες και τη δικαιοσύνη και διακυβεύει τη διαρκή ανάπτυξη και την επικράτηση του δικαίου και απαιτεί τη διεθνή συνεργασία για την πρόληψη και τον έλεγχό της.

β) Για την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις απαιτήσεις της Σύμβασης, εισάγονται νομοθετικές ρυθμίσεις, οι κυριότερες των οποίων είναι οι ακόλουθες:

i) Τροποποιούνται οι διατάξεις των άρθρων 159, 235, 236 και 237 ΠΚ και επανακαθορίζονται οι ποινές που επιβάλλονται για την τιμώρηση της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας υπαλλήλων, της δωροδοκίας δικαστή, καθώς και της δωροδοκίας μελών δημόσιων συνελύσεων (μελών του Κοινοβουλίου και συμβουλίων οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης ή μελών επιτροπών τους). Εφεξής, επιβάλλεται η ποινή της κάθειρξης μέχρι δέκα (ετών) στην περίπτωση που η αξία των δώρων, ωφελημάτων ή ανταλλαγμάτων, κατά την τέλεση των προαναφερόμενων αδικημάτων, υπερβαίνει το συνολικό ποσό των εβδομήντα τριών χιλιάδων (73.000) ευρώ.

ii) Τροποποιούνται, επίσης, συγκεκριμένες διατάξεις των νόμων 2656/1998, 2803/2000 και 3560/2007 και προβλέπονται τα εξής:

- Όταν στις περιπτώσεις δωροδοκίας: α) αλλοδαπού δημόσιου λειτουργού, β) υπαλλήλου κατά τις διατάξεις του Πρωτοκόλλου της Σύμβασης για την προστασία των οικονομικών συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, καθώς και δωροδοκίας στον ιδιωτικό τομέα, η αξία των δώρων, ωφελημάτων ή ανταλλαγμάτων υπερβαίνει το ποσό των εβδομήντα τριών χιλιάδων (73.000) ευρώ, επιβάλλεται ποινή κάθειρξης μέχρι δέκα (10) ετών.

- Τα προβλεπόμενα μέτρα για την αποτελεσματική προστασία συνεργατών της δικαιοσύνης και μαρτύρων, εφαρμόζονται εφεξής και για τα θύματα συγκεκριμένων αδικημάτων διαφθοράς (δωροδοκίας) ή συγγενείς τους ή άλλα πρόσωπα που συνδέονται στενά με αυτούς, καθώς και για τους πραγματογνώμονες που συμμετέχουν στη σχετική διαδικασία.

- Επανακαθορίζεται ο κατάλογος των κακουρηγμάτων για τα οποία επιτρέπεται η άρση

του απορρήτου των επικοινωνιών, κατά τους όρους του Ν. 2225/1994, όπως ισχύει.

iii) Επεκτείνεται η εφαρμογή συγκεκριμένων διατάξεων του ΠΚ και επί των πράξεων της ενεργητικής και παθητικής δωροδοκίας από και προς: α) δημόσιους υπαλλήλους, λειτουργούς, ενόρκους, διαιτητές και δικαστές άλλου κράτους μέλους της Σύμβασης, β) υπαλλήλους και λειτουργούς διεθνών και υπερεθνικών οργανισμών ή φορέων των οποίων η χώρα μας είναι μέλος, καθώς και σε πρόσωπα αποσπασμένα ή όχι σε αυτούς που ασκούν αντίστοιχα καθήκοντα, γ) πρόσωπα, τα οποία ασκούν δικαστικά καθήκοντα ή καθήκοντα διαιτητή ή ενόρκου σε διεθνή δικαστήρια των οποίων η δικαιοδοσία είναι αποδεκτή από τη χώρα μας, δ) λοιπούς αξιωματούχους των προαναφερόμενων δικαστηρίων, ε) οποιοδήποτε πρόσωπο-μέλος δημόσιας συνέλευσης που ασκεί νομοθετικές ή διοικητικές εξουσίες, μέλος της Βουλής ή Επιτροπής της ή οποιοδήποτε Συμβουλίου Τοπικής Αυτοδιοίκησης σε άλλο κράτος μέρος της Σύμβασης, στ) μέλη κοινοβουλευτικών συνελύσεων διεθνών ή υπερεθνικών οργανισμών στους οποίους η χώρα μας είναι μέλος.

iv) Συμπληρώνεται ο κατάλογος των εγκλημάτων που συνιστούν «εγκληματικές δραστηριότητες» με την προσθήκη και των εγκλημάτων που προβλέπονται και τιμωρούνται από τις διατάξεις των άρθρων τέταρτο, πέμπτο και όγδοο του παρόντος νόμου.

v) Επεκτείνεται η εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 2928/2001 και για την προστασία ουσιαστών μαρτύρων, θυμάτων ή συγγενών τους κλπ κατά την προδικασία, όσον αφορά σε πράξεις που προβλέπονται από τη Σύμβαση.

vi) Επεκτείνεται, επίσης, και για τα αδικήματα της Σύμβασης, η εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 10 του Ν. 3560/2007, με τις οποίες προβλέπεται, μεταξύ άλλων, η επιβολή συγκεκριμένων διοικητικών κυρώσεων σε νομικά πρόσωπα.

vii) Τα όργανα της Υπηρεσίας Ειδικών Ελέγχων ορίζονται αρμόδια για τη διεξαγωγή ανακριτικών πράξεων, όσον αφορά στα αδικήματα που προβλέπονται στο νόμο, ενώ παράλληλα διατηρείται η αρμοδιότητα των κατά τον ΚΠΔ οργάνων. Τέλος, ρυθμίζονται θέματα δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστηρίων και ορίζεται ακόμη ότι τα αδικήματα που προβλέπονται και τιμωρούνται από το νόμο διώκονται αυτεπαγγέλτως.

5. Ν. 3674/2008 (ΦΕΚ Α΄ 136) «Ενίσχυση του θεσμικού πλαισίου διασφάλισης του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και άλλες διατάξεις». Με το νόμο, εισάγονται νέες ρυθμίσεις και λαμβάνονται πρόσθετα μέτρα προς το σκοπό διασφάλισης του απορρήτου της τηλεφωνικής εν γένει επικοινωνίας. Ειδικότερα, στις επί μέρους διατάξεις του, προβλέπονται, κυρίως, τα εξής:

α) Θεσπίζονται νέες υποχρεώσεις, πέραν των ήδη υφιστάμενων, για τους παρόχους δικτύου ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και για τα λοιπά αναφερόμενα στο νόμο πρόσωπα, όσον αφορά στις διαθέσιμες στο κοινό τηλεφωνικές υπηρεσίες. Ως τέτοιες νοούνται εκείνες που παρέχονται για τη δημιουργία και τη λήψη εθνικών και διεθνών κλήσεων μέσω αριθμού ή αριθμών του εθνικού σχεδίου αριθμοδότησης.

β) Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με: α) τους τακτικούς και έκτακτους ελέγχους, που διενεργεί η ΑΔΑΕ στην υποδομή των συστημάτων υλικού και λογισμικού και των μέσων εν γένει που τελούν υπό την εποπτεία των παρόχων και β) τη δήλωση για την άρση του απορρήτου των επικοινωνιών, που έχει συγκεκριμένο περιεχόμενο και υποβάλλεται κατά τα οριζόμενα στο νόμο από τους παρόχους ή τους νόμιμους εκπροσώπους τους και τους υπεύθυνους διασφάλισης του απορρήτου.

γ) Καθορίζεται το πλέγμα των άμεσων ενεργειών των υπεύθυνων προσώπων, σε περίπτωση παραβίασης του απορρήτου των επικοινωνιών.

δ) Για τη θωράκιση του απορρήτου, προστίθεται νέο άρθρο 292Α στον ΠΚ και διευρύνονται τα όρια του αξιοποίνου στο έγκλημα της παραβίασης του απορρήτου της τηλεφωνικής επικοινωνίας και της προφορικής συνομιλίας (άρθρο 370Α ΠΚ). Προβλέπεται, επίσης, ρητά ότι αποδεικτικά μέσα, που έχουν αποκτηθεί με αξιόποινες πράξεις ή μέσω αυτών, δε λαμβάνονται υπόψη στην ποινική διαδικασία.

ε) Θεσπίζονται διοικητικές κυρώσεις για κάθε παράβαση των υποχρεώσεων που απορρέουν από συγκεκριμένες διατάξεις του νόμου, οι οποίες επιβάλλονται, εναλλακτικά, με βάση την αρχή της αναλογικότητας και καθορίζονται οι ειδικότερες προϋποθέσεις, τα αρμόδια όργανα και η διαδικασία για την επιβολή των κυρώσεων, καθώς και τα ένδικα μέσα κατά των αποφάσεων που εκδίδονται, κατ' εφαρμογή αυτής της ρύθμισης.

στ) Ορίζεται ότι, τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που προκαλούν σε άλλον περιουσιακή ζημιά ή ηθική βλάβη, κατά παράβαση των διατάξεων του νόμου, υποχρεούνται σε πλήρη αποζημίωση ή χρηματική ικανοποίηση ή σωρευτικά σε πλήρη αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση, εφόσον συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις για τέτοιου είδους αποζημίωση. Η εν λόγω χρηματική ικανοποίηση ορίζεται, κατ' ελάχιστο, στο ποσό των δέκα χιλιάδων (10.000) ευρώ. Προς επίλυση των σχετικών διαφορών εφαρμόζεται η, γνωστή για την ταχύτητα της διεξαγωγής της, ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών.

ζ) Προβλέπεται η κατάρτιση Εθνικού Σχεδίου Ασφάλειας των Επικοινωνιών (ΕΣΑΕ), προς το σκοπό αποτελεσματικής θωράκισης των υποδομών και μέσων στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και η διαδικασία, με την οποία εγκρίνεται και αναθεωρείται.

η) Προβλέπεται η ίδρυση, με υπουργική απόφαση, ειδικής υπηρεσίας στην Ελληνική Αστυνομία, για την πρόληψη και καταστολή των εγκλημάτων παραβίασης του απορρήτου των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Η υπηρεσία αυτή συνεργάζεται με την ΑΔΑΕ υπό την εποπτεία του αρμόδιου εισαγγελέα.

θ) Ιδρύεται, τέλος, Εθνικό Συμβούλιο Δικαιοσύνης (ΕΣΥΔ), που τελεί υπό την εποπτεία του Υπουργού Δικαιοσύνης, και καθορίζεται η διαδικασία συγκρότησής του και ο τρόπος λειτουργίας του. Το Συμβούλιο, το οποίο συγκροτείται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, εισηγείται και γνωμοδοτεί, εφόσον ζητηθεί από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, για μείζονος σημασίας θέματα που αφορούν στη λειτουργία της δικαιοσύνης και των δικαστηρίων, στις σχεδιαζόμενες νομοθετικές πρωτοβουλίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας στο διεθνές και κοινοτικό δίκαιο, στη λειτουργία των καταστημάτων κράτησης, καθώς και σε κάθε άλλο μείζον θέμα που άπτεται των αρμοδιοτήτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

6. Ν. 3689/2008 (ΦΕΚ Α΄ 164) «Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών και άλλες διατάξεις». Η Εθνική Σχολή Δικαστών, ένας νέος σχετικά θεσμός, ιδρύθηκε με το Ν. 2236/1994 και τέθηκε σε λειτουργία το 1995. Σκοπός της ίδρυσής της ήταν η επιλογή και κατάρτιση των νέων δικαστών, η επιμόρφωση των ήδη υπηρετούντων, καθώς και η

εν γένει αναβάθμιση του επιπέδου της παρεχόμενης στον ελληνικό λαό δικαιοσύνης. Με τον παρόντα νόμο γίνονται οι αναγκαίες παρεμβάσεις, προκειμένου αφενός να εξαλειφθούν ορισμένες αδυναμίες στη λειτουργία της, που εμφανίστηκαν, κατά την πορεία και αφετέρου η Σχολή να συνεχίσει με νέα πνοή το δημιουργικό της έργο. Χαρακτηριστικά στοιχεία που διατρέχουν το νέο νομοθετικό πλαίσιο αποτελούν το «άνοιγμα» της Σχολής προς την κοινωνία, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της και η μεγαλύτερη διαφάνεια. Ειδικότερα, με το νόμο προβλέπονται, κυρίως, τα ακόλουθα:

α) Τροποποιείται επί το ορθολογικότερο η διοικητική οργάνωση της Σχολής, προσδιορίζονται οι αρμοδιότητες των οργάνων διοίκησής της, έτσι ώστε να αποφευχθούν οι δυσλειτουργίες του παρελθόντος. Επίσης, μετονομάζεται η Σχολή από «Εθνική Σχολή Δικαστών», σε «Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργιών», ώστε ο τίτλος της να είναι ακριβέστερος, αφού καταρτίζει και τους προοριζόμενους να διορισθούν σε θέσεις δοκίμων εισαγγελικών λειτουργιών.

β) Καθορίζονται τα τυπικά και ουσιαστικά προσόντα των υποψηφίων δικαστών, η διαδικασία επιλογής τους καθώς και το περιεχόμενο της εκπαίδευσής τους, όπου δίδεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην πρακτική εξάσκηση. Εξασφαλίζεται, για πρώτη φορά, η δυνατότητα συμμετοχής στο διαγωνισμό υποψηφίου με έλλειψη φυσικών σωματικών δεξιοτήτων, η οποία, κατά την κρίση της αρμόδιας υγειονομικής επιτροπής, δεν εμποδίζει το άτομο αυτό με τις ειδικές ανάγκες στην άσκηση των δικαστικών του καθηκόντων. Προσδιορίζεται, ακόμη, η υπηρεσιακή κατάσταση των σπουδαστών κατά τη διάρκεια της φοίτησής τους.

γ) Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στην επιμόρφωση και των εν ενεργεία δικαστικών λειτουργιών. Για λόγους πληρότητας και λειτουργικής ενότητας, οι ρυθμίσεις που αναφέρονται στη διαρκή ή «δια βίου» επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργιών, οι οποίοι είναι ήδη διορισμένοι και υπηρετούν στις δικαστικές υπηρεσίες της χώρας, εντάσσονται στον οργανικό νόμο της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών. Παράλληλα, οι ρυθμίσεις αυτές αναπροσαρμόζονται στα σημερινά δεδομένα, με βάση την εμπειρία, η οποία έχει αποκτηθεί από την εφαρμογή των προγραμμάτων επιμόρφωσης και την αξιολόγησή τους από ό-

σους πήραν μέρος σε αυτά. Αξιοποιούνται, τέλος, οι ιδέες και οι γνώσεις των στελεχών της Σχολής, οι οποίες έχουν αποκτηθεί από τις επαφές που είχαν με στελέχη ομολόγων φορέων της αλλοδαπής. Με τις νέες αυτές ρυθμίσεις, η επιμορφωτική δραστηριότητα της Σχολής διευρύνεται προκειμένου να καταστεί δυνατόν όπως όλοι οι υπηρετούντες δικαστικοί λειτουργοί ενημερώνονται, ανά τακτά χρονικά διαστήματα, ως προς τις εξελίξεις στο χώρο της νομικής επιστήμης. Είναι αναμφίβολο ότι με την επιμόρφωση θα μπορούν να ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στις διαρκώς αυξανόμενες απαιτήσεις του λειτουργήματός τους.

γ) Ρυθμίζονται τα σχετικά με το διδακτικό και διοικητικό προσωπικό της Σχολής καθώς και με τα πρόσωπα που είναι επιφορτισμένα με την επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργιών, θεσπίζεται δε διαφανής διαδικασία επιλογής των διδασκόντων. Προβλέπεται, επίσης, η δυνατότητα ίδρυσης νέων κατευθύνσεων (Εισαγγελέων και Ειρηνοδικών) και θεσπίζονται μεταβατικές διατάξεις για την ομαλή εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου.

7. Ν. 3691/2008 (ΦΕΚ Α΄ 166) «Πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και άλλες διατάξεις» (Συναρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης). Με τον παρόντα νόμο αναβαθμίζονται οι εν γένει μηχανισμοί της χώρας μας για την πρόληψη και καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, καθώς και η προστασία της ακεραιότητας και φήμης του χρηματοπιστωτικού τομέα από τα αδικήματα αυτά. Προς τούτο ενσωματώνονται στη νομοθεσία οι διατάξεις των Οδηγιών 2005/60/EK και 2006/70/EK και αντικαθίστανται οι σχετικές διατάξεις του Ν. 2331/1995 (ΦΕΚ Α΄ 173).

Οι διατάξεις του νόμου χωρίζονται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη (Κεφ. Α΄ και Β΄) υπάγονται «θεσμικά» θέματα, δηλαδή ο σκοπός και το αντικείμενο του νόμου, τα βασικά αδικήματα, οι ορισμοί, τα υπόχρεα πρόσωπα, οι αρμόδιες αρχές, η Επιτροπή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, η οποία αντικατέστησε την Αρχή που είχε θεσπιστεί

με το Ν. 3424/2005, η Κεντρική Συντονιστική Αρχή, η Επιτροπή Επεξεργασίας Στρατηγικής και Πολιτικών για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος χρήματος και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας, άλλες δημόσιες αρχές και ο Φορέας διαβούλευσης ιδιωτικού τομέα για την αντιμετώπιση της νομιμοποίησης εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Στη δεύτερη ενότητα περιλαμβάνονται διατάξεις που αφορούν στις υποχρεώσεις των υπόχρεων προσώπων και στην τρίτη ενότητα περιλαμβάνονται διατάξεις σχετικές με τις ποινικές και διοικητικές κυρώσεις, διατάξεις δικονομικού χαρακτήρα για τη δήμευση, κατάσχεση, απαγόρευση κίνησης λογαριασμών, καθώς και μεταβατικές και καταργούμενες διατάξεις.

8. Ν. 3719/2008 (ΦΕΚ Α΄ 241) «Μεταρρυθμίσεις για την οικογένεια, το παιδί, την κοινωνία και άλλες διατάξεις». Με τις διατάξεις του νόμου εισάγονται νέες ρυθμίσεις και τροποποιούνται ισχύουσες διατάξεις σχετικά με θέματα που αφορούν στην οικογένεια, το παιδί και την κοινωνία, αλλά και λοιπά θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, προβλέπονται τα ακόλουθα:

α) Θεσπίζεται ο θεσμός του συμφώνου συμβίωσης. Ειδικότερα:

i) Ως σύμφωνο συμβίωσης ορίζεται η συμφωνία δύο ενήλικων ετερόφυλων προσώπων με την οποία οργανώνουν τη συμβίωσή τους. Η συμφωνία καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο και αρχίζει να ισχύει από την κατάθεση αντιγράφου του στο ληξιαρχο του τόπου κατοικίας των ενδιαφερομένων, το οποίο καταχωρείται σε ειδικό βιβλίο του ληξιαρχείου.

ii) Καθορίζονται οι προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται για τη σύναψη του συμφώνου, για την οποία απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα. Η παράβαση των σχετικών απαγορεύσεων συνεπάγεται την ακυρότητα του συμφώνου.

iii) Καθορίζονται τα πρόσωπα που νομιμοποιούνται να επικαλεστούν την ακυρότητα του συμφώνου συμβίωσης και παρέχεται η δυνατότητα στον αρμόδιο εισαγγελέα να ζητήσει αυτεπαγγέλτως την αναγνώριση της ακυρότητας του συμφώνου, σε περίπτωση που αυτό αντίκειται στη δημόσια τάξη.

iv) Ρυθμίζονται οι τρόποι λύσης του συμφώνου συμβίωσης, εκτός από τη λύση του με θάνα-

το, και προβλέπεται ότι η λύση του συμφώνου επέρχεται με συμφωνία των συμβληθέντων ή μονομερή δήλωση, που περιβάλλονται τον τύπο του συμβολαιογραφικού εγγράφου και ότι το σύμφωνο λύεται αυτοδικαίως στην περίπτωση σύναψης γάμου είτε μεταξύ των συμβληθέντων είτε μεταξύ ενός από αυτούς και τρίτου. Η λύση του εν λόγω συμφώνου καταχωρείται σε όλες τις περιπτώσεις στο προαναφερόμενο ειδικό βιβλίο.

ν) Ρυθμίζονται θέματα σχετικά με το επώνυμο των συμβληθέντων και τις περιουσιακές τους σχέσεις, τη διατροφή μετά τη λύση του συμφώνου, το κληρονομικό δικαίωμα των προσώπων που έχουν καταρτίσει σύμφωνο συμβίωσης, σε περίπτωση λύσης αυτού λόγω θανάτου.

vi) Θεσπίζεται τεκμήριο πατρότητας για τα τέκνα που γεννιούνται κατά τη διάρκεια του συμφώνου συμβίωσης ή μέσα σε τριακόσιες (300) ημέρες από τη λύση ή την αναγνώριση της ακυρότητάς του και ρυθμίζονται τα θέματα σχετικά με το επώνυμό τους και την άσκηση της γονικής μέριμνας.

β) Τροποποιούνται διατάξεις του ΑΚ, το άρθρο 800 ΚΠολΔ και διατάξεις του Ν. 2447/1996 και του ΠΔ 226/1999. Έτσι, ρυθμίζονται θέματα για το αμάχητο τεκμήριο του ισχυρού κλονισμού του γάμου που ορίζεται διετούς αντί της τετραετούς διάστασης που ίσχυε, τη γονική μέριμνα των εκτός γάμου τέκνων και επί μέρους ζητήματα της υιοθεσίας, που σκοπό έχουν να βελτιώσουν τη λειτουργία του θεσμού προς την κατεύθυνση της ταχύτερης, αλλά και ασφαλέστερης τέλεσης της υιοθεσίας. Ειδικότερα, ρυθμίζονται: i) δύο θέματα της διαδικασίας της υιοθεσίας ενώπιον του δικαστηρίου (αναπλήρωση της συναίνεσης των γονέων, δυνητική ακρόαση των συγγενών του υιοθετουμένου), ii) η δυνατότητα απάλειψης του κυρίου ονόματος του υιοθετουμένου, αν τούτο επιβάλλεται από το συμφέρον του, iii) η διεθνής δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστηρίων, η οποία διευρύνεται σε περιπτώσεις υιοθεσίας και iv) θέματα διοικητικής διαδικασίας για την υιοθεσία.

γ) Προστίθεται, στο τέλος της παρ. 3 του άρθρου 79 ΠΚ εδάφιο, σύμφωνα με το οποίο η τέλεση της πράξης από μίσος εθνικό, φυλετικό, θρησκευτικό ή μίσος λόγω διαφορετικού γενετήσιου προσανατολισμού συνιστά επιβαρυντική περίπτωση. Η θέσπιση της εν λόγω διάταξης υπαγορεύθηκε από την ανάγκη να υπάρξει αποτελεσμα-

τικότερη αντιμετώπιση των φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας, κατόπιν και των συστάσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας (ECRI).

δ) Τροποποιούνται οι διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 232Α ΠΚ και επανακαθορίζεται η ποινή φυλάκισης (τουλάχιστον έξι μήνες, αντί της προβλεπόμενης μέχρι ενός έτους), που επιβάλλεται στα πρόσωπα τα οποία με πρόθεση δε συμμορφώνονται σε: α) προσωρινή διαταγή δικαστή ή δικαστηρίου ή σε διάταξη δικαστικής απόφασης με την οποία υποχρεώνονται σε παράλειψη, ανοχή ή πράξη που δε μπορεί να γίνει από άλλο (τρίτο) πρόσωπο και η επιχείρησή της εξαρτάται αποκλειστικά από τη βούλησή τους και β) διάταξη εισαγγελέα σχετικά με την προσωρινή ρύθμιση νομής μεταξύ ιδιώτη και Δημοσίου ή ΟΤΑ ή άλλου ΝΠΔΔ.

9. Ν. 3727/2008 (ΦΕΚ Α΄ 257) «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και της αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις». Με τις διατάξεις του νόμου, α) κυρώνεται η ως άνω Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης, που υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 12 Ιουλίου 2007 και γίνεται εναρμόνιση των διατάξεων της εθνικής μας νομοθεσίας προς το περιεχόμενο της Σύμβασης, β) εναρμονίζεται η εθνική μας νομοθεσία με την Απόφαση-Πλαίσιο 2004/757/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 25ης Οκτωβρίου 2004, γ) λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα Καταστήματα Κράτησης, δ) ρυθμίζονται λοιπά θέματα αρμοδιότητας του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Επισημαίνουμε, ακολούθως, τις σημαντικότερες ρυθμίσεις του νόμου:

α) Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Α΄, εισάγονται οι αναγκαίες ρυθμίσεις στο εσωτερικό δίκαιο, προς το σκοπό υλοποίησης των δεσμεύσεων που αναλαμβάνει η χώρα μας με τη Σύμβαση. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, ορίζονται τα εξής:

i) Απαγορεύεται η άσκηση επαγγέλματος που συνεπάγεται επαφή με παιδιά, στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα, σε όσους διώκονται ή έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας παιδιών και της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής παιδιών.

ii) Παρέχεται η δυνατότητα εκπόνησης προγραμμάτων από φορείς του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα για σκοπούς πρόληψης, εκπαίδευσης και γενικότερα ευαισθητοποίησης του κοινού και ειδικότερων κατηγοριών προσώπων, στα θέματα της προστασίας των δικαιωμάτων των παιδιών. Επίσης, καθιερώνεται η δυνατότητα εισαγωγής προγραμμάτων ενημέρωσης για τα θέματα της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης και για τα μέσα προστασίας στους τομείς της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

iii) Προβλέπεται ότι στα θύματα της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης παρέχεται βραχυπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη συνδρομή για τη σωματική και ψυχο-κοινωνική τους αποκατάσταση και ότι στα πρόσωπα που είναι κοντά στο θύμα παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη.

iv) Επιτρέπεται σε όσους έχουν υποχρέωση τήρησης εχεμύθειας και έρχονται κατά την εργασία τους σε επαφή με παιδιά, να αναφέρουν στην αρμόδια αρχή, κατά παρέκκλιση της ανωτέρω υποχρέωσης (επαγγελματικού απορρήτου), οποιαδήποτε κατάσταση για την οποία έχουν εύλογη αιτία να πιστεύουν ότι ένα παιδί είναι θύμα γενετήσιας εκμετάλλευσης ή κακοποίησης.

v) Τροποποιούνται-συμπληρώνονται ορισμένες διατάξεις του ΠΚ και εισάγονται οι ακόλουθες νέες ρυθμίσεις:

- Στο άρθρο 337 ΠΚ (προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας) προστίθενται νέες διατάξεις (παρ. 3 και 4), με τις οποίες επεκτείνεται η προστασία των ανηλίκων από σύγχρονες μορφές προσβολής της γενετήσιας αξιοπρέπειας που μπορούν να εκδηλωθούν με τη χρήση των τεχνολογιών πληροφορικής.

- Σε περίπτωση που το θύμα κατάχρησης σε ασέλγεια είναι ανήλικος, επιβάλλεται ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών (άρθρο 338, παρ. 1) ή μέχρι δέκα χρόνια (άρθρο 338, παρ. 2).

- Αυξάνονται τα ηλικιακά όρια του παθόντος-θύματος αποπλάνησης, βάσει των οποίων καθορίζεται το είδος και η διάρκεια της καταλογιζόμενης ποινής στο δράστη των εγκλημάτων των σχετικών περιπτώσεων του άρθρου 339 ΠΚ (αποπλάνηση παιδιών). Στο ίδιο άρθρο προστίθεται νέα παρ. 4, με την οποία επιβάλλεται ποινή φυλάκισης τουλάχιστον δύο ετών σε όποιον εξωθεί ή παρασύρει ανήλικο που δε συμπλήρωσε τα δεκαπέντε έτη να παρίσταται σε ασελή μεταξύ άλλων

πράξη, έστω και αν δε συμμετέχει σε αυτήν.

- Προστίθεται νέα επιβαρυντική περίπτωση για την τέλεση του εγκλήματος της κατάχρησης ανηλίκων σε ασέλγεια (άρθρο 342 ΠΚ), όταν ο δράστης εκμεταλλεύεται τη διανοητική ή σωματική αναπηρία του ανήλικου θύματος.

- Αυξάνεται από δέκα έτη σε δεκαπέντε το ηλικιακό όριο για την επίταση της ποινής για την τέλεση του εγκλήματος της πορνογραφίας ανηλίκων (άρθρο 348Α ΠΚ).

- Προστίθεται στον ΠΚ νέο άρθρο 348Β, με το οποίο εισάγεται το αδίκημα της προσέλκυσης παιδιών για γενετήσιους λόγους. Η εισαγωγή της νέας αυτής διάταξης κρίθηκε απαραίτητη, διότι καλύπτει την άγρα παιδιών για σεξουαλικούς λόγους, που αποδίδεται διεθνώς με τον όρο «grooming», και μάλιστα μέσω της χρήσης της σύγχρονης τεχνολογίας, κυρίως του διαδικτύου και των κινητών τηλεφώνων στα οποία οι ανήλικοι έχουν διαρκώς αυξανόμενη πρόσβαση.

- Επανακαθορίζονται οι πράξεις που συνιστούν το αδίκημα της μαστροπείας (άρθρο 349 ΠΚ), καθώς και οι περιπτώσεις που το αδίκημα αυτό τιμωρείται με κάθειρξη και χρηματική ποινή πενήντα χιλιάδων έως εκατό χιλιάδων ευρώ.

- Παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής στα προγράμματα ψυχογενετικής θεραπείας, κατά το άρθρο 352Α ΠΚ, και στους διωκόμενους ή υποδίκους, εφόσον συναινούν, χωρίς να θίγεται το δικαίωμα υπεράσπισης και το τεκμήριο αθωότητας.

vi) Τροποποιούνται-συμπληρώνονται διατάξεις του ΚΠΔ και εισάγονται οι ακόλουθες νέες ρυθμίσεις:

- Ρυθμίζονται εκ νέου τα θέματα σχετικά με τα δικαιώματα ανήλικου θύματος προσβολής της προσωπικής και γενετικής ελευθερίας. Μεταξύ άλλων, προβλέπεται ότι ο ανήλικος θύμα έχει δικαίωμα ενημέρωσης από τον αρμόδιο εισαγγελέα για την προσωρινή ή οριστική απόλυση του δράστη, καθώς και για τις άδειες εξόδου του από το Κατάστημα Κράτησης.

- Στον πίνακα πραγματογνωμόνων που καταρτίζεται κατά το άρθρο 185 ΚΠΔ περιλαμβάνονται και παιδοψυχίατροι και σε περίπτωση έλλειψης αυτών, ψυχίατροι και ψυχολόγοι, εξειδικευμένοι σε θέματα γενετικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης παιδιών.

- Επεκτείνεται η εφαρμογή των διατάξεων

του άρθρου 200Α ΚΠΔ περί ανάλυσης DNA και για τα κακουρήματα της γενετικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης ανηλίκων. Επίσης, τα στοιχεία των προσώπων που καταδικάζονται αμετάκλητα, για τα ανωτέρω κακουρήματα, φυλάσσονται στη Διεύθυνση Εγκληματολογικών Ερευνών του Αρχηγείου της Ελληνικής Αστυνομίας.

- Κατά την εξέταση ανήλικου θύματος ως μάρτυρα, κατά το άρθρο 226Α ΚΠΔ, παρίσταται ο παιδοψυχίατρος ή παιδοψυχολόγος και ο ανήλικος μπορεί να συνοδεύεται από το νόμιμο εκπρόσωπό του, πλην των οριζόμενων εξαιρέσεων.

- Ρυθμίζονται εκ νέου τα θέματα εκδίκασης υποθέσεων ανήλικων θυμάτων προσβολής της προσωπικής και γενετικής ελευθερίας, τροποποιούμενων των σχετικών διατάξεων του άρθρου 5 του Ν. 3625/2007. Ακόμη, επεκτείνεται η εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 2928/2001, που αναφέρονται στα μέτρα προστασίας μαρτύρων, κατά την ποινική διαδικασία για τις πράξεις γενετικής εκμετάλλευσης και κακοποίησης παιδιών.

β) Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Β', εναρμονίζεται, όπως εκτέθηκε, η εθνική μας νομοθεσία με την ως άνω Απόφαση-Πλαίσιο 2004/757/ΔΕΥ, με την οποία το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έθεσε τις γενικές αρχές και κατευθυντήριες γραμμές για τη θέσπιση ελάχιστων διατάξεων σχετικά με τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων και τις ποινές που ισχύουν στον τομέα της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών. Προς τούτο, τροποποιούνται-συμπληρώνονται διατάξεις του «Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά» (Ν. 3459/2006, ΦΕΚ Α' 103) και εισάγονται ειδικότερα οι ακόλουθες νέες ρυθμίσεις:

i) Επανακαθορίζεται ο κατάλογος των βασικών εγκλημάτων όσον αφορά στα ναρκωτικά, με την προσθήκη σε αυτόν επιπλέον αξιόποινων πράξεων.

ii) Θεσπίζεται η ευθύνη νομικών προσώπων, σε περίπτωση που τελούνται προς όφελός τους οι οριζόμενες πράξεις και καθορίζονται οι επιβαλλόμενες κυρώσεις.

iii) Καθορίζεται αναλυτικά η διαδικασία λήψης δειγμάτων σωματικών υγρών (ούρων και αίματος) και τυχόν άλλου βιολογικού υλικού, από το ιατρικό προσωπικό εφημερεύοντος δημόσιου νοσοκομείου, στο πλαίσιο της διενέργειας πραγματογνωμοσύνης κατά την προανάκριση ή κύρια

ανάκριση, στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος προβάλλει τον ισχυρισμό ότι είναι τοξικομανής (ουσιοεξαρτημένος).

iv) Καθορίζεται, ειδικά για τις ναρκωτικές ουσίες της ηρωίνης, κοκαΐνης και κατεργασμένης και ακατέργαστης κάνναβης, το όριο της ελάχιστης ποσότητας που καλύπτει τις ανάγκες ενός χρήστη, έστω και εξαρτημένου, εκτός εάν το δικαστήριο κρίνει άλλως, Επίσης, παρέχεται νομοθετική εξουσιοδότηση όπως, με Κοινή Υπουργική Απόφαση, καθοριστεί το όριο της ελάχιστης αυτής ποσότητας και για τις υπόλοιπες ναρκωτικές ουσίες.

v) Ρυθμίζονται, τέλος, θέματα δικαιοδοσίας των ελληνικών δικαστικών αρχών, όσον αφορά στη δίωξη και εκδίκαση αξιόποινων πράξεων του Κώδικα για τα Ναρκωτικά που τελούνται: α) στην αλλοδαπή από Έλληνες υπηκόους, β) προς όφελος νομικού προσώπου.

γ) Με τις διατάξεις του Κεφαλαίου Γ', λαμβάνονται μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης στα Καταστήματα Κράτησης. Ειδικότερα, μεταξύ άλλων, ορίζονται τα ακόλουθα:

i) Μετατρέπεται σε χρηματική, με αίτηση του καταδικασθέντος, η αμετακλήτως επιβληθείσα περιοριστική της ελευθερίας ποινή, εφόσον δεν υπερβαίνει τα πέντε (5) έτη, υπό τις οριζόμενες προϋποθέσεις. Η εν λόγω ρύθμιση εφαρμόζεται και για τους καταδικασθέντες για το έγκλημα της εμπορίας ναρκωτικών και για τα εγκλήματα που προβλέπονται από τις διατάξεις του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα, καθώς και για τις ήδη συγχωρευθείσες ποινές από τις οποίες οι βαρύτερη δεν υπερβαίνει τα πέντε (5) έτη φυλάκισης.

ii) Ορίζεται στα τρία (3) ευρώ για κάθε μέρα φυλάκισης, το ελάχιστο όριο για τη μετατροπή σε χρηματικές των ποινών των ανωτέρω καταδικασθέντων και παρέχεται η δυνατότητα μετατροπής, περαιτέρω, της κατά τα ανωτέρω μετατραπείσας περιοριστικής της ελευθερίας ποινής, σε ποινή παροχής κοινωφελούς εργασίας, σύμφωνα με τις οριζόμενες προϋποθέσεις.

iii) Απολύονται, με διάταξη του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής, υπό τον όρο της ανάκλησης και υπό τις οριζόμενες προϋποθέσεις, κρατούμενοι οι οποίοι, κατά τη δημοσίευση του νόμου, εκτίουν ποινή φυλάκισης για πλημμελήματα, χωρίς τη συνδρομή των προϋποθέσεων των άρθρων 105 επ. ΠΚ.

Οι προαναφερόμενοι εκτίουν αθροιστικά και το υπόλοιπο της ποινής, για την οποία έχουν απολυθεί υπό όρο, εφόσον υποπίπτουν μέσα σε τρία έτη από την αποφυλάκισή τους, σε νέο από δόλο τελούμενο έγκλημα και καταδικαστούν αμετάκλητα οποτεδήποτε σε ποινή στερητική της ελευθερίας μεγαλύτερη του έτους.

iv) Αντικαθίστανται οι διατάξεις των άρθρων 40 και 55 του Ν. 3459/2006, που ρυθμίζουν θέματα απόλυσης υπό τον όρο της ανάκλησης και χορήγησης τακτικών αδειών, όσον αφορά στους καταδικασθέντες για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών, εφόσον έχουν εκτίσει μέρος της ποινής τους και περιορίζεται η εφαρμογή των διατάξεων αυτών, μόνο σε όσους έχουν καταδικαστεί διότι τέλεσαν τις πράξεις τους υπό τις επιβαρυντικές περιστάσεις των άρθρων 23 και 23Α του Ν. 3459/2006.

v) Η υφιστάμενη δυνατότητα παράτασης της προσωπικής κράτησης για έξι (6) το πολύ μήνες, χωρεί μόνο στην περίπτωση εγκλημάτων για τα οποία προβλέπεται ποινή ισόβιας κάθειρξης ή πρόσκαιρης κάθειρξης, με ανώτατο όριο τα είκοσι (20) έτη.

vi) Επεκτείνεται η απόλυση υπό όρο και στις περιπτώσεις που ο κατάδικος πάσχει από χρόνια νεφρική ανεπάρκεια και υποβάλλεται σε τακτική αιμοκάθαρση, από ανθεκτική φυματίωση ή είναι τετραπληγικός, καθώς και από κίρρωση του ήπατος με αναπηρία άνω του 67% ή από γεροντική άνοια έχοντας υπερβεί το ογδοηκοστό έτος της ηλικίας ή από κακοήθη νεοπλασμάτα τελικού σταδίου.

vii) Αυξάνεται κατά μία ημέρα το ελάχιστο όριο τακτικών αδειών των καταδίκων (από πέντε ημέρες σε έξι ή από οκτώ σε εννέα), η δε, συνολική διάρκεια των αδειών κατά έτος αυξάνεται κατά πέντε ημέρες (από σαράντα σε σαράντα πέντε).

viii) Καθιερώνεται η συγχώνευση των πειθαρχικών ποινών των καταδίκων και ρυθμίζονται θέματα διαγραφής των πειθαρχικών ποινών τους.

B) Σχέδια νόμων που έχουν κατατεθεί

I. Κύρωση του Πρωτοκόλλου στη Συνθήκη περί αμοιβαίας εκδόσεως εγκληματιών μεταξύ Ελλάδας και Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, που υπογράφηκε στις 6 Μαΐου 1931, και στο Ερμηνευτικό Πρωτόκολλο αυτής, που υπογράφηκε

στις 2 Σεπτεμβρίου 1937, όπως προβλέπεται στο άρθρο 3(2) της Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σχετικά με την έκδοση, που υπογράφηκε στις 25 Ιουνίου 2003. Κατατέθηκε στη Βουλή στις 22 Ιανουαρίου 2009.

2. Κύρωση του Πρωτοκόλλου στη Σύμβαση αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής σε ποινικές υποθέσεις μεταξύ της Κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής, που υπογράφηκε στις 26 Μαΐου 1999, όπως προβλέπεται στο Άρθρο 3(2) της Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σχετικά με την αμοιβαία δικαστική συνδρομή, που υπογράφηκε στις 25 Ιουνίου 2003. Κατατέθηκε στη Βουλή στις 22 Ιανουαρίου 2009.

Γ) Σχέδια νόμων έτοιμα για κατάθεση

1. Προσαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου προς τις διατάξεις του καταστατικού του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου που κυρώθηκε με το Ν. 3003/2002 (ΦΕΚ Α' 75).

2. Κύρωση Συμφωνίας ανταλλαγών και συνεργασίας μεταξύ του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Δικαιοσύνης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας.

Δ) Σχέδια νόμων που έχουν παραδοθεί από Νομοπαρασκευαστικές Επιτροπές

1. Νομοσχέδιο για την αποζημίωση των θυμάτων εγκληματικών πράξεων (Οδηγία 2004/80/ΕΚ).

2. Νομοσχέδιο για την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων δικαστικών αρχών κρατών-μελών της ΕΕ για τη δέσμευση περιουσιακών στοιχείων και αποδεικτικών στοιχείων (Απόφαση-Πλαίσιο του Συμβουλίου 2003/577/ΔΕΥ).

3. Νομοσχέδιο για την ανταλλαγή πληροφοριών που λαμβάνονται από το Ποινικό Μητρώο (Απόφαση 2005/876/ΔΕΥ).

4. Νομοσχέδιο για την αμοιβαία αναγνώριση επί χρηματικών ποινών (Απόφαση-πλαίσιο 2005/214/ΔΕΥ).

5. Νομοσχέδιο για τη διερεύνηση και δίωξη της γενοκτονίας, των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας και των εγκλημάτων πολέμου (Από-

φαση 2003/335/ΔΕΥ).

6. Νομοσχέδιο για την εφαρμογή των αποφάσεων του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών και της Ευρωπαϊκής Ένωσης περί επιβολής κυρώσεων.

7. Νομοσχέδιο για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων και για το ρόλο του Εισαγγελέα σε κάθε περίπτωση ασυνόδευτου ανήλικου ατόμου.

8. Νομοσχέδιο για την αποζημίωση των διαδίκων λόγω υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης.

Τα ανωτέρω νομοσχέδια βρίσκονται στο στάδιο της τελικής επεξεργασίας τους.

Ε) Προεδρικά Διατάγματα που προωθούνται

1. Σχέδιο ΠΔ «Αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων Δικηγόρων, σύμφωνα με την οδηγία 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 7ης Σεπτεμβρίου, σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων». Το σχέδιο βρίσκεται στο στάδιο της υπογραφής από τους συναρμόδιους Υπουργούς, προκειμένου στη συνέχεια να διαβιβαστεί, μέσω της Γενικής Γραμματείας της Κυβέρνησης, στο Συμβούλιο της Επικρατείας προς επεξεργασία.

2. Σχέδιο ΠΔ «Οργάνωση και λειτουργία του θεσμού της αναδοχής ανήλικων». Το σχέδιο έχει τύχει επεξεργασίας από το Συμβούλιο της Επικρατείας, έγιναν οι προσαρμογές στις παρατηρήσεις του και βρίσκεται στο στάδιο της υπογραφής από τους συναρμόδιους Υπουργούς, προκειμένου στη συνέχεια να προωθηθεί στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

ΣΤ) Νομοπαρασκευαστικές Επιτροπές

1. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή με σκοπό το συντονισμό σε πολιτικό επίπεδο των εργασιών για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3064/2002 και την εισήγηση νομοθετικών ή άλλων μέτρων για την «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων» (Ανασύσταση).

2. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την τελική επεξεργασία του κειμένου του νέου Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Ανασύσταση).

3. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την υποστήριξη και συμμετοχή στο πιλοτικό πρόγραμμα του ΟΗΕ για τη δημιουργία μεθόδου πα-

ρακολούθησης της εφαρμογής της Σύμβασης του ΟΗΕ για τη Διαφθορά.

4. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τη μελέτη και επεξεργασία με σκοπό την ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της οδηγίας 2006/24/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Μαρτίου 2006 «για τη διατήρηση δεδομένων που παράγονται ή υποβάλλονται σε επεξεργασία σε συνάρτηση με την παροχή διαθεσίμων στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών ή δημοσίων δικτύων επικοινωνιών και για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/58/ΕΚ».

5. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την κύρωση και εφαρμογή της Συμφωνίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Δημοκρατίας της Ισλανδίας και του Βασιλείου της Νορβηγίας για τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Ισλανδίας και Νορβηγίας μετά των συνημμένων σε αυτή Δηλώσεων.

6. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για τη σύνταξη νέου Εμπορικού Κώδικα.

7. Ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την εισήγηση νομοθετικών μέτρων με σκοπό την ένταξη στο Εθνικό Σύστημα Υγείας των ειδικών θεραπευτικών καταστημάτων κράτησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης και την ανάπτυξη θεραπευτικών υπηρεσιών για τους ουσιοεξαρτημένους κρατούμενους.

8. Ομάδα εργασίας με αντικείμενο: α) την εισήγηση και επικαιροποίηση των εθνικών νομοθετικών μέτρων που έχουν ληφθεί προς υλοποίηση και εφαρμογή των διατάξεων της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (3^η Περιοδική Εθνική Έκθεση για τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού) και β) την απάντηση για τα μέτρα εφαρμογής και ενσωμάτωσης των διατάξεων του προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού σε σχέση με την ανάμιξη παιδιών σε ένοπλες συρράξεις στην ελληνική έννομη τάξη (κατευθυντήριες οδηγίες της Επιτροπής του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του Παιδιού).

9. Επίσης, επίκειται η συγκρότηση, από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, ειδικών νομοπαρασκευαστικών επιτροπών για την κατάρτιση σχεδίων νόμων, με τα οποία θα προτείνεται η θέσπιση των αναγκαίων μέτρων συμμόρφωσης με τις διατάξεις

των κατωτέρω Αποφάσεων-Πλαίσιο, που υιοθετήθηκαν, κατά το έτος 2008, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης:

α) Απόφαση-Πλαίσιο 2008/913/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 28^{ης} Νοεμβρίου 2008 για την καταπολέμηση ορισμένων μορφών και εκδηλώσεων ρατσισμού και ξενοφοβίας μέσω του ποινικού δικαίου. Ο στόχος της Α-Π συνίσταται στο να εξασφαλιστεί ότι τα ρατσιστικά και ξενοφοβικά αδικήματα τιμωρούνται σε όλα τα κράτη-μέλη με τουλάχιστον κατώτερο επίπεδο αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών ποινών.

β) Απόφαση-Πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2008 για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που τυγχάνουν επεξεργασίας στο πλαίσιο της αστυνομικής και δικαστικής έρευνας σε ποινικές υποθέσεις. Σκοπός της Α-Π είναι να διασφαλισθεί υψηλό επίπεδο προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών των φυσικών προσώπων, ιδίως του δικαιώματος για ιδιωτική ζωή έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο της δικαστικής και αστυνομικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.

γ) Απόφαση-Πλαίσιο 2008/909/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την εφαρμογή της αμοιβαίας αναγνώρισης σε ποινικές αποφάσεις, οι οποίες επιβάλλουν ποινές στερητικές της ελευθερίας ή μέτρα στερητικά της ελευθερίας, για το σκοπό της εκτέλεσής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση (μεταφορά κρατουμένων). Σκοπός της Α-Π είναι η θέσπιση των κανόνων σύμφωνα με τους οποίους ένα κράτος-μέλος, προκειμένου να διευκολύνει την κοινωνική επανένταξη του κρατουμένου, αναγνωρίζει την καταδικαστική απόφαση και εκτελεί την ποινή.

δ) Απόφαση-Πλαίσιο 2008/947/ΔΕΥ του Συμβουλίου της 27^{ης} Νοεμβρίου 2008 σχετικά με την αρχή της αναγνώρισης δικαστικών αποφάσεων αναστολής εκτέλεσης της ποινής ή απόλυσης υπό όρους με σκοπό την εποπτεία των μέτρων αναστολής και των εναλλακτικών κυρώσεων. Στόχος της Α-Π είναι να ενισχυθεί η προοπτική επανένταξης του καταδικασθέντος στην κοινωνία, επιτρέποντάς του να διατηρεί οικογενειακούς, γλωσσικούς, πολιτισμικούς και άλλους δεσμούς, αλλά και να βελτιωθεί η εποπτεία συμμόρφωσης προς τα μέτρα αναστολής και τις εναλλακτικές κυρώσεις, προκειμένου να προλαμβάνεται η υπο-

τροπή, λαμβανομένης υπόψη, με τον τρόπο αυτό, της προστασίας των θυμάτων και του κοινωνικού συνόλου.

II. Τομέας σωφρονιστικής πολιτικής

A) Καταστήματα Κράτησης

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης αντιμετωπίζει το πρόβλημα του υπερπληθυσμού των Καταστημάτων Κράτησης συνολικά, υλοποιώντας ολοκληρωμένο πρόγραμμα Σωφρονιστικής Πολιτικής, με κύριους άξονες την αποσυμφόρηση των υπερκορεσμένων φυλακών της χώρας και τον εξανθρωπισμό του σωφρονιστικού μας συστήματος.

Στο πλαίσιο αυτό, σχεδιάστηκε και ήδη υλοποιείται ένα ταχύρρυθμο πρόγραμμα κατασκευής επτά νέων Καταστημάτων Κράτησης, χωρητικότητας 2.700 κρατουμένων. Ήδη, έχουν τεθεί σε λειτουργία τα Καταστήματα Κράτησης Τρικάλων, Δομοκού και Γρεβενών. Επίσης, στο νέο Κατάστημα Κράτησης του Ελαιώνα Θηβών, μεταφέρθηκε το τμήμα καταδίκων γυναικών (350 γυναίκες), που κρατούνταν στον Κορυδαλλό. Εντός ευλόγου χρόνου, θα περατωθούν τα Καταστήματα Κράτησης Σερρών, Δράμας και Χανίων. Τέλος, σχεδιάζεται και δρομολογείται η κατασκευή τριών νέων συγκροτημάτων Καταστημάτων Κράτησης, συνολικής χωρητικότητας 2.400 κρατουμένων.

Με την υλοποίηση του ως άνω κατασκευαστικού προγράμματος και την εφαρμογή των μέτρων αποσυμφόρησης, που λήφθηκαν με τον προαναφερόμενο Ν. 3727/2008, θα αντιμετωπιστεί το πρόβλημα του υπερκορεσμού των Καταστημάτων Κράτησης της χώρας και κατ' επέκταση θα βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσης των κρατουμένων. Σημειώνουμε ότι, από την εφαρμογή του νέου νόμου, έχουν ήδη αποφυλακιστεί 589 άτομα (έως 16.01.2009), ο αριθμός δε αυτός αναμένεται να αυξηθεί σημαντικά, κατά το προσεχές διάστημα, μετά την εξέταση από τους Εισαγγελείς Πλημμελειοδικών όλων των φακέλων των κρατουμένων.

B) Εκπαίδευση στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων και στο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου

Η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου μας, μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων της, μεριμνά τόσο για την πρόληψη όσο και καταστολή της παραβατικότητας των ανηλίκων. Συγκεκριμένα, ασχολείται μέσω των υπηρεσιών και φορέων που εποπτεύει, με την αντιμετώπιση (εξωιδρυματική ή ιδρυματική) ανηλίκων και νεαρών ατόμων, ηλικίας οκτώ (8) έως είκοσι ενός (21) ετών, οι οποίοι, είτε έχουν διαπράξει αξιόποινη πράξη (παράβαση νόμου) και υπάγονται στις διατάξεις του ειδικού για ανηλίκους κεφαλαίου του ΠΚ, είτε ευρίσκονται σε 'ηθικό' κίνδυνο (κίνδυνο να παραβατήσουν) ή εμφανίζουν αντικοινωνική συμπεριφορά λόγω ακατάλληλου οικογενειακού περιβάλλοντος ή διαφόρων δυσμενών κοινωνικών συνθηκών.

Το έργο αυτό της πρόληψης και της καταστολής της εγκληματικότητας των ανηλίκων επιτελούν:

α) Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων που λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου ως Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, εποπτευόμενα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης.

β) Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων (περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης).

γ) Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου και

δ) Τα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων (περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης και αυτές).

Οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων αποτελούν τον κύριο φορέα εξωιδρυματικής μεταχείρισης των ανηλίκων, τόσο στον τομέα της πρόληψης, όσο και της καταστολής της παραβατικότητας. Λειτουργούν ως περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου της χώρας, όπου και Δικαστήριο Ανηλίκων, με το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Έχουν άμεσο διοικητικό προϊστάμενο το Δικαστή Ανηλίκων, τον οποίο συνδράμουν αποφασιστικά στην αποστολή του, αφού η ουσιαστική βασική εργασία τους είναι: α) η διενέργεια κοινωνικής έρευνας-βασικό στοιχείο

και προϋπόθεση για τη διεξαγωγή της δίκης ενός ανηλίκου και β) η άσκηση του αναμορφωτικού μέτρου της επιμέλειας.

Οι Εταιρείες Προστασίας Ανηλίκων λειτουργούν στην έδρα κάθε Πρωτοδικείου ως ΝΠΔΔ, υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με κύριο έργο την πρόληψη της παραβατικότητας των ανηλίκων. Διοικούνται από επταμελές Συμβούλιο που διορίζεται με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης, μετά από πρόταση του οικείου Περιφερειάρχη. Μία από τις κυριότερες αρμοδιότητές τους είναι η ίδρυση Στεγών Φιλοξενίας Ανηλίκων που στερούνται οικογενειακού περιβάλλοντος και βρίσκονται σε ηθικό κίνδυνο.

Στέγες διαθέτουν οι ΕΠΑ, Αθηνών, με δυνατότητα φιλοξενίας είκοσι πέντε (25) ανηλίκων (σήμερα 16), Πειραιά, με δυνατότητα φιλοξενίας είκοσι επτά (27) ανηλίκων (σήμερα 22), Ηρακλείου, με δυνατότητα φιλοξενίας είκοσι πέντε (25) ανηλίκων (σήμερα 10), Βόλου, με δυνατότητα φιλοξενίας δώδεκα (12) ανηλίκων (σήμερα 15), Κοζάνης με δυνατότητα φιλοξενίας είκοσι (20) ανηλίκων (σήμερα 10), Καρδίτσας και Αλεξανδρούπολης, εκ των οποίων οι δύο (2) τελευταίες παρέχουν μόνο ημερήσια φιλοξενία.

Το Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Βόλου φιλοξενεί, με ημιελεύθερη διαβίωση, είκοσι πέντε (25), κατά μέσο όρο, ανήλικα αγόρια, στα οποία έχει επιβληθεί με δικαστική απόφαση το αναμορφωτικό μέτρο της εισαγωγής σε κατάλληλο Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων.

Τα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων είναι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, όπου κρατούνται νεαρά άτομα εφηβικής και μετεφηβικής ηλικίας 13 έως 21 ετών, υπόδικοι ή κατάδικοι. Λειτουργούν:

α) Το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα.

β) Το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Βόλου.

γ) Το Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Κασσαβέτειας (λειτουργεί ως πτέρυγα υπό τη διεύθυνση του ΑΣΚΑ Κασσαβέτειας).

δ) Το Τμήμα Κράτησης Νέων στη Δικαστική Φυλακή Θεσσαλονίκης.

ε) Το Τμήμα Κράτησης Νεανίδων στο Κατάστημα Κράτησης Γυναικών στον Ελαιώνα Θηβών.

Ειδική μέριμνα προσδίδεται στο θέμα της εκπαίδευσης των ανηλίκων κρατουμένων και σε συ-

νεργασία με το Υπουργείο Παιδείας δημιουργήθηκαν μόνιμες δομές εκπαίδευσης εντός των ΕΚΚΝ (Δημοτικά, Γυμνάσια, Λύκεια), ισότιμες με τις λοιπές, χωρίς να αναγράφεται στον τίτλο σπουδών ότι αποκτήθηκε σε χώρο κράτησης.

Επίσης, πέραν της εκπαίδευσης των ανηλίκων, με σκοπό την κοινωνική τους επανένταξη, εφαρμόζονται σε συνεργασία με άλλους αρμόδιους φορείς, διάφορα προγράμματα συμπληρωματικής εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης, συμβουλευτικής, αυτοβοήθειας και ψυχολογικής υποστήριξης για πρώην χρήστες τοξικών ουσιών, νομικής υποστήριξης από εθελοντές κυρίως δικηγόρους και άθλησης για όλους.

Ειδικότερα, ανά Κατάστημα Κράτησης Νέων αναπτύσσονται:

Ι. Στο ΕΚΚΝ Αυλώνα: κρατούνται περίπου 320 ανήλικοι και νεαρά άτομα.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά:

α) Δημοτικό Σχολείο εξατάξιο, με συμμετοχή 56 ατόμων (16 Ελλήνων και 40 αλλοδαπών).

β) Γυμνάσιο, με προσηρτημένες τάξεις (Α', Β', Γ') και συμμετοχή 93 ατόμων (32 Ελλήνων και 61 αλλοδαπών).

γ) Λύκειο με προσηρτημένες 3 τάξεις (Α', Β', Γ') και συμμετοχή 44 ατόμων (26 Ελλήνων και 18 αλλοδαπών).

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

α) Από το ΚΕΘΕΑ και την Κοινότητα «ΣΤΡΟΦΗ», εντός του Καταστήματος, λειτουργεί πρόγραμμα Συμβουλευτικής και Αυτοβοήθειας για στήριξη χρηστών τοξικών ουσιών, με συμμετοχή 42 ανηλίκων και νεαρών ατόμων.

β) Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης στη μαγειρική από τη μη Κυβερνητική Οργάνωση «ΑΡΣΙΣ» σε συνεργασία με τον Πολιτιστικό Σύλλογο Κηφισιάς.

γ) Από τη μη Κυβερνητική Οργάνωση «ΑΝΤΙΓΟΝΗ» το πρόγραμμα «Δράσεις Προώθησης της Απασχόλησης Νέων Αποφυλακισθέντων», με συμμετοχή 30 κρατουμένων που στερούνται υποστήριξης από το οικείο περιβάλλον τους.

δ) Πρόγραμμα «Άθληση για όλους», από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

ε) Λειτουργεί, με εθελοντές δικηγόρους και το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες,

πρόγραμμα νομικής στήριξης ανηλίκων κρατουμένων.

στ) Επίσης, πρόγραμμα νομικής στήριξης απόρων κρατουμένων, από το Δικηγορικό Σύλλογο Αθήνας.

ζ) Λειτουργεί, σε εθελοντική βάση, πρόγραμμα ψυχολογικής υποστήριξης ανηλίκων κρατουμένων από εθελοντές του Κέντρου Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου Κηφισιάς, την Ένωση Χριστιανών Επιστημόνων και το Σύλλογο Συμπάρστασης Απόρων Κρατουμένων «ΟΝΗΣΙΜΟΣ». Το πρόγραμμα του Κέντρου Κοινωνικής Πολιτικής του Δήμου Κηφισιάς, συνεργάζεται επίσης με τον ΟΑΕΔ για την εξεύρεση εργασίας στους πρώην κρατούμενους.

Σημειώνεται, επίσης, ότι οργανώνονται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης διάφορα πολιτιστικά προγράμματα, όπως θεατρικές παραστάσεις, μουσικές εκδηλώσεις κλπ.

2. Στο ΕΚΚΝ Βόλου: κρατούνται, περίπου, 130 αλλοδαποί ανήλικοι και νεαρά άτομα.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά: Λειτουργεί Γυμνασιακό παράρτημα του 6^{ου} Γυμνασίου Βόλου για 40, περίπου, αλλοδαπούς ανηλίκους.

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

α) Πρόγραμμα εκμάθησης αγγλικών, συμβουλευτικής υποστήριξης ανηλίκων και σωματικής και ψυχικής υγείας από το ΙΔΕΚΕ.

β) Πρόγραμμα «Άθληση για Όλους» από τη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού.

3. Στο ΑΣΚΑ Κασσαβέτειας: κρατούνται 40, περίπου, ανήλικοι και νεαρά άτομα.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά: Λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο.

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

α) Τέσσερα προγράμματα συμβουλευτικής, νομικής στήριξης, κεραμικής και υποστήριξης κατά την αποφυλάκιση, από την Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων «ΑΡΣΙΣ».

β) Πρόγραμμα παροχής υποστηρικτικών υπηρεσιών, από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Μαγνησίας και τη ΜΚΟ «ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ».

γ) Από το ΚΕΘΕΑ, πρόγραμμα συμβουλευτικής και στήριξης για χρήστες τοξικών ουσιών.

δ) Πρόγραμμα κεραμικής από τη ΝΕΛΕ Μαγνησίας.

ε) Πρόγραμμα απασχόλησης και κατάρτισης από το Δήμο Βόλου.

στ) Πρόγραμμα «Άθληση για όλους» από τη ΓΓΑ-Νομαρχίας Μαγνησίας.

4. Στο τμήμα Ανηλίκων της Δικαστικής Φυλακής Θεσσαλονίκης: κρατούνται περίπου 17 ανήλικοι και νεαρά άτομα.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά: Λειτουργεί «Σχολείο δεύτερης ευκαιρίας».

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

α) Λειτουργούν, από το Σύλλογο Εθελοντών της Εταιρείας Προστασίας Ανηλίκων Θεσσαλονίκης (ΕΠΑ), εργαστήρια χειροτεχνίας, πληροφορικής, εικαστικής ψυχοθεραπείας και θεατρικής έκφρασης.

β) Εργαστήριο λογοτεχνίας από τη ΜΚΟ «ΕΛΛΗΝΙΟΝ».

γ) Πρόγραμμα επικοινωνίας φοιτητών Νομικής του ΑΠΘ με νεαρούς κρατούμενους «ΔΙΟΔΟΣ».

5. Για το Τμήμα Ανηλίκων της ΚΚΦ Γυναίκων Ελαιώνα Θηβών: κρατούνται περίπου 35 ανήλικες και νεαρές κρατούμενες.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά: Λειτουργεί «Σχολείο δεύτερης ευκαιρίας».

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

Λειτουργούν προγράμματα από το ΙΔΕΚΕ:

α) Χρήσης Η/Υ, που συμμετέχουν 12 ανήλικες.

β) Εκπαίδευσης αθίγγανων, που συμμετέχουν 22 ανήλικες.

γ) Εκμάθησης ελληνικής γλώσσας, που συμμετέχουν 24 αλλοδαπές ανήλικες.

6. Στο ΙΑΑ Αρρένων Βόλου: φιλοξενούνται περίπου 25 ανήλικα άτομα.

i) Προγράμματα αμιγώς εκπαιδευτικά: Λειτουργεί Δημοτικό Σχολείο.

ii) Προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, δημιουργικής απασχόλησης, ψυχο-κοινωνικής στήριξης και συμπληρωματικής εκπαίδευσης:

α) Σε συνεργασία με την «ΑΡΣΙΣ»: πρόγραμμα εκμάθησης Η/Υ, πρόγραμμα δημιουργικής απασχόλησης, ομάδα συμβουλευτικής.

β) Σε συνεργασία με το ΙΔΕΚΕ: πρόγραμμα εκμάθησης Η/Υ, πρόγραμμα εικαστικών, ομάδα συμβουλευτικής.

γ) Σε συνεργασία με την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος: πρόγραμμα εκμάθησης κεραμικής.

δ) Σε συνεργασία με το Δήμο Ν. Ιωνίας-Βόλου: πρόγραμμα αθλητικών δραστηριοτήτων.

ε) Σε συνεργασία με το φιλανθρωπικό σωματείο «Ο ΕΣΤΑΥΡΩΜΕΝΟΣ»: πρόγραμμα απασχόλησης των ανηλίκων.

στ) Σε συνεργασία με το ΚΕΘΕΑ: πρόγραμμα με ανήλικους χρήστες.

Τα παραπάνω προγράμματα του Ιδρύματος παρακολούθησαν, κατά μέσο όρο, 10-12 ανήλικοι.

Συμπληρωματικά των ανωτέρω δράσεων, εμπλουτίζονται οι υπάρχουσες βιβλιοθήκες και διοργανώνονται διάφορες πολιτιστικές και ψυχαγωγικές εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραστάσεις, μουσικές συναυλίες, αθλητικές συναντήσεις κλπ.

Επίσης, σε όσους ανηλίκους το επιθυμούν, παρέχεται εργασία, με ευεργετικό υπολογισμό ημερών στην ποινή τους (όπως και στους συμμετέχοντες στα διάφορα εκπαιδευτικά προγράμματα), σε διάφορους λειτουργικούς τομείς κάθε καταστήματος (μαγειρεία, πλυντήρια, καθαρισμοί κλπ). Στους απόρους ανηλίκους, κυρίως αλλοδαπούς, παρέχεται δωρεάν από το φιλόπρωχο ταμείο κάθε δυνατή οικονομική διευκόλυνση για ικανοποίηση ατομικών τους αναγκών (ενδύματα, υποδήματα, διάφορα ατομικά είδη), πέραν των καλυπτόμενων αναγκών από την υπηρεσία.

Σημειώνεται δε, ότι κάθε Κατάστημα Κράτησης Νέων εποπτεύεται από τον αρμόδιο Εισαγγελέα Ανηλίκων της Περιφέρειας που αυτό ανήκει και ελέγχεται από το Σώμα Επιθεώρησης και Ελέγχου Καταστημάτων Κράτησης του Υπουργείου Δικαιοσύνης.

Γ) Εκπαίδευση ενηλίκων

α) Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας

Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας για τους ενήλικες κρατούμενους λειτουργούν στα ακόλουθα Καταστήματα Κράτησης: α) Κατάστημα Κράτησης Κορυδαλλού, β) Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Κορυδαλλού, γ) Κατάστημα Κράτησης Θεσσαλονίκης, δ) Κατάστημα Κράτησης Λάρισας, ε)

Κατάστημα Κράτησης Δομοκού, στ) Κατάστημα Κράτησης Τρικάλων και ζ) Κατάστημα Κράτησης Γυναικών Ελαιώνα Θηβών.

β) Προγράμματα επιμόρφωσης-επαγγελματικής κατάρτισης

Στα Καταστήματα Κράτησης πραγματοποιούνται, κάθε χρόνο, από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης (μηχανικοί αυτοκινήτων, χειριστές Η/Υ, αρτοποιοί-ζαχαροπλάστες, ξυλουργοί-μαραγκοί, ηλεκτροτεχνίτες, ταπητουργοί, κá). Επίσης, το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, σε συνεργασία με το Υπουργείο Δικαιοσύνης, υλοποιεί, κάθε χρόνο, επιμορφωτικά προγράμματα εκπαίδευσης στα Καταστήματα Κράτησης της χώρας (προγράμματα ελληνικής γλώσσας, αγγλικής, γαλλικής, πληροφορικής, μαθηματικών, κá). Φορέας λειτουργίας του έργου είναι η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΓΓΕΕ) και φορέας υλοποίησης του έργου είναι το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) της ΓΓΕΕ. Οι Νομαρχίες με τις Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ) πραγματοποιούν και αυτές προγράμματα στήριξης και επιμόρφωσης (π.χ. ζωγραφικής).

Προγράμματα συμβουλευτικής υποστήριξης για τοξικομανείς κρατούμενους πραγματοποιεί το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Η συνεργασία του Υπουργείου Δικαιοσύνης με το ΚΕΘΕΑ συνίσταται στη λειτουργία προγραμμάτων συμβουλευτικής τοξικομανών κρατούμενων σε Καταστήματα Κράτησης της χώρας, στα οποία οι συμμετέχοντες ενημερώνονται για θέματα υγείας και τους κινδύνους που συνδέονται με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, συμμετέχουν σε ομάδες αυτοβοήθειας και διαδικασίες ατομικής και ομαδικής συμβουλευτικής και πρόληψης υποτροπής και προετοιμάζονται για ένταξη σε θεραπεία.

Δ) Μετασφρονιστική μέριμνα – ΝΠΙΔ «ΕΠΑΝΟΔΟΣ»

Το Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου με την επωνυμία «ΕΠΑΝΟΔΟΣ», συστάθηκε με το

ΠΔ 300/2003(ΦΕΚ Α΄ 256) και εποπτεύεται από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Κύρια αποστολή του είναι η επαγγελματική κατάρτιση, η οικονομική συμπαράσταση, η προετοιμασία και προώθηση της εν γένει κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων και των αποφυλακισζομένων. Προς επίτευξη δε του σκοπού αυτού, οι δράσεις του Νομικού Προσώπου, μεταξύ άλλων, περιλαμβάνουν: την εκπόνηση, προώθηση, συντονισμό, προκήρυξη, ανάθεση και εκτέλεση προγραμμάτων για την εκπαίδευση, την επαγγελματική κατάρτιση, την προώθηση στην απασχόληση, την οικονομική ενίσχυση και την εν γένει κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων, αποφυλακισζομένων και ανηλίκων παραβατών.

Σύμφωνα με την ενημέρωση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου μας, κατά το έτος 2008, πραγματοποιήθηκαν από την «ΕΠΑΝΟΔΟ» οι ακόλουθες δράσεις:

- Δημιουργία Ιστοσελίδας: Καταχωρήθηκε ιστοσελίδα με την ονομασία της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» (www.epanodos.org.gr) και ήδη λειτουργεί με χρησιμο υλικό και πληροφορίες που έχουν καταχωρηθεί. Η ιστοσελίδα αυτή ανανεώνεται συνεχώς με καινούργιο υλικό.

- Συγγραφή Οδηγού χρήσιμων πληροφοριών για αποφυλακισζόμενους: Ο οδηγός εκτυπώθηκε και βιβλιοδετήθηκε σε 450 αντίτυπα στο Τυπογραφείο του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού. Ήδη έχει διανεμηθεί στις βιβλιοθήκες και στις Κοινωνικές Υπηρεσίες του Συγκροτήματος Κορυδαλλού. Θα ακολουθήσει η διανομή του στα υπόλοιπα καταστήματα κράτησης της χώρας, στα Δικαστήρια Ανηλίκων και σε όλους τους συνεργαζόμενους φορείς που ασχολούνται με θέματα αποφυλακισζομένων.

- Κάρτα ενημέρωσης κρατουμένων: Δημιουργήθηκε από το προσωπικό της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» και εκτυπώθηκε εύχρηστη κάρτα με δύο όψεις στην ελληνική και την αγγλική γλώσσα για τη διευκόλυνση επικοινωνίας των υπό απόλυση κρατουμένων με τις υπηρεσίες του ΝΠΙΔ. Η κάρτα ενημέρωσης παρέχεται στα καταστήματα κράτησης και διανέμεται από τις εκεί υπηρεσίες σε όλους τους αποφυλακισζόμενους.

- Ενημερωτικά φυλλάδια: Σε συνεργασία με το προσωπικό της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» και την προσφορά εθελοντών του Πανεπιστημίου Θράκης, δημιουργήθηκαν σχέδια τριπτύχου ενημερωτικού

φυλλαδίου. Τα φυλλάδια αυτά έχουν στόχο να ενημερώσουν και να ευαισθητοποιήσουν το ευρύτερο κοινό για τις ανάγκες των αποφυλακισζομένων και για τη σημασία της κοινωνικής και επαγγελματικής τους επανένταξης.

- Ηχητικό και τηλεοπτικό μήνυμα: Μεταδίδονται δωρεάν από ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς ως κοινωνικό μήνυμα.

- Συνεργασία με φορείς: Στο πλαίσιο της δικτύωσης με συναφείς υπηρεσίες, φορείς και οργανώσεις, έχουν ήδη αναπτυχθεί συνεργασίες με τις Υπηρεσίες Επιμελητών Κοινωνικής Αρωγής, τον «Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό», τον ΟΑΕΔ, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), την Εταιρεία Προστασίας Αποφυλακισζομένων Πειραιά, την «ΑΡΣΙΣ», τον «Ονήσιμο» και το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών του Παν/μίου Αθηνών, ώστε να προωθηθεί η βέλτιστη εξυπηρέτηση των αποφυλακισζομένων. Προγραμματίζονται επίσης συνεργασίες και με άλλους φορείς για την ανάπτυξη δράσεων και προγραμμάτων επανένταξης.

- Διοργάνωση διημερίδας: Έχει προγραμματιστεί η πραγματοποίηση διημερίδας το Φεβρουάριο του 2009, με τίτλο: «Προς την Επάνοδο» και με θέμα καλές πρακτικές για τη στήριξη των αποφυλακισζομένων.

- Ενεργοποίηση Εθελοντών: Δημιουργήθηκε Εθελοντική Επιστημονική Επιτροπή η οποία συνεπικουρεί το ΔΣ και τις υπηρεσίες της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» σε διάφορες δράσεις και δραστηριότητες για τους αποφυλακισζόμενους.

Με βάση, τέλος, τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία της «ΕΠΑΝΟΔΟΥ» κατά το τελευταίο τρίμηνο έχουν δεχθεί βοήθεια 120 άτομα.

III. Λοιπές δράσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης

I. Στο πλαίσιο εκστρατείας για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, το Υπουργείο Δικαιοσύνης διοργάνωσε, σε συνεργασία με την αρμόδια Διεύθυνση του Συμβουλίου της Ευρώπης, Περιφερειακή Διάσκεψη για την προώθηση της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών από τη γενετήσια εκμετάλλευση και κακομεταχείριση, που πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα στις 26 και 27 Ιουνίου 2008.

2. Η ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή, που συστάθηκε και λειτουργεί με σκοπό το συ-

ντονισμό σε πολιτικό επίπεδο των εργασιών για την εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3064/2002 και την εισήγηση νομοθετικών ή άλλων μέτρων για την «Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων», ενέκρινε, στις 16 Ιουλίου 2008, το Διυπηρεσιακό-Επιχειρησιακό Σχέδιο Δράσης Καταπολέμησης Εμπορίας Ανθρώπων «ΙΛΑΕΙΡΑ». Σκοπός του εν λόγω Σχεδίου είναι η αντιμετώπιση και η καταπολέμηση της οικονομικής εκμετάλλευσης της γενετήσιας ζωής γυναικών και ανηλίκων, καθώς και η παροχή αρωγής και προστασίας στα θύματα, σε πρακτικό επίπεδο, με τη συνεργασία όλων των συναρμόδιων φορέων.

3. Συμμετοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μέσω ορισμού εισαγγελικών λειτουργιών, σε τετραήμερη εκπαίδευση στελεχών της ΕΛΑΣ και δικαστικών λειτουργιών με θέμα: «Εγκλήματα κατά των παιδιών με τη χρήση της τεχνολογίας, αντιμετώπιση του φαινομένου της διακίνησης παιδικής πορνογραφίας μέσω του διαδικτύου», η οποία διοργανώθηκε από το Διεθνές Κέντρο για τα εξαφανισμένα και θύματα εκμετάλλευσης παιδιά, την INTERPOL, την Microsoft και το «Χαμόγελο του Παιδιού», στις 11-14 Μαρτίου 2008 στην Αθήνα.

Οι εμπειρογνώμονες στον τομέα της έρευνας εκμετάλλευσης παιδιών εστίασαν σε θέματα όπως: α) η εκμετάλλευση των παιδιών με τη χρήση Η/Υ, β) η διενέργεια online ερευνών σχετικά με την κακοποίηση/εκμετάλλευση ανηλίκου, γ) η διαχείριση ανταπόκρισης των αστυνομικών αρχών σε εγκλήματα κατά των παιδιών μέσω Η/Υ, δ) οι τεχνικές πτυχές της έρευνας (εργαλεία και τεχνικές, συλλογή στοιχείων, ανάλυση), ε) η ψυχολογική αξιολόγηση του θύτη και στ) η συνδρομή της βιομηχανίας στις αστυνομικές αρχές για την επίτευξη του στόχους τους.

4. Συμμετοχή του Υπουργείου Δικαιοσύνης, μέσω ορισμού εισαγγελικών λειτουργιών, ως εισηγητών, σε σειρά εκπαιδευτικών σεμιναρίων τα οποία διοργανώθηκαν από το Υπουργείο Εξωτερικών και απευθύνονταν σε στελέχη της ΕΛΑΣ, με θέμα την αντιμετώπιση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Τα σεμινάρια, τα οποία σκόπευαν μεταξύ άλλων στην πλήρη κατανόηση του σχετικού νομοθετικού πλαισίου (Ν. 3500/2006) και της διαδικασίας της ποινικής διαμεσολάβησης, ήταν διάρκειας δύο ημερών έκαστο και έλαβαν χώρα ανά τακτά χρονικά διαστήματα από τις 11.2.2008 έως τις 7.3.2008.

5. Συμμετοχή εκπροσώπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης στο δεύτερο σεμινάριο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος "Aeneas-Financial & Technical Assistance to Third Countries in the Field of Migration and Asylum", με τίτλο "Italy, Albania and Greece against Trafficking of Women and Minors", το οποίο έλαβε χώρα στη Ρώμη στις 3-6.12.2008.

6. Συμμετοχή εκπροσώπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης στην πρώτη συνάντηση της Ομάδας Εργασίας I «Πρόσβαση στη Δικαιοσύνη και Νομική Βοήθεια» του Ευρωπαϊκού Προγράμματος "EuroMed Justice II", η οποία μεταξύ άλλων ασχολήθηκε με θέματα πρόσβασης στη Δικαιοσύνη ατόμων χαμηλού εισοδήματος, ευπαθών ομάδων κλπ και το πως αυτά αντιμετωπίζονται στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και το Μεσογειακό χώρο. Η ανωτέρω συνάντηση έλαβε χώρα στη Βαρκελώνη, 21-24 Σεπτεμβρίου 2008.

7. Διοργάνωση από κοινού με τη «Διεθνή Διαφάνεια» και τη «Διεθνή Διαφάνεια-Ελλάς» της 13ης Διεθνούς Διάσκεψης κατά της Διαφθοράς (IACC), η οποία έλαβε χώρα στην Αθήνα, στις 30 Οκτωβρίου-2 Νοεμβρίου 2008. Στη Διάσκεψη συμμετείχαν εκπρόσωποι από κυβερνήσεις, την κοινωνία των πολιτών, τον κόσμο των επιχειρήσεων, πανεπιστημιακοί και συμμετέχοντες από τη διεθνή κοινότητα.

8. Συμμετοχή εκπροσώπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης στο συνέδριο που διοργάνωσε το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο «Η Δύναμη της Διαφορετικότητας», στην Αθήνα στις 18 και 19 Σεπτεμβρίου, στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας "Equal".

9. Συμμετοχή εκπροσώπου του Υπουργείου Δικαιοσύνης στις εθνικές συναντήσεις των μελών, που έγιναν στο πλαίσιο της εφαρμογής και των δράσεων στην Ελλάδα της καμπάνιας «Για την ποικιλομορφία. Κατά των Διακρίσεων» 2008.

10. Σημειώνουμε, τέλος, ότι κατά το έτος 2008 το Συμβούλιο Σπουδών της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών με απόφασή του ενέταξε στο Πρόγραμμα Σπουδών της Πολιτικής-Ποινικής Κατεύθυνσης, δέκα οκτώ (18) συνολικά δώρα διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών, με θέμα «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)» και τριάντα έξι (36) συνολικά ώρες διδασκαλίας για κάθε τμήμα σπουδών, με θέμα: «Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο». Επίσης, ενέ-

ταξε στο Πρόγραμμα Σπουδών της Διοικητικής Κατεύθυνσης, είκοσι τέσσερα (24) δώρα διδασκαλίας στα Συνταγματικά δικαιώματα-ελευθερίες και την ΕΣΔΑ και δέκα έξι (16) δώρα διδασκαλίας στο Δίκαιο Προσφύγων και Αλλοδαπών.

Παράλληλα, στο πλαίσιο των επιμορφωτικών της δραστηριοτήτων, η ΕΣΔΛ διοργάνωσε δύο τριήμερα επιμορφωτικά σεμινάρια, στη Θεσσαλονίκη, για τους εν ενεργεία δικαστές, αλλά και για τους σπουδαστές της ΕΣΔΛ, το ένα στις 24-26 Σεπτεμβρίου 2008 και το άλλο στις 9-11 Νοεμβρίου 2008 με θέμα: «Η αγωγή στο Δημόσιο Δί-

καιο», στα οποία ενέταξε τις εξής εισηγήσεις:

- Οι προϋποθέσεις για τη θεμελίωση αξίωσης ευθύνης του κράτους και η έκταση της δικαστικής προστασίας στα πλαίσια του Κοινοτικού Δικαίου και της ΕΣΔΑ.
- Συμβατότητα προς το Σύνταγμα και την ΕΣΔΑ της εξάρτησης του παραδεκτού της αγωγής από την προηγούμενη άσκηση έφεσης στις συνταξιοδοτικές διαφορές – Οι συνέπειες της ανάλογης εφαρμογής του ΚΔΔ στις συνταξιοδοτικές διαφορές.

4. Έκθεση του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων

Ι. Διαπολιτισμική εκπαίδευση

Ως θεσμικό πλαίσιο για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση παραμένει ο Ν. 2413/1996 (ΦΕΚ Α' 124), που περιλαμβάνει μία ενότητα τεσσάρων άρθρων που αφορούν στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση (Κεφ. Γ: άρθρα 34, 35, 36, 37). Στα άρθρα αυτά προσδιορίζεται ο σκοπός και το περιεχόμενο της Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης και οι διατάξεις που ρυθμίζουν την ίδρυση, λειτουργία και διοίκηση των δημόσιων σχολείων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το άρθρο 34 του εν λόγω νόμου «Σκοπός της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης είναι η οργάνωση και λειτουργία σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για την παροχή εκπαίδευσης σε νέους με εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ιδιαιτερότητες». Πρόκειται για τα Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης που σύμφωνα με το άρθρο 35 του ίδιου νόμου «είναι τα προβλεπόμενα από τις διατάξεις των άρθρων 3, 4, 5 και 6 του Ν. 1566/1985 (ΦΕΚ Α' 167) νηπιαγωγεία, δημοτικά σχολεία, γυμνάσια, λύκεια κάθε τύπου και τεχνικές-επαγγελματικές σχολές».

Επίσης, σύμφωνα με τα άρθρα 34 και 35 του

ίδιου νόμου, στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης εφαρμόζονται τα προγράμματα των αντίστοιχων δημόσιων σχολείων, τα οποία όμως με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία εκδίδεται ύστερα από σύμφωνη γνώμη του Ινστιτούτου Παιδείας Ομογενών και Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (ΙΠΟΔΕ), είναι δυνατό να προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές, πολιτιστικές ή μορφωτικές ανάγκες των μαθητών τους. Έτσι, κατά περίπτωση δύναται να εφαρμόζονται στα σχολεία διαπολιτισμικής εκπαίδευσης ειδικά αναλυτικά προγράμματα με δυνατότητα πρόσθετων ή εναλλακτικών μαθημάτων, μειωμένο ωράριο των εκπαιδευτικών και μειωμένο αριθμό μαθητών ανά τάξη.

Στην παρούσα φάση λειτουργούν είκοσι πέντε (25) σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης σε έξι (6) Νομούς της χώρας μας. Τα δεκατρία (13) από αυτά είναι Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και τα δώδεκα (12) Δευτεροβάθμιας. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι στα σχολεία αυτά φοιτούν και γηγενείς μαθητές, ενώ για να χαρακτηριστεί ένα σχολείο διαπολιτισμικό, θα πρέπει ο αριθμός των παλιννοστούντων και/ή αλλοδαπών μαθητών να πλησιάζει το 45% του συνολικού αριθμού.

Στον πίνακα που ακολουθεί δίδονται ανά Νομό και βαθμίδα εκπαίδευσης τα σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης που λειτουργούν σήμερα.

ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
Νομός	α/α	Σχολείο
Νομός Αττικής	1.	87 ^ο Δημοτικό Αθηνών
	2.	Δημοτικό Παλαιού Φαλήρου
	3.	Δημοτικό Αλσούπολης
Νομός Θεσσαλονίκης	4.	6 ^ο Διαπολιτισμικό και Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Ελευθερίου-Κορδελιού Θεσ/νίκης
	5.	Δημοτικό Νέων Επιβατών
	6.	3 ^ο Δημοτικό Μενεμένης
	7.	5 ^ο Δημοτικό Μενεμένης
	8.	6/θέσιο Δημοτικό Θεσ/νίκης
Νομός Ιωαννίνων	9.	6 ^ο Δημοτικό Ευόσμου
Νομός Ροδόπης	10.	9 ^ο Δημοτικό Ιωαννίνων
	11.	Δημοτικό Ιάσμου
	12.	Δημοτικό Σαππών
Νομός Χανίων	13.	16 ^ο Δημοτικό Χανίων
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ		
Νομός Αττικής	14.	2 ^ο Γυμνάσιο Ελληνικού
	15.	2 ^ο Γυμνάσιο Αχαρνών
	16.	2 ^ο Γυμνάσιο Αθηνών
	17.	2 ^ο Λύκειο Ελληνικού
Νομός Θεσσαλονίκης	18.	Γυμνάσιο Θεσ/νίκης
	19.	Γυμνάσιο Ευόσμου
	20.	Λύκειο Ευόσμου
	21.	Λύκειο Θεσ/νίκης
Νομός Ιωαννίνων	22.	2 ^ο Γυμνάσιο Ιωαννίνων
Νομός Κοζάνης	23.	Καρούτσιο Γυμνάσιο με Λυκειακές τάξεις Πενταλόφου
Νομός Ροδόπης	24.	Γυμνάσιο Σαπών
	25.	Λύκειο Σαπών

Σύμφωνα με τα ΠΔ 201/1998 και 155/1978 για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και τις υπ' αρ. 100758/Γ2/29.09.05 και τις 120839/Γ2/01.11.2005 Εγκυκλίους για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, οι ανήλικοι αλλοδαποί όχι μόνο μπορούν να εγγράφονται σε όλα τα δημόσια σχολεία της χώρας, αλλά είναι δυνατό να εγγράφονται και με ελλιπή δικαιολογητικά στις περιπτώσεις που είναι τέκνα:

α) όσων προστατεύονται από το ελληνικό κράτος ως πρόσφυγες και όσων τελούν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών,

β) όσων προέρχονται από περιοχές όπου επικρατεί έκρυθμη κατάσταση,

γ) όσων έχουν υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ασύλου,

δ) αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα ακόμα και αν δεν έχει ρυθμιστεί η νόμιμη παραμο-

νή τους σε αυτήν.

Περαιτέρω, ισχύουν ειδικές διατάξεις που προβλέπουν τις υποχρεώσεις των εκπαιδευτικών λειτουργών (Προϊσταμένων, Διευθυντών, Εκπαιδευτικών) ως προς την εφαρμογή του νόμου που προβλέπει την υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών. Με συντονισμένες προσπάθειες και τη συνεργασία όλων των φορέων έχουν δημιουργηθεί οι απαραίτητες προϋποθέσεις για την προσέλευση και φοίτηση στο δημοτικό σχολείο και στο νηπιαγωγείο όλων των παιδιών (αλλοδαπών ή παλιννοστούντων), για την εγγραφή των οποίων έχουν αποσταλεί ειδικές εγκύκλιοι από το ΥΠΕΠΘ. Επιπλέον, για την εφαρμογή των προγραμμάτων (Φροντιστηριακά Τμήματα και Τάξεις Υποδοχής) για αλλοδαπούς και παλιννοστούντες έχουν συσταθεί οργανικές θέσεις σε συγκεκριμένα σχολεία.

Κατανομή των Αλλοδαπών και Παλιννοστούτων μαθητών στα Δημόσια Σχολεία κατά το σχολικό έτος 2007-08			
Βαθμίδα εκπαίδευσης	Σύνολο μαθητών	Αριθμός Αλλοδαπών μαθητών	Αριθμός Παλίντων μαθητών
Νηπιαγωγείο	90.698	8.111	759
Δημοτικό	531.674	58.167	5.909
Γυμνάσιο	317.945	29.346	4.996
Λύκειο	211.192	9.192	2.729
ΤΕΕ-ΕΠΑΛ-ΕΠΑΣ	56.531	7.266	2.512
ΣΥΝΟΛΟ	1.208.040	112.082	16.905

Κατανομή των Αλλοδαπών και Παλιννοστούτων μαθητών στα Διαπολιτισμικά Σχολεία κατά το σχολικό έτος 2007-08			
Βαθμίδα εκπαίδευσης	Σύνολο μαθητών	Αριθμός Αλλοδαπών μαθητών	Αριθμός Παλίντων μαθητών
Δημοτικό	2.597	500	99
Γυμνάσιο	1.587	427	112
Λύκειο	684	105	73
ΣΥΝΟΛΟ	4.868	1.032	284

Κατά το σχολικό έτος 2006-07, λειτούργησαν τριάντα τέσσερις (34) τάξεις υποδοχής (τύπου I και II) και τριάντα ένα (31) φροντιστηριακά τμήματα στις σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση, κατά το 2007-08, λειτούργησαν εκατόν εβδομήντα εννέα (179) τάξεις υποδοχής (τύπου I και II) και εκατόν τριάντα τέσσερα (134) φροντιστηριακά τμήματα.

Επιπλέον, λειτουργεί το ΙΠΟΔΕ, το οποίο εμποτεύεται από το Υπουργείο Παιδείας και παράγει έργο ερευνητικό – καταγραφή στοιχείων, στατιστική έρευνα, μελέτη εκπαιδευτικών θεμάτων – και συμβουλευτικό – ημερίδες, επιμορφώσεις εκπαιδευτικών.

Με σκοπό την άμεση προώθηση και υλοποίηση των προτάσεων του ΥΠΕΠΘ στον τομέα της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης συγκροτήθηκαν και λειτουργούν τα αποκεντρωμένα γραφεία του ΙΠΟΔΕ στη Θεσσαλονίκη, Πάτρα και Ιωάννινα (σύμφωνα με την υπ' αριθμ. Φ821/27221/116648/Ζ1/2004 απόφαση του Υπουργείου Παιδείας).

Το ΥΠΕΠΘ ανταποκρινόμενο στις εκπαιδευτικές ανάγκες των αλλοδαπών και παλιννοστούτων μαθητών υλοποιεί προγράμματα που έχουν ως κεντρικούς άξονες δράσης την έρευνα, την ε-

πιμόρφωση και την παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού. Πρόκειται για τα ακόλουθα:

Α) Πρόγραμμα: «Ένταξη παιδιών παλιννοστούτων και αλλοδαπών στο σχολείο για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση»

Το Πρόγραμμα «Ένταξη παιδιών παλιννοστούτων και αλλοδαπών στο σχολείο για την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση», που μέχρι τώρα έχει αναπτυχθεί και εφαρμοσθεί από το Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, έχει ως γενικό σκοπό τη δημιουργία των προϋποθέσεων εκείνων που διασφαλίζουν σε όλους τους μαθητές ίσες ευκαιρίες πρόσβασης σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Το διδακτικό έτος 2007-2008 πραγματοποιήθηκαν οι παρεμβατικές δράσεις σε 599 νηπιαγωγεία και δημοτικά με τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- 2.958 τμήματα στήριξης σε σχολεία, εκ των οποίων 1.319 τμήματα γλωσσικής στήριξης σε δημοτικά σχολεία, 169 τμήματα σε νηπιαγωγεία και 1.470 τμήματα ψυχοκοινωνικής στήριξης.
- 10.734 μαθητές στην παρέμβαση.
- 68.990 ωφελούμενοι μαθητές.
- 18.193 αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές.

- 676 εκπαιδευτικοί.
- 80 επιμορφωτικές δραστηριότητες.
- 5.993 ωφελούμενες σχολικές μονάδες από επιμορφώσεις.
- 8.502 ωφελούμενοι εκπαιδευτικοί.
- 52.026 τίτλοι βιβλίων που διανεμήθηκαν

Β) Πρόγραμμα: «Ένταξη παιδιών παλιννοστούτων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)»

Στο πλαίσιο του προγράμματος «Ένταξη παιδιών παλιννοστούτων και αλλοδαπών στο σχολείο για τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Γυμνάσιο)» κατά το σχολικό έτος 2007-2008 συνεργάστηκαν συνολικά 203 σχολεία στις 12 εκπαιδευτικές περιφέρειες της χώρας. Συγκεκριμένα:

- Η δράση της ενισχυτικής διδασκαλίας για την ανάπτυξη των γλωσσικών δεξιοτήτων των παλιννοστούτων και αλλοδαπών μαθητών, καθώς και τα θερινά προλυκειακά τμήματα εκπαίδευσης αποτελούν σημαντικές δράσεις του έργου με επιτυχή αποτελέσματα. Η διαδικασία επιλογής των φιλολόγων-συνεργατών που διδάσκουν την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα γίνεται με αυστηρά κριτήρια μοριοδότησης.

- Ο αριθμός των μαθητών που συμμετείχαν στη δράση της γλωσσικής διδασκαλίας (Τμήματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας της Γλώσσας, ΤΕΔΓ) την περίοδο 2007-2008 ήταν 3.466. Οι φιλόλογοι που απασχολήθηκαν στα συνεργαζόμενα σχολεία ήταν 172. Για τη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας στα σχολεία αυτά ακολουθήθηκαν διάφορες μέθοδοι: σε άλλες περιπτώσεις επιλέχθηκε η συνδιδασκαλία (10%), σε άλλες τα μαθήματα πραγματοποιήθηκαν σε ξεχωριστά τμήματα που λειτούργησαν παράλληλα με το σχολικό πρόγραμμα (71%) και σε άλλες μετά το πέρας του (19%). Οι εθνικότητες μαθητών που συμμετείχαν στη γλωσσική διδασκαλία είναι κατά πλειοψηφική σειρά: αλβανική, ρωσική, γεωργιανή, βουλγαρική, ενώ με μικρότερο αλλά σημαντικό ποσοστό συμμετοχής υπάρχουν μαθητές άλλης εθνικότητας, όπως ρουμανική, κινεζική, αφγανική, αρμενική, γερμανική κ.ά. Οι τεχνικές και οι τρόποι διδασκαλίας στα ΤΕΔΓ ήταν κυρίως παιχνίδια ρόλων, κάρτες αντικειμένων, οπτικοακουστικά μέσα, εντοπισμός άγνωστων λέξεων. Φοίτησαν ανά σχολική τάξη: Α΄ Γυμνασίου: 46,40%, Β΄ Γυμνασίου: 30,16%, Γ΄

Γυμνασίου: 23,44%.

- Δημιουργήθηκαν βάσεις δεδομένων, έγιναν οργανωτικές συναντήσεις.
- Σημαντικό ήταν το επιμορφωτικό έργο του προγράμματος με σεμινάρια επιμόρφωσης, για εκπαιδευτικούς και στελέχη της εκπαίδευσης σε: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Βέροια, Ρέθυμνο και Ηράκλειο. Συνολικός αριθμός επιμορφούμενων εκπαιδευτικών: 677.

Γ) Ξένα σχολεία

Βάσει του Ν. 4862/1931 σχετικά με την εκπαίδευση αλλοδαπών μαθητών ξένων κοινοτήτων που ζουν και εργάζονται στη χώρα μας το ΥΠΕΠΘ έχει χορηγήσει άδεια λειτουργίας σε ξένα σχολεία, που λειτουργούν υπό την άμεση εποπτεία και ευθύνη των Πρεσβειών τους. Τα ξένα σχολεία είτε παρέχουν ταυτόχρονα ξενόγλωσση και ελληνόγλωσση εκπαίδευση είτε ακολουθούν ξένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα με παράλληλη υποχρεωτική διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας. Διαλέξεις, ημερίδες και άλλες εκδηλώσεις κοινού ενδιαφέροντος (π.χ. ελληνογαλλικές, ελληνογερμανικές) οργανώνονται συχνά στα σχολεία αυτά, ενισχύοντας τον διαπολιτισμικό χαρακτήρα τους.

Δ) Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων

Διοικητικά μέτρα

Βασική αρχή στην εκπαίδευση των τσιγγανοπαίδων είναι η ένταξη των μαθητών αυτών στο σχολικό περιβάλλον, η οποία και επιτυγχάνεται με τη φοίτησή τους σε τμήματα του κανονικού σχολείου και τη συνύπαρξή τους μέσα στην ίδια τάξη με τους υπόλοιπους συμμαθητές τους. Με σχετικές εγκυκλίους του Υπουργείου Παιδείας επισημαίνεται ότι:

- Οι τσιγγανοπαίδες γίνονται δεκτοί στο σχολείο και με ελλιπή δικαιολογητικά και, συγκεκριμένα, ανεξάρτητα αν είναι εγγεγραμμένοι σε μητρώα ή δημοτολόγια.
- Έχει καθιερωθεί η κάρτα φοίτησης μετακινούμενων τσιγγανοπαίδων μαθητών, με την οποία εφοδιάζονται κατά την έναρξη του διδακτικού έτους για τη διευκόλυνση της μετακίνησής τους.
- Καλούνται όλοι οι εκπαιδευτικοί φορείς να δραστηριοποιηθούν στον τομέα της εκπαίδευσης των τσιγγανοπαίδων και να προσπαθήσουν να

τους προσελκύσουν στα δημοτικά σχολεία και νηπιαγωγεία με αναζήτησή τους ακόμη και στους καταυλισμούς που διαμένουν.

- Για τη μαθησιακή ενίσχυση των τσιγγανοπαίδων και την ομαλή ένταξή τους στις κανονικές τάξεις λειτουργούν προπαρασκευαστικά τμήματα στα οποία φοιτούν τσιγγανόπαιδες διαφόρων ηλικιών.

Επιπλέον, στην αρχή του σχολικού έτους 2008-2009 εξεδόθη και εστάλη στα σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης η υπ' αριθμ. 11684/Γ1/10-09-2008 Εγκύκλιος του ΥΠΕΠΘ σχετικά με την «Εγγραφή και φοίτηση Ρομά» προκειμένου να αντιμετωπιστούν προβλήματα ένταξης αθιγγάνων μαθητών στο σχολικό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Βάσει της Εγκυκλίου υπενθυμίζεται προς τους κ.κ. Διευθυντές των Σχολικών Μονάδων η υποχρέωσή τους να προβαίνουν σε εγγραφή Ρομά μαθητών και να συνεργάζονται με το Διευθυντή ΠΕ και τον Περιφερειακό Διευθυντή ΠΕ και ΔΕ για να επιλύουν τυχόν προβλήματα που δημιουργούνται κατά την εγγραφή.

Τονίζεται, επίσης, ότι κάθε σχολική μονάδα πρέπει να φροντίσει τους Ρομά μαθητές της, καταβάλλοντας κάθε προσπάθεια προκειμένου να στηρίξει και να εντάξει αυτά τα παιδιά στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σε συνεργασία με τη Διεύθυνση Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και το Σχολικό Σύμβουλο, καθώς και άλλους δημόσιους φορείς όπως τοπική αυτοδιοίκηση, ιατρο-κοινωνικά κέντρα (όπου υπάρχουν), Διεύθυνση Κοινωνικής Πρόνοιας, ΠΙΚΠΑ, Νοσοκομεία, Ιατρικά Κέντρα καθώς και Φορείς Κοινωνικής Στήριξης δύναται να επιτευχθεί μία συντονισμένη προσπάθεια ένταξης των μαθητών αυτών στο σχολικό σύστημα, με απώτερο στόχο την ομαλή τους ένταξη στην κοινωνία. Στην εν λόγω Εγκύκλιο αναλύονται τα προβλήματα για τα οποία συχνά παρακωλύεται η εγγραφή των Ρομά μαθητών στις σχολικές μονάδες και προτείνονται τρόποι αντιμετώπισης.

Ε) Πρόγραμμα «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο»

Το πρόγραμμα «Ένταξη Τσιγγανοπαίδων στο Σχολείο» υλοποιήθηκε από το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας από 20.03.2006 μέχρι 30.06.2008. Κατά το διάστημα αυτό πραγματοποιήθηκε μία σει-

ρά εκδηλώσεων τόσο για την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης όσο και για την επιμόρφωση των εμπλεκόμενων φορέων σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο, ως εξής:

- 4 εκδηλώσεις στην έδρα του προγράμματος (Βόλος), δηλαδή μία εναρκτήρια εκδήλωση, δύο απολογιστικές συναντήσεις και μία διημερίδα με θέμα «Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Τσιγγάνοι»,
- 8 περιφερειακές εκδηλώσεις διάχυσης,
- 8 περιφερειακές εκδηλώσεις επιμόρφωσης,
- 9 νομαρχιακές εκδηλώσεις διάχυσης,
- 9 νομαρχιακές εκδηλώσεις επιμόρφωσης και
- 23 ενδοσχολικές επιμορφώσεις σε όλη την επικράτεια.

Το πρόγραμμα λειτούργησε σε 170 σχολεία παρέμβασης σε 39 Νομούς της χώρας και δημιουργήθηκαν 80 Τμήματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας (ΤΕΔ) και 43 Εργαστήρια Δημιουργικής Απασχόλησης Μαθητών (ΕΔΑΜ). Η παρακολούθηση της φοίτησης στα σχολεία παρέμβασης από τους συνεργάτες δικτύου του προγράμματος ήταν καθημερινή και ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών (Τσιγγανοπαίδων) ανήλθε στους 8.140 (4.362 αγόρια, 3.778 κορίτσια).

Ο μέσος όρος διαρροής για το σχολικό έτος 2006-2007 ήταν 2.301 μαθητές (1.249 αγόρια και 1.052 κορίτσια), ενώ για το σχολικό έτος 2007-2008 ο μέσος όρος ήταν 1.398 μαθητές (710 αγόρια και 688 κορίτσια).

Τα Τμήματα Ενισχυτικής Διδασκαλίας παρακολούθησαν συνολικά 2.545 Τσιγγάνοι μαθητές (1.443 αγόρια, 1.102 κορίτσια) και δίδαξαν σε αυτά 102 εκπαιδευτικοί τα μαθήματα της Γλώσσας και των Μαθηματικών.

Τα Εργαστήρια Δημιουργικής Απασχόλησης Μαθητών παρακολούθησαν συνολικά 1.944 Τσιγγάνοι μαθητές (986 αγόρια, 958 κορίτσια) και δίδαξαν 76 εκπαιδευτικοί μαθήματα χορού, δημιουργικού παιχνιδιού, ηλεκτρονικούς υπολογιστές και μουσική. Στο πρόγραμμα απασχολήθηκαν 4 άτομα στην κεντρική γραμματεία του έργου, 8 περιφερειακές γραμματείες, 65 συνεργάτες δικτύου πλήρους απασχόλησης, 18 συνεργάτες δικτύου μερικής απασχόλησης, 44 Τσιγγάνοι διαμεσολαβητές και 208 ειδικοί συνεργάτες (Διευθυντές Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Διευθυντές των

σχολείων του προγράμματος). Για την επίτευξη των στόχων της ενισχυτικής διδασκαλίας συγκροτήθηκε συγγραφική ομάδα η οποία και παρήγαγε το κάτωθι διδακτικό υλικό:

- Επιμορφωτικός Οδηγός με τίτλο: «Η Ετερότητα στη σχολική τάξη και η διδασκαλία της Γλώσσας και των Μαθηματικών. Η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων».

- «Μιλώ και γράφω Ελληνικά», πρώτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μιλώ και γράφω Ελληνικά», δεύτερο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μιλώ και γράφω Ελληνικά», τρίτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μιλώ και γράφω Ελληνικά», πρώτο, δεύτερο και τρίτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Δασκάλου).

- «Μαθηματικά», πρώτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μαθηματικά», δεύτερο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μαθηματικά», τρίτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Μαθητή).

- «Μαθηματικά», πρώτο, δεύτερο και τρίτο επίπεδο διδασκαλίας (Βιβλίο του Δασκάλου).

Τέλος, οφείλουμε να τονίσουμε ότι η αποδοχή των βιβλίων υπήρξε σημαντική τόσο από τους εκπαιδευτικούς που τα δίδαξαν, όσο και από τους ειδικούς και λόγω αυξημένης ζήτησής τους από υπηρεσιακούς παράγοντες επανεκτυπώθηκαν.

ΣΤ) Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων

Η μουσουλμανική μειονότητα είναι η μόνη θρησκευτική μειονότητα στην Ελλάδα, την οποία αναγνωρίζει το ελληνικό δίκαιο βάσει της Συνθήκης της Λωζάννης.

α) Διοικητικά μέτρα

1. Οι μουσουλμάνοι υποψήφιοι απαλλάσσονται από την υποχρέωση να επιτυχάνουν τουλάχιστον τη βάση της βαθμολογίας (τη βάση του 10) κατά τις γενικές εξετάσεις εισαγωγής στα ΑΕΙ. Εξακολουθεί να ισχύει η ρύθμιση βάσει της οποίας οι μουσουλμάνοι μαθητές εισάγονται στα ΑΕΙ με το ειδικό ποσοστό του 0,5%. Από το 2007 η ποσόστωση του 0,5 % για την εισαγωγή των μουσουλμανοπαίδων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση επεκτάθηκε και στους αποφοίτους των ΤΕΕ.

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2008-09			
	Ενιαίο Λύκειο	ΤΕΕ- ΕΠΑΛ	ΣΥΝΟΛΟ
Υποψήφιοι	535	194	729
Επιτυχόντες ΑΕΙ	228	-	228
Επιτυχόντες ΤΕΙ	152	136	288
Σύνολο επιτυχόντων	380	136	516
Ποσοστό επιτυχίας	71,03%	70,10%	70,78%

2. Το ΙΚΥ σχεδίασε ειδικό πρόγραμμα υποτροφιών για τους μουσουλμάνους φοιτητές της Θράκης.

3. Πιλοτική διδασκαλία τουρκικής γλώσσας: Από το σχολικό έτος 2006-2007 άρχισε η πιλοτική

διδασκαλία της Τουρκικής Γλώσσας, ως δεύτερη ξένη γλώσσα επιλογής (ΥΑ85970/Γ2/29.08.2006). Κατά το σχολικό έτος 2007-08 παρακολούθησαν το μάθημα 28 μαθητές:

Σχολείο	Αριθμός μαθητών κατά τάξη		Σύνολο
	Α΄	Β΄	
1 ^ο Γυμνάσιο Κομοτηνής	2	4	6
2 ^ο Γυμνάσιο Κομοτηνής	8	4	12
4 ^ο Γυμνάσιο Κομοτηνής	4	0	4
6 ^ο Γυμνάσιο Ξάνθης	0	6	6
Σύνολο	14	14	28

4. Αριθμός Εκπαιδευτικών υπηρετούντων στα Μειονοτικά Σχολεία (2007-08)

Α. Μειονοτικά Σχολεία ΠΕ

Νομός	Αριθμός Εκπαιδευτικών		
	Ελληνόγλωσσου Προγράμματος	Μειονοτικού Προγράμματος	Εκπαιδευτικοί Ειδικοτήτων
Ξάνθης	167	173	42
Ροδόπης	223	223	64
Έβρου	38	40	10
Σύνολο	544	436	116

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Στον αριθμό των εκπαιδευτικών του ελληνόγλωσσου προγράμματος περιλαμβάνονται και οι εκπαιδευτικοί ειδικοτήτων (Αγγλικής Γλώσσας και Φυσικής Αγωγής)

Β. Μειονοτικά Σχολεία ΔΕ

Σχολεία	Αριθμός Εκπαιδευτικών	
	Ελληνόγλωσσου Προγράμματος	Μειονοτικού Προγράμματος
Μειον. Γυμνάσια - Λύκεια	36	27
Ιεροσπουδαστήρια	34	10
Σύνολο	70	37

5. Λειτουργούντα Ολοήμερα Μειονοτικά Σχολεία για το σχολικό έτος 2007-08

Νομός	Αριθμός Ολοήμερων Μειονοτικών Σχολείων
Ξάνθης	24
Ροδόπης	51
Έβρου	9
Σύνολο	84

6. Αριθμός εγγραφέντων μαθητών σε Μειονοτικά Σχολεία Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης για το σχολικό έτος 2007-08

Νομός Ξάνθης							
	α	β	γ	δ	ε	στ	Σύνολο
αγόρια:	270	272	255	278	279	248	1602
κορίτσια:	259	276	241	265	242	219	1502
Σύνολο	529	548	496	543	521	467	3104

Νομός Ροδόπης							
	α	β	γ	δ	ε	στ	Σύνολο
αγόρια:	282	288	242	244	223	245	1524
κορίτσια:	286	257	244	254	239	229	1509
Σύνολο	568	545	486	498	462	474	3033

Νομός Έβρου							
	α	β	γ	δ	ε	στ	Σύνολο
αγόρια:	51	51	54	42	44	38	280
κορίτσια:	36	44	48	47	37	39	251
Σύνολο	87	95	102	89	81	77	531

Σύνολο Θράκης							
	α	β	γ	δ	ε	στ	Σύνολο
αγόρια:	603	611	551	564	546	531	3406
κορίτσια:	581	577	533	566	518	487	3262
Σύνολο	1184	1188	1084	1130	1064	1018	6668

7. Εγγραφέντες στα Μειονοτικά Σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Μειονοτικά Γυμνάσια-Λύκεια και Ιεροσπουδαστήρια) για το σχολικό έτος 2007-08

Α. Μειονοτικά Γυμνάσια

Σχολείο	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Μειον. Γυμνάσιο Ξάνθης	137	164	301
Μειον. Γυμνάσιο Κομοτηνής	215	203	418
Σύνολο	352	367	719

Β. Μειονοτικά Λύκεια

Σχολείο	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Μειον. Λύκειο Ξάνθης	49	82	131
Μειον. Λύκειο Κομοτηνής	84	98	182
Σύνολο	133	180	313

Γ. Ιεροσπουδαστήρια

α) Γυμνάσια Ιεροσπουδαστηρίων

Σχολείο	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Γυμν. Ιεροσπουδαστηρίου Εξίνου Ξάνθης	12	0	12
Γυμν. Ιεροσπουδαστηρίου Κομοτηνής	203	101	304
Σύνολο	317	101	316

β) Λύκεια Ιεροσπουδαστηρίων

Σχολείο	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Λύκειο Ιεροσπουδαστηρίου Εξίνου Ξάνθης	13	0	13
Λύκειο Ιεροσπουδαστηρίου Κομοτηνής	49	82	131
Σύνολο	62	82	144

8. Εγγραφέντες μουσουλμάνοι μαθητές σε δημόσια σχολεία (2007-08)

Α. Νηπιαγωγεία

Νομός	Αριθμός Μαθητών	
	Προνήπια	Νήπια
Ξάνθης	227	476
Ροδόπης	144	275
Έβρου	76	96
Σύνολο	447	847

Β. Δημοτικά

Νομός	Αριθμός Μαθητών	
	Προνήπια	Νήπια
Ξάνθης	669	681
Ροδόπης	175	263
Έβρου	585	52
Σύνολο	1.429	996

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η δεύτερη στήλη αφορά τους μουσουλμάνους μαθητές αθιγγανικής καταγωγής που είναι εγγεγραμμένοι στα δημόσια σχολεία των τριών Νομών.

Γ. Γυμνάσια

Νομός	Αριθμός Μαθητών		
	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Ξάνθης	806	579	1385
Ροδόπης	526	399	925
Έβρου	166	97	263
Σύνολο	1.498	1.075	2.573

Δ. Ενιαία Λύκεια

Νομός	Αριθμός Μαθητών		
	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Ξάνθης	260	315	575
Ροδόπης	158	221	379
Έβρου	44	34	78
Σύνολο	462	570	1.032

Ε. ΕΠΑΛ

Νομός	Αριθμός Μαθητών		
	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο
Ξάνθης	315	144	459
Ροδόπης	227	114	341
Έβρου	37	21	58
Σύνολο	579	279	858

9. Επιχορηγήσεις Μειονοτικών Σχολείων ΠΕ και ΔΕ για την αντιμετώπιση λειτουργικών δαπανών, κατά την τελευταία διετία

α/α	Έτος	Ποσόν
1	2007	1.331.086,08
2	2008	1.171.600,52

ΣΗΜΕΙΩΣΗ: Η μείωση του ποσού κατά το σχολικό έτος 2007-08 οφείλεται στο γεγονός ότι από το 2008 οι καθαρίστριες πληρώνονται από πιστώσεις του ΥΠΕΠΘ.

10. Δαπάνες για μεταφορά μουσουλμάνων μαθητών σε Μειονοτικά Σχολεία ΔΕ

α/α	Έτος	Ποσόν
1	2006-07	315.717,28
2	2007-08	406.627,62

10. Τα βιβλία που διδάσκονται στο ελληνόγλωσσο πρόγραμμα των μειονοτικών σχολείων ΠΕ είναι προϊόν του ΠΕΜ. 55 τίτλοι βιβλίων απευθύνονται στο μαθητή (διδασκτικά εγχειρίδια και τετράδια ασκήσεων) και 15 τίτλοι αποτελούν βοηθητικά βιβλία για το δάσκαλο.

Για το τρέχον διδακτικό έτος 2008-2009 διανεμήθηκαν 60.676 αντίτυπα βιβλίων στους μαθητές όλων των τάξεων των μειονοτικών σχολείων ΠΕ και 2.769 αντίτυπα στους δασκάλους του ελληνόγλωσσου προγράμματος. Επίσης, κατά το τρέχον διδακτικό έτος 2008-2009 διανεμήθηκαν, βάσει διακρατικής συμφωνίας και τα διαλαμβανόμενα στο Πρωτόκολλο 1968, νέα διδακτικά βιβλία του μειονοτικού προγράμματος.

β) Πρόγραμμα

Οι δράσεις που προβλέπονταν στο Τεχνικό Δελτίο Έργου της Πράξης «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων 2005-2007», με επιστημονική υπεύθυνη την καθηγήτρια Ά. Φραγκουδάκη, και πραγματοποιήθηκαν κατά το σχολικό έτος 2007-

2008 στα ΚΕΣΠΕΜ (Κέντρα Στήριξης Προγράμματος Εκπαίδευσης Μουσουλμανοπαίδων) ήταν οι εξής:

- Στελέχωση των ΚΕΣΠΕΜ από 15 επιμορφωμένους συνεργάτες στην οργάνωση και στην καθημερινή λειτουργία των Κέντρων και από 26 έμπειρους εμπυκωτές.
- Λειτουργίες κινητών ΚΕΣΠΕΜ για μαθήματα σε απομακρυσμένα χωριά. Συμμετείχαν 250 μαθητές και πραγματοποιήθηκαν 1.152 ώρες μαθημάτων.
- Λειτουργία Δημιουργικού Εργαστηρίου Νέων «Νέοι εν Δράσει».
- Δράσεις εμπύκωσης παιδιών της μειονότητας σε προσχολική ηλικία, με δραματοποίηση, θεατρικό παιχνίδι, εικαστικά, παιχνίδια λόγου και χρήση Ηλεκτρονικών Υπολογιστών στα ΚΕΣΠΕΜ.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών πάνω στο κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο της μειονοτικής εκπαίδευσης, σε εκπαιδευτικά λογισμικά για τη διδασκαλία της γλώσσας, σε διαδικασίες παραγωγής γραπτού και προφορικού λόγου, σε διαδικασίες

παρακολούθησης και αξιολόγησης της πορείας των μαθητών.

- Μαθήματα προς μειονοτικούς μαθητές δημοτικού και γυμνασίου:

- α) Ελληνικής γλώσσας κατά τους θερινούς μήνες του 2007 και του 2008.

- β) Η/Υ στα ελληνικά κατά το σχολικό έτος 2007-8.

- Οργάνωση και παροχή μαθημάτων ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες μέλη της μειονότητας.

- Πραγματοποίηση δύο δίωρων σεμιναρίων στην Ξάνθη και στην Κομοτηνή με στόχο την εξοικείωση των εκπαιδευτικών με τις ιδιαιτερότητες της δομής της τουρκικής γλώσσας.

- Μαθήματα τουρκικής γλώσσας σε αρχάριους, απευθυνόμενα σε εκπαιδευτικούς της Ξάνθης, Κομοτηνής και Αλεξανδρούπολης. Συμμετείχαν 170 εκπαιδευτικοί και πραγματοποιήθηκαν 1170 ώρες διδασκαλίας.

- Εμπλουτισμός δανειστικών βιβλιοθηκών των σταθερών και κινητών ΚΕΣΠΕΜ με μεγάλο αριθμό εκπαιδευτικών βιβλίων και παιχνιδιών.

- Εορταστικές εκδηλώσεις στα ΚΕΣΠΕΜ για την ολοκλήρωση κύκλου μαθημάτων, με παρουσιάσεις των δημιουργικών δραστηριοτήτων των παιδιών και εκθέσεις εργασιών.

- Πραγματοποίηση διεθνούς συνεδρίου για τα αποτελέσματα του έργου τη δεκαετία 1997-2007 με τίτλο: «Πολιτισμική Ετερότητα και Ανθρώπινα Δικαιώματα».

- Εκπόνηση νέου εκπαιδευτικού υλικού με περιεχόμενο την «Ευρωπαϊκή Αγωγή του Πολίτη».

- Ξεκίνησε το 2008 η βιντεογραφημένη αποτύπωση, διάρκειας 50' και με αγγλικούς υπότιτλους, για τα αποτελέσματα της όλης παρέμβασης του έργου ως προς τις αρχικές κοινωνικές συνθήκες και τις αλλαγές που επέφερε στη 10ετή πορεία του στη θρακική κοινωνία.

- Συμβουλευτική στήριξη γονέων και μαθητών της μειονότητας, σε εβδομαδιαία βάση, στα κεντρικά και περιφερειακά ΚΕΣΠΕΜ, με στόχο την αντιμετώπιση μαθησιακών δυσκολιών και προβλημάτων ένταξης στο σχολείο.

Προβλέπονται ακόμη:

- Παροχή ηλεκτρονικής μεθόδου εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας για παιδιά 8-14 ετών και συνοδευτικού ηλεκτρονικού λεξικού 6.000 λημμάτων.

- Παροχή τρίγλωσσου (ελληνικά-τουρκικά-αγγλικά) ορολογικού ηλεκτρονικού λεξικού με την ορολογία όλων των μαθημάτων του γυμνασίου.

Σημειώνουμε ότι όλα τα προαναφερθέντα προγράμματα έληξαν κατά το έτος 2008. Ήδη, έχει προκηρυχθεί ενιαίο πρόγραμμα για την εκπαίδευση αλλοδαπών, παλιννοστούντων και μουσουλμάνων μαθητών και επίκειται η προκήρυξη προγράμματος για την εκπαίδευση Τσιγγάνων μαθητών.

II. Διεθνείς οργανισμοί και ανθρώπινα δικαιώματα

Σε συνέχεια των στοιχείων που περιλήφθησαν στην Έκθεση της ΕΕΔΑ 2007 σας ενημερώνουμε ότι το Τμήμα Διεθνών Οργανισμών της Διεύθυνσης Διεθνών Εκπαιδευτικών Σχέσεων του ΥΠΕΠΘ παραμένει Υπεύθυνος Φορέας Συνεργασίας για το Παγκόσμιο Πρόγραμμα της Εκπαίδευσης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Η χώρα μας, ως μέλος της UNESCO συνεχίζει να συμμετέχει ενεργά στο Πρόγραμμα «Δίκτυο Συνεργαζομένων Σχολείων της UNESCO» με 100 περίπου σχολικές μονάδες από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια). Από τα βασικά θέματα που προτείνονται για την ανάπτυξη σχεδίων εργασίας στα σχολεία-μέλη του εν λόγω δικτύου αποτελούν η ενασχόληση με θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ειρήνης, πολιτισμικής διαφορετικότητας και βιώσιμης ανάπτυξης.

Επίσης, όπως αναλυτικά παρουσιάστηκαν από το ΥΠΕΠΘ τα σχετικά στοιχεία στην προηγούμενη Έκθεση της ΕΕΔΑ, στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης εξακολουθεί να λειτουργεί το Πρόγραμμα «Παιδεία για τη Δημοκρατία/Εκπαίδευση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» (Education for Democratic Citizenship/Human Rights Education), το οποίο αποσκοπεί στη διάδοση και την προώθηση εκείνων των αξιών και δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη συμμετοχή κάθε πολίτη στις δημοκρατικές διαδικασίες. Το εν λόγω Πρόγραμμα περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις της εκπαίδευσης, όπως τη διαπολιτισμική εκπαίδευση, την εκπαίδευση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την εκπαίδευση για την ειρήνη, την ανεκτικότητα, το δημοκρατικό πολιτισμό, την αλληλεγγύη και άλλα. Προκειμένου να προαχθούν

οι ευρύτεροι στόχοι του προγράμματος έχουν τεθεί οι κάτωθι στόχοι στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στη χώρα μας:

- Να βοηθηθούν οι μαθητές ώστε να εξελιχθούν σε αυτόνομους, υπεύθυνους και δημοκρατικούς πολίτες, ικανοί να υπερασπιστούν την εθνική ανεξαρτησία, την παγκόσμια ειρήνη και τη δημοκρατία.

- Να καλλιεργηθεί η δημιουργική και κριτική σκέψη των παιδιών, και να αναπτυχθεί το πνεύμα της φιλίας, της συνεργασίας και της συμμετοχικότητας στη σχολική κοινότητα, αλλά και στη ζωή εν γένει.

III. Δίκτυο για την πρόληψη και καταπολέμηση της σωματικής τιμωρίας στα παιδιά

Υπενθυμίζουμε ότι το ΥΠΕΠΘ είναι ιδρυτικό μέλος του Δικτύου για την Πρόληψη και Καταπολέμηση της Σωματικής Τιμωρίας στα Παιδιά. Τα άλλα ιδρυτικά μέλη του Δικτύου είναι το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η Γενική Γραμματεία Εκπαίδευσης Ενηλίκων, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, η Ανεξάρτητη Αρχή Συνήγορος του Πολίτη, το Ινστιτούτο Κοινωνικής Προστασίας και Αλληλεγγύης, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, η Ελληνική Παιδιατρική Εταιρεία και η Ελληνική Εθνική Επιτροπή UNICEF.

Στις 24 Ιανουαρίου 2007 τέθηκε σε ισχύ ο Ν. 3500/06, που ψηφίστηκε στην Ελληνική Βουλή, «για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας». Στο νόμο αυτό περιλαμβάνεται το άρθρο 4 όπου για πρώτη φορά γίνεται σαφές ότι η σωματική τιμωρία δεν είναι επιτρεπτή στο πλαίσιο της ανατροφής και διαπαιδαγώγησης των παιδιών.

Επιπλέον, στις 30 Απριλίου 2007 δημοσιοποιήθηκε επίσημα ο «Δεκάλογος για τη Σωματική Τιμωρία στα Παιδιά» που ακολουθεί, ο οποίος συντάχτηκε από την οργανωτική ομάδα του Δικτύου και ευρέως πια προωθείται σε χώρους εκπαίδευσης, εργασίας, ενημέρωσης, κλπ.

ΔΙΚΤΥΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

www.somatikitimoria.gr

ΔΕΚΑΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΩΜΑΤΙΚΗΣ ΤΙΜΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

1. Τα παιδιά, όπως και οι μεγάλοι, έχουν δικαίωμα στην προστασία από κάθε μορφή βίας. Η σωματική τιμωρία είναι μία μορφή βίας.

2. Το ξύλο, το χαστούκι, το τράβηγμα αυτιού και γενικά η επιβολή σωματικού πόνου στο παιδί είναι μορφές σωματικής τιμωρίας και πλέον δεν επιτρέπονται από το νόμο (Ν. 3500/06, άρθρο 4).

3. Κανένα πρόσωπο που έχει στην ευθύνη του ένα παιδί δεν έχει δικαίωμα να του επιβάλει σωματική τιμωρία.

4. Οι γονείς έχουν την ευθύνη της διαπαιδαγώγησης των παιδιών τους και οφείλουν να τα μεγαλώνουν χωρίς να χρησιμοποιούν βία σε βάρος τους και να προσβάλουν την αξιοπρέπειά τους.

5. Η σωματική τιμωρία θίγει την προσωπικότητα του παιδιού.

6. Η σωματική τιμωρία δεν είναι αποτελεσματικό μέσο διαπαιδαγώγησης.

7. Ένα παιδί που μεγαλώνει με ξύλο, μαθαίνει να λύνει τα προβλήματά του με βίαιο τρόπο και είναι πιθανό να ασκήσει βία σε άλλους αργότερα.

8. Η σωματική τιμωρία μπορεί να οδηγήσει σε σοβαρές μορφές κακοποίησης.

9. Ο διάλογος και η μη βίαιη διαπαιδαγώγηση είναι ο καλύτερος τρόπος για να μαθαίνει ένα παιδί τους κανόνες και τα όρια που χρειάζεται στη ζωή του.

10. Είναι στο χέρι μας να βγάλουμε το ξύλο και τη βία από τη ζωή των παιδιών!

IV. Σχολείο ευρωπαϊκής παιδείας

Βάσει του Ν. 3376/2005 λειτουργεί το Σχολείο Ευρωπαϊκής Παιδείας στο Ηράκλειο Κρήτης. Το σχολείο καλύπτει τις εκπαιδευτικές ανάγκες των παιδιών των υπαλλήλων του Οργανισμού για την Ασφάλεια Δικτύων Πληροφοριών (υπηρεσία της ΕΕ) που εδρεύει στο Ηράκλειο και φιλοδοξεί να αποτελέσει πρότυπο πολυγλωσσικής και πολιτισμικής εκπαίδευσης στο Ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα.

V. Εκπαίδευση για θέματα ρατσισμού και αντισημιτισμού

Από το 2004 η Βουλή των Ελλήνων καθιέρωσε με ομόφωνο ψήφισμά της την 27^η Ιανουαρίου ως «Ημέρα Μνήμης των Ελλήνων Εβραίων μαρτύρων και ηρώων του Ολοκαυτώματος». Από τον Οκτώβριο του 2005 η Ελλάδα συμπεριλαμβάνεται επισήμως στις χώρες εκείνες που καθιερώνουν την 27^η Ιανουαρίου ως Ημέρα Μνήμης Εβραίων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος, με απόφαση της Ολομέλειας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ).

Επίσης, η χώρα μας έγινε το Νοέμβριο του 2005 ομόφωνα δεκτή ως πλήρες μέλος στο Διεθνή Οργανισμό (Task Force) για τη Συνεργασία, Μελέτη, Μνήμη και Έρευνα του Ολοκαυτώματος, που ιδρύθηκε το 1998 με πρωτοβουλία της Σουηδίας.

Στο πλαίσιο αυτό, το Ελληνικό Κράτος έχει λάβει μέτρα για τη διδασκαλία του Ολοκαυτώματος στα σχολεία, με σκοπό την ευαισθητοποίηση των μαθητών και την προάσπιση της δημοκρατίας, της ελευθερίας και του σεβασμού της διαφορετικότητας και προτίθεται να εξακολουθήσει να δραστηριοποιείται προς την κατεύθυνση αυτή.

VI. Ημέρες φιλίας

Σύμφωνα με την υπ' αρ. Φ.815.2/744/129905-Ζ1/04.12.2006 Απόφαση καθιερώθηκαν Ημέρες Φιλίας στα σχολεία. Η καθιέρωση των Ημερών Φιλίας συμβάλλει στην αλληλοκατανόηση και στο σεβασμό της διαφορετικότητας ανάμεσα στα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας σε συνεργασία με τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων.

Πρόκειται για συναντήσεις, εκτός του ωρολογίου προγράμματος, οι οποίες θα οργανώνονται από το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων και θα περιλαμβάνουν καλλιτεχνικές εκδηλώσεις, ανοιχτές συζητήσεις, παζάρι με κατασκευές από τα παιδιά και τους γονείς, βραδιές γνωριμίας με διάφορες τοπικές κουζίνες, μουσικές βραδιές με συγκροτήματα μαθητών κλπ.

VII. Ειδική αγωγή και εκπαίδευση

Η Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης προέβη το έτος 2008 σε μία σειρά από και-

νοτόμες παρεμβάσεις –θεσμικές, οργανωτικές και λειτουργικές– καθώς και στην ενσωμάτωση σύγχρονων εκπαιδευτικών μεθόδων και τεχνολογιών αιχμής στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σκοπός είναι η διασφάλιση του συνόλου των παρεχομένων ειδικών εκπαιδευτικών υπηρεσιών στους μαθητές με αναπηρία και διαπιστωμένες εκπαιδευτικές ανάγκες προσφέροντας ίσες ευκαιρίες για πλήρη συμμετοχή και συνεισφορά στην κοινωνία, ανεξάρτητη διαβίωση, οικονομική αυτάρκεια και αυτονομία. Τα ανωτέρω υπογραμμίζουν τον βαθιά κοινωνικό χαρακτήρα της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και αποτελούν έμπρακτη απόδειξη του θεμελιώδους ρόλου της παιδείας και της μόρφωσης στην άρση των κοινωνικών προκαταλήψεων, στη διαφύλαξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στη διασφάλιση της δημοκρατίας και του κοινωνικού κράτους δικαίου. Αναλυτικότερα:

1. Ψηφίστηκε ο Ν. 3699/2008 (ΦΕΚ Α' 199) «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες» που αναφέρεται αποκλειστικά στην Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση κάνοντας τομή στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Με βάση λοιπόν το Σύνταγμα της Ελλάδας, τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, τη Διακήρυξη της Σαλαμάνκα και όλες τις Διεθνείς Διακηρύξεις για τα Δικαιώματα των Αναπήρων και των Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες, αλλά και με την αποδοχή μίας πραγματικότητας εξελίξιμης, ανατρέψιμης και δυναμικής και στο πλαίσιο μίας εκπαιδευτικής μεταρρυθμιστικής προσπάθειας που έχει ως επίκεντρο «τον άνθρωπο» σαν οντότητα αλλά και σαν πολίτη, μέρος ενός συνόλου, που απαιτεί από την πολιτεία την «ολική ποιότητα» σε όλες τις εκφάνσεις της ζωής του, συμφωνήθηκε ότι αποτελεί στρατηγική επιλογή και αναγκαιότητα η εισαγωγή μίας σειράς από θεσμικές, οργανωτικές και λειτουργικές αλλαγές στο υπάρχον σύστημα της Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης με έναν ολοκληρωμένο Νόμο-Πλαίσιο, που βελτιώνει και εκσυγχρονίζει θεσμικά και λειτουργικά, την προηγούμενη σχετική νομοθεσία. Που ρυθμίζει, επίσης, κομβικά σημεία στην εκπαίδευση των ατόμων με αναπηρία, τα οποία αποτελούν τη βασική προϋπόθεση για τη διασφάλιση ίσων ευκαιριών, πάγιο αίτημα του αναπηρικού κινήματος στη χώρα μας και επιταγή της κοινωνίας διεθνώς.

2. Για πρώτη φορά καταρτίστηκαν ενιαίοι πί-

νακες αναπληρωτών εκπαιδευτικών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έτσι ώστε να γίνει σωστή κατανομή των ειδικοτήτων στις ΣΜΕΑΕ με αποτέλεσμα την έγκαιρη στελέχωση των ΣΜΕΑΕ της επικράτειας, παρέχοντας τα απαραίτητα εκπαιδευτικά εφόδια στους μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ή αναπηρίες με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

3. Διευθετήθηκε το χρόνιο πρόβλημα εκτύπωσης των βιβλίων των αμβλυώπων μαθητών.

4. Παραδόθηκαν μέχρι το Δεκέμβριο του 2008, από τις ανάδοχες εταιρείες Η/Υ (Iaptop) με εξειδικευμένο λογισμικό στους μαθητές με αναπηρία και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Με αυτό το έργο διασφαλίζεται η ηλεκτρονική προσβασιμότητα όλων των παραπάνω μαθητών και είναι ένα από τα μεγαλύτερα έργα που αφορούν στην Ε-ΑΕ, τόσο από παιδαγωγικής-μαθησιακής πλευράς και επαγγελματικής κατάρτισης, όσο και από οικονομικής πλευράς.

5. Για πρώτη φορά χαρτογραφήθηκαν πλήρως οι ΣΜΕΑΕ και τα ΚΕΔΔΥ σε όλη την επικράτεια. Η χαρτογράφηση αφορά στην κτηριακή υποδομή, στην υλικοτεχνική υποδομή, στο εκπαιδευτικό δυναμικό, στο μαθητικό δυναμικό ανά κατηγορία, στην αναλογία εκπαιδευτικών-μαθητών, στη φυσική και ηλεκτρονική προσβασιμότητα κάθε ΣΜΕΑΕ και ΚΕΔΔΥ.

VIII. Γενικό Συμβούλιο Βιβλιοθηκών, Αρχείων και Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης

Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες και τα Γενικά Αρχεία του Κράτους, που εποπτεύονται από το ΥΠΕΠΘ μέσω του Ενιαίου Διοικητικού Τομέα Θεμάτων Εποπτικών Μέσων Διδασκαλίας, Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, Βιβλιοθηκών και Ιστορικών Αρχείων, είναι πνευματικά ιδρύματα με μορφωτικό και πληροφοριακό σκοπό τα οποία στηρίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία ποικιλοτρόπως, εξασφαλίζουν την ισότιμη πρόσβαση όλων των κοινωνικών ομάδων στην πληροφορία και τη γνώση και προωθούν τη δια βίου μάθηση, εξυπηρετώντας με τον τρόπο αυτό τα ανθρώπινα δικαιώματα στην παιδεία και τον πολιτισμό. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρουμε τα παρακάτω στοιχεία ως αδρομερή παρουσίαση του έργου των εποπτευόμενων υπηρεσιών:

Οι 46 Δημόσιες Βιβλιοθήκες καλύπτουν τις

ανάγκες πληροφόρησης και πρόσβασης στη γνώση ενός μεγάλου μέρους της επικράτειας διασκορπισμένες στους περισσότερους Νομούς της χώρας. Εξυπηρετούν τους ερευνητές και τους κατοίκους της τοπικής κοινωνίας, τους μαθητές και τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας γενικότερα. Στα Δημόσια Κέντρα Πληροφόρησης που έχουν δημιουργηθεί στις δημόσιες βιβλιοθήκες, εξυπηρετούνται καθημερινώς χρήστες όλων των κοινωνικών ομάδων της ευρύτερης περιοχής τους με δωρεάν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Κατά το 2008 συνεχίστηκε το έργο των 29 κινητών βιβλιοθηκών, οι οποίες επισκέπτονται 2000 περίπου δανειστικά κέντρα, κυρίως σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που δε διαθέτουν σχολική βιβλιοθήκη, αλλά και νοσοκομεία, κέντρα τρίτης ηλικίας, κατοίκους απομακρυσμένων περιοχών κλπ.

Επίσης, ολοκληρώθηκε έργο για την απόκτηση από κάθε δημόσια βιβλιοθήκη ειδικού εξοπλισμού που επιτρέπει την πρόσβαση στους υπολογιστές και το διαδίκτυο στα άτομα με προβλήματα όρασης ή κίνησης. Ο εξοπλισμός αυτός θα καλύπτει ευρύτερες πληροφοριακές ανάγκες των ΑμεΑ στις τοπικές κοινωνίες. Στο πλαίσιο του ίδιου έργου, ο Τομέας φρόντισε να συμπεριληφθούν και 30 δημοτικές βιβλιοθήκες, στις οποίες έχει εγκατασταθεί αντίστοιχος εξοπλισμός για τη λειτουργία σταθμών εργασίας ΑμεΑ. Στις ίδιες Δημοτικές Βιβλιοθήκες ολοκληρώθηκε το έργο της δημιουργίας 30 Κέντρων Πληροφόρησης, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται καλύτερα στις αυξημένες απαιτήσεις των χρηστών τους, υπό το πρίσμα των αλλαγών που επιβάλλει η τεχνολογική ανάπτυξη της εποχής μας.

Οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες και τα Γενικά Αρχεία του Κράτους υλοποιούν προγράμματα συγχρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αναπτύσσουν συνεργασίες σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Συγκεκριμένα, εντός του 2008 ολοκληρώθηκαν προγράμματα ψηφιοποίησης υλικού των αρχειακών υπηρεσιών, με αποτέλεσμα τη δημιουργία ψηφιακής βιβλιοθήκης 7.500.000 σελίδων, ενώ βρίσκεται στο στάδιο της ολοκλήρωσης αντίστοιχο έργο ψηφιοποίησης υλικού των Δημόσιων Βιβλιοθηκών (15.000.000 περίπου σελίδες). Στα αποτελέσματα των μεγάλων αυτών έργων, μεταξύ άλλων εντάσσονται η προαγωγή της επιστήμης, η κάλυψη των αναγκών της εκπαίδευσης σε

όλες τις βαθμίδες, η προώθηση της έρευνας, η εξ αποστάσεως εξυπηρέτηση των ατόμων με ειδικά προβλήματα, αλλά και του ευρύτερου κοινού.

Επίσης, οι Δημόσιες Βιβλιοθήκες και τα Γενικά Αρχεία του Κράτους για την προώθηση της αναγνωσιμότητας, αλλά και της διάσωσης και προβολής της πολιτιστικής κληρονομιάς, όπως και για την ευαισθητοποίηση των παιδιών κυρίως πάνω σε αυτά τα θέματα πραγματοποιούν συναντήσεις με συγγραφείς, διοργανώνουν επιμορφωτικές ημερίδες και εκπαιδευτικά εργαστήρια, υλοποιούν διαδραστικά προγράμματα και προβαίνουν σε διάφορες πνευματικές και πολιτιστικές δραστηριότητες με τη συμμετοχή όλων των κοινωνικών ομάδων, χωρίς διακρίσεις οποιουδήποτε είδους.

ΙΧ. Δραστηριότητες του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου

Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο έχει εκπονήσει καινούργια Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) για την υποχρεωτική εκπαίδευση. Ως γενικές αρχές των νέων ΑΠΣ, μεταξύ άλλων, ορίζονται:

- η εξασφάλιση ίσων ευκαιριών και δυνατότητων μάθησης για όλους τους μαθητές,
- η ενίσχυση της πολιτισμικής και γλωσσικής ταυτότητας στο πλαίσιο μίας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, και
- η ευαισθητοποίηση σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παγκόσμιας ειρήνης και η διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Επίσης, στο πρόγραμμα της Ευέλικτης Ζώνης, μεταξύ άλλων, δίνονται ως σχέδια εργασίας (project) οι εξής θεματικές:

- Η δημιουργική αξιοποίηση της γλωσσικής και πολιτισμικής διαφορετικότητας μέσα από τους μαθητές.
- Η διαπολιτισμική εργασία.
- Ένα σχολείο για όλους: το δικαίωμα στη διαφορετικότητα, κτλ.

Επιπρόσθετα, τα θέματα των διακρίσεων, ρατσισμού, ξενοφοβίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων βρίσκονται στην «Ημερήσια Διάταξη» του ΠΙ και διαχέονται σε όλη την εκπαίδευση (Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια), τόσο στα βιβλία και στις οδηγίες για τον εκπαιδευτικό, όσο και κατά τις σχετικές δραστηριότητες των στελεχών του ΠΙ (Ημερίδες, Συνέδρια, επισκέψεις, αφίσες κτλ).

Σημαντική είναι, επίσης, η συνδρομή του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών. Συγκεκριμένα το ΠΙ πραγματοποιεί από το σχολικό έτος 2006-07 ταχύρρυθμο επιμορφωτικό πρόγραμμα σχετικά με τη διαχείριση προβλημάτων τάξης. Σκοπός του προγράμματος είναι να εμπλουτίσουν οι συμμετέχοντες εκπαιδευτικοί τις γνώσεις τους και να βελτιώσουν τις πρακτικές τους ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στη διαχείριση προβλημάτων.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται:

- Στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της επιθετικότητας και της βίας στο σχολικό περιβάλλον.
- Στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων και τρόπων διαχείρισης συγκρούσεων, στρες και θυμού.
- Στον εντοπισμό των παραγόντων που επιτείνουν τη βία και την επιθετικότητα.
- Στην εδραίωση θετικού ψυχολογικού κλίματος που συμβάλλει στην αποδοχή της διαφορετικότητας και στη δημιουργία συνεργατικού πνεύματος στη σχολική τάξη.
- Στη διαχείριση της πολυπολιτισμικότητας του σχολείου και στους τρόπους στήριξης των μαθητών με πολιτισμικές διαφορές.
- Στη διαχείριση των συναισθημάτων των μαθητών (θυμός, φόβος, φθόνος).
- Στην εφαρμογή στρατηγικών τροποποίησης της συμπεριφοράς.

Όσον αφορά την Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αυτή έχει συσταθεί στο Παιδαγωγικό Ινστιτούτο με την υπ' αρ. 6/8-02-2001 Πράξη του Συντονιστικού Συμβουλίου. Αποστολή της εν λόγω Επιτροπής είναι «ο σχεδιασμός και η εισήγηση μέτρων για την εφαρμογή των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ειδικότερα των δικαιωμάτων του παιδιού, στο εκπαιδευτικό σύστημα». Το έργο της Επιτροπής έχει αποφασιστεί να υλοποιείται με βάση τους παρακάτω άξονες:

α) Εκπαίδευση στα δικαιώματα του ανθρώπου (επιμόρφωση εκπαιδευτικών, ανάπτυξη προγραμμάτων για όλες τις βαθμίδες, διάχυση αξιών των δικαιωμάτων στα Αναλυτικά Προγράμματα, κλπ),

β) Διασφάλιση της εφαρμογής των δικαιωμάτων του παιδιού μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Χ. Δραστηριότητες της Γενικής Γραμματείας Εκπαίδευσης Ενηλίκων σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου

Α) Συμβουλευτική Γονέων-Σχολές Γονέων

Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓΔΒΜ) του ΥΠΕΠΘ λειτουργεί Σχολές Γονέων, από το 2003 πιλοτικά και από το 2004 σε όλους τους Νομούς της χώρας. Η λειτουργία τους υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης.

Η έδρα των Σχολών Γονέων είναι τα Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ) της χώρας, ενώ οι χώροι ανάπτυξής τους μπορεί να είναι αίθουσες των ΚΕΕ, της τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων.

Σκοπός του έργου των Σχολών Γονέων είναι η στήριξη των γονέων έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν με επιτυχία στο σύνθετο και δύσκολο ρόλο τους, όπως αυτός διαμορφώνεται στις σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες. Το έργο θα προσφέρει στους γονείς και στο οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον γνώσεις και ευκαιρίες για προβληματισμό.

Αναλυτικότερα το έργο στοχεύει στο να:

- βελτιωθεί η επικοινωνία μέσα στην οικογένεια,
- βελτιωθούν οι γνώσεις των γονέων σχετικά με τις ψυχικές, κοινωνικές, πνευματικές και άλλες ανάγκες των παιδιών σε κάθε στάδιο ανάπτυξης τους,
- αναπτυχθούν δεξιότητες για την έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση δύσκολων συμπεριφορών των παιδιών τους,
- βελτιωθεί η επικοινωνία των γονέων στο σχολείο,
- ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των γονέων στις σχολικές δραστηριότητες και η συνεργασία τους με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων για την αποτελεσματικότερη παροχή βοήθειας στα παιδιά τους,
- αποκτηθούν συγκεκριμένες ικανότητες έτσι ώστε να μπορούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις του νηπιαγωγείου, δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου,
- υποστηριχθεί η συνεργασία εκπαιδευτικών και γονέων,

- παρασχεθεί συμβουλευτική υποστήριξη και αγωγή υγείας στις οικογένειες ευάλωτων κοινωνικών ομάδων,

- ενημερωθούν οι γονείς σε θέματα υγείας των ίδιων και των παιδιών τους,

- ενημερωθούν οι γονείς για τους τρόπους σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης ανάλογα με την ηλικία των παιδιών τους,

- γίνει κατανοητή η θέση των ατόμων τρίτης ηλικίας στην κοινωνία, την οικογένεια και τα κοινά,

- γίνει ενημέρωση των γονέων για τους τρόπους προφύλαξης των παιδιών από τη χρήση των Τεχνολογιών Πληροφορικής και Επικοινωνιών και να προταθούν τρόποι παιδαγωγικής και λελογισμένης χρήσης τους,

- βελτιωθεί η διαχείριση των οικογενειακών χώρων,

- ενημερωθούν και να υποστηριχθούν ψυχολογικά γονείς ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Τα επιμορφωτικά προγράμματα των Σχολών Γονέων κατά την προγραμματική περίοδο 2008-2013 θα έχουν διάρκεια πενήντα (50) ή εικοσιπέντε (25) ωρών και αφορούν στα παρακάτω θέματα:

- Η οικογένεια στη σύγχρονη εποχή (διάρκειας 50 ωρών).

- Υγεία και οικογένεια (διάρκειας 50 ωρών).

- Διαφυλικές σχέσεις (διάρκειας 25 ωρών).

- Ανάπτυξη στην τρίτη ηλικία (διάρκειας 25 ωρών).

- Παιδί και νέες τεχνολογίες (διάρκειας 25 ωρών).

- Οικιακή οικονομία στη σύγχρονη ελληνική οικογένεια (διάρκειας 25 ωρών).

- Συνεργασία εκπαιδευτικών-οικογένειας (διάρκειας 25 ωρών).

- Ψυχολογική υποστήριξη και αγωγή υγείας ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (διάρκειας 25 ωρών).

- Συμβουλευτική γονέων παιδιών με ειδικές ανάγκες (διάρκειας 50 ωρών).

- Στερεότυπα και διακρίσεις στην οικογένεια (διάρκειας 25 ωρών).

Οι Σχολές Γονέων σχεδιάζεται επίσης να παρέχουν εκπαίδευση από απόσταση μέσω του Κέντρου Δια Βίου Μάθησης από Απόσταση (ΚΕΔΒΜΑΠ) σε πολίτες που δε διαθέτουν χρόνο παρακολούθησης των προγραμμάτων διά ζώσης.

Β) Δίκτυο Συνεργασίας για την υποστήριξη Νέων (ΔΙΣΥΝ)

Η ΓΓΔΒΜ είναι ιδρυτικό μέλος του Δικτύου Συνεργασίας για την Υποστήριξη των Νέων (ΔΙΣΥΝ). Το ΔΙΣΥΝ είναι ένα δίκτυο συνεργασίας κρατικών και μη κυβερνητικών φορέων που δραστηριοποιούνται στο χώρο της προστασίας των νέων, οι οποίοι βρίσκονται σε κίνδυνο. Δημιουργήθηκε το 2002 με σκοπό τη συντονισμένη και συμπληρωματική δράση φορέων για την παροχή υπηρεσιών σε νέους και νέες μέχρι και 25 ετών που βρίσκονται σε κίνδυνο αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Στόχος του ΔΙΣΥΝ είναι η παρέμβαση σε θέματα όπως:

- Νέοι με συναισθηματικές δυσκολίες.
- Νεανική παραβατικότητα – Δικαστήρια – Φυλακές.
- Νέοι με προβλήματα χρήσης ουσιών.
- Νέοι χωρίς στέγη.
- Νέοι που αποχωρούν από την εκπαίδευση.
- Νέοι με προβλήματα ένταξης λόγω εθνικής προέλευσης και πολιτιστικής ταυτότητας.
- Νέοι αποκλεισμένοι από την αγορά εργασίας.

Στο ΔΙΣΥΝ συμμετέχουν, μεταξύ άλλων, το Υπουργείο Δικαιοσύνης, το Υπουργείο Δημοσίας Τάξεως, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, το 18 ΑΝΩ, το ΚΕΘΕΑ «ΣΤΡΟΦΗ», τα Παιδικά Χωριά SOS, η «ΚΛΙΜΑΚΑ», η «ΑΡΣΙΣ» και η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών και το «ΖΑΝΝΕΙΟ» Ίδρυμα.

Γ) Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ)

Στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (ΣΔΕ) το γνωστικό αντικείμενο του Κοινωνικού Εγγραμματισμού/Κοινωνικής Εκπαίδευσης αποτελεί την ομπρέλα κάτω από την οποία εντάσσονται όλες οι κοινωνικές επιστήμες και έχει ως στόχο την ανάπτυξη του ανθρώπου ως μέλους της κοινωνίας, την ανάπτυξη της κοινωνικής συνείδησης και της ιδιότητας του πολίτη (citizenship). Ο στόχος του είναι να δώσει στους εκπαιδευόμενους εκείνα τα εφόδια που θα τους κάνουν περισσότερο ενημε-

ρωμένους, υπεύθυνους και ενεργούς πολίτες.

Η διδακτική πράξη δε στοχεύει να δώσει μία «γεύση» γνώσης όλων των κοινωνικών επιστημών, αλλά να συγκροτήσει σε θεωρητική βάση τις ήδη υπάρχουσες εμπειρίες και γνώσεις των ενηλίκων εκπαιδευομένων. Οι θεματικές ενότητες επιλέγονται με βάση τα ενδιαφέροντά τους, αλλά και την επικαιρότητα. Από τις βασικές θεματικές, οι οποίες αναπτύσσονται στη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι τα δικαιώματα τους ως πολίτες: το σύνταγμα, οι εκλογικές διαδικασίες, οι ατομικές διεκδικήσεις δικαιωμάτων κ.ά. Η μεθοδολογία η οποία ακολουθείται βοηθά επίσης στην ανάπτυξη της έννοιας του πολίτη. Η οργάνωση και διεύθυνση συζητήσεων αποτελεί μία από τις πιο σπουδαίες δραστηριότητες του Κοινωνικού Εγγραμματισμού, γιατί οι εκπαιδευόμενοι αποκτούν πληθώρα δεξιοτήτων: διάλογος, επιχειρηματολογία, διαμόρφωση και υπεράσπιση απόψεων, διαπραγμάτευση, αποδοχή νέων ή άλλων/διαφορετικών απόψεων, οργάνωση, προγραμματισμός, κ.ά. Η τάξη δεν είναι ένας γυάλινος πύργος αλλά μία αγορά (με την αρχαία ελληνική έννοια) όπου συγκρούονται οι ιδέες. Η εκπαιδευτική διαδικασία είναι μία διαρκής επισήμανση της ουσιαστικής σχέσης που υπάρχει ανάμεσα στο εκπαιδευτικό σύστημα και την κοινωνία. Ο Κοινωνικός Εγγραμματισμός δε στοχεύει να «βγάλει την ύλη» αλλά να «μορφώσει» ενεργούς πολίτες.

Δ) Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ)

Στα εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα των Κέντρων Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ) περιλαμβάνονται τα ακόλουθα προγράμματα, τα οποία είναι σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου:

1. Βασικοί Θεσμοί της Ελληνικής Πολιτείας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η εξοικείωση του πολίτη με τους βασικούς πολιτειακούς θεσμούς, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο με σκοπό την ενεργή συμμετοχή του στο πλαίσιο της ελληνικής και της ευρωπαϊκής κοινωνίας
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες που έχουν τουλάχιστον απολυτήριο Δημοτικού
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

2. Ο Πολίτης στην Ελλάδα και στην Ευρώπη	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η πληροφόρηση σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του πολίτη, τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες που έχουν τουλάχιστον απολυτήριο Γυμνασίου
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

3. Ο Εργαζόμενος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η πληροφόρηση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του εργαζομένου, τόσο σε εθνικό όσο και ευρωπαϊκό επίπεδο και ιδιαίτερα για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας που διέπει την απασχόληση
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες εργαζόμενοι που έχουν τουλάχιστον απολυτήριο Γυμνασίου και επιθυμούν να έχουν συστηματική πληροφόρηση σχετικά με τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στο περιβάλλον εργασίας
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

4. Εκπαίδευση Τσιγγάνων I	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους στην εργασία, την οικογένεια και τις δημόσιες υπηρεσίες
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες Τσιγγάνοι που δεν έχουν φοιτήσει καθόλου στο σχολείο ή έχουν παρακολουθήσει ορισμένες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

5. Εκπαίδευση Τσιγγάνων II	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους στην εργασία, την οικογένεια και τις δημόσιες υπηρεσίες
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες Τσιγγάνοι που δεν έχουν φοιτήσει καθόλου στο σχολείο ή έχουν παρακολουθήσει ορισμένες τάξεις του Δημοτικού Σχολείου.
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

6. Συμβουλευτική Τσιγγάνων	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η συμβουλευτική υποστήριξη των Τσιγγάνων που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΕΕ, η δημιουργική και αποτελεσματική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία, η παροχή, εύρεση και διαχείριση πληροφοριών, η αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες Τσιγγάνοι, ανεξάρτητα από το επίπεδο εκπαίδευσής τους
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

7. Συμβουλευτική Κρατουμένων	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η συμβουλευτική υποστήριξη των κρατουμένων που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΕΕ, η δημιουργική και αποτελεσματική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η παροχή, εύρεση και διαχείριση πληροφοριών, η αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Κρατούμενοι ενήλικες και ανήλικοι, άνδρες και γυναίκες που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΕΕ
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

8. Συμβουλευτική Προσφύγων, Παλινοστούτων, Μεταναστών και Αιτούντων Άσυλο	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	50 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Η συμβουλευτική υποστήριξη των προσφύγων, παλινοστούτων, μεταναστών και αιτούντων άσυλο που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα των ΚΕΕ, η δημιουργική και αποτελεσματική συμμετοχή στην εκπαιδευτική διαδικασία. Η παροχή, εύρεση και διαχείριση πληροφοριών, η αποτελεσματικότερη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικες μετανάστες, πρόσφυγες, παλινοστούντες, αιτούντες άσυλο, ανεξάρτητα από το επίπεδο εκπαίδευσής τους
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

Ε) Νομαρχιακές Επιτροπές Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ)

Στα εκπαιδευτικά και επιμορφωτικά προγράμματα των Νομαρχιακών Επιτροπών Λαϊκής Επιμόρφωσης (ΝΕΛΕ) περιλαμβάνονται τα ακόλουθα προγράμματα, τα οποία είναι σχετικά με τα δικαιώματα του ανθρώπου:

1. Αγωγή Καταναλωτή	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	25 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας του καταναλωτή
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικοι πολίτες
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

2. Ισότητα των δύο φύλων	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	25 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα ισότητας των δύο φύλων
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικοι πολίτες
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

3. Εθελοντισμός και κοινωνία των πολιτών	
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	25 ΩΡΕΣ
ΒΑΣΙΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ	Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σε θέματα εθελοντικής δράσης στη σύγχρονη κοινωνία και στην Ελλάδα
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικοι πολίτες
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Επιμόρφωσης

ΣΤ) Πρόγραμμα Εθελοντισμού για τη διαχείριση κινδύνων και κρίσεων και αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών και φυσικών καταστροφών «προστατεύω τον εαυτό μου και τους άλλους»

Η Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης (ΓΓΔΒΜ) του ΥΠΕΠΘ λειτουργεί το πρόγραμμα Εθελοντισμού για τη διαχείριση κινδύνων και κρίσεων και την αντιμετώπιση έκτακτων αναγκών «Προστατεύω τον εαυτό μου και τους άλλους». Η λειτουργία του υποστηρίζεται από το Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ) της Γενικής Γραμματείας Δια Βίου Μάθησης και αναπτύσσεται σε συνεργασία με φορείς της τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Το πρόγραμμα αποσκοπεί στη δημιουργία εθελοντικών ομάδων Πολιτικής Προστασίας στους Δήμους της Επικράτειας και στην ένταξή

τους στο μητρώο εθελοντών της Γενικής Γραμματείας Πολιτικής Προστασίας.

Οι φορείς Τοπικής Αυτοδιοίκησης ενημερώνουν τον τοπικό πληθυσμό, δέχονται τις αιτήσεις, ενημερώνουν την ΓΓΔΒΜ και στη συνέχεια υλοποιείται το πρόγραμμα εκπαίδευσης σε συνεργασία με άλλους συνεργαζόμενους Φορείς (Πολιτική Προστασία, Πυροσβεστική, Λιμενικό Σώμα, Οργανισμός Αντισεισμικού Σχεδιασμού και Προστασίας (ΟΑΣΠ) και τους εθελοντικούς Οργανισμούς (Ελλ. Ερυθρός Σταυρός και PRAKSIS)).

Αναλυτικά:

ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	Πρόγραμμα Διαχείρισης Κινδύνων και Κρίσεων και Αντιμετώπισης Εκτάκτων Αναγκών και Φυσικών Καταστροφών «Προστατεύω τον εαυτό μου και τους άλλους»
ΕΔΡΑ	ΓΓΔΒΜ/ΙΔΕΚΕ Αχαρνών 417 & Κοκκινάκη
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ	Τηλ. : 210-2589359, 210-2530348 Fax : 210-2589359 E-mail: ethelontismos@ggae.edu.gr Ιστοσελίδα: www.ethelontismos.gr
ΣΤΟΧΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	Εκπαίδευση εθελοντών σε συνεργασία με φορείς της τοπικής Αυτοδιοίκησης σε θέματα Πολιτικής Προστασίας (πολυδεξιότητες), για την απόκτηση δεξιοτήτων διαχείρισης κινδύνων και κρίσεων και αντιμετώπισης εκτάκτων αναγκών και φυσικών καταστροφών, στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης. Οι θεματικές ενότητες του προγράμματος είναι οι εξής: <ul style="list-style-type: none"> • Γνωσιακές παράμετροι του κινδύνου (Λύση προβλήματος/Λήψη απόφασης – Διαχείριση πληροφορίας – Διαχείριση πανικού – Λειτουργία σε ομάδες) • Πυρκαγιές – Πλημμύρες • Σεισμοί – Διασώσεις • Ναυτικά Ατυχήματα – Προστασία Θαλασσίου Περιβάλλοντος • Πρώτες Βοήθειες – Διαχείριση Καταυλισμών • Πρακτική
ΔΙΑΡΚΕΙΑ	100 ώρες
ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	Ενήλικοι πολίτες
ΤΙΤΛΟΣ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	Πιστοποιητικό Δια Βίου Εκπαίδευσης

ΧΙ. Δραστηριότητες της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς σε σχέση με τα δικαιώματα του ανθρώπου

Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς έχει θέσει ως προτεραιότητα της πολιτικής της την υλοποίηση δράσεων που αφορούν στην αντιμετώπιση οποιασδήποτε μορφής παραβίασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έχοντας ως κύριο στόχο την ευαισθητοποίηση των νέων στην κατεύθυνση αυτή. Ταυτόχρονα, στηρίζει ανάλογες πρωτοβουλίες άλλων φορέων τόσο σε εθνικό, όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκστρατεία του Συμβουλίου της Ευρώπης «Όλοι Διαφορετικοί – Όλοι Ίσοι» που υλοποιήθηκε από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς σε συνεργασία με το Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας τη χρονιά που μας πέρασε και είχε μεγάλη απήχηση στο νεολαϊστικό κοινό.

Οι γενικοί στόχοι που τέθηκαν κατά τη διάρκεια της εκστρατείας αφορούσαν στην ευαισθητοποίηση των νέων στο ζήτημα του σεβασμού

των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στη δυνατότητα να έρθουν κοντά και να συνεργαστούν με άτομα από διαφορετικές κοινωνικές, φυλετικές και θρησκευτικές ομάδες και στη δημιουργία βάσεων για την ανάληψη παρόμοιων πρωτοβουλιών. Για την προώθηση της καμπάνιας πραγματοποιήθηκαν πολλές πρωτότυπες δράσεις τόσο στην Αθήνα όσο και σε πόλεις της ελληνικής περιφέρειας.

Το 2007, επίσης, εγκρίθηκε πρόταση της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς για την υλοποίηση δράσης σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που τιτλοφορείται «Ας Σπάσουμε το Τείχος των Διακρίσεων».

Κύριος στόχος της δράσης είναι να ευαισθητοποιήσει τους νέους κατά των διακρίσεων και της έντασης του φαινομένου στην Ελλάδα, δίνοντας έμφαση στους μαθητές της δευτεροβάθμιας και τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, τις οικογένειές τους, καθώς και τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις Νέων. Η δράση αυτή υλοποιήθηκε την άνοιξη του 2008 σε περιοχές της Αττικής που είτε είναι απομακρυσμένες, είτε πολυ-πολιτισμικές και στις οποίες ζουν και εργάζονται άτομα με λιγότε-

ρες ευκαιρίες.

Ένα σημαντικό εργαλείο ουσιαστικής παρέμβασης στο ζήτημα της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί το υποστηριζόμενο από τη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς πρόγραμμα «Νομική Βοήθεια». Ομάδες εθελοντών νέων δικηγόρων, σε συνεργασία με Δικηγορικούς Συλλόγους, παρέχουν δωρεάν νομική βοήθεια σε νέες και νέους κοινωνικά αποκλεισμένους.

Ταυτόχρονα, η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς είναι τακτικό μέλος της «Επιτροπής Ευαισθητοποίησης Νέων», η οποία λειτουργεί με την ευθύνη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Στο πλαίσιο αυτής της Επιτροπής υλοποιούνται κάθε χρόνο δράσεις, με την υποστήριξη της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, οι οποίες έχουν ως στόχο την ενημέρωση των νέων ανθρώπων για τις συνθήκες ζωής και τις ανάγκες των προσφύγων.

Η Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς βρίσκεται πάντα σύμμαχος στις πρωτοβουλίες που υλοποιούνται από ελληνικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και άλλους φορείς της κοινωνίας των πολιτών και έχουν ως στόχο την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

XII. Επιπλέον ενέργειες σε σχέση με την προώθηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου

Βάσει των Εγκυκλίων 91109/Γ2/10.7.2008 και 104071/Γ2/4.8.2008 του ΥΠΕΠΘ δίνεται το δικαίωμα σε κάθε μαθητή να απέχει από το μάθημα θρησκευτικών, τους εκκλησιασμούς, και τη σχολική προσευχή με δήλωση του κηδεμόνα, στην περίπτωση που ο μαθητής είναι ανήλικος ή του ιδί-

ου αν είναι ενήλικος, στην οποία δεν απαιτείται εξήγηση ή διευκρίνιση των λόγων αποχής. Το δικαίωμα ισχύει για όλους τους μαθητές, όχι απλώς τους μη-ορθόδοξους.

Επιπροσθέτως, στην έναρξη του σχολικού έτους 2008-2009 το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, μετά και από τη θετική γνωμοδότηση του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, αποφάσισε να διανεμηθεί σε όλους τους μαθητές της Ε΄ και ΣΤ΄ τάξης των Δημοτικών Σχολείων της χώρας εγχειρίδιο με περιεχόμενο τη «Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού», όπου αναλύονται τα άρθρα της Σύμβασης και περιγράφονται οι βασικές κατηγορίες των δικαιωμάτων των παιδιών.

Με αφορμή την ανωτέρω απόφαση και με ειδική εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ οι εκπαιδευτικοί παρακινούνται, στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης, να υλοποιούν σχέδια εργασίας που αφορούν στα δικαιώματα του παιδιού, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους μαθητές να ενημερωθούν για τις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης των παιδιών σε άλλα σημεία του πλανήτη (όπως μετανάστευση, φτώχεια, trafficking, αδυναμία πρόσβασης στην εκπαίδευση κ) αλλά και για τους κινδύνους που οι ίδιοι διατρέχουν στη σύγχρονη κοινωνία (κακοποίηση, παρενόχληση, εκφοβισμός-bullying, θυματοποίηση-victimization κ).

Παρακινήθηκαν, επίσης, οι Σχολικοί Σύμβουλοι να συμπεριλάβουν το συγκεκριμένο θέμα στο πλαίσιο των επιμορφωτικών συναντήσεών τους με του εκπαιδευτικούς, κατά το μήνα Σεπτέμβριο 2008, και να προτείνουν από κοινού τρόπους και μεθόδους για την καλύτερη υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος.

5. Έκθεση του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας

I. Προοίμιο

Πάγια πολιτική της χώρα μας αποτελεί η καλλιέργεια του τρίπτυχου Ανάπτυξη-Απασχόληση-Κοινωνική Συνοχή. Για την ηγεσία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας η αύξηση της απασχόλησης και η ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής αποτελούν τόσο συνέπειες όσο και προϋποθέσεις για την επιτυχία των στόχων της οικονομικής ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό, η στρατηγική του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας επικεντρώνεται από τη μία πλευρά σε πολιτικές ενίσχυσης της απασχόλησης και αντιμετώπισης της ανεργίας και από την άλλη σε πολιτικές στήριξης των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων και ένταξής τους στην ελληνική κοινωνία με απώτερο στόχο να επιτευχθεί ένα αξιοπρεπές επίπεδο διαβίωσης για όλους τους Έλληνες.

Παράλληλα επιδιώκεται η συνεχής βελτίωση και προώθηση του ρυθμιστικού πλαισίου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων των πολιτών, όπως και η ενίσχυση των ελεγκτικών μηχανισμών που είναι επιφορτισμένοι με την εφαρμογή της εθνικής μας εργατικής νομοθεσίας.

II. Απασχόληση-Κατάρτιση

Σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Μεταρρυθμίσεων 2008-2010 στον τομέα της αγοράς εργασίας, η Ελλάδα παραμένει σταθερά προσηλωμένη στην προώθηση των κοινών προτεραιοτήτων που έχουν τεθεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής Απασχόλησης. Στο πλαίσιο αυτό, δίνεται έμφαση στην υλοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων στην αγορά εργασίας, με άξονες αναφοράς τους τομείς προτεραιότητας που έχει θέσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τις Κατευθυντήριες Γραμμές Απασχόλησης και τις Συστάσεις που έχουν διατυπωθεί προς τη χώρα μας το Μάρτιο 2008.

Οι κύριες πολιτικές στο τομέα της απασχόλησης, όπως προωθήθηκαν και κατά το 2008, αλλά όπως ισχύουν για την περίοδο 2008-2010, αναλύονται ως εξής:

- Προώθηση της σύζευξης προσφοράς και

ζήτησης εργασίας.

- Διευκόλυνση της πρόσβασης στην απασχόληση για όλους και ειδικότερα για τους νέους, τις γυναίκες, τους εργαζόμενους μεγαλύτερης ηλικίας και τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες του πληθυσμού.

- Ενίσχυση της προσαρμοστικότητας του ανθρώπινου δυναμικού και των επιχειρήσεων.

- Ενσωμάτωση όλων σε μία κοινωνία ίσων ευκαιριών.

- Καταπολέμηση της αδήλωτης εργασίας.

Οι ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης που προωθεί το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας παραμένουν στοχευμένες σε ομάδες του πληθυσμού που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα προβλήματα στην αγορά εργασίας όπως οι γυναίκες, οι νέοι, οι άνεργοι μεγαλύτερης ηλικίας, οι μακροχρόνια άνεργοι και οι άνεργοι που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όσο και σε περιοχές που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία.

Ο ΟΑΕΔ ως κύριος φορέας υλοποίησης των πολιτικών απασχόλησης διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην προώθηση της απασχόλησης μέσα από τη συνεχή αναβάθμισή του. Κατά προτεραιότητα ανέπτυξε ενεργητικά προγράμματα απασχόλησης και κατάρτισης με έμφαση στις προαναφερόμενες ομάδες πληθυσμού, ενώ παράλληλα ενίσχυσε τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης με τη μετατροπή του επιδόματος ανεργίας σε επίδομα απασχόλησης.

Τα προγράμματα τα οποία έχουν εγκριθεί και υλοποιήθηκαν σύμφωνα με τις πολιτικές του Οργανισμού για το δικαίωμα στην απασχόληση, την επαγγελματική εκπαίδευση και την κοινωνική ασφάλιση είναι τα εξής:

A) Προγράμματα απασχόλησης

Αντικείμενο των προγραμμάτων απασχόλησης του Οργανισμού αποτελούν:

- Η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης μέσω της επιχορήγησης επιχειρήσεων (Πρόγραμμα Νέων Θέσεων Εργασίας).

- Η δημιουργία νέων θέσεων αυτοαπασχόλησης, με τη μορφή νέας επιχείρησης-νέου ελεύθερου επαγγέλματος (Πρόγραμμα Νέοι Ελεύθεροι Επαγγελματίες).

- Η απόκτηση εργασιακής εμπειρίας (Πρό-

γραμμα Stage).

- Η σύνθεση περισσότερων της μίας ενεργειών στο πλαίσιο:

- ολοκληρωμένων παρεμβάσεων (σε επίπεδο περιφερειών με ιδιαίτερα υψηλή ανεργία, κλάδων επιχειρήσεων ή επιχειρήσεων που διέκοψαν ή περιόρισαν σημαντικά τις δραστηριότητες τους),

- προγραμμάτων σχεδιασμένων για ανέργους που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες.

- προγραμμάτων που συνδυάζουν κατάρτιση και απασχόληση ή απόκτηση εργασιακής εμπειρίας και απασχόληση.

Πιο συγκεκριμένα:

α) Προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ)

Το 2008 κατανεμήθηκαν 8.500 θέσεις στα προγράμματα:

- **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 6.500 ανέργων ηλικίας 31-44 ετών** (ΚΥΑ 54072/837/03.11.2008). Το πρόγραμμα αφορά την επιχορήγηση ιδιωτικών επιχειρήσεων για την απασχόληση 6.500 ανέργων, ηλικίας 31 έως 44 ετών, σε νέες θέσεις εργασίας, οι οποίες είναι πρόσθετες εκείνων που τυχόν δημιουργούνται στο πλαίσιο επενδυτικού σχεδίου ενταγμένου σε άλλο καθεστώς ενισχύσεων. Τουλάχιστον 30% των συνολικών θέσεων θα καλυφθούν από ανέργους που βρίσκονται σε μειονεκτική θέση, ήτοι: άνεργες γυναίκες, μητέρες ανηλίκων τέκνων και άτομα που είναι μακροχρόνια άνεργα. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 64.837.500 ευρώ.

- **Πρόγραμμα επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση 2.000 ανέργων που βρίσκονται στο στάδιο πλησίον της σύνταξης.**

- **Προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ) (επιχορήγησης επιχειρήσεων για την απασχόληση συνολικά 41.500 ανέργων) συνεχίζονται από το 2007.**

β) Προγράμματα Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕΕ)

Το 2008 κατανεμήθηκαν 9.500 θέσεις στα προγράμματα:

- Πρόγραμμα 3.000 νέων ελεύθερων επαγγελματιών ηλικίας 22-32 ετών με τον τίτλο «Νέοι και Επιχειρηματικότητα» (Αποφάσεις ΔΣ 887/23/13-5-08 ΦΕΚ 1005/Β/30.05.08).

- Πρόγραμμα 3.000 νέων ελεύθερων επα-

γελματιών ηλικίας 22-32 ετών με τον τίτλο «Νέοι και Επιχειρηματικότητα» (Αποφάσεις ΔΣ 4755/48/29.10.08 ΦΕΚ 2298/Β/11.11.08).

- Πρόγραμμα επιχορήγησης 3.500 νέων ελεύθερων επαγγελματιών ηλικίας 33-64 ετών (Γενικό έτος 2008). Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 60.000.000 ευρώ.

Επιπλέον συνεχίζονται από το 2007 προγράμματα που αφορούν σε 12.000 θέσεις ως εξής:

- Πρόγραμμα νέων ελεύθερων επαγγελματιών-νέων επιστημόνων για 6.000 νέους επιστήμονες (3.000 ΑΕΙ & 3.000 ΤΕΙ) έτους 2007.

- Πρόγραμμα νέων ελεύθερων επαγγελματιών για 6.000 ανέργους (Γενικό έτος 2007).

γ) Προγράμματα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (STAGE)

Αναλυτικότερα, κατά τη διάρκεια του έτους 2008 εγκρίθηκαν τα ακόλουθα προγράμματα:

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στις υπηρεσίες του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών** (ΚΥΑ 7900/158/03.03.2008). Το πρόγραμμα αφορά την παράταση για 12 ακόμη μήνες του προγράμματος Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας 350 ανέργων, οι οποίοι διατέθηκαν στις υπηρεσίες του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (ΚΥΑ 32048/24.01.2006). Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 2.492.160 ευρώ.

- Τροποποίηση της με αριθμό 31224/09.08.2007 ΚΥΑ [Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στα Επιμελητήρια της Ελλάδος] (ΚΥΑ 17057/302/04.04.2008). Ειδικότερα η κατανομή των θέσεων και των ειδικοτήτων για τα Επιμελητήρια που ανήκουν στην Κεντρική Ένωση Επιμελητηρίων θα γίνει ύστερα από πρόταση της ΚΕΕ και για τα λοιπά Επιμελητήρια θα γίνει ύστερα από πρόταση των ίδιων φορέων και μετά από την έγκριση του ΔΣ του ΟΑΕΔ.

- **Πρόγραμμα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (Stage) στις υπηρεσίες του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ** (ΚΥΑ 14654/276/10.04.2008). Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας 1.500 ανέργων (εγγεγραμμένων στα μητρώα ανέργων του ΟΑΕΔ), ηλικίας 22-40 ετών, για χρονική διάρκεια δεκαοκτώ (18) μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 16.137.000 ευρώ.

- **Πρόγραμμα απόκτησης εργασιακής εμπει-**

ρίας (Stage) 2008 στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΚΥΑ 37981/587/18.07.2008). Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας 456 ανέργων, ηλικίας από 22-40 ετών στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, για χρονική διάρκεια δεκαοκτώ (18) μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 5.423.616 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στις Υπηρεσίες του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (ΟΕΕ) (ΚΥΑ 37696/581/28.07.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας στις Υπηρεσίες του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (ΟΕΕ) 295 ανέργων, ηλικίας 22-40 ετών, για χρονική διάρκεια 12 μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 3.154.140 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στις υπηρεσίες του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους (ΚΥΑ 56509/878/30.09.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, 120 ανέργων, ηλικίας από 22-40 ετών, στις υπηρεσίες του Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους ανά την Ελλάδα, για χρονική διάρκεια δεκαοκτώ (18) μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 1.298.880 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους (ΚΥΑ 37701/582/30.10.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας 569 ανέργων, ηλικίας 22-40 ετών, στις Δημόσιες Βιβλιοθήκες και στα Γενικά Αρχεία του Κράτους για χρονική περίοδο δεκαοκτώ (18) μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 6.403.320 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης (ΚΥΑ 56496/877/30.10.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας στις υπηρεσίες των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, 192 ανέργων, ηλικίας από 22-40 ετών, στις Υπηρεσίες του ΟΑΕΔ, για χρονική περίοδο δώδεκα (12) μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 1.369.368 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας (Stage) στο Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και σε Φορείς του Δημοσίου και του Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα (ΚΥΑ 57808/899/30.10.288).** Το πρόγραμμα αφορά την

απόκτηση εργασιακής εμπειρίας, 4.000 ανέργων, ηλικίας από 22-40 ετών, στο Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και σε Φορείς του Δημοσίου και του Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα, για χρονική διάρκεια (18) δεκαοκτώ μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 42.570.000 ευρώ.

- **Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού (ΚΥΑ 72525/1129/18.11.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την παράταση του Προγράμματος Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας στους τομείς της πολιτιστικής κληρονομιάς και του σύγχρονου πολιτισμού μέχρι 31.12.2008, ανεξαρτήτως της λήξης του 18μήνου του κάθε ασκούμενου.

- **Πρόγραμμα απόκτησης εργασιακής εμπειρίας στις υπηρεσίες του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ) (ΚΥΑ 60431/962/18.11.2008).** Το πρόγραμμα αφορά την απόκτηση εργασιακής εμπειρίας 300 ανέργων στον ΟΕΚ, ηλικίας 22-40 ετών, για χρονική διάρκεια 12 μηνών. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό του 3.366.000 ευρώ.

δ) Ειδικά προγράμματα και σύνθεση προγραμμάτων

i. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις

Έχοντας υπόψη τις δυσκολίες εισόδου στην αγορά εργασίας των νέων που δε διαθέτουν βασικές δεξιότητες και επαρκή επαγγελματικά προσόντα, καθώς και τα συμπεράσματα της Προεδρίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Βρυξελλών στις 23 και 24 Μαρτίου του 2006, όπου αποφασίστηκε για όλες τις χώρες-μέλη η ανάπτυξη ειδικών δράσεων, προκειμένου σε κάθε νέο που εγκαταλείπει το σχολείο και είναι άνεργος να προσφέρεται εργασία, μαθητεία ή συμπληρωματική επιμόρφωση εντός έξι μηνών, ξεκίνησε το Νοέμβριο του 2008 η υποβολή αιτήσεων για συμμετοχή στο «Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα υποστήριξης και ενίσχυσης των νέων που ολοκληρώνουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση ή εγκαταλείπουν το σχολείο μετά την ολοκλήρωση της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και δε συνεχίζουν σπουδές σε οποιαδήποτε βαθμίδα του εκπαιδευτικού συστήματος, με το διακριτικό τίτλο ΜΙΑ ΑΡΧΗ ΜΙΑ ΕΥΚΑΙΡΙΑ» (ΚΥΑ 70563/14.11.2008). Η παρέμβαση αυτή αφορά την κατάρτιση ολοκληρωμένου προγράμματος υ-

ποστήριξης και ενίσχυσης 40.000 νέων, ηλικίας 16-25 ετών, που μπορούν ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες και τις προτεραιότητές τους να επιλέξουν και να επωφεληθούν από τις προσφερόμενες δράσεις του προγράμματος, που έχουν ως εξής:

- **Το πρόγραμμα «προεργασία» για την απόκτηση προϋπηρεσίας.** Το πρόγραμμα έχει διάρκεια πέντε μήνες. Οι νέοι που θα συμμετάσχουν σε αυτό, θα αμείβονται με τον κατώτατο μισθό (με βάση την ΕΓΣΣΕ), θα είναι πλήρως ασφαλισμένοι για σύνταξη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και επαγγελματικό κίνδυνο και θα λαμβάνουν την αναλογία δώρων εορτών και επιδόματος αδείας με βάση τον παραπάνω μισθό. Το πρόγραμμα θα διεξαχθεί κατά προτεραιότητα σε επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και σε αυτοαπασχολούμενους. Ο ΟΑΕΔ θα καλύπτει εξ ολοκλήρου την αμοιβή του νέου εργαζόμενου αλλά και την ασφαλιστική κάλυψη. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 160.000.000 ευρώ.

- **Το πρόγραμμα πιστοποιημένης κατάρτισης στην πληροφορική.** Το πρόγραμμα κατάρτισης σε βασικές δεξιότητες πληροφορικής θα διεξάγεται σε Σχολές Μαθητείας ή σε πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Διαρκεί 100 ώρες και οι εκπαιδευόμενοι που συμμετέχουν σε αυτό, θα αμείβονται προς 6 ευρώ την ώρα. Στόχος του προγράμματος είναι ο νέος μετά τη συμμετοχή του να διαθέτει αφενός τις δεξιότητες και τα προσόντα για να καλύψει τη θεμελιώδη πλέον απαίτηση της αγοράς εργασίας για δυνατότητα χειρισμού ηλεκτρονικού υπολογιστή και αφετέρου ένα πιστοποιητικό των γνώσεων και δεξιοτήτων που απέκτησε, με βάση τα αναγνωρισμένα από την πολιτεία πρότυπα. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 60.000.000 ευρώ.

- **Το ολοκληρωμένο πρόγραμμα συμβουλευτικής.** Οι συμμετέχοντες νέοι έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα συμβουλευτικής που περιλαμβάνει:

1. **Επαγγελματικό προσανατολισμό.** Ειδικοί σύμβουλοι του ΟΑΕΔ βοηθούν το νέο να επιλέξει τη δουλειά που θέλει και μπορεί να κάνει, με βάση τα προσόντα, τις κλίσεις, τα ενδιαφέροντά του.

2. **Τεχνικές αναζήτησης εργασίας.** Στο σεμινάριο αναπτύσσονται ένα-ένα τα βήματα που πρέπει να κάνει ένας νέος για να αναζητήσει δου-

λειά, με αποτελεσματικό τρόπο, στην ελεύθερη αγορά εργασίας. Το πρόγραμμα έχει δοκιμαστεί με επιτυχία από τα Κέντρα Προώθησης Απασχόλησης του ΟΑΕΔ, με τη συμμετοχή εγγεγραμμένων ανέργων. Διαπιστώθηκε ότι, το 70% των ανέργων που συμμετείχαν σε αντίστοιχες ομάδες συμβουλευτικής, βρήκαν σύντομα απασχόληση στην ελεύθερη αγορά (σε μη επιδοτούμενες θέσεις).

3. **Συμβουλευτική για την ανάληψη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.** Στον κύκλο συμβουλευτικής στην επιχειρηματικότητα, ο νέος μαθαίνει το πώς μπορεί να οργανώσει την αυτοαπασχόλησή του.

Τα τρία προγράμματα συμβουλευτικής διαρκούν συνολικά 60 ώρες και οι συμμετέχοντες νέοι αποζημιώνονται προς 10 ευρώ την ώρα. Η δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 26.400.000 ευρώ.

Από το συνολικό αριθμό θέσεων, ποσοστό έως 30% θα καλυφθεί από νέους που διαμένουν στη Διοικητική Περιφέρεια Αττικής και το Νομό Θεσσαλονίκης, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό από νέους που διαμένουν στις υπόλοιπες Διοικητικές Περιφέρειες και Νομούς. Το πρόγραμμα «Μία Αρχή, Μία Ευκαιρία» θα μπορεί να συμπληρώνεται και να συνδυάζεται με τα υπόλοιπα προγράμματα του υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, του ΟΑΕΔ, όπως και με προγράμματα άλλων φορέων, που αφορούν στους νέους.

Το 2008 υλοποιήθηκαν προγράμματα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων για την απασχόληση ανέργων σε νομούς και περιφέρειες της χώρας καθώς και ανέργων απολυμένων συγκεκριμένων επιχειρήσεων. Οι θέσεις αφορούν σε 12.669 ανέργους εκ των οποίων οι 9.033 αφορούν σε επιχορήγηση επιχειρήσεων για τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και οι 3.636 σε επιχορήγηση νέων ελευθέρων επαγγελματιών.

Παράλληλα συνεχίζεται η υλοποίηση ορισμένων από τα προγράμματα των ετών 2005, 2006 και 2007, **20.753** θέσεων καθώς και η προώθηση των ειδικών προγραμμάτων ολοκληρωμένων παρεμβάσεων σε Νομούς της χώρας που πλήττονται ιδιαίτερα από την ανεργία. Ενδεικτικά αναφέρεται το Πρόγραμμα Απόκτησης Εργασιακής Εμπειρίας, στο πλαίσιο των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ), για την Περιφέρεια Κε-

ντρικής Μακεδονίας για 87 άτομα. Η συνολική δαπάνη θα ανέλθει στο ποσό των 391.500 ευρώ.

ii. Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις και Προγράμματα επιδότησης νέων θέσεων εργασίας και νέων ελεύθερων επαγγελματιών ευπαθών κοινωνικών ομάδων

Ο ΟΑΕΔ στο πλαίσιο του κοινωνικού και θεσμικού του ρόλου σχεδιάζει και υλοποιεί ειδικά προγράμματα κοινωνικο-οικονομικής ενσωμάτωσης των Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων, οι οποίες υφίστανται επαγγελματικό και κοινωνικό αποκλεισμό και χρήζουν ιδιαίτερης στήριξης για την ένταξη ή την επανένταξή τους στην αγορά εργασίας. Στα προγράμματα αυτά εντάσσονται άτομα τα οποία, έχουν προηγουμένως συμμετάσχει σε προγράμματα κατάρτισης γενικού πληθυσμού, στα οποία εντάσσονται και άτομα των ευπαθών κοινωνικών ομάδων σε ποσοστό 10% σε εφαρμογή του mainstreaming (ενσωμάτωσης), προγράμματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας και προγράμματα παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών από φορείς παροχής συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών (ΦΠΣΥΥ).

Στο πλαίσιο της παροχής ολοκληρωμένης εξυπηρέτησης, τα ΚΠΑ-2 του ΟΑΕΔ προωθούν:

- Την ευαισθητοποίηση και ενημέρωση εργοδοτών προκειμένου να προβούν στην πρόσληψη ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων.
- Τη συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους και αρμόδιους φορείς της περιφέρειας.
- Την ευρύτερη στήριξη των ατόμων και των οικογενειών τους για την επίλυση προβλημάτων που συμβάλλουν στον κοινωνικό τους αποκλεισμό κλπ.

Ειδικότερα, κατά το 2008 υλοποιήθηκαν:

- **Πρόγραμμα εθνικής πολιτικής για την κάλυψη 2.096 ΝΘΕ και 700 ΝΕΕ συνολικά 2.796 θέσεων.** Το πρόγραμμα αφορά την επιδότηση Νέων Θέσεων Εργασίας και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών για την ένταξη στην αγορά εργασίας ατόμων με αναπηρίες, απεξαρτημένων ατόμων από τοξικές ή άλλες ουσίες, αποφυλακισμένων, νεαρών παραβατικών ατόμων ή νεαρών ατόμων που βρίσκονται σε κοινωνικό κίνδυνο.

- **Πρόγραμμα επαγγελματικής κατάρτισης εφήβων (άνω από 14 χρονών), με νοητική υστέρηση και μαθησιακές δυσκολίες.** Το πρόγραμμα λειτουργεί από το 1985 στην Πρότυπη Βιοτεχνική

Μονάδα (ΠΒΜ) Λακκιάς Βασιλικών του ΟΑΕΔ. Σκοπός του είναι η καλλιέργεια και ανάπτυξη δεξιοτήτων και γνώσεων σε θεωρητικό και πρακτικό επίπεδο στην προοπτική άσκησης επαγγέλματος. Η διάρκεια της εκπαίδευσης είναι τρία χρόνια για τους εκπαιδευσίσιμους και τέσσερα χρόνια για τους ασκήσιμους σε κατηγορίες όπως ξυλουργική, κοπτική-ραπτική, υφαντική, ταπητουργία, γεωτεχνική, ξυλοτεχνία, ενώ παράλληλα ανάλογα με την ειδικότητα παρακολουθούνται και μαθήματα όπως ειδική αγωγή και κοινωνική μάθηση, οικολογική αγωγή, βασικές δεξιότητες στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, υγιεινή σε πρακτικό πλαίσιο, μουσική, χορωδία, ψυχαγωγία, πολιτιστικές εκδηλώσεις, δημιουργία σχολικής εφημερίδας, αθλητισμός. Το πρόγραμμα προβλέπει ημερήσιο εκπαιδευτικό επίδομα καθ' όλη τη διάρκεια φοίτησης, δωρεάν μεταφορά των μαθητών με μισθωμένα λεωφορεία του Οργανισμού και παροχή προγευμάτων και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης για τους ανασφάλιστους μαθητές, ενώ λειτουργεί και συμβουλευτικός σταθμός. Από το 1955 ο συμβουλευτικός σταθμός της ΠΒΜ στελεχώνεται από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, οι οποίοι αξιολογούν τους νέους υποψηφίους μαθητές, υποστηρίζουν τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς επίσης φροντίζουν για την επαγγελματική πληροφόρηση των τελιοφοίτων.

- **Πρόγραμμα Επιχορήγησης πεντακοσίων (500) συνολικά θέσεων Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών και Επιτηδευματιών.** (ΚΥΑ 56067/844/29.10.2008 ΦΕΚ 2310 Β', 13.11.2008). Το πρόγραμμα αφορά την επιχορήγηση 500 συνολικά θέσεων ΝΕΕ και Επιτηδευματιών, ηλικίας 18 έως 64 με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες (ΡΟΜ) με σκοπό τη δημιουργία-λειτουργία-διατήρηση ατομικών ή εταιρικών επιχειρήσεων, στη Διοικητική Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, οι οποίες θα κατανέμονται ως εξής:

α) 300 θέσεις ΝΕΕ για τη δημιουργία νέων επιχειρήσεων και

β) 200 θέσεις Επιτηδευματιών προς βελτίωση, ανάπτυξη και διατήρηση της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας.

Τα ειδικά προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης για την ένταξη στην αγορά εργασίας των ευπαθών κοινωνικών ομάδων, αναπτύσσονται είτε ως δράσεις Εθνικής πολιτικής (με χρηματο-

δότηση από τον κρατικό προϋπολογισμό και τον προϋπολογισμό του ΟΑΕΔ) είτε στο πλαίσιο των προβλεπομένων μέτρων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου ή άλλων Κοινοτικών Πρωτοβουλιών.

Ειδικότερα όσον αφορά στις Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις, κατά τη διάρκεια του έτους 2008 ολοκληρώθηκε η υλοποίηση του έργου με τίτλο: «**Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις υπέρ Ειδικών Μειονεκτουσών Ομάδων (Φυλακισμένοι, Μακροχρόνια Άνεργοι άνω των 45, Οροθετικοί)**» στο πλαίσιο εφαρμογής του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση 2000-2006» (ΕΠΑΕΚ).

Το έργο αυτό συμβάλλει στην υποστήριξη της συγκεκριμένης ομάδας στόχου με την εξασφάλιση ίσων ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας και την ενσωμάτωση των ατόμων στον κοινωνικό ιστό, με τις ακόλουθες ενέργειες:

- Την ανάπτυξη γνώσεων, δεξιοτήτων και συμπεριφορών κατάλληλων για τη διευκόλυνση της ένταξης των ωφελουμένων στην αγορά εργασίας.
- Την ανάπτυξη κοινωνικών δεξιοτήτων καθώς και δεξιοτήτων ανεύρεσης εργασίας.
- Τη συμβουλευτική και ψυχοκοινωνική υποστήριξη των ωφελουμένων.
- Την άρση των διακρίσεων.

Επίσης συνεχίζεται η υλοποίηση άλλων δράσεων στο πλαίσιο του ΕΠ του ανωτέρω επιχειρησιακού προγράμματος όπως:

- **Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υπέρ ατόμων με αναπηρίες και πρώην χρηστών ουσιών.** Το έργο απευθύνθηκε σε 2.205 ανέργους των εν λόγω ομάδων πληθυσμού.
- **Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υπέρ φυλακισμένων, μακροχρόνια ανέργων άνω των 45 ετών και οροθετικών ατόμων.** Το έργο απευθύνθηκε σε 1.496 ανέργους που ανήκουν σε μία από τις αναφερόμενες ομάδες του πληθυσμού.

Σημαντική παραμένει, τέλος, η συμβολή των Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΣΥΥ) στην κοινωνική και εργασιακή προετοιμασία ατόμων που απειλούνται με αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και την υπόλοιπη κοινωνία, στην ενδυνάμωσή τους καθώς και στην ευαισθητοποίηση εργοδοτών και του κοινωνικού συνόλου. Με την ολοκλήρωση της παροχής ΣΥΥ οι ωφελούμενοι εντάσσονται σε μία ή περισσότερες παρεμβάσεις

που προβλέπονται στο πλαίσιο των ενεργητικών μέτρων προώθησης στην απασχόληση. Στο πρόγραμμα επιχορήγησης για την Παροχή Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών που ξεκίνησε το 2006, συμμετείχαν κατά τη διάρκεια του 2008, περί τα 7.800 άτομα, προερχόμενα από όλες τις ευπαθείς κοινωνικά ομάδες του πληθυσμού.

ε) Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL

Κατά τη διάρκεια της περιόδου αναφοράς, συνεχίστηκε η Κοινωνική Πρωτοβουλία EQUAL, με στόχο τη διερεύνηση και προώθηση νέων πολιτικών απασχόλησης για την αντιμετώπιση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας όλων των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Η ΚΠ EQUAL εμπλούτισε την Ευρωπαϊκή Στρατηγική για την Απασχόληση με δράσεις που στόχευαν στη βελτίωση της απασχολησιμότητας, στην ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος, στην ενθάρρυνση της προσαρμοστικότητας των επιχειρήσεων και των απασχολουμένων, στην ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες, ενώ παράλληλα απευθύνθηκε σε όλες τις ομάδες που πλήττονται από διακρίσεις και ανισότητες στην αγορά εργασίας, όπως οι νέοι, οι γυναίκες, τα άτομα με αναπηρίες, οι απασχολούμενοι με ελλιπή εκπαίδευση, οι παλιννοστούντες, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες, οι φυλακισμένοι, οι αποφυλακισμένοι, οι ανήλικοι παραβάτες, οι αθίγγανοι, οι Πομάκοι, τα απεξαρτημένα άτομα, τα διακινούμενα πρόσωπα (trafficking), οι αιτούντες άσυλο κ.ά. με στόχο την επαγγελματική και ευρύτερα την κοινωνική τους ένταξη. Το Πρόγραμμα, εφόσον δοθεί η αναμενόμενη παράταση θα ολοκληρωθεί τον Ιούνιο του 2009.

Αναλυτική παρουσίαση των έργων της Κοινωνικής Πρωτοβουλίας είναι διαθέσιμη στην ιστοσελίδα του Προγράμματος www.equal-greece.gr.

στ) Έκτακτες οικονομικές ενισχύσεις (παθητικές πολιτικές απασχόλησης)

Μετά από απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου του ΟΑΕΔ έχουν εκδοθεί **22 Υπουργικές αποφάσεις** που αφορούν σε παροχή έκτακτων οικονομικών ενισχύσεων σε ανέργους. **Συγκεκριμένα επωφελήθηκαν 9.662 άνεργοι και έλαβαν συνολικά 86.941.560 ευρώ.**

Με σκοπό την τόνωση της αγοράς εργασίας της πρωτεύουσας υλοποιείται το «**Πρόγραμμα**

διατήρησης προσωπικού των επιχειρήσεων που υπέστησαν ζημιές από τα επεισόδια του Δεκεμβρίου 2008» (ΥΑ 85715/1347/19.12.2008).

Το πρόγραμμα αφορά την κατάρτιση προγράμματος για την κάλυψη των μισθών και των εργοδοτικών ασφαλιστικών εισφορών για τους μήνες Δεκέμβριο 2008, Ιανουάριο και Φεβρουάριο 2009, των εργαζομένων σε επιχειρήσεις που δε λειτούργησαν, λόγω των αναφερόμενων ζημιών που υπέστησαν, έως 20.12.2008. Η δαπάνη για την εφαρμογή του μέτρου αυτού θα ανέλθει συνολικά στο ποσό των 12.000.000 ευρώ (2.000 άτομα Χ 1.500 ευρώ Χ 4 μήνες).

Β) Προγράμματα Αρχικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Ο ΟΑΕΔ παρέχει επαγγελματική εκπαίδευση μέσω των Σχολών Μαθητείας (ΕΠΑΣ). Στόχος είναι η δημιουργία κατάλληλων διαδρομών από την εκπαίδευση στην αγορά εργασίας και μείωσης των εμποδίων ένταξης των νέων σε αυτήν, καθώς και η δημιουργία προϋποθέσεων για την ένταξη της επαγγελματικής εκπαίδευσης στους θεσμούς και τις διαδικασίες της δια βίου μάθησης.

Συμφώνα με το Ν. 3475/2006, από το σχολικό έτος 2007-08 στον ΟΑΕΔ λειτουργούν οι ΕΠΑΣ Μαθητείας, οι οποίες ανήκουν στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και η φοίτηση σε αυτές διαρκεί δύο (2) σχολικά έτη.

Το σύστημα Μαθητείας στον ΟΑΕΔ αποτελεί μία διεθνώς καθιερωμένη πρακτική και συνδυάζει την εκπαίδευση του μαθητή στην Εκπαιδευτική Μονάδα του ΟΑΕΔ και την πρακτική του άσκηση σε Ιδιωτική ή Δημόσια Επιχείρηση. Η υποχρεωτική πρακτική άσκηση αποτελεί το συγκριτικό πλεονέκτημα για τη σύνδεση της εκπαίδευσης με την απασχόληση. Πραγματοποιείται σε **πραγματικές συνθήκες εργασίας**, γεγονός, το οποίο τους επιτρέπει να γνωρίσουν από μικρή ηλικία τις συνθήκες της αγοράς.

Οι μαθητές αμείβονται και ασφαρίζονται από την πρώτη ημέρα της απασχόλησής τους, αλλά κυρίως αποκτούν την απαραίτητη και πολύτιμη προϋπηρεσία, δημιουργώντας έτσι βέλτιστες συνθήκες για την ένταξη των σπουδαστών στην αγορά εργασίας.

Στους αποφοίτους των ΕΠΑΣ Μαθητείας χορηγείται Πτυχίο Επιπέδου ΙΙΙ του Ν. 2009/1992,

το οποίο τους παρέχει τη δυνατότητα να λάβουν άδεια ασκήσεως επαγγέλματος και να εγγραφούν στα ΙΕΚ. Με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του ΥΠΕΠΘ, ύστερα από γνώμη του ΔΣ του ΟΕΕΚ ορίζονται τα επαγγελματικά δικαιώματα των κατόχων Τίτλων ΕΠΑΣ, ανά ειδικότητα και επίπεδο (άρθρο 6, παρ. 3 του Ν. 2009/1992).

Κατά το 2008 συνεχίστηκε η αναβάθμιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την παροχή Υπηρεσιών Επαγγελματικού Προσανατολισμού και Συμβουλευτικής σε νέες-νέους ηλικίας από 15-18 ετών, οι οποίοι είναι απόφοιτοι τουλάχιστον της υποχρεωτικής εκπαίδευσης.

Τέλος, στο πλαίσιο της εισαγωγής καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας στις σχολές μαθητείας του ΟΑΕΔ, έχουν δημιουργηθεί Εικονικά Εργαστήρια και έχουν ενταχθεί στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σκοπός του έργου είναι η ψηφιακή τρισδιάστατη προσαρμογή του εκπαιδευτικού υλικού με τη δημιουργία εικονικών εργαστηρίων και με τη χρήση της τεχνολογίας εικονικής πραγματικότητας σε συνθήκες διαδραστικής επικοινωνίας του χρήστη με το υλικό του. Με το έργο αυτό και εν γένει την εισαγωγή καινοτόμων μεθόδων διδασκαλίας, η επαγγελματική εκπαίδευση του Οργανισμού αναβαθμίζεται σημαντικά στο πλαίσιο της κοινωνίας της πληροφορίας.

Γ) Προγράμματα Επαγγελματικής Κατάρτισης Ενηλίκων

Ο ΟΑΕΔ υλοποιεί με τη χρηματοδότηση Εθνικών ή Κοινοτικών πόρων, καθώς και μέσω του Λογαριασμού για την Απασχόληση και την Επαγγελματική Κατάρτιση (ΛΑΕΚ), προγράμματα Συνεχιζόμενης και Εναλλασσόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης ανέργων και εργαζομένων. Όλες οι δράσεις, που περιλαμβάνονται στα προγράμματα αυτά, στοχεύουν στη σύνδεση της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με τις ενεργητικές πολιτικές απασχόλησης, για την προώθηση της απασχόλησης και τη μείωση αλλά και την πρόληψη της ανεργίας.

Τα αντικείμενα επαγγελματικής κατάρτισης σχεδιάζονται και επιλέγονται με τη συνεργασία των τοπικών υπηρεσιών απασχόλησης και παρακολούθησης της αγοράς εργασίας, έτσι ώστε να υπάρχει η βέλτιστη σύζευξη προσφοράς και ζήτησης ειδικοτήτων.

Κατά τη διάρκεια του 2008 πραγματοποιήθηκαν σύνολο δράσεων επαγγελματικής κατάρτισης ανέργων και εργαζομένων, από τις οποίες ωφελήθηκαν 2.550 καταρτιζόμενοι. Παράλληλα υλοποιήθηκαν ειδικές δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης εργαζομένων στο πλαίσιο του προγράμματος «Κατάρτιση Αυτοαπασχολούμενων στο Δευτερογενή και Τριτογενή Τομέα σε Πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ) 2007-2008» στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος: «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση». Το πρόγραμμα αφορά στην κατάρτιση 24.000 αυτοαπασχολούμενων μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων του δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα σε αντικείμενα, των οποίων η αναγκαιότητα τεκμηριώνεται από τις προτάσεις των επαγγελματικών φορέων εκπροσώπησης των ωφελούμενων του προγράμματος, που υποβλήθηκαν στον ΟΑΕΔ μετά από πρόσκληση εκδήλωσης ενδιαφέροντος.

Επιπλέον, υλοποιήθηκε το πρόγραμμα «Κατάρτιση Βασικών Δεξιοτήτων 15.000 Γυναικών», σε Πιστοποιημένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΚΕΚ), στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος: «Κοινωνία της Πληροφορίας» του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών. Ωφελούμενες ήταν 15.000 άνεργες γυναίκες, οι οποίες πιστοποιήθηκαν σε βασικές δεξιότητες χρήσης τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας (ΤΠΕ).

Στο πλαίσιο των δράσεων του ΟΑΕΔ με στόχο την κατάρτιση ενηλίκων εντάσσονται και τα **Προγράμματα Διακρατικών Συνεργασιών**. Στόχος των εν λόγω δράσεων η υλοποίηση προγραμμάτων αναπτυξιακής και διακρατικής συνεργασίας, όπως:

α) Ανάπτυξη και Εφαρμογή Προγραμμάτων Κατάρτισης στο πλαίσιο Ολοκληρωμένης Παρέμβασης για την υποστήριξη ειδικών κατηγοριών ανέργων Αλβανών. Το πρόγραμμα συνεχίζεται και εντός του 2009, μέσω επενδύσεων για την αύξηση της απασχολησιμότητας και αυτοαπασχόλησης, την ενίσχυση της ευελιξίας και της κινητικότητας στην αγορά εργασίας, και τέλος για τη βελτίωση της ανταγωνιστικής ικανότητας του εργατικού δυναμικού. Το έργο χρηματοδοτείται από την ΥΔΑΣ-Υπουργείο Εξωτερικών και αφορά στην εκπαίδευση 15 εργασιακών συμβούλων και συντελεστών των δημόσιων υπηρεσιών απασχό-

λησης από την Αλβανία και στην εκπαίδευση ανέργων Αλβανών στην ειδικότητα «Βοηθός Μηχανογραφημένου Λογιστηρίου» στο Αργυροκάστρο. Για το σκοπό αυτό παραδόθηκε και εγκαταστάθηκε εξοπλισμός για τη δημιουργία εργαστηρίου της ειδικότητας «Θερμικών και Υδραυλικών Εγκαταστάσεων» στο ΙΕΚ Αργυροκάστρου (Αλβανία). Τέλος συνεχίζεται η υλοποίηση Συνδυασμένου Προγράμματος απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (Stage) και επιδότησης της απασχόλησης για τη δημιουργία Νέων Θέσεων Εργασίας ανέργων Αλβανών σε επιχειρήσεις και φορείς του Ιδιωτικού Τομέα. Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από τον ΟΑΕΔ σε συνεργασία με την Επαγγελματική Κατάρτιση ΑΕ στο ΚΕΚ Ιωαννίνων.

β) Προγράμματα διασυνοριακής συνεργασίας στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας INTERREG III 2000–2006. Σκοπός των εν λόγω έργων είναι η προώθηση της διασυνοριακής συνεργασίας στις προτεινόμενες περιοχές, μέσα από δράσεις που θα συμβάλουν στη βελτίωση των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού, με στόχο την καλύτερη προσαρμογή του στις απαιτήσεις της οικονομίας της αγοράς και στις ανάγκες της αγοράς εργασίας.

Στο πλαίσιο του INTERREG IIIA/PHARE CBC Ελλάδα-Βουλγαρία ολοκληρώθηκε εντός του 2008 η υλοποίηση του έργου «Κατάρτιση και υποστηρικτικές δράσεις για την προώθηση της διασυνοριακής απασχόλησης», το οποίο περιελάμβανε τις παρακάτω δράσεις:

- Μελέτη για τον εντοπισμό κενών θέσεων εργασίας και δεξιοτήτων των ανέργων στους Νομούς Σερρών, Θεσσαλονίκης, Δράμας, Ροδόπης, Καβάλας, Ξάνθης και Έβρου (για την Ελλάδα) και στις περιοχές Blagoevgrad, Smolian, Kardjali και Khaskovo (για τη Βουλγαρία) και την καταγραφή των αναγκών σε κατάρτιση στις προαναφερόμενες περιοχές (πρωτογενής έρευνα/επιχειρήσεις – πρωτογενής έρευνα/άνεργοι).

- Προγράμματα κατάρτισης για ανέργους Έλληνες και Βουλγάρους στους Νομούς Σερρών, Θεσσαλονίκης, Δράμας, Ροδόπης, Καβάλας, Ξάνθης και Έβρου. Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των 13 προγραμμάτων κατάρτισης 156 ανέργων Ελλήνων, καθώς και ο σχεδιασμός και η υλοποίηση των 3 προγραμμάτων κατάρτισης 45 ανέργων Βουλγάρων πραγματοποιήθηκαν από τον ΟΑΕΔ.

- Παροχή συμβουλευτικών και υποστηρικτι-

κών υπηρεσιών για την τεχνική υποστήριξη προγραμμάτων κατάρτισης για άνεργους Βουλγάρους στο Νομό Ροδόπης.

- Σχεδιασμός-ανάπτυξη βάσης δεδομένων - δημοσιότητα.

Στο πλαίσιο του INTERREG IIIA/PHARE CBC Ελλάδα-Κύπρος ολοκληρώθηκε εντός του 2008 το έργο «Προγράμματα κατάρτισης σε τεχνικά επαγγέλματα ανέργων σε Ελλάδα και Κύπρο» το οποίο περιελάμβανε τις παρακάτω δράσεις:

- Προμήθεια/ανάπτυξη εφαρμογών εικονικής πραγματικότητας για προγράμματα κατάρτισης ανέργων σε Ελλάδα και Κύπρο. Στόχος του έργου είναι η εισαγωγή της εικονικής πραγματικότητας στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από τη δημιουργία εικονικών εργαστηρίων. Στην κατεύθυνση αυτή δημιουργήθηκε σύγχρονο εκπαιδευτικό υλικό (εφαρμογές εικονικής πραγματικότητας) που περιλαμβάνει εγχειρίδια για εκπαιδευτές και καταρτιζόμενους για 3 τεχνικές ειδικότητες: Μηχανική αυτοκινήτων, Συγκολλήσεις-Μεταλλικές κατασκευές, Ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις.

- Υλοποίηση προγράμματος κατάρτισης 15 εκπαιδευτικών/εκπαιδευτών (10 Έλληνες και 5 Κύπριοι) στη χρήση του παραχθέντος εκπαιδευτικού υλικού, το οποίο υλοποιήθηκε στη Ρόδο.

- Υλοποίηση 7 προγραμμάτων κατάρτισης 105 ανέργων Ελλήνων με τη χρήση του παραχθέντος εκπαιδευτικού υλικού για 3 τεχνικές ειδικότητες: Μηχανική αυτοκινήτων, Συγκολλήσεις-Μεταλλικές κατασκευές, Ηλεκτρομηχανολογικές εγκαταστάσεις. Τα προγράμματα υλοποιήθηκαν σε ΚΕΚ του ΟΑΕΔ στην Κρήτη (Ιεράπετρα-Χανιά) και στη Χίο.

- Υλοποίηση 3 προγραμμάτων κατάρτισης 45 ανέργων Κυπρίων με τη χρήση του παραχθέντος σύγχρονου εκπαιδευτικού υλικού. Υλοποιήθηκαν στην Κύπρο από το Κέντρο Παραγωγικότητας (ΚΕΠΑ).

Τέλος, υπογραμμίζεται πως οι **ενέργειες προ-κατάρτισης** συμβάλλουν στην καταπολέμηση της ανεργίας, με την παροχή γνώσεων στους ωφελούμενους σε τομείς όπου παρουσιάζουν ιδιαίτερη αδυναμία. Για το σκοπό αυτό υλοποιήθηκαν κατά την περίοδο αναφοράς της παρούσας Έκθεσης **Προγράμματα εκμάθησης ελληνικής γλώσσας για άνεργους παλιννοστούντες, μετανάστες, πρόσφυγες και άνεργους με ανεπαρκή γνώση της ελ-**

ληνικής γλώσσας μέσω του ΕΠ «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» (ΕΠΑΕΚ). Στόχος των προγραμμάτων είναι η ανάπτυξη δεξιοτήτων γραφής, ανάγνωσης, χρήσης αριθμών κλπ από ανέργους των ως άνω ομάδων προκειμένου να διευκολυνθεί η κοινωνική και επαγγελματική τους ένταξη. Τα προγράμματα υλοποιούνται σε όλη τη χώρα και η κατάρτιση αυτή οδηγεί στην απόκτηση Πιστοποιητικού Ελληνομάθειας, κατόπιν συμμετοχής στις αντίστοιχες εξετάσεις. Κατά τη διάρκεια του 2008 συνεχίστηκε η υλοποίηση του β' κύκλου των προγραμμάτων αυτών, τα οποία απευθύνθηκαν σε 5.908 άτομα.

Δ) Ιδιωτικά Γραφεία Συμβούλων Εργασίας (ΙΓΣΕ) και Εταιρείες Προσωρινής Απασχόλησης (ΕΠΑ)

Είναι γεγονός πως στην Ελλάδα έχουν θεσμοθετηθεί και δαστηριοποιούνται εκτός από το δημόσιο οργανισμό απασχόλησης (ΟΑΕΔ) και ιδιωτικές υπηρεσίες απασχόλησης, οι οποίες, ωστόσο, παρέχονται δωρεάν στους αναζητούντες εργασία και σε γενικές γραμμές επιτελούν το έργο της προώθησης της απασχόλησης, αλλά και της πρόσβασης στην αγορά εργασίας του εργατικού δυναμικού. Πρόκειται για τα Ιδιωτικά Γραφεία Εργασίας (ΙΓΣΕ) και τις Εταιρείες Προσωρινής Απασχόλησης (ΕΠΑ), που δε χρηματοδοτούνται από το κράτος αλλά αδειοδοτούνται και παρακολουθούνται ως προς τις δραστηριότητές τους από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και έχουν ως αποκλειστικό αντικείμενο τη μεσολάβηση για την εξεύρεση για λογαριασμό του εργοδότη ορισμένων κατηγοριών θέσεων εργασίας σε ημεδαπούς ή αλλοδαπούς που νόμιμα διαμένουν στην Ελλάδα και την παροχή εργασίας από μισθωτούς τους σε άλλο εργοδότη (έμμεσο εργοδότη) με τη μορφή της προσωρινής απασχόλησης, αντίστοιχα.

Κατά τη διάρκεια του 2008 έλαβαν άδεια λειτουργίας από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, 6 ΙΓΣΕ (84 λειτουργούσαν το 2007) ενώ συνεχίστηκε η λειτουργία των 8 ΕΠΑ.

II. Όροι εργασίας

Στις αρμοδιότητες του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας εμπίπτει η ε-

ξασφάλιση αξιοπρεπών όρων εργασίας για όλους. Η επίτευξη της ποιότητας στην εργασία έχει ουσιώδη σημασία τόσο για την αύξηση της παραγωγικότητας και της απασχόλησης όσο και για την ευημερία των εργαζομένων και την πρόωθηση της κοινωνικής ένταξης.

Για το σκοπό αυτό το Υπουργείο κατά το έτος 2008 προώθησε σχέδιο νόμου για την ενσωμάτωση στο εθνικό μας δίκαιο των διατάξεων της Οδηγίας 2006/54/ΕΚ, της 5^{ης} Ιουλίου 2006, «για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιатύπωση)», το οποίο πρόκειται να υποβληθεί άμεσα προς ψήφιση στη Βουλή των Ελλήνων.

Με τις διατάξεις της ανωτέρω Οδηγίας κωδικοποιείται η υφιστάμενη κοινοτική νομοθεσία για την ισότητα των φύλων και αναδιатύπώνεται σε ένα ενιαίο και συνεκτικό κείμενο, εμπλουτισμένο με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Αντικείμενο της αναδιатύπωσης αυτής αποτελούν επτά υφιστάμενες Οδηγίες σχετικά με την ισότητα των φύλων, οι οποίες έχουν όλες ήδη ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο. Το σχέδιο νόμου εκπόνθησε νομοπαρασκευαστική επιτροπή στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι όλων των συναρμόδιων φορέων, της Ανεξάρτητης Αρχής του Συνηγόρου του Πολίτη, της Γενικής Γραμματείας Ισότητας των Φύλων του Υπουργείου Εσωτερικών και των αντιπροσωπευτικότερων εργατικών και εργοδοτικών ενώσεων (ΓΣΕΕ, ΣΕΒ).

Με την ολοκλήρωση του έργου της επιτροπής πραγματοποιήθηκε ευρεία διαβούλευση καθώς το σχέδιο απεστάλη για παρατηρήσεις στην ΟΚΕ, στην ΕΕΔΑ και στις κυριότερες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και αναμορφώθηκε έπειτα από αυτές.

Επίσης, συνετάχθη σε συνεργασία με το Υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2005/47/ΕΚ, της 18^{ης} Ιουλίου 2005 «για τη συμφωνία της Κοινότητας Ευρωπαϊκών Σιδηροδρόμων (CER) και της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Εργαζομένων στον τομέα των Μεταφορών (EFT) για θέματα συνθηκών εργασίας των μετακινούμενων εργαζομένων που παρέχουν διασυνοριακές διαλειτουργικές υπηρεσίες στον τομέα των σιδηροδρόμων». Το Συμβούλιο Υγιεινής και

Ασφάλειας (ΣΥΑΕ) του Υπουργείου μας, στο οποίο εκπροσωπούνται και οι Κοινωνικοί Εταίροι, γνωμοδότησε επ' αυτού και έχει ήδη προωθηθεί από την Υπηρεσία Νομοθετικού Συντονισμού του Υπουργείου μας για τη νόμιμη διαδικασία (συνυπογραφή αρμοδίων Υπουργών, ΚΕΝΕ, ΣτΕ)

Με τις διατάξεις της ανωτέρω Οδηγίας θεσπίζονται οι ελάχιστες προδιαγραφές για την προστασία της υγείας και της ασφάλειας των μετακινούμενων εργαζομένων που παρέχουν διασυνοριακές διαλειτουργικές υπηρεσίες στις σιδηροδρομικές επιχειρήσεις. Ειδικότερα, στο σχέδιο ΠΔ περιλαμβάνεται μεταξύ άλλων μία σειρά διατάξεων για χορήγηση στους εργαζομένους ημερήσιας ανάπαυσης, διαλειμμάτων, εβδομαδιαίας ανάπαυσης και τίθενται όρια στο χρόνο οδήγησης.

Τέλος εξεδόθη το ΠΔ 32/2008, σε συμμόρφωση της εθνικής μας νομοθεσίας προς τις κοινοτικές οδηγίες 94/45/ΕΚ και 2006/109/ΕΚ, το οποίο παρέχει το δικαίωμα στους εργαζόμενους, μέσω των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων Εργαζομένων (ΕΣΕ), να ενημερώνονται και να διαβουλεύονται για θέματα που άπτονται ζωτικών εργασιακών συμφερόντων τους, με τα αντίστοιχα όργανα των κοινοτικής κλίμακας επιχειρήσεων που είναι εγκατεστημένες στην Ελλάδα και ομίλους επιχειρήσεων που έχουν την κεντρική τους διοίκηση στην Ελλάδα. Παρέχει επίσης προστασία και διευκολύνσεις στα μέλη των ΕΣΕ για την απρόσκοπτη άσκηση των καθηκόντων τους, ανάλογη του Ν. 1264/1982.

III. Κοινωνική προστασία

Κεντρική προτεραιότητα της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής αποτελεί η ενίσχυση των ασθενέστερων κοινωνικά ομάδων του πληθυσμού και κυρίως αυτών που ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας. Η Κυβέρνηση αναγνωρίζει ότι ο κίνδυνος φτώχειας παραμένει διαχρονικά μία πρόκληση για τη χώρα και έχει την διακηρυγμένη βούληση να αντιμετωπίσει αυτή την πραγματικότητα.

Στο πλαίσιο αυτό η χώρα μας έχει υιοθετήσει Εθνική Στρατηγική, τόσο για τον περιορισμό της φτώχειας όσο και για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η στρατηγική αυτή αποτυπώνεται και στην Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική

Ένταξη 2008-2010, που κατέθεσε η χώρα μας το Σεπτέμβριο του 2008 στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και στην οποία, πέραν της αποτίμησης της προόδου σε σχέση με την τελευταία διετία (2006-2008), προσδιορίζονται 4 βασικές προτεραιότητες:

Προτεραιότητα 1: ενίσχυση της απασχόλησης και της ελκυστικότητας της εργασίας, ιδιαίτερα για τις γυναίκες, τους νέους, τους μακροχρόνια άνεργους και άλλες ομάδες σε δυσμενή θέση στην αγορά εργασίας.

Προτεραιότητα 2: Αντιμετώπιση της μειονεκτικής θέσης προσώπων και ομάδων όσον αφορά την εκπαίδευση και την κατάρτιση.

Προτεραιότητα 3: Ενίσχυση της οικογένειας, με έμφαση στη φτώχεια των παιδιών και στήριξη των ατόμων μεγαλύτερης ηλικίας.

Προτεραιότητα 4: Κοινωνική ένταξη των Α-μεΑ, των μεταναστών και ατόμων/ομάδων κοινωνικά ευάλωτων λόγω πολιτισμικών χαρακτηριστικών.

Επιπλέον, με σκοπό τη σύνθεση ενός ικανοποιητικού πλαισίου αποτύπωσης της προόδου σε βασικά μεγέθη που σχετίζονται με την αποτελεσματικότητα των πολιτικών στον κοινωνικό τομέα, ορίστηκαν **γενικοί ποσοτικοί στόχοι** στα πεδία του κινδύνου φτώχειας, της απασχόλησης και της εκπαίδευσης:

- **Μείωση του κινδύνου φτώχειας** από 21% το 2006 σε 16% το 2013. Ενδιάμεσος στόχος: μείωση στο 19% έως το 2010.

- **Μείωση του κινδύνου φτώχειας των παιδιών (0-17 ετών)** από 23% το 2006 σε 18% το 2013.

- **Μείωση του βάθους φτώχειας** στο 20% έως το 2013, από 26% το 2006.

- **Επίτευξη ποσοστού απασχόλησης 65%** έως το 2013, από 61,4% το 2007. Ενδιάμεσος στόχος: αύξηση του ποσοστού απασχόλησης στο 64,1% έως το 2010.

- **Αύξηση του ποσοστού απασχόλησης των γυναικών** και προσέγγιση του 52% έως το 2013, από 47,9% έως το 2007.

- **Περιορισμός της πρόωρης αποχώρησης από το σχολείο** σε επίπεδα κάτω από το 10% έως το 2013, από 14,7% το 2007. Ενδιάμεσος στόχος: μείωση της πρόωρης αποχώρησης από το σχολείο στο 12,5% έως το 2010.

Σε σχέση με την προετοιμασία για την ανά-

πτυξη της ΕΕΣΚΠΚΕ 2008-2010 επισημαίνεται ότι επιδιώχθηκε εκτεταμένη διαβούλευση, με τη συμμετοχή τόσο των κοινωνικών εταίρων όσο και των δημόσιων φορέων που εμπλέκονται σε προγράμματα και δράσεις στο πεδίο της κοινωνικής ένταξης. Κατά τη φάση του σχεδιασμού της ΕΕΣΚΠΚΕ 2008-2010 ενεπλάκησαν 22 δημόσιοι και 24 κοινωνικοί φορείς, ενώ σε επόμενο στάδιο υπήρξε εκτεταμένη συζήτηση επί ενός προσχεδίου της κατά τη συνεδρίαση της Εθνικής Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας (23.07.2008). Τέλος, στις 26 Σεπτεμβρίου 2008 το κείμενο της ΕΕΣΚΠΚΕ 2008-2010 τέθηκε προς διαβούλευση στην Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή στην οποία συμμετέχουν όλοι οι κοινωνικοί εταίροι.

Α) Προώθηση στην απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών (Ν. 2643/1998)

Με βάση το Ν. 2643/1998 (ΦΕΚ Α΄ 220) «Μέριμνα για την απασχόληση προσώπων ειδικών κατηγοριών και άλλες διατάξεις» τον Ιούνιο του 2008 προκηρύχθηκαν πανελλαδικά **1.581 θέσεις εργασίας δημοσίου τομέα** (δημοσίων υπηρεσιών, ΝΠΔΔ και ΟΤΑ α΄ και β΄ βαθμού) για προστατευόμενους του νόμου αυτού (άτομα με αναπηρία, πολύτεκνους, τέκνα αγωνιστών της Εθνικής Αντίστασης, συγγενείς ατόμων με αναπηρία, τέκνα αναπήρων πολέμου και τρίτεκνους).

Οι θέσεις αυτές συγκεντρώθηκαν σταδιακά από την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, με βάση την προβλεπόμενη από το νόμο διαδικασία, από το έτος 2005 (δεδομένου ότι η τελευταία αντίστοιχη προκήρυξη είχε πραγματοποιηθεί το Δεκέμβριο του 2004) μέχρι τον Ιούνιο του 2008. Οι ανωτέρω θέσεις εστάλησαν στις 14 αρμόδιες για την προκήρυξη υπηρεσίες του ΟΑΕΔ της χώρας μας και προκηρύχθηκαν στο τέλος Ιουνίου 2008, αφού προηγουμένως είχε ολοκληρωθεί από την Υπηρεσία η διαδικασία που προηγείται της προκήρυξης.

Επιπλέον, με βάση το Ν. 2643/1998, το Δεκέμβριο του 2008 προκηρύχθηκαν πανελλαδικά **5.823 θέσεις εργασίας ιδιωτικού τομέα και δημοσίων επιχειρήσεων και οργανισμών** για πρόσωπα υπαγόμενα στις προστατευτικές του διατάξεις.

Οι ανωτέρω θέσεις προκηρύχθηκαν από τις 14 αρμόδιες για την προκήρυξη υπηρεσίες του

ΟΑΕΔ της χώρας μας, αφού προηγουμένως είχε ολοκληρωθεί από την Υπηρεσία μας η διαδικασία που προηγείται της προκήρυξης.

B) Δράσεις για τους Τσιγγάνους στην Ελλάδα

Στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση», το οποίο αποτελεί το πιο σημαντικό εργαλείο υλοποίησης της στρατηγικής του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας για την ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού και της απασχόλησης, περιλαμβάνονται σειρά παρεμβάσεων υπέρ των κοινωνικά ευπαθών πληθυσμιακών ομάδων της χώρας. Ειδικότερα, μέσω του **Άξονα Προτεραιότητας 2 «Πρώθηση της ισότητας των ευκαιριών πρόσβασης στην αγορά εργασίας για όλους και ιδιαίτερα εκείνους που απειλούνται με κοινωνικό αποκλεισμό»** κατά την περίοδο 2000-2008 υλοποιήθηκαν οι ακόλουθες παρεμβάσεις με ωφελομένους άτομα με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες, όπως είναι οι Ρομά:

- Προγράμματα παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών (ΣΥΥ).
- Προγράμματα πρώιμης απασχόλησης ατόμων ευπαθών κοινωνικών ομάδων μέσω της επιδότησης επιχειρήσεων για δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και ενίσχυσης νέων ελεύθερων επαγγελματιών με προσαυξημένη επιδότηση σε σχέση με τους κοινούς ανέργους.
- Προγράμματα ολοκληρωμένων παρεμβάσεων που περιλαμβάνουν συνδυαστικά ενέργειες προκατάρτισης, κατάρτισης και παροχής ΣΥΥ και πρώιμης απασχόλησης με επιδότηση επιχειρηματικής δράσης. Συγκεκριμένα υλοποιήθηκε εξειδικευμένο πρόγραμμα **Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων για τις πληθυσμιακές ομάδες των Ρομά και των Ελλήνων μουσουλμάνων** και αφορούσε σε 67 σχέδια ολοκληρωμένων παρεμβάσεων προϋπολογισμού 12,5 εκ. ευρώ, στα οποία συμμετείχαν 1.334 Έλληνες Τσιγγάνοι (610 άνδρες και 724 γυναίκες) και 164 Έλληνες μουσουλμάνοι (75 άνδρες και 89 γυναίκες), και τα οποία περιλάμβαναν ενέργειες Κατάρτισης και **παροχής Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών**.
- Στο πλαίσιο του νέου Επιχειρησιακού Προγράμματος **«Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού»** για την προγραμματική περίοδο 2007-2013, στο Θεματικό Άξονα Προτεραιότητας 4: «Πλή-

ρης ενσωμάτωση του συνόλου του ανθρώπινου δυναμικού σε μία κοινωνία ίσων ευκαιριών», προβλέπεται η Κατηγορία Παρεμβάσεων «Πρόληψη και αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών ομάδων του πληθυσμού», που αφορά στην υλοποίηση στοχευμένων παρεμβάσεων, για την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ευάλωτων ομάδων πληθυσμού, στις οποίες ανήκουν και ομάδες με πολιτισμικές ή/και θρησκευτικές ιδιαιτερότητες όπως οι Ρομά.

Ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ) υλοποιεί εκτός των άλλων και ειδικά προγράμματα επιδότησης της απασχόλησης (προγράμματα Νέων Θέσεων Εργασίας (ΝΘΕ) και Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών (ΝΕΕ)) για την καταπολέμηση της ανεργίας των Ευπαθών Κοινωνικών Ομάδων, οι οποίες υφίστανται κίνδυνο επαγγελματικού, οικονομικού και κοινωνικού αποκλεισμού και χρήζουν ιδιαίτερης στήριξης για την ένταξη-επανεένταξή τους στην αγορά εργασίας.

Κατανοώντας ότι είναι σημαντική η συμμετοχή στο σχεδιασμό των πολιτικών και των προγραμμάτων των ατόμων προς τα οποία απευθύνονται, εγκρίθηκαν από το ΔΣ του ΟΑΕΔ στα τέλη του έτους 2008 δύο προγράμματα (Πρόγραμμα Επιχορήγησης συνολικά πεντακοσίων (500) Νέων Ελεύθερων Επαγγελματιών και Επιτηδευματιών, διάρκειας δώδεκα μηνών που προαναφέρθηκε ανωτέρω και Πρόγραμμα Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης εξακοσίων (600) Ρομά) τα οποία καταρτίστηκαν μετά τη διενέργεια έρευνας και σε συνεργασία με εκπροσώπους των Ρομά ώστε να είναι προσαρμοσμένα σε αυτούς και να ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες τους. Ειδικότερα, έχει ληφθεί μέριμνα οι προϋποθέσεις που τίθενται στους ωφελομένους να μην αποτελούν εμπόδιο για τη συμμετοχή των Ρομά ενώ οι ειδικότητες που προβλέπονται, να εκφράζουν τις επιθυμίες και τα επαγγελματικά ενδιαφέροντά τους.

Αρκετά έργα της EQUAL είχαν ως ομάδα στόχου και τους Ρομά. Στο πλαίσιο του α' κύκλου (2001-2005) εγκρίθηκαν σαράντα (40) έργα εκ των οποίων τα τέσσερα (4) επικεντρώθηκαν στους Τσιγγάνους. Στο πλαίσιο του β' κύκλου (2004-2008) εγκρίθηκαν εξήντα τέσσερα (64) εκ των οποίων τα οκτώ (8) επικεντρώνονται στους Ρομά.

Η ανακήρυξη του έτους 2007 ως Ευρωπαϊκού Έτους Ίσων Ευκαιριών δε θα μπορούσε παρά να συμβάλει θετικά στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών ως προς τα οφέλη που συνεπάγεται μία δίκαιη και συνεκτική κοινωνία στην οποία παρέχονται ίσες ευκαιρίες για όλους. Το Υπουργείο μας ως εθνικός Φορέας Υλοποίησης του κοινοτικού αυτού προγράμματος σχεδίασε την εθνική στρατηγική του και υλοποίησε σε συνεργασία με άλλους φορείς μία σειρά δράσεων που αποσκοπούσαν:

- Στην ενημέρωση των εκπροσώπων των διοικητικών αρχών και των τοπικών αρχών για την αρχή της ίσης μεταχείρισης.
- Στην προώθηση της καταπολέμησης των διακρίσεων στον τομέα της απασχόλησης από τους κοινωνικούς εταίρους.
- Στην αναγνώριση του οφέλους που αποκομίζει η κοινωνία από τη διαχείριση της διαφορετικότητας.

Πληροφορίες για τις δράσεις του Υπουργείου συμπεριλαμβάνονται στην προηγούμενη Έκθεση 2007 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην πρωτοβουλία που έχει αναλάβει το Υπουργείο Απασχόλησης στο πλαίσιο του **«Κοινοτικού Προγράμματος Progress για την Απασχόληση και την Κοινωνική Αλληλεγγύη»** (2007-2013). Πρόκειται για την υλοποίηση έργου με τίτλο «Δράσεις για την Προώθηση της Αρχής της Ίσης Μεταχείρισης» στο οποίο εντάσσεται η δράση «Όψεις των Διακρίσεων και Πολιτικές Παρεμβάσεις» που στοχεύει ειδικά στην αντιμετώπιση της προκατάληψης κατά των Ρομά σε Α. Μακεδονία και Θράκη.

Η δράση, η οποία θα υλοποιηθεί σε συνεργασία με το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, θα πραγματοποιηθεί σε δύο φάσεις και στόχο έχει τόσο την άρση των στερεοτύπων και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι Ρομά στην πρόσβαση στην απασχόληση όσο και την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και την ευρύτερη ευαισθητοποίηση των τοπικών κοινωνιών και ειδικά των νέων. Οι φορείς που εμπλέκονται είναι: α) σύλλογοι-εκπρόσωποι διακρινόμενης κοινωνικής ομάδας, β) εκπρόσωποι τοπικών αρχών, γ) εκπρόσωποι της κεντρικής διοίκησης (Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας-ΟΑ-

ΕΔ), δ) εκπρόσωποι γυναικείων συλλόγων, ε) εκπρόσωποι πανεπιστημιακής κοινότητας-εμπειρογνώμονες.

Κεντρικό ρόλο στην υλοποίηση και επιτυχία της δράσης θα έχουν οι «εκπρόσωποι-διαμεσολαβητές». Πρόκειται για πρόσωπα-κλειδιά, προερχόμενα από τις κοινότητες των Ρομά, τα οποία θα επιμορφωθούν με ευθύνη του Υπουργείου ώστε να υποστηρίξουν τις κοινότητές τους σε θέματα:

- Νομοθετικού πλαισίου για την εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης.
- Διαδικασιών προώθησης ατόμων σε προγράμματα κατάρτισης, απασχόλησης και επιχειρηματικότητας.
- Διαδικασιών συλλογικών δραστηριοτήτων, με έμφαση στη συμμετοχή των γυναικών σε συλλόγους.
- Πολιτισμικών δραστηριοτήτων.

Τέλος, ο Οργανισμός Εργατικής Κατοικίας, ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, ως φορέας που χρηματοδοτείται από τις εισφορές εργαζομένων και εργοδοτών, απευθύνει ανταποδοτικά τη συνδρομή του αποκλειστικά και μόνο στους δικαιούχους του, δηλαδή στους εργαζόμενους από τις αμοιβές των οποίων παρακρατούνται εισφορές υπέρ του ΟΕΚ, καθώς και τους συνταξιούχους οι οποίοι στη διάρκεια της επαγγελματικής τους ζωής εισέφεραν υπέρ του Οργανισμού. Επομένως, δεν καλύπτει με τα προγράμματά τους το σύνολο του πληθυσμού της χώρας.

Ειδικά για τους Ρομά, πρέπει να αναφερθεί ότι, εφόσον στοιχειοθετούν την ιδιότητα του δικαιούχου του ΟΕΚ, συμμετέχουν κανονικά σε όλα τα προγράμματα του Οργανισμού χωρίς καμία διάκριση.

Δυστυχώς, δεν υπάρχουν συγκεκριμένα στατιστικά στοιχεία για τις κατηγορίες που έχουν επωφεληθεί της συνδρομής του ΟΕΚ, ακριβώς διότι στη διάρκεια των διαδικασιών έγκρισης και υλοποίησης των παροχών δεν υπάρχει καμία διάκριση λόγω προέλευσης. Ωστόσο, ειδικά στα προαναφερθέντα προγράμματα των πολυτέκνων, το ποσοστό Ρομά είναι υψηλό.

Γ) Συμμετοχή στην Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας (Social Protection Committee-SPC) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ειδικότερα στο πλαίσιο της συμμετοχής της χώρας μας στην Επιτροπή Κοινωνικής Προστασίας, που ως στόχο έχει την καλύτερη συνεργασία μεταξύ κρατών-μελών και Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας συνέβαλε μέσω των εκπροσώπων του στη διαμόρφωση της «Κοινής Έκθεσης για την Κοινωνική Προστασία και την Κοινωνική Ένταξη» κυρίως μέσω υποβολής της αντίστοιχης εθνικής έκθεσης της Ελλάδας, με απώτερο σκοπό την αξιολόγηση της προόδου στην εφαρμογή της Ανοικτής Μεθόδου Συντονισμού στον τομέα της κοινωνικής ένταξης (φτώχεια, κοινωνικός αποκλεισμός), των συντάξεων (παράταση του εργασιακού βίου, ιδιωτικές συντάξεις) και της υγείας και μακροχρόνιας φροντίδας (ανισότητες στον τομέα της υγείας, αυξανόμενες ανάγκες στον τομέα της μακροχρόνιας φροντίδας).

Επιπλέον, η SPC συμμετείχε στις προπαρασκευαστικές εργασίες για την Ανανεωμένη Κοινωνική Ατζέντα για τον εκσυγχρονισμό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου, στο πλαίσιο της στρατηγικής της Λισσαβόνας για την ανάπτυξη και την απασχόληση. Οι αντίστοιχες απόψεις και τα σχόλια των μελών της ενσωματώθηκαν στην ομώνυμη Ανακοίνωση της Επιτροπής του 2008.

Παράλληλα, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας συμμετείχε στις προπαρασκευαστικές διαδικασίες στο πλαίσιο της SPC για την προετοιμασία του Ευρωπαϊκού Έτους «για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού» 2010 και θα είναι ο φορέας με την κύρια αρμοδιότητα για την υλοποίησή του.

Ο προγραμματισμός του 2010 σηματοδοτεί την ανανέωση της πολιτικής δέσμευσης σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Τέλος, τον Ιούλιο του 2008, δημιουργήθηκε μία κοινή ομάδα κρούσης (Task Force) για τη Στρατηγική της Λισσαβόνας της SPC και της Υποεπιτροπής Δεικτών (ISG) με στόχο τη μελέτη για την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων της αλληλεπίδρασης μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης, απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας και κοινωνικής ένταξης. Στην εν λόγω ομάδα το Υπουργείο

Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας δραματίζει ενεργό ρόλο.

IV. Ασφάλεια και υγεία στην εργασία

Για τη χώρα μας ο τομέας της επαγγελματικής ασφάλειας και υγείας αποτελεί βασική προτεραιότητα με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας μέσω τεχνικών και άλλων οργανωτικών μέτρων, αλλά και της ανάπτυξης δράσεων στο νομοθετικό, ενημερωτικό, ερευνητικό και ελεγκτικό τομέα.

Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής προστασίας, το οποίο βαρύνει και η κύρια αρμοδιότητα για τα εν λόγω θέματα, κατά την περίοδο αναφοράς προχώρησε στις ακόλουθες νομοθετικές παρεμβάσεις:

- Ν. 3667/2008 (ΦΕΚ Α΄ 114) «Θέματα ειδικών επιδοτήσεων ανεργίας και άλλες διατάξεις» (άρθρο 5: Παράταση προθεσμίας άσκησης καθκόντων Ιατρού Εργασίας).

- Έκδοση ΥΑ 5576/51/24.01.2008 (ΦΕΚ Β΄ 184) «Επιμόρφωση εργοδοτών και εργαζομένων για θέματα άσκησης καθκόντων τεχνικού ασφάλειας-Προγράμματα 2008».

- Έκδοση ΥΑ 5577/52/24.01.2008 (ΦΕΚ Β΄ 184) «Επιμόρφωση εργοδοτών για θέματα άσκησης καθκόντων τεχνικού ασφάλειας στις επιχειρήσεις τους εφόσον αυτές υπάγονται στη Γ΄ κατηγορία σύμφωνα με το ΠΔ 294/88 και απασχολούν λιγότερους από 50 εργαζόμενους-Προγράμματα 2008».

- Έκδοση ΠΔ 45/2008 (ΦΕΚ Α΄ 73) «Μέτρα υγιεινής και ασφάλειας ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας».

- Προώθηση της διαδικασίας Κωδικοποίησης της υφιστάμενης νομοθεσίας για θέματα ασφάλειας και υγείας στην εργασία. Περαιτώθηκε το σχέδιο κώδικα νόμων και ξεκίνησε η εκπόνηση του σχεδίου κώδικα ΠΔ και υπουργικών αποφάσεων.

- Προώθηση σχεδίου ΠΔ «Μέτρα υγιεινής, ασφάλειας και προστασίας της υγείας του ένστολου προσωπικού του Πυροσβεστικού Σώματος για την αποτροπή του επαγγελματικού κινδύνου κατά τις δραστηριότητες με εγγενείς ιδιαιτερότητες».

- Προώθηση σχεδίου άρθρου σε νομοσχέδιο με εξουσιοδοτική διάταξη σχετικά με τον ε-

θνικό κατάλογο επαγγελματικών ασθενειών. Επισημαίνεται ότι μέχρι σήμερα χρησιμοποιείται για την αναγνώριση των επαγγελματικών ασθενειών ο κατάλογος επαγγελματικών ασθενειών του ΙΚΑ, ο οποίος χρονολογείται από το 1979. Στην επιτροπή, στην οποία είχε ανατεθεί η σύνταξη του καταλόγου συμμετείχαν εκπρόσωποι του Υπουργείου μας, του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, του Ελληνικού Ινστιτούτου Ασφάλειας και Υγιεινής της Εργασίας και της Ελληνικής Εταιρείας Ιατρικής της Εργασίας και Περιβάλλοντος.

- Προώθηση σχεδίου άρθρου σε νομοσχέδιο με εξουσιοδοτική διάταξη σχετικά με τον καθορισμό όρων και προϋποθέσεων λειτουργίας των επιχειρήσεων που ασχολούνται με τις εργασίες κατεδάφισης και αφαίρεσης αμιάντου.

- Προώθηση σχεδίου ΠΔ για εναρμόνιση με την οδηγία 2005/47/ΕΚ για θέματα συνθηκών εργασίας των μετακινούμενων εργαζομένων που παρέχουν διασυνοριακές διαλειτουργικές υπηρεσίες στον τομέα των σιδηροδρόμων (όπως παραπάνω αναφέρεται).

Πέραν των παραπάνω νομοθετημάτων, τέθηκε κατά το έτος 2008 σε διαβούλευση στο πλαίσιο λειτουργίας του Συμβουλίου Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας (ΣΥΑΕ) σχέδιο ΠΔ για τον καθορισμό των όρων και προϋποθέσεων εκτέλεσης προγραμμάτων εκπαίδευσης του προσωπικού των επιχειρήσεων που αναλαμβάνουν εργασίες κατεδάφισης και αφαίρεσης αμιάντου.

Επιπλέον, κατά το έτος 2008 λειτούργησαν ομάδες εργασίας για την επεξεργασία κανονιστικών πράξεων για διάφορα ζητήματα ασφάλειας και υγείας στην εργασία (τεχνητή οπτική ακτινοβολία, εργασίες υδροβολής, ειδικότητες τεχνικού ασφάλειας, ναυπηγο-επισκευαστικές εργασίες, στατιστικά στοιχεία εργατικών ατυχημάτων, κλπ).

V. Στεγαστική συνδρομή

Στο πλαίσιο της συνέχισης των στεγαστικών προγραμμάτων του Οργανισμού Εργατικής Κατοικίας (ΟΕΚ) για τη βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών των δικαιούχων του, εκδόθηκαν Υπουργικές αποφάσεις με τις οποίες λαμβάνονται νέα μέτρα προστασίας για τους δικαιούχους του Οργανισμού και τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους στους οικισμούς καθώς και ειδικά μέτρα για τη στήριξη και διευκόλυνση των σεισμόπληκτων

δικαιούχων κατοίκων των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας και ρυθμίζονται ευνοϊκότερα υπάρχουσες παροχές, όπως παρακάτω:

- Με την αριθμ. 1185/34/08.01.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διενέργεια απογραφής αστέγων εργατοϋπαλλήλων και συνταξιούχων δικαιούχων του ΟΕΚ της περιοχής του Δήμου Αχαρνών, για συμμετοχή σε κλήρωση κατοικιών που έχουν ανεγερθεί από τον ΟΕΚ στον εν λόγω Δήμο.

- Με την αριθμ. 1186/35/08.01.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διενέργεια απογραφής αστέγων εργατοϋπαλλήλων και συνταξιούχων δικαιούχων του ΟΕΚ της περιοχής του Δήμου Άνω Λιοσίων, για συμμετοχή σε κλήρωση κατοικιών που έχουν ανεγερθεί από τον ΟΕΚ στον εν λόγω Δήμο και κληρώθηκαν οι εν λόγω κατοικίες σε ισάριθμους δικαιούχους.

- Με την αριθμ. 1187/36/08.01.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διενέργεια απογραφής αστέγων εργατοϋπαλλήλων και συνταξιούχων δικαιούχων του ΟΕΚ της περιοχής του Δήμου Ζεφυρίου, για συμμετοχή σε κλήρωση κατοικιών που έχουν ανεγερθεί από τον ΟΕΚ στον εν λόγω Δήμο.

- Με την αριθμ. 6099/92/14.02.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διενέργεια απογραφής αστέγων εργατοϋπαλλήλων και συνταξιούχων δικαιούχων του ΟΕΚ της περιοχής του Δήμου Ελευσίνας, για συμμετοχή σε κλήρωση κατοικιών που έχουν ανεγερθεί από τον ΟΕΚ στον εν λόγω Δήμο.

- Με την αριθμ. Π2α/Γ.Π.38655/16.05.2008 κοινή απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υφυπουργού Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, εγκρίθηκε η εφαρμογή κοινού στεγαστικού προγράμματος από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και τον ΟΕΚ, για την ανέγερση οικισμού 116 διαμερισμάτων στη Σπερχειάδα Ν. Φθιώτιδας, για τη στέγαση δικαιούχων του ΟΕΚ και δικαιούχων του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης.

- Με την αριθμ. 26220/372/09.06.2008 κοινή απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υφυπουργού Οικο-

νομίας και Οικονομικών, βελτιώθηκαν οι όροι και οι προϋποθέσεις χορήγησης από τον ΟΕΚ του επιδόματος ενοικίου έτους 2008.

- Με την αριθμ. 47082/542/22.07.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε πρόγραμμα υποβολής αιτήσεων για τη χορήγηση άτοκων δανείων επισκευής κατοικίας, από δικαιούχους του ΟΕΚ κατοίκους των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008.

- Με την αριθμ. 54432/586/22.07.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε πρόγραμμα υποβολής αιτήσεων για τη χορήγηση άτοκων δανείων αγοράς ή ανέγερσης κατοικίας, από δικαιούχους του ΟΕΚ κατοίκους των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008.

- Με την αριθμ. 54434/587/22.07.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διαγραφή οφειλομένων δόσεων από δάνεια αγοράς, ανέγερσης, αποπεράτωσης, επέκτασης, αναμόρφωσης και επισκευής κατοικίας, δικαιούχων του ΟΕΚ των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008 και καθορίστηκαν τα δικαιολογητικά καθώς και ο τρόπος και η διαδικασία διαγραφής.

- Με την αριθμ. 54435/588/22.07.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η διαγραφή οφειλομένων δόσεων από τίμημα εργατικών κατοικιών ή αγορασμένων διαμερισμάτων, δικαιούχων του ΟΕΚ των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008 και καθορίστηκαν τα δικαιολογητικά καθώς και ο τρόπος και η διαδικασία διαγραφής.

- Με την αριθμ. 54436/589/22.07.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η αναστολή οφειλών προς τον ΟΕΚ από τίμημα εργατικών κατοικιών ή αγορασμένων διαμερισμάτων, δικαιούχων του, των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008 και καθορίστηκαν τα δικαιολογητικά καθώς και ο τρόπος και η διαδικασία αναστολής.

- Με την αριθμ. 57393/616/04.08.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνι-

κής Προστασίας, εγκρίθηκε η αναστολή οφειλών από δάνεια δικαιούχων του ΟΕΚ, των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008 και καθορίστηκαν τα δικαιολογητικά καθώς και ο τρόπος και η διαδικασία αναστολής.

- Με την αριθμ. 59033/626/11.08.2008 κοινή απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υφυπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, καθορίστηκαν τα ποσά και οι λοιποί όροι χορήγησης άτοκων δανείων από κεφάλαια του ΟΕΚ για επισκευή κατοικίας, για δικαιούχους των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008.

- Με την αριθμ. 59034/627/11.08.2008 κοινή απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας και του Υφυπουργού Οικονομίας και Οικονομικών, εγκρίθηκε η χορήγηση άτοκων δανείων για αγορά ή ανέγερση κατοικίας, σε δικαιούχους του ΟΕΚ κατοίκους των περιοχών των Νομών Αχαΐας και Ηλείας, που επλήγησαν από το σεισμό της 8ης Ιουνίου 2008.

- Με την αριθμ. 32048/413/10.10.2008 απόφαση της Υπουργού Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, εγκρίθηκε η μετατροπή σε διαρκές του προγράμματος υποβολής αιτήσεων στον ΟΕΚ για τη χορήγηση σε δικαιούχους του, επιδότησης επιτοκίου, παράλληλα και πέραν της επιδότησης που δίδεται από το Ελληνικό Δημόσιο, για τα στεγαστικά δάνεια που θα χορηγούνται από τις Τράπεζες για αγορά ή ανέγερση κατοικίας σε ιδιόκτητο οικόπεδο.

Πέραν των ανωτέρω συνεχίστηκαν:

- Η οικονομική ενίσχυση από το Ειδικό Κεφάλαιο Αλληλεγγύης (ΕΚΑ) που έχει συσταθεί στον ΟΕΚ για τη στήριξη των δικαιούχων του, οι οποίοι λόγω μακροχρόνιας ανεργίας, προβλημάτων υγείας, ή άλλων κοινωνικών προβλημάτων, αδυνατούν να εξοφλήσουν τις οφειλές τους προς τον ΟΕΚ.

- Η απευθείας παραχώρηση κατοικίας που κατασκευάζει ο ΟΕΚ ή αγοράζει από ιδιώτες, σε δικαιούχους με τρία (3) προστατευόμενα παιδιά και άνω, δικαιούχους που είτε οι ίδιοι και ένα προστατευόμενο μέλος τους, είτε δύο προστατευόμενα μέλη τους έχουν αναπηρία 67% και άνω, συνταξιούχους λόγω θανατηφόρου εργατικού ατυχήματος, σε δύο τουλάχιστον ορφανά παιδιά

δικαιούχων καθώς και σε άγαμες μητέρες και δικαιούχους με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες.

- Η εφαρμογή του προγράμματος χορήγησης άτοκων δανείων για αγορά ή ανέγερση κατοικίας για την άμεση στεγαστική αποκατάσταση δικαιούχων με τρία (3) προστατευόμενα παιδιά και άνω, δικαιούχων που είτε οι ίδιοι και ένα προστατευόμενο μέλος τους, είτε δύο προστατευόμενα μέλη τους έχουν αναπηρία 67% και άνω, συνταξιούχων λόγω θανατηφόρου εργατικού ατυχήματος, δύο τουλάχιστον ορφανών παιδιών δικαιούχων, δικαιούχων που είναι κινητικά ανάπηροι-παρραπληγικοί, ανεξαρτήτως της οικογενειακής τους σύνθεσης, συνταξιούχων λόγω ολικής αναπηρίας από εργατικό ατύχημα ή κοινή νόσο, συνταξιούχων λόγω τύφλωσης ή σοβαρού ακρωτηριασμού άνω και κάτω άκρων, άγαμων μητέρων και δικαιούχων με έντονες κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες καθώς και η εφαρμογή του προγράμματος χορήγησης άτοκων δανείων για αποπεράτωση, επισκευή και επέκταση κατοικίας.

Επιπροσθέτως με κοινές Υπουργικές Αποφάσεις, παραχωρήθηκαν σε διάφορους φορείς εκτάσεις ιδιοκτησίας του ΟΕΚ, προκειμένου να ανεγερθούν κτίρια που θα εξυπηρετούν ανάγκες των οικιστών, όπως βρεφονηπιακοί σταθμοί, σχολεία, κλπ.

Τέλος, συνεχίζεται η εξέταση της αναμόρφωσης του Κανονισμού του ΟΕΚ «Περί προϋποθέσεων παροχής κατοικίας και δανείων υπό του ΟΕΚ», ώστε να βελτιωθούν οι διαδικασίες κλήρωσης και διανομής των κατοικιών, που κατασκευάζει και αγοράζει ο ΟΕΚ, καθώς και οι προϋποθέσεις παροχής στεγαστικής συνδρομής.

VI. Παροχές Οργανισμού Εργατικής Εστίας

Στα πλαίσια της αποστολής του Οργανισμού Εργατικής Εστίας (ΟΕΕ), ενός ανταποδοτικού φορέα κοινωνικής προσφοράς, είναι και η χορήγηση παροχών προς τους δικαιούχους του, οι περισσότερες των οποίων είναι δωρεάν. Δικαιούχοι των παροχών του Οργανισμού είναι εργαζόμενοι και συνταξιούχοι που πληρούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις καθώς και οι οικογένειές τους. Οι παροχές του Οργανισμού κατά τη διάρκεια του 2008 έχουν ως ακολούθως:

- Λειτουργήσαν 24 Βρεφονηπιακοί Σταθμοί,

σε διάφορες περιοχές της χώρας, ολοήμερης λειτουργίας, στους οποίους φιλοξενούνται δωρεάν παιδιά προσχολικής ηλικίας, από 8 μηνών, παρέχοντας τροφή, φύλαξη και αγωγή. Φιλοξενούνται περίπου 1.600 βρέφη και νήπια.

- Λειτουργήσαν 30 Κέντρα Εργαζόμενης Νεότητας, στα οποία παρέχονται δωρεάν προγράμματα επιμόρφωσης και αναψυχής σε εργαζόμενους νέους, νέες, παιδιά και συζύγους εργαζομένων και συνταξιούχων δικαιούχων. Φοιτούν περίπου 4.000 δικαιούχοι και προστατευόμενα μέλη αυτών.

- Με το πρόγραμμα Κοινωνικού Τουρισμού παρέχεται η δυνατότητα στους δικαιούχους να πραγματοποιούν επταήμερες διακοπές, με συμβολική οικονομική συμμετοχή. Διατέθηκαν 623.000 Δελτία Κοινωνικού Τουρισμού σε δικαιούχους του.

- Στα οργανωμένα εαρινά, θερινά, φθινοπωρινά και χειμερινά εκδρομικά προγράμματα συμμετείχαν πάνω από 37.000 δικαιούχοι. Τα προγράμματα αυτά αφορούν επταήμερες και οκταήμερες (στο θερινό πρόγραμμα) και τριήμερες και τετραήμερες (φθινοπωρινό, χειμερινό και εαρινό πρόγραμμα) οργανωμένες εκδρομές σε χερσαίους και θαλάσσιους προορισμούς.

- Διατέθηκαν 250.000 Δελτία Αγοράς Βιβλίων για το 2008 σε δικαιούχους και τα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους.

- Διατέθηκαν Δελτία Θεάματος, που αφορούν σε χειμερινές και εαρινές θεατρικές παραστάσεις (περισσότερα από 400.000 δελτία), θερινό κινηματογράφο (50.000 δελτία) και σε άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις (20.000 δελτία), σε όλους τους δικαιούχους ανεξάρτητα από τη λήψη οποιασδήποτε άλλης παροχής.

- Πραγματοποιήθηκαν έξι τετραήμερες κρουαζιέρες σε ελληνικά νησιά του Αιγαίου. Συμμετείχαν περίπου 9.240 δικαιούχοι.

VII. Τήρηση εργατικής νομοθεσίας

Κατά το έτος 2008 το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας συνέχισε το έργο του, όπως αυτό ρητά διατυπώνεται στο άρθρο 6, παρ. 2 του Ν. 2639/1998 και συνίσταται στην επίβλεψη και στον έλεγχο της εφαρμογής των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, στην έρευνα, στην ανακάλυψη και στη δίωξη της παράνομης απασχόλησης και

των παραβατών της εργατικής νομοθεσίας, στην έρευνα της ασφαλιστικής κάλυψης των εργαζομένων, καθώς και στην παροχή πληροφοριών, συμβουλών και υποδείξεων προς τους εργοδότες και τους εργαζόμενους, σχετικά με τα πλέον αποτελεσματικά μέσα για την τήρηση των κειμένων διατάξεων.

Από την επεξεργασία των στατιστικών δεδομένων που διενήργησε η Διεύθυνση Προγραμματισμού και Συντονισμού Κοινωνικής Επιθεώρησης Εργασίας προκύπτει ότι, μέχρι και τον Οκτώβριο του 2008, οι Κοινωνικοί Επιθεωρητές Εργασίας διενήργησαν σε χώρους εργασίας 26.837 ελέγχους και επανελέγχους, επέβαλαν 4.458 πρόστιμα και υπέβαλαν 2.578 μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές, λόγω διαπίστωσης παραβάσεων της εργατικής νομοθεσίας. Αναφορικά δε, με τις εργατικές διαφορές που έλαβαν χώρα στα πλαίσια της συμφιλιωτικής διαδικασίας, αυτές ανήλθαν στις 13.147 από τις οποίες επιλύθηκαν οι 6.435, ποσοστό 48,94%.

Από τα στατιστικά στοιχεία που διαθέτει η Διεύθυνση Προγραμματισμού και Συντονισμού Τεχνικής και Υγειονομικής Επιθεώρησης Εργασίας προκύπτει ότι μέχρι και το Σεπτέμβριο του 2008, οι έλεγχοι που πραγματοποιήσαν οι **Τεχνικοί και Υγειονομικοί Επιθεωρητές Εργασίας** ανήλθαν εις 20.280, ενώ υπεβλήθησαν από τους εν λόγω Επιθεωρητές 890 μηνύσεις και μηνυτήριες αναφορές. Επίσης, επιβλήθηκαν 973 πρόστιμα και 1.326 διακοπές εργασιών.

Στον τομέα της προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εγγράφεται και η πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για την επιβολή κυρώσεων στους εργοδότες που απασχολούν παράνομα διαμένοντες υπηκόους τρίτων χωρών. Η πρόταση εντάσσεται στις προσπάθειες που καταβάλλονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την εξάλειψη της απασχόλησης των παράνομα διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, η οποία τους καθιστά ευάλωτους και μπορεί να οδηγήσει σε μείωση μισθών και σε επιδείνωση των συνθηκών εργασίας. Σημειώνεται ότι η πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά της λαθρομετανάστευσης και της παράνομης απασχόλησης εμπεριέχει διατάξεις για την καταπολέμηση της εμπορίας ανθρώπων. Το ΣΕΠΕ παρακολουθεί την εξέταση της εν λόγω πρότασης και με εκπρόσωπό του συμμετείχε στην Ομάδα Εργασίας «Μετα-

νάστευση-Απομάκρυνση» του Συμβουλίου κατά τις συνεδριάσεις των μηνών Ιανουαρίου, Φεβρουαρίου και Μαρτίου του έτους 2008.

Παράλληλα στο πλαίσιο της συνεχιζόμενης κατάρτισης οι Επιθεωρητές ενδεικτικά συμμετείχαν:

- Στο Συνέδριο με τίτλο «Η Διαφορετικότητα στην Εργασία και την Κοινωνία-Επενδύοντας στο μέλλον», που έλαβε χώρα στην Αθήνα στις 18 και 19 Σεπτεμβρίου 2008. Το Συνέδριο διοργανώθηκε από το Εθνικό Θεματικό Δίκτυο «Διαχείριση της Διαφορετικότητας στον Εργασιακό Χώρο», στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL.

- Στην ημερίδα με τίτλο «Ισότητα των φύλων και καταπολέμηση της σεξουαλικής παρενόκλησης: Οι πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης», που διοργανώθηκε από το Σύνδεσμο για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα την 9^η Ιουνίου 2008.

- Στο Πρώτο Περιφερειακό Συνέδριο των Σωμάτων Επιθεώρησης Εργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, του Αζερμπαϊτζάν και της Ουκρανίας (First Regional Conference of the Labour Inspectorates of South East Europe, Azerbaijan and Ukraine), που πραγματοποιήθηκε στη Σόφια της Βουλγαρίας από τις 25-27 Σεπτεμβρίου 2008. Μεταξύ των θεματικών ενοτήτων του συνεδρίου ήταν και η εξέταση της υπάρχουσας κατάστασης και των μελλοντικών τάσεων στον τομέα της υγιεινής και ασφάλειας στον εργασιακό χώρο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Μετά από παρουσιάσεις και συζητήσεις αναφορικά με τους θεματικούς άξονες του συνεδρίου, οι αντιπρόσωποι των χωρών κατέληξαν στην υπογραφή της Διακήρυξης της Σόφιας (Declaration of Sofia) με την οποία δηλώνεται η βούληση και η επιθυμία των Σωμάτων Επιθεώρησης Εργασίας της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, της Ουκρανίας και του Αζερμπαϊτζάν, να συντονίσουν τις προσπάθειές τους, να συνεργαστούν και να συνάψουν στρατηγικές συμμαχίες τόσο στον τομέα της υγιεινής και ασφάλειας, όσο και σε άλλους τομείς.

- Σε ενημερωτική ημερίδα με θέμα «Πρακτικές υποστήριξης παράνομα διακινούμενων προσώπων (θύματα trafficking)» που πραγματοποιήθηκε στην Αλεξανδρούπολη στις 23 και 24 Ιουνίου 2008. Η ημερίδα διοργανώθηκε από την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του Προγράμματος της

Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL της Γενικής Γραμματείας Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων σε συνέχεια ημερίδας που πραγματοποιήθηκε στις 31 Οκτωβρίου 2006 στην Αθήνα.

- Σε ενημερωτικές-εκπαιδευτικές δράσεις (ημερίδες, εκδόσεις), σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Συνθηκών και Υγιεινής της Εργασίας του Υπουργείου, στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (28 Απριλίου) και την Ευρωπαϊκή Εβδομάδα για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία (τον Οκτώβριο), καθώς και σε συνεργασία με επιστημονικούς (ΕΛΙΝΥΑΕ, ΤΕΕ κá) και συνδικαλιστικούς φορείς εργαζομένων και εργοδοτών (Ημερίδες στην Αθήνα, Καλαμάτα, Ξάνθη και Λαμία).

Επίσης, εκστρατείες οργανώνονται σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο και ειδικότερα:

- Οι εθνικές εκστρατείες ενημέρωσης και ελέγχων σε περιοχές με συσσωρευμένη βιομηχανική και βιοτεχνική δραστηριότητα, όπως π.χ. στο Δήμο Ρέντη στην Αττική, και στη βιομηχανική ζώνη Οινόφυτων-Σχηματαρίου. Επίσης, κατά το θέρος, στις βιομηχανίες και υπαίθριες εργασίες (αγροτικές εργασίες, κατασκευές) με έντονη θερμική καταπόνηση.

- Η εκστρατεία ελέγχων στα μεγάλα τεχνικά έργα, δημόσια και ιδιωτικά, σε όλη την Ελλάδα.

- Οι καθημερινοί έλεγχοι στις ναυπηγο-επισκευαστικές ζώνες Περάματος-Κερατσινίου-Δραπετσώνας.

- Η συνεχής εκστρατεία ενημέρωσης και ελέγχων για την πρόληψη των μυοσκελετικών παθήσεων των εργαζομένων σε τομείς με καθημερινή χειρωνακτική διακίνηση φορτίων, στα πλαίσια ανάλογης πανευρωπαϊκής εκστρατείας σε όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εκστρατεία αυτό το έτος επικεντρώθηκε στους τομείς του εμπορίου και των κατασκευών. Για την παραπάνω εκστρατεία εκδόθηκαν από το ΣΕΠΕ και διανέμονται από τους Τεχνικούς και Υγειονομικούς Επιθεωρητές κατά τους ελέγχους, τα παρακάτω ενημερωτικά φυλλάδια:

1. Μειώστε την καταπόνηση-Πληροφορίες για τους εργοδότες και τους εργαζόμενους στον τομέα των κατασκευών.

2. Μειώστε την καταπόνηση-Πληροφορίες για τους εργοδότες και τους εργαζόμενους στον τομέα του εμπορίου.

VIII. Κοινωνική ασφάλιση

Το Σύστημα Κοινωνικής Ασφάλισης αποτελεί τον κύριο άξονα του ελληνικού μοντέλου κοινωνικής προστασίας. Για το σκοπό αυτό η νομοθετική ρύθμιση των πλαισίων και των επί μέρους μέτρων πάνω σε θέματα Κοινωνικών Ασφαλίσεων αποτελεί αρμοδιότητα του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, το οποίο έχει υπό την εποπτεία του τη λειτουργία του κοινωνικοασφαλιστικού συστήματος καθώς και την προώθηση μέτρων για την περαιτέρω βελτίωσή του.

Με τις διατάξεις του άρθρου 5, παρ. 4, του Ν. 3232/2004 (ΦΕΚ Α΄ 48), όπως αυτές ίσχυαν μετά την αντικατάστασή τους με το άρθρο 61, παρ. 6, του Ν. 3518/2006 (ΦΕΚ Α΄ 272), είχε παρασχεθεί η δυνατότητα στις μητέρες αναπήρων τέκνων, με ποσοστό αναπηρίας 67% και άνω, να θεμελιώνουν δικαίωμα συνταξιοδότησης λόγω γήρατος, με τη συμπλήρωση 7.500 ημερών ασφάλισης ή 25 ετών, ανεξαρτήτως ορίου ηλικίας και ανεξαρτήτως χρόνου υπαγωγής τους στην ασφάλιση.

Με τη διάταξη του άρθρου 140 του Ν. 3655/2008, η εν λόγω δυνατότητα παρέχεται διαζευκτικά και στον πατέρα αναπήρου τέκνου, υπό την προϋπόθεση ότι δεν ασκείται από τη μητέρα.

Οι εν λόγω διατάξεις, σημειώνουμε ότι αφορούν ασφαλισμένες και ασφαλισμένους σε όλους τους φορείς κύριας και επικουρικής ασφάλισης αρμοδιότητας Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας.

Με τις διατάξεις του άρθρου 4, παρ. 7 του Ν. 3029/2002 (ΦΕΚ Α΄ 160), όπως ισχύουν μετά την αντικατάστασή τους με το **άρθρο 141, παρ. 1 του Ν. 3655/2008**, παρέχεται η δυνατότητα στις ασφαλισμένες των φορέων κύριας ασφάλισης αρμοδιότητας Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας (τόσο μισθωτών όσο και αυτοαπασχολούμενων) και ανεξαρτήτως χρόνου υπαγωγής τους στην ασφάλιση, **να αναγνωρίζουν πλασματικό χρόνο** για κάθε παιδί που αποκτούν από 01.01.2000 και εφεξής, τόσο για θεμελίωση συνταξιοδοτικού δικαιώματος όσο και για προσαύξηση του ποσού της σύνταξης, ο οποίος ανέρχεται σε ένα 1 έτος ή 300 ημέρες ασφάλισης για το πρώτο παιδί και σε 2 έτη ή 600 ημέρες ασφάλισης για κάθε επόμενο παιδί και μέχρι το τρίτο.

Το δικαίωμα αυτό, εφόσον δεν ασκείται από

τη μητέρα ασφαλισμένη, μπορεί να ασκηθεί, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις, από τον πατέρα ασφαλισμένο.

Με τις διατάξεις της παρ. 2, του άρθρου 141 του Ν. 3655/2008, προβλέπεται ότι οι **εισφορές του κλάδου κύριας σύνταξης** με τις οποίες βαρύνονται οι γυναίκες ασφαλισμένες, σε όλους τους φορείς κύριας ασφάλισης αρμοδιότητας του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, **μειώνονται κατά 50%**, κατά το 12μηνο απασχόλησης που ακολουθεί το μήνα του τοκετού.

Σε περίπτωση δε, λήψης επιδόματος λοχείας, η ανωτέρω μείωση των ασφαλιστικών εισφορών κλάδου κύριας σύνταξης χωρεί κατά το 12μηνο που έπεται της λήξης της επιδότησης λόγω λοχείας.

Με τις διατάξεις του **άρθρου 142 του Ν. 3655/2008**, παρέχεται στις μητέρες που είναι ασφαλισμένες στο ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, μετά τη λήξη της άδειας λοχείας και της ισόχρονης προς το μειωμένο ωράριο άδειας, να λάβουν, επιπλέον, **ειδική εξάμηνη άδεια προστασίας της μητρότητας**, κατά τη διάρκεια της οποίας, προβλέπεται η καταβολή από τον ΟΑΕΔ μηνιαίου ποσού, ισόποσου με τον εκάστοτε ισχύοντα κατώτατο μισθό.

Ο εν λόγω χρόνος της ειδικής εξάμηνης άδειας προστασίας της μητρότητας, λογίζεται ως χρόνος ασφάλισης στον κλάδο σύνταξης του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ.

Με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 145 του Ν. 3655/2008, **θεσπίζεται κίνητρο παραμονής στην εργασία για τους παλαιούς ασφαλισμένους** (υπαγόμενοι στην ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα κύριας ασφάλισης, για πρώτη φορά έως και τις 31.12.1992). Συγκεκριμένα, προβλέπεται η χορήγηση προσαύξησης στο ποσό της σύνταξής τους, για όσους συνταξιοδοτούνται μετά την 03.04.2008 (ημερομηνία δημοσίευσης του εν λόγω νόμου) και έχουν συμπληρώσει χρόνο ασφάλισης άνω των 10.500 ημερών και το 60^ο έτος της ηλικίας. Η προσαύξηση ανέρχεται στο 0,8% (γινόμενο του 25πλασίου του τεκμαρτού ημερομισθίου της κλάσης κατάταξης, επί το ποσοστό που προκύπτει από τη διαφορά του ποσοστού του πίνακα β' του άρθρου 29 του ΑΝ 1846/1951, όπως ισχύει, της ίδιας κλάσης και του ποσοστού 3,3%) και χορηγείται για κάθε 300 ημέρες ασφάλισης που έχουν πραγματοποιηθεί άνω των 10.500 και μέχρι 900 κατά ανώτατο όριο.

Στις περιπτώσεις ασφαλισμένων, οι οποίοι έχουν και χρόνο ασφάλισης στα Βαρέα και Ανθυγιεινά Επαγγέλματα, αλλά δε συνταξιοδοτούνται βάσει του Κανονισμού των Βαρέων και Ανθυγιεινών Επαγγελμάτων, το ανωτέρω ποσοστό προσαύξησης χορηγείται επιπλέον της προσαύξησης που δικαιούνται για το χρόνο ασφάλισης που έχουν πραγματοποιήσει στα εν λόγω επαγγέλματα.

Με τις διατάξεις της παρ. 2 του άρθρου 145 του Ν. 3655/2008, **θεσπίζεται για τους νέους ασφαλισμένους** (υπαγόμενοι στην ασφάλιση οποιουδήποτε φορέα κύριας ασφάλισης, για πρώτη φορά από τις 01.01.1993 και εφεξής), μεγαλύτερο **ποσοστό προσαύξησης** στο ποσό της σύνταξής τους, για κάθε έτος ασφάλισης που πραγματοποιούν μετά τα 35 έτη και τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας. Συγκεκριμένα, το ποσοστό προσαύξησης ανέρχεται στο 3,3% (από το 3% που ίσχυε μέχρι τη δημοσίευση του εν λόγω νόμου) και μέχρι το 68^ο έτος της ηλικίας (από το 67^ο που ίσχυε μέχρι τη δημοσίευση του νόμου).

Με τις διατάξεις του άρθρου 2, παρ. 5 του Ν. 3029/2002 (ΦΕΚ Α' 160) είχε παρασχεθεί η δυνατότητα στους ασφαλισμένους του κλάδου κύριας σύνταξης του ΙΚΑ-ΕΤΑΜ, κατά παρέκκλιση της πάγιας νομοθεσίας και μέσα στο πλαίσιο των προϋποθέσεων που οι ίδιες θέτουν, να δικαιωθούν σύνταξης λόγω γήρατος, με τη συμπλήρωση 3.500 τουλάχιστον ημερών ασφάλισης και του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους, το ύψος της οποίας, υπολογιζόμενο με βάση τη νομοθεσία του Ιδρύματος, είναι ανάλογο του συνολικού αριθμού ημερών ασφάλισης που έχουν πραγματοποιήσει. Οι διατάξεις αυτές, ήταν μεταβατικής ισχύος, καθώς κάλυπταν αιτήσεις συνταξιοδότησης οι οποίες είχαν υποβληθεί έως και την 31.12.2007.

Με τις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 147 του Ν. 3655/2008, **θεσπίστηκε η χρονική παράταση της εν λόγω δυνατότητας συνταξιοδότησης, έως και τις 31.12.2009** (δηλαδή, πλέον καλύπτονται αιτήσεις συνταξιοδότησης, οι οποίες πρόκειται να υποβληθούν έως την ημερομηνία αυτή).

Σημειωτέον δε, ότι με τις ίδιες διατάξεις παρατείνεται έως την ίδια ως άνω ημερομηνία (31.12.2009) και για τους ασφαλισμένους στους φορείς κύριας ασφάλισης ελευθέρων επαγγελματιών και ανεξάρτητα απασχολούμενων, η ίδια δυνατότητα συνταξιοδότησης (11 ½ έτη ασφάλισης και 65^ο έτος της ηλικίας), η οποία τους είχε παρα-

σχεθεί με την παρ. 3 του άρθρου 16 του Ν. 3232/2004.

Με την ΑΠ 16343/167/08 Απόφαση του Υπουργείου Οικονομίας και Οικονομικών στα πλαίσια της εξασφάλισης αξιοπρεπούς διαβίωσης ως εξειδίκευση της συνταγματικής επιταγής του άρθρου 2, παρ. 1 σε συνδυασμό με την παρ. 5 του άρθρου 22 του Συντάγματος:

- Χορηγήθηκαν αυξήσεις στους συνταξιούχους των Φορέων Κύριας και Επικουρικής Ασφάλισης και των Φορέων Κύριας Ασφάλισης Αυτοαπασχολούμενων, σε ποσοστό 3% από 01.01.2008 και επιπλέον ποσοστό 2% από 01.10.2008.

- Αυξήθηκε το Επίδομα Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΑΣ) από 01.01.2008 κατά 34,85 ευρώ στο ανώτατο κλιμάκιο ΕΚΑΣ.

- Αυξήθηκε η μηνιαία βασική σύνταξη ΟΓΑ από 01.01.2008 κατά 52,25 ευρώ, σύμφωνα με το άρθρο 38 του Ν. 3522/2006.

- Χορηγήθηκαν αυξήσεις στα ποσά του κλάδου Κύριας Ασφάλισης Αγροτών και του κλάδου Πρόσθετης Ασφάλισης Αγροτών του ΟΓΑ, σε ποσοστό 3% από 01.01.2008 και σε ποσοστό 2% από 01.10.2008.

Παροχές αγροτικής εστίας 2008

Στους συνταξιούχους, στους ασφαλισμένους του ΟΓΑ και στα μέλη των οικογενειών τους παρέχονται:

- Προγράμματα κοινωνικού τουρισμού τα οποία περιλαμβάνουν οκταήμερες διακοπές σε τουριστικά καταλύματα (ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια-διαμερίσματα, επιπλωμένες κατοικίες και camping) που έχουν συμβληθεί με τον ΟΓΑ και περιλαμβάνονται σε ειδικό τεύχος. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 140.000 άτομα, συνταξιούχους του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης, ασφαλισμένους που έχουν εξοφλήσει τις ασφαλιστικές τους εισφορές, καθώς και στα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους που έχουν ασφαλιστεί στον ΟΓΑ για περίθαλψη (Προϋπολογισμός: 16.100.000 ευρώ).

- Εκδρομικό Πρόγραμμα το οποίο περιλαμβάνει τετραήμερες εκδρομές, οι οποίες διοργανώνονται από τουριστικά γραφεία, τα οποία έχουν συμβληθεί με τον ΟΓΑ και περιλαμβάνονται σε ειδικό κατάλογο. Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε 40.000 άτομα, συνταξιούχους του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης, ασφαλισμένους που έχουν εξο-

φλήσει τις ασφαλιστικές τους εισφορές, καθώς και στα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους που έχουν ασφαλιστεί στον ΟΓΑ για περίθαλψη. Επιδoteείται με ένα σταθερό ποσό από τον ΟΓΑ και η διαφορά ανάλογα με το κόστος της εκδρομής που θα επιλεγεί, καλύπτεται από τον ίδιο το συμμετέχοντα (Προϋπολογισμός: 10.800.000)

- Εκδρομικό-επιμορφωτικό ταξίδι στην Κύπρο το οποίο περιλαμβάνει πενήνήμερο ταξίδι στην Κύπρο και παρέχει στους συμμετέχοντες δωρεάν αεροπορική μεταφορά, διαμονή σε επιλεγμένα ξενοδοχεία (πρωινό & ημιδιατροφή), καθώς και εκπαιδευτικές επισκέψεις και τουριστικές περιηγήσεις. Τη διοργάνωση του ταξιδιού αναλαμβάνει τουριστικό γραφείο μετά από διενέργεια διαγωνισμού, σύμφωνα με τις διατάξεις περί προμηθειών του Δημοσίου. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε 2.000 αυτοτελώς απασχολούμενους νέους αγρότες ηλικίας 21-40 ετών.

- Πρόγραμμα δωρεάν παροχής βιβλίων το οποίο απευθύνεται σε 100.000 άτομα, συνταξιούχους του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης και ασφαλισμένους, που έχουν εξοφλήσει τις ασφαλιστικές τους εισφορές (Προϋπολογισμός: 2.000.000 ευρώ).

- Πρόγραμμα δωρεάν διανομής εισιτηρίων θεάτρου (Προϋπολογισμός 1.000.000 ευρώ).

- Συμμετοχή σε προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης συναφή προς τους σκοπούς της Αγροτικής Εστίας.

ΙΧ. Συμμετοχή σε διεθνείς οργανισμούς-Υποβολή Εθνικών Εκθέσεων

Α) Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ)

Η χώρα μας αποτελεί μέλος της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας (ΔΟΕ) από το έτος 1919. Στα πλαίσια των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα της χώρας-μέλους, το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας –κατόπιν επικοινωνίας με όλους τους αρμόδιους φορείς– συντάσσει και υποβάλλει Εκθέσεις για την εφαρμογή των Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας, που επιλέγονται κάθε χρόνο από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας (ΔΓΕ). Για το έτος 2008 η αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου μας συνέταξε και υπέβαλε στο ΔΓΕ Εκθέσεις για την εφαρμογή των α-

κόλουθων, κυρωμένων από τη χώρα μας, Διεθνών Συμβάσεων Εργασίας:

1. ΔΣΕ 1 «Για τον περιορισμό των ωρών εργασίας στις βιομηχανικές επιχειρήσεις σε 8 κάθε μέρα και 48 κάθε εβδομάδα» (1919).
2. ΔΣΕ 14 «Για την εφαρμογή της εβδομαδιαίας ανάπαυσης στη βιομηχανία» (1921).
3. ΔΣΕ 29 «Για την αναγκαστική ή υποχρεωτική εργασία» (1930).
4. ΔΣΕ 52 «Για τις κανονικές κατ' έτος άδειες μετ' αποδοχών» (1936).
5. ΔΣΕ 81 «Για την επιθεώρηση της εργασίας στη βιομηχανία και το εμπόριο» (1947).
6. ΔΣΕ 103 «Για την προστασία της μητρότητας (αναθεωρητική)» (1952).
7. ΔΣΕ 105 «Για την κατάργηση της αναγκαστικής εργασίας» (1964).
8. ΔΣΕ 106 «Για την εβδομαδιαία ανάπαυση στο εμπόριο και τα γραφεία» (1957).
9. ΔΣΕ 138 «Για το κατώτατο όριο ηλικίας εισόδου στην απασχόληση» (1996).
10. ΔΣΕ 142 «Για το ρόλο του επαγγελματικού προσανατολισμού και της εκπαίδευσης στην αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού» (1975).
11. ΔΣΕ 149 «Για την απασχόληση και τους όρους ζωής του νοσηλευτικού προσωπικού» (1977).
12. ΔΣΕ 182 «Για τις χειρότερες μορφές εργασίας των παιδιών» (1999).

Επιπλέον, όπως κάθε χρόνο, τον Ιούνιο, πραγματοποιείται η Διεθνής Συνδιάσκεψη Εργασίας (ΔΣΕ), με τη συμμετοχή όλων των κρατών-μελών της ΔΟΕ με κύριο στόχο την επεξεργασία και υιοθέτηση –εφόσον επιτευχθεί η απαραίτητη συμφωνία– Διεθνών Συμβάσεων και Συστάσεων Εργασίας. Σύμφωνα με την αρχή της τριμερούς εκπροσώπησης, που αποτελεί μία από τις βασικότερες αρχές λειτουργίας της ΔΟΕ, στις Διεθνείς Συνδιασκέψεις Εργασίας συμμετέχουν πάντα –με έξοδα του ελληνικού κράτους, βάσει υποχρέωσης που απορρέει από το Καταστατικό της ΔΟΕ– και εκπρόσωποι των αντιπροσωπευτικότερων συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών. Η τελική διαμόρφωση και υιοθέτηση των κειμένων γίνεται κατόπιν τριμερούς συνεργασίας.

Στην 97^η Σύνοδο της ΔΣΕ (Ιούνιος 2008) συμμετείχαν, εκτός από τους κυβερνητικούς εκπροσώπους, εκπρόσωποι του ΣΕΒ, της ΓΣΕΕ της ΓΣΒΕΕ και της ΕΣΣΕ. Για την καλύτερη προετοιμα-

σία των θεμάτων αλλά και μετά το πέρας των εργασιών για τον απολογισμό του έργου της Συνόδου, συγκλήθηκε στο Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας το Ανώτατο Συμβούλιο Εργασίας, όπου συμμετείχαν οι κοινωνικοί εταίροι, σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση Εργασίας 144 «σχετικά με τις τριμερείς συνεννοήσεις για την εφαρμογή των Διεθνών Κανόνων Εργασίας».

Κατά την ανωτέρω Σύνοδο υιοθετήθηκε η **«Διακήρυξη της ΔΟΕ για την κοινωνική δικαιοσύνη με στόχο μία δίκαιη παγκοσμιοποίηση»**, η οποία θα αποτελέσει εφελκυστικό για την προσπάθεια της ΔΟΕ να συνδράμει αποτελεσματικά τα μέλη της στην προώθηση και επίτευξη της πρόόδου και της κοινωνικής δικαιοσύνης μέσω των τεσσάρων στρατηγικών στόχων της ΔΟΕ (δημιουργία απασχόλησης, εργασιακά δικαιώματα, κοινωνική προστασία και κοινωνικός διάλογος). Πρόκειται για εξαιρετικής σημασίας κείμενο αρχών, το οποίο όπως υπογραμμίστηκε και από το Διεθνές Γραφείο Εργασίας είναι εφάμιλλο της Διακήρυξης της Φιλαδέλφειας (1944) και της Διακήρυξης του 1998 για τις Θεμελιώδεις Αρχές και Δικαιώματα στην Εργασία. Η Διακήρυξη, που αποτέλεσε προϊόν διπλής συζήτησης (2 χρόνων) από την Τεχνική Επιτροπή της Συνδιάσκεψης για την ενίσχυση της ικανότητας της ΔΟΕ να συνδράμει τα μέλη της να επιτύχουν τους στόχους της στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, συνοδεύεται από Ψήφισμα που εξειδικεύει τη διαδικασία εφαρμογής της και παραπέμπει σε επόμενες Συνόδους του Διοικητικού Συμβουλίου της ΔΟΕ, στις επιμέρους Επιτροπές του οποίου θα λαμβάνονται και όλες οι σχετικές με τη διαδικασία εφαρμογής αποφάσεις.

Το Υπουργείο, μέσω των εκπροσώπων του συμμετείχε ενεργά στις προπαρασκευαστικές εργασίες που οδήγησαν στην υιοθέτηση της Διακήρυξης, ενώ συνεχίζει να παρακολουθεί τη διαδικασία εφαρμογής της Διακήρυξης με τη συμμετοχή των εκπροσώπων του στις εργασίες του Διοικητικού Συμβουλίου της Οργάνωσης και στις σχετικές συντονιστικές συναντήσεις των ομάδων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του IMEC (ομάδα βιομηχανικά ανεπτυγμένων κρατών), στις οποίες ανήκει η χώρα μας.

Οι άλλες δύο Τεχνικές Επιτροπές της 97^{ης} Συνόδου είχαν ως αντικείμενο την προώθηση της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα με στόχο τη

μείωση της φτώχειας και τις δεξιότητες για τη βελτίωση της παραγωγικότητας, την αύξηση της απασχόλησης και της ανάπτυξης. Για τα δύο ως άνω θέματα κατέληξαν στην υιοθέτηση Κειμένου Συμπερασμάτων.

Ενώπιον της Επιτροπής για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Διοικητικού Συμβουλίου της ΔΟΕ εκκρεμούν εις βάρος της χώρα μας 2 καταγγελίες:

α) Η καταγγελία της ΠΝΟ, η οποία μετά και από τη σχετική αλληλογραφία της αρμόδιας Υπηρεσίας με το Διεθνές Γραφείο Εργασίας, εξετάστηκε εκ νέου το Μάρτιο του 2008. Η Επιτροπή, στο σχετικό κείμενο Συμπερασμάτων της καλεί την κυβέρνηση να προβεί σε διαπραγματεύσεις με την ΠΝΟ, μεταξύ άλλων για τον καθορισμό του προσωπικού ασφαλείας σε περίπτωση απεργίας, καθώς και να προχωρήσει στη σύσταση ανεξάρτητου Σώματος, το οποίο θα αποφασίζει την αναστολή απεργιών για λόγους εθνικής ασφαλείας ή δημόσιας υγείας.

Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας μετά από την απαραίτητη αλληλογραφία με τους αρμόδιους κυβερνητικούς φορείς (Υπουργείο Εμπορικής Ναυτιλίας, Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής, Υπουργείο Εσωτερικών) απέστειλε τις παρατηρήσεις της χώρα μας στο Διεθνές Γραφείο Εργασίας και αναμένει την επανεξέταση της Υπόθεσης από την Επιτροπή σε κάποια από τις προσεχείς Συνόδους της.

β) Η καταγγελία της ΟΤΟΕ επανεξετάσθηκε τον Ιούνιο του 2008, με την Επιτροπή να εμμένει στις προηγούμενες θέσεις της, ενώ κατά την πρόσφατη Σύνοδό της (Νοέμβριος 2008), απηύθυνε για μία ακόμη φορά αυστηρές Συστάσεις προς την Ελλάδα, στο πλαίσιο του σχετικού Κειμένου Συμπερασμάτων της σχετικά με: α) **την τροποποίηση του Ν. 3371/2005**, β) **την πραγματοποίηση ειλικρινών διαβουλεύσεων με την πλήρη συμμετοχή όλων των μερών**, προκειμένου η ανωτέρω τροποποίηση να αντικατοπτρίζει τη συμφωνία των μερών και γ) **την τροποποίηση του Ν. 1876/1990**, ούτως ώστε οι επικουρικές συντάξεις να συμπεριληφθούν στο άρθρο 2, παρ. 3 του εν λόγω νόμου, ως αντικείμενο συλλογικών διαπραγματεύσεων.

Κατόπιν απόφασης της Επιτροπής για τη Συνδικαλιστική Ελευθερία του Διοικητικού Συμβουλίου της ΔΟΕ, ειδικότερα η νομική πτυχή της **τροποποίησης του Ν. 1876/1990 παραπέμφθηκε**

στην Επιτροπή των Εμπειρογνομόνων, η οποία ελέγχει την εφαρμογή από τα κράτη-μέλη της ΔΟΕ των Συμβάσεων και Συστάσεων.

Το Υπουργείο κατόπιν αλληλογραφίας με τους αρμόδιους φορείς έχει αποστείλει τις παρατηρήσεις της χώρας μας και αναμένει την επανεξέταση της Υπόθεσης κατά τις προσεχείς Συνόδους της Επιτροπής.

Σε ό,τι αφορά, τέλος, την καταγγελία της ΟΜΕ-ΟΤΕ, η εν λόγω Υπόθεση εξετάστηκε από την Επιτροπή, κατά τη Σύνοδο του Ιουνίου 2008. Τα επιχειρήματα της χώρας μας έγιναν δεκτά και στο σχετικό κείμενο Συμπερασμάτων της υπογραμμίζεται ότι η εν λόγω Υπόθεση δε χρήζει περαιτέρω εξέτασης.

Β) Συμβούλιο της Ευρώπης (ΣτΕ)

Το 2008 άρχισε τις εργασίες της η **Επιτροπή** που συστάθηκε στο Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, με την υπ. Αρ. 31442/24.4.08 απόφαση της Υπουργού⁴, για την **εξέταση της επικύρωσης του Αναθεωρημένου Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη** και την κατάρτιση του σχετικού σχεδίου νόμου για την κύρωσή του. Η Επιτροπή εξέτασε τις νέες και τις τροποποιημένες διατάξεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη (ΕΚΧ) προκειμένου να διαπιστωθεί αν μπορούν να γίνουν αποδεκτές από τη χώρα μας, αλλά και τις διατάξεις που δεν είχαν γίνει αποδεκτές με την επικύρωση του ΕΚΧ του 1961. Η Επιτροπή έχει ήδη ολοκληρώσει το έργο της και αναμένεται εντός του Φεβρουαρίου να υποβάλει την εισήγησή της στην πολιτική ηγεσία.

Υποβλήθηκε στο Συμβούλιο της Ευρώπης η **18^η Έκθεση εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη** για την περίοδο 2005-2006 επί των διατάξεων του ΕΚΧ που αφορούν την προστασία του δικαιώματος στην εργασία, στον επαγγελματικό προσανατολισμό και στην επαγγελματική κατάρτιση, την προστασία των ατόμων με σωματικές ή διανοητικές αναπηρίες για επαγγελματική κατάρτιση, αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη και το δικαίωμα για ίσες ευκαιρίες και ίση μεταχείριση στην απασχόληση χωρίς διακρίσεις λόγω φύλου (άρθρα 1, 9, 15 ΕΚΧ και άρθρο 1 Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον ΕΚΧ αντίστοιχα).

Στο πλαίσιο του Πρωτοκόλλου Συλλογικών Καταγγελιών του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη,

το οποίο κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν. 2595/1998, το Μάρτιο του 2008 υποβλήθηκε κατά της Ελλάδας Συλλογική Καταγγελία από τη Διεθνή Μη Κυβερνητική Οργάνωση «International Centre for Legal Protection of Human Rights». Η ανωτέρω ΜΚΟ εγκαλεί τη χώρα μας για παραβίαση, του άρθρου 16 του ΕΚΧ που αφορά την προστασία της οικογένειας και της ρήτηρας μη διάκρισης του ΕΚΧ, λόγω των συνθηκών στέγασης των Τσιγγάνων.

Το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, ως συντονιστικός φορέας για την εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, σε συνεργασία με τους αρμόδιους φορείς (Υπουργείο Εσωτερικών και Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης), υπέβαλε στο Συμβούλιο της Ευρώπης παρατηρήσεις επί της ουσίας της υπόθεσης όπου αναφέρονται τα μέτρα και οι δράσεις που λαμβάνει η χώρα μας για την προστασία των δικαιωμάτων των Τσιγγάνων, και συγκεκριμένα αναφέρονται στοιχεία για την εφαρμογή του Ολοκληρωμένου Προγράμματος Δράσης για την Κοινωνική Ένταξη των Ελλήνων Τσιγγάνων και ειδικότερα για το Πρόγραμμα στεγαστικής δανειοδότησής τους. Αναμένεται η απόφαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων επί της ουσίας της υπόθεσης.

Το 2008 η χώρα μας πρότεινε τον καθηγητή του ευρωπαϊκού δικαίου στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης κ. Π. Στάγκο ως υποψήφιο για τη θέση ανεξάρτητου εμπειρογνώμονα της **Ευρωπαϊκής Επιτροπής Κοινωνικών Δικαιωμάτων (ΕΕΚΔ) του Συμβουλίου της Ευρώπης**. Η ΕΕΚΔ αποτελείται από 15 μέλη, ανεξάρτητους, αμερόληπτους εμπειρογνώμονες, οι οποίοι εξετάζουν αν η νομοθεσία και πρακτική των κρατών που έχουν επικυρώσει τον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ΕΚΧ) είναι σύμφωνη με τις διατάξεις του. Δικαίωμα να προτείνουν κάποιον ως υποψήφιο έχουν τα κράτη που έχουν επικυρώσει τον ΕΚΧ. Ο κ. Στάγκος εκλέχθηκε από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης το Νοέμβριο του 2008 και η θητεία του είναι εξαετής. Υπενθυμίζεται ότι και στην προηγούμενη σύνθεση της ΕΕΚΔ της οποίας η θητεία έληξε το Δεκέμβριο του 2008 συμμετείχε Έλληνας, ο καθηγητής κ. Ν. Α-

λιπράντης.

Γ) Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ)

Στο πλαίσιο του ΟΟΣΑ, το Υπουργείο Απασχόλησης λόγω της συμμετοχής του στην Επιτροπή Απασχόλησης, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων του Οργανισμού, ανέλαβε το συντονισμό στην έρευνα-θεματική εξέταση που διεξάγεται σχετικά με την «Ασθένεια, την Αναπηρία και την Εργασία». Η εν λόγω έρευνα διεξάγεται από το 2005 έως το 2009 με αντικείμενο τη συλλογή πληροφοριών σχετικά με πολιτικές για την αναπηρία και την ασθένεια, που εφαρμόζονται στις χώρες μέλη του ΟΟΣΑ και έχει ως σκοπό τη μείωση των εμποδίων εισόδου και παραμονής στην αγορά εργασίας των ατόμων που πάσχουν από κάποια ασθένεια ή αναπηρία. Όταν ολοκληρωθεί η έρευνα θα συνταχθεί από τον Οργανισμό μία συνολική έκθεση, τα αποτελέσματα της οποίας θα συζητηθούν σε συνάντηση υψηλού επιπέδου στη Στοκχόλμη το Μάιο του 2009.

Δ) Συναντήσεις με Εμπειρογνώμονες των ελεγκτικών μηχανισμών των διεθνών οργανισμών για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Το Σεπτέμβριο του 2008 το Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, είχε ενεργό συμμετοχή στις συναντήσεις που πραγματοποιήθηκαν στη χώρα μας με τους εμπειρογνώμονες των ελεγκτικών μηχανισμών των διεθνών οργανισμών για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συγκεκριμένα:

Από 8-16 Σεπτεμβρίου 2008 πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας η επίσκεψη της **ανεξάρτητης εμπειρογνώμονος του ΟΗΕ για τις μειονότητες κας McDougall**. Η κα. McDougall προσκλήθηκε στο Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, όπου στελέχη του Υπουργείου με επικεφαλής το Γενικό Γραμματέα Απασχόλησης, παρουσίασαν τα προγράμματα προώθησης στην απασχόληση και γενικότερα κοινωνικής ενσωμάτωσης που απευθύνονται σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού και ειδικότερα στους Τσιγγάνους

και στη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης.

Επίσης, κατά την επίσκεψη της Επιτροπής για την Καταπολέμηση του Ρατσισμού και της Ξενοφοβίας (ECRI) του Συμβουλίου της Ευρώπης, εκπρόσωποι του Υπουργείου Απασχόλησης παρευρέθηκαν στις συναντήσεις που έλαβαν χώρα στο Υπουργείο Εξωτερικών με τους εμπειρογνώμονες της Επιτροπής, στις 23 και 24 Σεπτεμβρίου 2008, όπου παρουσίασαν τις δράσεις του Υπουργείου για την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, τόσο σε επίπεδο νομοθετικών πρωτοβουλιών όσο και σε επίπεδο υλοποίησης προγραμμάτων. Συγκεκριμένα παρουσιάστηκε η νομοθεσία για την καταπολέμηση των διακρίσεων, (Ν. 3304/2005 «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»), και η εφαρμογή της, τα Προγράμματα που υλοποιούνται για την κοινωνική ενσωμάτωση

των μεταναστών, των προσφύγων και των Τσιγγάνων, μέσω του επιχειρησιακού προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού» του Υπουργείου Απασχόλησης, της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL, και του Κοινοτικού Προγράμματος Progress, αλλά και μέσω των προγραμμάτων που υλοποιεί ο ΟΑΕΔ με εθνική χρηματοδότηση.

Τέλος, στο πλαίσιο της έκδοσης από τον ΟΟΣΑ της δεύτερης έκθεσης για τις Περιβαλλοντικές Επιδόσεις της Ελλάδος, εκπρόσωποι του Υπουργείου Απασχόλησης συμμετείχαν στην εξέταση που πραγματοποιήθηκε από κλιμάκιο της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος του Οργανισμού στις 12 Φεβρουαρίου 2008 στην Αθήνα. Τα θέματα του Υπουργείου Απασχόλησης που παρουσιάστηκαν στους εμπειρογνώμονες αφορούσαν την επίδραση των περιβαλλοντικών πολιτικών στην απασχόληση και την αφύπνιση των πολιτών στα θέματα του περιβάλλοντος εργασίας.

ΠΕΜΠΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΕΔΑ

**«Συνθήκες κράτησης και δικαιώματα
των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές»**

Η ΕΕΔΑ στις 4 Δεκεμβρίου 2008 διοργάνωσε ημερίδα με θέμα: «Συνθήκες κράτησης και δικαιώματα των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές». Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε με αφορμή τον εορτασμό της 60^{ης} επετείου της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΟΗΕ και με την υποστήριξη της Βουλής των Ελλήνων. Η ημερίδα έλαβε χώρα στο Αμφιθέατρο «Μεγάρου Διοικητού Θεόδωρου Β. Καρατζά», Εθνική Τράπεζα, Αιόλου 82-84, Αθήνα.

I. Πρόγραμμα

Χαιρετισμοί (10:00)

- **Κ. Παπαϊωάννου**, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ
- **Δ. Παξινός**, Πρόεδρος ΔΣΑ, Πρόεδρος Ολομέλειας Προέδρων Δικηγορικών Συλλόγων Ελλάδας
- **Σ. Χατζηγάκης**, Υπουργός Δικαιοσύνης
- **Δ. Σιούφας**, Πρόεδρος της Βουλής
- Γραπτός χαιρετισμός της ΑΕ του Προέδρου της Δημοκρατίας, **Κ. Παπούλια**

Πρώτη συνεδρία (10:30)

Στο μικροσκόπιο των μηχανισμών ελέγχου: οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα

Προεδρία: Κ. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ

Εθνικά θεσμικά όργανα

- *Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου*, **Α. Μανιτάκης**, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- *Συνήγορος του Πολίτη*, **Γ. Καμίνης**, Επικ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών
- *Διακομματική Επιτροπή της Βουλής για την Εξέταση του Σωφρονιστικού Συστήματος*, **Κ. Παπακώστα**, Πρόεδρος

Διεθνείς μηχανισμοί ελέγχου

- *Μηχανισμοί ελέγχου του Συμβουλίου της Ευρώπης*, **Χ. Δίπλα**, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, Μέλος του CPT
- *Μηχανισμοί ελέγχου του ΟΗΕ*, **Λ.-Α. Σισιλιάνος**, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Β΄ Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ

Θέσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης

- *Γενική Διεύθυνση Σωφρονιστικής Πολιτικής Υ-*

πουργείου Δικαιοσύνης, **Χ. Πέτρου**, Προϊσταμένη

Συζήτηση

Διάλειμμα για ελαφρύ γεύμα και καφέ (13:30-16:00)

Δεύτερη συνεδρία (16:00)

Ευάλωτες ομάδες κρατουμένων

Προεδρία: Α. Αργυροπούλου-Χρυσοχοΐδου, Α΄ Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ

- *Ο ποινικός εγκλεισμός των ανηλίκων στην Ελλάδα: η εφαρμογή του «έσχατου μέτρου» σε μία κοινωνία που δε φροντίζει επαρκώς για τα προηγούμενα*, **Γ. Μόσχος**, Νομικός-Εγκληματολόγος, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού
- *Αλλοδαποί κρατούμενοι: η σιωπηλή πλειονότητα;*, **Κ. Σπινέλλη**, Ομ. Καθηγήτρια Εγκληματολογίας-Σωφρονιστικής Πανεπιστημίου Αθηνών
- *Οι εξαρτημένοι από ναρκωτικά στη φυλακή*, **Ν. Παρασκευόπουλος**, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- *Ακούσιος ψυχιατρικός εγκλεισμός και εκούσιες παραβιάσεις δικαιωμάτων*, **Φ. Τσαλίκουλου**, Καθηγήτρια Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου
- *Γυναίκες στη φυλακή: οι συνθήκες και οι συνέπειες του εγκλεισμού*, **Ε. Φρονίμου**, Εγκληματολόγος, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Συζήτηση

Διάλειμμα για καφέ (18:00-18:30)

Τρίτη συνεδρία (18:30)

Στρογγυλή Τράπεζα, Μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης: δομές, εναλλακτικές ποινές και ευεργετικά μέτρα

Προεδρία: Α. Καρράς, Καθηγητής Ποινικού Δικαίου Πανεπιστημίου Αθηνών

- **Σ. Ματθίας**, Επίτιμος Πρόεδρος Αρείου Πάγου
- **Σ. Μπάγιας**, Αντεισαγγελέας Εφετών, Πρόεδρος Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας
- **Ν. Κουράκης**, Καθηγητής Εγκληματολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών
- **Χ. Αργυρόπουλος**, Πρόεδρος της Ένωσης Ποινολόγων

• **Δ. Φίλης**, Δικηγόρος, εκπρόσωπος ΔΣΑ

Συζήτηση

Συμπεράσματα

- Συμπερασματικές σκέψεις μίας εγκληματολόγου, **Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου**, Ομ. Καθηγήτρια, τ. Πρόεδρος της ΕΕΔΑ
- Συμπεράσματα ημερίδας, **Κ. Παπαϊωάννου**, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ

2. Συνοπτική αποδόση των εισηγήσεων

Ι. Στο μικροσκόπιο των μηχανισμών ελέγχου: οι συνθήκες κράτησης στην Ελλάδα

Εθνικά θεσμικά όργανα

Η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, **Α. Μανιτάκης**, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ο κ. Μανιτάκης σημείωσε ότι η ΕΕΔΑ από τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της ασχολήθηκε με το ζήτημα των συνθηκών κράτησης στις ελληνικές φυλακές και παρουσίασε επιγραμματικά τις θέσεις της, όπως αυτές αποτυπώνονται στην τελευταία Έκθεσή της για τις συνθήκες κράτησης. Έδωσε έμφαση στο πρόβλημα του υπερπληθυσμού στις ελληνικές φυλακές και κυρίως στις κατηγορίες των αλλοδαπών, των υποδίκων και των εξαρτημένων. Τόνισε ότι ο υπερπληθυσμός δε μπορεί να αντιμετωπιστεί χωρίς μέτρα γενικότερης σωφρονιστικής πολιτικής που εφαρμόζονται πριν τον εγκλεισμό. Πρότεινε τη σταδιακή και υπεύθυνη αποποινικοποίηση διαφόρων εγκλημάτων και κυρίως των σχετιζόμενων με τα ναρκωτικά και επεσήμανε τη σημασία των εναλλακτικών ποινών. Απέδωσε μερίδιο ευθύνης και στη δικαστική εξουσία που καταφεύγει στην επιβολή πολύ αυστηρών ποινών χωρίς η ποινή να επιτελεί το σωφρονιστικό της ρόλο. Τέλος υπογράμμισε την ανάγκη άρσης του άβατου των φυλακών.

Συνήγορος του Πολίτη, **Γ. Καμίνης**, Επικ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο κ. Καμίνης εξέθεσε το ιστορικό της παρεμπόδισης πρόσβασης του Συνηγόρου του Πολίτη

στα σωφρονιστικά καταστήματα, η οποία κατοχυρώνεται στο νόμο του, και κατ' επέκταση της μη άσκησης των αρμοδιοτήτων του. Αναφέρθηκε σε προβλήματα όπως η απαίτηση να έχει προηγηθεί αναγγελία της επικείμενης επίσκεψης σε σωφρονιστικό κατάστημα, η απαγόρευση εισόδου του ακόμα και με εγκύκλιο του εισαγγελέα του ΑΠ κά. Ο κ. Καμίνης επεσήμανε ότι μόνο ο Συνήγορος του Πολίτη της Ελλάδας και του Λιχτενστάιν δεν έχουν πρόσβαση στα σωφρονιστικά καταστήματα από όλους τους ομόλογους θεσμούς στην Ευρώπη. Στη Γαλλία, μάλιστα, μετά από συμφωνία με τον Υπουργό Δικαιοσύνης, ο Συνήγορος του Πολίτη λειτουργεί μέσα σε ορισμένες φυλακές και μέχρι το 2010 θα έχει επεκταθεί σε όλες τις φυλακές. Ακόμα και το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει συστήσει την επέκταση του ρόλου του Συνηγόρου στο θέμα των συνθηκών κράτησης. Χαρακτηριστικό είναι άλλωστε ότι και το Προαιρετικό Πρωτόκολλο στη Σύμβαση κατά των Βασανιστηρίων προβλέπει τη λειτουργία ανεξάρτητου ελεγκτικού μηχανισμού με δικαίωμα πρόσβασης σε κάθε χώρο όπου κρατούνται άτομα. Αναφορικά με την ανακοίνωση του Υπουργού περί πρόσβασης του Συνηγόρου στις φυλακές είπε ότι συνιστά στην ουσία αποκατάσταση της νομιμότητας και ότι αναμένει να δει πως θα υλοποιηθεί στην πράξη. Εφόσον πράγματι του επιτραπεί η πρόσβαση και μάλιστα απροειδοποίητα έχει να συνεισφέρει πολλά καθώς θα υποχρεωθεί και η Διοίκηση να βγει από τη σιωπή της και να αιτιολογήσει τη στάση της. Ο Συνήγορος αν έχει επίγνωση του τι συμβαίνει θα συμμετάσχει αποτελεσματικά και αξιόπιστα στο δημόσιο διάλογο.

Διακομματική Επιτροπή της Βουλής για την Εξέταση του Σωφρονιστικού Συστήματος, **Κ. Παπακώστα**, Πρόεδρος

Η κ. Παπακώστα δεν παρευρέθη στην ημερίδα λόγω επαγγελματικού κωλύματος.

Διεθνείς μηχανισμοί ελέγχου

Μηχανισμοί ελέγχου του Συμβουλίου της Ευρώπης, **Χ. Δίπλα**, Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αθηνών, Μέλος του CPT

Η κα. Δίπλα σημείωσε ότι οι συνθήκες κράτησης έχουν γίνει αντικείμενο εξέτασης από το

Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στο πλαίσιο του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Οι ελληνικές υποθέσεις αναφέρονται σε δύο κυρίως ζητήματα: αφ' ενός στις συνθήκες κράτησης ως τέτοιες και αφ' ετέρου στις ελλείψεις που παρατηρούνται σχετικά με την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη των κρατουμένων. Χαρακτηριστική είναι η υπόθεση *Peers* στην οποία γίνεται και μακρά αναφορά στην έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων (ΕΠΒ). Η υπόθεση δεν έχει κλείσει ακόμα στο πλαίσιο της Επιτροπής Υπουργών, καθώς έχει κριθεί ότι τα γενικά μέτρα με τα οποία έχουν απαντήσει οι ελληνικές κυβερνήσεις ως τώρα (εξαγγελίες για νέες φυλακές, μέτρα αποφυλάκισης) δεν έχουν αντιμετωπίσει το πρόβλημα του υπερπληθυσμού. Με το ζήτημα της ελλιπούς ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης έχουν ασχοληθεί οι υποθέσεις *Σερίφης* και *Κουτσάφτης*. Οι σχετικές ανεπάρκειες, μάλιστα, έχουν επισημανθεί και στις εκθέσεις της ΕΠΒ. Η ΕΠΒ επισκέπτεται όλους τους χώρους κράτησης, όχι μόνο φυλακές, αλλά και αστυνομικά τμήματα, ψυχιατρεία, κέντρα κράτησης αλλοδαπών κλπ. Διεξάγει τακτικές, ανά 4 χρόνια, αλλά και έκτακτες επισκέψεις αν απαιτείται από τις περιστάσεις και κάνει συστάσεις. Αν το Κράτος δε συμμορφώνεται με τις συστάσεις της, μπορεί να προβεί σε δημόσια δήλωση. Μέχρι τώρα η ΕΠΒ έχει προβεί σε δημόσια δήλωση μόνο κατά της Τουρκίας και της Ρωσίας. Στην Ελλάδα έχει διεξάγει 4 περιοδικές και 4 έκτακτες επισκέψεις. Σημεία προβληματισμού τόσο της ΕΠΒ όσο και της ΕΕΔΑ αποτελούν: η συνεργασία της με τις ελληνικές αρχές στον τρόπο που απαντούν στις ερωτήσεις και τις συστάσεις της, η έλλειψη κάποιου συντονιστικού οργάνου για το διάλογο με την ΕΠΒ, η ατιμωρησία περιστατικών κακομεταχείρισης, η διεξαγωγή ενδοσωματικού ελέγχου ως ταπεινωτική μεταχείριση, η βία μεταξύ κρατουμένων. Η ΕΠΒ έχει προβεί σε συστάσεις για τον περιορισμό του υπερπληθυσμού -επιμένοντας ότι δεν αρκεί μόνο η ανοικοδόμηση νέων φυλακών, αλλά ότι επιβάλλεται και η λήψη άλλων μέτρων (εναλλακτικές ποινές, αποποινικοποίηση)-, για τη συνεχή εκπαίδευση του σωφρονιστικού προσωπικού, για την εργασία μέσα στις φυλακές και τη δημιουργική απασχόληση των κρατουμένων, για την παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Επιπλέον έχει ζητήσει την υπαγωγή των νοσοκομείων των

φυλακών και του ψυχιατρείου στο Υπουργείο Υγείας, ενώ σε όλες τις εκθέσεις της υπάρχει η σύσταση περί θεσμοθέτησης εξωτερικού ανεξάρτητου οργάνου επιτήρησης και ελέγχου των φυλακών. Η κα. Δίπλα, επιπλέον, επεσήμανε ότι τα πορίσματα του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου Φυλακών δε δημοσιοποιούνται και δεν έχουν κοινοποιηθεί στην ΕΠΒ παρά το αίτημά της. Στην τελευταία, μάλιστα, έκθεσή της τόνισε ότι μεγάλος αριθμός των συστάσεών της δεν έχουν υλοποιηθεί και απείλησε με την προσφυγή σε δημόσια δήλωση.

Μηχανισμοί ελέγχου του ΟΗΕ, Λ.-Α. Σισιλιάνος, Αν. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Β' Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ

Ο κ. Σισιλιάνος σημείωσε ότι και διάφορα όργανα των Ηνωμένων Εθνών, όπως η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα (κυρίως όσον αφορά τους Ρομά) έχουν προβεί σε κριτική κατά της Ελλάδας για τις συνθήκες κράτησης. Οι παρατηρήσεις όλων των οργάνων συγκλίνουν και αλληλοσυμπληρώνονται. Τα προβλήματα που εντοπίζονται είναι σε βάθος χρόνου και οι συστάσεις τους παραμένουν επίκαιρες. Η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων θίγει το ζήτημα του άβατου των φυλακών κάνοντας, μάλιστα, ρητή αναφορά στις δυσκολίες πρόσβασης στις φυλακές του Συνηγόρου του Πολίτη το 2004. Αναφέρεται στις δυσκολίες συνεργασίας με την ελληνική κυβέρνηση, στην ελλιπή έρευνα καταγγελιών για κακομεταχείριση και στην απουσία αποζημίωσης των θυμάτων, καθώς και στην απουσία ανεξάρτητου οργανισμού για το χειρισμό τέτοιων καταγγελιών. Η Επιτροπή έχει επιπλέον τονίσει τη διάσταση μεταξύ νομοθεσίας και πράξης. Αν και έχει κρίνει το σωφρονιστικό κώδικα ως ικανοποιητικό κείμενο επισημαίνει την έλλειψη μέτρων για τη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ του γράμματος του νόμου και της πρακτικής. Έχει αναφερθεί στο ζήτημα της εκπαίδευσης όλων των σωμάτων ασφαλείας που έρχονται σε επαφή με τους κρατουμένους, αλλά και στην ανάγκη εκσυγχρονισμού των ανακριτικών μεθόδων, προτείνοντας ακόμα και τη βιντεοσκόπηση ως ανασταλτικό παράγοντα περι-

στατικών κακομεταχείρισης. Τέλος, έχει προτείνει εναλλακτικές μεθόδους για την καταπολέμηση του υπερπληθυσμού. Από την άλλη, η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχει τονίσει ότι η κράτηση ανηλίκων και δη η προσωρινή κράτηση πρέπει να αποφεύγεται στο μέγιστο βαθμό. Ο κ. Σισιλιάνος εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι η Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων καλεί την Ελλάδα να λάβει μέτρα για την καταστολή της παραγωγής, χρήσης και εξαγωγής οργάνων βασανιστηρίων, μία σύσταση που η ελληνική κυβέρνηση έχει αφήσει αναπάντητη. Τέλος, τόνισε την ανάγκη να επικυρωθεί το Προαιρετικό Πρωτόκολλο της Σύμβασης κατά των Βασανιστηρίων.

Θέσεις της Ελληνικής Κυβέρνησης, Α. Οικονόμου, Προϊστάμενος του Σώματος Επιθεώρησης και Ελέγχου των Καταστημάτων Κράτησης, Επίτιμος Εισαγγελέας του Αρείου Πάγου

Ο κ. Οικονόμου αναφέρθηκε με λεπτομέρεια στο τι προβλέπει ο ισχύων Σωφρονιστικός Κώδικας τονίζοντας τον ανθρωποκεντρικό του χαρακτήρα. Αναφέρθηκε στα προβλήματα που υπάρχουν όπως: ανεπάρκεια ιατρικού προσωπικού στα σωφρονιστικά καταστήματα, ανεπάρκεια ικανών διευθυντών φυλακών, υπερπληθυσμός, αύξηση του αριθμού των αλλοδαπών κρατουμένων, αύξηση κρατουμένων για ναρκωτικά. Τόνισε ότι ο υπερπληθυσμός των φυλακών υποβαθμίζει τις συνθήκες κράτησης και ότι επιπλέον καθιστά ανέφικτο το διαχωρισμό των κρατουμένων ανά κατηγορίες. Αναφέρθηκε στα νέα σωφρονιστικά καταστήματα του Δομοκού, Ελαιώνα και Γρεβενών καθώς και στο νέο νόμο και τα ευεργετικά μέτρα που αυτός εισάγει.

II. Ευάλωτες ομάδες κρατουμένων

Ο ποινικός εγκλεισμός των ανηλίκων στην Ελλάδα: η εφαρμογή του «έσχατου μέτρου» σε μία κοινωνία που δε φροντίζει επαρκώς για τα προηγούμενα, Γ. Μόσχος, Νομικός-Εγκληματολόγος, Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Ο κ. Μόσχος τόνισε ότι η κράτηση ανηλίκων μαζί με ενηλίκους και σε συνθήκες απαράδεκτες που δεν είναι εξειδικευμένες για την παιδική ηλικία

συνιστά παραβίαση των δικαιωμάτων τους. Σημείωσε ότι δύο είναι τα καίρια ζητήματα: το πώς αντιμετωπίζονται οι ανήλικοι κρατούμενοι και το τι συμβαίνει με τις εξωδρυματικές μορφές ποινικής μεταχείρισης που θα μπορούσαν να λειτουργούν ως εναλλακτική του ποινικού εγκλεισμού. Σύμφωνα με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, η κράτηση πρέπει να αποτελεί το έσχατο μέτρο, κάτι που δε συμβαίνει στην πράξη και έχει εντοπιστεί και από την Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Ο κ. Μόσχος τόνισε ότι η εικόνα που έχει από τα ειδικά καταστήματα κράτησης νέων, στα οποία έχει καταφέρει να διασφαλίσει πρόσβαση, είναι απογοητευτική καθώς προσομοιάζουν πάρα πολύ με τις κανονικές φυλακές και επιπλέον συνυπάρχουν ανήλικοι με νεαρούς ενηλίκους. Σημείωσε ότι ως προς τους χώρους κράτησης θα πρέπει να δούμε τρία ζητήματα: οι ανήλικοι θα πρέπει να κρατούνται χωριστά σε χώρους που δεν προσομοιάζουν με φυλακές, αλλά με χώρους φιλοξενίας. Οι μετέφηβοι θα πρέπει να διαχωριστούν σε υποδίκους και καταδικασμένους και κυρίως θα πρέπει να υπάρξει διαχωρισμός μεταξύ τοξικομανών και μη. Χαρακτήρισε απαράδεκτο τον εγκλεισμό παιδιών για παράνομη είσοδο καθώς και το ότι υπάρχουν ερήμην καταδίκες σε εγκλεισμό. Επεσήμανε ότι το νομοσχέδιο για τις Μονάδες Μέριμνας Νέων που θα έδινε το παράδειγμα της ιδρυματικής μεταχείρισης, αλλά όχι της φυλακής, δεν ψηφίστηκε ποτέ. Ο πρόσφατος νόμος προέβλεπε εναλλακτικά μέτρα μεταχείρισης ανηλίκων, τα οποία δεν εφαρμόζονται επαρκώς λόγω ανεπάρκειας δομών. Πέρα από τους επιμελητές ανηλίκων δεν εφαρμόζονται τα άλλα αναμορφωτικά μέτρα. Είναι υποχρέωση να ακούσουμε το αίτημα που λέει δώστε μας ευκαιρίες, δώστε μας την εφαρμογή των προβλεπόμενων, όπως κοινωφελής εργασία που δεν εφαρμόζεται ευρέως λόγω της μη αναγκαίας μεταρρύθμισης της εργατικής νομοθεσίας. Τέλος, ο κ. Μόσχος τόνισε ότι πρόβλημα συνιστά και η ελλιπής νομική συμπαράσταση των ανηλίκων παραβατών και ότι πρέπει να καθιερωθεί το δικαίωμα στη δωρεάν νομική συμπαράσταση.

Αλλοδαποί κρατούμενοι: η σιωπηλή πλειονότητα, Κ. Σπινέλλη, Ομ. Καθηγήτρια Εγκληματολογίας-Σωφρονιστικής Πανεπιστημίου Αθηνών

Σύμφωνα με στοιχεία του 2008 οι αλλοδαποί κρατούμενοι αποτελούν περίπου το 45% των κρατούμενων. Οι ανήλικοι αλλοδαποί κρατούμενοι αποτελούν όμως την πλειονότητα. Π.χ. στον Αυλώνα το 73% ήταν αλλοδαποί, σύμφωνα με στοιχεία του 2006. Όσον αφορά τις υπηκοότητες των αλλοδαπών κρατούμενων οι περισσότεροι είναι Αλβανοί, Ρουμάνοι, Ιρακινοί, Βούλγαροι κλπ. Οι επικρατέστερες καταδικές είναι για εμπορία και διακίνηση ναρκωτικών, για παράνομη είσοδο ή διακίνηση στη χώρα, για εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, ανθρωποκτονίες και ακολουθούν άλλα. Η κα. Σπινέλλη τόνισε ότι τόσο οι σχετικές με το θέμα μας διατάξεις του Συντάγματος, όσο και η ΕΣΔΑ και τα άλλα διεθνή συμβατικά κείμενα εφαρμόζονται στους αλλοδαπούς κρατούμενους. Ο Σωφρονιστικός Κώδικας δεν κάνει ειδική μνεία στους αλλοδαπούς, ωστόσο, ο εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας των καταστημάτων προβλέπει ενημέρωση των κρατούμενων για τα δικαιώματά σε γλώσσα που κατανοούν κατά την είσοδό τους, υποβολή αιτημάτων για επισκέψεις από εκπροσώπους των δογμάτων τους και νομική βοήθεια. Συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης κάνουν ειδική αναφορά σε αλλοδαπούς κρατούμενους για ειδικά μέτρα, όπως εκτέλεση ποινής στη χώρα καταγωγής κá. Η διάσταση που υπάρχει ανάμεσα στο νόμο και την πράξη, ωστόσο, είναι μεγάλη. Σύμφωνα με κοινωνιολογική έρευνα στις φυλακές Κορυδαλλού με αντικείμενο τους αλλοδαπούς: το 60% των αλλοδαπών κρατούμενων δεν έχουν επισκεπτήριο, το 25% είναι τελείως άποροι με αποτέλεσμα να μην έχουν σαπούνι, χαρτί τουαλέτας, ξυραφάκια, έχουν λιγότερες πιθανότητες να πάρουν άδεια, ενώ ένα πάρα πολύ μικρό ποσοστό εργάζεται μέσα στη φυλακή. Η κα. Σπινέλλη σημείωσε ότι οι αλλοδαποί δε φαίνεται να καταγγέλλουν ιδιαίτερα παραβάσεις και ότι προφανώς σιωπούν φοβούμενοι και υπομένοντας. Ωστόσο, 3 από τις 4 καταδικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ και 2 από τις 3 εκκρεμείς για συνθήκες κράτησης αφορούν αλλοδαπούς. Οι συχνότερες καταγγελίες αφορούν παραβιάσεις των άρθρων 3 και 8 της ΕΣΔΑ. Η κα. Σπινέλλη τόνισε ότι την απάνθρωπη μεταχείριση τη βιώνουν τόσο οι ημεδαποί όσο και οι αλλοδαποί λόγω των άθλιων συνθηκών κράτησης. Ωστόσο, οι αλλοδαποί λόγω της ιδιαίτερης θέσης τους, όπως μη επικοινωνία με το προσωπικό της φυλακής και τους οικείους τους, εισπράτ-

τουν τα δεινά του εγκλεισμού πιο έντονα. Τέλος, επεσήμανε το πρόβλημα του εγκλεισμού των αλλοδαπών ανηλίκων, καθώς το πρώτο εξάμηνο του 2008 από τις 57 αποφάσεις για εγκλεισμό ανηλίκων οι 37 αφορούσαν αλλοδαπούς.

Οι εξαρτημένοι από ναρκωτικά στη φυλακή, Ν. Παρασκευόπουλος, Καθηγητής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

Ο κ. Παρασκευόπουλος σημείωσε ότι τα βασικά προβλήματα που αντιμετωπίζει η Ελλάδα συναντούνται διεθνώς. Τόνισε το μεγάλο αριθμό εγκλείστων στις φυλακές για εγκλήματα σχετικά με τα ναρκωτικά, γύρω στο 50% των κρατούμενων, ότι ο αριθμός των υποδίκων για ναρκωτικά υπερβαίνει το 50-60% των υποδίκων, ότι στις φυλακές γίνεται εμπορία, καθώς και τα υψηλά ποσοστά υποτροπής όσων αποφυλακίζονται. Επεσήμανε ότι ο μεγάλος αριθμός εγκλείστων για ναρκωτικά δυσκολεύει τους όρους λειτουργίας της φυλακής για όλους τους κρατούμενους, π.χ. με τη συνεχή διεξαγωγή αυστηρών ελέγχων. Αναφέρθηκε στα προγράμματα απεξάρτησης που εφαρμόζονται εκτός φυλακής και στην αποτελεσματικότητά τους που είναι πολύ ενθαρρυντική, καθώς και στα προγράμματα εντός φυλακής που προετοιμάζουν την απεξάρτηση συμβουλευτικά και προπαρασκευαστικά. Υπογράμμισε ότι για το πρόβλημα ναρκωτικά και φυλακές μερίδιο ευθύνης έχουν τόσο η νομοθετική, όσο και η δικαστική και εκτελεστική εξουσία. Όσον αφορά τη νομοθετική εξουσία, τα τελευταία χρόνια έχουμε αναγωγή πλημμελημάτων σε κακουργήματα. Τα εφ'άπαξ αποσυμφορητικά μέτρα και στο παρελθόν έχουν αποδειχθεί αναποτελεσματικά. Στα κακουργήματα για τα ναρκωτικά ο νομοθέτης έχει ορίσει ότι η υφ'όρων απόλυση δε θα είναι δυνατή πριν από την έκτιση των 4/5 της ποινής, ενώ για τα άλλα κακουργήματα είναι τα 3/5. Ωστόσο, τα μεγαλύτερα προβλήματα εντοπίζονται στη νομολογία. Μέχρι το 1987 απαγγέλλονταν κατηγορίες για 4-5 κακουργήματα στα άτομα που συλλαμβάνονταν για μία και μόνο ποσότητα ναρκωτικών. Ο νομοθέτης έλυσε το πρόβλημα ορίζοντας ότι αν η ποσότητα είναι μία το έγκλημα είναι ένα. Γύρω στο 1990 υπήρξε το πόρισμα Φλούδα που είχε ως αποτέλεσμα να σταματήσουν οι υφ'όρων απολύσεις μετά από την υφ'όρο απόλυση ενός μεγάλου διακινητή. Ε-

πιπλέον, υπάρχει μεγάλη αυστηροποίηση μετά το ξέσπασμα του παραδικαστικού. Οι δικαστικές αποφάσεις που αναγνωρίζουν την εξάρτηση είναι ελάχιστες, ενώ όλοι ξέρουμε ότι το ποσοστό των κρατουμένων που είναι εξαρτημένοι είναι πολύ μεγάλο. Επιπρόσθετα, έχουμε να αντιμετωπίσουμε και την *contra legem* ερμηνεία του νόμου από τον ΑΠ. Στις περιπτώσεις διακίνησης απλής μορφής, από αυτές που κάνουν τα βαποράκια, ο νόμος προβλέπει ότι αν είναι εξαρτημένοι η ποινή τους είναι από 1-5 χρόνια, άρα θα έπρεπε να έχουν το χαρακτήρα πλημμελήματος. Η Ολομέλεια του ΑΠ, όμως, έκρινε ότι πρόκειται για κακούργημα. Κεντρική θέση ευθυνών έχει, λοιπόν, η δικαστική εξουσία, διότι δεν εφαρμόζουν σωστά το νόμο με αποτέλεσμα να έχουμε πλημμυρίδα ανθρώπων που φυλακίζονται. Ο κ. Παρασκευόπουλος έκρινε ως προβληματικές τις ελάχιστες διατάξεις για τους εξαρτημένους που έχει ο νέος νόμος. Επιπλέον, άσκησε κριτική στην εξαγγελία εισαγωγής προγραμμάτων μεθαδόνης στις φυλακές θέτοντας ερωτήματα που η εξαγγελία αφήνει αναπάντητα, όπως: στα προγράμματα θα περιληφθούν όλοι οι εξαρτημένοι; Επειδή η απάντηση είναι προφανώς όχι τότε ποιο θα είναι κριτήριο επιλογής; Δε θα δημιουργηθούν προβλήματα στις σχέσεις μεταξύ κρατουμένων αλλά και μεταξύ κρατουμένων και φυλακών; Εξέφρασε την ανησυχία του για το γεγονός ότι εξαρτημένοι θα επιζητούν να φυλακιστούν για να έχουν πρόσβαση στην ουσία. Ο κ. Παρασκευόπουλος, τέλος τόνισε ότι οι νέες φυλακές και τα υποκατάστατα ουσιών δε θα επιλύσουν το πρόβλημα και ότι το ΚΕΘΕΑ έχει κάνει επανειλημμένως τεκμηριωμένες προτάσεις που πρέπει να ληφθούν σοβαρά υπόψη από τις αρμόδιες αρχές.

Ακούσιος ψυχιατρικός εγκλεισμός και εκούσιες παραβιάσεις δικαιωμάτων, Φ. Τσαλίκου, Καθηγήτρια Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Η κα. Τσαλίκου επεσήμανε ότι ο ψυχικά ασθενής δε θα έπρεπε να έχει θέση σε αυτή την ημερίδα, γιατί δε θα έπρεπε να αντιμετωπίζεται ως κρατούμενος. Η υπόθεση του ακούσιου ψυχιατρικού εγκλεισμού μας φέρνει αντιμέτωπους με τα όρια δύο λεπτών ισορροπιών: της καταστολής και της θεραπείας. Η ίδια η έννοια της θεραπείας είναι στην καλύτερη περίπτωση μία λεπτή

μορφή καταστολής. Τόνισε ότι στο θεσμικό επίπεδο τα πράγματα δεν είναι και τόσο άσχημα στην Ελλάδα. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων των ψυχασθενών κατοχυρώνεται. Ο Ν. 2071/92 θέτει τις προϋποθέσεις και το περιεχόμενο της εκούσιας και ακούσιας νοσηλείας των ψυχικά ασθενών σε κατάλληλες μονάδες ψυχικής υγείας. Η νομοθεσία είναι απολύτως εναρμονισμένη με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, ωστόσο, είναι ένα νεκρό γράμμα όπως έχει επιβεβαιώσει και σχετική έκθεση του Συνηγόρου. Τόνισε ότι στην Ελλάδα το ποσοστό ακούσιου εγκλεισμού είναι μεγάλο, πάνω από 50%, ενώ σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το ποσοστό αυτό κυμαίνεται μεταξύ του 10-15%. Ενώ ο εισαγγελέας οφείλει να ζητήσει από το δικαστήριο να κρίνει αν το άτομο χρήζει ακούσιας νοσηλείας εντός 48 ωρών, μόνο στο 5,4% των περιπτώσεων τηρείται το χρονικό αυτό όριο. Οι ασθενείς δικάζονται ερήμην τους στο 99,3% των περιπτώσεων. Άτομα υποβάλλονται σε ιατρικές πράξεις χωρίς να συναινούν. Εγκλείονται ακούσια κατόπιν εισαγγελικής εντολής και κρατούνται χωρίς να τους έχει απαγγελθεί στοιχειοθετημένη κατηγορία για την ασθένεια από την οποία πάσχουν και οι λόγοι για τους οποίους θεωρούνται επικίνδυνοι. Σημείωσε ότι υπάρχει έλλειψη των κατάλληλων υποδομών για την παρακολούθηση των ασθενών μετά το πέρας της θεραπείας και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όλες οι ακούσιες νοσηλείες βρίσκονται εν τέλει εκτός νόμου. Αναφέρθηκε στα προβλήματα που δημιουργεί η έννοια της επικινδυνότητας, καθώς η διάγνωσή της λειτουργεί για το μέλλον και καμία μέθοδος μέχρι σήμερα δε μπορεί να εγγυηθεί την ύπαρξη ικανών κριτηρίων για να προβλέψουν με σχετική ασφάλεια την επικίνδυνη συμπεριφορά. Στην καλύτερη περίπτωση μόνο μία στις τρεις διαγνώσεις περί επικινδυνότητας θα είναι σωστή. Οι άλλοι δύο θα έχουν καταχρηστικά εγκλειστεί. Η υπάρχουσα κατάσταση οδηγεί στην ποινικοποίηση της ψυχικής οδύνης.

Γυναίκες στη φυλακή: οι συνθήκες και οι συνέπειες του εγκλεισμού, Ε. Φρονίμου, Εγκληματολόγος, Ερευνήτρια ΕΚΚΕ

Η κα. Φρονίμου επεσήμανε ότι η συμμετοχή των γυναικών στην εγκληματικότητα είναι χαμηλότερη από αυτή των αντρών τόσο σε διεθνές όσο

και σε εθνικό επίπεδο. Στις αρχές του 2008, 579 γυναίκες ήταν έγκλειστες στις ελληνικές φυλακές. Τα εγκλήματα για τα οποία βρίσκονται οι γυναίκες στη φυλακή κατατάσσονται ιεραρχικά σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: α) παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, β) εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας, γ) εγκλήματα κατά της ζωής. Τόνισε ότι ο μη διαχωρισμός των κρατουμένων παρατηρείται και στην περίπτωση των γυναικών, ενώ ότι το πρόβλημα του υπερπληθυσμού δε μπορεί να αντιμετωπιστεί με το κτίσιμο νέων φυλακών. Ήδη στη νέα γυναικεία φυλακή στον Ελαιώνα παρατηρούνται σχετικά προβλήματα. Ως προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι κρατούμενες ανέφερε: την ανεπαρκή ιατρική περίθαλψη, τις σημαντικές ελλείψεις σε επιστημονικό προσωπικό, όπως ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, τους αυτοτραυματισμούς και απόπειρες αυτοκτονίας που παρατηρούνται σε μεγαλύτερα ποσοστά στις γυναικείες από ό,τι στις αντρικές φυλακές, τη χορήγηση ψυχοφαρμάκων που είναι ευρύτητα διαδεδομένη στις γυναικείες φυλακές. Η κα. Φρονίμου υπογράμμισε ότι το πρόβλημα επικοινωνίας των κρατουμένων με τις οικογένειές τους είναι οξύτερο για τις γυναίκες. Π.χ. η καινούρια φυλακή στη Θήβα είναι πολύ απομακρυσμένη, ενώ η πλειοψηφία των κρατουμένων ήταν κάτοικοι της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας. Επιπλέον, στις γυναικείες φυλακές Κορυδαλλού μόνο παιδιά κάτω των 15 ετών επικοινωνούν με τις μητέρες τους χωρίς το διαχωριστικό τζάμι. Επεσήμανε ότι οι περιπτώσεις απόδρασης γυναικών μετά από άδεια είναι ελάχιστες, ίσως γιατί οι γυναίκες κρατούμενες είναι στην πλειονότητά τους μητέρες και δε διακινδυνεύουν τη μη τήρηση των όρων εξόδου αφού αυτό θα σήμαινε απαγόρευση εξόδου για έναν ολόκληρο χρόνο. Τόνισε ότι ο θεσμός εξόδου είναι επιτυχημένος και πρέπει να επεκταθεί αλλά και να ενισχυθεί με την κατάλληλη οργάνωση. Επιπλέον, σημείωσε ότι η πλειονότητα των κρατουμένων είναι άγαμες, διαζευγμένες ή χήρες αλλά ταυτόχρονα και μητέρες συνήθως δύο παιδιών εκ των οποίων τα μισά είναι ανήλικα. Ο αποχωρισμός από τα παιδιά τους αποτελεί το πλέον δυσβάσταχτο δεινό της φυλάκισης, ενώ βασικό πρόβλημα που ζητάει επίλυση είναι η φροντίδα των παιδιών για το διάστημα που διαρκεί η φυλάκιση. Ο Σωφρονιστικός Κώδικας επιτρέπει στις μητέρες με παιδιά κάτω των τριών ετών να τα έχουν μαζί τους αν δε

μπορεί να αναλάβει άλλος τη φροντίδα τους. Στον Κορυδαλλό υπάρχει ειδική πτέρυγα. Η κα. Φρονίμου επεσήμανε ότι η φυλάκιση της μητέρας έχει μεγάλο αντίκτυπο και στα παιδιά. Συχνά εγκαταλείπουν το σχολείο και επιζητούν εργασία, ή μπλέκονται και τα ίδια στα γρανάζια του νόμου. Ένα άλλο πρόβλημα είναι ότι στις γυναικείες φυλακές προβλέπονται πολύ λίγες θέσεις εργασίες με ευεργετικό υπολογισμό ποινής, ενώ τα κριτήρια επιλογής είναι αμφισβητούμενα. Από τις αρχές '90 έχουν λειτουργήσει κάποια προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης στις φυλακές από διάφορους φορείς, αλλά αποσπασματικά και λίγα στον αριθμό. Σε ό,τι αφορά τη μετασφρονιστική προστασία αυτή είναι ελλιπέστατη. Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ μόλις πριν από ένα χρόνο στελεχώθηκε και υπολειτουργεί. Τέλος, πρότεινε τα εξής: τη δημιουργία δομών ημι-ελεύθερης διαβίωσης ιδιαίτερα για τις μητέρες με ανήλικα παιδιά, την ενεργοποίηση των εναλλακτικών ποινών, όπως κοινωφελής εργασία και τμηματική έκτιση ποινής για τις εγκύους και μητέρες με παιδιά κάτω των τριών ετών, τη δημιουργία γυναικείων τμημάτων και σε άλλες φυλακές της χώρας, ώστε οι κρατούμενες να βρίσκονται κοντά στις οικογένειές τους, την αναβάθμιση της κοινωνικής υπηρεσίας των γυναικείων φυλακών, ώστε να υπάρχει ψυχο-κοινωνική και νομική στήριξη των κρατουμένων από εξειδικευμένο προσωπικό, προγράμματα στήριξης της μητέρας κρατούμενης για την επικοινωνία με τα παιδιά της με πιθανή επιδότηση των εξόδων μεταφοράς και συνοδείας των παιδιών στη φυλακή, τη βελτίωση των χώρων επισκεπτηρίου και τη μετασφρονιστική στήριξη των γυναικών.

III. Στρογγυλή Τράπεζα, «Μέτρα για τη βελτίωση των συνθηκών κράτησης: δομές, εναλλακτικές ποινές και ευεργετικά μέτρα»

Σ. Μαθθίας, Επίτιμος Πρόεδρος Αρείου Πάγου

Ο κ. Μαθθίας τόνισε ότι προληπτικά πρέπει να είναι τα μέτρα για την αποτροπή του υπερπληθυσμού στις φυλακές. Η κατακόρυφη αύξηση της εγκληματικότητας περί τα ναρκωτικά συνδέεται με το σύγχρονο τρόπο ζωής στις μεγαλουπόλεις, δηλαδή με τη μεγάλη οικονομική ανισότητα και με το μορφωτικό και κοινωνικό αποκλεισμό μειονεκτούντων ομάδων, στοιχεία που συναντάμε

κατ' εξοχήν στους μετανάστες. Για την αντιμετώπιση αυτών των κοινωνικών αιτιών του υπερπληθυσμού δεν αρκεί η οικοδόμηση νέων φυλακών αλλά απαιτούνται κοινωνικά μέτρα, όπως ενίσχυση των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων, ευρύτατη ενημέρωση αναφορικά με το έγκλημα και κυρίως τα ναρκωτικά στα σχολεία, στρατό, νοσοκομεία και αλλού, αλλαγή σε νομοθετικό και δικαστικό επίπεδο της αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου, ώστε από κατασταλτική και τιμωρική να γίνει αποτρεπτική και σωφρονιστική. Τόνισε ότι επιβάλλεται η εφαρμογή των εναλλακτικών ποινών, ενώ απαιτείται και σωστή εκπαίδευση των αστυνομικών οργάνων για να καταστεί αποτελεσματική η πρόληψη. Επεσήμανε ότι πρέπει να αλλάξει η συχνή και αδικαιολόγητη επιβολή της προσωρινής κράτησης, καθώς και ότι ο νομοθέτης και οι δικαστικές αρχές υπό την πίεση της κοινής γνώμης έχουν την τάση να κακουρηματοποιούν πλημμελήματα για να είναι δυνατή η προσωρινή κράτηση. Τέλος, αναφέρθηκε στην άρνηση της διοίκησης να δεχτεί το Συνήγορο του Πολίτη υπογραμμίζοντας ότι η εισαγγελική εποπτεία ούτε αρκεί ούτε αναπληρώνει το ρόλο του Συνηγόρου.

Σ. Μπάγιας, Αντεισαγγελέας Εφετών, Πρόεδρος Ένωσης Εισαγγελέων Ελλάδας

Ο κ. Μπάγιας υπογράμμισε ότι κεντρικό ζήτημα για την επίλυση του προβλήματος είναι η ανάγκη αλλαγή φιλοσοφίας και του προσανατολισμού στο σύστημα λειτουργίας των φυλακών, καθώς σήμερα οι φυλακές αποτελούν απλούς χώρους φύλαξης των κρατούμενων και όχι πεδία σωφρονισμού και προετοιμασίας για ομαλή κοινωνική επανένταξη. Δήλωσε ότι όλοι οι κρατούμενοι ανεξαρτήτως ποινής και εγκλήματος επιδέχονται σωφρονισμού και έχουν δικαίωμα για μία δεύτερη ευκαιρία ζωής. Συνεπώς, δύο είναι τα στοιχεία που πρέπει να κυριαρχούν: η διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών υγιεινής διαβίωσης των κρατούμενων και η δημιουργική απασχόλησή τους με την υποχρεωτική εφαρμογή προγραμμάτων επαγγελματικής επιμόρφωσης. Εξαιρετική σημασία έχει, επίσης, η εφαρμογή των εναλλακτικών ποινών, ιδιαίτερα η κοινωφελής εργασία, η οποία δεν έχει αναπτυχθεί όσο πρέπει στη χώρα μας. Πρέπει οι δικαστές να αντιληφθούν πόσο σημα-

ντικός είναι αυτός ο θεσμός αλλά και να βρεθούν οι δημόσιοι φορείς που θα τον εφαρμόσουν. Επεσήμανε τη διαφωνία της Ένωσης Εισαγγελέων με τη μετατροπή των ποινών σε χρηματική. Πέρσι 1250 κρατούνταν για ποινές που είχαν μετατραπεί. Αυτό είναι στίγμα για τον πολιτισμό μας, καθώς αυτοί οι άνθρωποι δεν κρατούνταν γι' αυτό που έκαναν, αλλά επειδή είναι φτωχοί. Τόνισε ότι δύο είναι τα αίτια του υπερπληθυσμού: η άκρατη ποινικοποίηση και η προσωρινή κράτηση. Αναφορικά με το πρώτο διατύπωσε το βασικό αίτημα για ευρεία αποποινικοποίηση των ήσσονος σημασίας αδικημάτων, καθώς η πλειονότητα των αδικημάτων δεν πληροί τις προϋποθέσεις του ορισμού του εγκλήματος και άρα μπορούν να επιβληθούν διοικητικά πρόστιμα. Αναφορικά με το δεύτερο επεσήμανε ότι πολλές φορές η προσωρινή κράτηση διατάσσεται υπό το κράτος πίεσης, καθώς και ότι το παραδικαστικό έχει συμβάλει στην αυστηροποίηση των δικαστών. Επιπλέον, σημείωσε ότι οι δικαστές πρέπει να έχουν μία προσωπική αντίληψη των φυλακών, να συνειδητοποιήσουν ότι η ποινή της φυλάκισης δεν είναι απλώς μία ποινή στέρησης της ελευθερίας, αλλά και ένα είδος βασανισμού που υφίσταται αυτός ο άνθρωπος μέσα σε αυτούς τους χώρους. Ως εκ τούτου πρέπει να καθιερωθεί στη σχολή δικαστών η τακτική επίσκεψη στις φυλακές. Τέλος, εξέφρασε την αντίθεση της Ένωσης στο άβατο των φυλακών και την ανάγκη πρόσβασης όλων των αρμόδιων φορέων.

Ν. Κουράκης, Καθηγητής Εγκληματολογίας Πανεπιστημίου Αθηνών

Ο κ. Κουράκης τόνισε ότι η φυλάκιση θα πρέπει να επιβάλλεται ως ποινή όσο το δυνατό λιγότερο, καθώς επιφέρει σειρά δυσμενών συνεπειών. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε ότι σχεδόν το 80% των αποφυλακισθέντων υποτροπιάζει. Αυτό το στοιχείο και μόνο δείχνει ότι μέσα στις φυλακές εκτρέφουμε εγκληματίες. Η φυλακή θα πρέπει να είναι η έσχατη λύση, κάτι που δε γίνεται σήμερα λόγω της αυστηρής νοοτροπίας που επικρατεί. Είναι αναγκαίο να αλλάξει αυτό το κλίμα που έχει χειροτερεύσει λόγω του παραδικαστικού. Επεσήμανε ότι αλλαγές χρειάζονται και στα τρία επίπεδα: νομοθετικό, δικαστικό και σωφρονιστικό. Αναφορικά με το νομοθετικό σημείωσε

ότι επικρατεί μία άμετρη εγκληματοποίηση που ευτελίζει το ίδιο το ποινικό δίκαιο, αλλά και υπερφορτώνει τα ίδια τα δικαστήρια, ενώ είναι παράλληλα αναγκαία η εφαρμογή των ήδη προβλεπομένων εναλλακτικών ποινών -η αναστολή υπό επιτήρηση δεν εφαρμόζεται ούτε και η ημι-ελεύθερη διαβίωση- αλλά και η πρόβλεψη άλλων, όπως ο κατ' οίκον περιορισμός. Επίσης, τόνισε την πρόληψη του υπερπληθυσμού μέσω θεσμών, όπως η διαμεσολάβηση αλλά και η διεύρυνση των κατ' έγκληση αδικημάτων, καθώς και την ανάγκη μετασφρονιστικής μέριμνας για να προληφθεί η υποτροπή. Τέλος, καταφέρθηκε κατά του άβατου.

Χ. Αργυρόπουλος, Πρόεδρος της Ένωσης Ποινολόγων

Ο κ. Αργυρόπουλος αναφέρθηκε στις προτάσεις της ΕΕΔΑ και στο επικτό της υλοποίησής τους, αφού σε μεγάλο βαθμό στηρίζονται στην εφαρμογή των προβλεπομένων. Τόνισε ότι ο θεσμός της μετατροπής της ποινής σε χρηματική, δυστυχώς, έχει επικρατήσει για δημοσιονομικούς λόγους και ότι ο πρόσφατος υπερδιπλασιασμός των προβλεπομένων ποσών το μετέτρεψε σε ταξικό προνόμιο. Σημείωσε ότι τα ευεργετικά μέτρα, όπως οι άδειες είναι πολύ θετικά, παρότι σε μεγάλο βαθμό παρεξηγημένα, και πρέπει να διατηρηθούν και να παρέχονται κατά τρόπο διαφανή. Επεσήμανε ότι οι βασικές πηγές δυσπραγίας της φυλακής βρίσκονται: α) στο ισχύον σύστημα ποινών που πρέπει να αντικατασταθεί από ένα αναλογικό σύστημα ποινών με τάση να μειωθεί η γενικευμένη ποινικοποίηση και να μειωθεί η βαρύτητα της κλίμακας των ποινών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 72% των εκτιόμενων ποινών είναι πάνω από 5 έτη τη στιγμή που σε άλλες χώρες τα ποσοστά είναι πολύ μικρότερα. β) Ο υπερπληθυσμός οφείλεται στην ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση των αλλοδαπών, των εξαρτημένων και των υποδίκων. Επιπλέον, επεσήμανε ότι η κακουργηματοποίηση οφείλεται και σε ένα βαθμό στη βραδύτητα της δικαιοσύνης, αφού πολλά πλημμελήματα λαμβάνουν το χαρακτήρα κακουργήματος για να αποφευχθεί η παραγραφή τους, ότι η προσωρινή κράτηση επιδρά και στο τεκμήριο αθωότητας, ενώ η κρατούσα αυστηροποίηση καλλιεργείται και από τα ΜΜΕ και την κοινή γνώμη. Τέλος, υπογράμμισε ότι η δημιουργία νέων φυλακών δε θα

επιλύσει το πρόβλημα αν δε συνοδευτεί και με άλλα μέτρα αποτροπής εγκλεισμού.

Δ. Φίλης, Δικηγόρος, εκπρόσωπος ΔΣΑ

Ο κ. Φίλης εξέφρασε την ευχή οι απόψεις της ΕΕΔΑ να εισακουστούν από την ελληνική Πολιτεία, καθώς τα πυροσβεστικά μέτρα που υιοθέτησε το Υπουργείο δεν επαρκούν και το πρόβλημα θα ανακάμψει. Έδωσε έμφαση στην εφαρμογή των εναλλακτικών ποινών που ήδη προβλέπει ο Σωφρονιστικός Κώδικας (ημι-ελεύθερη διαβίωση, κοινωφελής εργασία, τμηματική έκτιση ποινής) αποδίδοντας ευθύνες και στους δικηγόρους, οι οποίοι δε διεκδικούν στο βαθμό που πρέπει την εφαρμογή των εναλλακτικών της έκτισης ποινών, ώστε να δημιουργηθεί και η αντίστοιχη 'κουλτούρα'. Επεσήμανε την αυστηροποίηση λόγω του παραδικαστικού, αλλά και την προκατάληψη κατά των αλλοδαπών. Αναφέρθηκε στο πρόβλημα του μη διαχωρισμού μεταξύ υποδίκων-καταδίκων, ελαφροποινίτων-βαρupoινίτων. Επίσης, σημείωσε τη σημασία των προγραμμάτων απασχόλησης μέσα στις φυλακές. Τέλος, ανέφερε ότι το Σώμα Επιθεώρησης πρέπει να ενεργοποιηθεί περισσότερο και να δημοσιοποιεί τις εκθέσεις του, καθώς και ότι το άβατο των φυλακών είναι απαράδεκτο.

IV. Συμπεράσματα

Συμπερασματικές σκέψεις μίας εγκληματολόγου,
Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Ομ. Καθηγήτρια, τ. Πρόεδρος της ΕΕΔΑ

Η κα. Μαραγκοπούλου σημείωσε ότι στη φυλακή δεν είναι δυστυχισμένοι μόνο οι κρατούμενοι αλλά και οι φύλακες, οι οποίοι ζουν υπό διαρκή φόβο και απειλή. Τόνισε ότι στη φυλακή δεν έχουν μπει οι χειρότεροι της κοινωνίας, αλλά ότι εκεί επικρατεί ο νόμος του ισχυρότερου, ο οποίος είναι αμείλικτος. Όποιος δεν τον υπακούσει δε θα μπορέσει να επιβιώσει. Αναφέρθηκε στην κυκλοφορία ναρκωτικών μέσα στις φυλακές, η οποία δεν οφείλεται αποκλειστικά στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Τόνισε ότι η φυλάκιση πρέπει να είναι ποινή κατ' εξαίρεση, καθώς η επιβολή της συνεπάγεται σειρά άλλων παραβιάσεων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπογράμμισε ότι τα δικαιώματα του ανθρώπου πρέπει να εμπνέουν την

αντεγκληματική πολιτική, αλλιώς είναι καταδικασμένη να αποτύχει. Χρειάζεται ευρεία αποποινικοποίηση. Πρότεινε να θεσμοθετηθεί η συνδιαλλαγή και η διαμεσολάβηση που τώρα ισχύει μόνο για τους ανήλικους, καθώς και το λεγόμενο βραχιολάκι με τη συγκατάθεση των παραβατών, η πλειοψηφία των οποίων το δέχεται όπου εφαρμόζεται. Σημείωσε ότι οι αγροτικές φυλακές συνιστούν έναν εξαιρετικό θεσμό, ο οποίος πρέπει να διευρυνθεί. Τόνισε ότι οι δικαστές πρέπει κατά την επιμέτρηση της ποινής να λαμβάνουν υπόψη τους τρεις αρχές: της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας, και της αποτελεσματικότητας. Υπογράμμισε την ανάγκη πρόληψης, η οποία ξεκινάει από το σχολείο και ότι όλα είναι ζήτημα παιδείας, ακόμα και στη σχολή δικαστών. Τέλος, απέδωσε φόρο τιμής στους κρατούμενους για τις κινητοποιήσεις τους που έλαβαν χώρα με τρόπο πολιτισμένο, μελετημένο, με προτάσεις συγκεκριμένες και χωρίς βία, αλλά με κίνδυνο της ίδιας της ζωής τους.

Συμπεράσματα ημερίδας, Κ. Παπαϊωάννου, Πρόεδρος της ΕΕΔΑ

Ο κ. Παπαϊωάννου επεσήμανε ότι υπήρξε πλήρης ομόνοια και σύμπνοια σε δύο, τρία ζητήματα αρχής, όπως η ανάγκη άρσης του άβατου των φυλακών, η ανάγκη οι φυλακές να είναι ανοιχτές, όχι ως μία αντίδραση αμυντική της πολιτείας ή ως ένας ελιγμός απέναντι σε έξωθεν πιέσεις, αλλά ως μία επιθετική στάση της πολιτείας στο θέμα των φυλακών, που θα πρέπει να υιοθετήσει την ανάγκη για διαφάνεια και λογοδοσία. Υπογράμμισε το ζήτημα της προσωρινής κράτησης, το οποίο από όλες τις πλευρές αναγνωρίστηκε ότι είναι, αν μη τι άλλο, όχι μόνο ένα πρόβλημα των φυλακών, αλλά και μία οριακή κατάσταση εφαρμογής του νόμου. Αναφορικά με το ζήτημα των ναρκωτικών επεσήμανε ότι αρκετές από τις νέες ρυθμίσεις για τα ναρκωτικά είναι προβληματικές και ότι η τελική ανάγκη είναι για λιγότερη φυλακή και περισσότερη απεξάρτηση σε μία ανοιχτή κοινωνία. Σε ό,τι

αφορά τους αλλοδαπούς κρατούμενους τόνισε ότι είναι μία από τις ομάδες των κρατουμένων που βιώνουν τα δεινά του εγκλεισμού εντονότερα από τις άλλες και ότι αποτελούν την πιο απτή απόδειξη μίας δικαιοσύνης, που εκ των πραγμάτων, ούτως ή άλλως έχει ταξικό χαρακτήρα, είτε αυτό έχει να κάνει με το ζήτημα της εξαγοράς των ποινών, είτε έχει να κάνει με το ζήτημα της δυνατότητάς τους να αναζητήσουν υπεράσπιση και νομική βοήθεια. Αναφορικά με τους ψυχικά ασθενείς υπογράμμισε ότι όλα συμπυκνώνονται στη φράση "ποινικοποίηση της ψυχικής οδύνης" λόγω των αναγκαστικών εγκλεισμών. Σε ό,τι αφορά το θεσμό της δικαιοσύνης επεσήμανε την αναστάτωση που έχει επιφέρει το παραδικαστικό κύκλωμα στον τρόπο λειτουργίας της, την προβληματική νομολογική πρακτική σε αρκετές περιπτώσεις, όπως στην περίπτωση των υποθέσεων ναρκωτικών. Αναφέρθηκε στο ποινικό μητρώο ως ένα ζήτημα που θα πρέπει να μας απασχολήσει, αλλά και στην ανάγκη ευρείας αποποινικοποίησης, η οποία ενδεχομένως, θα είναι αντίθετη και με κοινωνικές πιέσεις και με τη λογική των μέσων ενημέρωσης και στις κραυγές που ακούγονται πολλές φορές για αυστηρή ποινική αντιμετώπιση. Τόνισε το ανεργές οπλοστάσιο που έχουμε στη διάθεση μας σε ό,τι αφορά τις εναλλακτικές του εγκλεισμού ποινές, την ανάγκη να ενταχθούν οι νοσοκομειακές μονάδες των φυλακών στο Εθνικό Σύστημα Υγείας. Τέλος, σημείωσε τις ευθύνες που έχουμε όλοι ως μέλη της κοινωνίας, ώστε το ζήτημα των συνθηκών κράτησης να γίνει αντικείμενο κοινωνικής μέριμνας και επίγνωσης όλων. Το γεγονός, για παράδειγμα, ότι ο νόμος προβλέπει ότι στους νομούς, όπου υπάρχουν και λειτουργούν φυλακές, θα πρέπει να υπάρχουν νομαρχιακές επιτροπές αλληλεγγύης και υποστήριξης των κρατουμένων, αλλά αυτό δε λειτουργεί σε κανέναν απολύτως νομό της χώρας όπου υπάρχει φυλακή, δείχνει ότι οι συνθήκες κράτησης δεν είναι μόνο ευθύνη της πολιτείας, αλλά έχει να κάνει με το χαμηλό βαθμό εκτίμησης που εμείς δίνουμε σε αυτό το ζήτημα.

ΕΚΤΟ ΜΕΡΟΣ

ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

I. Στο πλαίσιο του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών

I. 20^ή Συνάντηση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Γενεύη, 14-18 Απριλίου 2008)

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου και η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) η ενημέρωση για τους νέους κανόνες της διαδικασίας επαναδιαπίστευσης, β) η συνεργασία των Εθνικών Θεσμών με το Συμβούλιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, η ενημέρωση για τις δραστηριότητες των περιφερειακών οργάνων των Εθνικών Θεσμών και του Τμήματος Εθνικών Θεσμών του Γραφείου της Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, γ) συζήτηση με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Επιχειρήσεις», δ) η αποστολή, η λειτουργία, η διοίκηση και τα οικονομικά του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου με έμφαση στη συμφωνία περί σύστασής του ως νομικό πρόσωπο και τα ζητήματα που η απόφαση αυτή συνεπάγεται, ε) συζήτηση με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Μείωση της Φτώχειας», στ) συζήτηση με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Αναπηρία», ζ) η ανταπόκριση στη Διακήρυξη της Σάντα Κρουζ αναφορικά με τη μετανάστευση που υιοθετήθηκε από την 8^η Διεθνή Διάσκεψη των Εθνικών Θεσμών το 2006, η) ο εορτασμός της 60^{ης} επετείου της υιοθέτησης της Οικουμενικής Διακήρυξης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και η προτροπή της Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου να επικεντρωθεί στην κατάσταση των ατόμων στερούμενων της ελευθερίας τους.

II. 21^η Συνάντηση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ναϊρόμπι, 21 Οκτωβρίου 2008)

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου. Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) η ενημέρωση για τη σύσταση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου ως νομικό πρόσωπο κατά το ελβετικό δίκαιο, το νέο καταστατικό του, ορισμένες αλλαγές στον τρόπο λειτουργίας του ως αποτέλεσμα της ως άνω σύστασής του και η κα-

ταβολή 3.200 ευρώ ως συνδρομή μέλους που πρέπει να καταβληθεί από τους Εθνικούς Θεσμούς με καθεστώς Α, β) ενημέρωση για τις πρόσφατες εξελίξεις αναφορικά με τη διαδικασία επαναδιαπίστευσης, γ) η συνεργασία του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου με το Συμβούλιο των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ, τα Όργανα Ελέγχου Εφαρμογής των συμβάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τις Ειδικές Διαδικασίες, δ) η συμμετοχή στη Διάσκεψη για την Αναθεώρηση του Ντέρμπαν (την Παγκόσμια Διάσκεψη κατά του Ρατσισμού, των Φυλετικών Διακρίσεων, της Ξενοφοβίας και της Μη-Ανεκτικότητας που είχε πραγματοποιηθεί στο Ντέρμπαν το 2001), ε) η εγκαθίδρυση μίας Ομάδας Εργασίας με θέμα «Επιχειρήσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα».

III. 9^η Διεθνής Διάσκεψη των Εθνικών Θεσμών για την Προώθηση και Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (Ναϊρόμπι, 21-24 Οκτωβρίου 2008)

Η ΕΕΔΑ εκπροσωπήθηκε από τον Πρόεδρο, κ. Κ. Παπαϊωάννου στην 9^η Διεθνή Διάσκεψη των Εθνικών Θεσμών για την Προώθηση και Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Διοίκηση της Δικαιοσύνης». Η Διάσκεψη οργανώθηκε από το Γραφείο της Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, την Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου της Κένυας και το Διεθνές Συντονιστικό Όργανο των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Συμμετείχαν πάνω από 120 εκπρόσωποι Εθνικών Θεσμών, καθώς και περιφερειακά συντονιστικά όργανα Εθνικών Θεσμών, ΜΚΟ και εμπειρογνώμονες ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο κ. Παπαϊωάννου συμμετείχε στην πέμπτη συνεδρία της Διάσκεψης με θέμα «Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο έλεγχος των κέντρων κράτησης». Ο κ. Παπαϊωάννου παρουσίασε αναλυτικά τις δραστηριότητες και τις μορφές παρέμβασης των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Συνήγοροι του Πολίτη και Εθνικές Επιτροπές) στην Ευρώπη αναφορικά με τις συνθήκες κράτησης. Ειδικότερα ανέφερε ως δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα πολύ υψηλού και πολύ χαμηλού βαθμού επιτρεπόμενης παρέμβασης το Συνήγορο του Πολίτη της Πολωνίας και την ΕΕΔΑ αντίστοιχα.

Η Διάσκεψη στο τέλος των εργασιών της υιοθέτησε τη Διακήρυξη του Ναϊρόμπι, η οποία παρέχει στους Εθνικούς Θεσμούς κατευθυντήριες γραμμές για την επιτέλεση του ρόλου τους αναφορικά με τη διοίκηση της δικαιοσύνης.

Nairobi Declaration

The Ninth International Conference of NHRIs,

1. Noting the report of the United Nations Secretary-General to the Human Rights Council A/HRC/7/69 acknowledging that NHRIs compliant with the Paris Principles are key elements of strong and effective national human rights protection systems;

2. Acknowledging that through the exercise of their mandates, NHRIs can support Governments in ensuring that international human rights norms are applied at the national level, including by facilitating follow-up actions to the recommendations resulting from the international human rights system;

3. Recalling Declarations issued by previous international conferences of NHRIs, especially the Seoul Declaration and Santa Cruz Declaration;

4. Urging the continued enhancement of the role and participation of NHRIs in the international human rights system and NHRIs' interaction with the UN Human Rights Council, the UN Human Rights Treaty Bodies, the Special Procedures Mandate Holders, the UN Commission on the Status of Women and UN instruments and mechanisms concerned with the rights of indigenous peoples and enforced disappearances. The establishment of a Representative of the ICC in Geneva will assist in this role;

5. Stressing that the independence and autonomy of NHRIs, their pluralistic representation, as well as their interaction with a broad range of stakeholders, is necessary for their compliance with international standards and their effectiveness at the national, regional and international levels;

6. Welcoming the increasingly important role of NHRIs in the work of OHCHR and the deepening of their partnership in connection with the implementation of the High Commissioner's

Plan of Action and OHCHR country engagement strategy, and in this regard also welcomes the development of a guidance note for NHRIs on transitional justice as well as an operational guide on torture prevention;

7. Welcoming the initiative of the High Commissioner for Human Rights in the context of the 60th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights with respect to the "Dignity and justice for detainees week" and the action undertaken by NHRIs worldwide in response to that initiative;

8. Welcoming the participation of the Harvard University Law School Human Rights Program in the international conference and welcoming closer cooperation between that Program, NHRIs, regional coordinating bodies and OHCHR;

9. Welcoming the participation and contribution of Equitas, Rights and Democracy and the Association for the Prevention of Torture in the proceeding of the International Conference and their continuous cooperation with the NHRIs, regional coordinating bodies and the OHCHR;

10. Recognizing that the more the United Nations system works closely with and through independent NHRIs, the greater are the chances of success and sustainability of good governance, rule of law and human rights efforts and welcoming the cooperation of OHCHR with UNDP in the development of a Toolkit for UNCT staff on NHRIs;

11. Welcoming the increasingly important role for NHRIs to work collaboratively with NGOs in implementing their mandate and welcoming the NGOs Plan of Action presented at the NGOs Forum of the 9th International Conference;

12. Recognizing that rule of law development requires the full and meaningful participation and support of national stakeholders;

13. Recognizing the fundamental importance which the rule of law and administration of justice has in ensuring the promotion and protection of human rights;

14. Recognizing the important role of the judiciary in applying human rights standards, in the development of a strong national system for human rights protection;

15. Recognizing the importance of the establishment by the United Nations Secretary-General of the Rule of Law Coordination and Resource Group, coordinating UN system-wide attention on the rule of law and welcoming closer cooperation of the UN with NHRIs in implementing programs on the rule of law at the national level;

16. Recognizing the important role that NHRIs play in ensuring an effective administration of justice, in particular with regard to access to justice, the judiciary, law enforcement and correctional and detention facilities;

17. Emphasizing that the rule of law should be based on a Constitution and national legislation, consistent with international human rights standards and principles;

18. Acknowledging that the role of NHRIs with regard to courts is one of support and cooperation, aimed at a constructive engagement in order to ensure the highest standards for the promotion and protection of human rights;

19. Acknowledging that the relation between law enforcement and NHRIs is one of oversight on the part of NHRIs and of necessary cooperation;

20. Acknowledging that while prisons are places where there is deprivation of liberty, all human rights of detainees must be guaranteed;

21. Taking note of the recommendation contained in the report to the 8th session of the Human Rights Council of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions (A/HRC/8/3) to appoint a Special Rapporteur on the rights of detainees;

In order to implement this Declaration, NHRIs hereby agree:

22. To undertake initiatives towards the strengthening of the administration of justice, within their mandates, and encourage cooperation in this area at the regional and international level, including through OHCHR and the wider UN system.

23. To publicize and encourage implementation of relevant recommendations of UN Treaty Bodies, as well as the Human Rights Council's Special Procedures to monitor thematic

areas in human rights and ensure reporting and proper follow-up.

24. To promote incorporation of international norms into national law.

25. To engage in inter-country and regional NHRI cooperation and use the ICC network to communicate on the issue of the administration of justice. NHRIs shall also endeavour to form strategic partnerships with civil society organizations to implement their activities.

26. To develop and implement within their institutions a strategy to strengthen the administration of justice.

27. To establish a working group made up of the NHRIs' regional chairs, through the ICC Chair, to define a concrete plan of action for the implementation and follow-up of this Declaration to be reviewed at ICC meetings, starting in March 2009;

28. To request OHCHR to prepare a report which would include NHRIs best practices as emerged during the 9th international conference in strengthening the administration of justice.

29. To widely share this Declaration to relevant partners including members of UN human rights bodies as well as the UN system.

General Guidelines

The State has the primary responsibility to protect, promote and respect human rights and ensure that the administration of justice is in full compliance with both international and domestic human rights obligations. The following are the main areas where NHRIs, through the exercise of their mandate, working closely with partners, including the NGOs, may become involved in order to strengthen the administration of justice:

NHRIs and the Judiciary and Access to Justice

30. NHRIs should consider, in contributing to the promotion of the role of the judiciary in promoting and protecting human rights, the following actions:

a) Role of NHRIs in Receiving Cases of Human Rights Violations and assisting victims: complaints-handling in a sequential nature; i.e. NHRIs may handle complaints submitted to them

by a complainant and by settling the case through conciliation and mediation, thereby relieving the existing case-load of courts; Ensuring victims of human rights violations receive compensation, including encouragement of the establishment of the fund for this purpose; Promoting equal access to justice and assisting victims seeking redress with information on the law and the legal system particularly in relation to marginalized or vulnerable groups as well as migrants;

b) Seeking informal legal redress mechanisms through conciliation or through binding decisions;

c) Providing Recommendations to strengthen the legal system and judiciary: Proposing and contributing to legislative reforms to strengthen the judiciary (e.g. procedures related to the level and appointment of prosecutors and judges and qualifying lawyers; the independence of the judiciary and its capacity to adjudicate cases fairly and competently); Advocating for strengthening of laws to improve the judicial or criminal law system including enacting a law against torture where none exist; Strengthening the compliance of informal and traditional justice systems with international human rights standards by monitoring traditional justice mechanisms and addressing all forms of discrimination both in the composition of traditional justice tribunals, their procedures and in terms of substantive outcomes of cases;

d) Promoting adherence and compliance of the judiciary to international human rights norms including through amicus and legal education: Increasing awareness and knowledge by the judiciary of international human rights norms, standards and practices and related jurisprudence, including through training, seminars, study tours, or articles in professional legal publications. Engaging with judicial educational bodies and professional legal training bodies; Assisting in the education of judges, lawyers, prosecutors and other judicial authorities (e.g. ensuring curricula reflect international human rights law); Providing support for the development of legal education facilities (e.g. library); informing persons who filed petitions with NHRIs of their rights and remedies available intervening in courts as amicus curiae, nationally and, if existing, in regional human rights mechanisms;

e) Taking action where officials in the judiciary are faced by intimidation, threats or violence;

f) Through their research and monitoring functions examining the conditions of access to justice for all, with particular reference to indigent, vulnerable and marginalised groups.

NHRIs and Legal Aid Providers and Systems

31. Encouraging and supporting the establishment of legal aid centers that provide outreach services and enhance access to justice, especially for people living in poverty, and other vulnerable groups;

32. Finding appropriate means of cooperating with such centres, in particular to ensure that human rights are thoroughly integrated into the provision of legal aid;

33. Encouraging the establishment of autonomously managed legal aid schemes in order to meet obligations in national and international law;

34. Working to ensure legal recognition and standardization of paralegalism.

NHRIs and Law Enforcement

35. NHRIs, together with relevant stakeholders, should strive to strengthen law enforcement systems, institutions and personnel, including through:

a) Initiating the development, publication and implementation of education and training resources on human rights and international humanitarian law standards, investigation techniques for law enforcement and security forces and encourage them to incorporate human rights and international humanitarian law into all levels of their programs;

b) Developing or revising standing orders that apply to police and security forces to meet international human rights and international humanitarian law standards, in particular related to places of detention, procedures of arrest, investigation and interrogation;

c) Encouraging alternatives to pre-trial detention (such as bail, surveillance reporting and non-cash guarantees);

d) Encouraging non-custodial measures of punishment (such as community service, fines, restitution or compensation to the victim), especially for breast-feeding mothers in detention;

e) Presenting concrete proposals aimed at ensuring that minor offences do not come under the ambit of the criminal law system; for instance, by strengthening mediation and direct victim compensation, and promoting local community structures for resolving petty crimes;

f) Periodic site inspections (announced and unannounced) of police stations and prisons, in close partnership with other independent structures tasked with this role and law enforcement and other national authorities, encouraging them to take appropriate, prompt action;

g) Legislative proposals on the setting up of accountability mechanisms, monitoring systems to ensure their application and internal investigation procedures and sanctions;

h) Monitoring and reporting on alleged cases of corruption in the police and security forces;

i) Assistance in vetting processes (through the provision of confidential information on past human rights violations -for serious abuses there are no time limits- the violators, as well as cases of corruption and abuse of authority);

j) Public awareness-raising on complaints procedures against the police;

k) Encouraging fair remuneration and working conditions for law enforcement and security personnel.

NHRIs and places of detention

36. NHRIs should encourage their Governments to ratify the Convention against Torture (CAT) and its Optional Protocol (OPCAT), and to consider their designation as national preventive mechanism in this context, only if the necessary powers and resources are made available to them;

37. NHRIs should ensure their Governments adopts appropriate measures to ensure that all detainees are able to enjoy their rights to, among other things, health, food, water and education;

38. NHRIs should work with their Governments to ensure that those in detention

have the opportunity to complain about violations of their rights, including to the NHRI (for example through face-to-face complaints, complaint boxes or on-site human rights counselling services), and, where a violation is found, that detainees have access to a remedy and compensation;

39. NHRIs should monitor their Governments' obligation to respect, protect and fulfil the rights of all people in detention, especially vulnerable or marginalised groups, and support their reintegration within society;

40. NHRIs should strive to strengthen the correctional system and its personnel, including through:

a) Training of correctional staff (on human rights, interviewing and investigatory techniques, the prohibition of torture, OPCAT, etc.);

b) Development of training materials for correctional staff on core international human rights standards regarding the correctional system;

c) Revision of implementing regulations in line with international standards;

d) Visits or periodic inspections (announced and unannounced) of any place of detention and confidential interviews with detainees;

e) Investigating complaints;

f) Assistance in vetting processes of staff of any place of detention;

g) Legislative review and proposals (possibly based on individual complaints), including on minimum standards for correctional facilities; codes of conduct for correctional staffs; the intake, incarceration and transfer of inmates;

h) Facilitating assistance to families of detained persons that appeal to the NHRI;

i) Appropriate protection and assistance for the best interest of children of women in detention;

j) Ensuring the protection of detainees from torture and cruel inhuman and degrading treatments and punishments; and

k) Raising community awareness concerning the dignity and justice for detainees.

IV. 2^η Συνάντηση στο πλαίσιο του Διαλόγου της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (Γενεύη, 10-11 Δεκεμβρίου 2008)

Η 2^η Συνάντηση στο πλαίσιο του Διαλόγου

της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες είχε ως αντικείμενο τις καταστάσεις παρατεταμένων προσφυγικών κρίσεων και τις προκλήσεις που θέτει η προστασία των προσφύγων στις περιπτώσεις αυτές. Η ΕΕΔΑ εκπροσωπήθηκε στη συνάντηση από την επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Τ. Σταυρινάκη. Κατά τη συνάντηση, αναζητήθηκαν οι καλύτερες πρακτικές για μία σειρά ζητημάτων που τίθενται σε αυτές τις περιπτώσεις, όπως λ.χ. σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, το ιδιοκτησιακό καθεστώς του χώρου όπου διαβιούν, τα δικαιώματά τους, την εξεύρεση και τη διαχείριση πόρων, τη συνεργασία των εμπλεκόμενων οργανισμών και φορέων. Παρουσιάστηκαν, εξάλλου, ενδιαφέροντες πιλοτικές περιπτώσεις (π.χ. Τανζανία).

2. Στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης

I. 5^η Στρογγυλή Τράπεζα Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Ευρωπαϊού Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (Δουβλίνο, 16-17 Σεπτεμβρίου 2008)

Ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου εκπροσώπησε την ΕΕΔΑ στην 5^η Στρογγυλή Τράπεζα Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Ευρωπαϊού Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, η οποία διοργανώθηκε από τον Επίτροπο και την Ιρλανδική Επιτροπή Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και είχε θέμα «Εθνικά Δικαιώματα: Ενδυνάμωση των Ανεξάρτητων Εθνικών Θεσμών».

Η συζήτηση επικεντρώθηκε σε πιθανούς τρόπους ενδυνάμωσης των Εθνικών Θεσμών, ώστε να διασφαλιστεί η εθνική προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη. Οι συμμετέχοντες συζητήσαν συγκεκριμένα παραδείγματα και καλές πρακτικές αναφορικά με την επίδραση των Εθνικών Θεσμών στη νομοθεσία, στην αποτελεσματική επανόρθωση, στην προώθηση και εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στη Στρογγυλή Τράπεζα συμμετείχαν, επίσης, εκπρόσωποι του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Ηνωμένων Εθνών και του Οργανισμού των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της ΕΕ και συζητήσαν για τη συνεργασία τους με τους Εθνικούς Θεσμούς.

Ο κ. Παπαϊωάννου συμμετείχε στη δεύτερη συνεδρία της Στρογγυλής Τράπεζας με θέμα

«Νομοθεσία, επανόρθωση, προώθηση και εκπαίδευση: Επιτυχίες και προκλήσεις για τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη». Στην παρέμβασή του με τίτλο «Επιδρώντας στη νομοθεσία», ο κ. Παπαϊωάννου αναφέρθηκε στη σχετική με νομοθετήματα αρμοδιότητα της ΕΕΔΑ και στην παράλειψη, από πλευράς Υπουργείων αποστολής –ή τουλάχιστον έγκαιρης– των νομοσχεδίων που άπτονται ζητημάτων ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην ΕΕΔΑ για σχολιασμό. Επίσης, ανέφερε συγκεκριμένα παραδείγματα επιτυχούς επίδρασης της ΕΕΔΑ επί νομοσχεδίων, όπως αυτό για την «Οπλοφορία, χρήση πυροβόλων όπλων και εκπαίδευσης σε αυτά» του 2002, όπου η πλειονότητα των παρατηρήσεων της Επιτροπής ενσωματώθηκε στο τελικό κείμενο του νόμου, αλλά και ανεπιτυχούς παρέμβασης, όπως η περίπτωση του συμφώνου ελεύθερης συμβίωσης και η μη επέκτασή του στα ομόφυλα ζευγάρια.

II. Συνάντηση εργασίας για εξειδικευμένο προσωπικό Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Δικαιώματα των ατόμων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους – Ο ρόλος των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που συνιστούν μηχανισμούς του OPCAT και ο ρόλος αυτών που δεν είναι (Πάντοβα, 9-10 Απριλίου 2008)

Το συνέδριο οργανώθηκε από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Κέντρο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Πανεπιστημίου της Πάντοβα στο πλαίσιο του κοινού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Δημιουργία ενός δραστικού δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου», γνωστό ως "The Peer-to-Peer Project". Το πρόγραμμα αυτό έχει ως σκοπό την προώθηση ενός δραστικού δικτύου ανεξάρτητων Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που πληρούν τις Αρχές του Παρισιού με έμφαση στα κράτη που δεν είναι μέλη της ΕΕ.

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Χ. Παπαδοπούλου, η οποία προήδρευσε της τρίτης συνεδρίας με θέμα «Τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της θεσμικής επιλογής μεταξύ της χρήσης ενός υπάρχοντος οργάνου ή της ίδρυσης ενός νέου».

III. Συνάντηση εργασίας για εξειδικευμένο προσωπικό των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των μεταναστών 'χωρίς χαρτιά' – Ο ρόλος των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πάντοβα, 17-19 Ιουνίου 2008)

Το συνέδριο οργανώθηκε από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Κέντρο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Πανεπιστημίου της Πάντοβα στο πλαίσιο του κοινού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Δημιουργία ενός δραστήριου δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου», γνωστό ως "The Peer-to-Peer Project".

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Λ.-Μ. Μπολάνη. Η κα. Μπολάνη συμμετείχε στην τέταρτη συνεδρία με θέμα «Η προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών 'χωρίς χαρτιά' κατά την παραμονή τους». Στην εισήγησή της με τίτλο «Η παρεχόμενη προστασία από τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Ελλάδας», αναφέρθηκε στην απόφαση της ΕΕΔΑ για το δικαίωμα στην υγεία των μεταναστών 'χωρίς χαρτιά', στην παρέμβαση του Συνηγόρου του Πολίτη (ΣτΠ) για την επίλυση των προβλημάτων αναφορικά με την πρόσβαση στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών 'χωρίς χαρτιά', στην παρέμβαση του ΣτΠ σχετικά με το ζήτημα των διαδικαστικών απελάσεων αλλοδαπών, και στην πρότασή του για έκδοση άδειας παραμονής στους αιτούντες άσυλο των οποίων οι αιτήσεις έχουν απορριφθεί αλλά δεν είναι δυνατή η απέλασή τους για αντικειμενικούς (η χώρα προέλευσης βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση) ή υποκειμενικούς λόγους (ανυπαρξία των απαραίτητων ταξιδιωτικών εγγράφων).

IV. Οι ιστοσελίδες του Συμβουλίου της Ευρώπης: Ένα εργαλείο για το έργο των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Στρασβούργο, 4-5 Νοεμβρίου 2008)

Η συνάντηση εργασίας που οργανώθηκε από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης είχε ως

αντικείμενο την εκπαίδευση προσωπικού Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στη χρήση των ιστοσελίδων του Συμβουλίου της Ευρώπης, ώστε να διευκολυνθεί η γρήγορη πρόσβασή τους σε πληροφορίες των οργάνων και μηχανισμών του Συμβουλίου. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Λ.-Μ. Μπολάνη.

V. Δημιουργία ενός δραστήριου δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου: Ετήσια Συνάντηση των υπευθύνων επικοινωνίας (Στρασβούργο, 19-20 Νοεμβρίου 2008)

Η συνάντηση οργανώθηκε από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης στο πλαίσιο του κοινού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Δημιουργία ενός δραστήριου δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου», γνωστό ως "The Peer-to-Peer Project". Η συνάντηση είχε ως αντικείμενο ζητήματα συνεργασίας μεταξύ των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, αλλά και το ζήτημα της προστασίας των προασπιστών των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από τους Εθνικούς Θεσμούς. Το τρίτο θέμα της συνάντησης ήταν η προστασία και η προώθηση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ από τους Εθνικούς Θεσμούς.

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Χ. Παπαδοπούλου. Η κα. Παπαδοπούλου κατά την παρέμβασή της στην τρίτη συνεδρία με θέμα «Η προστασία και προώθηση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ από τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου» αναφέρθηκε στην κατάσταση των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤ στην Ελλάδα δίνοντας έμφαση στις τελευταίες εξελίξεις αναφορικά με το σύμφωνο ελεύθερης συμβίωσης και τις προσπάθειες της ΕΕΔΑ να περιληφθούν και τα ομόφυλα ζευγάρια στις ρυθμίσεις του.

VI. Συνάντηση εργασίας για εξειδικευμένο προσωπικό των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Η προστασία των δικαιωμάτων των Ρομά από τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Βουδαπέστη, 24-25 Φεβρουαρί-

ου 2009)

Το συνέδριο οργανώθηκε από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης και το Κέντρο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Πανεπιστημίου της Πάντοβα στο πλαίσιο του κοινού προγράμματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης «Δημιουργία ενός δραστήριου δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών δικαιωμάτων του ανθρώπου», γνωστό ως "The Peer-to-Peer Project".

Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Χ. Παπαδοπούλου. Η κα. Παπαδοπούλου συμμετείχε στην πρώτη συνεδρία με θέμα «'Αόρατοι Ρομά': έλλειψη ατομικών εγγράφων, ανιθαγένεια, παράνομη διαμονή και χαμηλό επίπεδο πολιτικής συμμετοχής». Στην παρέμβασή της με τίτλο «Δυσκολίες και δυνατότητες παρέμβασης των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», αναφέρθηκε στα προβλήματα αστικοδημοτικής φύσης των Ρομά στην Ελλάδα, στις προτάσεις της ΕΕΔΑ προς επίλυσή των προβλημάτων αυτών, αλλά και στις παρεμβάσεις του ΣτΠ για τη διευθέτηση του ζητήματος.

3. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης**I. 1^η Συνάντηση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (Fundamental Rights Agency) της ΕΕ και των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Βιέννη, 16 Μαΐου 2008)**

Η ΕΕΔΑ εκπροσωπήθηκε από την κα. Τ. Σταυρινάκη, επιστημονική συνεργάτιδα, στην 1^η Συνάντηση του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Κατά τη συνάντηση αναλύθηκαν ο ρόλος και οι προτεραιότητες των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και οι δραστηριότητες του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, προκειμένου να προσδιοριστεί η προστιθέμενη αξία από τη μεταξύ τους συνεργασία για την προώθηση και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και οι τομείς της πιθανής κοινής τους δράσης. Επιπλέον, συζητήθηκαν οι μέθοδοι συνεργασίας και ανταλλαγής πληροφοριών, οι δυνατότητες πραγματοποίησης κοινών δράσεων και οι προτάσεις των Εθνικών Θεσμών Δικαιω-

μάτων του Ανθρώπου επί του Ετήσιου Προγράμματος του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων για το 2009. Τέλος, αποφασίστηκε να συνταχθεί Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ των δύο πλευρών.

II. 1^ο Συνέδριο του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων «Ελευθερία της έκφρασης, θεμέλιος λίθος της δημοκρατίας. Επικοινωνώντας στην Ευρώπη της διαφορετικότητας» (Παρίσι, 8-9 Δεκεμβρίου 2008)

Το συνέδριο παρακολούθησε εκ μέρους της ΕΕΔΑ η επιστημονική συνεργάτιδα, κα Τ. Σταυρινάκη. Η ελευθερία της έκφρασης αναλύθηκε σε σχέση με τις εξής βασικές θεματικές ενότητες από αντίστοιχες ομάδες εργασίας: α) ελευθερία της έκφρασης σε μία δημοκρατική κοινωνία, β) ανάπτυξη των νέων ΜΜΕ, γ) ελευθερία της έκφρασης και δυσφήμιση, δ) προκλήσεις για την ελευθερία της έκφρασης, ε) ελευθερία της έκφρασης και διαφορετικότητα στα ΜΜΕ. Οι σύνεδροι διαμόρφωσαν προτάσεις σχετικά με την εκπαίδευση των δημοσιογράφων σε ζητήματα ευάλωτων ομάδων, την εκπαίδευση των χρηστών του διαδικτύου, την υποστήριξη της πρόσβασης των μειονοτικών ομάδων στα ΜΜΕ και τον έλεγχο του σεβασμού της διαφορετικότητας, καθώς και τη χρήση των υπάρχοντων διεθνών κειμένων προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σχετικά με την ερμηνεία των περιορισμών στην ελευθερία της έκφρασης και τη στάθμιση μεταξύ αυτής και άλλων δικαιωμάτων.

4. Στο πλαίσιο συνεργασίας με ομόλογες Επιτροπές**I. Συνάντηση Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Γενεύη, 14 Απριλίου 2008)**

Η Ευρωπαϊκή Ομάδα Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συναντήθηκε στις 14 Απριλίου 2008. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησαν ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου και η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Χ. Παπαδοπούλου. Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) ζητήματα του Δικτύου Εμπειρογνομών των Εθνικών Θεσμών για θέματα ασύλου και μετανάστευσης στην ΕΕ, β) η πα-

ρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ομάδας σε υπόθεση ενώπιον του ΕΔΔΑ που αφορά ζητήματα ΑμεΑ, γ) ο ρόλος των Εθνικών Θεσμών στην καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, δ) ο Αραβο-ευρωπαϊκός διάλογος, ε) η διοργάνωση της 5ης Στρογγυλής Τράπεζας και η συνεργασία με το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, στ) η συνεργασία με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ.

II. 3^{ος} Αραβο-ευρωπαϊκός Διάλογος Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Μετανάστευση (Ραμπάτ, 6-8 Μαΐου 2008)

Η ιδέα για την εγκαθίδρυση του Αραβο-ευρωπαϊκού Διαλόγου προέκυψε από την αύξηση του αριθμού των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρώπη και τον αραβικό κόσμο σε συνδυασμό με την αυξανόμενη ένταση μεταξύ του μουσουλμανικού κόσμου και της Ευρώπης. Με στόχο τη μεγαλύτερη κατανόηση μεταξύ των δύο περιοχών το Δανέζικο Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Εθνικό Κέντρο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου της Ιορδανίας άρχισαν το 2005 να εργάζονται για τη δημιουργία μίας κοινής πλατφόρμας για διάλογο μεταξύ των δύο περιοχών χρησιμοποιώντας ως σημείο εκκίνησης ένα δίκτυο παλαιών και νεοοσταθέντων Εθνικών Θεσμών.

Ο 3^{ος} Αραβο-ευρωπαϊκός Διάλογος Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου είχε θέμα «Μετανάστευση και Δικαιώματα του Ανθρώπου» και διοργανώθηκε από το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Μαρόκου, το Δανέζικο Ινστιτούτο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Εθνικό Κέντρο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου της Ιορδανίας. Στη συνάντηση συμμετείχαν εκπρόσωποι ευρωπαϊκών και αραβικών Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αλλά και εκπρόσωποι του Γραφείου της Ύπατου Αρμοστή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ κ.ά.

Η συζήτηση επικεντρώθηκε στις προκλήσεις και τα κενά μεταξύ του θεσμικού πλαισίου προστασίας δικαιωμάτων των μεταναστών και προσφύγων και της εφαρμογής του στην πράξη. Αντι-

κείμενο της συζήτησης αποτέλεσε επίσης και η έλλειψη επικύρωσης και εφαρμογής διεθνών κειμένων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων των Μεταναστών Εργατών και Μελών των Οικογενειών τους. Οι συμμετέχοντες εστίασαν στις ιδιαιτερότητες των αραβικών και ευρωπαϊκών περιοχών, όσον αφορά την ιστορία, κουλτούρα και ανάπτυξη τους, που γεννούν προκλήσεις, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν σε διάφορα επίπεδα για να επιτευχθεί αμοιβαία συνεννόηση, ανταλλαγή εμπειριών και καλών πρακτικών αναφορικά με δικαιώματα μεταναστών και προσφύγων λαμβάνοντας υπόψη τις διαφορές και το καθεστώς τους στις δύο περιοχές.

Στο τέλος της συνάντησης υιοθετήθηκε μία Διακήρυξη, το κείμενο της οποίας ακολουθεί αυτούσιο στα αγγλικά.

Rabat Declaration on Migration and Human Rights

Recalling the universality, indivisibility and interdependence of human rights and that the protection of human rights, provided for by international human right law, concern all human beings including migrants and refugees regardless of their legal status; including the Universal Declaration of Human Rights (UDHR), International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), International Convention on the Suppression and Punishment of the Crime of Apartheid (ICSPCA), International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR), Convention Relating to the Status of Refugees and Protocol Relating to the Status of Refugees, Convention on the Rights of the Child (CRC), Convention against Torture (CAT), Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (ICERD), Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (MWC), Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, Convention on the Rights of Persons with Disabilities and International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance;

Recalling the recommendations of the Arab-European NHRIs' first meeting in the spring of 2007 in Amman-Jordan, on counterterrorism measures, and the second meeting in the fall of 2007 in Copenhagen-Denmark, on Racism, Intolerance and Xenophobia, and the global NHRIs' Meeting in Santa Cruz in 2006 on migration;

Reaffirming that NHRIs in the European and Arab regions, in conformity with the Paris Principles, should continuously strengthen their role as independent bodies and encourage the promotion and protection of human rights, including the rights of migrants and refugees, and, in addition, promote the establishment of NHRIs in countries where they are not yet established;

Underlining that NHRIs have an obligation to promote the development of an open and inclusive society, holding state authorities and governments accountable for ensuring full and equal protection of human rights for all, including migrants and refugees;

Noting that the Arab-European dialogue meeting has identified challenges in regard to migration issues in both regions, including the identification of root causes to migration and asylum-seeking related issues including, but not limited to, causes related to human rights violations such as persecution, poverty and environmental disasters, and/or causes pertaining to better economic opportunities, noting that this might also lead new forms of human rights violations such as trafficking in persons and migrants and domestic workers' rights' violations ending up in slavery-like situations, and/or causes related to hate speech and the perceived threat of migrants to public security, which might lead to some form that prevents them to have access to justice, education, health and social care, security, work, and to live in dignity;

Recognizing that countries in the two regions are progressing, though at different levels, in taking positive measures to protect migrants and refugees' rights at the level of policy making and granting hospitality to large numbers of people on the move, giving access to legal remedies such as legal aid and the filing of complaints, adopting legislation guaranteeing equal labour rights and the right to become members of unions and labour

associations, providing access to double citizenship and providing refugees the right to visit their country of origin when travelling on aliens passport, etc;

Declaring that NHRIs from the two regions agree to develop and strengthen regional and cross-regional collaboration aimed at exchanging experiences, good practices and challenges that support NHRIs in their endeavours to promote and protect human rights at the national level.

Recommendations

The participating NHRIs agreed to commit themselves to work towards ensuring the promotion and protection of migrants and refugees' rights at the national, regional and international level. In order to achieve this, the following recommendations are made:

Urge states, that have not yet done so, to ratify all international UN human rights and relevant ILO conventions, particularly the International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families (MWC), and Convention Relating to the Status of Refugees and Protocol Relating to the Status of Refugees.

NHRIs should actively promote all human rights in their work for migrants and refugees.

Play a role in the development of national legislation aiming at the protection of rights of migrants and refugees, and call upon states to harmonize their national legislation with the international human rights standards, including rights of migrants and refugees and NHRIs' work and efforts toward regularization of the legal status of migrants and refugees.

NHRIs, in their interaction with the UN human rights system and Treaty Bodies, should, in their respective countries, follow up on the recommendations of the UN Treaty Bodies and special procedures.

NHRIs should hold state authorities and governments accountable for grave human rights violations, including threats to life, physical integrity and human dignity of migrants while they are attempting to cross borders or while at the hands of the authorities.

Strengthen cooperation between NHRIs to ensure the promotion and protection of all human rights of migrants and refugees, in particular the right not to be discriminated against, the right to equal opportunities, access to family reunification, the right to health services, social security, access to justice, education, work and training, and the right to be protected against exploitation.

NHRIs should monitor and report about the situation of migrants and examine the cases of human rights violations and make recommendations to provide remedies for victims.

Work towards raising awareness and promoting the culture of human rights by various means e.g. through media and internet especially in regard to combating discrimination, racism, xenophobia and hate speech.

Foster regional dialogue and exchange of best practices by establishing working and advocacy groups consisting of NHRIs from the Arab and European regions.

NHRIs should promote collaboration with state authorities, civil society, international organizations and intergovernmental bodies and trade unions and all the concerned stakeholders.

NHRIs should organize public awareness and opinion campaigns to foster a conducive environment for an inclusive society recognizing the value of migrants and refugees.

To ensure continuity, participants have formed two working groups; Group One on Regular and Irregular Migration and Group Two on Labour Markets and Migrant Workers' Rights.

III. Συνάντηση Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Δουβλίνο, 9 Ιουνίου 2008)

Το Ευρωπαϊκό Συντονιστικό Όργανο Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που απαρτίζεται από τις Εθνικές Επιτροπές της Γερμανίας, Δανίας, Ελλάδας και Ιρλανδίας συναντήθηκε στις 9 Ιουνίου. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Στη συνάντηση παρευρέθησαν επίσης η κα. J. Lynch, πρόεδρος του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και ο κ. M. Jaeger, Υποδιευθυντής του Γραφείου του

Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) η θεματολογία της 9ης Διεθνούς Διάσκεψης των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, β) η συνεργασία του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Μετά την πρώτη συνάντηση του Οργανισμού με τους Εθνικούς Θεσμούς Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συμφωνήθηκε να συναφθεί ένα μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου και του Οργανισμού με στόχο να ενισχυθεί η θεσμική αλλά και ουσιαστική συνεργασία μεταξύ των Εθνικών Θεσμών και του Οργανισμού, γ) η θεματολογία της 5ης Στρογγυλής Τράπεζας Εθνικών Θεσμών των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης, δ) η ενασχόληση του Δικτύου Εμπειρογνομόνων για θέματα ασύλου και μεταναστευσης στην ΕΕ της Ευρωπαϊκής Ομάδας με την κατάσταση των ατόμων που δε μπορούν να απελαθούν, ε) η υποβολή *amicus curiae* από την Ευρωπαϊκή Ομάδα στο ΕΔΔΑ για την υπόθεση *DD v. Lithuania*.

IV. Συνάντηση Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Δουβλίνο, 17 Σεπτεμβρίου 2008)

Η Ευρωπαϊκή Ομάδα Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συναντήθηκε στο Δουβλίνο στις 17 Σεπτεμβρίου 2008. Στη συνάντηση εκπροσωπήθηκαν οι Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Αρμενίας, Β. Ιρλανδίας, Γαλλίας, Γερμανίας, Γεωργίας, Δανίας, Ελλάδας, Ηνωμένου Βασιλείου, Ιρλανδίας, Ισπανίας, Κροατίας, Λουξεμβούργου, Ολλανδίας, Ρουμανίας, Ρωσίας, Σκωτίας, Σλοβακίας, Σλοβενίας και Σουηδίας. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου. Στη συνάντηση, επίσης, παρευρέθησαν ως παρατηρητές ο κ. M. Jaeger, ο κ. S. Montanari και η κα. Ε. Κίτσου-Μυλωνά από το Γραφείο του Επιτρόπου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) η προεδρία της Ευρωπαϊκής Ομάδας στην οποία επανεξελέγη η Ιρλανδική Επιτροπή, β) η Διακήρυξη της Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμά-

των του Ανθρώπου-Συμπεράσματα της 5^{ης} Στρογγυλής Τράπεζας (Διακήρυξη του Δουβλίνου), γ) εξελίξεις αναφορικά με την αναμόρφωση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου και συζήτηση για την 9^η Διεθνή Διάσκεψη στο Ναϊρόμπι, δ) η σχέση των Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με το Συμβούλιο της Ευρώπης και κυρίως με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ε) ενημέρωση αναφορικά με την πορεία της υπόθεσης *DD v. Lithuania* καθώς και η καθιέρωση ενός μηχανισμού εντοπισμού στρατηγικών υποθέσεων ενώπιον του ΕΔΔΑ που αφορούν ζητήματα προτεραιότητας και είναι κατάλληλες για την κατάθεση *amicus curiae* εκ μέρους της Ευρωπαϊκής Ομάδας. Ζητήματα προτεραιότητας αποτελούν: τα δικαιώματα ΑμεΑ, η προστασία προσωπικών δεδομένων, άσυλο/μετανάστευση και κράτος δικαίου/αντι-τρομοκρατικά μέτρα. Υπεύθυνη για την εν λόγω διαδικασία ορίστηκε η Ιρλανδική Επιτροπή ως προεδρεύουσα της Ευρωπαϊκής Ομάδας.

Dublin Declaration

The 5th Round Table of National Human Rights Institutions was the latest of a series of biennial conferences jointly convened by the Council of Europe Commissioner for Human Rights and the National Human Rights Institutions (NHRIs) of Council of Europe member states. The Round Table was co-organized by the Irish Human Rights Commission and the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe.

The Round Table included members of European NHRIs, members of European Ombuds-Institutions, the Human Rights Commissioner of the Council of Europe and members of his office, a representative of the Office of the UN High Commissioner for Human Rights, the Director of the European Union's Fundamental Rights Agency, members of NGOs as well as individual experts.

The Dublin Declaration deals with the following main themes of the Round Table:

- cooperation of NHRIs with other human rights actors in a multilevel human rights protection system;
- impact of NHRIs on legislation, including on the EU level;
- the role of NHRIs in providing effective

redress for victims of human rights violations;

- possibilities for NHRIs to engage in human rights education and public awareness raising activities;
- cooperation of NHRIs with the Council of Europe mechanisms.

In dealing with these issues the Round Table was conscious that 60 years after the Universal Declaration of Human Rights, 15 years after the Vienna World Conference on Human Rights, and 10 years after the Belfast/Good Friday Agreement, enormous progress in the institutional protection of human rights has been achieved.

The Round Table acknowledged the emergence of independent and effective national human rights structures, globally and within Europe, as one of the most promising developments in the field of human rights. The Round Table was conscious that this implies a specific responsibility for effectively employing the available instruments within the developing multi-level human rights architecture.

The Round Table was also aware that in many regions, including European regions, representatives of national human rights structures and other human rights defenders are confronted with adverse and sometimes even dangerous circumstances. The impressive presentation delivered by the Ombudsman of Georgia was a strong reminder of this reality.

I. Cooperation of NHRIs with other human rights actors

1. The representatives of European NHRIs acknowledged the necessity of enhanced cooperation with other human rights actors, especially at the national level, in order to jointly build an effective human rights architecture in Europe.

2. The representatives agreed that synergies can best be achieved by respecting the different roles and mandates of the various human rights actors. The Paris Principles constitute the normative frame of reference, as well as the benchmark for the accreditation and re-accreditation of NHRIs.

3. The representatives see themselves as the

link between the international (i.e. global and regional) human rights protection system and the national level of implementation. They will therefore continue and enhance their cooperation with the UN treaty bodies, the UN Human Rights Council as well as with the Council of Europe mechanisms (see also below, section V).

4. The representatives agreed that they should also cooperate with the recently established EU Fundamental Rights Agency. One method of institutional cooperation could be membership of NHRIs within the Management Board of the Agency.

5. The representatives acknowledged the need for international solidarity to support national human rights structures operating under dangerous circumstances. Avenues for more effective international support measures should be explored.

II. Impact on legislation

6. The representatives of European NHRIs reiterated their agreement, already articulated at the 4th Round Table in Athens 2006, that NHRIs should –in due cooperation with other bodies, in particular parliamentary bodies– consider it as a main mission to adopt an active role in the human rights proofing of legislation (in accordance with Recommendation Rec(2004) 5 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the verification of the compatibility of draft laws, existing laws and administrative practice with the standards laid down in the European Convention of Human Rights).

7. The representatives acknowledged that all stages of legislation –the pre-legislative phase, the legislative process itself, and the post-legislative phase– offer opportunities for human rights proofing.

8. The representatives reiterated their agreement, already articulated at the 4th Round Table in Athens 2006, that there is an urgent need for NHRIs, especially those from EU member states, to develop human rights monitoring capacities concerning EU legislation. The European NHRI working group on asylum and migration, which started to operate in January 2008, is an important first step in that direction.

III. The role of NHRIs in providing redress for victims

9. The representatives of European NHRIs subscribed to the empowerment of people, including potential victims of human rights violations, as an integral part of applying a rights based approach.

10. The representatives acknowledged the need, within their mandates, to enhance their capacities for conducting enquiries into human rights violations and for supporting victims in their attempts to find legal redress.

11. The representatives agreed that, as a precondition for supporting potential victims of human rights abuses, they should ensure and strengthen their own *de facto* accessibility (in terms of premises, web site and other elements).

12. The representatives agreed that informal mechanisms of settlement, in particular those provided by Ombuds-Institutions, play an important role in attempts to provide redress. This is an additional reason for enhancing cooperation between NHRIs and Ombuds-Institutions.

13. The representatives agreed that, within their mandates, they should make greater (individual and collective) use of the option to operate as *amicus curiae* before courts, including the European Court of Human Rights.

IV. Human Rights education and awareness raising activities

14. The representatives of European NHRIs agreed on the importance of pro-active media engagement as an element to raise awareness of human rights.

15. The representatives agreed that human rights education constitutes an inherent part of NHRI activities. This can include work on the curricula of the formal educational sector, training programmes for specific target groups, such as the police and attempts to actively include minorities in human rights education, as well as other activities.

16. The representatives acknowledged the need to explain the "rights based approach" to the general public as a crucial component in any

attempt to build a fair and just society.

17. The representatives agreed that increased efforts are needed to seek more common ground between the human rights agenda and religious traditions in order to respond to forms of religiously motivated scepticism towards human rights.

18. The representatives acknowledged the necessity to enhance awareness of the importance of international (i.e. global and regional) human rights standards for domestic legislation and jurisdiction.

19. The representatives agreed on the need to make clear that, besides the function of the State as the primary duty bearer for human rights, non-state actors, such as private companies, also bear a responsibility for the realization of human rights.

V. Cooperation of NHRIs with the Council of Europe mechanisms

20. The representatives of European NHRIs expressed their appreciation for the support provided to them by the Council of Europe Commissioner for Human Rights and the members of his office. They are looking forward to enhancing their regular communication and exchange of information, e.g. via contact persons.

21. The representatives reiterated their agreement, already articulated at the 4th Round Table in Athens 2006, that their institutions –in cooperation with the Council of Europe Commissioner for Human Rights– should contribute to ensuring the long-term effectiveness of the mechanism of the European Convention of Human Rights.

22. The representatives agreed to further explore the possibilities for NHRIs to serve as *amicus curiae* before the European Court of Human Rights.

23. The representatives acknowledged the significance of the human rights framework of the Council of Europe. In addition to the European Convention on Human Rights and the European Court of Human Rights, this framework includes *inter alia* the European Committee on the Prevention of Torture (CPT), the European Commission against Racism and Intolerance

(ECRI), the European Social Charter, the European Convention against Trafficking of Human Beings and the Framework Convention for the Protection of National Minorities. The representatives agreed that they should make more use of the potential that this framework harbours.

V. Συνάντηση της Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ναϊρόμπι, 21 Οκτωβρίου 2008)

Η Ευρωπαϊκή Ομάδα Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου συναντήθηκε στο Ναϊρόμπι στις 21 Οκτωβρίου 2008. Στη συνάντηση εκπροσωπήθηκαν οι Εθνικοί Θεσμοί Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του Αζερμπαϊτζάν, Γαλλίας, Γερμανίας, Ελλάδας, Ηνωμένου Βασιλείου, Λουξεμβούργου, Νορβηγίας, Σκωτίας και Σουηδίας. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου.

Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) η εκλογή του νέου Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου που θα λάβει χώρα το Μάρτιο του 2009, β) οι εξελίξεις σχετικά με την αναμόρφωση του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου, γ) ο ρόλος των Εθνικών Θεσμών στη διαδικασία του Οικουμενικού Περιοδικού Ελέγχου (Universal Periodic Review) του Συμβουλίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και η δραστηριότητά τους αναφορικά με την εμπορία ανθρώπων, δ) η συμφωνία, επί της αρχής, να έχει η Ευρωπαϊκή Ομάδα τη δυνατότητα να προβαίνει σε δηλώσεις στήριξης υπέρ άλλων Εθνικών Θεσμών, ε) η συνεργασία με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, στ) η συμμετοχή των Εθνικών Θεσμών Γερμανίας και Δανίας, ως εκπρόσωποι της Ευρωπαϊκής Ομάδας, στην Ομάδα Εργασίας για την Επανεξέταση της Συνδιάσκεψης του Ντέρμπαν και η συμμετοχή του Προέδρου της Επιτροπής της Σκωτίας, ως εκπροσώπου της Ευρωπαϊκής Ομάδας, στη Διοικούσα Επιτροπή της Ομάδας Εργασίας σχετικά με «Επιχειρήσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα».

VI. Συνάντηση των Υπεύθυνων Επικοινωνίας της Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Όσλο, 6-7 Νοεμβρίου 2008)

Η ομόλογη Επιτροπή της Νορβηγίας φιλοξένησε τη δεύτερη συνάντηση των υπευθύνων, για θέματα επικοινωνίας, στελεχών των Εθνικών Θεσμών. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Η συνάντηση εστίασε στις στρατηγικές προβολής του έργου των Εθνικών Θεσμών στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Ειδικότερα, οι υπεύθυνοι επικοινωνίας εκπαιδεύτηκαν στους τρόπους διαμόρφωσης αποτελεσματικών δελτίων τύπου και άλλων δημοσιευμάτων τύπου 'γνώμης' και 'απόψεων' που φιλοξενούν οι εφημερίδες, εξερευνώντας τις καλύτερες πρακτικές από την εμπειρία των συμμετεχόντων.

VII. Συνάντηση του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Βερολίνο, 11 Φεβρουαρίου 2009)

Τα μέλη του Ευρωπαϊκού Συντονιστικού Οργάνου Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Γερμανία, Δανία, Ελλάδα και Ιρλανδία) συναντήθηκαν στις 11 Φεβρουαρίου 2009. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Αντικείμενο της συνάντησης ήταν: α) οι δυνατότητες συνεισφοράς στη Διάσκεψη Επανεξέτασης του Ντέρμπαν, β) η κατάρτιση ενός Στρατηγικού Σχεδίου της Ευρωπαϊκής Ομάδας για το 2009-10, γ) ενημέρωση αναφορικά με το Καταστατικό του Διεθνούς Συντονιστικού Οργάνου, δ) καθορισμός της θεματολογίας της επόμενης συνάντησης της Ευρωπαϊκής Ομάδας Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ε) οι αλλαγές στον Κανονισμό Λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Ομάδας, στ) συζήτηση σχετικά με τρόπους παροχής βοήθειας σε Εθνικούς Θεσμούς σε δύσκολες περιστάσεις, και ζ) συνεργασία με την αστυνομία σε θέματα εκπαίδευσης.

VIII. 4^{ος} Αραβο-ευρωπαϊκός Διάλογος Εθνικών Θεσμών Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Χάγη, 11-13 Μαρτίου 2009)

Στην τέταρτη συνάντηση στο πλαίσιο του Αραβο-ευρωπαϊκού Διαλόγου των Εθνικών Θεσμών

Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με θέμα τα δικαιώματα των μεταναστών, η ΕΕΔΑ εκπροσωπήθηκε από την επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Τ. Σταυρινάκη. Στη συνάντηση συμμετείχαν, επίσης, ο Διευθυντής του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, ειδικοί επιστήμονες της ΔΟΕ, ενώ τις εργασίες της συνάντησης έκλεισε η Προεδρεύουσα του Διοικητικού Συμβουλίου του Οργανισμού Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ. Κατά τη διάρκεια της συνάντησης, παρουσιάστηκαν οι περιφερειακές (αραβική και ευρωπαϊκή) και οι εθνικές προοπτικές στο ζήτημα της μετανάστευσης από τη σκοπιά της νομοθεσίας, των ευκαιριών και των προκλήσεων που διαγράφονται. Σε ομάδες εργασίας παρουσιάστηκαν και συζητήθηκαν η εμπειρία όλων των συμμετεχόντων Θεσμών, προκειμένου να αποφασιστούν οι άξονες της δραστηριότητας των Εθνικών Θεσμών για την ενίσχυση των συστημάτων προστασίας των μεταναστών. Στο πλαίσιο της ανάλυσης του ρόλου του ιδιωτικού τομέα για την προώθηση των δικαιωμάτων των μεταναστών στο χώρο εργασίας, παρουσιάστηκε το "wheel of diversity", ένα πρόγραμμα-εργαλείο, το οποίο έχει εφαρμοστεί στη Δανία, για τη διασφάλιση του σεβασμού της διαφορετικότητας. Τέλος, οι συμμετέχοντες Θεσμοί αποφάσισαν να θεσμοποιήσουν το μεταξύ τους διάλογο και κατέληξαν στα επί μέρους σημεία της Διακήρυξης της Χάγης για το ρόλο των Εθνικών Θεσμών στην προώθηση και προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών, το τελικό κείμενο της οποίας θα δημοσιευτεί κατά το προσεχές διάστημα.

5. Συναντήσεις με εκπροσώπους της Πολιτείας, Οργανώσεων και Διεθνών Οργανισμών

I. Συναντήσεις κατόπιν αιτήματος άλλων φορέων

- Η επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, κα. Τ. Σταυρινάκη, συμμετείχε σε συνάντηση που διοργάνωσε το Ελληνικό Γραφείο της Υπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες με στόχο την ανταλλαγή απόψεων με όλες τις ΜΚΟ που ασχολούνται με τα θέματα του ασύλου και φορείς προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (03.06.2008).

- Ο Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου και η επιστημονική συνεργάτιδα κα. Τ. Σταυ-

ρινάκη συνάντησαν τους εκπροσώπους της Μη-Κυβερνητικής Οργάνωσης Human Rights Watch, κ. B. Frelick (Director, Refugee Policy Program) και κα. S. Troller (Researcher, Children's Rights Division). Θέμα συζήτησης αποτέλεσε η κατάσταση των αιτούντων άσυλο και μεταναστών, κυρίως των Ιρακινών, και των ασυνόδευτων ανηλίκων όλων των υπηκοοτήτων στην Ελλάδα (05.06.08).

- Ο Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου προσκλήθηκε από την Υπουργό Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, κα. Φ. Πάλλη-Πετραλιά να συμμετάσχει στη συνεδρίαση της Εθνικής Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας. Η ημερήσια διάταξη της συνεδρίασης περιλάμβανε: α) ενημέρωση και συζήτηση για τη νέα Κοινωνική Ατζέντα της ΕΕ, β) την Εθνική Έκθεση Στρατηγικής για την Κοινωνική Προστασία και Κοινωνική Ένταξη 2008-2010, και γ) το ρόλο του κράτους και των κοινωνικών εταίρων στην προώθηση της κοινωνικής οικονομίας και τρόποι ενίσχυσής της (23.07.2008).

- Το Προεδρείο και το επιστημονικό προσωπικό της ΕΕΔΑ συναντήθηκε με την Ανεξάρτητη Εμπειρογνώμονα των Ηνωμένων Εθνών για ζητήματα μειονοτήτων, κα. G. McDougall. Αντικείμενο της συνάντησης αποτέλεσε η προστασία των μειονοτήτων στην Ελλάδα, ζητήματα Ρομά, το φαινόμενο του ρατσισμού και η θρησκευτική ελευθερία (08.09.2008).

- Το Προεδρείο και το επιστημονικό προσωπικό της ΕΕΔΑ συναντήθηκε με εκπροσώπους του Συλλόγου για την Πατρική και Ανδρική Αξιοπρέπεια (ΣΥΓΑΠΑ) προκειμένου να καταθέσουν τις θέσεις και απόψεις τους επί ζητημάτων οικογενειακού δικαίου (08.09.2008).

- Η επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, κα. Λ.-Μ. Μπολάνη συναντήθηκε με εκπρόσωπο του Γραφείου του Γενικού Επιθεωρητή της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες στο πλαίσιο πραγματοποίησης της περιοδικής «επιθεώρησης» της ελληνικής αντιπροσωπείας της Ύπατης Αρμοστείας (01.10.2008).

- Η κα. Σ. Κουκούλη-Σπηλιωτοπούλου, μέλος της ΕΕΔΑ ως εκπρόσωπος του Συνδέσμου για τα Δικαιώματα της Γυναίκας, συμμετείχε σε συνεδρίαση της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής κατά τη συζήτηση του Σχεδίου Νόμου

«Μεταρρυθμίσεις για την Οικογένεια, το Παιδί και την Κοινωνία» (16.10.2008).

- Η επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, κα. Λ.-Μ. Μπολάνη συμμετείχε σε συνάντηση που διοργάνωσε το Ελληνικό Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες με φορείς, κυρίως της κοινωνίας των πολιτών, που δραστηριοποιούνται στο χώρο προστασίας προσφύγων και αιτούντων άσυλο. Σκοπός της συνάντησης ήταν να συζητηθούν τρέχοντα θέματα προστασίας των αιτούντων άσυλο και προσφύγων, καθώς και ζητήματα συνεργασίας των εμπλεκόμενων φορέων (31.10.2008).

- Ο Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου συμμετείχε σε συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Διαρκούς Επιτροπής Δημόσιας Διοίκησης, Δημόσιας Τάξης και Δικαιοσύνης της Βουλής καθώς επίσης και της Διακομματικής Επιτροπής για την Εξέταση του Σωφρονιστικού Συστήματος της Χώρας και των Συνθηκών Διαβίωσης των Κρατουμένων για το σχέδιο νόμου του Υπουργείου Δικαιοσύνης «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης, μέτρα για την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης και άλλες διατάξεις» (26.11.2008).

- Το Προεδρείο και η επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, κα. Τ. Σταυρινάκη συναντήθηκαν με τον Πρέσβη, κ. Σκοπελίτη. Αντικείμενο της συνάντησης ήταν η διοργάνωση του 3^{ου} Global Forum για τη Μετανάστευση και την Ανάπτυξη από την Ελλάδα το 2009 (27.11.2008).

- Ο Πρόεδρος, κ. Κ. Παπαϊωάννου, η Αντιπρόεδρος, κα. Α. Χρυσοχοΐδου-Αργυροπούλου και το επιστημονικό προσωπικό της ΕΕΔΑ συναντήθηκαν με τον Ύπατο Αρμοστή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Συμβουλίου της Ευρώπης, κ. T. Hammarberg. Θέμα συζήτησης αποτέλεσαν οι μειονότητες στην Ελλάδα και τα ζητήματα πολιτικού ασύλου. Η συζήτηση, ωστόσο, επεκτάθηκε και στο ζήτημα της αστυνομικής βίας με αφορμή τα γεγονότα του Δεκεμβρίου (10.12.2008).

- Συμμετοχή του Προέδρου της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου σε συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σχετικά με την προστασία

των δικαιωμάτων του παιδιού (10.12.2008).

- Συνάντηση του Προεδρείου της ΕΕΔΑ με τον Πρόεδρο του ΠΑΣΟΚ, κ. Γ. Παπανδρέου. Αντικείμενο της συνάντησης αποτέλεσε η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα και λειτουργικά ζητήματα της ΕΕΔΑ (11.12.2008).

- Ο Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου προσκλήθηκε να συμμετάσχει σε συνεδρίαση της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ισότητας, Νεολαίας και Δικαιωμάτων του Ανθρώπου της Βουλής (11.02.2009) με θέμα «Συζήτηση επί της Έκθεσης 2007 της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου». Ο Πρόεδρος παρουσίασε στα μέλη της Επιτροπής την Έκθεση του 2007, τους ενημέρωσε για τις αποφάσεις που υιοθέτησε η ΕΕΔΑ κατά το 2008 και εστίασε σε ζητήματα αιχμής, όπως η έξαρση της βίας, οι συνθήκες κράτησης, η διαδικασία ασύλου, δικαιώματα μεταναστών δεύτερης γενιάς, δικαιώματα Ρομά και η συμμόρφωση της Ελληνικής πολιτείας με τις αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

- Το προεδρείο της ΕΕΔΑ, η κα. Σπηλιωτοπούλου και το επιστημονικό προσωπικό της ΕΕΔΑ συναντήθηκαν με το Λετονό βουλευτή, κ. Β. Cilevics, μέλος της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης του Συμβουλίου της Ευρώπης. Θέμα συζήτησης ήταν η προστασία των μειονοτήτων στην Ελλάδα (24.02.2009).

II. Συναντήσεις με πρωτοβουλία της ΕΕΔΑ

- Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ συνάντησε τον Πρόεδρο της Βουλής, κ. Δ. Σιούφα για να του παραδώσει την Ετήσια Έκθεση του 2007 και να του εκθέσει την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα (24.09.2008).

- Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ συνάντησε το Γενικό Γραμματέα της Κυβέρνησης, κ. Α. Καρρά προκειμένου να συζητήσουν λειτουργικά και οικονομικά ζητήματα της ΕΕΔΑ (Ιούλιος 2008).

- Η ΕΕΔΑ διοργάνωσε στις 03.11.2008 διαβούλευση σχετικά με την εφαρμογή του Ν. 3699/2008 «Ειδική Αγωγή και Εκπαίδευση ατόμων με αναπηρία ή με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες» (ΦΕΚ Α΄ 199), ο οποίος υιοθετήθηκε κατόπιν πρόσκλησης σε σύντομη δημόσια διαβούλευση (10 ημερών). Η κατάθεση του Σ/Ν την 01.08.2008 και η ψήφισή του την 09.09.2008 περιόρισε εκ

των πραγμάτων τη δυνατότητα κατάθεσης εκ μέρους της ΕΕΔΑ συγκεκριμένων προτάσεων επί αυτού. Εντούτοις, λόγω της σπουδαιότητας των ζητημάτων που ρυθμίζει ο Ν. 3699/2008 και της έντονης κινητοποίησης των ενδιαφερομένων φορέων, η ΕΕΔΑ έκρινε απαραίτητο να διοργανώσει διαβούλευση, προκειμένου να διατυπώσει συγκεκριμένες προτάσεις για την αποτελεσματική εφαρμογή του νόμου και την πραγμάτωση της ουσιαστικής πρόσβασης στην εκπαίδευση των ατόμων με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Στη διαβούλευση συμμετείχαν εκπρόσωποι της Εθνικής Συνομοσπονδίας Ατόμων με Αναπηρία (ΕΣΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Σωματείων Γονέων και Κηδεμόνων Ατόμων με Αναπηρία (ΠΟΣΓΚΑμεΑ), της Πανελλήνιας Ομοσπονδίας Συλλόγων Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού Ειδικής Αγωγής (ΠΟΣΕΕΠΕΑ), του Ινστιτούτου για τα Δικαιώματα των Παιδιών ή Νέων με Ειδικές Ανάγκες και του Τμήματος Δικαιωμάτων του Συνασπισμού. Η ΕΕΔΑ απηύθυνε πρόσκληση, επίσης, στη Διεύθυνση Ειδικής Αγωγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, η οποία δεν εκπροσωπήθηκε στη διαβούλευση, αλλά όρισε συνομιλητή με την ΕΕΔΑ για τη συνέχιση του διαλόγου επί του ζητήματος.

- Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ συναντήθηκε με την ΑΕ Πρόεδρο της Ελληνικής Δημοκρατίας, κ. Κ. Παπούλια προκειμένου να του παραδώσει την Ετήσια Έκθεση του 2007 και να του εκθέσει την κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Η συζήτηση επικεντρώθηκε κυρίως στις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές και με αφορμή την απεργία πείνας των κρατουμένων (05.11.2008).

- Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ συνάντησε τον Υπουργό Εσωτερικών κ. Παυλόπουλο. Αντικείμενο της συνάντησης αποτέλεσαν λειτουργικά θέματα της ΕΕΔΑ, η εκπαίδευση των αστυνομικών στα ανθρωπίνια δικαιώματα και ζητήματα προσφύγων και μεταναστών (11.11.2008).

- Το Προεδρείο της ΕΕΔΑ συνάντησε τον Υπουργό Δικαιοσύνης, κ. Σ. Χατζηγάκη προκειμένου να συζητήσουν ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Δικαιοσύνης και να εξετάσουν πιθανούς τρόπους υλοποίησης παλαιότερων αποφάσεων της ΕΕΔΑ και στενότερης συνεργασίας μεταξύ των δύο φορέων (14.11.2008).

6. Συμμετοχή σε συνέδρια και ημερίδες

I. «Κοινωνικός αποκλεισμός, ποινικό φαινόμενο και ανθρώπινα δικαιώματα» (Αθήνα, 22 Μαΐου 2008)

Η ημερίδα οργανώθηκε από την Επιστημονική Εταιρεία Κοινωνικής Ευθύνης. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Η κα. Παπαδοπούλου συμμετείχε στην τρίτη συνεδρία με θέμα «Επιτήρηση εντός και εκτός εγκλεισμού». Στην εισήγησή της με τίτλο «Προβληματισμοί σχετικά με τον εγκλεισμό και τα ανθρώπινα δικαιώματα: τι μπορούμε να κάνουμε για τη βελτίωση αυτής της σχέσης;» αναφέρθηκε στην προσβολή σειράς δικαιωμάτων που συνεπάγεται η φυλάκιση, στις αντιλήψεις για την ασφάλεια που προωθούνται και αντιλαμβάνονται την εγκληματικότητα σαν παθολογία συγκεκριμένων ατόμων και ομάδων, στην αντίληψη της κοινωνίας για τους φυλακισμένους, στην ατμόσφαιρα ευρείας συναίνεσης απέναντι στις πολιτικές ενίσχυσης της καταστολής που αντιστρατεύεται τη διατύπωση ενός γενικότερου κοινωνικού αιτήματος μείωσης του σφωφρονιστικού πληθυσμού μέσα από μέτρα που συρρικνώνουν την ίδια την ποινική παρέμβαση.

II. «Τα δικαιώματα των πολιτών και η προστασία δεδομένων» (Αθήνα, 19-20 Ιουνίου 2008)

Η διημερίδα οργανώθηκε από το Ινστιτούτο Επιμόρφωσης του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε η επιστημονική συνεργάτιδα, κα. Χ. Παπαδοπούλου. Η κα. Παπαδοπούλου συμμετείχε στην πρώτη συνεδρία με θέμα «Ο ρόλος των δικαιωμάτων του ανθρώπου στη σημερινή εποχή». Στην εισήγησή της με τίτλο «Ο ρόλος των Εθνικών Επιτροπών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» αναφέρθηκε, κατά πρώτον, στο ιστορικό της ίδρυσης των Εθνικών Επιτροπών για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στις αρμοδιότητές τους και στις αρχές πλουραλισμού και ανεξαρτησίας που πρέπει να πληρούν. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στη σύσταση της ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, στο γνωμοδοτικό και συμβουλευτικό της ρόλο και στον τρόπο λειτουργίας της.

III. Ημερίδα της Κοινοβουλευτικής Ομάδας του ΣΥΡΙΖΑ για το Σωφρονιστικό Σύστημα (Αθήνα, 1 Δεκεμβρίου 2008)

Η Κοινοβουλευτική Ομάδα του ΣΥΡΙΖΑ ενόψει της ψήφισης του νομοσχεδίου που αφορούσε στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και την αποσυμφόρηση των καταστημάτων κράτησης οργάνωσε σχετική ημερίδα στη Βουλή. Την ΕΕΔΑ εκπροσώπησε ο κ. Ν. Θεοδωρίδης, μέλος της Επιτροπής. Ο κ. Θεοδωρίδης παρουσίασε τις θέσεις της ΕΕΔΑ αναφορικά με τα δικαιώματα των κρατουμένων και τις συνθήκες κράτησης στις ελληνικές φυλακές.

IV. «60 Χρόνια από την Οικουμενική Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Προκλήσεις για το μέλλον» (Αθήνα, 24-25 Φεβρουαρίου 2009)

Το συνέδριο οργανώθηκε από το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και την Ελληνική Εταιρία Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων. Με αφορμή τη συμπλήρωση των εξήντα χρόνων από την υιοθέτηση της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έγινε μία προσπάθεια συνολικής αποτίμησης της κατάστασης των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα. Οι εισηγήσεις κάλυψαν όλο το φάσμα των προστατευόμενων από τις διεθνείς συμβάσεις και την εθνική νομοθεσία δικαιωμάτων, με τη συμμετοχή εξεχουσών προσωπικοτήτων της ελληνικής επιστημονικής κοινότητας. Αναπτύχθηκαν τα ζητήματα που ανακύπτουν από τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και τις παρατηρήσεις των λοιπών διεθνών οργάνων ελέγχου καθώς και η εφαρμογή των διεθνών δεσμεύσεων της Ελλάδας σε κάθε ξεχωριστό πεδίο (ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, κοινωνικά, οικονομικά και πολιτιστικά, γυναίκες, μετανάστες, παιδιά κά). Επιπλέον, οι δύο Έλληνες ευρώ-δικαστές, ο κ. Β. Σκουρής και ο κ. Χ. Ροζάκης, προσέγγισαν το κείμενο ζήτημα της σχέσης μεταξύ ασφάλειας και δικαιωμάτων του ανθρώπου από την οπτική του ΔΕΚ και του ΕΔΔΑ αντίστοιχα.

Ο Πρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Κ. Παπαϊωάννου προήδρευσε της τρίτης συνεδρίας με θέμα «Οι διεθνείς δεσμεύσεις της Ελλάδας και η εφαρμογή τους» (Γ΄ Ενότητα).

Ο Αντιπρόεδρος της ΕΕΔΑ, κ. Λ.-Α. Σισιλιά-

νος συμμετείχε στην ως άνω τρίτη συνεδρία. Στην εισήγησή του με τίτλο «Το εύρος και η εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», ο κ. Σισιλιάνος παρουσίασε τη νομολογία του ΕΔΔΑ κατά Ελλάδα εστιάζοντας κυρίως σε εκείνες τις κατηγορίες των αποφάσεων που υποδεικνύουν την ύπαρξη δομικών προβλημάτων. Οι αποφάσεις αυτές αφορούν την αστυνομική βία, τις συνθήκες κράτησης, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και ειδικότερα τα ζητήματα της εκδίκασης των υποθέσεων σε εύλογο χρόνο και τη συμμόρφωση της Διοίκησης με τις δικαστικές αποφάσεις, το δικαίωμα στην περιουσία και τα ζητήματα ετερότητας.

Η επιστημονική συνεργάτιδα της ΕΕΔΑ, κα. Τ. Σταυρινάκη συμμετείχε στη δεύτερη συνεδρία με θέμα «Οι διεθνείς δεσμεύσεις της Ελλάδας και η εφαρμογή τους» (Α΄ Ενότητα) και παρουσίασε εισήγηση με τίτλο: «Οι συστάσεις της Επιτροπής του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα: Η ανταπόκριση της Ελλάδας». Η εισήγηση βασίστηκε στις συστάσεις που υιοθέτησε η Επιτροπή του ΔΣΑΠΔ τον Απρίλιο 2005 –οπότε και η αποτίμηση της ανταπόκρισης της Ελλάδας αναφέρεται στην περίοδο 2005-μέχρι σήμερα– σχετικά με τα ακόλουθα ζητήματα: α) ενδοοι-

κογενειακή βία, β) εμπορία ανθρώπων, γ) γυναίκες που ανήκουν στη μουσουλμανική μειονότητα και αστικό δίκαιο, δ) αστυνομική βία, ε) συνθήκες κράτησης ημεδαπών και αλλοδαπών χωρίς έγγραφα εισόδου και διαμονής, στ) προσωποκράτηση για χρέος, ζ) αιτιάσεις περί διακρίσεων κατά ατόμων που ανήκουν σε θρησκευτικές μειονότητες και διδασκαλία θρησκευτικών στα σχολεία, η) αντιρρησίες συνείδησης, θ) σωματική τιμωρία παιδιών, ι) ασυνόδευτα παιδιά, κ) ζητήματα Ρομά, λ) διακρίσεις βάσει σεξουαλικών προτιμήσεων και μ) μειονότητες.

V. «Φυλετικές Διακρίσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα» (Αθήνα, 11 Μαρτίου 2009)

Το Πνευματικό Κέντρο του Δήμου Θρακομακεδόνων με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα για την Εξάλειψη των Φυλετικών Διακρίσεων οργάνωσε εκδήλωση με θέμα «Φυλετικές Διακρίσεις και Ανθρώπινα Δικαιώματα». Εκ μέρους της ΕΕΔΑ συμμετείχε στην εκδήλωση η Αντιπρόεδρος, Α. Χρυσοχοϊδου-Αργυροπούλου. Στην παρέμβασή της παρουσίασε τις θέσεις της ΕΕΔΑ αναφορικά με το ζήτημα των φυλετικών διακρίσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 281

18 Δεκεμβρίου 1998

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2667

Σύσταση Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄ Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου

Άρθρο 1 Σύσταση και αποστολή

1. Συνιστάται Εθνική Επιτροπή για τα δικαιώματα του ανθρώπου, η οποία υπάγεται στον Πρωθυπουργό.

2. Η Επιτροπή υποστηρίζεται ως προς τη στελέχωση και την υποδομή της από τη Γενική Γραμματεία του Υπουργικού Συμβουλίου, και ο προϋπολογισμός της εντάσσεται στον προϋπολογισμό της υπηρεσίας αυτής.

3. Η Επιτροπή έχει δική της γραμματεία. Της γραμματείας προϊστάται ο Πρόεδρος της Επιτροπής.

4. Η Επιτροπή αποτελεί συμβουλευτικό όργανο της Πολιτείας σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

5. Η Επιτροπή έχει ως αποστολή:

α) Τη διαρκή παρακολούθηση αυτών των θεμάτων, τη δημόσια ενημέρωση και την προώθηση της σχετικής έρευνας.

β) Την ανταλλαγή εμπειριών σε διεθνές επίπεδο με ανάλογα όργανα διεθνών οργανισμών, όπως ο Ο.Η.Ε., το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο Ο.Α.Σ.Ε. ή άλλων κρατών.

γ) Τη διαμόρφωση προτάσεων πολιτικής σε θέματα του αντικειμένου της.

6. Η Επιτροπή ιδίως:

α) Εξετάζει ζητήματα σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου που της θέτει η Κυβέρνηση ή η Διάσκεψη των Προέδρων της Βουλής ή της προτείνουν τα μέλη της ή Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

β) Υποβάλλει συστάσεις και προτάσεις, εκπονεί μελέτες, υποβάλλει εκθέσεις και γνωμοδοτεί για τη λήψη νομοθετικών, διοικητικών ή άλλων μέτρων που συμβάλλουν στη βελτίωση της προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

γ) Αναπτύσσει πρωτοβουλίες για την ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, και των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης σε θέματα σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

δ) Αναλαμβάνει πρωτοβουλίες για την καλλιέργεια του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος.

ε) Εκφέρει γνώμη για εκθέσεις που πρόκειται να υποβάλει η χώρα σε διεθνείς οργανισμούς για συναφή θέματα.

στ) Διατηρεί μόνιμη επικοινωνία και συνεργάζεται με διεθνείς οργανισμούς, παρεμφερή όργανα άλλων χωρών, καθώς και εθνικές ή διεθνείς Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.

ζ) Γνωστοποιεί δημόσια τις θέσεις της με κάθε πρόσφορο τρόπο.

θ) Οργανώνει Κέντρο Τεκμηρίωσης για τα δικαιώματα του ανθρώπου.

ι) Εξετάζει την προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις του διεθνούς δικαίου για την

προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και εκφέρει σχετική γνώμη προς τα αρμόδια όργανα της Πολιτείας.

Άρθρο 2 **Σύνθεση της Επιτροπής**

1. Η Επιτροπή απαρτίζεται από τα εξής μέλη:

α) Από τον Πρόεδρο της ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής Θεσμών και Διαφάνειας.

β) Από έναν εκπρόσωπο της Γ.Σ.Ε.Ε. και έναν εκπρόσωπο της Α.Δ.Ε.Δ.Υ..

γ) Από τέσσερις εκπροσώπους Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που η δράση τους καλύπτει την περιοχή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Η Επιτροπή μπορεί, με την επιφύλαξη του άρθρου 9, να αποφασίζει τη διεύρυνσή της με τη συμμετοχή δύο επιπλέον εκπροσώπων άλλων Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

δ) Από εκπροσώπους των αναγνωρισμένων κομμάτων κατά τον Κανονισμό της Βουλής. Κάθε κόμμα ορίζει έναν εκπρόσωπο.

ε) Ένα Σύμβουλο της Επικρατείας και έναν Αεροπαγίτη, που ορίζονται με απόφαση του Προέδρου του οικείου Δικαστηρίου.

στ) Από το Συνήγορο του Πολίτη.

ζ) Από ένα μέλος της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, που προτείνεται από τον Πρόεδρό της.

η) Από ένα μέλος της Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής, που προέρχεται από τις επιστήμες της Βιολογίας, της Γενετικής ή της Ιατρικής και προτείνεται από τον Πρόεδρό της.

ι) Από δύο πρόσωπα εγνωσμένου κύρους με ειδικές γνώσεις σε θέματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου που ορίζονται από τον Πρωθυπουργό.

ια) Από έναν εκπρόσωπο των Υπουργείων Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Δικαιοσύνης, Δημόσιας Τάξης, Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων και Τύπου και Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, που ορίζονται με απόφαση του αρμόδιου Υπουργού.

ιβ) Από τρεις καθηγητές ή αναπληρωτές καθηγητές του Δημοσίου Δικαίου ή του Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Κατά την πρώτη μετά τη συγκρότησή της συνεδρίαση η Επιτροπή διενεργεί κλήρωση, στην οποία μετέχουν τα εξής Τμήματα των Α.Ε.Ι. της χώρας: α) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Αθηνών, β) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, γ) το Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Θράκης, δ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης του Πανεπιστημίου Αθηνών, ε) το Γενικό Τμήμα Δικαίου του Πάντειου Πανεπιστημίου, στ) το Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης του Πά-

ντειου Πανεπιστημίου. Τα Τμήματα αυτά προτείνουν από έναν καθηγητή ή αναπληρωτή καθηγητή Δημοσίου Δικαίου ή Δημοσίου Διεθνούς Δικαίου. Τα Τμήματα των Α.Ε.Ι. υποχρεούνται να ορίσουν τον εκπρόσωπό τους εντός διμήνου από τη λήψη της πρόσκλησης της Επιτροπής.

Με απόφαση της Επιτροπής είναι δυνατόν να προστεθούν, για τις επόμενες κληρώσεις, και άλλα Τμήματα των Α.Ε.Ι. της χώρας με όμοιο αντικείμενο. Η Επιτροπή διενεργεί έξι (6) μήνες, πριν από τη λήξη της θητείας της, κλήρωση μεταξύ των παραπάνω Τμημάτων, για την επόμενη θητεία.

ιγ) Από ένα μέλος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.

2. Για τα μέλη της Επιτροπής προβλέπονται ισάριθμοι αναπληρωτές, που ορίζονται όπως και τα τακτικά μέλη της.

3. Τα μέλη της Επιτροπής και οι αναπληρωτές τους ορίζονται με απόφαση του Πρωθυπουργού για θητεία τριών (3) ετών.

4. Ο Πρωθυπουργός καλεί με έγγραφό του τα μέλη της Επιτροπής σε συνεδρίαση, προκειμένου να εκλεγεί ο Πρόεδρος, ο Α΄ και ο Β΄ Αντιπρόεδρος της. Για την εκλογή Προέδρου και Αντιπροέδρων απαιτείται η απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών της Επιτροπής που διαθέτουν ψήφο. Ως Πρόεδρος και Αντιπρόεδροι μπορεί να εκλεγούν μέλη που προέρχονται από τις κατηγορίες των εδαφίων α΄, β΄, ε΄, ι΄ και ιβ΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

5. Οι εκπρόσωποι των Υπουργείων συμμετέχουν στη λήψη των αποφάσεων χωρίς δικαίωμα ψήφου.

6. Η Επιτροπή θεωρείται ότι έχει νόμιμα συγκροτηθεί εφόσον έχουν ορισθεί δύο από τα μέλη του εδαφίου α΄ και τα μέλη των εδαφίων γ΄, ε΄, ι΄ και ια΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.

7. Τα μέλη της νέας σύνθεσης της Επιτροπής ορίζονται το αργότερο δύο (2) μήνες πριν από τη λήξη της θητείας της προηγούμενης.

8. Ο τρόπος συγκρότησης της Επιτροπής και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια ρυθμίζεται με απόφαση του Πρωθυπουργού.

Άρθρο 3 **Ανάθεση εξειδικευμένων μελετών**

1. Η Γενική Γραμματεία Έρευνας και Τεχνολογίας του Υπουργείου Ανάπτυξης μπορεί να αναθέτει, ύστερα από πρόταση της Επιτροπής, με σύμβαση έργου την εκπόνηση εξειδικευμένων μελετών για τους σκοπούς της σε επιστημονικές ομάδες εργασίας.

2. Οι ομάδες εργασίας μετά το πέρας της σχετικής

μελέτης υποβάλλουν έκθεση στην Επιτροπή, η οποία μπορεί να δημοσιοποιείται με απόφασή της.

Άρθρο 4 **Λειτουργία της Επιτροπής**

1. Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά κάθε δύο μήνες και εκτάκτως ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση πέντε (5) τουλάχιστον μελών της. Τα μέλη προσκαλούνται από τον Πρόεδρο με οποιονδήποτε πρόσφορο τρόπο.

2. Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία εφόσον: α) παρίσταται η απόλυτη πλειοψηφία των μελών της και β) μεταξύ των παρόντων μελών της περιλαμβάνεται ο Πρόεδρος της Επιτροπής ή ένας Αντιπρόεδρος.

3. Οι Αντιπρόεδροι αναπληρώνουν τον Πρόεδρο κατά τη σειρά της τάξεώς τους, όταν ο τελευταίος ελλείπει, κωλύεται ή απουσιάζει.

4. Οι αποφάσεις της Επιτροπής λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

5. Η Επιτροπή καλεί κατά την κρίση της σε ακρόαση πρόσωπα, τα οποία μπορεί να διευκολύνουν το έργο της με την παρουσίαση προσωπικών εμπειριών ή τη διατύπωση απόψεων σχετικών με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

6. Με απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Οικονομικών καθορίζεται η αποζημίωση των μελών της Επιτροπής, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων περί αμοιβής ή αποζημίωσης λόγω συμμετοχής σε συμβούλια και επιτροπές του δημόσιου τομέα.

7. Με απόφαση του Πρωθυπουργού καταρτίζεται ο Κανονισμός λειτουργίας της Επιτροπής. Με τον Κανονισμό ρυθμίζεται η δημιουργία τμημάτων, η κατανομή αρμοδιοτήτων μεταξύ των τμημάτων και των μελών, η διαδικασία κλήσης και ακρόασης των προσώπων που καλούνται και κάθε άλλη λεπτομέρεια. Με απόφαση του Πρωθυπουργού, ύστερα από γνώμη της Επιτροπής, μπορεί να τροποποιείται ο Κανονισμός.

Άρθρο 5 **Ετήσια έκθεση**

Η Επιτροπή υποβάλλει έως το τέλος Ιανουαρίου κάθε έτους την έκθεση στον Πρωθυπουργό, στον Πρόεδρο της Βουλής και στους αρχηγούς των κομμάτων που εκπροσωπούνται στο Εθνικό και στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Άρθρο 6 **Συνδρομή δημοσίων υπηρεσιών**

1. Στο τέλος κάθε έτους τα Υπουργεία που μετέχουν με εκπρόσωπό τους στην Επιτροπή καταθέτουν έκθεση με τις παρατηρήσεις τους για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον τομέα ευθύνης τους.

2. Για την εκπλήρωση της αποστολής της η Επιτροπή μπορεί να ζητά από τις δημόσιες υπηρεσίες καθώς και από ιδιώτες κάθε πληροφορία, έγγραφο ή οποιοσδήποτε στοιχείο σχετίζεται με την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Ο Πρόεδρος μπορεί να λαμβάνει γνώση εγγράφων και άλλων στοιχείων που χαρακτηρίζονται ως απόρρητα. Οι δημόσιες υπηρεσίες οφείλουν να διευκολύνουν το έργο της Επιτροπής.

Άρθρο 7 **Επιστημονικοί Συνεργάτες**

1. Συνιστώνται δύο (2) θέσεις ειδικού επιστημονικού προσωπικού, κατά την έννοια της παρ. 2 του άρθρου 25 του ν. 1943/1991 (ΦΕΚ 50 Α΄), με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου διάρκειας τριών (3) ετών. Η σύμβαση αυτή μπορεί να ανανεώνεται.

Η πλήρωση των θέσεων πραγματοποιείται ύστερα από δημόσια πρόσκληση της Επιτροπής για υποβολή υποψηφιοτήτων. Η επιλογή μεταξύ των υποψηφίων γίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις των παραγράφων 2, 5 και 6 του άρθρου 19 του ν. 2190/1994 (ΦΕΚ 28 Α΄), όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 4 του ν. 2527/1997 (ΦΕΚ 206 Α΄), από πέντε μέλη της Επιτροπής που διαθέτουν ψήφο, τα οποία ορίζονται από τον Πρόεδρό της.

2. Οι επιστημονικοί συνεργάτες επικουρούν την Επιτροπή, προετοιμάζοντας εισηγήσεις για θέματα που τους ανατίθενται και την ενημερώνουν για τις εργασίες των διεθνών οργανισμών και διεθνών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Επίσης τηρούν σχετικό αρχείο κειμένων και επιστημονικών μελετών.

3. Οι αποδοχές των επιστημονικών συνεργατών που προσλαμβάνονται κατά την παράγραφο 1 αυτού του άρθρου καθορίζονται με την απόφαση της παρ. 6 του άρθρου 4 του παρόντος νόμου, κατά παρέκκλιση των ισχυουσών διατάξεων περί αποδοχών ειδικού επιστημονικού προσωπικού.

Άρθρο 8 **Γραμματεία της Επιτροπής**

1. Συνιστώνται μία (1) θέση γραμματέα και τρεις (3) θέσεις γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης της Ε-

πιτροπής.

2. Με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης, Εξωτερικών, Οικονομικών και Δικαιοσύνης ρυθμίζονται:

α) Η κατά κατηγορία, κλάδο και ειδικότητα κατανομή των θέσεων της παρ. 1, καθώς και τα θέματα της οργάνωσης της γραμματείας και τεχνικής υποστήριξης της Επιτροπής.

β) Η πλήρωση των θέσεων της παρ. 1 που μπορεί να γίνει και με διάθεση ή απόσπαση δημοσίων υπαλλήλων ή υπαλλήλων Ν.Π.Δ.Δ. ή εργαζομένων με σύμβαση εργασίας ορισμένου ή αορίστου χρόνου στο Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. ή σε Ν.Π.Ι.Δ. οποιασδήποτε μορφής που τελούν υπό τον άμεσο ή έμμεσο έλεγχο του Κράτους.

γ) Κάθε θέμα που αφορά την υπηρεσιακή κατάσταση και τις αποδοχές αυτού του προσωπικού.

3. Με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού επιτρέπεται να αποσπάται ως γραμματέας της Επιτροπής υπάλληλος Υπουργείου ή Ν.Π.Δ.Δ. με βαθμό Α΄ ή Β΄ της κατηγορίας ΠΕ, τον οποίο προτείνει ο Πρόεδρος της Επιτροπής.

4. Ως την έκδοση του προεδρικού διατάγματος της παρ. 1, η Επιτροπή επιτρέπεται να απασχολεί υπαλλήλους και χρησιμοποιεί τεχνική υποστήριξη που της διαθέτουν τα Υπουργεία Εξωτερικών και Δικαιοσύνης σύμφωνα με αποφάσεις των αρμόδιων Υπουργών.

Άρθρο 9 **Μεταβατικές διατάξεις**

Στην πρώτη σύνθεση της Επιτροπής εκπροσωπούνται οι εξής Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις: η Διεθνής Αμνηστία, η Ελληνική Ένωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄ **Τελική διάταξη**

Άρθρο 19

Η ισχύς του νόμου αυτού αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 17 Δεκεμβρίου 1998

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΣΗΜΙΤΗΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤ/ΚΩΝ, ΔΗΜ. Δ/ΣΗΣ
& ΑΠΟΚ/ΣΗΣ
ΑΛ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΓΙΑΝ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΒΑΣ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΠΕΡΙΒ/ΝΤΟΣ, ΧΩΡ/ΞΙΑΣ
& Δ ΗΜ. ΕΡΓΩΝ
Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΥΓΕΙΑΣ & ΠΡΟΝΟΙΑΣ
Λ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΕΥΑΓ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
ΦΙΛ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΤΥΠΟΥ & ΜΕΣΩΝ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
Δ. ΡΕΠΠΑΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 18 Δεκεμβρίου 1998

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΥΑΓ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 24

16 Φεβρουαρίου 2000

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 2790

Αποκατάσταση των παλιννοστούντων ομογενών από την τέως Σοβιετική Ένωση και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 15

1. Το τελευταίο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (ΦΕΚ 281 Α΄) αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«Ως Πρόεδρος και Αντιπρόεδροι μπορεί να εκλεγούν μέλη που προέρχονται από τις κατηγορίες των εδαφίων α΄, β΄, γ΄, ε΄, ι΄ και ιβ΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

2. Η παράγραφος 6 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 αντικαθίσταται, αφότου ίσχυσε, ως εξής:

«6. Η Επιτροπή θεωρείται ότι έχει νόμιμα συγκροτηθεί εφόσον έχουν ορισθεί δύο από τα μέλη του εδαφίου γ΄ και τα μέλη των εδαφίων α΄, ε΄, ι΄ και ια΄ της παραγράφου 1 του παρόντος άρθρου.»

Άρθρο 16 Έναρξη ισχύος

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε επί μέρους διατάξεις του.

Παραγγέλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ
ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
Β. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Α. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΕΡΓΩΝ
Κ. ΛΑΛΙΩΤΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Γ. ΑΡΣΕΝΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ
Γ. ΑΝΩΜΕΡΙΤΗΣ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ
Μ. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
Λ. ΠΑΠΑΔΗΜΑΣ

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
Ε. ΠΑΠΑΖΩΗ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΤΑΞΗΣ
Μ. ΧΡΥΣΟΧΟΙΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ - ΘΡΑΚΗΣ
Ι. ΜΑΓΚΡΙΩΤΗΣ

ΑΙΓΑΙΟΥ
Σ. ΜΠΕΝΟΣ

ΑΝΑΠΛ. ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Χ. ΡΟΚΟΦΥΛΛΟΣ

ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΩΝ
Γ. ΝΙΩΤΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Ε. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 220

20 Σεπτεμβρίου 2002

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3051

Συνταγματικά κατοχυρωμένες ανεξάρτητες αρχές, τροποποίηση και συμπλήρωση του συστήματος προσλήψεων στο δημόσιο τομέα και συναφείς ρυθμίσεις

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 18

Η θητεία των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου που μετέχουν στην πρώτη σύνθεσή της λήγει, ανεξάρτητα από το χρόνο διορισμού τους, τη 15η Μαρτίου 2003.

Άρθρο 25 Ισχύς

1. Γενικές ή ειδικές διατάξεις που είναι αντίθετες με τις διατάξεις του παρόντος νόμου καταργούνται.

2. Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά σε επί μέρους διατάξεις.

Η ισχύς των διατάξεων της παρ. 2 του άρθρου 7, του άρθρου 8 και των παραγράφων 1, 2, 3 και 4 του άρθρου 9 του παρόντος αρχίζει τρεις (3) μήνες μετά τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως Νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 2002

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ ΔΗΜ. ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΚΩΝ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
Π. ΕΥΘΥΜΙΟΥ

ΕΡΓΑΣΙΑΣ
Δ. ΡΕΠΠΑΣ

ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΤΥΠΟΥ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ
ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ
Χ. ΠΡΩΤΟΠΑΠΑΣ

ΑΙΓΑΙΟΥ
Ν. ΣΗΦΟΥΝΑΚΗΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 20 Σεπτεμβρίου 2002

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 157

25 Ιουνίου 2003

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3156

Ομολογιακά δάνεια, τιτλοποίηση απαιτήσεων και απαιτήσεων από ακίνητα και άλλες διατάξεις.

**Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ**

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

Άρθρο 23

Θέματα Γενικής Γραμματείας Υπουργικού Συμβουλίου

1. Το δεύτερο εδάφιο της παρ. 6 του άρθρου 30 του ν. 1558/1985 (ΦΕΚ 137 Α'), όπως αντικαταστάθηκε με την παρ. 2 του άρθρου 22 του ν. 1735/1987 (ΦΕΚ 195 Α'), αντικαθίσταται ως ακολούθως:

«Με κοινή απόφαση των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών και Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης ρυθμίζονται, κατά παρέκκλιση από κάθε άλλη διάταξη, τα θέματα που αφορούν στην οργάνωση και λειτουργία τους, στον τρόπο πλήρωσης των θέσεων, στη μισθολογική και βαθμολογική διαβάθμιση, ένταξη και εξέλιξη, καθώς και στα ειδικότερα προσόντα διορισμού και στα καθήκοντα του προσωπικού των ανωτέρω γραφείων.»

2. α) Η περίπτωση ε' της παρ. 1 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 (ΦΕΚ 281 Α') καταργείται.

β) Οι επιστημονικοί συνεργάτες της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, που προβλέπονται στο άρθρο 7 του ν. 2667/1998, αυξάνονται σε τρεις.

γ) Η παρ. 7 του άρθρου 2 του ν. 2667/1998 δεν εφαρμόζεται κατά τον ορισμό των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σε αντικατάσταση εκείνων των οποίων η θητεία έληξε τη 15η Μαρτίου 2003.

δ) Το άρθρο 9 του ν. 2667/1998 εφαρμόζεται και κατά τον ορισμό των μελών της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, σε αντικατάσταση εκείνων των οποίων η θητεία έληξε τη 15η Μαρτίου 2003.

Άρθρο 28

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 24 Ιουνίου 2003

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
Γ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
Κ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΑΠ. - ΑΘ. ΤΣΟΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΑΣ
Γ. ΔΡΥΣ

ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 24 Ιουνίου 2003

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αρ. Φύλλου 475

6 Απριλίου 2000

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ

Αριθ. Απόφ. Υ138

Έκδοση Κανονισμού της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Έχοντας υπόψη:

α) Τις διατάξεις της παραγράφου 7 του άρθρου 4 του Ν. 2667/1998 «Σύσταση Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και Εθνικής Επιτροπής Βιοηθικής» (ΦΕΚ 281/Α/1998).

β) Την από 3-4-2000 πρόταση σχεδίου Κανονισμού λειτουργίας της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου.

γ) Το γεγονός ότι από τις διατάξεις της παρούσας απόφασης δεν προκαλείται δαπάνη σε βάρος του κρατικού προϋπολογισμού, αποφασίζουμε:

Άρθρο 1

Εκδίδουμε τον Κανονισμό λειτουργίας της Εθνικής Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, το κείμενο του οποίου έχει ως εξής:

«ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ»

1. Σκοπός

Ο σκοπός της επιτροπής είναι αυτός που αναφέρεται στις παρ. 5 και 6 του άρθρου 1 του Ν. 2667/98 (ΦΕΚ 281/Α/98).

2. Πρόεδρος

2.1 Ο Πρόεδρος εκπροσωπεί την Επιτροπή ενώπιον κάθε αρχής, αλλοδαπής ή ημεδαπής καθώς και ενώπιον των αντιστοίχων ΕΕΔΑ, των διεθνών κυβερνητικών οργανισμών και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ).

Όταν αυτός κωλύεται, ελλείπει ή απουσιάζει, εκπροσωπούν την Επιτροπή κατά σειρά οι Αντιπρόεδροι (Α' Αντιπρόεδρος, Β' Αντιπρόεδρος)

2.2 Ο Πρόεδρος μπορεί να εξουσιοδοτήσει μέλος της Επιτροπής να τον εκπροσωπήσει, λόγω ειδικότητας, για συγκεκριμένο θέμα σε εθνικά ή διεθνή συνέδρια, διασκέψεις, συναντήσεις κλπ.

2.3 Ο Πρόεδρος συγκαλεί τις τακτικές και έκτακτες συνεδριάσεις της Επιτροπής, προεδρεύει των συνεδριάσεων και υπογράφει, μαζί με τον εκτελούντα χρέη γραμματέως, τα σχετικά πρακτικά. Σε περίπτωση απουσίας ή κωλύματος του Προέδρου τον αναπληρώνουν στα καθήκοντα του παρόντος άρθρου κατά σειρά ο Α' και ο Β' Αντιπρόεδρος.

2.4 Ο Πρόεδρος ύστερα από απόφαση της Επιτροπής ή εξ' ιδίας πρωτοβουλίας καλεί σε ακρόαση ενώπιον της Επιτροπής πρόσωπα που θα διευκολύνουν το έργο της με τις προσωπικές τους εμπειρίες ή απόψεις. Η πρόσκληση γίνεται με κάθε πρόσφορο τρόπο.

2.5 Ο Πρόεδρος επιβλέπει τη λειτουργία της Γραμματείας της Επιτροπής.

2.6 Ο Πρόεδρος συντονίζει τη λειτουργία των τμημάτων και την εργασία των επιστημονικών συνεργατών.

3. Προεδρείο

3.1 Το Προεδρείο απαρτίζεται από τον Πρόεδρο και τους δύο Αντιπροέδρους.

3.2 Ο Πρόεδρος καταρτίζει την ημερήσια διάταξη των συνεδριάσεων της Επιτροπής, σε συνεννόηση με τους δύο Αντιπροέδρους, και ορίζει τους εισηγητές.

3.3 Το Προεδρείο μπορεί να επιληφθεί των τρεχόντων και εκτάκτων προβλημάτων που σχετίζονται με τον σκοπό ή τη λειτουργία της Επιτροπής στο μεταξύ δύο τακτικών συνεδριάσεων της διάστημα. Σε κάθε συνεδρίαση ενημερώνει την Επιτροπή για τις δραστηριότητες του αυτές.

3.4 Το Προεδρείο συντονίζει την τυχόν έκδοση δημοσιευμάτων, περιοδικών ή μη συνεπικουρούμενο από άλλα μέλη της Επιτροπής και από τους επιστημονικούς συνεργάτες, καθώς και συνεργάτες ειδικώς προσλαμβανόμενους γι' αυτό τον σκοπό, σύμφωνα με το άρθρο 3 του Ν. 2667/98.

4. Λειτουργία της Επιτροπής

4.1 Η Επιτροπή συνεδριάζει τακτικά κάθε δύο μήνες και εκτάκτως ύστερα από πρόσκληση του Προέδρου ή αίτηση πέντε τουλάχιστον μελών της. Η πρόσκληση γίνεται με οποιοδήποτε πρόσφορο τρόπο. Οι προσκλήσεις σε τακτική συνεδρίαση απευθύνονται με ευθύνη του Γραμματέως στα μέλη τουλάχιστον 8 ημέρες προ της συνεδρίασης. Για τις έκτακτες συνεδριάσεις η προθεσμία περιορίζεται στις 3 ημέρες.

4.2 Η Επιτροπή βρίσκεται σε απαρτία όταν παρίστανται τουλάχιστον τα μισά συν 1 μέλη της στη συγκεκριμένη συνεδρίαση και μεταξύ των παρόντων περιλαμβάνεται ο Πρόεδρος ή ένας Αντιπρόεδρος.

4.3 Οι αποφάσεις της Επιτροπής λαμβάνονται με πλειοψηφία των παρόντων μελών της που έχουν δικαίωμα ψήφου. Σε περίπτωση ισοψηφίας υπερισχύει η ψήφος του Προέδρου.

4.4 Για κάθε απόφαση καταγράφεται η πλειοψηφούσα και οι μειοψηφούσες απόψεις.

4.5 Τα πρακτικά τηρούνται με ευθύνη του Προέδρου από τον Γραμματέα της Επιτροπής ή, σε περίπτωση έλλειψης ή κωλύματος του τελευταίου, από υπάλληλο της Γραμματείας. Αν η Επιτροπή κρίνει ότι για συγκεκριμένο θέμα πρέπει να συζητηθεί και αποφασίσει χωρίς την παρουσία γραμματέα, τα πρακτικά τηρούνται από ένα από τα μέλη της.

4.6 Στις συνεδριάσεις παρίστανται τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη. Δικαίωμα ψήφου έχουν τα τακτικά και εφόσον απουσιάζουν ή κωλύονται τα τακτικά μέλη, τα αντίστοιχα αναπληρωματικά.

4.7 Οι συνεδριάσεις της Επιτροπής δεν είναι δημόσιες.

4.8 Η ψηφοφορία είναι φανερή εκτός από τις περιπτώσεις προσωπικών θεμάτων των μελών της Επιτροπής, οπότε είναι μυστική.

4.9 Η Επιτροπή με απόφασή της, στις αρχές κάθε εξαμήνου, καθορίζει τις θεματικές προτεραιότητές της τόσο για την ολομέλεια όσο και για τα τμήματα. Θέματα που έχουν επείγοντα χαρακτήρα ή εξαιρετική σοβαρότητα μπορούν να προστίθενται κατά τη διάρκεια του ε-

ξαμήνου ή να προτάσσεται η συζήτησή τους.

4.10 Όσα θέματα τυχόν δεν περιλαμβάνονται στο αντικείμενο των τμημάτων ανήκουν στην αρμοδιότητα της Ολομέλειας της Επιτροπής. Η Επιτροπή με απόφαση της παραπέμπει σε τμήματα την εξέταση και επεξεργασία συγκεκριμένων θεμάτων που περιλαμβάνονται στους σκοπούς της.

5. Τμήματα

5.1 Στα πλαίσια λειτουργίας της Επιτροπής δημιουργούνται τα παρακάτω τμήματα:

α) Ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων

β) Κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

γ) Εφαρμογής των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους αλλοδαπούς.

δ) Προώθησης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης, ΜΜΕ, εκπαίδευση και άλλα μέσα).

ε) Διεθνούς Επικοινωνίας και Συνεργασίας (επιθεώρηση εκθέσεων κατ' εφαρμογή συμβατικών υποχρεώσεων της Ελλάδας, ανταλλαγή πληροφόρησης και επικοινωνία με διεθνείς οργανισμούς, οργανώσεις κλπ.).

5.2 Σε θέματα που από τη φύση τους εμπίπτουν στη θεματική αρμοδιότητα περισσοτέρων του ενός τμημάτων, τα τμήματα αυτά θα συνεργάζονται.

5.3 Στα τμήματα μετέχουν τακτικά και αναπληρωματικά μέλη, κατ' επιλογή τους, λαμβανομένης υπόψη και της ανάγκης εξισορρόπησης της συμμετοχής στα τμήματα. Κάθε μέλος μπορεί να συμμετέχει σε δύο το πολύ τμήματα. Απαρτία υπάρχει όταν παρίσταται τουλάχιστον το ήμισυ συν ένα των μελών του τμήματος.

5.4 Στα τμήματα που τυχόν μετέχουν ο Πρόεδρος ή οι Αντιπρόεδροι προεδρεύουν αυτού του συγκεκριμένου τμήματος. Στα λοιπά τμήματα τα μέλη τους εκλέγουν τον προεδρεύοντα με σχετική πλειοψηφία. Σε όλα τα τμήματα τα μέλη εκλέγουν και τον αναπληρωτή του προεδρεύοντος με σχετική πλειοψηφία. Δικαίωμα ψήφου και εκλογής έχουν τακτικά και αναπληρωματικά μέλη που μετέχουν στο τμήμα της Επιτροπής. Η απόφαση εκλογής προεδρεύοντος ανακαλείται από τα μέλη του τμήματος με απόλυτη πλειοψηφία.

5.5 Ο προεδρεύων έχει την ευθύνη της σύγκλησης και λειτουργίας του τμήματος, της τήρησης των πρακτικών, της επαφής με την Ολομέλεια και το Προεδρείο και της ενημέρωσής τους.

5.6 Τα τμήματα συνεδριάζουν τακτικά τουλάχιστον μία φορά το μήνα και έκτακτα όταν αποφασίσουν τα μέλη τους.

5.7 Οι αποφάσεις στα τμήματα λαμβάνονται με απόλυτη πλειοψηφία των παρόντων μελών τους. Σε κάθε περίπτωση καταγράφονται οι τυχόν μειοψηφίες.

5.8 Οι αποφάσεις των τμημάτων έρχονται στην Ο-

λομέλεια, η οποία και παίρνει την τελική απόφαση. Αυτή αποφασίζει και τη δημοσιοποίησή τους, εφόσον το κρίνει σκόπιμο.

5.9 Οι συνεδριάσεις των τμημάτων δεν είναι δημόσιες. Τα τμήματα μπορούν να καλέσουν κατά την κρίση τους πρόσωπα που λόγω ειδικότητας ή πείρας θα συνεισφέρουν ουσιαστικά στην επεξεργασία συγκεκριμένου θέματος.

5.10 Οι ειδικοί επιστήμονες της Επιτροπής επικουρούν τα τμήματα στη λειτουργία τους. Μπορούν ακόμη, προσκαλούμενοι από τον προεδρεύοντα του τμήματος, να μετέχουν στις εργασίες του.

5.11 Τα τμήματα εκφέρουν κρίσεις για τις εθνικές εκθέσεις, που συνέταξαν άλλες υπηρεσίες σε εφαρμογή συμβατικών υποχρεώσεων της Ελλάδας και που σχετίζονται με το αντικείμενο τους, εφόσον τους ζητηθεί από το τμήμα Ε'.

5.12 Τα αναπληρωματικά μέλη δικαιούνται την εφ' άπαξ αποζημίωση των τακτικών μελών, εφόσον μετέχουν κανονικά στη λειτουργία των Τμημάτων.

6. Ετήσια Έκθεση.

6.1 Η Επιτροπή συντάσσει ετήσια Έκθεση μέχρι τη 15η Μαρτίου, σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 6 (η) του άρθρου Ι του Ν. 2667/98.

6.2 Τα τμήματα υποβάλλουν στην Επιτροπή σχέδιο έκθεσης των πεπραγμένων του τμήματος μέχρι 15 Ιανουαρίου κάθε έτους.

6.3 Τα Υπουργεία που μετέχουν με εκπρόσωπό τους στην Επιτροπή, καταθέτουν μέχρι 15 Ιανουαρίου κάθε έτους πληροφορίες και παρατηρήσεις για την προσαρτία των δικαιωμάτων του ανθρώπου στον τομέα της αρμοδιότητάς τους.

6.4 Στην Έκθεση της Επιτροπής περιλαμβάνονται όλες οι συστάσεις, προτάσεις, εκθέσεις, γνωμοδοτήσεις τις οποίες αυτή ολοκλήρωσε κατά τη διάρκεια του έτους, και οι οποίες προήλθαν από θέματα που έθεσε η Κυβέρνηση, η διάσκεψη Προέδρων της Βουλής και ΜΚΟ, ή από πρωτοβουλίες της Επιτροπής ή των τμημάτων της. Στην ετήσια Έκθεση επίσης καταγράφονται οι εκτιμήσεις της Επιτροπής για τη γενική κατάσταση των δικαιωμάτων του ανθρώπου στην Ελλάδα ή για ειδικότερα θέματα που κατά την κρίση της πρέπει να αποτελέσουν αντικείμενο ιδιαίτερης προσοχής.

6.5 Η Έκθεση ύστερα από εισήγηση του Προεδρείου συζητείται στην Ολομέλεια και εγκρίνεται κατ' απόλυτη πλειοψηφία. Σ' αυτήν καταγράφεται και η άποψη της μειοψηφίας.

6.6 Η Επιτροπή δίνει στη δημοσιότητα την ετήσια Έκθεση μετά την υποβολή της στον Πρωθυπουργό και στη Βουλή.

7. Πλαισίωση της Επιτροπής

7.1 Η επιστημονική πλαισίωση της Επιτροπής γίνεται από τους επιστημονικούς συνεργάτες που επικουρούν την Επιτροπή με προετοιμασία εισηγήσεων, με επιστημονικές έρευνες πάνω σε θέματα που τους αναθέτει η Επιτροπή ή τα τμήματα, καθώς και με ενημέρωση για τις εξελίξεις των δικαιωμάτων του ανθρώπου στους διεθνείς κυβερνητικούς οργανισμούς και στις διεθνείς κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις. Οι επιστημονικοί συνεργάτες οργανώνουν αρχείο κειμένων και επιστημονικών μελετών και εργάζονται για την έκδοση εντύπων, περιοδικών ή μη, που θα περιέχουν τη δράση της Επιτροπής και άλλη ύλη δικαιωμάτων του ανθρώπου,

7.2 Σε ομάδες εργασίας μπορεί να ανατίθεται η διεξαγωγή εξειδικευμένων μελετών κατά το άρθρο 3 του Ν. 2667/98.

7.3 Η Γραμματεία της Επιτροπής συντίθεται από ένα γραμματέα και τρία πρόσωπα γραμματειακής και τεχνικής υποστήριξης, διοριζόμενα και αμειβόμενα κατά το άρθρο 8 του Ν. 2667/98. Ο Γραμματέας διευθύνει το έργο της γραμματείας. Ο Πρόεδρος επιβλέπει τη λειτουργία της.

8. Θητεία Επιτροπής και μελών της

8.1 Η θητεία της Επιτροπής είναι τριετής. Κάθε αντιπροσωπευόμενος φορέας μπορεί να υποδείξει την αντικατάσταση του εκπροσώπου του μόνο σε περίπτωση που αυτός θα παύσει να ανήκει σ' αυτόν το φορέα ή θα εκλείψει για οποιοδήποτε λόγο. Κατ' εξαίρεση, οι εκπρόσωποι των Υπουργείων είναι δυνατόν να αντικαθίστανται με πρόταση του αρμοδίου Υπουργού για σοβαρούς υπηρεσιακούς λόγους που εμποδίζουν την κανονική συμμετοχή τους στις εργασίες της Επιτροπής. Ο νέος εκπρόσωπος συμπληρώνει απλώς την αξιόλογη θητεία του προκατόχου του.

9. Τροποποίηση του Κανονισμού.

9.1 Η τροποποίηση του Κανονισμού γίνεται με απόφαση του Πρωθυπουργού ύστερα από εισήγηση της Επιτροπής.

Άρθρο 2

Η παρούσα απόφαση να δημοσιευθεί στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Αθήνα, 6 Απριλίου 2000

Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ

Κ. ΣΗΜΙΤΗΣ